SANTI PADRI
E DOTTORI
163
F
7.
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
163
F
7
NAPOLI

目次 共四一

DIVI

PROSPERI

Aquitanici, Epiſco pi REGIENSIS,

OPERA, ACCVRA ta uetuſtorꝫ exemplarium collatione per uiros eruditos reco- gnita.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM, 1539.

AD LECTOREM.

Vino non opus eſſe bono ſuſpenſa hedera aiunt.
Nos tamen hæc tantùm : ueneranda relligionis
Hic ſcaturire ſacros fontes , ueræ hic pietatis
Flumina plena exundare : ac demum omnipotentis
Sanctum uelle Dei diuino hic ore tonari.

Senatui, Populoque Regienſi

SEBASTIANVS GRYPHIVS SAL.

ANTE annos plus minus quatuor recepi uobis Proſperi ueſtri lucubrationes noſtris typis excudendas: quod quo minus præſtiterim, in cauſa fuerunt exemplaria, tum parum accuratè deſcripta, tum nonnullis deſideratis opuſculis imperfecta. Quapropter ut uobis gratificarer, atq; ſtudioſorum commodis inſeruirem, editionem minimè præcipitandam putaui: ſed primùm uehementer conandum, ut opus, ſi quo pacto fieri poſſet, prius priſtino nitori, germanæq; integritati reſtitueretur. Proinde huc illuc miſsis literis, negotium dedi amicis & Gallis, & Germanis, præſertim humaniorum literarum ſtudioſioribus, ut quicquid huius autoris apud eos in antiquis bibliothecis lateret, tam lacerum, quàm integrum, ad me tranſmitterent. A` quibus inter alia eius uetuſtiſsima exemplaria allata ſunt ſimul quæ deſiderabantur opuſcula: nempe duo uerſu heroico, de Prouidentia Dei unum, alterum περὶ ἀχαριστῶν: præterea Expoſitio in poſtremos quinquaginta Pſalmos: omnia hactenus, ut opinor, à noſtræ tempeſtatis hominibus non uiſa. His igitur omnibus ſimul inter ſe diligentiſsimè collatis, effeci tandem, ut hic ueſter Proſper, uir tam ſanctus, quàm eruditus, tot retro ſeculis in tenebris deliteſcens ſitum cariemq; paſſus, totus nitidus, purus, integerq; in lucem exiret: prætermiſſo tamen uno, idq; conſultò, Chronicorum libello: quem quia nuper inter Euſebiana aliorumq; Chronica eſſet excuſus, & quòd ob nimiam corruptionem lectori faſtidio fore uidebatur, hîc attexere noluimus. Quantum uerò hinc cumprimis ſacrarum literarum ſtudioſi mihi ſint debituri, non magnopere laborandum cenſeo: modò hanc noſtram in promouenda re literaria ſemper operam ac diligentiam æqui boniq; conſulant, abundè mihi ſatiſfactum putabo. Poſtremò ne liber in publicum prodeat abſque aliquo patrocinio, non uideo cui id potiſsimum commendem, quàm uobis, Regienſes: primùm quòd illius publicandi autores extiteritis, data præſertim prouincia curandi ut quàm pulcherrimè excuderetur, D. Iulio Scarlatino, ciui ueſtro cum in omni genere literarum peritiſsimo, tum utriuſque iuris longè conſultiſsimo. deinde quòd Regienſes Regienſi epiſcopo præſidio eſſe,

ipſumq́ à calumniatorum iniurijs uindicare, ut in primis eſt æquum, ita maximè decorum. Valete, ac quicquid hoc noſtri laboris, ut uobis debitum, benigno animo accipitote.

INDEX OPERVM DIVI PROSPERI.

De Prædictionibus, & Promiſsionibus Dei liber in tres ſectus partes.
De uita contemplatiua, & actiua libri tres, ad Iulianum Pontificem Maximum.
De gratia Dei, & Libero arbitrio, ad Rufinum Epiſtola.
Ad capitula obiectionum Gallorum Reſponſiones.
Reſponſiones ad capitula obiectionum Vincentianarum.
Ad excerpta, quæ de Genuenſi ciuitate ſunt miſſa, Reſponſiones.
De gratia Dei contra Caſsianum Collatorem, liber unus.
Sententiarum ex operibus diui Auguſtini excerptarum, liber unus.
Epigrammaton liber unus.
De prouidentia Dei, liber unus: & alter περὶ ἀχαρίστων, hoc eſt, de Ingratis: carmine heroico.
Pſalmorum à centeſimo uſque ad centeſimum quinquageſimum primum Expoſitio.

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS VITA

A IOAN. ANT. FLAMINIO IMOLENSI CONTEXTA.

BEATVS Proſper Regienſis epiſcopus, uir quidem multiplici doctrina & ſanctitate inſignis, ex qua urbe, quibus'ue parentibus ortus fuerit, non ſatis cõpertum habemus, illud ſatis conſtat, Aquitanum fuiſſe: qui cùm adhuc in patria eſſet, mira iecit futuræ ſanctitatis fundamēta futurus aliquādo in eccleſia Dei præfulgens longè, lateq; lucerna. Cùm autem ſacræ ſcripturæ aſsiduus, ac diligens lector eſſet, ac frequenter Euangeliſtarum libros in manibus haberet, diuinitus ei oblatus eſt locus ille, ubi Chriſtus quendam admonet, dicens, Si uis perfectus eſſe, uade, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me. Igitur diuini conſilij non ſurdus, aut ſegnis auditor, ad eam ſe ratus profectionem uocari, cœpit continuò, ut fidelis Domini ſui diſpenſator, bonorũ, quæ poſsidebat, inter pauperes Chriſti ſuas facultates diſtribuere, ut rerum terrenarum ſarcina leuatus, expeditus, ac liber Chriſtum ſe uocãtem ſequeretur, ac illi ſoli uacaret. Seruis etiam, & ancillis libertate donatis, Romam ſe contulit, ut celebrem in toto orbe principum Apoſtolorum ædem uiſeret. Romanam tunc eccleſiam ſanctiſsimus, ac facũdiſsimus Pontifex Leo primus adminiſtrabat: ad quem mox tanti uiri aduentus fama perlata eſt, cuius uidendi miro deſiderio tactus, non prius deſtitit, quàm illum in ſuum hoſpitium attraxit. Quanta uerò charitate illum ſuſceperit, & quanto ſit affectus gaudio, ubi ſe talem eſſe nactum hoſpitem uidit, dici nunquam poſſet: nec aliter quidem gauiſus eſt, quàm ex aduentu Pauli Petrum eſſe lætatum legimus. Videbat enim inter cætera, quæ ſuam lætitiam cumulabant, magnum ſibi tempore maximè opportuno, adiutorem à Deo miſſum: inualeſcente quotidie magis diuerſis in locis præcipueq; in Chalcedonēſi urbe Neſtoriana, & Eutychiana hæreſi, quæ unam tantum in Chriſto naturam aſſerebat: ad quam euertendam beatum Proſperum, cum multis alijs eccleſiæ Romanæ præſulibus miſit: qui ſecundum ſanctionem catholicæ fidei promulgatam in Synodo Nicena, ſanctam trinitatem aſſeruerunt: & in Chriſto Deo uero, ante Luciferum ex patre genito, & homine ſimul, in fine ſeculorum de immaculata uirgine nato, duas eſſe naturas, certiſsimis approba-

* tionibus

tionibus aſſerentes, antedictas hæreſes ſuſtulerunt: & earum autores antichriſtos Eutichium, atque Neſtorium, iuxta chirographum, tunc ad Martianum Imperatorem miſſum, unanimiter damnarunt. Cùm autem uictus eiuſdem pontificis precibus aliquandiu ibidem commoratus eſſet, & miſsis ad diuerſas eccleſias epiſtolis, multas hæreſes contriuiſſet: pontifex ſupernè admonitus, Regienſi eccleſiæ, ualdè reluctanti, quòd ſe tanto imparem oneri diceret, præfecit. Cœleſti autem beatus Proſper uictus imperio, ad eccleſiam ſibi creditam iter ingreſſus eſt: ad quam dum tenderet, iam epiſcopus illius, ſenio confectus, & graui morbo correptus, diem ſuum obierat. Ingenti igitur mœrore ob amiſſum antiſtitem optimum ciuitas affecta erat. Tum ſacerdos quidam uitæ admodum probatę, & omnibus uenerabilis, cœlitus admonitus, omnem illam triſtitiam depulit: aſſerens, nouum aduentare antiſtitem, à Deo electum, & ab eius uicario ad regendam Regienſem eccleſiam ab urbe Roma miſſum, & mox affuturum. Quibus auditis, populus & clerus omnem mœrorem depoſuit, & miro cum deſiderio illius aduentum præſtolabatur. Quotidie autem magis iam uulgata de ſanctitate noui præſulis fama creſcebat. Vbi uerò factus eſt urbi uicinior, in occurſum illius tota ciuitas effuſa eſt: & cum incredibili gaudio ſanctum antiſtitem ſuum lætis acclamationibus ſuſcepit. In epiſcopali dein cathedra collocatus, ut iam populo ſuo, & commiſſo ſibi gregi lucerna ſuper candelabro eſſe inciperet, huiuſmodi orationem habuit.

VIDEO, fratres chariſsimi, quantum meis imbecillibus humeris onus impoſitum fuerit: neque enim maior, quàm animarum cura demandari cuiquam poteſt. Quod quidem onus eò certè grauius eſt, quò qui regendi ſunt maiora, & paucis conceſſa expectant. Iudicijs enim eiuſmodi, & concitatis ſui opinionibus reſpondere difficilimum eſt. Videre iam uideor quid expectetis, & quid de me uobis polliceamini: Quare dandam mihi enixè operam intelligo, ne quid à me prætermittatur, quod ad uerum animarum paſtorem pertineat. Verùm quia ſcio, quantò fiat leuior ſarcina, quam plurium colla ſuſtentant, mecum hoc filij onus diuidite, & ſanctum opus partimini, quod erit facile, ſi ueſtræ ſalutis, ſi mandatorum Dei memores, mutuam charitatem amplexabimini: de qua, uelut de quodam uberrimo fonte mirificæ uirtutes emanabunt: ſcilicet, humilitas, proximi dilectio, pax certa, & animorum concordia: quibus quidem bonis ſi non carebitis, ſicut carere uos minime decet: nuſquam à nobis Chriſtus aberit, & proſpera uobis omnia cedere uidebitis. Hoc erit, quod modo dixi, quodq; in primis opto, mecum onus diuidere: faciliora enim ſic mihi, & leuiora fient omnia. Nihil enim tam durum, ac tam laborioſum regenti eſt, quàm in peruerſa hominum incidere ingenia: quæ quò longius à recti ſemita abierint, hoc difficilius à facinoribus, & improbitate ſua retrahuntur. Subditorum uirtutes, ac uitia, aut ſuauem, aut duram faciunt regentis adminiſtrationẽ. Vos quidem dilectiſsimi, populus Dei,

& oues paſcuæ illius eſtis. Quare ſi tales eritis, quales uos maximè futuros ſpero, & opto, ceſſura uobis, & mihi feliciter omnia præſente Deo minimè dubito. Vt autem tales eſſe poſsitis, Deum uobis in rebus omnibus proponite: illum in primis colite, illum ut æquiſsimum dictorum, ac factorum omnium noſtrorum iudicem ueremini: iuſtum retributorem, ſi recta ſequamini: diſtrictum uindicem, ſi mandatorum illius contemptores inueniemini. Hæc ſunt, quæ in huius noſtræ paſtoralis curæ primordijs uobis dicenda putauimus: quibus & bene currentes in curſu contineamus: & ſegniores, ſi qui ſunt, ad eandem metam, tanquam ſubditis calcaribus, excitemus.

HAEC felicia fuere ſanctæ adminiſtrationis illius initia: quibus, qualem ſe populo ſuo pontificem præſtiturus eſſet, & qualis commiſſo ſibi gregi paſtor futurus, ſic facilè declarauit. Sed & longè omnium opinionem ſuperauit: & expectatione illa, quæ pectoribus hominum ſtatim inſederat, quotidie maior apparuit. Nihil ſtudioſius quærebat, nihil procurabat attentius, quàm quomodo populum ſuum Deo maxime placentem efficeret. Iccirco crebris illum declamationibus, quibus nihil facundius, aut efficacius dici poterat, ad rectam uiuendi normam incitabat, & in uia domini continebat. Quæ tametſi gratia, & lepôre admirabili, ob innatam illi facundiam condiebantur, & ſanctæ ſcripturæ teſtimonijs refertæ erant, & mirificè proderant: maiorem tamen uim, & autoritatem illis probatiſsimi eius mores, & uitæ ſanctitas afferebat. Nihil enim dicebat, quod opere ipſe non impleret: ſciens, parum utilem eſſe doctrinam, quæ docentis uitam argueret. Erat illius pectus charitate ardens, mitis præſentia, omnibus affabilis, temperata in delinquentes ſeueritas, ut magis illos corripientis charitas moueret, quàm uerborum aſperitas. Quid referam quantæ illi curæ egeni eſſent? qua pietate pupillos proſequeretur, & uiduas? non ſexus, non ætas, non ordo erat in ciuitate, cuius tanquam omnium pater curam non gereret: ac propterea frequenter populum in eccleſiam uocabat, ac ſalutaribus documentis inſtruebat: &, quod audierant, ut opere complerent, diligenter procurabat. Oculos in omnes, de eorum ſalute ſolicitus, intentos habebat: ſuper gregem ſuum inceſſanter euigilans, ne qua de ſanctæ gremio eccleſiæ antiqui hoſtis fraude, ouis exiret. Iccirco mirus erat indagator, ut quæ uita, qui mores ſibi commiſſæ multitudinis eſſent, nõ ignoraret. Seniores eccleſiæ ſuæ ſacerdotes, imitatus Apoſtolum, ut patres reuerenter admonebat: iuniores inſtituebat ut fratres, anus ut matres, puellas ut ſorores, aut filias incredibili ſtudio in uiam domini dirigebat, rectum, & uerum agens animarum epiſcopum. Ipſe autem cauens cum Apoſtolo, ne cùm alijs prædicaret, reprobus efficeretur: exemplo magis, quàm uerbo prodeſſe ſuis, ac illorum animos confirmare ſtudebat: propterea uigilijs, orationibus, ieiunijs, ac multiplici maceratione carnẽ domabat, & parêre ſpiritui cogebat. Magno etiã charitatis impulſu finitimarum urbium epiſcopos, tanquam collegas, cre-

bro per epiſtolas hortabatur, ne dignitatis ſuæ, ne impoſiti ſibi oneris obliuiſcerentur. Quæ quidem omnia tantam illi apud omnes non ſolùm ſuos, ſed etiam alienos gratiam, & amorem conciliarunt, ut non aliter, ac omnium parentem illum diligerent, ac uenerarentur. Talis, ac tantus præſul, duos & uiginti annos Regienſem rexit eccleſiam: hoc eſt, ab anno aduentus Chriſti quadringenteſimo quadrageſimo quarto, uſque ad annum quadringenteſimum ſexageſimum ſextum. Floruit maximè ſub Leone primo pontifice Max. cui, ſicut oſtendimus, chariſsimus extitit. Vbi uerò tempus aduenit, in quo tot uirtutum, ac meritorum ſuorum propoſitam ſibi mercedem reciperet, in ægritudinem incidit, quæ uitæ finis illi fuit. Igitur ſuos ad ſe conuocans filios ueluti iam præſagientes, quod mox futurum erat, & ingenti metu perculſos, ac flentes, ſic allocutus eſt.

VIDEO, dilectiſsimi, quantus pectora ueſtra mœror occupauerit, quia meæ uitæ finem aduentaſſe cernitis: nec miror: ſcio enim quàm moleſtum ſit amantibus diſiungi: cùm præſertim ſic ab aſpectibus inuicem ſeparentur, ut uiſuri eos amplius non ſint, quorum præſentia maximè delectentur. Vehemens iſtud deſiderium, uera charitas gignit: ſed moderatè illud ferendum eſt, ubi credunt qui remanẽt, multo utilius eſſe diſcedentibus proficiſci, quàm hîc diutius eſſe. Sic mihi quidem contingit, qui cum Apoſtolo cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. ea eſt meta, ad quam iam diu propero, & ad quam ſemper omnia mea contuli uota. Quare ſic à uobis diſceſſurus ſum, ut multo magis in poſterum ſim uobiſcum futurus. Neque uelim, diſceſſum hunc à uobis meum arbitremini: ſed ad longe meliorem ſtatum acceſſum: ubi multo utilior uobis ſum futurus, ſi in dilectione, ad quam uos ſemper hortatus ſum, permanſeritis: ſi mutuæ charitatis, & mandatorum Dei memores eritis. Si enim putatis, me potuiſſe uobis huc uſque prodeſſe, qualem me futurum erga uos deinceps credere debetis, ubi inexhauſtum bonorum omnium theſaurum attigero? Igitur abſtergite iam lachrymas, & flendi finem facite, & gaudendum magis hac in re uobis, quàm dolendum exiſtimate. Hæc cùm dixiſſet, & non ſolum ſacerdotibus, ac leuitis, ſed quamplurimis etiam de populo, qui frequentes aduenerant, benedixiſſet: oculos, & manus in cœlum ſuſtulit. Tunc mirè facies illius exhilarata eſt, atq; reſplenduit, & ſtupentibus qui aderant omnibus, & pſalmis, ac hymnis egredientẽ animam comitantibus felicem, præſenti (ut creditum eſt) Deo, ac ſanctis eius angelis ſpiritum tradidit. Quantum uerò ſui deſiderium reliquerit, totius ciuitatis mœror, ac luctus teſtatus eſt. Vbique ſuſpiria, ubiq; gemitus audiebantur: nec ullus erat lachrymis modus: non enim aliter quàm ſi domeſticus unicuique luctus eſſet, dolebant, ac lamentabantur. Ductæ ſunt deinde ſolenni apparatu, ac totius populi, omnium ætatum, ac omnium ordinum, concurſu, exequiæ: ſepultusq; eſt extra urbem in templo, quod in honorem beati Apollinaris ipſe conſecrauerat. Obijt autem VII. Calend.

lend. Iulij: hoc eſt, quinto, ac uigeſimo Iunij die, qui beati Ioannis Baptiſtæ natiuitatem ſubſequitur: anno ab aduentu Chriſti quadringenteſimo, ac ſexageſimo ſexto, Hilario ſecundo Pont. Max. eccleſiam regente. Martiano uerò Romanum tenente imperium. Quàm uerò gratus Deo extiterit, & quem locum in Angelicis choris adeptus ſit, mira ad illius ſepulchrum prodigia continuo ſubſecuta declarauerunt: ad quod nullus, quacunque detineretur ægritudine, fruſtra confugit. Claudi greſſum impetrarunt, cæci uiſum, paraliticis confirmata ſunt membra, ab obſeſsis corporibus dæmones fugati. Nemo uerbis ſatis dignè conſequi poſſet, quanto ſplendore diuinum pontificem ſuum Deus populis omnibus, ac in eccleſia ſua, ueluti cœleſte quoddam iubar fulgere uoluerit: ut ſe tanto felicem præſule, ac patrono Regienſis ciuitas meritò dicere poſsit. Sed non tantus ad illius ſepulchrum honor, ac ueneratio temporis longinquitate conſenuit: ſed ad hoc uſque tempus perdurat, ac uiget: nec ullius ad id piè accedentis, diuina gratia fidem, ac ſpem eſſe irritam ſinit.

De ſacri corporis illius translatione.

VERVM, quia, ſicuti oſtendimus, extra urbis muros erat ſepultus, & ſæuientibus barbarorum bellis, quibus uexata diu fuerat Italia, frequentari ſepulchrum ex more non poterat, ne tanti præſulis ueneratio paulatim obſoleſceret, diuina prouidentia, quæ in ſanctis ſuis clareſcere non deſinit, miro quodam modo cauere uoluit. Præerat eccleſiæ Regienſi uitæ, ac morum ſanctitate uenerabilis epiſcopus nomine Thomas, qui dignus beati Proſperi ſucceſſor ita gregem ſibi commiſſum regebat, ut uerbo, & exemplo cunctis rectè uiuendi norma eſſet. Hic uigilijs, orationibus, ieiunijs, eleemoſynis, & cæteris quæ epiſcopale faſtigium decent, aſſiduè erat intentus. Is, dum ex more oraret in templo, ſubitus illum ſopor inuaſit: quieſcenti beatus Proſper apparuit auguſta ſpecie, candida induſtus ſtola, & uenerabili canicie conſpicuus: qui ei mandauit, ut paruam eccleſiam, quam diximus, in qua corpus ſuum parum decenter quieſcebat, amplificaret: & in ea locum extrueret, ubi ſua deinceps oſſa decentius ſeruarentur: addens, ne differret mandatum exequi. Diuino monitu expergefactus epiſcopus, ſacerdotes ſtatim ſuos, & populum ad ſe conuocauit: &, quid ſibi mandatum foret aperuit: &, ne diuini præcepti parum diligens executor uideri poſſet, opus continuò eſt aggreſſus. Extructa igitur æde, ac præparato magnificè loco, in quem ſacræ transferrentur reliquiæ, conuocatis religioſorum omnium collegijs, & populo, qui frequens confluxit, uetus ſepulchrum, in quo uſque ad Liutprandi Longobardorum regis Chriſtianiſsimi tempora quieuerant, apertum eſt: de quo tanta diuini odoris fragrantia effuſa eſt, ut nulla ei aromata, uel opobalſami riuuli, ſi per ædem fluerent, comparari poſſent. Ita eductæ cum ingenti omnium plauſu, atque lætitia, manantibus ubertim, præ nimio gaudio, per ora cunctorum lachrymis, nouo ſepulchro, magno cum honore,

cum

cum pſalmis, & hymnis illatæ ſunt. Vbi mira quamplurima, antedictis non diſsimilia, meritis ſancti Confeſſoris ſui, Deus cum omnium ſtupore operatus eſt. Nam ibi opem illius implorantes, ſurdi ſtatim audire, muti loqui, cæci uidere, claudi ambulare, paralytici confirmari cœperunt, & alij, quacunque laborarent ægritudine, ſanari. Quid memorem fugatos ab obſeſsis corporibus immundos ſpiritus: & alia, quæ nimis longum eſſet, ſi omnia recenſere uellem, omni admiratione, ac ſtupore digna miracula?

ET QVIA non ſolùm ſanctitate inſignis eſt habitus, ſed etiam doctrina, & dicendi facultate plurimū claruit, non ab re futurum duximus, ſi opera illius, quæ quod dicimus, abunde teſtentur, recenſeremus: ex quibus quantum non modò proſa oratione, ſed etiam metrica ualuerit, facilè conſtare poſſet.

SCRIPSIT luculentum illud de Promiſsionibus, & Prædictionibus Dei opus, in tres diuiſum partes: in quo utriuſque teſtamenti concordiam miro ordine oſtendit. Tres inſuper multę eruditionis libros ad Iulianum Summum Pontificem de contemplatiua uita, & actiua. Item nefariam Caſsiani de gratia Dei, ac libero hominis arbitrio hæreſim, libello, qui per omnes occidentis eccleſias magnum illi ornamentum, & autoritatem attulit, damnat, & deſtruit. De qua etiam materia alios libellos elegantiſsimos edidit. Chronicon præterea, in quo à condito orbe, uſque ad Valentiniani auguſti obitum, & captam à Genſerico Vuandalorum rege, atque direptam urbem Romam, res geſtas breuiter complexus eſt. Poſtremò Pſalmos quinquaginta ultimos, hoc eſt, à centeſimo uſque ad centeſimum quinquageſimum, expoſitione ut ſuccincta, ita & pijſsima explanauit. In poëtica autem quantum ualuerit, opera illius elimatiſsimis deſcripta uerſibus teſtantur: è quorum numero ſunt, de Prouidentia Dei liber unus: & alius περὶ ἀχαρίστων, hoc eſt, de Ingratis, carmine heroico: ac liber Epigrammaton, quem de ſacris beati Auguſtini dictis elegiaco uerſu magno lepôre contexuit: cuius eſt de uera innocentia principium: quem & per capita octoginta diſtinxit. Reliquum autem ad longè maiorem numerum ſoluta oratione perduxit: quod opus Sententiarum Auguſtini inſcripſit, & pro libro ſententiarum Proſperi, in decretis canonicis perſæpe citatur: in quibus quidem omnibus operibus, quantus ingenij uigor, quantus eloquij nitor, ac uenuſtas, & maieſtas eniteat, in ſcripturarum theſauris, & ſancti Spiritus gratia, non attinet hic dicere, cum penè tantum ex utroque dicendi genere, apud omnes eruditos decus, ac famam ſibi comparauerit, quantam ex uita ſanctiſsimè acta, gloriam adeptum fuiſſe illum oſtendimus. Plura quidem ſeſe adhuc offerebant, quæ de utraque re ſcribere poſſemus, niſi hæc tot ſanè, ac tanta, nec non adeò quidem admirabilia forent, ut etiam pauciora, tanti uiri claritatem, & excellentiam teſtari abunde potuerint.

FINIS.

A D· PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS IN LIBRVM PROMISSIONVM ET PRAEDICTIONVM DEI,

·PRAEFATIO.

PAVLVS APOSTOLVS DIcit: Neque qui plantat eſt aliquid, neque
qui rigat,ſed qui incrementum dat Deus.
In hac igitur agricultura cœleſtis & regalis patrimonij quam excoluerunt Apoſtoli,Patriarchæ,& Prophetæ,inter cæteros dominicos canes,ipſe catellus,dum limites circumeo,ex diuinis ſcripturis, duce gratia, centumquinquagintatria, capitula uenando confeci:in quibus ſunt Promiſsiones Dei centum & tres: Prædicta
quinquaginta, diſtributa hoc modo. Populus ante legem Promiſsiones
B quas credendo uidit,& uidendo credidit,habuit XVIIII. Quas credidit, & populo poſt ſe uidenda reliquit, VI. Prædicta quæ uidit XII. Quæ credidit III. Populus ſub lege Promiſsiones quas credendo uidit,& credidit, XVIII. Quam creditam poſt ſe uidendam reliquit,unã. Prædicta quæ uidit, XVIIII. Quæ credidit II. Populus ſub gratia Promiſsiones habebat XL. Quas ante nos uidit XXXII. Nos quas uidimus,& uidemus impleri, VII. Et unam, Finis mundi, quam omnes credimus. Dimidium temporis Prædicta quæ in fide ſunt XII. quæ uidimus II. Promiſsiones quæ in fide & in fine uenturæ ſunt VI. Tredecim etiam gloriæ ſanctorum in fide ſunt: quia ſoli ſancti ea percipient facta. Promiſsiones impletæ LXXXIIII. implendæ XIX. Prædicta impleta XXXV. implenda XV. Quis igitur durus adeò,& ferreus ſenſus eſt,qui dubitet impleri pauca,cum tot iam cernat impleta?

CAPITA PRIMAE PARTIS.

I. Promiſsio: Ex libris Geneſeos creaturę,eſt in Adam,& in Euam: Chriſtum, & eccleſiam.
II. Prædictio: In mandato contempto duas ſequi mortes.
III. Prædictio: Diaboli ſentẽtiã eos manere,q̃ eius fecerũt uolũtates.
IIII. Prædictio: In maledicto mulieris ſequi originale peccatum.
V. Prædictio: In Adam omnibus poſteris labor,ſudor,& dolor.

VI. Præd. In Cain & Abel duorꝝ populorꝝ, Chr̄ianorꝝ & Iudæorꝝ.
VII. Præd. In diluuium arca: quæ ſignificauit eccleſiam.
VIII. Præd. In tribus filijs Noë, gentes, quas Chriſtus dominus ſparſas inuenit, collegit.
IX. Præd. In Heber, gens Hebræa, quæ primatum Chriſtiano populo tradidit.
X. Promiſsio: In Abrahæ uocatione, terra uiuentum Chriſtianorum populo futura.
XI. Promiſsio: In Abrahę ſemine multiplicari ut ſtellas populum Chriſtianum.
XII. Promiſs. In ſacerdotio Abrahæ, regale eccleſiæ ſacerdotium.
XIII. Prom. In nominis pfectiõe, qua in fide pater gẽtiũ eſt Abrahã.
XIIII. Præd. In circunciſione, qua corde circunciditur Chriſtianus.
XV. Promiſs. In Iſaac nato, qui riſus dicit̃, q̃d oſtendat in Chriſto.
XVI. Præd. In Sodoma & Gomora, futuri iudicij diem.
XVII. Præd. In Iſaac immolando, Chriſti paſsio.
XVIII. Promiſs. In iuratione Dei, qua ſemen eius in Chriſto ſupra numerum extenditur.
XIX. Præd. Ex femore Abrahæ Chriſtũ hominem ſuſcepturum.
XX. Promiſs. In geminis Rebeccæ, populos duos, Chriſtianos & Iudæos.
XXI. Promiſs. In eoſdem, quæ geſſerint per figuram.
XXII. Prom. In Eſau, ex cuius ſemine Iob, & Chr̃s in gẽtibus p̃ fidẽ.
XXIII. Prom. In Iacob, cui per uiſum Chriſtus, lapis angularis, oſtenſus eſt.
XXIIII. Prom. In ip̃ius Iacob claudicatiõe, nõ credituros oẽs Iudæos.
XXV. Prom. In filijs Iacob, & in Ioſeph, qui geſsit figuram Chriſti.
XXVI. Prom. In eodẽ, q̃ ut Chriſtus dñs miſſus eſt ad uiſitãdas oues.
XXVII. Prom. In eodem, in quo caſtitas patiendo muneratur.
XXVIII. Prom. In eodem Ioſeph, quia Chriſti paſsio figuratur.
XXIX. Prom. In eodem Chriſti reſurrectio eſt figurata.
XXX. Prom. In eodem, qui ut Chriſtus dñs ſuos dilexit inimicos.
XXXI. Prom. In eodem figuratæ gratiæ.
XXXII. Prom. Deſcenſionis Iacob in Aegyptum, & Chriſti domini in mundum.
XXXIII. Prom. In Moyſe, q̃ pſonã habuit mediatoris Chriſti domini.
XXXIIII. Præd. In eo, qui ut Chriſtus pacem intulit iurgantibus.
XXXV. Præd. In eo, qui ut Chriſtus dominus diabolum interfecit.
XXXVI. Præd. In eo cùm flagris, ut Pharao, cæditur diabolus.
XXXVII. Prom. Paſchæ figuratæ, tranſitus Chriſti ad patrem.
XXXVIII. Prom. In baptiſmo, in mari Rubro.
XXXIX. Prom. Panis cœleſtis in manna, quod eſt Chriſtus.
XXXX. Prom. In ſigno crucis expugnare inimicos.

D. PROSPERI AQVI TANICI, EPISCOPI REGIENSIS LIBER,

De Promiſsionibus, & Prædictionibus Dei.

PARS PRIMA.

PROLOGVS.

B OMNIS FIDEI RATIO SPE, dilectioneq́ꝫ concluditur: Etenim diligendo quiſque promiſſum quod credit, fidem commodat, donec potiatur omni quod ſperat. Conuictionem rerum, quæ non uidentur, eſſe fidem, Paulus apoſtolus definijt: cuius diſpenſatione creator omnium deus, omnia ex nihilo formare dignatus eſt (ut ſcriptura ſancta proloquitur) ex materia inuiſa, ſumma medijs, & media imis libratione perpendens. Nam quædam inuiſibilia uiſibilibus præferens, rationalia irrationabilibus, & ſenſata inſenſibilibus, & uiuentia uitæ expertibus, in menſura, numero, & pondere cuncta diſpoſuit. Quibus pro modo ſubſiſtentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis, & ſoli ad imaginem & ſimilitudinem ſuæ diuinitatis condito tribuit liberam uoluntatem. Huic & legem dedit ſemper uiuendi, ſi mandata ſeruaret: moriendi, ſi ſui creatoris præcepta contemneret. Verùm ſerpentina fraude diabolus, ſuperbia qua ipſe cum ſocijs ceciderat, homine decepto, dum ſe cum tota ſtirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem, creatori præiudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet cauſa præuaricationis inuenerit, uitæ tamen eſſentiam, inquantum eſt, nec in morte dimiſit. Immortalis quippe anima creata, in hoc ſtadio mundi labe uitiata, corporis ſubuerſa eluuie, flagitiorum grauata ponderibus, niſi ſanguine redempta fuerit ſaluatoris, ablutaq́ꝫ ſpiritali unda, contagio in-

Hebr. 11. Gene. 1. Sap. 11. Gene. 1. Eccle. 15. Gene. 3. Rom. 5.

flicti uulneris carens, decorem collatæ gratiæ inuiolata fide ſeruauerit, C
eam in æternam pœnam cum carne uicturam, Euangelica fides adnun-
Ioan. 5 tiat: Quæ bonis æternam uitam, malis æternam pœnam, ea autoritate
firmauit, qua omnia, quæ à principio mundi prædixit, impleuit. Verum
ne longum proœmium huius libri humanus ſterilisq; ſenſus extendat,
quem in tres partes & dimidiam diſtributum, iuuante illo, cuius munere
loquimur, diuina teſtimonia collecta undique, coniunctaq; ſupplebunt,
ex omnibus diuinis ſcripturis, quæ Prædicta, quæ'ue ſint Promiſsiones
Dei, ut occurrerint, per capitula decerpenda ſuſcepimus: ſignantes tri-
faria tempora ab exordio mundi, uſque in finem, in diuerſis populis con-
ſiſtere, ante legem, ſub lege, ſub gratia manifeſta, quæ occultis ſignis ſem-
per interfuit. Quorum tripartita diuiſio hæc eſt: A' prima conditione pri
mi hominis uſque ad Moyſen ante legem eſt. A' Moyſe, cui lex data eſt in
monte Sina, uſq; in aduentum ſaluatoris domini noſtri IESV CHRI-
STI, ſub lege eſt. Manifeſtato autem eo in carne, crucifixo, reſurgente,
atque aſcendente in cœlum, uſque nunc, & in finem mundi: cum illo ipſo
breui ſpatio Antichriſti, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus tempori-
bus moderatione ſui creator iuſtiſsimus Deus ita iura promiſſaq; ſua or-
dinauit: ut non omnia fidei tantum credenda committeret, ſed pleraque
intuenda oculis commendaret. E' quibus illa, quæ futura ſperabantur, ex
his quæ uidebantur, crederetur implenda. Singulis igitur prædictis tem-
poribus, ſingulas partes huius libri, ut promiſimus, cõſignabimus: quæ D
promiſſa ſunt, quæ'ue CHRISTO & eccleſiæ figurate exhibita: quæ
credita relicta ſint, intuenda futuris, capitula per ordinem poſita de-
monſtrabunt.

Promiſsio: Ex libro Geneſeos creaturæ, eſt in Adam, & in Euam: Chriſtum, & Eccleſiam.

CAP. I.

Gen. 1. IN PRINCIPIO fecit Deus cœlum & terram, ma-
re, omniaq; eorum, in cœlo fulgentia, gradientia in terris,
in aëre uolantia, natantia in aquis. Quibus perfectis dixit
Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem
noſtram. Eoq; formato ex limo terræ, inſufflauit in faciem
eius ſpiritum uitę, & factus eſt homo in animam uiuentem. Et dixit Deus:
Gen. 2. Non eſt bonum ſolum hominem eſſe: Faciamus ei adiutorium ſimile illi,
conſiliarium. Et paulò pòſt: Immiſit Deus ſoporem in Adam, & obdor-
miuit. Et ſumpſit unam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem: & ad-
duxit eam ad Adam, ut uideret quid eam uocaret. Dixitq; Adã: Hoc nũc
os ex oſsibus meis, & caro de carne mea, hęc uocabitur Virago, quoniam
de uiro ſuo ſumpta eſt. Propter hoc, inquit, relinquet homo patrẽ & ma-
trem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Hoc itaque factũ
eſſe, ut rem gereret, & figuram, Apoſtolus Paulus teſtis eſt. Exponens
quippe

A quippe hunc locum in epiſtola ad Ephesios ait: Sacramentum hoc ma- gnum eſt: ego autem dico in CHRISTO & in eccleſia. Sacramentum igitur magnum quod promiſſum ſperauit Adam, ſibi coniunctam uidit, quam credidit coniugem. Nobis per fidem uiuorum ſignauit futuram eccleſiam, matrem appellauit omnium uiuorum: ea ſcilicet cauſa, qua ex latere Adæ dormientis formata Eua, ex latere Chriſti in cruce pendentis, formandam, ut factum eſt, præuidit eccleſiam, quæ uerè eſt mater omniũ uiuorum. Hæc eſt enim illa mulier, quæ cuſtoditur per tempus & tempora, & dimidium temporis à conſpectu ſerpentis, ut in Apocalypſi de eccleſia dicitur. *Ephes. 5.* *Apoc. 12.*

Prædictio: In mandato contempto duas ſequi mortes.

CAP. II.

PRædixit Deus Adæ & mulieri eius mortem ſecuturam, ſi uetita tetigiſſent, dicens, Ex omni ligno Paradiſi edetis, de ligno autem dinoſcentiæ boni & mali non edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte moriemini. Præceptum autem fallente diabolo contemnentes, uetitum tetigerunt. Quod peccatum dum uir excuſat per mulierem, mulier per ſerpentem, mortem prædictam non tantum ſibi, quantum ſuis etiam poſteris propinarunt. Hanc enim expẽdit omne ſimul genus humanum, aliam ſignificans perpetuam mortem, cuius expers erit, omnis qui mandata CHRISTI ſeruauerit. Eum uerò qui monita ſalutaria domini noſtri B Ieſu Chriſti temnẽda duxerit, ſine ulla dubitatione ſuſcipiet. Beatus enim & ſanctus (ait Ioannes apoſtolus) qui habet partem in hac prima reſurrectione, in qua mors non habet poteſtatem. Et dominus, Qui audit uerba mea, & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam, & in iudicium non ueniet, ſed tranſiliet à morte ad uitam. *Gen. 2.* *Gene. 3.* *Rom. 5.* *Apoc. 20.* *Ioan. 5.*

Prædictio: Diaboli ſententiam eos manere, qui eius fecerint uoluntates.
In Geneſi credita & uiſa.

CAP. III.

SEquitur in ſerpentẽ diabolum prolata, prædictaq; ſententia, in qua metuendum quiddam reperitur, quod ei inter cætera dictum eſt: Terram manducabis omnibus diebus uitæ tuæ. Terrenis enim cupiditatibus inhiantes animæ, terræ ſimiles cõparantur, eaſq; impias propheta Dauid in primo Pſalmo deſignat, dicẽs: Erunt tanquã puluis, quẽ proijcit uentus à facie terræ. Et Hieremias propheta, Recedẽtes à te, ait, in terra ſcribentur. Iob etiã dicit: Terra tradita eſt in manus impij. Item Dauid: Memento domine, quoniã terra ſumus. Se uerò exui à terra, quã peccati merito ſerpẽs comedendã accepit, in alio Pſalmo dicit: Salua me de luto, ut nõ inhæreã. Item alibi: Hæſit in terra uenter noſter: exurge domine auxiliare nobis, & redime nos propter nomẽ tuũ. Itẽ alibi: Ne tradas me domine à deſiderio meo peccatori. Propter quod quotidie monẽdos nos per ſacerdotes, cenſuit diuina clementia, cor ſurſum erigere: noſq; profitemur habere, ad do- *Gen. 3.* *Pſal. 1.* *Hier. 17.* *Iob 9.* *Pſal. 102.* *Pſal. 68.* *Pſal. 43.* *Pſal. 114.*

minum. Si tamē ſponſio noſtra firma ſit, ut quod uerbis proferimus, iugi C
gratia factis etiam compleamus.

Prædictio: In maledicto mulieris ſequi originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Geneſi credita & uiſa.

CAP. IIII.

Gen. 1. MVlieri autē dixit Deus: Multiplicās multiplicabo gemitus & dolo-
res tuos: in triſtitia paries filios. Sic naſci transgreſſorū filios Dauid
Pſal. 50. propheta cōfirmat: In iniquitatibus, inquit, conceptus ſum, cū peccatis in
Eccleſ. 40. utero me aluit mater mea. Salomon quoq; paria teſtatur: Graue, ait, iugū
ſuper filios Adā, à die exitus de uentre matris eorū, uſq; in diem ſepultu-
Sap. 7. ræ in matrē omniū. Itē ipſe: Et ego natus accepi, dicit, cōmunē aërem, & in
ſimiliter factā decidi terrā: primā uocē ſimilem omnibus emiſi, plorās, in
inuolumētis nutritus ſum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud
habuit natiuitatis initiū: unus eſt enim omnibus introitus ad uitā, ſimilis
Eſa. 1. exitus. Et paulò pòſt: Semen enim erat maledictū ab initio. Et Eſaias: Se-
men nequā, ait, filij ſceleſti dereliquiſtis dominū. Iob etiā dicit: Nullus eſt
Iob 15. & 25. & 4. immunis à ſorde: nec infans, cuius eſt unius diei uita ſuper terrā. Itē ipſe:
Nemo poteſt facere mundū de immundo conceptū ſemine, niſi tu qui ſo-
lus mundus es. Pro cuius expiatione maledicti ſeminis, immunditia pa-
Leuit. 12. rientis mulieris & infantis, ſacrificia ſunt legalia inſtituta, uſq; ad CHRI-
STVM regnantem: qui ſui corporis oblato ſacrificio, ſaluos facit puſil-
los cum magnis. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, dictū eſt, à pec- D
Matth. 1. catis eorum. Hæc tamen quæ prædicta ſunt, ita cernuntur impleta, ut
uſque in finem mundi ſupplenda doceantur.

Prædictio: In Adam omnibus poſteris labor, ſudor, & dolor.

Prædicta propagataq; ſententia. In Geneſi credita & uiſa.

CAP. V.

Gen. 3. ADæ autē dixit Deus: Quoniā audiſti uocē mulieris tuę, & tetigiſti de
arbore, de qua ſola pręceperā tibi, ne māducares ex ea, & māducaſti:
maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos pariet tibi: in triſtitia
& gemitu edes pabulū agri tui: in ſudore uultus tui māducabis panē tuū,
donec reuertaris in terrā, de qua ſumptus es. Quoniā terra es & in terram
ibis. Hanc prædictam pœnā peccati, quam radix humani generis Adam
pro ſententia excepit, ac ſuis poſteris, tanquā ramis transfudit, per unum
Rom. 5. hominē, dicit Apoſtolus, peccatum intraſſe in mundū, & ita in omnes ho
mines pertranſiſſe, in quo omnes peccauerunt. Humus enim, quæ creato-
ris imperio fertiles ſalubresq; ex ſe herbas, ſine ulla cultura homini antè
produxit, pòſt ærumnis ſentibusq; referta eſt, ut in ſudore ac labore ex ea
omnē hominem edere panē oporteat, donec recurrat in mortē. Non tan-
tum prædicta audire iſta meruimus, quàm etiā probata expendere. Vnde
Pſal. 103. & Dauid dicit: Exibit homo ad opus ſuū, et ad operationem ſuam uſq; ad
Pſal. 127. 2. Theſ. 3. ueſperā. Et iterum: Labores manuū tuarū manducabis. Apoſtolus quoq;
dicit

A dicit: Qui nõ uult operari, nec manducet. Et dominus uſq; in undecimam horam operarios mittit ad uineam.

Prædictio: In Cain & Abel duorum populorum, Chriſtianorum, & Iudæorum.

Prædictio figurata, duorum ſcilicet populorum. In Geneſi credita & uiſa.

CAP. VI.

EX primis igitur hominibus mortalibus iam effectis, duo filij procreati ſunt, ambo mortales, Cain maior, minor Abel. Paſtor ouium unus, alius agricola. Hi dum terram incolunt, laboribus iam obnoxiam iudicio diuinæ ſententiæ, ſeq; à proprijs paternisq; delictis expiare contendunt, ex primitijs frugum ſuarum ſacrificia obtulerunt: minoris Abel ex ouibus oblatum acceptabile ſuſcipitur ſacrificium: repudiatur Cain, non rectè diuiſa terræ particula: inuidia hinc naſcitur: præſciaq; diuinitas futurorum indicit patientiã furenti, diciturq; ad Cain: Peccaſti, quieſce, ad te conuerſio eius, & tu dominaberis eius: id eſt, ut peccato ſuo ipſe dominaretur, nec fieret ſeruus peccati, ſi præcipienti humilis obediret. Verùm Cain contumax, ſuiq; impatiens, inſilijt ſuper Abel in campum, & occîdit eum. Proh nefas, hæccine ſunt Cain germanitatis fœdera? hæccine principia bonæ naturæ? hæccine bonæ indolis ſpes eſt? ut antè te norit pater homicidam quàm filium? Sed his auſibus, facinus ſuum Ioan. 8.
B Cain multis etiam uinculis connodauit. Effectus contemptor diuini mandati, ſuperbiæ caput, autor inuidiæ, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida. Hic initia bellandi inſtituit, ut reus innoxium ſanguinem diffundat, liuoris plenus gloriam impetit alienam. Nam præclara hinc fulſere martyria, dum iuſti occiduntur ab impijs. Sed ut omne nobis quod actum eſt, proficere demonſtraret diuina pro- Gene. 4.
uidentia, fratrem à fratre requirit, quem iam occiſum nouerat: negantem terra teſte conuicit: Vox, inquit, ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Cain figuraſſe Iudaicum populum terrenis deſiderijs inhiantem, Abel CHRISTVM paſtorem ouium, ab eo populo occiſum, nullus iam ambigit Chriſtianus, cuius ſacrum ſanguinem omnis nunc terra accipiens, clamat Amen: quod eſt uerum: ut neganti Iudæo, quòd occiderit Chriſtum, rectè dicatur à Deo: Vox ſanguinis fratris tui, clamat ad Gene. 5.
me de terra. Pro Abel quem occîdit Cain, natus eſt Seth, ex quo per or- 4. Reg. 2.
dinem ſucceſsionis uenit Enoch, qui Deo dum placeret, translatus eſt ne guſtaret mortem Heliæ ſociandus, ut duo teſtes idonei ſecundo Chriſti aduentui præparentur, in confutationem Antichriſti, & in gloriam iudicantis filij Dei: de quibus ſuo loco teſtimonia proferemus.

Prædictio: In diluuium arcæ, quæ ſignificauit eccleſiam.

Prædictum diluuium. CAP. VII.

DVm filij Dei à propoſito deſciſcerent ſanctitatis, Deus Noë iuſtum Gene. 6.
ſic admonuit: Finis, inquit, uniuerſæ carnis uenit coram me: re-

pleta eſt enim terra iniquitate eorum, & ego diſperdam eos cum terra. C
Fac tibi arcam de lignis quadratis: tricameratam facies arcam, & bitumi-
nabis intrinſecus & extrinſecus: & ſic facies eam: Trecentorum cubito-
rum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta
cubitorum altitudo ipſius. Feneſtram facies in arca, & in cubito conſum-
mabis eam. Oſtium autem arcæ pones ex latere. Ecce adducam dilu-
uium aquæ ſuper terram, & interficiam omnem carnem, in qua eſt ſpiri-
tus uitæ, ſub cœlo. Dum igitur fides commodat ac præparat mentem,
creditq; futurum quod ſperat implendum, myſticæ iuſsioni & fabricæ
obediens Noë, arcam qua ſe cum mundis immundisq; animalibus, ut
præceptum fuerat, conderet, fabricauit geometrica quippe menſura, quæ,
ut fertur, ſexies tantum quàm noſtræ ſe extendit. De his autem adſcri-
ptis numeris, quantum diuinitus adiutus fuero, colligens pauca, archite-
1.Cor.3. cti illius noſtri Pauli apoſtoli ſententiam introducam: qui illius arcæ fi-
guratam fabricam, omnemq; eius ſpiritalem conſtructionem ad eccle-
ſiam ſanctam referens, inſtar in ea crucis expreſsit. Ait enim in epiſto-
1.Ephe.3. la ad Epheſios: Flecto genua mea ad patrem domini noſtri IESV
CHRISTI, ut det uobis ſecundum diuitias gratiæ ſuæ, uirtutem,
habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris, in charitate radicati
atque fundati, ut ualeatis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit
altitudo, latitudo, longitudo & profundum: ſcire etiam ſupereminen-
tem ſcientiæ charitatem Chriſti. Quinque ſententias in quinque articu- D
1.Cor.14. lis dixit, utpote is qui dixerat: Volo quinque uerba mente mea in ec-
cleſia loqui. Quinque ergo iſtæ ſententiæ ad prędictæ arcæ menſuras per-
tinere hac ratione monſtrantur. Quinarius enim numerus ex pari & im-
pari conſtitutus, habet duo & tria. Tria à trinitate: duo à duobus præ-
ceptis: quæ coniuncta, quinarium firmant. Huic additur unus, pro-
pter unitatem indiuiduæ trinitatis, & efficitur ſenarius perfectus, omni
ex parte ſibimet reſpondens. In primam, tertiam ac dimidiam. De quo
numero multi iam dixere maiores. Hi igitur quinarius & ſenarius con-
iuncti numeri, ac multiplicati in inuicem, extenduntur ad prædictæ
arcæ menſuras quinarias. Propter quod quinta die, excepto homi-
ne, uniuerſa quæ creata ſunt, fecerit Deus: atque in quinque libris
Moyſi uniuerſa legis mandata conſcripta ſunt: & quòd perficiendæ le-
gis cauſa, quinta feria ad patibulum traditus fuerit ipſe ſaluator &
dominus. Senarius uerò numerus hoc continet, quòd ſexta die for-
matus eſt homo: & ſexta ætate ſeculi ad redemptionem mundi ho-
minem ſuſceperit uerbum Dei. Et ſexta feria ſuſpenſus in cruce, no-
ſtrum omne pretium ex ſuo latere, tanquam per oſtium arcæ, pre-
Gene.8. tioſum ſanguinem fuderit. Ex quo columba eccleſia tanto ſanguine do-
tata proceſsit. Propter quod & coruus hæreticus exiens, humani cadaue-
ris cupiditate naufragus, ad arcam eccleſiam redire noluit. De quo intus
1.Ioan.2. poſita munda animantia clamant: Ex nobis exijt, ſed non erat ex no-
bis: nam

A bis: nam ſi ex nobis eſſet, manſiſſet utique nobiſcum. Hi igitur duo, ut
dixi, numeri quinarius & ſenarius, dum multiplicantur in inuicem, ſup-
plent tricenarium. Quinquies enim ſeni, & ſexies quini ductus nume-
rus tricenarium format. Et ipſi ſunt triginta cubiti, qui in altitudine arcæ
præcepti ſunt conſtrui, ad ſublimem partem pertinentes Spei: in qua
caput eminus confixum eſt crucifixi. Omnis enim ſpes in capite. Pro-
pter quod & ipſum caput noſtrum triginta annorum dignatus eſt cru-
cifigi. Rurſum quinarius numerus in decalogo multiplicatus, propter
decem præcepta legis. Decies enim quini & quinquies deni numerus
ductus quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui
ad Charitatis ſpatia in cruce ſignantur, in qua manus infixæ ſunt cru-
cifixi. Decem enim præcepta digito Dei dicuntur eſſe conſcripta, noſq;
ipſi manus noſtras lauare in ſancta iubemur. Item quinarius & ſenarius
numeri in quinquagenario multiplicati arcæ longitudinem ſupplent.
Quinquagies enim ſeni, & ſexagies quini trecentos efficiunt, qui noſtræ
arcæ longitudini Patientiæ aſcribuntur, in qua corpus extenſum eſt cru-
cifixi: cui dicitur, CHRISTVS pro uobis paſſus eſt, relinquens 1.Pet.2.
uobis exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. Quoniam uetus homo Rom.6.
noſter ſimul cum illo affixus eſt cruci, patienteſq; eſſe iubemur uſque in
aduentum. Profundum uero crucis, diluuij magnitudinem ſignificat,
qua & illa & noſtra arca portatur. Quoniam ſunt iudicia Dei (ut ſcri-
B ptum eſt) ſicut abyſſus multa. Quod uero dictum eſt, tricameratam fa- Pſalm.35.
cies eam: hanc fabricam prædictus architectus noſter Paulus expreſsit.
Manet, inquit, fides, ſpes, charitas: tria hæc. Nam cum in prima ac ſe- 1.Cor.13.
cunda habitatione beſtiæ, pecora, ſerpentes, aueſq; in fide & ſpe manſe-
rint: in tertia Noë cum ſuis in charitate manens (quia maior horum o-
mnium charitas) diluuium formidare non potuit. Qui enim manet in 1.Ioan.4.
charitate, in Deo manet, & Deus in illo permanet: quia Deus charitas
eſt. Feneſtram uerò arcæ melius accepimus reſpectum in ſalutem anima-
rum, quæ ſunt bitumine intrinſecus & extrinſecus ſociatæ & colligatæ
inuicem in unitate ſpiritus ſancti, & in uinculo pacis. In cubito dictum
eſt conſummari arcam, ſic enim decuit ſignificare eccleſiæ unitatem.
Quoniam finis legis CHRISTVS ad iuſtitiam omni credenti. Vn- Coloſſ.3.
de & ille diues in Euangelio diluuium huiuſmodi formidans, ait ipſi do- Rom.10.
mino rerum, Magiſter bone, quid faciens uitam æternam conſequar? Matth.19.
Et dominus prædictæ arcæ illi menſuras oſtendens: Præcepta, inquit,
noſti. Cumq; ei plurima dixiſſet ex numero, ille uelut quadratus arcæ cu-
piens ſociari, Omnia hæc mãdata, inquit, feci: quid adhuc mihi ſupereſt?
Et dominus perfectionem arcæ noſtræ deſignans in uno cubito conſiſte-
re, Si uis, inquit, perfectus eſſe, uade, uende omnia quæ habes, da paupe-
ribus, & ueni ſequere me. Quod cum ille facere nequiuiſſet, quia omni ex
parte quadratus non fuit, ad cubitũ perfectionis arcæ non meruit pertin-
gere. Abijt enim, ut dictũ eſt, cõtriſtatus. Quod uero quadraginta diebus Gene.10.
& quadr

& quadraginta noctibus diluuium factum eſt ſuper terram, non tantum C
præteriti in hoc numero, quantum etiam præſentis temporis animarum
diluuium oſtendit. Quæ in ſcopulis ſeculi, atque in gurgite flagitiorum,
diuerſarumq; uoluntatum, naufragis fluctibus ſubmerguntur. Propter
3. Reg. 19. quod quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipſe ſaluator ie-
Matth. 4. iunia conſecraſſe, hac tripartita ratione monſtrantur: tanquam prædictis
tribus temporibus neceſſaria, ante legem, ſub lege, ſub gratia. Finis igitur
diluuij, ſexcenteſimo primo anno Noë terminatus, finem mundi ſignifi-
cat, poſt ſex, ut dictum, ætates ſeculi, & breue Antichriſti ſpatiũ: tot enim
ætatibus etiam hominis longæui uita protenditur, donec ab infantia re-
currat in ſenium. Nunc uerò eccleſia aut arca, uelut munda & immunda
animalia, bonos malosq; portare cognoſcitur, uſq; in prædictum finem,
Matt. 24. de quo dominus & ſaluator noſter in Euangelio teſtatus eſt, dicens: Sic fu
turum aduẽtum ſuum, quemadmodum fuit in diebus Noë, ſubitò man-
ducantibus ac bibentibus, emẽtibus & uendentibus. Credidit igitur Noë
quæ prædicta uidit in arca. Credidit, quæ futura erat nobis præſentanda
eccleſia, nobiſcum ſperat, quæ erit ultimo iudicio declaranda.

Prædictio: In tribus filijs Noë, gentes, quas Chriſtus dominus ſparſas inuenit, collegit.

Prædictæ gentes.

CAP. VIII.

EX tribus igitur filijs Noë, Sem, Cam, Iafeth, totidemq; nuribus eius, D
mortalium fœcunditas dum adcreuiſſet, radix peccati ſuperbia, mun-
Gen. 11. do pereunte diluuio, ipſa perire non potuit. Turris ſuperba à ſuperbis
extruitur, cuius caput cœlũ hactenus occuparet. Huius cœpta à uero arti
fice Deo per cõfuſionẽ linguarũ in irritũ deducuntur: ſic enim ſcriptũ eſt:
Ecce labium unum eſt omni terræ, & hoc cœperunt facere. Et dixit Deus,
Venite, deſcendamus & confundamus ibi linguas eorũ. Deus trinitas lo-
quitur. Deſcẽdere uerò Deum eſt, humanos actus inſpicere, uel eorũ ſen-
ſibus propinquare. Quæ ut prædicta ſunt, mox impleta ſunt. Confuſæ
quippe linguæ non tantũ diſpoſita ſupplere nequiuerunt, quantum etiam
diſperſæ per orbem, gentes quaſque ſuo diſtinxere eloquio. Attamen
Philipp. 2. creatoris & iudicis impleta cenſura, per humilem CHRISTI gratiam
charitas uno ſub dogmate congregauit, quæ ſuperba impietas diſperſe-
rat. Omnis ergo nũc in unũ lingua confiteatur, quòd dominus IESVS,
Gen. 9. qui eſt turris fortitudinis, in gloria eſt Dei patris. Quem inebriatum ut
Noë ex uinea, nudatumq; in paſsione, Cam filius irridens, in Canaam fi-
Galat. 3. lio maledictum excipiens, gentibus propinauit. Quod abſtulit IESVS
dominus qui pro nobis factus eſt maledictum.

Prædictio: In Heber gens Hebræa, quem primatum Chriſtiano populo tradidit.

Prædicta

A Prædicta gens Hebræa, à quo exorta ſit, primatum habens in omnibus linguis.

CAP. IX.

INter cæteros, quos linguarum confuſio per gentes diuiſit, Heber di-
ctus eſt, in quo, ut fertur, Hebræa prima lingua reſedit. unde etiam He- Gene.10.
bræa gens nomen accepit. Primam uerò Hebręam eſſe linguam myſticus
ille titulus à Pilato conſcriptus oſtendit. Erat enim is tribus linguis inſi- Lucæ 23.
gnitus, Hebræa, Græca & Latina: quæ linguę primatum ferè in omnibus Ioan.18.
retinentes linguis, eidem creatori in titulo conſignatæ ſunt, eo ordine di-
uino, quo prędicta antequam fierent, propheta Dauid teſtatus eſt, dicens:
Tituli inſcriptionem ne corrumpas. Regem enim Iudæorum crucifixum Pſalm.58.
ille ſcripſerat iudex. Hunc ſua lingua Hebraici dum legerent, quæ primo
in loco poſita erat poſtulantes mutandum, diuinitus actus Pilatus, Quod
ſcripſi, inquit, ſcripſi. ut & tituli inuiolata, ſicut promiſſum eſt, maneret
integritas, & lingua Hebræa ſub teſtimonio in principalem locum, quem
pòſt amiſit, merito ſignaretur. Ex iſto igitur Heber currit progenies uſq; Gene.11.
ad Abraham, à quo, ut quidam dicunt, Abræi, ſicut ab Heber Hebræi
appellati ſunt. Primitiuum uerò eſſe hunc populum, licet ipſe dominus Exod.4.
atteſtetur dicens, Primitiuus meus Iſraël. in Deuteronomio libro plenius Deut.32.
oſtenditur: Cum diſpartiretur altiſsimus, dictum eſt, nationes, ſtatuit ter-
minos gentium ſecundum numerum angelorum Dei. Et facta eſt portio
eius Iacob, ſeries hæreditatis eius Iſraël. Sed hic Iacob qui appellatus eſt
B Iſraël, ex quo tramite ueniat per ordinem recurramus, ut Abrahæ, cuius
hic nepos eſt, promiſſa ſuppleantur.

Promiſsio: In Abrahæ uocatione terra uiuentium
Chriſtiano populo futura.

Promiſsio facta & figurata.

CAP. X.

EX ſemine igitur Sem filij Noë, natus eſt Heber, cuius fuit filius Pha-
leg, ſub quo diuiſæ ſunt linguæ. Phaleg genuit Reu: Reu genuit Se- Gene.10. Gene.11.
ruch: Seruch genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit
Abraham, cuius fuit nepos Iacob. Hunc Abraham apud Chàldęos geni-
tum, ſcriptura teſtatur. Ex qua gente uocatus, dum primus crederet, pa- Rom.4.
ter fidei, gratia uocãtis, meruit appellari. Chaldæi aſtronomię dediti, dum
callidè poſitiones ſiderum perſcrutantur, multum errantes circa cultum
religionemq; diuinam, creatorem omnium rerum minime perquirentes,
euanuerunt, ut Paulus dicit, in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſi- Rom.1.
piens cor eorum. E quibus Abrahã non calidæ creaturæ, ſed calore diui-
ni cultus accenſus, ab ſtultis & inſipientibus, domini munere ſegregatus
eſt. Exi, inquit ei Deus, de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in ter- Gene.12.
ram quancunq; tibi oſtendero. Ad præceptum uocantis, prima ſede co-
gnationeq; relicta, per fidem credit quæ non uidit: donec uidere merea-
tur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorũ, habitauit Char-
ræ, in

ræ,in qua omnibus repletus eſt diuitijs. Terræ quoq; ipſius, in ſpe ſui ſeminis, futuram ſuſcepit hæreditatem. Cum etiam ex anu & ſterili coniuge, uergens quoq; ipſe in ſenium, per promiſsionem expectat hæredem. Hic nobis pater fidei oſtendit, nec incolatus noſtri longos exitus formidandos, & in CHRISTO domino ſemper ſperandum. Cuius per gratiam terram uiuentium ſempiternam potiemur hæreditatem. De qua Dauid propheta dicit: Credo uidere bona domini in terra uiuentium. C

Pſalm. 26.

Promiſsio: In Abrahæ ſemine multiplicari ut ſtellas populum Chriſtianum.

Promiſsio multiplicandi ſeminis: in Geneſi credita & uiſa.

CAP. XI.

Gene. 15. FActus eſt ſermo domini ad Abraham per uiſum dicens: Noli timere Abraham, ego te protego, merces tua multa erit ualde. Dixitq; Abraham: Domine quid dabis mihi? ego enim ſum abſq; liberis, & filius præpoſitus domui meæ hic Damaſcus Eliezer. Dixitq; Abraham: Quia non dediſti mihi ſemen, uernaculus meus mihi hæres erit. Statimq; ſermo domini ad eum: Non erit hic hæres tuus, ſed qui ægredietur de utero tuo, ipſum habebis hęredem. Eduxitq; eum foras, & ait illi: Suſpice in cœlum, & numera ſtellas, ſi poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit ſemen tuum. Credidit autem Abraham deo, & deputatum eſt ei ad iuſtitiam. Hæc Paulus firmat apoſtolus dicens: Igitur fides, ait, ex auditu: auditus autem per uerbum Chriſti. Et Eſaias ait: Niſi credideritis, non intelligetis. Fundamentum omnis rei futuræ, fides eſt: cuius culmen ædificij terras cœlumq; obtinuit in Chriſto Ieſu, qui eſt ex ſemine Abrahæ. D

Rom. 10. Eſa. 7.

Promiſsio: In ſacerdotio Abrahæ, regale eccleſiæ ſacerdotium.

Promiſsio qua Abraham, poſcente deo ſacrificium, ſacerdos oſtenditur.

CAP. XII.

SEcundo oraculo dixit dominus ad Abraham: Ego ſum qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram iſtam, & poſsideres eam. At ille ait: Domine unde ſcire poſſum, quòd poſſeſſurus ſum eam? Et dominus: Sume, inquit, uaccam triennem, & capram trimam, & arietem trimum, turturem quoq; & columbam. Qui tollens uniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & utraſq; partes contra inuicem poſuit, aues autem non diuiſit. Deſcenderuntq; uolucres ſuper cadauera diuiſa, & abegit eas Abraham. Cumq; ſol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus inuaſit eum. Dictumq; eſt ad eum: Sciens prænoſce, quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent annis quadringentis. Gentem autem, cui ſeruierint, iudicabo ego, dicit dominus. Poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Tu autem ibis ad patres tuos, nutritus in ſenecta bona. Quarta autem

generat

A generatione reuertẽtur huc:necdũ enim impletæ ſunt iniquitates Amor-
reorum. In hac promiſsione,& in hoc ſacrificio tripartito (quod in præ-
ſenti ita actum eſt,ut tamẽ alia futura ſignaret) tria tempora quæ ſuperius
dicta ſunt,in tribus his animalibus,ſpiritalis lector agnoſce. Vaccam tri-
mam,ante legem laſciuiẽtem plebem ſine iugo legis. Capram trimam,ſub
lege,quam immolare debet plebs legem tranſgrediens,pro peccato. Arie-
tem trimum,ſub gratia,perfectum ſacrificium,quod figuratè pro filio idẽ
offerẽs Abraham arietem noſtrũ CHRISTVM triennem, tribus tem-
poribus prædicatũ,pro peccato populi ara crucis excepit. Quoniam pro
iniquitate populi,ait Eſaias,ductus eſt ad mortẽ, & liuore eius omnes ſa- *Eſa. 53.*
nati ſumus. Quòd uerò hæc animalia contra inuicem diuiſa poſita ſunt,
diuiſiones & ſchiſmata,quæ ſeſe inuicem impugnarent, futura apoſtolus
Paulus oſtendit,dicẽs: Oportet & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant *1. Cor. 11.*
in uobis. Nam & ante legem,ut hæreticorũ, Cain repudiatum eſt ſacrifi- *Nume. 16.*
cium:& in lege Chore,Dathan, & Abiron,dum hæreſum ſchiſmatumq́
autores,uiuos terra uorauit. Et ſub gratia multarũ hæreſum dogmata, &
aues circa diuiſa cadauera mortuorũ reſidentes,abiguntur à Paulo, cum
dicit, Diuiſus eſt Chriſtus: nunquid Paulus pro uobis crucifixus eſt? aut
in nomine Pauli baptizati eſtis? Præceptũ eſt autẽ Abrahæ in illo ſacrifi-
cio,ut turturem caſtum,& ſimplicem columbã nõ diuideret. Quoniã ſpi-
ritales filij caſti,& ſimplices uirgines, dum in charitate ſacrificiũ illibatæ
B fidei offerunt,diuidi omnino nõ poſſunt. Peregrinũ uerò eſſe in hac uita
ſemẽ eorũ,qui domino ſuo canunt,teſtatur Dauid dicẽs: Inquilinus ſum *Pſal. 118.*
& peregrinus,ſicut oẽs patres mei. Vt uexati in Aegypto annis quadrin-
gentis dum gemunt & dicũt: Heu me quia peregrinatio mea elongata eſt, *Pſal. 119.*
ſatis in promptu eſt. Quarta uerò generatione ad libertatẽ reuerti ex hac
Aegyptia ſeruitute: noſtra à peccato eruta libertas oſtenditur: quæ tribus
ſæpe dictis expletis temporibus, in quartam,quam regenerationẽ domi-
nus appellat, declarata per reſurrectionem ueram, omnis noſtra libertas
exurgat,impletis peccatis Amorreorum: eorum ſcilicet qui non credunt
Dei Euangelio. Quoniam qui non credit,ut dñs dicit,iam iudicatus eſt. *Ioan. 3.*

Promiſsio: In nominis perfectione,qua in fide,pater
gentium eſt Abraham.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio figurata.

CAP. XIII.

TErtio oraculo promiſsio diuina, etiã in eius nomine, firmatᷣ. Abram
antè uocatus, Abrahã eũ creator dñs nũcupat,cuius noĩs proprietas *Gen. 17.*
deſignatᷣ: Patrẽ,inquit,multarũ gentiũ poſui te: Vt hæc promiſsio, nõ ad
ſolã progeniẽ carnis Abrahæ,ex qua populus Iudaicus ueniebat,credere-
tur pertinere: de qua gloriati in Euãgelio dixerũt: Nos patrem habemus *Matth. &*
Abrahã. Reſponſumq́ eſt ab eo,qui & uocabulũ tale dederat & fidẽ: No- *Luc. 3.*
lite,inquit,in hoc gloriari: potẽs eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare

filios Abrahæ:ut eſſet Abraham in CHRISTO pater multarum gen- C
Rom. 4. tium per fidem: cum unius tantum gentis fuerit per generationem.

Prædictio: In circunciſione,qua corde circunciditur Chriſtianus.

Prædictio figurata.

CAP. XIIII.

Gen. 17. HVic Abrahæ iam uocato per fidem, pactum quoddã circuncifionis indicitur,in ſigno ueteris teſtamenti,quod ipſe ſuiq́ poſteri ſeruare præcipiuntur. Omnemq́ animam perituram de populo, quæ circũciſionem minimè celebraſſet. Quæritur fortaſſe, cur placuerit Deo circuncidi omne duntaxat maſculinum,eorũ qui ſe ad obediendum Deo uouerant. Grandi autẽ ſacramento res hæc acta eſt:quæ media & præterita tempora reſpiceret,ac futura. Nam primæ præuaricationis cauſa à parte corporis,ſerpentis ueneno homo percuſſus,ardore libidinis eſtuans, puduit ex his,quæ pudenda creata non erant: eaq́ parere uerecundiæ ſtatuit, quæ fuerant inuerecundè nudata. Idcirco creator & iudex Deus , in ea parte corporis ſignum circunciſionis indixit,temperans morbum malè conceptæ libidinis ex copula debitum,aut per continentiæ bonum atque integritatis decus id repararet,quod fuerat uitiatum. Circunciſio quippe cordis, quæ in nouo fulget teſtamento, in illo ſigno figurata eſt: quia ſunt
Matth. 19. ſpadones,qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum Dei. Et filios Iſraël
Hiere. 9. incircuncisos corde Deus increpat,& obiurgat.

D

Promiſsio: In Iſaac nato, qui riſus dicitur,quid oſtendat in Chriſto.

Promiſsio figurata.

CAP. XV.

Gen. 18. RVrſum eidem Abrahę ad ilicem Mambræ in tribus uiris diuina maieſtas apparuit,proximè de filio ſuſcipiendo ferens promiſsionẽ, ac ſupradicta confirmans: à quo etiã Sara uxor eius inquiritur. Dixit enim Deus Abraham: Vbi eſt Sara uxor tua? Qui dixit: In tabernaculo eſt. Dixitq́ illi dominus: Reuertar ad te hoc tempore opportunè, & habebit Sara filium. Audiens uerò hæc Sara, cum eſſet in oſtio tabernaculi poſt eum,riſit intra ſeipſam dicens: Nondũ factũ mihi eſt uſq́ in hoc tempus, & dominus meus ſenior eſt. Ait dominus ad Abraham: Quare riſit Sara intra ſe ipſam dicẽs: Ergo ego uerè pariam quæ ſenui? nunquid nihil poteſt uerbũ Dei? Rurſumq́ cõfirmat: Reuertar igitur ad te opportunè, & habebit Sara filiũ. Timendo negat Sara riſiſſe, quòd riſerit, cõuincitur ueritate. Quæ cõcipiẽs & pariẽs, appellatum eſt nomẽ eius Iſaac, quod interpretatur riſus. Ob quam rem & ipſa Sara, cum iam paruulum portaret in manibus, Riſum, inquit, mihi fecit Deus. Omnis enim qui audierit ſenem & ſterilẽ peperiſſe, cõgratulabitur mihi in riſu. Proles riſus excipitur, in quo benedictionẽ promiſſam omniũ gentiũ ſuſcepit Abrahã. Gentes

A tes enim quæ CHRISTO per illum ſenem in carne uenienti nunc cre-
dunt,in riſum à Iudæis, ſuum ſaluatorem cõfitentur, eumq́ glorificãtes,
agnoſcunt illius contumelioſam paſsionem, ſuam eſſe ueram libertatem.

Prædictio: In Sodoma, & Gomorra futuri iudicij diem.

In Geneſi credita & uiſa. Prædictio facta & figurata.

CAP. XVI.

IMpiarum ciuitatum ſubuerſionem prædictam Sodomorũ & Gomor- Gen. 18.
reorum,idem fideli famulo Abrahæ dominus demonſtrauit dicẽs:Cla-
mor Sodomorũ & Gomorreorũ multiplicatus eſt, & peccata eorũ ualde
inuiſa. Deſcendẽs,inquit,uidebo ſi clamorẽ, qui uenit ad me conſumma-
uerint:ſin autẽ,ut ſciam. Deſcẽdit,& hîc dictũ eſt,Deus: quia famulo gra-
tiſsimo nõ celauit ſuum iuſtũ iudicium,ac per quandã pactionem, quam
ſupplex humiliſq́ interceſſor acceperat, Deum cognoſcẽs iure prædictas
uelle perdere ciuitates,ut iraſcentẽ mitigaret,hoc modo,Ne perdas,inq̃t,
pariter iuſtum cum impio. Et erit iuſtus quo modo & iniuſtus? Si fuerint
quinquaginta iuſti in ciuitate,perdes illos? Non remittes omnem locum
cauſa illorũ quinquaginta iuſtorũ? Cumq́ promiſiſſet Deus nõ ſe perdi-
turũ, ſi quinquaginta iuſtos in illis reperiſſet locis, ex eo loquẽdi ſumpſit
audaciam,pias precantis adhibẽs uoces,limum puluerem q́ ſeſe confitẽs:
Dei ſententiam pro quinquaginta iuſtis addens quadraginta quinq́ mi-
B ra celeritate ſuſpendit. Quorum exiguum numerum minimè reperiſſe di
citur. Eruensq́ Loth cum uxore & duabus filiabus eius, de populis & ci-
uitatibus quas cœleſti igne conſumpturus erat,eos,quos liberauit,admo-
nuit,nõ ſtare in tota regione illa,neúe retrò reſpicerent. Quæ uxor Loth
præcepta contemnens,retroq́ reſpiciens ſtatua ſalis effecta, ſuo exemplo
fatuos condiuit,in propoſito ſancto quo tendunt proficientes, noxia cu-
rioſitate retrò non debere reſpicere:nec poſſe euadere tales ſtatuta ſuppli-
cia,hæc fœmina demonſtrauit,quæ quod euaſerat perdidit. Tales domi-
nus in Euangelio increpat dicẽs:Remiſsius erit terræ Sodomorum in die Matth. 10.
iudicij,q̃ uobis. Quos uero CHRISTI gratia liberat,admonet ꝑ Apo- & 11.
ſtolũ:Exite de medio eorũ,& ſeparamini: dicit dñs. Itẽ ipſe, Quę retrò obli Heb. 13. &
tus,in ea quæ antè ſunt extẽtus. Nemo eñ retrò attẽdens, exponẽs manũ Eſa. 52.
ſuã ſuper aratrũ,aptus eſt regno Dei. Cũ dñs diceret: Memẽtote,ait,uxo- 2. Cor. 6.
ris Loth. Securi igitur diem iudicij expectant,quibus in cruce dñi gloriã- Phil. 3.
tibus,mũdus eis crucifixus eſt,& ipſi mundo. Terruit eñ dñs corda fide- Luc. 9. et 17.
lium,dicens: Vt factum eſt in diebus Loth,ita futurũ aduẽtum filij homi- Gal. 6.
nis,ne grauati in crapulis & ebrietatibus eos ſubitaneus inueniat dies. De Luc. 21.
quo dicit Apoſtolus: Quia dies domini,ſicut fur in nocte,ita ueniet. 1. Theſ. 4. & 5.

Prædictio: In Iſaac immolando Chriſti paſsio.

Prædictio figurata.

CAP. XVII.

Gen. 22. TEntauit Deus Abraham dicēs: Abrahā Abrahā. Et dixit: Ecce ego. Et C
dominus: Accipe filiū tuū unigenitū, quē diligis Iſaac, & uade in terrā
excelſam, & offer ibi eum holocauſtū ſuper unū montiū, quē tibi dixero.
Eum ſibi iubet offerri holocauſtum, in quo ſemen Abrahæ ut ſtellas cœli
multiplicari, & in eo gentes benedici, tot iam oraculis diuinitus ipſe pro-
miſerat. Non tamē cunctatur pater in filio implere quæ iuſſa ſunt, ſciēs, ut
Paulus dicit, quòd etiā ex mortuis poſſet eum dñs excitare. Sed eius qui
Heb. 11. tentatur in filio, nō tantū collatæ fidei uirtus demonſtraī, quantū etiā no-
bis imitāda proponitur. Et ut præcepti noui ex Euāgelio maneret autori-
Matt. 10. & tas: Qui amat patrē aut matrē ſuper me, non eſt me dignus. Aut qui amat
Luc. 14. filiū aut filiā plus quàm me, nō eſt me dignus. Nam cum eum necdū pro-
li ſciret idoneum, Deo tamen iubenti ea intentione paruit Abraham, qua
ſciebat Deum nec immemorē promiſsionum ſuarū, & myſticum quoddā
futuræ paſsionis dominicæ geri ſacramentū, illum ſcilicet reſpiciens diem
noſtrę redemptionis, de quo dominus in Euāgelio increpās Iudæos dicit:
Ioan. 8. Abraham pater ueſter concupiuit uidere diem meum, & uidit & gauiſus
eſt. Diem ſcilicet paſsionis filij Dei in ſuo filio figuratum uidit Abraham:
quòd unico filio nō pepercit: quòd uelut ad aram crucis triduo cum in-
ſonti uictima conuolauit: quòd patiens, ac ſine uoce: ſimilis agno coram
tondente ſe, filius patri, ut percuteret, pia colla præbuit: quòd ſe ligno,
quod portauerat ipſe, ſuſpendi Iſaac non reluctatus eſt: quòd aries corni-
bus in uepre detentus, ſpinis coronatum CHRISTVM oſtendens, pro D
Iſaac immolandus apparuit: quòd ideo Iſaac immolatus non eſt, quia re-
ſurrectio filio Dei ſeruata eſt. Hæc omnia credens Abraham, uidere me-
ruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta eſſe cognoſcimus.

Prædictio: In iuratione Dei, qua ſemen eius in Chriſto ſupra numerum extenditur.

Prædictio figurata Abrahæ.

CAP. XVIII.

Gen. 22. PEr me iuraui, dicit dominus, propterea quòd nō pepercisti filio tuo di
lectiſsimo propter me: benedicā tibi, & multiplicabo ſemen tuū ſicut
ſtellas cœli, & uelut arenā quæ eſt in littore maris. Et poſsidebit ſemē tuū
ciuitates inimicorū ſuorū, & benedicētur in ſemine tuo omnes gētes terræ,
quia obediſti uoci meæ. Multiplicatū quidē ſemen Abrahæ, atq; ad gran-
dem numerū perueniſſe, liber Numerorū oſtendit. Non tamē ſcimus eſſe
innumerum. Promiſsio uerò Dei ut ſtellas cœli, & ut arenam maris, quæ
numerari nequeunt, cōtinet: quam in CHRISTO per fidem, gētiū, qua-
rum pater eſt Abraham, benedictionē eſſe ſuppletā, & ipſe rerū ordo de-
monſtrat: ſimul & oracula prophetarū, quæ filios Abrahæ non tantū ex
Pſal. 71. ſemine carnis, ſed fide uocari ad infinitū numerū, per Dauid cæteroſq; te-
ſtantur. Benedicētur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Omnes gētes bea-
tum dicent eum. Item: Adorabunt eum oēs reges terræ: oēs gētes ſeruient
illi

illi. Et Eſaias, Erit radix Ieſſe, & qui exurget regnare in gẽtibus, in eo gentes ſperabunt. Apoſtolus quoq; Paulus, fractos ramos Iudæos dicit per incredulitatẽ, atq; in fide radicis Abrahæ gentes, ut oleaſtro, fuiſſe inſertas. Itẽ ipſe, Gẽtes autẽ ſuper miſericordiã glorificare Deum: miſericordia qua, ablato, ut promiſit, corde lapideo, daret eis cor carneũ. Lapides eñ appellat, lapideos deos colẽtes. Cum dicit: Dico uobis, ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. Mirum in modũ qui erãt lapides, per gratiã facti filij, clamãt: Pater noſter qui es in cœlis. & qui erãt filij, effecti lapides, dicũt: Fac nobis Deos, qui nos præcedant: quia derelinquẽtes Deum uiuum, ſeruierunt Baal, & Idolis gentium. Gentes è contrario, ſpretis idolis, ſecuti ſunt Deum uiuum. Quæ nos uidemus impleri, illa ſcilicet quæ promiſſa ſunt, in ſemine ſuo futuro per CHRISTVM, quæ & credidit Abraham.

Eſa. 11. Rom. 11. Rom. 15. Ezech. 10. & 36. Luc. 19. Matth. 6. Exo. 32.

Prædictio: Ex femore Abrahæ Chriſtum hominem ſuſcepturum.

In Geneſi credita & uiſa. Prædictam carnem CHRISTI ex femore Abrahæ uenturam, ſequens myſtica actio oſtendit.

CAP. XIX.

VOcat Abraham præpoſitum domus ſuæ: ait illi: Pone manũ tuã ſub femore meo, & iura per Deum cœli, quia non accipies uxorem filio meo à filiabus terræ huius, cum quibus ego habito: ſed de tribu mea accipies illi uxorẽ. In femore Abrahæ Deũ cœli fuiſſe, hic ordo oſtẽdit, quód Abrahã genuit Iſaac: Iſaac, Iacob: Iacob, duodecim patriarchas: in quibus Iudas, ex cuius tribu Dauid, de quo ꝑ ſeriem gñationũ, uirgo MARIA quę peperit CHRISTVM, qui eſt Deus cœli: quia ꝑ ipm̃ facta ſunt oĩa. Gen. 24.

B

Promiſſio: In geminis Rebeccæ populos duos, Chriſtianos, & Iudæos.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

CAP. XX.

CVm idem Iſaac Rebeccam propinquam ſibi accepiſſet uxorẽ, eamq; ſentiens ſterilem, pro gignẽda prole, Deum, qui multiplicem promiſerat, deprecatus eſt. Statimq; ut popoſcit, accepit. Quum autẽ cõcepiſſet Rebecca gemini geſtiebãt in utero eius. At illa hæc referens: Si ſic mihi futurũ erat, ait: ut quid mihi hoc? Abijt autẽ Iſaac cum ea interrogare dominum, atq; huiuſmodi reſponſum accepit: Duo, inquit, populi in utero tuo ſunt: & duæ plebes de uentre tuo prodibunt: & populus populũ ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Suſcepit duos promiſſos filios Iſaac, duosq; populos, fide tantũ futuros agnoſcens, quos illa myſtica actio nobis reuelatos exhibuit. Eſau quippe, dum prior piloſus prodiret ex utero, minoris Iacob manus emiſſa poſt eum, plantam eius apprehẽdit: quod factum mirum magnumq; uiſum præbuit. Idem igitur Iacob iunior lenis, in ipſa iam pueritia per cocturam rubram lenticulæ maiorem fratrem ſupplantans, abſtulit eius primatus: nec uacuum eſſe potuit tanti myſterij ſacra- Gen. 25.

mentum.Lenis illi iunior Iacob,lenem mitemq́ ſignabat populum Chri- C
ſtianum,ea lenitate prędítum,qua innocuum gentilis furor crediderat ab Eſau. Hic igitur lenis populus per cocturã,paſsionẽ ſcilicet CHRISTI ſanguine rubratam,edaci & ſæuienti Iudaico populo, cuius figuram geſtabat Eſau, qui etiam Edom dictus eſt,petenti uoluntariè obtulit, ac primatus quos habuit ille,uendidit,iſte ſuſcepit.Iudæus quod naſcendo habuit, per concupiſcentiam perdidit. Chriſtianus per gratiam, quod in natura non habuit,acquiſiuit.

Promiſsio: In eoſdem quæ geſſerint per figuram.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXI.

EA uerò quæ in duobus iſtis geminis acta ſunt,quàm mira, quàm grãdia,quàm iuxta promiſsiones ſacramentis omnia plena ſint, breuiter

Gen. 27. ut iuſtum fuerit explicare contendam. Cæcatus Iſaac, pater eorum, exterioribus oculis,lumine uerò interiore fulgente,promittit Eſau primitiuo filio benedictionem,ſi deſideratas eſcas ex ſua uenatione filius prępararet patri.Pergit ille implere quæ iuſſa ſunt.Mater,quæ audierat benedictionem maiori promiſſam,diuinitus acta, ut minori Iacob proueniat, prophetica arte cõpoſita myſticam artem parat. Veſtem accepit primogeniti ſui,quæ erat apud illam in domo,hac iuniorem induit: ac ſuper brachia eius,& nudam ceruicem pelles hœdorũ impoſuit: aptauitq́ eum qui erat, D ut poſſet intueri quod nõ erat. Tanquam iam nobis illum figuratũ oſtenderet

Rom. 8. Chriſtũ,qui accepit non carnem peccati,ſed ſimilitudinẽ carnis peccati.Legem quoq́ ueteris teſtamenti, tanquam ueſtem primogeniti exci-

Matth. 5. piens,non eam ſe ſoluere dominus ueniſſe dixerit,ſed implere.Sic compoſitus minor filius ille Iacob,qui fratri iam primatus abſtulerat,uſurpat inſuper benedictionem,offerens patri paratas à matre eſcas,& dicit: Pater. At ille:Quis es tu fili? Ego ſum,inquit,primogenitus tuus Eſau. Feci ſicut locutus es mihi.Cumq́ pater uocem filij minoris agnoſceret,palpandum æſtimans,habitu mẽbra maioris inuenit. Turbatusq́ in filijs,factus eſt,ut ait quidam, gratus error parentibus. Acceptis igitur epulis quas parauerat mater,filius offerebat:pater quas libenter accepit, huiuſmodi benedictionẽ minori filio dedit.Ecce,inquit,odor filij mei, ſicut odor agri pleni, quem benedixit dominus.Det tibi,inquit,Deus à rore cœli & à fertilitate terræ multitudinem frumenti,uini & olei:& ſeruiant tibi gentes, & adorabunt te principes:& eris dominus fratris tui, & adorabunt te filij patris tui:& qui te benedixerit, erit benedictus, & qui te maledixerit, erit maledictus. Hæc omnia CHRISTO domino cõueniũt,poſt eius odorẽ benedictæ cõcurrũt omnes gẽtes. Venit peractis illis & filius primogenitus Eſau ex minoris gratia iam reprobus. Offert & ipſe eſcas patri,et dicit: Exurgat pater meus,& mãducet de uenatione filij ſui,ut benedicat me anima tua. Ad hæc pauefactus pater:Et quis eſt,inquit,qui uenatus eſt mihi,

& intulit

A & intulit priuſquàm tu introires? & benedixi illum, & benedictus eſt. Benedictus poſterior populus Chriſtianus, iam patri dicit: Dediſti lætitiam in corde meo, à fructu frumenti, uini, & olei ſui multiplicati ſunt. Maiori autem populo Iudæo pater dicit: Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me. Venit enim frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam. Quia igitur Iacob Deus dilexit, Eſau autem odio habuit, propterea ſuppleto tempore, ſacrificijs Iudæorum exploſis, ſacrificium mundum, ut prædictum eſt, offerri nomini eius omnis nunc populus Chriſtianus agnoſcit, qui per gratiam Iudæo & primatum & benedictionem abſtulit. De iſto enim dictum eſt: Eris dominus fratris tui. Cæterùm in illis geminis non prouenit. Minor enim & munera maiori obtulit, & famulum ſe eſſe profeſſus, cum humilis adorauit: ut res, quæ tunc ſignata eſt per literam, nobis nunc manifeſtaretur in gratia.

Pſal. 4. Pſal. 49. Malach. 1. Rom. 9. Gene. 33.

Promiſſio: In Eſau ex cuius ſemine Iob, & Chriſtus in gentibus per fidem.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſa præmia uirtuti, & patientiæ.

CAP. XXII.

EX ſemine Eſau Idumæa gens, in qua inter cæteros duces, Iob ille fortiſsimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patiẽtiæ productus,
B ut agoniſtico certamine principem totius militiæ diabolum ſuperaret, fultus auxilio Dei. Vir nanque cũ eſſet iuſtus, ac ſine querela Deo, eumque in confuſione diaboli qualis eſſet, Deus oſtendere dignaretur: Animaduertiſti, inquit Deus diabolo, ad puerũ meum Iob? nõ enim eſt ſimilis illi quiſquã in terris. Et diabolus: Nunquid Iob, ait, gratis colit Deũ? non'ne tu benedixiſti domum eius, & pecora eius multiplicaſti? Sed mitte manũ tuam, & tange omnia quæ habet, & ſcies an in facie benedicat tibi. Ecce, inquit Deus, omnia quæcunque habet in tuas manus do: ſed ipſum caue ne tangas. Fit grande certamen. Perfidus apoſtaticusque angelus, fidelem Dei famulum inſectatur: atque, ut illi eſt plena à ſe ipſo procreata malitia, uaſtat, fugat, diſperditque omnia innocentis: & cum omni hæreditate, omnẽ ſimul cõſumpſit hæredem. Tot tamen iaculis emiſsis, illæſus manet Iob: cuius, ut militis Dei, uno ictu percutitur diabolus. Nudus exij, inquit, de utero matris meæ: nudus reuertar in terram. Dominus dedit, & dominus abſtulit: ſicut domino placuit, ita factum eſt. Sit nomen domini benedictum. Hoc ſuperatus certamine, aliud maius inimicus indicit. Mitte, inqt Deo, manũ tuam & tange carnes illius, & oſſa, & ſcies an in facie benedicat tibi. Mitte manum tuam, nihil eſt aliud quàm, da poteſtatẽ. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus, niſi ille dediſſet, qui ſub hac autoritate & Iob ei tradidit, ut præcepti non excederet modũ. Ecce, inquit Deus, trado tibi illum: tantũ animã illius cuſtodi. Quem percuſſum graui uulnere, putrefacta totius corporis cõpagine, omnibus artubus ſolutis, ſanie profluente,

Gene. 36. Iob 1. Iob 2. Matth. 8.

ebullientibus uermibus, dum incorrupto corpore integer animus cõſiſte- C
ret, ſentiretq́ diabolus intrinſecus fortem, quem forinſecus debilem æſti-
mabat: mulierem uiro ſuo illo articulo, quam ſibi neceſſariã dimiſerat, ar-
mat: atq; per uxorem fortiſsimũ uirum ſuo pulſat ex latere. Cum & mu-
lier uenenata iacula, quę ab inimico ſumpſerat, infunderet, ait inter cętera:
Dic aliquod uerbũ in domino, & morere. Statimq́ ille ruinã primi homi-
nis recordatus, Euam nouã, atq; in illa illum inimicũ qui præliabatur ex-
pugnans, ait: Tanquã una ex inſipientibus mulieribus locuta es. Si bona
accepimus de manu domini, mala quare non toleramus? His diuinis iacu-
lis proſtratus inimicus, ſuperatusq́ per gratiã per hominẽ peruerſus an-
gelus, & humilis patiẽtiæ pietas omnẽ moleſtiã ſuperbiæ debellauit. Iam
enim per iſtum uirum potentẽ tranſitura CHRISTI ueſtigia in gentes
Pſalm. 107. ſignabantur. De quibus Dauid ex perſona eius dicit: In Idumęa extendã
calciamentũ meum. Iacobus quoq; apoſtolus, ad exemplũ patientiæ cre-
Iacob. 5. dentium corda confirmans, ait: Patientiã Iob audiſtis, & finem domini ui-
diſtis, quia miſericors dominus & miſerator eſt. Dupla enim præmia Iob
uictor accepit. Pugnantibus uerò ſuis, & ſua gratia iuuante uincentibus
centupla hic ſe daturum dominus pollicetur, & uitam æternã in futuro ſe-
culo largiturũ. Quod in Valentiano Valentis fratre uidemus impletum:
qui dum pro Chriſto militiam tribunatus ſpreuit, huius mundi regnum
adeptus eſt, & uerus Chriſti confeſſor uitam acquiſiuit æternam.

D

Promiſſio: In Iacob, cui per uiſum Chriſtus lapis angularis oſtenſus eſt.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſio figurata.

CAP. XXV.

Gene. 28. IAcob quoq; filius Iſaac, nepos Abrahæ, per quaſdã res ſecum mirabili-
ter geſtas accepit promiſsionem. Fugiens enim fratris inſidias, locum ei
manſionis præbuit ſolis uergentis excurſus: illic lapidẽ capiti ſuppoſitũ,
talia ſibi reuelata in ſomnio narrat. Scalam miræ granditatis, cuius caput
cœlum hactenus occuparet, oſtenſam: per quam angeli Dei aſcendentes
& deſcendentes erant. Dominũ quoq; incumbere in ipſam, ſibiq́ dixiſſe:
Terram in qua dormis, tibi dabo eam & ſemini tuo poſt te. Qui euigilãs,
in ſacramẽto lapidem quem ad caput habuit eminus erigẽs, eumq́ liniens
oleo, CHRISTVM nobis lapidem angularẽ conſecrauit. De quo Pro-
pheta dicit: Lapidem quem reprobauerũt ædificantes, hic factus eſt in ca-
Eſa. 28. put anguli. Et Eſaias: Ecce, inquit, pono in Sion lapidem angularem, ele-
Ioan. 1. ctum, pretioſum: & qui crediderit in illum, non confundetur. Hic lapis
angularis Chriſtus Nathanaheli uenienti ad ſe, ſomnium quod Iacob ui-
Ephe. 4. derat expoſuit: Videbitis, inquit, cœlos apertos, & angelos Dei aſcenden-
tes & deſcendentes ad filium hominis. Qui enim deſcendit, Chriſtus ipſe
Matth. 7. eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia. Scalam uerò
anguſtam uiam ponens, quæ ducit ad uitam.

Promiſsio:

A

Promiſsio: In ipſius Iacob claudicatione non credituros omnes Iudæos.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXIIII.

IPſi quoqꝫ Iacob reuertenti de Meſopotamia cum uxoribus, filijs, famuliſqꝫ ſuis angelus in uia occurrit: qui cum eo ſacratam luctam gerens, & angelus ab homine ſuperari ſe paſſus eſt, uictorqꝫ à uicto exegit benedictionem: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris me. Dixitqꝫ ei angelus: Quod tibi nomen eſt? At ille ait, Iacob. Iam, inquit, non uocaberis Iacob, ſed erit Iſraël nomen tuum: quia præualuiſti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Tetigitqꝫ angelus latitudinem femoris eius, claudusqꝫ effectus eſt Iacob ꝑ oẽs dies. Claudicatio iſta quæ ex femore eius facta eſt, populum ipſum Hebræum ſignificat claudicantem. Quibus ait Helias propheta: Quid claudicatis ambobus inguinibus? ſi Deus eſt, ite poſt illum. Et Dauid dicit: Filij alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Quòd recto itinere ex illo populo, uiam CHRISTVM ſequi non uoluit, claudicans per errores uarijs ſemitis aberrauit: quem uidens Deũ (quod Iſraël appellatur) per gratiã Chriſtianus populus apprehẽdit. 3.Reg.18. Pſalm.17.

Promiſsio: In filijs Iacob, & in Ioſeph, qui geſsit figuram Chriſti.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

B

CAP. XXV.

DVodecim filios, quos duodecim patriarchas ſcriptura teſtatur, ex ſuis fœminis ſuſcepit Iacob. Non quòd liberet ſanctos uiros plurimas habere mulieres concupiſcentiæ ſcilicet cauſa: ſed quòd gratia multiplicandæ prolis, daret Deus licentiam, qui & unam permiſit, & poſtea aliquando prohibuit. Nam cum in lege dixerit: Maledictus homo, qui non ſuſcitauerit ſemen in Iſraël: per Salomonem autem prophetam huic licentiæ terminum dedit. Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi lapides. Tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu. In his igitur duodecim patriarchis Iudas dictus eſt, ex quo Iudæi. Ioſeph & Beniamin germani, ex patre Iacob, & ex matre Rachel: quorum actio omnis CHRISTVM ſonat & eccleſiam. Dictum eſt enim, Iacob diligebat Ioſeph. Dicit & Deus pater de filio: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Fecit, inquit, Iacob Ioſeph tunicam uariam. Dicitur & huic noſtro Ioſeph Chriſto: Ad ſtetit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, circumamicta uarietate. Somniauit Ioſeph ſomnium, narrauitqꝫ fratribus ſuis. Putabam nos, ait, ligare gremia in campo. Surrexit gremium meum & erectum eſt: Conuerſa autem gremia ueſtra adorauerunt gremium meum. Hoc in Chriſto futurum, idem Iacob oſtendit in benedictione, quam à patre acceperat Iudas dicente: Adorabunt te filij patris tui. Hi enim dicunt: Venite adoremus & proſternamur ei, qui iam dicunt: Pater noſter qui es in cœlis. Et ipſe in Euangelio: Cum exaltatus Gene.35. Eccle.3. Gene.37. Matth.3. Pſalm.44. Gene.37. Gene.27. Gene.49. Pſalm.94. Matth.6. Ioan.12.

exaltatus fuero à terra, traham omnia, ait, ad me ipſum. Rurſum alia ſa- C
Gene.37. cramenta uidet in ſomnio, & hæc ſuis fratribus indicauit. Quaſi ſol, in- quit, & luna & undecim ſtellæ adorabant me. Dicitur & de noſtro Ioſeph
Pſalm.ultimo. Chriſto domino per prophetam: Laudate eum ſol & luna, laudate eum
Pſalm.143. omnes ſtellæ & lumen. Et: Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc: Ele- uatus eſt, inquit, ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo. Luna ex decedentibus ac ſuccedentibus mortalibus conſtans eccleſia, poſteaquã ſol Chriſtus exal- tatus eſt, reſurgens ordine integro: hæc ſtetit in fide, fulgentibus ſtellis ei qui numerat eas. Diſcipulis enim ſuis, quorum nullus eſt numerus, ait: Lu ceant opera ueſtra ſicut luminaria in mundo.

Promiſsio: In eodem, qui ut Chriſtus dominus miſſus eſt ad uiſitandas oues.

In Geneſi credita & uiſa. Præfigurata promiſsio.

CAP. XXVI.

Gene.37. Mittitur Ioſeph à patre ad uiſitandos fratres ſuos, & oues. Dicit & no
Matth.15. ſter Ioſeph CHRISTVS dominus: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ periere domus Iſraël. Dictum eſt: Oderunt Ioſeph fratres eius, pro- pter ſomnia eius. Clamat & hic noſter Ioſeph Chriſtus de Iudæis fratri-
Pſalm.34. bus: Quoniam odio habuerunt me gratis. Viſo Ioſeph fratres eius dixe-
Ioan.15. re: Ecce ſomniator ille uenit, uenite occidamus illum, & uideamus quæ erunt ſomnia ipſius. Et apud Salomonem de noſtro Ioſeph impios di- D
Sapien.2. xiſſe refertur; Venite occidamus iuſtum, quoniam inſuauis eſt nobis. Et ſequitur: Promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe nominat. Videamus ſi ſermones illius ueri ſunt, & tentemus an ſuccedant quæ uen- tura ſunt illi. Hæc quoque in Euangelio ipſe confirmat de filio, qui ad
Matth.21. cultores uineæ miſſus eſt, quo modo dixerint: Hic eſt hæres: uenite occi- damus illum, & noſtra erit hæreditas. Accipientes Ioſeph fratres eius, expoliauerunt illum tunicam illam uariam, & miſere illum in lacum.
Pſalm.87. Hoc & noſter Ioſeph de ſua paſsione per Prophetam dicit: Proiecere me, inquit, in lacum exteriorem, in tenebris & umbra mortis. Tunicam
Matth.27. uerò expoliatam deſuper contextam, Euangelica autoritas narrat: quam
Luce 23. etiam milites diuidere noluerunt, unitatem eccleſiæ firmantes, à cuius
Ioan.19. Pſalm.21. ſorte excluduntur hæretici, quoniam ſorte prouenit, ut eam unus, id eſt, unitas, poſsideret. Accipientes, inquit, hœdum de capris fratres Ioſeph, inquinauerunt tunicam eius ſanguine, quam patri ſub falſa teſtatione proferunt, quòd beſtia nequam comediſſet illum. Tria illa genera ſacri- ficiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne ſuum tempus ob- ſeruat. Pro Iſaac aries: pro Ioſeph, hœdus ex capris: pro filio perdito re- deunte ad patrem, ex iuuenco uitulus ſaginatus occiditur. Venite, in- quit unus ex fratribus, uenundemus Ioſeph, & non occidamus illum. Hoc & Iudæi de Chriſto, quem uenditum tradiderunt Pilato ad necem,
Ioan.18. dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Et uendiderunt Ioſeph fratres

A fratres eius Iſmahelitis negotiatoribus euntibus in Aegyptum uiginti aureis. Venditum autem noſtrum Ioſeph Chriſtum, Zacharias & Hieremias prophetæ teſtantur. Dederunt,inquit,pretium adpretianti triginta aureos. Quod etiam Iudam à Iudæis accepiſſe Euangelia narrant,ea ratione, qua diſtractus CHRISTVS à Iudæis tranſiret ad gentes. Iudas enim ſimul cum pretio & uitam perdidit. Iudæi & pretium & Chriſtum, quem comparauerant amiſerunt. Gentes uerò lucrum gratiæ poſsidendo poſſeſſæ ſunt. Zach.11.

Prædictio in eodem, quo caſtitas patiendo muneratur.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata, qua afflictus non deſeritur Ioſeph.

CAP. XXVII.

ISmahelitæ uendiderunt Ioſeph in Aegypto cuidam præpoſito coquorum Pharaonis. Ne hoc quidem uacat,quod dictum eſt,Præpoſito coquorum. Coco enim illa rubra ueſtis paſsionis CHRISTI ſignatur, qua poſterior populus Chriſtianus,ut ſæpe dictum eſt,primatum auferat populo qui ſemper uendere, nec nouit Chriſtum gratia comparare. Fuit dictum: Dominus eſt cum Ioſeph. Et noſter dicit: Non ſum ſolus, quia mecum eſt qui miſit me pater. Immiſit uxor domini eius oculos in Ioſeph, & ait illi: Dormi mecum. Cumq́ ille reſiſteret,gratiam quam apud ſuum dominum inuenerat narrans, & ſancto timore Dei, quo plenus erat,metuens offendere,aliud opportunum tempus mulier auſcultans,attraxit illum à ueſtimentis, dicens: Veni dormi mecum. At ille relinquens ueſtimēta ſua in manibus eius, fugit & exiјt foras. Cumq́ eius dominus, ſuus maritus, adueniſſet (notum quid furens fœmina poſsit) mentita eſt iniquitas ſibi,falſa pro ueris affirmat, uiolentiā ſe dicit perpeſſam fuiſſe,quā fecerat. O impudica mulier,ardet amans,uulnus alit uenis, & cęco carpitur igni. Amat & perſequitur: Concupiſcit & ſæuit: Et quia ei ad ſtuprū non conſentit,trucidandū eum ſtatuit,quęritq́ perire quem diligit. Hanc impudicā mulierem Aegyptiā impiæ idololatriæ merito comparauerim. Immiſit enim & hæc oculos in Ioſeph noſtrū, uidit ſpecioſum forma præ filiјs hominum,eumq́ ad illicitum conſenſum à ueſtimentis ſuis attraxit. Quæ ſunt ueſtimēta noſtri Ioſeph Chriſti, niſi ſancti martyres? de quibus per Eſaiam prophetā ſuo corpori eccleſiæ dicit: Viuo ego,dicit dominus, quia omnibus illis ueſtieris. Et in Cāticis canticorum: Quam rubicūda ſunt tibi ueſtimēta. Et Iacob benedictione prophetica. Lauabit,inquit,in uino ſtolam ſuam, & ueſtem ſuam in ſanguine uuæ. Cum igitur attrahuntur Chriſtiani ut ſacrificātes idolis in anima fornicentur, quid aliud quàm in ſuis ueſtimētis Chriſtus attrahitur? Teneātur Chriſtiani,dicit impia impudicaq́ doctrina,aut cōſentiant,aut eis carceres,exilia,gladiј,ignes,beſtiæ, cæteraq́ ſupplicia præparētur. In his noſter Ioſeph Chriſtus à ueſtimētis attrahitur. Cùm uerò ſuis dicit,Nolite timere eos qui corpus occidūt,eiq́ reſpōdent: Propter te morte afficiūtur tota die,reliquit ueſtimenta ſua in manib

Gene.37. Gene.39. Ioan.16. B Pſalm.44. Eſa.49. Cantic.5. Gene.49. Matth.10. Pſal.43. & Rom.8.

manibus eius. Quod uerò dictum eſt: Fugit & exijt foras, relinquens ue- C
Pſal.123. ſtimenta ſua: animam liberatam oſtendit, quæ clamat per Dauid: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.

Promiſsio: In eodem Ioſeph, quia Chriſti paſsio figuratur.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſa CHRISTI paſsio per figuras.

CAP. XXVIII.

Gene.39. Traditur Ioſeph in carcerem. Noſter Ioſeph CHRISTVS, ut Eſaias
Eſa.53. dicit, Inter iniquos deputatus eſt. Inter ſontes inſontem Dei ſapientia dum gubernat, quæ deſcendit cum illo, ut ſcriptum eſt, in foueam, in uinculis non dereliquit illum. Exclamat hic noſter Ioſeph Chriſtus: Factus
Pſalm.87. ſum ſicut ſine adiutorio inter mortuos liber. Quod uerò ſequitur, gratiã, qua plenus erat, inueniſſe apud præpoſitum carceris, uniuerſaſq; claues, totamq; cuſtodiam traditam fuiſſe manibus Ioſeph: illud intelligendum fuit, ut cui cœlum in ſole, ſtellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna
Philipp.2. quoq; carceris ſubderentur: ut noſtro Ioſeph Chriſto omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Neque illud à ſacramento dominicæ paſsionis eſſe æſtimo alienum, quòd duo Pharaonis ſpadones,
Gene.40. cum eo in illa paſsione detruſi ſunt: ut trium crucifixorum quodammodo numerus ſuppleretur. E quibus noſter Ioſeph Chriſtus reuelãdo myſteria, unum puniret per debitum ſupplicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Hæ ſacratæ actiones tunc in rebus actæ ſunt figuratis, D ut nobis reuelanda omnia ſeruarentur.

Promiſsio: In eodem Ioſeph Chriſti reſurrectio eſt figurata.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſa reſurrectio figurata.

CAP. XXIX.

POſt duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Ioſeph. Et noſter Ioſeph CHRISTVS dominus die tertio à mortuis reſurrexit. Præſentatur Pharaoni: mundo reſurrectio declaratur. Exponit Ioſeph Pharaoni ſomnia, ac futuræ famis arcendæ gratia ex abundantia annorũ ſeptem per ſapienteuirum condi debere frumẽta, & impleri horrea ſalubri conſilio inſtruit. Et noſter Ioſeph Chriſtus dominus mundo
Ioan.12. per ſeptenariũ numerũ currenti in finem tale conſilium dedit: Niſi enim, ait, granum tritici cadens in terra mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.
Pſalm.125. Si autem mortuum fuerit, multùm fructus afferet. Quia qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent. Data eſt Ioſeph à Pharaone in tota Aegypto poteſtas. Et noſter Ioſeph Chriſtus dominus poſt reſurrectionem di-
Matth.28. cit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Miſit Ioſeph ſuos per totam Aegyptum, & collegit frumentum multum quaſi arenam maris. Et noſter Ioſeph Chriſtus dominus miſit ſuos per mundum, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Et collectus eſt credentium numerus ſine numero, quaſi arena maris. Conſtituit Ioſeph horr

A ſeph horrea per uniuerſam Aegyptum, & per totum mundum CHRISTVS dominus conſecrauit eccleſias, de quo Ioannes dicit. Frumẽta recondit in horreo. Aperuit Ioſeph horrea tempore famis, & miniſtrabat populis. Hoc & de noſtro dictum eſt: Oculi domini ſuper iuſtos. Et ſequitur: Vt eruat à morte animas eorum, & paſcat eos in fame. Famem uerò animæ, Amos propheta oſtendit: Dabo eis, ait dominus, famem: non panis & aquæ, ſed famem audiendi uerbum Dei. Et in Euangelio ipſe dominus: Quia abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. In hac fame poſitis, noſter Ioſeph Chriſtus dominus ex horreis ſuis nobis diuinam ſui corporis annonam adminiſtrat, quam guſtantes, uidemus quàm ſuauis eſt dñs. Dictum eſt, quod acquiſierit Ioſeph Pharaoni totam Aegyptum. Et de noſtro dicitur: Deus erat in Chriſto mundum recõciliãs ſibi.

Luc. 3. Pſal. 33. Amos 8. Matth. 24. Pſal. 33. 2. Cor. 5.

Promißio: In eodem Ioſeph, qui ut Chriſtus dominus ſuos dilexit inimicos.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſa ſublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

CAP. XXX.

VEnerunt in Aegyptum, fame compulſi, fratres Ioſeph, ab eo quẽ uendiderant ſub pretio, comparare frumenta. Venerunt & ad noſtrum Ioſeph CHRISTVM dominum, qui eum crucifixerunt, ut eius refecti B cibario famem, qua eorum animæ uexabantur, auferrent. Adorant illi, adorant iſti. Videns Ioſeph fratres ſuos, agnouit eos: ipſi uerò nõ cognouerunt illum. Hoc & in noſtro impletum eſt, quòd ſui fratres non cognouerunt illum. Si enim eum cognouiſſent, nunquàm dominum glorię crucifixiſſent. Alienatus eſt Ioſeph à fratribus ſuis, eisq́ per interpretem dixit: Exploratores eſtis, conſiderare ueſtigia huius terræ ueniſtis. Hoc & noſter Ioſeph Chriſtus dominus per interpretem Petrum ait perſecutoribus: Vos ſanctum & iuſtum negaſtis, & principem uitæ æternę interemiſtis. Pœnitent fratres Ioſeph ex his quæ geſſerunt. Dicitur his: Pœnitemini. Dicunt illi: In peccato ſumus de fratre noſtro. Et Ruben illis: Non dixi uobis, nolite uexare puerum? & non me audiſtis. Ecce ſanguis eius exquiritur. Et Iudæi qui Pilato dixerant, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Dicunt apoſtolis: Quid faciemus uiri fratres, monſtrate nobis. Vt exploratores non eſſe crederentur fratres Ioſeph duodecim, ſed filios unius patris eſſe: teſtantur unum non eſſe, cum ipſe eſſet cui iſta narrabant. Alium minorem apud patrem eſſe confirmant. Audiens Ioſeph germani ſui factam mentionem, eius deſiderio inardeſcens, In hoc, inquit, probabo exploratores uos non eſſe, ſi frater ueſter iunior uenerit uobiſcum. Accipiensq́ Symeonem ab eis uinxit coram ipſis, tradiditq́ in cuſtodiam. Si noſtrum Beniamin iuniorem fratrem, quem requirit Ioſeph noſter Chriſtus, aduertas: ipſe eſt ille Paulus ex Saulo, ex tribu, ut ipſe dicit, Beniamin, qui ſe aſſerit minimum apoſtolorum. Symeonem

Gen. 42. 1. Cor. 2. Act. 2. & 3. Matth. 27. Act. 2. Philip. 3. Act. 13. 1. Cor. 15.

meonem ligatum tribus uinculis negationis,quem timor ligauit, & amor C
ſoluit, poſſemus accipere Petrum. Sed melius per ipſum ligari & ſolui
peccata cognoſcimus, cui dictum eſt: Quæcunque ligaueris ſuper ter-
Matth. 16. ram, ligata erunt & in cœlo: & quæ ſolueris ſuper terram, ſoluta erunt
& in cœlo.

Promiſſio: In eodem Ioſeph figuratæ gratiæ.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſſio facta & figurata.

CAP. XXXI.

Gen. 42. IVſsit Ioſeph fratrum ſuorum ſaccos impleri frumento, & reddi uni-
cuique pretium quod attulerant: ut gratia noſtri CHRISTI nō eſſet
Rom. 11. Gen. 43. ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Secundo fratres Ioſeph
cum Beniamin ueniunt,ut promiſerant. Secundo ex Iudæis tria milia ue-
Act. 2. niunt ad Chriſtum, ſubſequente minimo apoſtolorum Paulo. Vidit Io-
ſeph Beniamin fratrem ſuum ex una matre, & lachrymatus eſt. Vidit
IESVS Paulum ſæuientem in eccleſiam matrem, & miſeratus eſt. Idem
1. Cor. 15. enim Paulus tanquam abortiuo ſibi dicit apparuiſſe Ieſum. Beniamin au-
tem eo exitio natus eſt, ut matrem præcipitaret in mortem. Vnde filius
1. Cor. 15. doloris dictus eſt. Dicit & Beniamin Paulus noſter: Non ſum dignus
uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam Dei. Dixit Ioſeph præ-
poſito domus ſuæ de fratribus ſuis, Introduc iſtos in domum, mecum
enim manducabūt panem. Dicit & noſter per prophetam fratribus ſuis,
Prouerb. 9. Venite edite de meis panibus, & bibite uinum quod miſcui uobis. Mu- D
nera dedit Ioſeph fratribus ſuis. Et noſter Ioſeph Chriſtus dedit dona ho-
Pſal. 67. Gen. 45. minibus,cum ſanctum ſpiritum dedit hominibus ſuis. Beniamin autem
minori fratri ampliora Ioſeph dedit, quàm fratribus,munera. Hoc præ-
1. Cor. 15. dicat & Beniamin Paulus noſter: Plus, inquit, omnibus illis laboraui:
Gen. 44. non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Rurſum iubet Ioſeph ſaccos fra-
Ioan. 1. trum ſuorum impleri frumentis, & reddi pretia. Hoc & fratres noſtri
Ioſeph clamant, accepiſſe gratiam pro gratia. Poculum ſuum Ioſeph in
ſacco Beniamin clàm iuſsit immitti: quod requiſitum, cum fratres per-
turbaret ſuos, inuentum eſt poculum in ſacco Beniamin. Calix paſsio-
nis Chriſti datus occulte per gratiā in corpore Pauli cognoſcitur, quem
prædicans,cum omnem ſynagogam perturbaret in dictis, inuentum etiā
Gal. 6. in ſuo ſacco ipſe fatetur,cum dicit: Ego enim ſtigmata domini noſtri Ieſu
Gen. 45. Chriſti in corpore meo porto. Cum autem iam uellet cognoſci Ioſeph à
fratribus ſuis, emiſit uocem, dicens: Ego ſum Ioſeph frater ueſter. Ad-
huc pater meus uiuit? Et noſter Ioſeph Chriſtus, ut ſe oſtenderet fratri-
Pſal. 21. bus ſuis, dixit in Pſalmis: Annuntiabo nomē tuum fratribus meis,quos
Matth. 6. docuit dicere: Pater noſter qui es in cœlis. Dixit Ioſeph fratribus ſuis,
Nolite metuere, non uos huc me miſiſtis, ſed Deus. Dicit & de noſtro
Ioannes apoſtolus: Ad hoc enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut
Ioan. 3. Luc. 24. uiuamus per eum. Et ipſe in Euangelio: Sic ſcriptum eſt, ait, & ſic oporte-
bat

A bat pati Chriſtum, & introire in gloriam ſuam.

Promiſsio: Deſcenſionis Iacob in Aegyptum, & Chriſti domini in mundum.

In Geneſi credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXXII.

IVbetur Iacob uiſitatus in Luza deſcendere in Aegyptum: apparuit illi Deus dicens: Ne timeas deſcendere in Aegyptum: in gentem enim magnam conſtituam te illic, & filius tuus Ioſeph ponet digitos ſuos ſuper oculos tuos. Deſcendit autem Iacob in Aegyptum cum animabus ſeptuaginta quinque, occurritq; illi Ioſeph filius ſuus, quem cum uidiſſet: Video te fili, amodo libenter moriar. Quiddam ſubſimile in noſtro Ioſeph reperitur. Cum enim uenerabilis ille ſenex Symeon pater ætate, non generatione uidiſſet CHRISTVM, cuius ex cauſa in hac luce, uelut in Aegypto, decrepitus tenebatur: Nunc, inquit, dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum uerbum tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. In animarum numero ſeptuaginta quinque deſcendit. Dauiticus etiam Pſalmus exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius. Quia igitur Iſraël uidens Deum interpretatur, omnis illuminatus gratia Iudæus & Græcus, neceſſe eſt ut ex hac Aegyptia ſeruitute liberetur, tametſi duro iugo diaboli deprimitur Pharaonis. Creuit, dicit liber Exodi, plebs, & multiplicata eſt in Aegypto. Hoc fit per fidem ſeminis Abrahæ: ut in Chriſto multiplicetur, ſicut promiſſum eſt, tanquam arena maris. Licet Pharao diabolus ſæuiens pœnas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluuio, quod multiplicari uidet, minuendos arbitrans, ne populus augeatur. Augetur Dei iuſſu moriendo populus, fruſtrata potentia ſæuientis: quod etiam noſtris prouenit martyribus, & maxime paruulis, qui pro Chriſto ab Herode occiſi, pretioſa grana dum ſata ſunt, fidei ſeges multa ſurrexit eccleſiæ.

Gen. 46. Luc. 2. Pſal. 75. B Exo. 1. Matth. 2.

Promiſsio: In Moyſe, qui perſonam habuit mediatoris Chriſti domini.

In Geneſi credita & uiſa, Promiſsio facta & figurata mediatoris.

CAP. XXXIII.

IN illo tempore natus eſt Moyſes, & erat acceptus Deo, qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui. Et hi tres menſes tribus ſæpe dictis temporibus reſpondent. Cumq; eum amplius celare non poſſent, accepit mater eius capſam, liniitq; à foris bitumine, & miſit infantem in eam, proiecitq; in amnem. Figuræ ſuccedunt figuris, dum tamen omnes actiones CHRISTVM eccleſiamq; ſignificent. Tria quædam etiam in iſto Moyſe acta noſtro mediatori comparanda reperiuntur, futurum ſcilicet in carne ſacerdotem, aquam fluminis in baptiſmo, lignum etiam quo pe-

Leuit. 2.

c 2 pendit

pendit in cruce. Deſcendēs filia Pharaonis lauari in flumine, cuius noſter C.
Moyſes per lignum conſecrauerat aquas, agnouit quòd de infantibus
Hebræorum eſſet. Eumq́ʒ ſuſcipiens educauit ut filium. Dum deſcende-
ret ad CHRISTVM doctrina huius mundi, abluta ſpiritali unda, de-
poſuit ſuperbiam: ſuſcipiensq́ʒ quaſi grandis paruum per humilem gra-
tiam eccleſiæ ſociata perſonæ, quæ filia Chriſti efficitur mater. Propter
Pſal 44. quod ſcriptum eſt. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Sic dum erudien-
dum ſuſcipit, eruditur. Stulta enim mundi elegit Deus, per quæ ſapien-
1. Cor. 21. tiam mundi euacuet. Omnis etenim philoſophia Chriſtianæ ceſsit doctri-
næ, quam utiliter expugnans, inimicorum iaculis deſtruxit inimicos. Si-
cut Moyſes ab Aegyptijs eruditus, illico expugnauit Aegyptios, ut in ru-
bro mari tanquam in baptiſmo, omnis ſuperbia mergeretur. Per Moy-
Exo. 14. ſem filij Iſrael ab Aegyptijs, & per Chriſtum à ſpiritibus immundis ani-
mæ liberantur. Adultus factus Moyſes, uidit quendam Aegyptium in-
Exo. 2. iuriam facientem cuidam ex gente ſua, quem uindicauit, ac defenſionem
dedit, mactando Aegyptium, eumq́ʒ obruit in arena. Hoc agit & Moy-
ſes noſter mediator Chriſtus eruens animas de poteſtate tenebrarum in
illa multitudine ſpiritalis ſeminis Abrahæ, quæ creuit ut arena maris.
Mar. 1. Obruit Aegyptium, dum clamant dæmonia expulſa: Quid nobis & tibi
Ieſu fili Dauid? ueniſti ante tempus perdere nos?

Prædictio: In eodem Moyſe, qui ut Chriſtus pacem intulit iurgantibus. D

Prædictio facta & figurata, qua cum his, qui oderunt pacem, iubemur eſſe pacifici.

CAP. XXXIIII.

Gen. 2. VIdit Moyſes alia die ſecum Hebræos altercantes, cœpitq́ʒ eos com-
ponere ad pacem, dicens: Viri fratres, ut quid alterutrum nocetis?
Dixitq́ʒ ille qui alteri iniuriam faciebat: Quis te ſtatuit iudicem, uel prin-
cipem nobis? Nunquid & me uis occidere, quemadmodum occidiſti he-
ſterna die Aegyptium? Et noſter Moyſes mediator CHRISTVS cla-
Pſa. 119. mat per Dauid: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: cum loque-
Pſal. 47. bar illis, impugnabant me gratis. Et alibi: Retribuebant mihi mala pro
bonis. Fugit Moyſes in illo ſermone, & factus eſt transfuga in terra Ma-
Pſal. 54. dian. Dicit & noſter: Ecce elongaui fugiens, & manſi in eremo. Accepit
Moyſes uxorem filiam Iethri ſacerdotis Madian, ut noſtrum mediato-
rem ex alienigenis ſumpſiſſe coniugem ſignaret eccleſiam. Paſcebat, di-
Exo. 3. ctum eſt, Moyſes oues Iethri ſoceri ſui in eremo. Et noſter mediator Chri
Ioan. 10. ſtus paſcens oues dicit: Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus
ſuis. Terribili uiſione motus Moyſes, pergit uidere cur ignis in mon-
tem deſcenderat, rubum minime concremaret. Noſter Moyſes teſtatur
ignem ſe ueniſſe mittere in terram, quem utiliter uult amplius inflamma-
Luc. 12. ri. Ipſe enim dicit: Ego ſum ignis, uitia, non homines conſumens. Vo-
catus

A catus Moyſes dum pergit in montem conſcendere, dicitur ei: Solue calciamenta de pedibus tuis, ut ſint liberi & ſpecioſi pedes mediatoris annuntiantis bona. Iubetur Moyſes pergere ad filios Iſraël, & ad Pharaonem regem Aegypti, ut populum Dei (quorum clamor duræ ſeruitutis aſcenderat) dimitteret ex terra ſua, mediationemq́ futuram ſuſciperet. Per Matthęum dicit noſter mediator: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. Excuſat Moyſes, quod ſit impeditus lingua & gracili uoce. Dicit & noſter Iudæis: Sermo meus non capit in uobis. Rurſum inſtanti Deo ut pergeret, omni ex parte excuſat Moyſes dicens: Domine prouide aliũ, quẽ mittas: ut uox mediatoris noſtri, īfirmitatis humanæ ſuſceptę ſignaretur dicẽtis: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Dicitur Moyſi, ut ſibi ſociet Aaron fratrem ſuum, ipſeq́ ad Deum agenda ſuſcipiat, ille ad populum. Et quæ ſigna & prodigia in manu & in uirga traduntur. Dicitur & noſtro mediatori: Dabo tibi gentes hæreditatem, & poſſeſsionem tuam fines terræ: reges eos in uirga ferrea. Paulum uerò electum qui loqueretur ad populum, per Aaron ſignificatum poſſumus intelligere: de quo mediator noſter in Deum, ipſe oſtendit Ananiæ dicens: Vas eſt mihi electionis homo iſte, ut ferat nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Iſraël. Sic enim Moyſes & Aaron Hebræo populo prædicantes, miſſos ſe à Deo, ut eos ex Aegypto eruerent, firmauerunt: quos audiens populus ingeniculans adorauit: qui- Deut. 4. Eſa. 52. & Rom. 10. Ioan. 8. Matth. 26. Pſal. 2. Act. 9. Exo. 14.
B bus & ſigna facientibus credidit. Prædicante uerò Paulo gentibus ac Iudæis, ſalutem animarum per CHRISTVM fiducialiter promittente, ſigna dum faceret, ad agnitionem Dei populum mira celeritate conuertit, ipſosq́ reges ex futuro Dei iudicio eruit.

Prædictio: In eodem Moyſe, qui ut Chriſtus dominus diabolum interfecit.

In Exodo credita & uiſa. Prædictio facta & figurata, qua diabolus à Dei miniſtris expugnatus.

CAP. XXXV.

INgreſsi itaque Moyſes & Aaron ad Pharaonem, non tantum iuſsione diuina uerba quæ audierunt narrauerunt, quantum ſigna quæ data fuerant exhibentes. Virga, quam manu Moyſes portabat, coram Pharaone proiecta, effecta eſt ſerpens. Magi quoque Pharaonis, ut diuina potentia ſuperarentur, talia ſigna facere permiſsi, proijcientes uirgas ſuas, etiam ipſæ ſerpentum ſpecies oſtenderunt, uorauitq́ ſerpens Moyſi, magorum ſerpentes: ut noſtri ducis CHRISTI uirga doctrinæ omnium paganorum hæreticorumq́ dogmata, diuina uirtute conſumpſit. Non tantum hac actione figurata ſignarent, quantum etiam prophetæ Dauid præconia reſonarent dicentis: Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorũ tuorum. Aliud ſignum Moyſes coram populo oſtentat, in ſinum ſuum manum mittẽs, eaq́ pro- Exo. 5. Exo. 7. Pſal. 109.

ducta uix effecta eſt:rurſum reducta productaq́, reſtituta eſt in colore C
Pſal. 34. ſuo. In ſinu ſignatur oratio pro peccato,dicente Dauid: Oratio mea in ſinum meum conuertebatur. Quod uerò manus de ſinu producta niuem demonſtrauit,ſignificauit mediatoris CHRISTI domini fuſa oratione
Eſa. 1. pro nobis,noſtra etiam peccata purgari. Sic per Eſaiam ipſe oſtendit: Si fuerint peccata ueſtra ut coccinũ,ut niuem dealbabo. Et quæ cantat eccle-
Pſal. 50. ſia:Lauabis me, & ſuper niuẽ dealbabor. Aduocatũ enim habemus apud
1. Ioan. 2. patrem,Ieſum Chriſtum dominũ,& ipſe eſt exoratio pro delictis noſtris.

Prædictio: In eodem, cùm flagris, ut Pharao, cæditur diabolus.

Iam prædictæ plagę indurato Pharaoni,eiusq́ populo præſentatus,quibus iudicatus.

CAP. XXXVI.

Gen. 15. Sicut promiſſum eſt Abrahæ filios Iſraël, quos captiuos diu tenuerant, inuiti tandem aliquando dimittant. Mox quoq; ipſe Pharao digno exitio cum ſuis ſuppliciiſq́ periturus dimiſit. Decem ſanè plagas illatas Aegypto,comparandas decem pręceptis quæ accepit populus in deſerto,
Exod. 7. hac ratione domino adiuuante ſuſcepimus demonſtrare, qua ſibimet reſpondentia comprobētur. Prima plaga Aegyptiorũ per Moyſem, aquas fuiſſe in ſanguine conuerſas. Et primũ præceptum continet: Audi Iſraël.
Deut. 6. & Exo. 20. Ego ſum dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti. Non erunt tibi dij præter me. Non facies tibi ullam ſimilitudinem. Qui igitur relicto D uno uero Deo,dijs falſis ſeruiunt,in carne & ſanguine uolutantur: & ca-
1. Cor. 15. ro & ſanguis,regnum Dei nõ hæreditabũt. Corrupti enim mores elemẽtum aquæ corruptum habere meruerunt. Ideo aquæ in ſanguinem mutã-
Pſal. 105. tur,quia ſacrificantes filios & filias ſuas dæmonijs,effuderunt ſanguinem innocentem, puri liquoris fontem uerum Deum CHRISTVM repu-
Matth. 9. & Luc. 8. diãtes:cuius gratia ex fluxu ſanguinis mulier ſanata,animã ab idololatrię
Exo. 8. fluxu erutam demonſtrauit. Secunda plaga Aegyptiorũ eſt,ſcaturiens ranarum multitudo, fœtido ſqualore omnẽ contaminans Aegyptum. Secundum quoq; mandatum in lege eſt: Non accipies nomen domini tui in
Exo. 20. uanum. Non enim mundabit dominus talẽ. Omnis itaq; hæreticus, periurus,ſacrilegusq́,dum aliud ſonat lingua quàm nomen domini, fœtore
Pſal. 11. diſputationis ſuæ ranarũ in ſimilitudinem clamitat contra Deum. Labia doloſa in corde,& corde loquuntur mala. Hæc immerito his animãtibus comparantur, qui in lacunar rebaptizatorũ cõfectas ſordes non abluunt, ſed potius cumulant delicta. Tertia plaga Aegyptiorum eſt, cynifes toto aẽre uibrãtes,morſu quoq; peſtifero medijs ęſtibus infeſtãtes Aegyptios: in qua plaga omnis magorum doctrina defecit. Profeſsiq́ ſunt digitum Dei eſſe in illa: ipſis quoq; uexatis uacua inaniſq; eorum remanſit aſtutia. Et tertium præceptum in lege eſt: Vacatio ſabbati niſi fuerit obſeruata,perituram animam de populo ſuo. Quam uacationẽ propheta Dauid,
Pſal. 45. ex perſona domini anuntiat dicens: Vacate & uidete qm̃ ego ſum Deus.

Hi igitur

A Hi igitur qui uotum uouentes ſeſe offerunt, Deo eiuſq; uerbo uacantes, ſpiritale ſabbatum obſeruant: ut Maria quæ meliorem partem elegit. *Lucæ 10.*
A' quo declinantes in ſtrangulatione dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero prædictæ plagæ læduntur in animam, redimēdæ per du-
cem IESVM qui dominus eſt ſabbati. Quarta plaga Aegyptiorꝝ, cyno- *Matth. 12.*
mia: caninæ ſcilicet muſcæ, ſecretis etiam membris pœnas morſibus infli-
gentes. Et quartum mandatū in lege eſt: Honorandos eſſe parētes. Quod primum ad homines refertur mandatum, quoniam ſuperiora diuinitati uidentur aſcripta. Hi uerò qui non ea honeſtate uenerantur parentes, qua mandatum eſt, canibus ſimiles rabiem ſuæ fœditatis exerentes, longè in terra eſſe non poſſunt. Neq; talibus ſanctum dandum dominus in Euan- *Matth. 7.*
gelio dicit: A' quorum conſortio Chananæa fide mundata humili pioq; la
tratu, & ſibi gratiam & filiæ ſalutem nullis præcedentibus meritis impe- *Matth. 15.*
trauit. Quinta plaga Aegyptiorum eſt, omnium pecorum iumētorumq; *Exod. 19.*
repentinus interitus. Et quintum mandatum legis eſt: Non occides. Non igitur qui gladio tantum, uerum etiam qui odioſè uiuunt, homicidæ ſunt.
Dicit enim Ioannes apoſtolus: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Ta- *1. Ioan. 3.*
les uelut Aegyptia animalia repentino impetu corruūt. Quia omnis homi cida non habet in ſe uitam manentem. Sexta plaga Aegyptiorum eſt, ueſicæ ebullientes, ulceraq; manantia. Et ſextum mandatum legis eſt: Non mœchaberis. Quid enim mœchi in anima patiuntur, compacta plaga de-
B monſtrat. Niſi enim ulcera peſsimi amoris ebullienſq; libido rationem animi perturbarent, adulter utique non eſſet: neque ut ſcriptum eſt, per inopiam ſenſus perditionem animæ ſuæ acquireret. Et licet huiuſmodi *Prouerb. 6.*
puniantur etiam hic legibus humanis, fornicatores etiam & adulteros, *Hebr. 13.*
ut Paulus noſter dicit, iudicabit Deus. Septima plaga Aegyptiorum eſt, grando cum igne permixta. Non tantum omne animal, quantum etiam arbuſta ipſa uirgultaq; ſubuertens. Septimumq; mandatum eſt: Non fu-
raberis. Comparatio hæc eſt: fur parietibus domibuſq; infert alienis, quod ſæuiens grando agit in campis: obnoxiuſq; eſt legi generali qua
dictum eſt: Quod tibi fieri non uis, alij ne feceris. Octaua plaga Aegy- *Tob. 4.*
ptiorum eſt, locuſtarum multitudo uexans omnia, radicituſq; extermi- *Exod. 10.*
nans. Et mandatum octauum in lege eſt: Falſum teſtimonium non dicere aduerſus proximum tuum. Falſarius enim multa uariaq; confingens, ro-
dit ut locuſta famam, uitam, actuſq; alienos, donec totum aduerſus quem falſa confingit, radicitus exterminet. Sed falſus teſtis non erit impunitus. Nona plaga Aegyptiorum eſt, tenebræ denſiſsimæ plenæ imaginibus terroribuſq; feralibus. Et nonum mandatum legis eſt: Non concupiſces uxorem proximi tui. Quid deterius eſt concupiſcentia mala, quæ ita to-
tam excæcat mentem, ut non tantum timorem Dei, quantum etiam ipſas pœnas legum infamemq; mortem obliuioni dans, nihil in mœcho rema-
neat luminis, quod non totum occupent ferales tenebræ? Quos uerò ex his gratia liberat, admonet & per Apoſtolum dicens: Fuiſtis enim ali- *Ephe. 5.*

quando tenebræ, nunc autem lux in domino, ſicut filij lucis ambulate. C
Exod.11. Decima plaga Aegyptiorū eſt: Omnium primogenitorū mors. Et decimū mandatum eſt in lege: Non concupiſces ullam rem proximi tui. Primitiuam uerò eſſe concupiſcentiā malam, Pharaoni diabolus, illud oſtendit,
Eſa.14. quòd & ipſe concupiuit eſſe quod non erat. Et Adam qui cupiditatē præ-
Gene.3. cipitauit in mortem. Vitia uerò angelorum eius, per quem mors introiuit in orbem terrarum, in primitiua Aegyptiorum in hoc mundo tanquā in Aegypto, dux noſter interfecit: dum nos docet renūtiare diabolo, pompis, & angelis eius, ut ubi abundauit peccatum, ſuperabundet gratia.

Promiſsio: Paſchæ figuratæ, & tranſitus Chriſti ad patrem.

In Exodo credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXXVII.

PAſcha, quod eſt tranſitus, in quo omnis actio fidei noſtræ paſsionisq́ꝫ
Exod.12. dominicæ agitur ſacramentum. Iubet Deus Moyſi ſic fieri, ut ab Aegyptijs Hebræi uaſa aurea, & argentea, & ueſtem poſcerent: quibus ſublatis expoliarent Aegyptios cōmodantes, urgente neceſsitate primæ amiſſę ſobolis. Sibi quoq́ꝫ dum metuunt ocyus Hebræos, cum uniuerſis quæ de-
Pſalm.77. derunt, pepulerūt ut redderetur iuſtis, ait Propheta, merces laborum illo-
& 104. rum. Duas enim Aegyptijs conſtruxerunt ciuitates, pro quibus ſpolia
Sapien.10. illa non ſunt furto ablata, ſed merces eſt reddita. Tranſitus uerò ipſe D
Exod.12. myſticus hic fuit, agnum ſine macula anniculum iuſsione diuina per tabernacula occidendum, ac de eius ſanguine poſtes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azimis, ſuccinctis lumbis in omni feſtinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in manè. Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo ſint impleta, Euangelica autoritas narrat, quæ nobis carnes agni uſque in manè quod ueſperum non habebit, id eſt, uſque in reſurrectionem, comedendas præci-
1.Cor.5. pit: Non in fermento ueteri, ſed in azimis ſinceritatis. Signatis ſanè ſanguine poſtibus, quorum in frontibus crux eius elucet. Cum picridibus
Matth.5. dictum eſt, amaram uitam lugendo agentibus. Sed beati, quia ipſi conſolabuntur. Sanè expoliatos Aegyptios à noſtris, hac ratione colligimus, quòd omnis mundialis ſcientia, qua inflati ſuper ea ſuperbiebant, moralisq́ꝫ ſapientia tranſijt ad Chriſtum, ut ea humilis recta fide poſsideat, populusq́ꝫ iure ſuperbus amittat. Expulſi Hebræi per eremum ductitantur, quia omni Chriſtiano renuntianti mundo, arcta illi anguſtaq́ꝫ neceſ-
Matth.7. ſaria eſt uia, quæ ducit ad uitam. Huic populo columna nubis in die, &
Pſalm.78. columna ignis per noctem iter oſtendit: quoniam Chriſtiani hominis
Hierem.10. greſſus à domino diriguntur, & uias eius uolet. Vbi uerò populum eremus ac Rubri maris littus excepit, induratus Pharao ut totus cum ſuis periret, curribus equitibusq́ꝫ coniunctis ſecutus eſt fugientes. Hoc agit ſæuiens diabolus cum uitijs angelisq́ꝫ ſuis, dum noſtros à ſe fugientes

A gientes inſequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptiſmū tanquam ad Rubrum mare feſtinans hoſtem fugit, ut ſaluator eum inueniat.

Promiſsio: In baptiſmo, ut in mari Rubro.

In Exodo credita & uiſa. Promiſsio facta & figurata in baptiſmo.

CAP. XXXVIII.

Dixit dominus ad Moyſem: Quid clamas ad me? dic filijs Iſrael & iungant ſe, & tu leua uirgam tuam ſuper mare & diuide illud, & intrent filij Iſraël per medium mare per ſiccum. Ego enim indurabo cor Pharaonis & Aegyptiorum omnium, ut inſequantur eos, & magnificabor in Pharaone & in omni exercitu eius. Cumq; id fieret, mare exequēdo iudicium ſui creatoris & regis ſententiæ diuina iuſſa compleuit. Dein puniendo rebelles, innocuis uiam reſciſis undis ſuſpenſoq; gurgite ſicco puluere gradientibus præbuit. Reductaq; in ſeſe unda hoſtes in ima demerſit. En uindex aqua ſacrata uerbo, rubrata ſanguine, ligno crucis in myſterio uirgæ percuſſa, ſalutem ad ſaluatorem uenienti miniſtrauit. Peccata uerò cum autore diabolo, ut Aegyptios cum ſuo rege, in profundo detruſit. Hic eſt Deus noſter, de quo Micheas dicit propheta; Ipſe conuertetur, & miſerebitur noſtri: & demerget in profundū maris omnia peccata noſtra. Poſt dura exilia, poſt labores eremi, ac Rubri maris tranſitum, Dei populum uictrix palma ſuſcepit. Quamuis marath aqua amara fatigauerit ſitientē, quæ ligno in eam miſſo dulcis effecta, oſtendit ſitientem Chriſtianum ſtatim ut amarum paſsionis poculum biberit, ligni & crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. Vnde & Paulus dicit: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri IESV CHRISTI: per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mūdo. Idem enim locus qui illi populo requiem præbuit in duodecim fontibus aquarum ex ſeptuaginta palmarum arboribus, noſtris in myſterijs ſacratus fuit. Nanque poſt baptiſmum, duodecim apoſtolorum fontium fluenta puræ doctrinæ exuberant ſatiandis peccatoribus, quibus ſacer Pſalmus inſonat: In eccleſijs benedicite dominum Deum de fontibus Iſraël. In ſeptuaginta uerò arboribus palmarum omnis numerus ſanctorum martyrum in milibus conſignatur, qui pro ueritate uſque ad mortem certantes, palmam ſupernæ uocationis accipiunt. Hos etiam Apocalypſis Ioannis apoſtoli deſignat dicens: Vidi turbam multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, & lingua. Et induti erant alba ueſte, & palmæ fuerunt in manibus eorum, quas uincentibus illa palma ſapientia dedit quæ exaltata eſt in Cades.

Exod. 14. · Mich. 7. · B · Gal. 6. · Pſalm. 67. · Philipp. 3. · Apoc. 7. · Eccle. 24.

Promiſsio: Panis cœleſtis in manna, quod eſt Chriſtus.

Promiſſa manna de cœlo.

CAP. XXXIX.

Conſumptis

Exod. 16. CONſumptis panibus quos ſecum attulerat ex Aegypto, panem à C
Moyſe murmurãdo popoſcit, carnes etiam deſiderans Aegypti. Ve-
rum mediator ille Moyſes panem eis & carnem ocyus à domino impetra-
uit. Iubetur populus manè panem, in ueſperum carnes accipere. Sed hæc,
figuræ noſtræ fuerunt. Panem enim illum ſanctum qui de cœlo deſcen-
dit, ſuſcepit primò populus manducandum, poſteà carnem CHRISTI
Ioan. 6. in paſsione confectam. De qua ipſe dominus dicit: Niſi manducaueritis
carnem filij hominis, nõ habebitis uitam in uobis. Sanè ſub certa diurna
menſura, manna ſanctus populus ueſcebatur. Quam ſi quis excederet,
uermibus corruptum putrefactumq; proijciebat, auaritiæ atq; intempe-
rantiæ ſuæ cupiditate fruſtratus. Tales doctor gentium Paulus expro-
1. Tim. 6. brat dicens: Victum & tegmentum habentes, his contenti ſimus. Nam
qui uolunt diuites fieri, incidunt in deſideria multa ſtulta & noxia, quæ
mergunt hominem in interitum & perditionem. Hæc eſt putredo & hi
uermes eorum, qui pereunte mundo cupiunt ſuas augeri diuitias, nec ſunt
diurno pane contenti. Sed idem populus in deſerto potandæ aquæ cauſa,
Exod. 17. aduerſus Moyſem rurſus murmurauit. Petenti Moyſi à domino dictum
eſt: Præcedam te, inquit, in Corep: & ſtabo ſuper petram, & tu ueniens
percuties petram, & exibit aqua, & bibet populus meus. Hoc factum eſt.
Pſalm. 77. Et Dauid teſtatur: Diſrupit in deſerto petrã, & potauit eos ſicut in abyſſo
multa. Quæ ſit uerò hæc petra, Paulus exponit apoſtolus, omne quod
1. Cor. 10. tunc actum eſt in myſterio Chriſto domino aſsignans: Patres, inquit, no- D
ſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in
Moyſem baptizati in nube & in mari. Et omnes eſcam ſpiritalem mandu
cauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant enim
de ſpiritali ſequenti petra: petra autem erat CHRISTVS. Hæc petra
etiam nos ſatians dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dedero, non ſitiet
Ioan. 4. unquam: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Hæc petra
percuſſa in cruce, ſanguinẽ produxit & aquã, quibus ſobriè inebriamur.

Promiſsio: In ſigno crucis expugnare inimicos.

In Exodo credita & uiſa. Promiſsio figurata, qua omnes noſtros aduerſarios
ſigno crucis expugnare præcipimur.

CAP. XL.

Exod. 17. HVic populo, in quo omnis noſtra figurata actio eſt, Amalech & o-
mnis cum ſuo duce gens aduerſa occurrit. Bellum rudi plebi indicẽs,
quam à ſe credebat facile ſuperandã. Conſerta pugna aduerſarij dum plu
rimùm præualerent, extendens Moyſes manus ad Deum, crucifixi inſtar
expreſsit. Quo ſigno cadentes hoſtes, dum manus Moyſi inclinarentur,
aduerſarius fortior ueniebat. Vt autem manus Moyſis ſtabiles fierent,
Aaron & Vr ſuſtentantibus manus eius, & quadam ſtabilitate firmanti-
bus, cadens fugienſq; Amalech omnis extinctus eſt. Si noſtri mediatoris
Pſalm. 140. hic reſpiciamus ſignum, cum per Dauid canentem recordemur: Eleuatio
manuum

A manuū mearum ſacrificiū ueſpertinū: Cuius in paſsione ſol & luna habitum curſumq́ mutauit, quis ſpiritus aduerſarius, quæ'ue inimica poteſtas huic ſigno poterit obuiare? ac non potius aufugiat? ſi tamen ſpes pugnātis ex manibus crucifixi pendeat, per quā quotidie eruimur de poteſtate tenebrarū. Nunc iam recurrētes omnes figuratas actiones temporis ante legem, cum omnia quę geſta ſunt, ita ille populus promiſſa ſuſceperit: ut ipſe quoq́ fide multò proſpiciēs ſibi credenda, poſteris uidēda reliquerit. Quia igitur ad montē Sina per certas prædictiones promiſsionesq́ perductus eſt populus, in quo Moyſes legem à domino percipiens regendis tribubus iura cœleſtia panderet: Vnde æſtimo quòd ideo nuncupentur Iudæi, tanquā portātes uel ſequētes ius Dei. Huc uſq́ tempus ante legem concluſum lector agnoſce. Tanquam unum diem quatuor ex cardinibus mundi ſurgentem, patriarcharum ſcilicet procerum Abraham, Iſaac, & Iacob, Orientis radio fulgente Melchiſedech rege & ſacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, noſtri quoq́ patriarchæ nuncupantur. Vt in ueſperum concluſum aliud tempus ſub lege, uelut alius dies per cæteros numeros inchoatus exurgat. Matth. 27. Coloſ. 1.

FINIS PRIMAE PARTIS.

Incipit pars ſecunda legis tempore, quo per Moyſem legislatorem annis
B XL. *gubernatus in eremo eſt populus Dei, & deinceps uſq́ in aduentum domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Quæ pars promiſſa prædictaq́ continens connexis capitulis ſubſequitur.*

CAPITA SECVNDAE PARTIS.

I. Prædictio: In monte leges datæ, & Chriſti domini mandata in monte.
II. Promiſsio: Facta & figurata domus Dei in eccleſia ſancta.
III. Prom. In Aaron ſacerdotium figuratum in Chriſto.
IIII. Præd. In populis uindicta, qui præuaricati, & qui mandata Chriſti non ſeruauerunt.
V. Prom. In ſacrificijs omnibus Chriſtum dominum figuratū.
VI. Præd. In lepræ inſpectione hæreticos uarios ſimulaſſe.
VII. Præd. In eſcis mūdis & immūdis, eleemoſynis mūda oīa fieri.
VIII. Præd. In eſcis deſideratis Aegypti, Chriſtum māna renuiſſe.
VIIII. Præd. In Moyſe Chr̄o domino & eccleſiæ fratres detraxiſſe.
X. Præd. In uirga Aaron germinante confirmatio ſacerdotij Chriſti domini.
XI. Præd. In æneo ſerpēte, Chriſtū dn̄m à morſu diaboli liberātē.
XII. Prom. In eis, qui pro Chriſto parentes contempſerint, uenire benedictionem.

Præd.

XIII. Præd. In Moyſe tranſeūte, Ieſum ſignaſſe dominū rectorem.
XIIII. Prom. In Ieſu Naue, Ieſu domini figuram oſtendit, terrenam expugnantem ciuitatem.
XV. Prom. Per Ieſum dñm animæ à ꝓſtitutione idolorꝫ liberanť.
XVI. Prom. Per Ieſum dominum omnia uitia expugnanda.
XVII. Præd. In figura eccleſiæ Delbora hoſtem ſuperauit.
XVIII. Prom. In figura Gedeon gratiā domini Chriſti commendat.
XIX. Præd. In Abimelech concubinæ filium, hæreticos ſignat.
XX. Prom. In Iephthe, figuratæ carnis Chr̄i, immolatio uirginis.
XXI. Prom. In Sanſon Nazareus dñs Chriſtus fortis in capite.
XXII. Præd. In eodem, quòd ligatus Chriſtus dominus à Iudæis, uincula omnia diſrupit.
XXIII. Præd. In Ruth eccleſia ex gentibus Iudæis illudens.
XXIIII. Prom. In Samuële Chriſtus dominus dux, ſacerdos, & propheta ſacerdotes arguens.
XXV. Prom. In Dauid Chriſtum paſtorem cytharizantem.
XXVI. Prom. In eodem inimicos diligentem, lapſos reparantem.
XXVII. Præd. In Abiſac animas Chriſti gratia calore feruentes.
XXVIII. Præd. In Roboam ſciſſurā hæreſeum, è quibus Chriſtus ſuas colligit oues.
XXIX. Prom. In Helia Chriſtū, & in uidua miſericordiæ principatū.
XXX. Prom. In Heliſeo diſcipulos Chriſti duplū accipiētes ſpiritū.
XXXI. Prom. In eodem cùm mortuum figuratum Chriſtus dominus gratia ſuſcitauit.
XXXII. Præd. In Ezechia, qua ſuos Chriſtus docet in bono non debere efferri.
XXXIII. Præd. In regibus peccantibus qui ſecum populum in captiuitatem ducant.
XXXIIII. Præd. In Daniele qui Chriſtum dominum ſuis uiſionibus enarrauit.
XXXV. Præd. In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, ut Chriſtum dominum à Iudæis.
XXXVI. Prom. In Ezechiele manifeſta reſurrectio per Chriſtum dominum.
XXXVII. Præd. In Eſdra domus Dei, id eſt, per Chriſtum dominum reſtauratio.
XXXVIII. Præd. In eodem cùm in figura eccleſiæ parabolam pandit.
XXXIX. Præd. In Tobia ex piſce Chriſto & dęmonia fugari, & illuminari cæcos.
XXXX. Præd. In Machabæis, qui & martyria, & ipſum Chriſtum regem natum ſuſceperunt.

A De Promiſsionibus, & Prædictio NIBVS DEI, PER D. PROSPERVM AQVITANICVM, EPISCOPVM REGIENSEM,

PARS SECVNDA.

Prædictio: In monte leges datæ: & Chriſti domini mandata iu monte.

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & uiſa.

CAP. I.

VOCANS Deus Moyſem in monte Sina, legem in tabulis lapideis conſcriptam, ut populo traderet, dedit: quã ritè ſeruans, terram promiſsionis acciperet. Noſter uerò mediator IESVS dominus, cuius figuram geſtabat etiam Moyſes, aſcendens montem cum diſcipulis ſuis, quibus modis beati homines fierent, legem, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus Dei ſpiritu ſcripſit: qua B non terra, ſed cœlo atque uita potiantur æterna, qui eius mandata ſeruauerint. Sed eidem cętero populo, prælatis decem præceptis, per Moyſem cœleſtia iura traduntur. De ſucceſsione hæredum. De ceſſante hærede fidelem amicum & domeſticum loco hæredis debere ſuccedere. De furto in quadruplum reſtituẽdo. De depoſitis ſeu commodatis, caſu uel ui aliqua ſublatis. De puniendis adulteris. De uirgine uitiata in agro uel in ciuitate. De muliere prægnante percuſſa. Oculum pro oculo. Dentem pro dente, & cætera quæ in his iuris diuini tenet autoritas. Populus ſub lege ea teſtificatione ſuſcepit à Moyſe, qua ſe ſpopõdit omnia eſſe facturum. Mactãs itaque Moyſes in ſacrificio uitulum, ſanguinem ipſius in teſtimonium accipiens, cum hyſopo & lana coccinea populum ipſumq́ librum aſperſit, dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod uobis mandauit Deus. Ad hæc mediator noſter CHRISTVS dominus, legem nõ uacuans, ſed adimplẽs, non tantum liberis & potentibus, quantum etiam ignobilibus ſeruisq́ facientibus præcepta ſua, teſtamentum nouum ſuo ſanguine conſecrauit, non ſine hyſopo quod mixtum aceto in paſsione bibit: in quo teſtamento, diſcretio nulla eſt perſonarũ. Ait enim apoſtolus Paulus: Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus neq́ fœmina. Omnes enim uos eſtis unum in Chriſto Ieſu, qui eſt fidelium indiuiſa ſempiternaq́ hæreditas. Fidem ſeruandam proximo, comodanti uel deponenti, per eundem Apoſtolum mandat. Bonum, inquit, ò Ti-

d mothee

Exo. 19. & 34. Matth. 5. 2. Cor. 3. Exo. 22. Exo. 21. Matth. 5. Matth. 27. Mar. 15. Ioan. 19. Gal. 3. 1. Timo. 1.

mothee depoſitum cuſtodi. Et iterum: Non quę ſua ſunt quiſq; intendentes, ſed & quæ aliorum. Et per prophetam Solomonem: Fideli homini totus mundus diuitiarum eſt: infideli autem, nec obolus. Item Paulus: Qui furabatur, iam non furetur. Ipſe quoque uirgini caſtæ timet ſerpentinam diaboli corruptionem, cùm ſe, pio affectu concipiens, ſpiritu prægnantem eſſe confirmat, dicens: Filioli mei, quos iterũ parturio, donec CHRISTVS formetur in uobis. Hos omni ex parte illæſos edere cupit, cum dicit: In Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego uos genui. Addit quoque noſter mediator nouæ legis mandata, ueteris teſtamenti temperans uindictam: Nam cum illic adulteros puniendos ſtatuit, hic adulteram ea pietate liberat, qua legem non deſtruit, dicens: Vade, & noli amplius peccare. Non ſolum non mœchandum, ſed nec oculis conſentiendum ad concupiſcentiam. Homicidium non tantùm perpetrandum non eſt, quantum qui odit, fratrem homicidam eſſe. Oculum pro oculo nullatenus expetendum: uerùm inſuper malum pro malo reddendum non eſſe. Qui abſtulerit tunicam, dimittendum illi & pallium. Qui percuſſerit in maxillam, præbendam illi & alteram. Qui angariauerit, duplum cum illo eundum. Benefaciendum inimicis. Orandum pro perſequentibus: & cætera quæ ab ipſo cœleſti iuris conditore mandantur in Euangelio. Non eſſe contraria legi huic oſtenduntur: quòd ubi mandatum fuerit, animal in uia ſi ceciderit inimici, erigendum cum eo, nec prætereundum. Doloſe non loquendum cum proximo, neque pignus pauperis retinendum uſq; in ueſperũ. Septimo anno ſata, frumenta, non metenda. Fructuſq; omnes eiuſdem anni, proſelitis, uiduis, & orphanis relinquendos. Eodemq; anno dandam Hebræis ſeruis libertatem. Decimas omnium fructuum primitiaſq; in domum domini inferendas. Debitum ſeptimo ſuppleto anno non repetendum: relaxans etiam pignoribus. Quinquageſimo uerò anno, reddenda omnia prædia quæ cautionum nexu obſtrinxerat, pecunia non recepta. Et omnia quæ, ut dixi, noui ac ueteris mandata continẽt, diſcuſſa, nulla ex parte ſibimet repugnantia inueniuntur. Cum & in nouo teſtamento non parua terribiliaq; exempla uindictæ proceſſerint. Dum ſpiritui immundo ſuperbus traditur, ut diſcat non blaſphemare. Dum adulteri tradũtur Sathanæ in æternũ interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu. Dum fraudantes mendaceſq; Annania & Saphira, ſubita morte plectuntur. Dum manibus pedibuſq; ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui ueſtem non habuerit nuptialem. Quæ eſt charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Et quæcunque alia ex ueteribus ſignis in nouo ſuppleta noſcuntur, ſacro, ut dictum eſt, ſanguine mediatoris ſimul cum ipſo populo conſecrata ſunt.

Marginal references: 1. Cor. 13. / Philip. 2. / Epheſ. 4. / Gal. 4. / 1. Cor. 4. / Ioan. 8. / Matth. 5. / 1. Ioan. 3. / Matth. 5. / Exo. 23. / 1. Timo. 1. / 1. Cor. 5. / Act. 5. / Matth. 20. / 1. Timo. 1. — D

Promißio: Domus Dei in eccleſia ſancta.

Promiſsio facta & figurata. In Exodo credita & uiſa.

CAP.

A CAP. II.

Eidem Moyſi dicitur, Vide ut facias tabernaculum, quemadmodũ tibi Exo. 25.
demonſtratum eſt in ſancto monte. Et ex quibus rebus oblatis illud
tabernaculum ſurgat, indicitur. Dabunt, inquit Deus, in oblatione filij
Iſraël lanam hyacinthinam, byſſum tortum, purpuram, coccum bis tin-
ctum. E quibus opere uario tẽtoria tabernaculi, ſimulq́; & ueſtis ſacerdo-
talis confecta, myſtica omnia in tempore futuræ eccleſiæ reuelarentur. In
opertoria ſanè tabernaculi pelles hyacinthinas aliasq́; rubratas: & unde-
cim uela ex pilis caprarum conficienda, diuina autoritas mandat. Quæ
omnia ſigna fuiſſe, ipſius legis reſonant teſtimonia. In hyacinthino colore
pallor quidam eſt cum ſplendore concordans, ieiunijs eleemoſynisq́; con
ueniens. Vnde & ſanctus Raphaël archangelus ad Tobiam: Bona eſt, in- Tob. 12.
quit, oratio cum ieiunio & eleemoſyna. In ieiunijs pallor, in eleemoſynis
ſplendor refulget, qui hyacinthi figuram oſtẽdit. Byſſum uerò mundum,
ut Apocalypſis dicit, Iuſtitiæ ſanctorum ſunt. Quod dictum eſt, tortum:
per multas tribulationes oportet iuſtos introire in regnum Dei. Purpu- Act. 14.
ra ueſtis eſt regia, qua ipſe rex noſter CHRISTVS dominus, in ſua
paſſione indutus eſt. In cocco bis tincto martyria ſancta rutilant. Quæ
ſemel baptiſmo Chriſti in ſanguine tinguntur, atque ſuo effuſionis cruo-
re denuo retincti. Sic enim & ipſe tinctus eſt dominus ſemel in Iorda-
ne, iterum in paſſione, de qua dicit diſcipulis ſuis: Baptiſma habeo Luc. 12.
B baptizari quod uos ignoratis. Hoc pelles rubratæ hyacinthinæq́; teſtan-
tur. Centum per centum cubitos duo latera tabernaculi protendun- Exo. 26.
tur: aliaq́; duo, frontalia, quinquaginta per quinquaginta, tanquam miſe- Pſal. 84.
ricordia & ueritas occurrentes ſibi, iuſtitia & pax oſculantes inuicem.
Quatuor ex partibus coniunctis angulis, dignum tabernaculum demon-
ſtrarent: futurum templum Dei eccleſiam, quæ in centenario & quin-
quagenario numero Pſalmorum miſericordiam & iudicium ſuo domino
cantat. Neque ſine myſterio undecim uelis cilicinis tabernaculum deſu- Exo. 26.
per operitur, quo reum eſſe oſtendat totum mundum Deo, ac ſub pœni-
tentiam degere. Ipſius enim numerus Pſalmi habet principium: Saluum
me fac Deus, quoniam defecit ſanctus. Et cur defecerit, narrat: Quoniam Pſal. 11.
diminutæ ſunt, ait, ueritates à filijs hominum: pro quibus ſaluandis ue-
ritas ipſa de cœlo deſcendit, quæ dignata eſt habitare cum hominibus in
terra. Interiora uerò tabernaculi, his ex rebus ornantur, biſdenæ in par-
te columnæ ex lignis imputribilibus: non tam ſanctos apoſtolos, quàm
doctores quoque eccleſiarum præſignans, quos etiam Paulus oſtendit,
dicens: Petrus & Ioannes qui uidebantur columnæ eſſe, dextras dede- Gal. 2.
runt mihi & Barnabæ ſocietatis. Barnabas enim in apoſtolatum eſt ſuſce-
ptus in ordine, domino præcipiente & dicente: Separate mihi Barna- Act. 13.
bam & Paulum in opus, in quod prouocaui eos. In quo opere ipſa ſa-
pientia fabricans ſibi domum, ſubdidit columnas ſeptem. Quas, terra Prouerb. 9.
cum defluxiſſet, peccatis incurſantibus, columnas eius ipſa confirmauit. Pſal. 74.

Harum igitur columnarum numerus, in duabus partibus tabernaculi C undecim ſunt, quadrageſimum diem aſcenſionis domini demonſtrantes, in qua ſuis ait diſcipulis: Vos ſedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Ternis ſeris connectuntur columnæ: quoniam fidei, ſpei & charitatis, trinitatis uinculo doctores eccleſiarum ſalubriter aſtringuntur ex uaſis argenteis, capitibusq; aureis tanquam in operibus miſericordiæ, ut ſanctitate uirginali columnarum omne decus exurgat. Sancta ſanctorum in interioribus ſunt tabernaculi, habentia arcam teſtamenti refertam myſterijs. In qua ingrediuntur ſacerdotes in anno ſemel, cum ſanguine alieno: ex qua accipiens reſponſum diuinum illud uerbum reſonat: Quod uerbum carnem ſuſcipiens noſtram ob redemptionem conſecrauit arcam non ueteris ſed noui teſtamenti: in qua ſunt omnes theſauri ſapientiæ abſconditi. Ad quam cum ſuo ſanguine uerus ipſe princeps ſacerdotum introijt ſemel in ſancta, quoniam ſemel CHRISTVS oblatus eſt, ut multorum peccata portaret. Cui dicit Propheta: Exurge domine in requiem tuam, tu & arca ſanctitatis tuæ. Menſam quoque poſitam & arcam, quæ carnem ſacram & ſacrificantis exciperet: quid aliud in his quàm crucem intelligimus, in qua noſter agnus immolatus eſt? Ipſe ſacerdos & uictima panem ſanctificatum, ſuum ſacratum corpus in ſua menſa confirmans. Cui lucerna ſeptiformi ſpiritu accenſa toti lucet tabernaculo. Quoniam fulgor illius, ut lumen: atria uerò huius ſpiritalis tabernaculi, corda piorum ſcilicet confitentium & laudantium Deum. D De quibus Propheta dicit Dauid: Atria eius in hymnis confitemini ei.

Luc. 24. Coloſſ. 2. Heb. 9. Pſal. 31.

Promiſſio: In Aaron ſacerdotium figuratum in Chriſto.

Promiſsio facta & figurata. In Exodo credita & uiſa.

CAP. III.

Exo. 29. PRæcepit dominus Moyſi, ut Aaron fratrem ſuum ex oleo ſanctificato unctum, ſacerdotio conſecraret: ut unctum noſtrum præ participibus ſuis CHRISTVM dominum nomen ipſum unctionis oſtenderet. Ipſius quoque Aaron ueſtis, myſtica taxatione deſcribitur: Indues, inquit, eum tunicam talarem ex lana hyacinthina, ſcapulisq; eius ſuperhumerale impones. Duos lapides ſmaragdinos ſculptos ſingulos ſingulis, è quibus catenulæ ex auro puriſsimo percurrentes umbones ultimos humeralis apportent. Quadratum quoque ex diuerſis coloribus pretioſisq; duodecim lapidibus, fibulam rationalem ſacerdotis in pectore collocandã, quæ duas principales partes ſuperhumeralis aſtringat. Cingulum quoq; lumbis eius dandum, atque in ora talaris tunicæ quinquaginta tintinabula aurea totidemq; mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: ut omnis ueſtis ex ſupradictis ſpeciebus uario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipſius hæc imponenda præcepta ſunt: Cidarim ex byſſo mundo, mitram quoque, ex qua lamina conſcripta in titulum pendens

Pſal. 44. Exo. 28.

A pendens, caput frontemq́ ſacerdotis conſecraret. Quæ ſingula noſtro CHRISTO domino ſacerdoti conueniunt. Nam cidaris ex byſſo in capite eius, iuſtitiæ, ut diximus, ſanctorum ſunt. Quoniam omnis uiri caput, Chriſtus eſt, à quo eſt omnis iuſtitia. Quòd mitram regalem, indicat ſacerdotium ſpiritaleq́ connubium. Quòd titulus conſcriptus, in paſsione ſacerdoti noſtro Pilatus impoſuit. Tunica talaris, uiſcera ſunt miſericordiæ Dei noſtri. De quibus Apoſtolus dicit: Induite uos ſicut electos Dei uiſcera miſericordiæ. Superhumerale uerò, principatum eius oſtendit. De quo dicit Eſaias: Datus eſt uobis filius, & factus eſt principatus ſuper humeros eius. Duo lapides in humeris, duo præcepta ſunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum ſculpta nomina continentur, duodecim diſcipulos in hoc numero iam deſignantes, quos noſter ſacerdos in humeris perfecta dilectione portauit: Cum enim dilexiſſet, ait Euangeliſta Ioannes, diſcipulos ſuos, uſque in finem dilexit eos. Ex his catenulæ portantes umbones, fructus ſunt ſpiritus: charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretioſis moribus omnis eſt doctrina pontificis, ut ſit, ſicut Apoſtolus dicit, habens rationale obſequium. Præcinctum ſanè noſtrum ſacerdotem nonageſimus ſecundus Pſalmus oſtendit. Induit, inquit, dominus fortitudinem & præcinctus eſt. In quinquaginta uerò tintinnabulis, totidemq́ malis granatis, linguæ B ſunt eccleſiarum, quæ per ſanctum ſpiritum die Penthecoſtes in ſpecie ignis diuiſæ diſcipulis inſederunt. Vt etiam numerus ipſe oſtendit, ex quo mala granata omnis eccleſia per mundum, connexos, ut grana intrinſecus, continens populos in uinculo pacis, & gratiæ unum eos tegmen operiat charitatis. Reſonantibus enim tintinnabulis apoſtolis, mala granata ſtatim mota ſunt, in Actibus Apoſtolorum dicentia: Non'ne hi qui loquuntur natione ſunt Galilæi? & quomodo agnoſcimus in illis ſermonem in quo nati ſumus? & ſequitur: Varijs enim linguis magnificabant Deum. Sed hæc omnia greſsibus liberi ſacerdotis mouentur, dum ingreditur in ſancta ſanctorum, quò pro nobis noſter iam mediator aſcendit apparere ante faciem Dei.

1. Cor. 11.
Ioan. 19.
Coloſ. 3.
Eſa. 9.
Ioan. 13.
Gal. 5.
Rom. 12.
Pſal. 92.
Coloſ. 3.
Act. 2.
Heb. 9.

Prædictio: In populis uindicta qui præuaricati, & qui mandata Chriſti non ſeruauere.

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & uiſa.

CAP. IIII.

DVm hæc quæ ſupradiximus, in monte Sina Moyſi facienda mandantur, populus prævaricatus à Deo idololatriæ crimẽ incurrit. Fingitur per Aaron uitulus ex auro, eiq́ in contumeliam Dei ueri uictimas ſacrificiaq́ obtulit, dicens: Hi dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et obliti ſunt Deum qui liberauit eos, qui fecit magnalia in Exo. 32.

Pſal. 105. Aegypto, mirabilia in terra Cham, & terribilia in mari Rubro. Per noſtrum quoque ſacerdotem huiuſmodi apoſtaticæ animæ in Euangelio increpantur. Sic enim ait: Niſi feciſſem meis ſigna quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Sequiturq́ ex graui culpa uindicta. Dixit autem dominus ad Moyſem, Deſcende celeriter, præuaricatus eſt enim populus tuus, quos eduxiſti ex Aegypto. Fecerunt ſibi deos aureos eisq́ dixerunt: Hi dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et nunc ſine me deleam eos, & faciam te in gentē magnā ampliorémq́ quàm hæc eſt. Pius dominus dat intercedendi ſibi tempus, cum dicit, Sine me. Non enim Deus ex hominis, ſed homo ex Dei uoluntate pendebat. Cumq́ multis modis precaretur dominum Moyſes, ſeipſum pro peccato populi offerens, noſtrum mediatorem ſub figura expreſsit, qui animam ſuam pro impijs poſuit. CHRISTVS enim, ut Apoſtolus dicit, pro impijs mortuus eſt. Nec tamen illud tam grande peccatum caret uindicta: quoniam peccatum impunitum eſſe non poteſt. Deſcendens enim de monte Moyſes, diffluentem populum dum uideret, ſtans in medio caſtrorum ait: Si quis eſt domini, ueniat ad me. Cumq́ una tantum ex duodecim tribubus ad eum tranſiret, præceptum ei tale dedit: Hæc dicit dominus: Accipiat unuſquiſque ueſtrum gladium in manu ſua, & pertranſeat à caſtris uſque in caſtra, & percutiat unuſquiſque patrem, fratrem, filium. Quod cum incunctanter feciſſent: Impleuiſtis, ait Moyſes, manus ueſtras hodie domino unuſquiſque in filio & in fratre, ut daretur ſuper uos benedictio. Tales in his diſcipulos noſtri mediatoris oſtendit, quibus ait IESVS: Si quis uenit ad me, & non odio habet patrem, matrem, fratrem, filios, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Et iterum ſcriptum eſt: Qui dicit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio uos: & fratribus ſuis, ignoro illos: & filios ſuos oderunt, hi teſtamentum tuum ſeruabunt. Quod ſancti fecere martyres uocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

Marginalia: Ioan. 15. — 1. Cor. 15. — Rom. 5. — Luc. 14. — C — D

Promiſsio: In ſacrificijs omnibus Chriſtum dominum figuratum.

Promiſsio facta & figurata. In Exodo credita & uiſa.

CAP. V.

Exo. 34. RVrſum Moyſes ſecundò montem iubetur aſcendere. Eiq́ mandatur, quæ in ſacrificijs ex animalibus auibusq́ populus offerat, ſub certa menſura ſimilaginis conſperſæ ex oleo pro peccato, pro ſolennibus, pro uotiuis uel certis Neomenijs, diebusq́ feſtiuis. Vitulum, dictum eſt, ſine macula: referens ad CHRISTVM ueritatem, quæ ſigna
Pſal. 68. ſunt rerum. Placebit, dictum eſt, Deo ſuper uitulum nouellum cornua
Ioan. 1. producentem & ungulas. Agnum anniculum ſine macula, ipſe eſt agnus Dei

A Dei,qui tollit peccatum mundi. Ouem ex grege,ipſe eſt de quo Eſaias:Si- *Eſa.53.*
cut ouis ad immolandū ductus eſt. Arietem ex grege, idem ipſe eſt Chri-
ſtus dominus, qui dicit per Prophetam : Exaltabitur ſicut unicornis cor- *Pſalm.91.*
nu meum. Et Abacuc: Cornua, inquit, in manibus ipſius ſunt. Hœdum *Abac.3.*
ex grege,ipſe eſt CHRISTVS dominus,qui non propria,ſed aliena pec
cata portans, pelles è quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, ſuo in-
tulit tabernaculo : qui & per Dauid dicit : Omnia cornua peccatorū con- *Pſalm.74.*
fringam,& exaltabūtur cornua iuſti. In turture uerò & columba, eccleſiā
agnoſcimus. Quoniam turtur inuenit ſibi nidum, ubi ponat pullos ſuos. *Pſalm.83.*
Vnamq; dicit eſſe ſuam columbam,ſponſam electam ſuam. Cuius pullos *Cantic.2.*
in ſacrificium offerri iubet,dum dicit dominus IESVS : Sinite paruulos *Matth.18.*
uenire ad me. Quoniam & paruuli dum eius baptiſmo conſecrantur, ſi- *Rom.6.*
mul cum illo ſepeliuntur in morte, ut etiam in eis euacuetur corpus pec-
cati. Illa uerò diſtinctio peccatorū ignorantiæ & ſcientiæ, pro quibus ſa-
crificium contriti cordis, ut ſimilago frixa ex oleo, offertur : etiam in no-
ſtro ſeiungitur ſacrificio,cùm dicit anima: Delicta iuuentutis & ignoran- *Pſalm.24.*
tiæ meæ ne memineris. Quæ beatus Petrus minus cautus incurrit, dum
prędicenti domino paſsionē ſuam, ignorans eam per legem atq; Prophe-
tas promiſſam fuiſſe, Abſit à te, ait: Domine propitius tibi eſto, non fiet *Matth.16.*
iſtud. Et dominus: Vade retrò Sathanas: nō enim ſapis quæ Dei ſunt,ſed *Marc.8.*
quæ ſunt hominum. Quod peccatum ignorantiæ, & ſcientiæ negationis
B ſimul & iuuentutis (de qua præſumens dixerat domino, Animam pro te *Ioan.13.*
ponam)reſpectus atq; compunctus omnia flendo deleuit.Docuitq; in his
peccatorem prę̨ſumptoremq; dicere: Auertiſti faciem tuam,& factus ſum
conturbatus. Sana animam meam quia peccaui tibi. Pro uotiuis uerò & *Pſalm.40.*
ſolennibus quæ CHRISTI domini offerat populus, Paulus apoſtolus
oſtendit: Offeramus,inquit,ſacrificium laudis ſemper Deo, id eſt, fructū *Heb.13.*
labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis
nolite obliuiſci:talibus enim ſacrificijs placatur Deus.

Prædictio : In lepræ inſpectione hæreticos uarios ſimilaſſe.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & uiſa.

CAP. VI.

IVbet Deus Moyſi ut lepræ inſpectio atq; pūrgatio, huiuſmodi ſacrifi- *Leuit.13. & 14.*
cijs expietur. Par gallinarū offerendū ſacerdoti , ex quibus unā offerat,
aliamq; relinquat. Similiter quæ ex hircis cęteriſq; pecudibus. Sed hæc
myſteria noſter ſacerdos IESVS dominus euidenter oſtendit in Euāge-
lio , dicēs:Duo erunt in agro:unus aſſumetur,alius relinquetur:& duę in *Matth.24.*
molēdino , una aſſumetur,alia relinquetur. Quantum autem interſit inter
aſſumi & relinqui,columba coruuſq; dimiſsi ex arca oſtendūt. Columbā *Gene.8.*
enim Noë ad ſe recipiens in arca ſeruandā ſacrificio cuſtodiuit, coruum
uacantē errantemq; relinquens. Sic agnos ab hœdis diſcerni, ſic uirgines *Matth.25.*
ſapientes à ſtultis uoluit ſegregari : animas ſcilicet per gratiā : quas digna

 oblatione

oblatione purificās ſacrificio contriti cordis (quod ſimilago frixa ex oleo C
ſignauit) ſecum in æternam Hieruſalem, cuius ſpiritalis ſponſus eſt, introducit in patriam, repulſis hæreticis, quia leproſi foras extra caſtra mittūtur. Nec prætereundū exiſtimo ipſam diſtinctionem lepræ, ut datum fuerit, aliqua ex parte diſcutere. Nam lepra in capite, Manichæos, Priſcilianos, compliceſq; eorum demonſtrat. Etenim cum uiri caput Chriſtus ſit, caput uerò Chriſti, Deus: Deo ipſi capiti dum aduerſarium neſcio quem principem tenebrarum diſputantes opponunt, ipſi in capite ſui erroris aſperſi lepra, foris extra caſtra pelli meruerūt. Lepra in barba, Arrianos, Fotinianos, Neſtorianoſq; deſignat. Qui noſtrum pontificem Chriſtum, dum minorem in diuinitate: aut ſolum hominem, non Deum & hominē prædicant, aliterq; de Chriſto ſentiunt, quàm tenet traditáq; fides catholica, leproſi in barba eum laceſſunt, quem in ſimilitudinem Aaron, Dauid propheta introducit: uerum principem ſacerdotum Chriſtum dominum
Pſalm.132. dicens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum fratres habitare in unum. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barba, in barba Aaron. Hi igitur, qui unitatem catholicam relinquentes, unguentum quod in noſtri pontificis barba deſcendit, erroris ſui dogmate fœdandum exiſtimarunt: ut leproſi in barba inuenti etiam ipſi extra caſtra pulſi ſunt. Lepra in corpore, Donatiſtæ, Maximianiſtæ, Luciferiani, cæteriq; ſimilibus erroribus obuoluti, dum per totum mundum CHRISTI corpus, domini eccleſiam humanis calumnijs inſectantur, in lepra corporis ſui eiecti, niſi à D
uero ſacerdote Chriſto charitate mundati fuerint, caſtra eos populi Dei non ſuſcipiunt. Pelagiani uerò omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas ſuas peruerſæ doctrinæ infundere contendunt. Capiti, quòd Deus ante peccatum, mortalem hominem fecerit: qui mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum: creauit enim, ut eſſent, omnia. Corpori, quòd gratia Dei neceſſaria non ſit, quòd Chri-
Gal.2. ſtus gratis mortuus ſit, quòd unum baptiſma in minoribus maioribuſq; diuiſum ſit: cum unum conſecratum ſit in remiſsionem omnium peccatorum. Sic in toto lepræ macula uitiati, è caſtris dominicis etiam ipſi pulſi ſunt. Cum uerò hæc noſter ſacerdos inſpicit, uariaſq; dirimit plagas, utrum ſit tetra in Manichæis, an rubea in Arrianis, an in Pelagianis
1.Cor.11. alba, uel uaria: Quoniam oportet, ait Paulus, & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in uobis. Quandiu in his uarijs erroribus uelut in lepræ maculis animæ detinentur, caſtra eos, ut dictum eſt, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæreſibus compuncti Dei gratia dum mundādi redeunt, in illis quodammodo decem leproſis, noſtro ſe offerunt ſacer-
Lucæ 17. doti. Eoſq; iuxta legis præceptum dum ad ſacerdotem Iudæorum mittit, euntes in uia, id eſt, in hac uita, potentia uerbi mundauit. Pro quorum mundatione ſacrificium ſeipſum obtulit, gallina illa pretioſa quæ dicit:
Matth.23. Quoties uolui Hieruſalem colligere filios tuos, ſicut gallina colligit pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Colligit ſanè etiam illa nolentes quos ad unitatis

A unitatis ſuæ membra pertinere cognoſcit. Quoniam nouit dominus qui ſunt eius. Vnus enim ex decem mundatis reuerſus gratias egit noſtro pontifici. Quia unitas non in ſe cognoſcit, ſed in domino gloriandum, quæ ſpem noluit habere in homine, quæ intellexit bonam uoluntatem à domino præparari, quæ uerè libera eſſe uoluit, quoniam cognouit quod etiam filius liberauit. Hi uerò qui mundati ingrati, uel in erroris ſui lepræ maculis perſiſtunt, in caſtris dominicis ſuſcipi omnino non poterũt. Contra quos excluſos claudens oſtium dicturus eſt noſter pontifex: Non noui uos: ut à longè illi dimiſsi foris remaneant. Canes malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Multa hic dicere non oportuit, cum Origenes ſingula diſcutiens, quæ recta fide ſenſit domino conſignauerit Chriſto.

2.Tim.2. 1.Cor.1. Hierem.17. Prouerb.16. Ioan.8. Luce 13.

Prædictio: In eſcis mundis & immundis: eleemoſynis munda omnia fieri.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & uiſa.

CAP. VII.

INter omnia mandata quæ ad erudiendum Dei populum Moyſi in monte Sina à Deo tradebantur, expleto ordine ſacrificiorum, animalia munda ab immundis, quæ populus in eſcam ſumeret, iſta ſunt diſtinctione ſignata: Ruminantia, quæq; fiſſa ungula, habenda munda eſſe, & in B eſcam ſumenda. Quæ animas ſignant ruminantes uerbum Dei ex fiſſa ungula duorum ſcilicet præceptorum. De auibus quoque uel piſcibus nominatim mandata ſunt, quæ contingere quæ'ue abnuere populus debuiſſet. Quam legem in tabulis lapideis iuxta duritiam cordis Iudæorum datam, dominus in Euangelio teſtatus eſt. Verum cum de ſingulis priores noſtri patres, quibus reuelatum eſt, allegoricas omnes diſputationes longo uolumine ſplendidoq; ſtylo conſcripſerint, quid opus fuit cuncta perſequi? cum de compendio noſter mediator IESVS dominus, in quo iſta omnia perſonabant, uecordes Iudæos, qui legem litera, non ſpiritu ſequebantur, increpauerit, dicens: Væ uobis ſcribæ & Phariſei hypocritæ, quia decimatis mentam, cyminum, & omne olus, mundantes catinum & calicem, cum intus pleni ſitis rapina & iniquitate. Eiſq; ſingularis ipſe tranſiens, ſingulare ſacrificium oſtendit, dicens: Veruntamen dico uobis, date eleemoſynam, & ecce uobis munda ſunt omnia. O quàm breue compendioſumq; ſacrificium, quod intrinſecus atque extrinſecus totumq; hominem mundat. Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Eleemoſyna munus bonum eſt omnibus facientibus eam coram ſummo Deo. Hæc eſt quæ perpetuos ignes extinguit: hæc eſt quæ reſiſtit peccatis: hæc eſt quæ CHRISTVM paſcit eſurientem in paupere: hæc ueſtit nudum: hæc uiſitat infirmum: hæc peregrinum hoſpitio accipit: hæc, quæ omnem anguſtiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit; hæc diuitibus confert remedia; hæc uitam æternam comparat: hæc

Leuit.11. Matth.19. Matth.23. Luce 9. Matth.25.

Matth.25. rat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cœlorum: hæc eſt quæ C
diſcernit agnos ab hœdis: hæc eſt quæ ad dexteram collocat iudicis: hæc angelis ſociat: hæc ex ſeruis filios Dei fieri præſtat. Concurrite omni ex genere peccatores: concurrite omnes ex uitijs erroribusq́ leproſi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes uouentesq́: concurrite ad tam magnum, compendioſum, utileq́ ſacrificiũ,
2.Cor.9. cum omni lætitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quiſq́ quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noſter princeps ſacerdotum inſtituit, acceptumq́ præ omnibus eſſe mandauit, ut
Mar.12. Matth.10. uſque ad duo minuta calicemq́ aquæ frigidæ menſuras huius perduxe-
Luce 2. rit ſacrificij: pacem promittens (etſi hæc deſunt) hominibus bonæ uolun-
Exod.33. tatis. Iſta ſunt poſteriora Dei, quæ faciem eius dum uidere non poſſet Moyſes, ſpiritu ſunt ei reuelata prophetico in Chriſto IESV domino & homine: qui eſt æternus princeps omnium ſacerdotum. Hæc in Leuitico ſuppleta noſcuntur.

Prædictio: In eſcis deſideratis Aegypti, Chriſtum manna renuiſſe.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & uiſa.

CAP. VIII.

Num.26. IN Numerorum libro populus, principibus ſibimet à Moyſe conſtitutis, certa ſub deſcriptione quantus ſit, deſignatur. Immemor quoq́ fa- D
ctus libertatis & gratiæ Aegyptiæ, idem eſcas deſiderãs, aduerſum Deum
Num.11. & Moyſem murmuraſſe compertus eſt. Quis nos, inquiũt, cibabit carne? Rememorati enim ſumus piſcium, quos manducabamus in Aegypto gratis: cucumeres, porros, allium, & cepas. Nunc autem, aiunt, Arida facta eſt anima noſtra, nihilq́ aliud niſi manna in oculis noſtris. Repudiantur dulcia, deſiderãtur amara. Hoc periculoſa grauisq́ animæ ingerit ægritudo, ut noxia ſumere uelit, & quæ utilia ſunt ac ſaluti proficiunt, ſpernat ac re-
Ioan.9. nuat. Sic repudiauerunt manna CHRISTVM, dicentes: Nos ſcimus, quia cum Moyſe locutus eſt Deus, hic uerò, neſcimus unde ſit. Eosq́ increpans dicit: Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi, de me enim ille ſcri-
Ioan.5. pſit. Ego enim ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcẽdi. Non'ne mãna ſanctũ
Ioan.6. Ioan.18. repudiauerũt, quãdo Pilato, uolenti Ieſum dimittere, dixerũt: Noli ipſum
Matth.27. dimittere, ſed Barrabã. Barrabas autẽ fuit inſignis latro, quem ſibi dimitti poſcentes, uelut porros, cepas, allium, aſperas lachrymas, abſq́ Aegyptijs
Pſalm.77. eſcis ex latronis ſceleribus deſideraſſe profeſsi ſunt. Sanè murmurãtibus, carnes diuina maieſtas exhibuit. Nõ quę reficerẽt, ſed quæ uexarẽt potius
1.Cor.2. comedẽtes. Quoniã igiť animalis homo, nõ ꝑcipit quæ ſunt ſpiritus Dei,
Eccle.23. & in cõcupiſcẽtijs eſt omnis ſegnis: recteq́ ſpiritalis petijt auferri à ſe uentris concupiſcẽtias: oſtenſum eſt, impiũ eſſe ea deſiderare uel peti à Deo, quæ ſint animæ pernicioſa: & maximè quod cũ murmure poſtulatur. Fugiat anima tali deſiderio Deũ offendere, ſi terrã ꝓmiſsionis cupit intrare.

Præd

A *Prædictio: In Moyſe, Chriſto domino, & eccleſiæ fratres detraxiſſe.*

Prædictio facta.

CAP. VIIII.

ERat, dicit ſcriptura, Moyſes mitis præ omnibus hominibus qui ſunt Exod.12.
ſuper terram. In hac manſuetudine, noſter reſonat mediator, cui dicit
Dauid: Tu domine ſuauis ac mitis es. Et ipſe in Euangelio: Tollite iugum Pſalm.85.
meũ ſuper uos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Detraxe- Matth.11. Num.12.
runt Aarõ & Maria, Moyſi germano ſuo, quòd Aethiopiſſam accepiſſet
uxorẽ. Detraxerũt & noſtro domino ſui fratres, quòd cum publicanis & Luce 15.
peccatoribus ueſceretur. Quibus cum dixiſſet, Non eſt opus ſanis medi-
cus, ſed malè habentibus. Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœ- Matth.9.
nitentiã: oſtendit illam Aethiopiſſam ſe accepiſſe ex gentibus. Quæ dicit,
Fuſca ſum, & decora filiæ Hieruſalẽ. Maria quæ detraxerat, illico ex uin- Cantic.1.
dicta pœnam lepræ ſuſcepit, quam metuere animæ debent, quæ CHRI-
STO detrahunt & eccleſiæ. Dicit enim de talibus per Prophetam: Pro Pſalm.108.
eo ut diligerent me, detrahebãt mihi, ego autem orabam. Oratione enim
Moyſi, Maria mundata indulgentiam meruit, ut talis anima tanto exo-
rante pontifice, omni ex culpa ſanetur. Iuſſu tamen diuino Moyſes, duo-
decim electos de plebe uiros explorandam Chananæorum terram miſit,
quibus in mandatis dedit, non tantum ciuitates homines'ue proſpicere,
B quantũ etiam ſecum ex terræ fructibus aſportare. Pergentes dum agunt,
quæ iuſſa ſunt, uallis eos quædam excepit: ex qua botrum abſcindentes
pro magnitudine phalangæ impoſitum, ſimul cum malis granatis ficuſq;
portantes, ad caſtra redeunt, fructus oſtendunt, ea narrantes quæ uide-
rant. In tribus his fructibus, myſteria CHRISTI domini reſonant ec-
cleſiæ. Botrus in Chriſto, uox eccleſiæ in Canticis Canticorum: Botrus
cypri, fratruelis meus. Quod ligno portatur, crucifixum ſignificat.
Agnoſce quòd in medio duorum exploratorum. Abacuc Propheta, In Abac.ult.
medio, inquit, duum animalium cognoſceris. Item eccleſia de ſeipſa in eo- Cantic.2.
dem Cantico: Floruit, inquit, uitis: floruerunt mala granata. Ficus uerò, Cantic.6.
cuius ex folijs tranſgreſſores primi homines ſibi ſuccinctoria fecerunt, Gene.3.
oſtendunt originale peccatum, quod per mala granata eccleſiæ botriq;
ſanguinem abſoluitur, qui fuſus eſt in remiſsionem omnium peccatorũ.
Hi autem qui cum exploratoribus aſcenderant, his dictis populum ter-
ruerunt: Terræ illius promiſſæ audaces eſſe homines, magnosq; uiros
ciuitatesq; munitas. Gigantes ſe quoque illic uidiſſe confirmant, quorum
in conſpectu ipſi ut locuſtæ fuerint ſuper terram. Horum metu perculſus
populus, rurſum aduerſum Moyſem murmurauit, ſibiq; ſtatuit eligere Num.14.
ducem, qui eos reduceret in Aegyptum. Hoc malum eorum eſt, qui libe- Philipp.3.
rati per baptiſmum metu dæmonum, non antè, ſed retrò reſpiciunt, Dei
beneficia eiusq; mira facta obliti, deprecantes erga ſe impleri promiſſa
Dei. Eligunt ad eum reuerti, cui iam renunciauerant: illum, cui credide-
rant

2.Paral.19. rant ſpernentes, eiuſq́ꝫ potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: Verterunt ad me dorſum ſuum, & non facies ſuas. Et Petrus apoſtolus: Melius illis erat non cognoſcere uiam ſalutis, quàm cognoſcentes retrò reſpicere à tradito ſibi ſancto mandato. Contigit illis res ueri Prouerbij: Canis reuerſus ad uomitum, & ſus lota in uolutabro luti. Ieſus uerò filius Naue, & Caleph Iephonæ qui terram inſpexerant, ſimul cum Moyſe & Aaron ſacerdotibus proſtrati, agunt pietatis officia, ab intentione deſperatæ uoluntatis populum reuocant, dicentes: Nolite metuere populum terræ, quoniam deuoratio nobis ſunt. Diſceſsit enim tempus ab illis, dominus autem in nobis eſt, nolite timere eos. Quæ omnia ſubuerſione idolorum etiam populo reſonant Chriſtiano, ne ſint homines apoſtatæ à Deo, qui homines metuunt, à quibus iam per Dei gratiam liberati ſunt. Quorum pompam inanem deſcribens Hieremias ait: Inter cætera ingreſsi in Babiloniam uidebitis ibi Deos aureos & argenteos portari in humeris. Ipſi autem ſunt manu facta & inania, ſed neq́ꝫ præſtare, neq́ꝫ nocere poſſunt, ideo quòd nihil ſint: ne ergo timueritis eos. Dominum autem ſanctificate in cordibus ueſtris, & ipſe erit uobis timor, ſicut Eſaias ait. De dæmonum autem cultoribus Hieremias ſcribens ait: Ibi fuerunt gigantes nominati ſcientes prælium. Non hos elegit dominus, nec uiam ſcientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quod conſilium non habuerunt. Et Solomon ab initio ait: Cum perirent ſuperbi gigantes: Contra quorum ſuperbiam humilis CHRISTI populus, uictor exurgit. Sed cum Hebræus populus indignatus uellet lapidare precantes pro ſe, honor domini apparuit in tabernaculo. Sic enim ſemper audacia malorum comprimitur præſentia diuinæ uirtutis. Cumq́ꝫ exacerbantes ſe dominus perdere uoluiſſet, mitis ille præ omnibus Moyſes, gratiæ interceſsionis uerba quæ proferret, inuenit: Audient, inquit, Aegyptij, cum contriueris hunc populum, & dicent: Quoniam non potuit illos introducere in terram quam iurauit illis, proſtrauit illos in deſerto. Et nunc exaltetur manus tua domine ſicut dixiſti: Ego ſum Deus patiens & multum miſericors, & uerax. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperauit iram ſuam, ut tamen peccantes ſequeretur digna uindicta. Non ipſos intraturos in requiem promiſſæ terræ teſtificando prædixit: excepto Ieſu filio Naue, & Caleph filio Iephoniæ, omnesq́ꝫ defuncti in eremo. Filij eorum obedientes ſuſceperunt hæreditatem, quam illi amiſerant contumaces. Sic noſter mediator IESVS dominus, rebelle aduerſum ſe eodem populo, & cum Herode de ſua nece conferente, ſpretis atque in hac uita mortuis etiam in anima Iudæis, filijs eorum ſempiternam hæreditatem dedit, quos pro eo impius Herodes occidit.

(Margin notes: 2.Pet.2. — Prouerb.26. — Num.14. — Baru.6. — Bar.3. — Sap.14. — Num.14. — Matth.2.)

Prædictio: In uirga Aaron germinante, confirmatio ſacerdotij Chriſti domini.

Prædictio

A Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & uiſa.

CAP. X.

CONtemptores præceptorum ſuorum, officiumq; ſacerdotale uſurpare uolentes Chore, Dathan & Abiron, præſens Dei iudicium dum puniret: condemnans in illis omnes hæreticos (ut iam ſuprà poſuimus) ſignum quoddam indicit Moyſi, quòd à ſe electum confirmet principem ſacerdotum. Dixit dominus Moyſi: Sic dices filijs Iſraël, ut dent omnes principes illorum ſinguli in tribus uirgas ſuas. Duodecim igitur uirgas accipiens Moyſes, & uirgam Aaron inter uirgas illorum, poſuit eas coram domino, intulitq; in tabernaculum teſtimonij. Et factum eſt in craſtinum introijt Moyſes & Aaron in tabernaculum. Et ecce germinauit uirga Aaron ex domo Leui & produxit germen, florem germinauit & nuces. Quo profectò ſigno quietum populum eſſe iubet, dicens: Deſinat murmuratio eorum à me, & non morientur. Sic omnes hæretici pereunt contra domini ſacerdotem legitimum murmurantes. Quod uerò floreſcens uirga Aaron produxit nuces, noſtrum hæc CHRISTVM dominum indicant ſacerdotem. De quo dicit Eſaias: Exiet uirga de radice Ieſſæ, & flos de radice eius aſcendet. In nuce uero mundum eccleſiamq; in mūdo oſtendi, qui pie quęrit, intelligit. Ex duabus quippe partibus cōiunctis, tanquam intra cameram cœli, & ſpatia terræ uelut quatuor partes orbis intrinſecus cum populis continentur. Tenue quoddam corium B habens in medio ſui, ut maria diffuſa per partes. Eccleſiæ quoque myſteria hæc in ea ſunt, duorum ueteris & noui teſtamentorum operta ſecretis, quatuor cornua crucis, quibus orbis redimitur, & aquam baptiſmi in medio ſui habens, qua uirens ſemper fructificans floreſcit. Huius pomi arbor celſa petens, opacis ramis aſperſa, per tenues molleſq; ſurculos aut ſingulas in unitate, aut binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuor'ue connexas in quatuor Euangelijs gemmarum in modum producens, ſui artificis pulchritudinem operaq; mira declarat. Harum expreſſus ſuccus ex tegmine, quædam in ſe tincta alba colorat, ac medendi gratia exaſperatis faucibus adhibetur. Hæc uirentium nemorum fronde ueſtita tegmina, fouent æſtuantes in requiem ſuorum ſcilicet foliorum, temperantq; flatu ſuo ægrotantis incendia. Nec immeritò Hieremiæ Prophetæ iubet dominus baculum ſibi nuceum facere debere, in quo omnis eccleſia in mundo, & mundus in ea Chriſti ſuſtentetur auxilio, eiuſq; gratia ſuffératur, quæ canit in Pſalmis, & dicit: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

Num. 16. Num. 17. Eſa. 11. Pſal. 22.

Prædictio: In æneo ſerpente, Chriſtum dominum à morſu diaboli liberantem.

Prædictio facta & figurata. In Numerorum libro credita & uiſa.

CAP. XI.

Num. 20. Sitiens rurſum in alia eremi parte populus, aduerſus Moyſem & aduer- C
Exo. 17. ſus dominũ murmurauit. Ex petra qua, ut prius aderat Moyſes produci poſſe aquam diffidit, is qui talia uel ampliora ſigna iam fecerat, ex hoc offenſam incurrẽs, quòd non clarificauerit Deum coram filijs Iſraël, non ipſum introducturum populum in terram promiſsionis, uindex ſententia diuina confirmat. Ibi Aaron in Or monte defunctus Eleazarum filium ſacerdotemq́ dimiſit. Moyſes paululum reſeruatur, cuius in locum IESVS Naue filius tranſijt, qui populum in terram promiſsionis induxit. Recte huic nomini etiam terrena hæreditas diſtribuenda ſeruata eſt.
Act. 4. Quoniam non eſſe aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos
Phil. 2. oporteat ſaluari, Apoſtolica eſt ſententia præfinitum, quæ noſtrum ducem Chriſtum Ieſum dominum oſtendit, ſuis hæreditatem perpetuam ſe
Pſal. 15. ipſum diſtribuentem, qui eum percipientes dicunt: Hæreditas mea præclara eſt mihi. Dum uerò idem populus pergit per certas gentes, quas ei dominus mandauerat extirpandas, quarum ſcilicet ex culpa idololatriæ,
Num. 21. ſuppletis peccatis iam finis aduenerat, fatigatus itinere aduerſum dominum murmurans ſerpentum morſibus uexatus in eremo eſt, pœnitensq́ Moyſem ſupplicẽ pro ſe domino fieri precibus exorat. Verùm ille ſemper pius & miſericors Deus, qui partibus iudicans dat locum pœniten-
Sap. 12. tiæ, remedium exaltati ſerpentis in ligno contra mortiferos ſerpentum morſus dedit. Iubetur enim Moyſes æneum formare ſerpentem, eumq́ alto ligno confixum populo præcipere, ut ſi quis ſe uulneratum cuiuslibet ſerpentis morſu ſentiret, ſtatim æneum reſpiceret ſerpentem, cuius D
aſpectu continuò ſanaretur. Hic etiam ſic ille illuditur ſerpens diabolus,
Pſal. 103. de quo per Dauid dicitur: Draconem quem finxiſti ad illudendum ei. Cùm enim in huius uitæ eremo diuerſis ex uitijs, iam cõſecratis in baptiſmo tanquam in mari Rubro, peſtiferos morſus inflixerit diabolus, ſtatim exaltatum in ligno crucis Ieſum dominum reſpiciat, id eſt, à cœleſti medico non recedat, ut omnis qui uiderit & crediderit in eum, ſicut ipſe in
Ioan. 3. Euangelio dicit, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

Promiſsio: In eis, qui pro Chriſto parentes contempſerint, uenire benedictionem.

Promiſsio facta & figurata. In Numeris credita & uiſa.

CAP. XII.

Num. 22. Benedictum à Deo populum Balaac rex Moab conducens Balaam Prophetam ex gentibus, licet unius ueri Dei uatem, ut malediceret, inuitauit. Quem maledictum exiſtimabat ſe facilè ſuperaturum. Sed Propheta à domino requirit, utrum pergat an maneat. Prohiberturq́ à domino ne ueniat, ac regi mandat ſibimet interdictum. Alijs nuntijs Rex ampliora munera promittens Prophetam hortatur, ut ueniat. Rurſum ille ab eo qui iam prohibuerat, corde peruerſo quærit tentans, utrum locus daretur eundi. Huic recte reſonat ſcriptura: Non tentabis dominum Deum

A Deum tuum. Datur igitur iam mente ſaucio pergendi poteſtas, ita ut ſi quid dominus in os eius dediſſet, hoc ipſe proferret. Dum uadit auaritiæ ſuæ iam corde captiuus, obuius ei angelus, iumento ipſius quo uehebatur ſe potius manifeſtare uoluit, quàm illi. Quia homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſenſatis, & non ſimilis, ſed peior factus eſt illis. Subiugale enim, ut Petrus apoſtolus dicit in epiſtola ſua, humana uoce reſpondens uetuit Prophetæ dementiam. Tunc coram rege cōductus ille Propheta, dum cogitat maledicere, benedixit. Illorum deputatus ex numero, quos Propheta Dauid deſignat, dicens: Maledicent illi, & tu benedices. Et alibi: Ore ſuo benedicebant. Hoc enim exitus poſterior docuit. Suppletam enim benedictionem Propheticam, quam etiam per talem aduētum unici filij ſui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo uaticinio actus dixit inter cætera: Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſraël, & confringet omnia regna terræ. Quæ de CHRISTO domino dicta, Euangelia diuina atteſtantur. Is igitur qui maledicere uoluit nec potuit, conſilium nequiſsimi ſerpentis exquiſitum regi dedit, Specioſas quaſque fœminas, quarum forma ornatusq́ʒ ferrum uirtutemq́ʒ molliret, electas à ſuo populo ad concitandam libidinem Hebraico populo dimittendas. Harum ex concupiſcentia perſuaſi, ſacrificanteis idolis ac ſacrificata ueſcentes, offenſo Deo, totum penè Iſraël in mortem duxere captiuum. Diuina quippe manu percuſsi, dum plurima B multitudo caderet in deſerto, tota penè ſynagoga periſſet, niſi Phynees ſacerdos, adulteros mente & corpore ferro transfodiens, iram Dei hoc facto placaſſet. Admonetur Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi, ſcribere angelo, id eſt, rectori eccleſiæ Pergami, quod in plebe eius eſſent tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere ſcandalum ſub oculis filiorum Iſraël, edere de ſacrificio, & fornicari. Eſſe etiam nunc tales oſtendens, quos aut uindex ira conſumit, aut obiurgatos ſub pœnitentia indulta gratia liberat ſacerdotis.

Pſal. 48. 2. Petr. 2. Pſal. 108. Pſal. 61. Num. 24. Num. 31. Apoc. 2. Apoc. 2. Num. 25.

Prædictio: In Moyſe tranſeunte, Ieſum ſignaſſe dominum rectorem.

Prædictio facta & figurata. In Deuteronomio credita & uiſa.

CAP. XIII.

MOyſes uicinum ſe dum cognoſceret ſepulturæ, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibusq́ʒ, atque terribili illo Deuteronomij cantico totam ſynagogam aſtrinxit, teſtem inducens cœlum & terram, nihil ſe ex mandatis domini celaſſe, omniq́ʒ uigili cura egiſſe, nequid exiſteret, quod lęderet populum: monetq́ʒ à præceptis domini non diſcedendum, neque ab eo in aliquo declinandum: metuendumq́ʒ eſſe proſperis, ne ſequantur aduerſa. Addit quoq́ʒ prophetico ſpiritu eis futura deſignans, poſt ſuum obitū relicto uero Deo poſt gentium eos uana & noxia concurſuros. Quorum ex cultu peccatorum ponderi-

Deut. 31. & 32. Deut. 31.

bus grauati in ima mergūtur: eoſq́; dimitti à Deo, ſi ipſi dimiſerint Deū. C
Deut. 33. Quibus dictis omnes tribus myſtica benedictione conſignans, Ieſu filio
Deut. 31. Naue traditam gubernandã plebem, ipſe iam prouectus ætate, ad domi-
Deut. 34. num ex hac uita migrauit. Cõmendauit quoq; noſter mediator IESVS
dominus fidem ac pacem ſuam diſcipulis ſuis tranſiens de hoc mundo ad
Ioan. 13. patrem, eoſq́;, ut Ioannes Euangeliſta dicit, uſq; in finem diligẽs, erudijt.
Act. 20. Illud quoq; propheticum, futurum diſcentibus per ſuum Paulum apoſto
Matth. 24. lum mandans, quòd poſt eius obitum introirent graues lupi non parcen-
tes gregi, & ex ipſis diſcipulis exurgerent pſeudoprophetæ loquẽtes per-
Phil. 3. uerſa. De quibus in epiſtola ſua dicit: Videte canes, uidete malos opera-
rios, uidete conciſionem. Commendanſq́; Deo & uerbo gratiæ, eius ulte-
rius non uiſuros faciem ſuam Paulus affirmat, eoſq́; domino Ieſu tradi-
Matth. 28. dit gubernandos, qui eſt cum ſuis uſque in conſummationem ſeculi.

Promiſsio: In Ieſu Naue, Ieſu domini figuram oſtendit, terre-
nam expugnantem ciuitatem.

Promiſsio facta & figurata.

CAP. XIIII.

Deut. 31. IEſus Naue filius, iubente Deo manu Moyſi cõſecratus dux effectus eſt
populi. Neq; enim, quod ſæpe dicendum, decebat Dei populum in ter-
ram promiſsionis alium introducere, niſi illum qui & nominis, & rei ſa-
cramenta ſalutemq́; portaret. Hic exploratores duos in Hierico mittit, D
Ioſue 2. quæ prima in ciuitatibus promiſſæ terræ eſſe uidebatur. Miſit & noſter
Ieſus dominus exploratores duos, qui ſui primi aduentus terram prædi-
cando concuterent, Zachariam ſcilicet ſacerdotem eiuſq́; filium Ioãnem.
Luc. 1. De quo idem pater ſacerdoſq́; eidem ſuo filio dicit: Tu puer propheta
altiſsimi uocaberis, præibis enim ante faciẽ domini, præparare uias eius.
Item de ipſo Ioanne angelus: Præcedet, inquit, ante eum in ſpiritu & uir-
tute Heliæ. Exploratores terræ illius excepit Rahab meretrix, quę eos ab-
ſcondens à ſuis perſequentibus liberauit. Et quos dominus Ieſus miſit, ſu-
ſcepit anima fornicaria, quæ nominis Ieſu expectans ſalutem à proſtitu-
tione idololatriæ per coccinum ſignum eius ſacri ſanguinis liberata eſt.
Gen. 38. Has animas ex hac fornicatione uehemẽter etiam Thamar illa nurus Iu-
dæ in ſuis geminis ſignat, dum minor eius filius manum prior ex utero
cœpit mittere, & accepto ſigno coccino poſterior natus eſt: Gentium in ſe
populũ oſtẽtans, qui uagus, dum prior manũ miſiſſet in ſacris idolorum,
poſterior ad CHRISTVM per ſignũ eius ſanguinis baptiſmo renatus
aduenit. Sub lino illa Rahab exploratores abſcondit. Sub lino & noſtri
Ieſu domini exploratores fuiſſe abſcõſos, Eſaias propheta teſtatur, dicẽs:
Eſa. 42. Arundinẽ quaſſatã non cõminuet, & linũ fumigãs nõ extinguet. Gentem
ipſam Iudæam ſignãs, quæ ut linũ fumigans in ſacrificijs, omnem uſq; ad
Chriſtũ tectã celauit prophetiã, ipſoſq́; præcurſores noſtri Chriſti Ieſu.
À quo nõ extincta, nũc uſq; ſeruatur: ut quæ in ea adhuc tecta latẽt futu-
ra, in

A ra,in tempore reuelētur. Metu enim Ieſu ducis ſuos territos ciues mulier illa explorātibus prodidit,ut etiā illud impleretur,quod de noſtro IESV domino dictum eſt: A' facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia. Reuerſi exploratores ad Ieſum,cū omnia quæ egerāt, retuliſſent, iuſſu diuino duodecim tribuū Iſraël iubet caſtra moueri, ſimulq́ omnes trāſire Iordanem arca præeunte: quæ iam figura,ut dictum eſt, noſtri Ieſu ducis ſacramenta portaret. Hæc dum in medio fluminis moraretur, diuiſas in partes inferior unda dum iret, ſuperiorq́ immota ſubſiſteret, ſolum ſiccum ipſe alueus præbuit tranſeuntibus. Statimq́ præcepto domini duodecim lapides à ſingulis tribubus de medio fluminis Ieſus iuſsit auferri: quibus,in ſacrato numero, duodecim Apoſtoli noſtri Ieſu ſignarentur. Tranſeunte autem populo, famulatu, quem unda Dei iuſſu præbuerat, ſuppleto,rurſum recurrens in ſeſe fluuius lætos per ſe reddidit tranſeuntes. Baptiſmi & hic inſtar expreſſum,ut hi qui in eremo nati Rubri maris ſacramenta non nouerant,Iordanis in tranſitu abluti, circunciſionem ex cultellis ſuſciperent petrinis. Omnis enim ſub noſtro Ieſu conſecratus in baptiſmo,ex petra eorde circunciditur: quia omnis uirtus eius in petra firmatur. Quam petram CHRISTVM eſſe,iam ſuprà oſtenditur.

Pſal. 64. *Ioſ. 3.* *Ioſ. 4.* *1. Cor. 10.*

Promiſsio: Per Ieſum dominum animæ à proſtitutione idolorum liberantur.

Promiſsio facta & figurata. In Ieſu Naue credita & uiſa.

CAP. XV.

B Hiericonta Dei populus cum Ieſu duce ueniens,eamq́ munitam omni ambitu proſpiciens ciuitatem,obſidione uallauit. Mirabilis autem in diuinis præceptis illic uidetur uirtus fuiſſe. Conflictus actumq́ quodammodo certamen ſpiritale,ſeptem tubarum clangoribus ſepties in die ſeptimana tota recurrente die ultimo concrepantibus, iubilātibus cunctis, omnis illa ſuperba murorum conſtructio,non humana, ſed diuina manu concuſſa intereidit. Subuerſa ciuitas,concremataq́ cum populis incendio,ſola ex eo Rachab cum ſuis per ſignum ſanguinis potuit liberari. His tubis,hoc fremitu iubilantum præcepto Ieſu domini etiam noſter pugnat exercitus. Nam ſeptiformi ſpiritu ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis,ſcientiæ & pietatis ac timoris Dei, dum reſonant qui canunt in tubis ductilibus,& uoce tubæ corneæ,iubilatq́ populus in conſpectu regis domini, ſepties in die dum laudes dicunt ſuper iudicia iuſtitiæ eius, omnis Hierico ciuitatis terrenæ ſuperbia debellatur. Concrematur incēdio ab eo de quo dicitur: Ignis ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. In qua ſpes ſalutis datur fornicariæ animæ pœnitēti, dum ſigno ſanguinis Ieſu domini liberata dicitur elatis & tumidis: Meretrices & publicani præcedunt uos in regnū Dei. Tales quippe animas inuenit Ieſus dominus noſter,ſiue in Iudæis,ſiue in gentibus. Quarū exemplo ut à ſua proſtitutione tranſirent ad legitimū uirū, iubetur Oſee propheta

Eſa. 2. *Pſal 93.* *Pſal. 109.* *Ioſ. 5.* *Pſal. 148.* *Ioan. 2. et 6.* *Matth. 21.* *Oſee 1.*

phcta mulierem accipere fornicariã, atq; ex ea procrcare filios, ut ſit iam C
uxor, quæ paulò antè fuerat meretrix, habeatq; filios, quæ ſtudebat filios
nõ habere, nec iam libidini, ſed ſuſcipiendæ ſeruiat proli. Euidentius hoc
Hier. 3. per Hieremiam prophetam exponitur, cùm tota arguitur Iudæa: Si cõta-
minata fuerit mulier, ait dñs, nũquid reuertetur ad eam uir ſuus? Et tu for
nicata es in paſtoribus multis, & ſic reuertere ad me dicit dñs. Et p Oſeã:
Oſee 1. & 2. Vocabo non plebem meã, plebem meã: & non dilectã, dilectã. Apoſtolus
1. Cor. 5. quoq; Paulus, huiuſmodi animas ſalubriter obiurgat, dicens: Auditur in
uobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gẽtes. Sed tales etiam
ſua gratia IESVS noſter dñs dum ſuſcipit ad ſalutem, diuinitate illa po
tentiæ ſuæ fornicariam, uirginem facit. Quam pronubus in ſe Paulus ca-
2. Cor. 11. ſto ſpiritaliq; connubio componit, dicens: Aptaui enim uos uni uiro uir-
ginem caſtam exhibere Chriſto. De qua filios non carne, ſed ſpiritu exci-
piens, facit eccleſiam uirginem, matrem filiorum fœcunditate lactantem.
Quos ſecum admonet Ioannes apoſtolus dicens: Chariſsimi filij Dei ſu-
1. Ioan. 3. mus, & necdum apparuit quod erimus. Coniungit & Paulus: Si autem fi-
Rom. 8. lij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

Promiſſio: Per Ieſum dominum omnia uitia expugnanda.

Prædictio facta & figurata. In Ieſu Naue credita & uiſa.

CAP. XVI.

EXpugnat Ieſus Naue filius, Chananæũ, Cetheum, Phereſeum cæte- D
rasq; gentes, quarũ terras populo ſuo dominus in hæreditatẽ promi-
ſerat. Expugnat & noſter IESVS dominus idololatriã, ſuperbiam, inui-
diã, luxuriã cæteraq; uitia, ut ſuis ſeipſum præparet æternã hæreditatẽ. In
funiculo Ieſus Naue filius, uictori populo terram diuiſit. Dicit & noſter
triumphans in Chriſto Ieſu populus, Funes ceciderunt mihi in præclaris.
Pſal. 15. Nam & hæreditas mea præclara eſt mihi. Iubet dñs filius Salphat, quia
Num. 36. uirũ hæredẽ non relinquit, paternã ſuſcipere hæreditatẽ, ut in his animæ
Pſal. 15. auxilio deſtitutę ſignarẽtur. Quas dũ reſpicit Deus, dicũt: Dominus por-
tio hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui reſtitues mihi hæreditatẽ meã.
Terminos poſitos quæq; tribus inuiolata fide cuſtodit. Dicitur & noſtro
populo: Non trãſgredieris terminos æternos, quos poſuerunt patres tui.
Ioſue 18. E mundo migraturus Ieſus, ultima cõteſtationis ſuę uerba, ſicut Moyſes,
hæc populo tradidit: A mãdatis dñi nõ diſcedendũ, ſi uellent ſemper eſſe
liberi, & ab inimicorũ inſidijs alieni. Nihilq; ſe ab eis accepiſſe: uel eos in
aliquo læſiſſe cõfirmat. Et ſuos Ieſus noſter dominus trãſiens, hac pactio-
Ioan. 8. ne cõſtringit: Si feceritis, inquit, quæ mãdo uobis, uerè mei diſcipuli eſtis,
& cognoſcetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos. Quibus cum dediſſet exer
cendorũ miraculorũ poteſtatẽ, nequid ab aliquo ſperarẽt, quod ipſi nõ de-
derant, dixit, gratis date. Poſt abſceſſum Ieſu populus ille non ducem, ſed
iudices regendus accepit. Et cum noſter Ieſus dominus tranſiret de hoc
mundo ad patrem, rectores eccleſiæ ſuæ per uniuerſum inſtituit mũdum.
Prædictio

A *Prædictio: In figura eccleſiæ Delbora hoſtem ſuperauit.*

Prædictio facta & figurata. In Iudicum credita & uiſa.

CAP. XVII.

PRimus Iudas inter cæteros iudices fuit qui iudicarunt Iſraël. De cuius *Iudic. 1.*
tribu, ut ſæpe diximus, dominus CHRISTVS huic mundo in carne iudex omnium animarum præſentatus eſt. Relicto uerò Deo populus Iſraël oblitus mandatorum Moyſi & Ieſu famulorum Dei, ſeruiuit idolis *Iudic. 2.*
gentiũ, eosq́ ſequens uindicta, per cõfines inimicos uexauit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptiſmum filij Dei, uanis ſuperſtitionibus curisq́ huius ſeculi implicãtur, uinculisq́ peccatorum ſuorum unuſquiſq́ conſtringitur. Clamauerũt filij Iſraël ad dominũ, cum preſſurã paterẽtur: & de neceſsitatibus eorũ liberauit eos. Dicit etiam noſter dominus per Prophetã: Erit cum clamaueritis ad me & dixeritis, pater, exaudiã uos ut populũ ſan *Pſalm. 106.*
ctum. Cuius in manifeſtatione clamantẽ ad patrem filium perditum, cum *Lucæ 15.*
magna miſeratione pius pater in Euangelio pœnitentẽ ſuſcipit redeuntẽ. Subſequens in iudicibus Delbora prophetes mater ſurrexit in Iſraël, quæ *Iudic. 4.*
iudicauit populum annis quadraginta. Huius in tempore Sizaram regem Iabin aduerſus plebem domini rebellantem, diuina uirtus in manu fœminæ concluſit illum. Illum ſcilicet terribilem curribus, equitibus, populisq́ metuendũ. Nec eum ferro, ſed fœmina uirum ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens. Quæ noſtræ matris eccleſiæ ſimilitudinẽ
B gerens, uoce reſonaret in pſalmis: Hi in curribus & hi in equis, nos autem *Pſalm. 19.*
in nomine Dei noſtri magnificabimur. Ipſis obligati ſunt pedes & ceciderunt, nos uerò ſurreximus & erecti ſumus. Hæc & alia cantat eccleſia expugnans idola idolorumq́ cultores, necnon & uicinos hoſtes ſuos hæreticos. Qui dum aduerſus eam caſtra conſtituunt, non timere cor ſuũ dicit: *Pſalm. 26.*
&, Si exurgat, ait, in me bellũ, in illud ego ſperabo. Et in alio Pſalmo: Sępe *Pſalm. 129.*
expugnauerũt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Quia dominus iuſtus, per crucis lignum contriuit ceruices peccatorum.

Promiſſio: In figura Gedeon gratiam Chriſti domini commendat.

Promiſsio facta & figurata. In Iudicum credita & uiſa.

CAP. XVIII.

RVrſum pro peccato idololatriæ affligitur populus, eum deprimente *Iudic. 6.*
Madian: miſſusq́ angelus domini ob redemptionẽ eorum, Gedeon filium Ioab unum ex Hebræis ad iudicandũ prælianduḿq́ pro eo mittẽs hoc dicto inſtruit, Dominus tecũ potẽs in uirtute. Et Gedeon, Si dominus nobiſcum eſt, ait, quare nos inuenerũt mala hæc? Et angelus, Vade, inquit: in manu enim tua liberabitur Iſraël, de manu Madian. Cumq́ Gedeon in minima tribu ſe eſſe in Iſraël coram domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eumq́ ſedere facit cum principibus populi ſui, roboratus, ſtatim aram Baal, quam filij Iſraël conſtruxerant, ſubuertit. Hunc populus pro

hoc facto inſectatus in domum patris ſui fugientem obſedit. Cumq́ʒ im- C
petum populi declinaſſet, pater eius Ioas furentem plebem his mitigauit
uerbis: Nunquid uos, ait, iudicatis Baal, aut ſaluū facitis eum? qui in eum
iniurias ingeſsit, morietur in manè. Si Deus eſt, ipſe ſe uindicabit. Verum
cum populus placatus abſcederet, ſpiritus domini induit Gedeon, eumq́ʒ
uirtute ſuffultum ad præliandum mittit, ſignum uictoriæ uoluntati eius
aſsignās. duo tamen ipſe popoſcit, quæ in magno myſterio uſque in tem-
pus uelata noſcerentur. Volo, inquit domine, ut uellus quod eſt in area,
impleatur aqua, & area ſicca ſit. Factum eſt: Sicca area ros deſcendit in
uellus, quod expreſſum peluim repleuit aqua uellus repletum. In area ſic-
ca, agnoſcimus ſynagogam. Eccleſia tunc ſicca in fide gentium, quæ cùm
nullo imbre ſupernæ doctrinæ rigaretur, ſynagoga ut uellus repleta erat
diuinis oraculis ſacriſq́ʒ myſterijs. Quod uera uirtus IESVS dominus
eò uſque expreſsit in peluim, ut propinquante paſsione pedes in ea la-
uans, ſuis diſcipulis omnem ſynagogæ gloriam uacuans, tanquam uellus
expreſſum inanem relinqueret: Gentibus gratiam noui teſtamenti mini-
ſtrans, quam in ſecundo ſigno euidenter oſtendit. Volo domine, inquit
Gedeon, ut uellus ſiccum ſit, & area omnis compluatur. Vtrunq́ʒ factum
futurumq́ʒ in Chriſto, & per Chriſtum, Dauid propheta confirmat dicēs
in Pſalmo ſeptuageſimo primo: Deſcendet ſicut pluuia in uellus: quod
pertinet ad ſynagogam. Et ſicut guttæ deſtillātes ſuper terram: quod per-
Deut.32. tinet ad eccleſiam. Et in Deuteronomio: Excipiatur, inquit, ſicut pluuia D
pronuntiatio mea, & deſcendant, uelut ros, uerba mea. In uellere ros, tunc
refertam ſynagogam, & pluuia in area, nunc repletam eccleſiam gratia
Eſa.55. oſtendit. Dicit & Eſaias: Sicut ros aut pluuia deſcendens, non diſcedit
quouſq́ʒ inebriet terram & germinet, & det panem ad edendum his qui
eam colunt: ita & uerbum quodcunq́ʒ exierit ex ore meo, non reuertetur
quouſque perficiat quæ uolui. Perfectis igitur uniuerſis ſacramentis, quæ
alijs condita tegebantur in uellere, Iudæorum ſcilicet ſynagogam inanem
remanſiſſe, omnis iam mundus agnoſcit: Aream uerò, eccleſiā per omnes
gentes gratia repletam fœcunditate credentium populorum. Sed eidem
Gedeon præceptum eſt, congregato agmine egredi ad præliandum con-
tra inimicos populi Dei. Veruntamen quia ſacramentis omnia tegeban-
tur, idem qui ductabatur exercitus, ad aquam probandus acceſsit. Dixit
Iudic.7. enim dominus ad Gedeon: Deduc populū ad aquam, adhuc enim multi
ſunt tecum: eritq́ʒ, qui lambens lingua ut canis biberit: ſtatues eos ſeor-
ſum, cæteros dimittes è caſtris. Repertiq́ʒ ſunt trecenti uiri. Hos, inquit do
minus, adduces tecum, ne dicat Iſraël, Quoniā manus meæ ſaluum me fe-
cerunt. Sic enim agit diuina prouidentia gratiam cōmendans, ut non in ſe
1.Cor.1. quiſquam, ſed in domino glorietur. Quoniam non in multitudine exerci-
tus potentia eſt belli, ſed de cœlo eſt fortitudo Dei. Præliātur autē milites
domini hoc modo ſuccincti lumbis hydriaſq́ʒ portantes in manibus faces
quoq́ʒ ſuccēſas. Igniti mente & corpore in hoc uictoriæ ſigno gladius do-
mini

A mini & Gedeon. Explorãs igitur Gedeon per noctem caſtra partis aduerſæ, ſentiensq́ quibus ſomnijs dominus eorũ terruerit aduerſarios, diluculo ſuos ad milites redit, eosq́ ut certam iam uictoriã potitos alloquitur. Iubetq́ Dei milites hydrias eius manibus in terram proijcere, ac protinus in aduerſarios omni cum fiducia proſilire. Ita etiam ſub noſtro iudice IESV domino, noſter uicit & uincit exercitus. Cui pręcipitur: Sint lumbi ueſtri accincti & lucernæ ardentes, portantes gladium bis acutum, uerbum Dei. Quorum fortium corpora martyrum in terra illiſa, uelut hydriæ dum concrepant, eorum ſcilicet qui pro ueritate certant uſq́ ad mortem, ſuo grandi ſonitu omnes fugauere inimicos. Horum triumphus ſuaui cantu reſonat dicentium: Habemus theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ut eminentia uirtutis ſit Dei, & non ex nobis. Gratias agentes Deo, qui dedit eis uictoriam, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Tranſierunt enim & noſtri probandi per ignem & aquam, lambentes lingua ut canes domini: quos Dauid memorat, dicens: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. Hi enim pro eo nunc latrant, qui eum aliquando adorant, quorum latratu omnis CHRISTI fugatur aduerſarius.

Luce 12. 2. Cor. 4. 1. Cor. 15. Pſalm. 67.

Prædictio: In Abimelech concubinæ filium hæreticos ſignat.

Prædictio facta & figurata. CAP. XIX.

B ABimelech filius ex concubina poſt obitum patris ſui Gedeon, interfectis à ſe ſeptuaginta legitimis eius filijs, ſolicitato populo iudex effectus in Iſraël. Vnus è ſeptuaginta dum euaſiſſet abſconditus tranſeuntẽ, ſub quadam parabola totum increpat Iſraël: quòd infructuoſa ligna ſylueſtria uitem & ficum, dum ſibi peterent regem, reſpondiſſe fructuoſa infructuoſis, non ſe poſſe relinquere fructus pinguedinis ſuæ, & regnare in lignis. Hæc figura præſumptam audaciam hæreticorꝫ oſtendit, qui cùm ſint non filij liberæ, ſed ancillæ, ut ſylueſtria ſylueſtribus, id eſt, infructuoſis animabus, ea intentione delictorum ſpinis obruti, potentantur ut filios ueri regis & iudicis in anima rebaptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech audacem principem mulier è muro miſſo fragmento quaſſato capite occîdit. Sic enim decet perire hæreticos, qui caput noſtrum Chriſtum dominum, cõtumelioſa diſputatione expugnare nituntur. Quoniam hæredes eſſe non poterunt ancillæ filij, ſed liberæ. Eccleſia ut mulier ex gentibus, molam aſinariam eorum collo alligans, eos mergit in profundum.

Iudic. 9. Gal. 4. Matth. 18.

Promiſſio: In Iephthe immolatæ carnis Chriſti immolatio uirginis.

Promiſſio facta & figurata. CAP. XX.

IEphthe quoq́ ordine ſubſequente Dei populum per annos ſex iudicauit. Hic dum bellum gerit aduerſus filios Ammon, uiditq́ ſibi aduerſarios præualere, temeraria præſumptione uotum uouit, quòd ſi inimicos uincere

Iudic. 11.

uincere cõtigiſſet, quicquid ei primitus ex domo ſua obuiam fieret, offer- C
ret in ſacrificium. Cuius audacia hoc modo correpta eſt, ut non animal cu
iuſcꝙ pecoris exiſtimatum, ſed unica filia uirgo triumphantis more cõcur-
rens, affligeret grauiter de promiſsione uictorem. Quam reſpiciens: Heu
mihi, ait, filia, offenſio facta es in oculis meis. Voui enim ſuper te uotum
Deo, & nõ poterit auerti. Dixitꝙ ei filia, Si in me aperuiſti os tuum pater
ad dominũ, fac ita ut promiſiſti. Propter quod fecit dominus uindictã de
inimicis ſuis. Induciasꝙ petit à patre, quibus in monte cum ſodalibus ſuis
fleret uirginitatem ſuam. Quæ conſummato tempore reuerſa, ſui ſacrifi-
cij ex ea Iephthe uota cõpleuit. Et hæc, ut dictum eſt, non nouerat uirum.
Quæritur fortaſſe, cur non ei præceperit Deus parcere debere unicæ fi-
liæ, ſicut Abrahæ unico iuſsit ut parceret filio? Naſciturꝙ famoſa illa &
ad ſoluendum difficilis quæſtio, quam reuelante domino hoc modo per-
ſoluam. Primo quòd Deus non popoſcerat à Iephthe tentando eum, ſicut
ab Abraham. Sed hic ſponte uouit, non, ut dixi, tentatus à Deo, ſed ipſe
quodammodo tentans Deum. Secundo dignum fuit ut non taxata uicti-
ma canem uel ſubiugale, aut quodlibet aliud dignum pecus ſibi primitus
occurrens, ut promiſerat, immolaret. Quia ergo non tentatus tentare uo-
luit Deum, hoc ei occurrit, quod probaret uirtutem, uotum, & animum
Hebr. 11. promittẽtis. Sed hunc Iephthe Paulus apoſtolus in epiſtola ad Hebræos,
inter cæteros fide plenos, ex hoc ipſo operatum dicit fuiſſe iuſtitiã: cõme-
morãs Barach, Samſon, Samuẽlem, cæterosꝙ heroas noſtros, ne ſola ter- D
rena ciuitas plauſu uanitatis ſuos extolleret ciues, ſi pro ea filiũ Torqua-
tus occîdit, ſi Mutius dexterã porrexit in flammas, ſi Curtius ſe præcipitẽ
dando uoragini, pro eius ſæuitia uita priuauit: cum longè celſiora noſtri
& multi ac multiplicia fecerint ciues Hieruſalẽ cœleſtis ciuitatis magnæ.
Huius tamen Iephthe operatio iuſtitiæ admonet nos inquirere myſteria
actionis dominicæ, uelut datum fuerit tantæ rei explicare ſecretum. Hæc
itaꝙ figurata myſteria ad iudicem ducemꝙ noſtrum IESVM dominũ
ita referũt, ut cognoſcamus eum pro noſtra redẽptione de inimicis noſtris
uindictã uolentem ſuſcipere, unicã uirginem carnẽ ſuam eamꝙ filiã immo
laſſe. Et à ſe ipſo quippe formatus in utero dicitur per Dauid prophetam:
Pſalm. 86. Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſ-
Coloſ. 2. ſimus. Hæc occurrit in hora paſsionis, cũ creator eius principatus & pote
*Id eſt, palã trã-ducerct: ac oſtẽtui ludibrioꝗ; haberet, id enim ſignificat τὸ παραδειγματίζειν. ſtates aẽris huius * exẽplaret, fiducialiter triumphãs eas in ſemetipſo. Oc-
currit inquã in hora de qua in Euãgelio dicit: Pater quid dicã? Tranſeat
hæc hora: Sed ꝓptereà ueni in hanc horã, ut is, qui eam creauerat, immo-
laretur. Quod uerò illa petit inducias, ut fleret in monte uirginitatẽ ſuam
Lucæ 22. cum ſodalibus ſuis: Aſcendit in montem IESVS cum ſodalibus propin-
Matth. 26. quãte paſsione, illic orans, ut Euãgeliſta teſtatur, ſudãs, pro lachrymis gut-
tæ ſanguinis ſtillare uidebãtur in terrã. Admonuitꝙ ſodales ſuos uigilare
& orare, ne intrarẽt in tentationẽ: adijciens triſtem eſſe animã ſuã uſꝙ ad
mortẽ. Deſcendẽs uerò de monte, hãc, quam pro nobis ſuſceperat carnẽ,
ſine corr

A ſine corruptione uirginem quæ non nouerat uirum, obtulit ſacrificium Deo patri. Quoniam & hic aperuit os ſuum ſuper carnem ſuam dicẽs per Prophetam: Quæ procedunt de labijs meis, non reprobabo. Et ipſe in *Pſalm.88.* Euangelio: In hoc me, ait, diligit pater meus, quoniam animã meam pono *Ioan.10.* pro ouibus meis. Et iterum: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm *Ioan.15.* ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Neq; enim uel in morte, caro illa corrupta eſt. De qua dicit in Pſalmo: Caro mea requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neq; dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. *Pſalm.15.* Viuit itaq; Deo, qui uitam iſtam finit propter Deum. Mihi enim uiuere, ait Apoſtolus, Chriſtus eſt, & mori *Philipp.1.* lucrum.

Promiſſio: In Samſon Nazaræus dominus Chriſtus fortis in capite.

Promiſſio facta & figurata. In Iuda credita & uiſa.

CAP. XXI.

MAnue dictus eſt in tempore illo quo iudices Dei populum gubernabant, cuius uxor ſterilis fuit. *Iudic.13.* Huic angelus domini adſtitit promittens filium talem futurum. Ferrum, inquit, non aſcendet ſuper caput eius, & uinum & ſiceram non bibet. Quoniam Nazarçus erit puer à die natiuitatis uſq; in finem mortis. Iam Nazarenus uirtus ſonat in capite, quoniã B uiri caput Chriſtus. Natus eſt igitur Samſon ille fortiſsimus, plenus, ut di *1.Cor.11.* ctum eſt, uirtute ex coma capitis ſui, qui iudicauit Iſraël annos uiginti. Huius omnis actio in figura CHRISTVM dominum reſonat. Cuius geſtorum ordinem adiutus Dei gratia ita percurram. Deſcendit, dicit ſcri *Iudic.14.* ptura, Samſon in Taumatha, & dilexit illic mulierem alienigenam, ſuoſq; parentes petit, ut eam ſortiretur uxorem. Deſcendit & noſter de cœlo fortiſsimus, de quo dicit angelus ad Mariam, Quoniã Nazarçus uocabitur: ut ſibi dilectas ex gentibus animas ſociaret, & fide coniungeret. Dum pergit Samſon uidere deſponſatam ſibi, catulus leonis ei obuiam factus eſt, quem repletus ſpiritu diſcerpſit, eumq; miſit per partes. Rurſum rediens declinanſq; uiam, dum cadauer inſpicit animantis, fauum mellis in ore leonis ſuſpiciens abſtulit. Idq; comedens ſuis ex eo parentibus dedit, neq; illis factũ ſui operis intimauit. Hoc & noſter Nazarçus IESVS dominus egit. Diſcerpſit populum Iudæorum & catulum leonis, miſitq; per partes. De quo Abacuc Propheta gentilis ait: Catulus leonis Iuda fortiſſimus Iſraël. *Num.23.* Huius particulas per orbem ſparſas Dauid propheta teſtatur dicens ipſi forti noſtro domino: Diſperge illos in uirtute tua. *Pſalm.51.* Quod factum non credimus ſed uidemus. Fauum uerò mellis quem in ore leonis huius inuenit, legem ſpiritalem populi huius auditor intellige, quod apes Patriarchæ atque Prophetæ conſtruentes, in eum mella infuderint diuini eloquij. Hoc ex ore leonis mortui abſtulit, qui repulſis Iudæis legem ipſam etiam gentibus miniſtrauit. Idq; comedit corpus fortiſsimi noſtri

Pſalm.118. noſtri iudicis Chriſti domini, ut dicit: Quàm dulcia faucibus uerba tua C
Prouerb.16. ſuper mella & fauos ori meo. Et Solomon ait: Faui mellis, ſermones boni.
Dedit ex eo, dictum ut eſt, parentibus ſuis, ſiue diſcipulis, cum aperuit
Ioan.ultimo. ſenſum eorum, ut intelligerent ſcripturas: ſiue his qui ex Iudæis tranſie-
runt ad fidem Chriſti, ut etiam ipſi guſtantes uiderent, quàm ſuauis eſt
Iudic.14. dominus. Huius actionis ænigma Samſon in conuiuio nuptiarum protu-
lit ſub certa ſponſione triginta ſindonum totidemq́ ſtolarum uiris, qui
aderant, ſi propoſita narrauiſſent. Ex deuorante, inquit, exijt eſca, & ex
forti dulcis. Quam propinquante ſolutionis die cum intelligere nequi-
uiſſent, eius mulierem nimis terroribus coactam explorare faciunt ſenſus
uiri, ac per ipſam propoſitionis ſolutione compertam parabolam pan-
dunt, dicentes: Quid dulcius melle? & fortius leone? Quibus ille ait: Si
non domaſſetis uitulam meam, nunquam intelligeretis parabolã meam.
Magnum igitur illud pietatis dominicæ ſacramentum, quod in lege fuit
Coloſſ.1. uelatum, fuitq́ abſconditum à ſeculis in Deo, reuelatum per Chriſtum,
manifeſtatum eſt in gentibus. Sanè à ſe proſtratus exuens ſe ſpolijs, pro-
miſſa Samſon omni celeritate perſoluit, ut de noſtro quod dictum fue-
Eſa.53. rat, etiam ſignaretur, Fortium diuidet ſpolia. Salubriter enim noſter ſuos
Rom.8. occîdit inimicos, dum peccato peccatum occîdit in carne, reddens ſpo-
liorum promiſsiones, non merita meritis, ſed pro malis bona conferens
miſeris. Pergens uerò Samſon ad diem feſtum Hebræi populi, ut cum
ſuis agere potuiſſet, mulierem eius, uiro alij parentes tradiderunt. Hoc fa- D
ciunt leues uilesq́ animæ, quæ conſortium unici ſponſi CHRISTI ca-
ſto fideliq́ corde minime retinẽtes, cuilibet ſe hæreticæ tradunt ſociantq́
doctrinæ. Admonetq́ Apoſtolus animas unius ſponſi Chriſti, pudico
Coloſſ.2. amore cubile ſeruantes: Videte ne quis uos ſeducat ullo modo. Reuerſus
igitur Samſon, cum cognoſceret uxorem ſuam alteri uiro fuiſſe coniun-
Iudic.15. ctam, inſidijs illam gentem pro dolore confecit. Trecentis itaq; uulpibus
apprehenſis earum in inuicem caudas innectens, faces his ardentes poſuit,
easq́ per ſegetes Allophilorum ire dimiſit, omnesq́ eorum fruges miro
compendio ſuccendit. Dicit quidem & noſter fortis dominus (hæreticos
Cantic.2. ſignans): Capite nobis uulpes puſillas exterminantes uineas, quibus ſunt
faces incendij potius erroris, quàm diuini amoris. Nec ſunt in capite, ſed
in cauda. Ardent enim ſtudijs peruerſisq́ doctrinis, quibus imperitos uel
potius peritos uaporis ſui aſperſione afflãtes, omnes eos, quaſi ignis agre-
ſte fœnum, conſumunt. Quoniam in conſpectu noſtri iudicis Chriſti do-
Pſalm.96. mini ignis ardebit, eruntq́, ut dicit Propheta, omnes alienigenæ, ſtipula:
& ſuccendet eos aduenìens dies, dicit dominus. Illa uerò mulier, quæ reli-
cto tanto uiro alij ſe credidit ſociandã, incendio cum ſuis parẽtibus à ſuis
ciuibus dignoſcitur eſſe cõſumpta. Vt omnis anima hæretica cũ ſuis parẽ
tibus, id eſt, doctoribus, igni extinguibili, peccatis traducẽtibus, exuratur.
Quoniã traducent illos ex aduerſo iniquitates illorũ, cùm eis dixerit dñs:
Matth.25. Diſcedite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Prædictio:

A *Prædictio: In eodem Samſon, quod ligatus Chriſtus dominus à Iudæis, uincula omnia diſrupit.*

Prædictio facta & figurata.

CAP. XXII.

IDem Samſon in illo populo aliam dilexit mulierem, quam dum pergit *Iud. 16.*
accipere, tranſeunti uiam inimicorum inſidiæ irruerunt. Cui uirtus diuina ſtatim adfuit. Apprehẽſa etenim aſini maxilla, mille uiros ex ea proſtrauit, cæterosq́ uertit in fugam. Qui cum ſiti præliando deficeret, inuocato Deo ex rima eius maxillæ aqua proflues priſcæ uirtuti reddidit ſaciatum, eumq́ aduerſarijs ſuperatis fecit eſſe uictorem. Si noſtrũ fortem dominum reſpicias hoc animali uectatũ, tantundẽ atq́ ampliorẽ numerũ ab eo proſtratũ inuenies inimicorũ. Cum ei dicit Dauid propheta: Cadẽt *Pſal. 90.*
à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis: tibi autẽ nõ appropinquabunt. Quoniã ſitienti corpori eius, ex latere tanquam ex rima, ſanguis & *Ioan. 19.*
aqua manauit: qua ſatiata omnis anima Chriſtiana dicit: Super aquas re *Pſal. 22.*
fectionis educauit me, animã meam cõuertit. Poſt illud mirabile prælium Samſon ſociauit ſibi aliam quam dilexit mulierem nomine Dalila. Duas *Iud. 16.*
iſtas mulieres (ut ipſa actio myſtica multipliciter diſcuſſa reuelat) duas illas exiſtimo ciuitates quas Ezechiel propheta his uocabulis conſignauit, *Ezech. 23.*
Oola & Oobila, Samariam ſcilicet & Hieruſalem. Samaria quæ ſciſſurã
B regni in undecim particulis ſuſcepit, tanquã illa prima mulier, quę relicto legitimo uiro ſe hæreticis tradidit. Hieruſalẽ uerò ut hæc Dalila, quæ myſteria paſsionis CHRISTI domini, ordinata omni actione concluſit. Quæ res geſtæ, ita ſequũtur. Dixerunt Allophili ad Dalilam: Seduc uirũ tuũ, et indicet tibi in quo ſit uirtus eius, & dabimus tibi ſinguli mille centũ argenteos. Ecce eſt illa triplex uenditio. Venditur Chriſtus in Ioſeph ante *Gen. 37.*
legem, uenditur in Samſon ſub lege, uenditur à Iuda Iudæis ſub gratia. *Matth. 26.*
Seducit Dalila mulier uirũ illis ſuadẽtibus, & dicit: Indica mihi in quo infirmari poſsit uirtus tua. Aperuit quodã modo os ſuum Samſon in parabolis & dixit, Si ligatus fuero neruis humidis, id eſt, recentibus, infirmabor, & ero ſicut omnes homines. Sinit ſe fortis his uinculis colligari, inſidiantibusq́ aduerſarijs ac dicẽte illi uxore: Philiſtijm ſuper te Samſon: ita illa uincula uirtute diſſoluit, tanquã ſtupa cum tetigerit ignẽ, aduerſariosq́ omnes uertit in fugã. Noſter etiã dominus fortitudinis apud Hieruſalem uelut his uinculis ſe ligari permiſit. Adducunt enim ad eum foris mulierẽ in adulterio deprehẽſam, & dicũt tentãtes, Magiſter modò hanc *Ioan. 8.*
deprehẽdimus, Moyſes iuſsit huiuſmodi lapidari, tu uerò quid de ea ſtatuis? Neruorũ uelut ex lege uinculis ſe crediderant ligaſſe Ieſum, & maxime recentiũ, cum dixerũt, modò. Quæ noſter fortis hoc reſpõſo diſrupit. Qui, inquit, ueſtrũ ſine peccato eſt, prior in illã lapidẽ mittat. Quo audito unus poſt alterũ diſceſſerũt, ut illud uinculũ, quo ligauerãt, ita ſolueretur, quẽadmodũ dixit Propheta: Sicut fluit cera à facie ignis, ſic pereãt pecca *Pſal. 67.*

f tores

tores à facie Dei. Rurſum Allophili per mulierem inſidias tendunt. Dixit C
mulier ad Samſon: Indica iam mihi, in quo infirmetur uirtus tua. Et Samſon: Si ligatus fuero funibus nouis, infirmabor, & ero ſicut omnes homines. Cumq́ id fieret, Aduerſarij ad te, inquit, Samſon. At ille repletus ſpiritu diſrumpẽs funes à brachijs ſuis tanquã filum ſpargit, omnesq́ fugauit aduerſarios. Ligari ſe ſinit & noſter dominus fortis, dum ſecũdò ueniunt ad eum Phariſęi & dicũt: Magiſter, ſcimus quia in ueritate doces, &
Matth. 22. nullius perſonã accipis, Licet tributũ dare Cæſari, an nõ? In hac tẽtatione fortem noſtrũ bicipiti quaſi laqueo ligauerunt. Sed ſpiritu uirtutis fortis noſter, nodos omnes iſta uoce diſrupit: Quid me, inquit, tentatis hypocritæ? adferte mihi nomiſma cenſus. At illi attulerũt ei denariũ. Et dominus: Cuius eſt imago & ſuperſcriptio? Dixerũt, Cæſaris. Reddite, ait dominus, Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ Dei ſunt. His dictis mira celeritate uincula illa diſrupit, ille ſuſceptus homo qui Deo ſuo canit in
Pſal. 115. Pſalmis: Dirupiſti uincula mea, tibi ſacrificabo ſacrificium laudis. Tertiò ſolicitat mulier uirum. Quouſq́, inquit, illudis me? Indica, inquit, mihi in quo infirmetur uirtus ſua. Penè eadẽ uerba & Iudæi dixerunt noſtro iu-
Ioan. 10. dici CHRISTO. Quouſq́, inquiunt, animas noſtras tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palàm. Sed Samſon tertio ſe ligari hoc modo permiſit. Si alligati fuerint, ait, capilli capitis mei in palo orſorio, infirmabor & ero ſicut omnes homines. Quod cum faceret mulier: Iidem inſidiantes ad te, inquit, Samſon. At ille exurgens diſruptis omnibus, fugatos plagatosq́ D
inimicos proſtrauit. Fit & noſtro forti Ieſu domino huiuſmodi colligatio, uelut in orſorio palo contextio capillorũ. Dicũt Scribæ & Phariſæi ad
Matth. 22. Ieſum: Scripſit nobis Moyſes, quòd ſi quis mortuus fuerit non habens filios, accipiat uxorẽ eius frater ipſius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem autẽ fratres erãt, accipit uxorẽ fratris ſecũdus & tertius, & mortui ſunt nõ relictis filijs, poſtea uerò omnes eam acceperunt, ſine liberis mortua eſt & mulier, in reſurrectione, aiunt, cuius erit uxor? Quantò uehemẽtius ſe ligaſſe noſtrũ forte crediderũt, tantò uelocius ſoluit quam intulerant quæ-
Matth. 7. ſtionẽ. Et uere ſicut poteſtatẽ habẽs, quia nec ligari his tentationibus poſſet, niſi ipſe permitteret: Filij, inquit, ſeculi huius generãt & generãtur, qui autẽ digni fuerint ſeculũ illud cõtingere, neq́ nubunt neq́ nubẽtur. Non enim iam mori poterunt, quoniã ſunt ſimiles angelis & filijs Dei. Quibus dictis omni cõfuſione proſtrati, eius fugati ſunt inimici. Et uenit hora mor-
Ioã. 12. et 17. tis Samſon. Dicit & noſter: Venit hora ut clarificetur filius hominis. Niſi enim granũ tritici cadens in terra mortuũ fuerit, ſolũ manet: ſi autẽ mortuũ fuerit, multũ fructũ affert. Inſtãte & flente mẽdaciter corã ſe muliere,
Matth. 26. puſillanimis factus eſt, ait ſcriptura, Samſon uſq́ ad mortẽ. Vt noſtri figurata actio impleretur dicẽtis: Triſtis eſt anima mea uſq́ ad mortem. Si raſi, inquit Samſon, fuerint capitis mei capilli, infirmabor, & ero ſicut oẽs homines. Antè, quàm hæc fierent, mittit mulier ad uiros dicẽs: Afferte argentũ, iam enim mihi omnia ueraciter indicauit. Fit certa traditio, quam
ſuppleuit

A ſuppleuit Iudas percepto argẽto. Impleturq́ in Samſon per figurã, quod in noſtro CHRISTO domino actum eſt etiã manifeſtè. Nam quòd cum accipiẽs mulier dormire fecit in ſinu ſuo, hoc eſt quod noſter fortis dominus dicit: Nõ expetit mori Prophetã extra Hieruſalẽ. Quòd eum inebriauit poculo mortifero, hoc eſt quod & noſter dixit: Dederũt in eſcam meã Pſal. 68. fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Quòd uerò nouacula adhibita raſit caput eius, hoc eſt quod eũ in loco Caluariæ crucifixit. Raſo capite Samſon diſceſsit & uirtus: & noſter pendens in ligno clamauit: Deus, Deus meus reſpice me, quare me dereliquiſti. Et iterum: Multiplicati ſunt ſuper Pſal. 21. capillos capitis mei qui me oderũt gratis. Effoderũt inimici Samſon duos & 39. oculos eius. Duæ partes uelut lumina diſcipulorũ effuſæ ſunt ad tempus. Alij fugiẽdo, pro quibus clamat noſter fortis: Oculi mei defecerũt abſperando in Deum meũ. Et iterũ: Illumina oculos meos, ne unquã obdormiã Pſal. 68. in mortẽ. Quod factũ in diſcipulis nouimus, quando illo reſurgẽte aperti & 12. ſunt oculi eorũ, eumq́ cognouerũt in fractione panis. Accipientes inimici Luc. 24. Samſon ligauerũt eum ferro. Hoc claui indicãt crucifixi. Quę uerò illudẽtes fecerũt dãdo palmas in facie, ſputis linire, flagellis cædere, hæc omnia Luc. 22. Eſaias ꝓpheta prędixit, et impleta in Chriſto dño ſancta Euãgelia teſtant̃. Eſa. 50. Vbi uelut cæcatũ illudũt Iudæi, dum calamo percutiẽtes caput eius dicũt, Prophetiza nobis Chriſte, quis te percuſsit. Vnũ uerò extremũ in morte ſua miraculũ fecit Samſon, quod etiã noſter dominus & fortis impleuit.

B Creſcẽte coma capitis cũ ei creuiſſet & uirtus, ad templũ ductus ab inimicis, quò omnis populus ille conuenerat dare laudes & uictimas dijs ſuis, quòd eis acerrimũ ſuũ tradiderãt hoſtẽ, illic poſitus, puero qui ſibi ducatum præbebat, eius manibus columnas ſupra quas totũ illud ædificiũ ferebatur traderet, imperauit. Quas ſingulis manibus apprehendens, inuocato Deo, ſemel ſe adhuc confirmari petit: atq́ impetu ſpiritus columnas euellens, omne illud ædificiũ cum populis cadens, plures Samſon occidit in morte ſua, quàm occiderat in uita ſua. Noſter etiam dominus manifeſtius, quod ille myſticè fecerat exhibuit. Duos angulos mundi circũciſionem ſcilicet ac præputiũ uelut duas columnas in ſua morte mouẽs, omnẽ culturã idololatriæ ſubuertit. Soluẽs inimicitias in carne ſua, ut duos condere tin ſe, in unum nouum hominẽ. Faciens pacem & reconciliet utraq́ in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Hucuſque in iudicijs figurate, quæ acta ſunt, cucurrerunt.

Prædictio: In Ruth eccleſia ex gentibus Iudæis illudens.

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & uiſa.

CAP. XXIII.

RVth in illo populo dicta eſt, quæ cum eſſet alienigena, id eſt, ex Moabitis ueniens, ſub lege Dei & populo poſita, ea egit, quæ figuram geſtarent eccleſiæ uenientis ex gentibus. Cuidam enim ex populo Hebræo ſe in cõiugio matrimonij obtulit. At ille ſeruans mandata legis non ſpecie Ruth 1.

tractus iuuẽculæ,non adoleſcentiæ ſuæ captus ardore,ſeſe ingerentem ad C
eum mittit,cui propinquiori ex lege debebatur. Recuſat eam is, qui iure
Deut. 25. diuino pulſatus eſt.Excalciandũ lex cenſuit, qui propinquã accipere uo-
Ruth 4. luiſſet:qua nota iſte uexatus,illa illi ſociata eſt,qui locum in propinquiori
ſeruauerat.Sic eccleſia gentiũ etiã populo Iſraëlitico in fide CHRISTI
domini,in propinquiori ſeſe obtulit,quam ſuſcipere uolens ritè excalcia-
tus eſt gloria collatæ legis,& infamiæ nota inuſtus:quoniã noluit benedi-
Act. 13. ctionẽ,& longè fiet ab eo.Sicut Apoſtolus eidẽ populo dicit: Vobis pri-
mò oportuit annũtiari uerbũ Dei:ſed quoniã expuliſtis illud, nec uos di-
gnos uitæ æternæ iudicaſtis,ecce cõuertimus nos ad gentes.Domus enim
excalciati in illo populo,hoc crimine notabaẽ.Qui uerò eam poſterior ac-
Ephes. 6. cepit,populus eſt,calciatos pedes habẽs in præparatione Euangelij pacis.
Quod Euãgeliũ adnũtiat Booz et Ruth,Obed genuiſſe,cuius ꝑ ſucceſsio-
nẽ ſeminis uſq; ad Ioſeph & Mariã ipſiuſq; Chrĩ dñi natiuitatẽ puẽtũ eſt.

Promiſsio: In Samuële Chriſtus dominus dux,ſacerdos,& Propheta ſacerdotes arguens.

Promiſsio facta & figurata. In Regum credita & uiſa. CAP. XXIIII.

1. Reg. 1. ANna uxor Helchanæ, quæ ſterilis fuit, uotũ uouit Deo,ſi ei daret fi-
liũ,eum ab infantia uſq; ad ſeniũ futurũ in domo domini:datus,atq;
ex ea natus eſt Samuël,quem ablactatũ,ut promiſerat, reddidit domino.
Eiuſq; gratiæ fuit dum paruulus uerſareẽ in templo,ut & diuina reſponſa D
acciperet,& ei futura dñs nũtiaret.Sed is nõ tantũ in figura mutauit ordi-
nẽ ſacerdotij,quãtũ in illo tria quædã inueniuntur,quæ Chriſto ſunt dño
cõſignãda:Dux eñ & ſacerdos atq; Propheta effectus eſt populi. Ducẽ ſi
Dan. 3. quæris Chriſtũ,Daniel propheta de ipſo:Dux,ait,militię cœleſtis.Sacer-
Psal. 109. dotẽ ſi quæris Chriſtũ,Dauid dicit:Tu es ſacerdos in æternũ ſecundũ or-
dinẽ Melchiſedech.Prophetã ſi quæris Chriſtũ, ipſe de ſeipſo in Euange-
Luc. 4. lio dicit: Non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua.Dũ igiẽ filij Heli
1. Reg. 2. ſacerdotis malignè agereẽt,indebitè pręſumẽtes partes alias ueſci ex carni-
bus immolandis,quas illis nõ mandauerat Deus: ac primitus ſibi, poſtea
Deo debere offerri:inſectãtes etiã mulieres uenięntes ad tẽplũ cũ eis flagitia
1. Reg. 4. perpetrabãt.Quibus ſceleribus cõfectis iratus Deus prælium eis aduerſæ
gentis immiſit.In quo nõ tantũ cæſus populus, quantũ etiã illi ipſi ſacer-
dotes interfecti.Ipſa quoq; arca Dei ab hoſtibus capta eſt. Sic enim Deus
Iſraël iraſciẽ peccãtibus ſacerdotibus,ut etiã ſacratis locis ſuis uaſiſq; non
Psal. 77. parcat.Dicit cñ Dauid: Repulit Deus tabernaculũ ſuũ,in quo habitabat
in hominibus,& tradidit eos in manus gentiũ,& dñati ſunt eorꝫ,qui ode-
Psal. 88. runt eos.Et iterũ: Repulit eos Deus ſanctificationẽ ſuã.Item alibi: Si pec-
1. Reg. 2. cauerit populus,exorabit pro eo ſacerdos: ſi autẽ ſacerdos,quis exorabit
pro illo? Hei mihi cum magno gemitu & inexplebili fletu dicam, dicam
præcurrentibus peccatis impieq; agẽtibus nobis,noſtris quoq; hæc mala
prouenire temporibus. Arcam uerò Dei quam ceperant hoſtes, ea uene-
ratione

A ratione colendam eſſe crediderũt,ut in templo Dei ſui Dagon , collocan- 1. Reg. 5.
dam arbitrarẽtur.Sub cuius potẽtia ſequenti die idolũ ſuum eliſum, pro-
ſtratumq́ꝫ uiderũt.Sed hoc caſui dantes,eum uncis fortioribus,ualidiori-
busq́ꝫ deſigunt.Quem poſtera die cõfractum cõminutumq́ꝫ corã arca in-
tuẽtes,quidnam illud eſſet minimè repererunt: ipſaq́ꝫ gens graui atrociq́ꝫ
plaga percuſſa eſt. Quã Dauid propheta ſub quodã pudore teſtatur , di- Pſal. 77.
cens:Percuſsit inimicos ſuos retrorſum, opprobriũ ſempiternũ dedit il-
lis. Nec ualuerunt huius turpitudinis euadere ultimã pœnam , niſi arcam
Dei,quam ceperãt,donis appoſitis reddidiſſent. Videant, metuantq́ꝫ re- 1. Reg. 6.
ges & gentes,quæ penes ſe ſacrata omnipotẽtis Dei uaſa nunc uſq́ꝫ capti-
ua retinẽt,eaq́ꝫ reddere detractant.Quę enim mala uentura credimus eis, Phil. 2.
qui nomen illud,quod eſt ſuper omne nomen,in uaſis eius ſacratis hono-
rare noluerunt? cum ſic punitos arcam Dei honorãtes diuina teſtetur hi-
ſtoria, ob quam uiſam & hic cœperit uindictam facere Deus de inimicis
ſuis.Idem uerò ille contumax Hebræus populus ſpreto Samuẽlis ducatu
ſibi regẽ fieri petijt.Iratusq́ꝫ dominus,ait Samuẽli:Nõ te iſti, ſed me ſpre-
uerunt:ut illud tunc ſignaretur quod pòſt dixerunt Pilato ſpernẽtes do-
minum IESVM regem : Nos nõ habemus regem niſi ſolum Cæſarem. Ioan. 19.
Dedit tamen eis dominus regem Saul , filium Cis de tribu Beniamin qui
eos regia potẽtia afflixit annis quadraginta.Omnis itaq́ꝫ anima quæ legẽ
CHRISTI domini iugum repudiat,ſic meretur affligi,quibus dum do-
B minãtur mali duces,principes,ſacerdotes audiunt: Dedi uobis regẽ ſecũ-
dum cor ueſtrum. Ipſi quoq́ꝫ caueant qui has accipiunt poteſtates,ſi cupi-
ditate dominantis, nec conſulentis affectu ſuſcipiũt : ſi miniſtrari eligunt,
ac nõ potius miniſtrare.Quod dominus per ſemetipſum , & per Prophe-
tam Oſee increpat , dicẽs: Canaan in manu eius ſtatera iuſtitiæ , domina- Oſee 12.
tionem enim elegit.Et in Euangelio ipſe:Qui uoluerit maior eſſe in uobis,
erit ueſter ſeruus.Sicut filius hominis nõ uenit miniſtrari, ſed miniſtrare. Matth. 12.

Promiſsio: In Dauid Chriſtum paſtorem citharizantem.

Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXV.

CVm idẽ rex Saul ſuperbia captus Dei præcepta cõtemneret, ſpretus 1. Reg. 15.
à Deo , Dauid ille quod dicit̃ manu fortis , paruus licet in fratribus,
unctionis regiæ ſacramẽta ſuſcepit.Paſtor ſanè ouium, ut noſtrũ ſignaret
paſtorẽ unctum CHRISTVM dominum,qui dicit:Ego ſum paſtor bo- Ioan. 10.
nus.Eripuiſſe ſe prædã ex ore leonis Dauid fatetur.Et noſter manu fortis 1. Reg. 17.
de ore leonis diaboli,& Petrum negantẽ & latronem eripuit confitentem.
Suaui ſono citharizans Dauid nõ tantum animalium mulcebat auditus, 1. Reg. 16.
quantum etiã in ipſo Saule uexationẽ mali ſpiritus temperabat. Si noſtri
manu fortis Chriſti domini citharã reſpicias perſonantẽ,quam ligno cru
cis carnis membrorumq́ꝫ ſuorꝫ cordis aptatam plectro dum tangit ſancti
ſpiritus omne animal replẽs benedictione , ipſum quoq́ꝫ diabolum fuga- Pſal. 144.

Luc. 23. uit de cordibus inimicoꝝ,pro quibus orans in cruce ſuauē illū ſonū pro- C
tulit,dicens: Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt.Idē tamen Da-
uid dum Sauli regi gratus eſſet ex cithara,eumq́ turbatum nuntijs Golię
cognoſceret,qui ſub cōditione ſeruitutis prouocaret ſingulare certamen,
cōtra potentem illum uirum hic ſe Dauid paruus opponit. Non, inquit,
corruat cor domini mei: ego ibo & pugnabo huic Allophilo. Cui Saul:
Non potes,ait,quia tu puer es,& ille uir bellator eſt à iuuētute ſua.Et leo-
nem,ait Dauid, & urſum occidit ſeruus tuus. Sic erit iſte unus ex illis ex
Pſal. 90. ſemine ſuo,ut promiſſum fuerat,ſignās illū eſſe uenturum,qui cōculcauit
leonem & draconem. Suſcepto itaque prælio renuit Dauid Saulis arma
quibus erat indutus, quinq; ſibi lapides leues eligens de torrente fundi-
bula manu capta,nō in ſpecie regis regem:ſed magnum hoſtē paruus pa-
ſtor expugnat.Ita noſter paſtor CHRISTVS dominus,ſapientiā huius
1. Cor. 1. mundi tanquā illa arma reijciēs,in quinq; lapidibus ſtulta mundi elegit,
quibus confunderet fortia. Omnis etenim ille terribilis ambitus ſuperbi
uno ictu lapidis fronte percuſſus proſtratus eſt, ſuoq́ gladio dignoſcitur
eſſe truncatus.Ex quinq; enim libris legis unus lapis prædictus,fundibu-
la carnis locutus, manu forti expreſſus, totam ſuperbiam diaboli eliſit,
Sap. 2. ſuoq́ peremit gladio, dum mortem morte occidit. Inuidia enim diaboli
mors introijt in orbem terrarum. Hanc ſuſcepit innocuus paſtor ille bo-
Ioan. 10. nus,qui pro ſuis animam poſuit, ut ſua morte diabolum debellaret. Ex-
1. Reg. 18. tincto proſtratoq́ hoſte aduerſus Dauid Saul iniquè inuidiam concepit
ex uictoria. Retribuensq́ mala pro bonis, fugat, odit, perſequitur inno- D
Pſal. 34. centem. Dicit & noſter dominus de talibus:Retribuebant mihi mala pro
1. Reg. 19. & 20. bonis, & odium pro dilectione mea. Quòd uerò Dauid per latebras
montium,per ſpeluncas & per deſerta Saule perſequente diſcurrit: cor-
poris ſui noſter dominus, id eſt, ſanctorum membrorum ſuorum mar-
tyrum uidelicet in hac figura perſecutiones expreſsit. De quibus apoſto-
Heb. 11. lus Paulus dicit: Cùm his dignus non eſſet orbis terrarum, per deſerta
1. Reg. 24. errabant, & per ſpeluncas, & per cauernas terræ. Quòd uerò perſecuto-
rem ſuum Saulem non occidit Dauid, cum ei traderetur in manibus, ab-
ſcindensq́ pinnam clamydis eius, ſe odienti pepercit: hoc quotidie agit
noſter paſtor & rerum CHRISTVS dominus, circa oſores perſecu-
toresq́ ſuos. A' quibus dum abſcindit uitium magnum ſuperbiæ, parcit
Eze. 18. etiam regibus ſæuientibus: quia non uult mortem impiorum, ſed ut re-
Rom. 3. et 4. uertantur,& uiuant. Quod in omnibus ſuis fecit,& facit inimicis ille:ille
qui non meritis, ſed gratis iuſtificat impium. Eundem Dauid declinan-
tem rurſum inſidias Saulis, gentes excipiunt. Sic ſe noſter CHRI-
STVS dominus ſæuientibus ſubtrahens Iudæis, gentibus dedit.Pro-
diderunt Allophili Sauli regi, quòd Dauid eſſet penes eos abſconditus
Pſal. 40. in Geth. Proditum & noſtrum regem idem Propheta, dicens: Aduer-
ſum me, inquit, ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogita-
Pſal. 2. bant mihi mala. Et iterum: Aſtiterunt reges terræ, & principes con-
uenerunt

A uenerunt in unum aduerſus dominũ & aduerſus Chriſtum eius. Sed Da-
uid proditũ ſeſe cognoſcẽs agit quædã, imò per eum agũtur futura myſte- 1.Reg.21.
ria, arreptitium ſimulans, ſaliuæ eius in barbã defluebant, ferturq́ ut dicit
ſcriptura totus in manibus ſuis. Talem gentis illius rex aſpiciẽs, à ſe proij-
ciendo dimittit dicẽs: Quid mihi introduxiſtis iſtum fanaticũ? Nihil enim
in lege dictum geſtum'ue eſt, quod uacuum eſſe poſsit, aut à figurata actio-
ne ſit aliquatenus alienum. Dicunt enim & noſtro dño Iudæi inimici: Sa- Ioan.8.
maritanus es, & dæmoniũ habes. Quem cõſpuentes etiam de quibuſdã ci-
uitatibus miſerũt foras. Portatus eſt quippe & IESVS dominus in ma-
nibus ſuis, dum ſuum corpus in ſanctificato pane geſtans manibus ſuis, di
xit: Hoc eſt corpus meum quod pro uobis tradetur. De quibus myſterijs, Matth.26.
qui etiam illud noſſe deſiderat, quomodo ſit Dauid ſaltans ante arcã nu- 2.Reg.6.
datus corã ſeruis & ancillis ſuis, ut Chriſtum crucifixũ præſentibus uiris
& fœminis demõſtraret, uenerãdæ memoriæ Auguſtini epiſcopi dicta in-
ſpiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit.

Promiſsio: In eodem Dauid inimicos diligentem, lapſos reparantem.

Promiſsio facta & figurata. In Regum credita & uiſa.

CAP. XXVI.

VT promiſsionis ordo poſcebat, unctus Dauid in totum Iſraël, non 1.Reg.31.
partem ut prius, excepit gubernandũ, extincto Saule in prælio. Quẽ 2.Reg.1.
B grauiter occiſum doluit, eumq́ inſuper uindicauit, omniſq́ ad eum cõgre
gatus eſt Iſraël. Hoc etiã nũc agitur, dum noſter rex Chriſtus dñs ſuos plu
rimũ diligit inimicos, & uindicat, totus ad eum, ut ꝓmiſſum eſt, colligitur
mũdus. Cui dictum eſt: Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſsionẽ
tuam terminos terræ. Et licet iam penè omnes occupauerit gẽtes, ſupereſt Pſalm.2.
tamen ut plenitudo gentiũ, cum intrauerit, totus prædeſtinatus Iſraël ſal-
uus fiat, ut per eum omnis mundus recõcilietur Deo. Ea uerò quę Dauid Rom.11.
ſublimatus geſsit in regno, eos reſpiciũt qui præſumptione quadã ſuper-
biæ lapſi per pœnitentiã emendati Chriſti corpori ſociãtur eccleſiæ ſecun-
dæ. Quippe res, ut ait quidã ſapientum, animos fatigãt, quibus hic Dauid
elatus, duo principalia quæ lex prohibet, adulteriũ homicidiumq́ cõmi-
ſit. Monituſq́ per Natham prophetã, dum magna compunctione cordis 2.Reg.11.
actus ageret pœnitentiã (quoniã peccata impunita eſſe nõ poſſunt) mortẽ
licet repentinã euaſerit, in his tamen quæ geſsit cõſtat grauiter uindicatũ.
Iam enim ex ore Prophetæ audierat: Feciſti in abſcondito, patieris in ſole. 2.Reg.12.
Qua ſententia omnis ſtatus domus eius iſto ordine perturbatus eſt. Vnus 2.Reg.13.
è filijs ipſius ſororis ſuæ, ex alia licet matre turpi concupiſcentia captus,
clàm oppreſsit, uitiauitq́ uirginẽ. Germanus puellæ Abſalon ſtupratorẽ
interfecit fratrẽ. Quo facto perculſus Abſalon, à facie ſui patris aufugiens
totum ſolicitat Iſraël, rebelliſq́ effectus fugat, atq́ inſequitur patrem, to- 2.Reg.15.
rum quoq́ eius in concubinis ſcelerate contaminans. Quæ patienter Da-
uid ferẽs, ea in ſe puniri iuſtitia uindicãte cognouit, quæ ſibi ut uidebatur,

abſolutè commiſerat. Quorum geſta lex diuina dum reſonat, ſpeculum ſe C
eſſe oſtendit, non celans ipſorum quoq; facta maiorum ac ſplendoris ſui
ſerenitate, ut pulchritudines, ita etiam fœditates quorumcunq; demon-
ſtrans: ea ueritate pollens quę reatus etiam ſuorum & probat, & uindicat,
non ſanè ſine miſericordia, quæ totũ egit, totumq; oſtendit: & lapſus tanti
uiri, & ſententiã iuſti iudicis, & indulgentiam clemẽtiſsimi patris. Poſitus
uerum hic in exemplum ſobrijs animabus, ut diſcant amplius metuere
Pſalm. 106. proſpera, quàm formidare aduerſa. In tribulatione quippe, ut Propheta
dicit, memores ſumus Dei. Periculoſum eſt autem animæ dimitti in uolu-
Prouerb. 3. ptatibus ſuis, cũ ipſe dicat dominus: Ego quos amo, redarguo, & caſtigo.

Promiſsio: In Abiſac animas Chriſti gratia calore feruentes.

Promiſsio facta & figurata. In Regum credita & uiſa. CAP. XXVII.

3. Reg. 1. HVic ipſi Dauid iam ſenili ætate cõfecto Abiſac Sunamitis uirgo, quę
regem calefaceret, applicatur, nullã ob cauſam cõcubitus: quæ etiam
poſt obitum eius, uirgo reperta eſt. Hæc in ſimilitudinẽ animã ſignat Dei
gratia caſtitatis calore ſuccenſam, quæ frigidas in fide animas, ut membra
Pſal. 16. regis magni ſuo accendit affectu. Canit enim de ſeipſa in Pſalmis: Igne me
examinaſti, & non eſt inuẽta in me iniquitas. Aliosq; ſuo flatu calefaciẽs,
Pſal. 65. dicit, Venite & audite, & narrabo uobis omnibus, qui timetis dñm, quã-
3. Reg. 2. ta fecit animæ meæ. Defecto itaq; rege: Solomon patri Dauid ſucceſsit in
regnum. In cuius nomine multa diuina promiſſa dum reſonãt, ne quis ipſi
perſonæ deputaret, quę fuerant figurata, dum à præceptis dñi declinaret, D
& uitam in ſenectute & ſapientiã ſimul amiſit: ut pacifico Chriſto domi-
no (quòd Solomon interpretatur) omnia illa quæ figurata fuerant, ſerua-
rentur. Quæ tamẽ, ut Propheta ex perſona Chriſti domini geſſerit, ut do-
natum fuerit, parũper excurrã. In principio regni eius uiſus eſt ei dñs per
3. Reg. 3. ſomnium dicẽs: Pete tibi aliquã petitionẽ. Nihilq; aliud expetit quàm ſa-
1. Cor. 1. pientiã. Chriſtum ergo petit, quia Chriſtus eſt Dei uirtus, & Dei ſapiẽtia.
Dabis, inquit, dñe ſeruo tuo cor ſapiẽs ad iudicãdum gubernãdumq; po-
pulum tuum. Quæ petitio dum placeret (ut donum collatæ ſapiẽtię omni
populo panderetur) duæ mulieres adſtiterunt regi, quæ ſimul in conclaui
commanẽtes, uno in tempore filios procrearunt. E quibus una dormiens
cum ſuum paruulũ præfocaſſet, ſociæ dormienti ſuppoſuit. Expletis igi-
tur nocturni ſomni officijs, dum clarus ſolis ortus redderet aſpectibus
diem, torpore omni diſcuſſo, mulier quæ uiuũ perdiderat, dum ſuis ube-
ribus crederet applicandum reſpiciens mortuum, non agnouit ſuum. A
furãte igitur dum uiuum repetit, atq; illa pro inuaſo fortiter cõtradicit, in
hac cõtrouerſia cõcertãtes regi ſe pariter obtulerũt. Cumq; cuius eſſet ui-
uus paruulus demõſtrari non poſſet, ſapientia illa Chriſtus quæ regi fue
rat tributa, gladium afferre iuſsit, non quo paruulũ feriret, ſed quo denuo
parturiẽtis matris uiſcera demõſtraret: Diuidite, ait rex ſuis, paruulũ uiuũ
in duas partes, & date dimidium huic, & dimidium huic. Vera mater ut
tantum

A tantum uiuat, aduerſariæ totum cedit: falſa, ne uera poſsideat, dimidiū perit. Sic hæreticorū noſtro ſub rege Chriſto animæ iudicātur: quibus dum uera mater catholica nomē ſuum uiuum iurgātibus offert totum, illi uolētes diſcedere, petunt dimidiū. Sed rex noſter qui uenit gladium mittere in terram, hæreticorū fraudes remouēs, ueræ matri petenti uitam uiuū reddidit ſtatum. Quoniā uitam petit, ait Propheta, & dediſti ei. Idem uerò ipſe paruulus non diuiſus, ueræ catholicæ matris filius, iudiciū pacifici ſummi regis CHRISTI domini laudat & dicit: Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabūt me. Templum idem Solomon domino fabricauit, illud amplum mirabili ambitu conſtructū, omni cum regia potentia dedicatū. Quod pater eius dum uoueret, implere permiſſus non eſt. Multas enim bellādo proſtrauerat gentes, eiq; dictum eſt, quòd plurimū ſanguinis effudiſſet in terra, non ipſum, ſed eius filiū pacificū debere cōſtruere domum Deo. Sed quoniā illud, ſpiritale hoc ædificiū ſignat, ſcriptū eſt, Altiſsimū non habitare in ædificijs manu hominum factis. Propter quod rex noſter uera pax Chriſtus dominus ex lapidibus uiuis domū cōſtruens ſpiritalē, fidelium corda ſuorū non tantum ſingula templa in ſingulis, ſed unum ex omnibus templum fecit. Quibus dicit Apoſtolus: Neſcitis quia templū Dei eſtis, & ſpirituſſanctus habitat in uobis? In quo ſpiritales hoſtię, per ipſum principē ſacerdotū offerūtur Deo. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unū. Pacificus Solomon omne tēpus cum gentibus habuit

Matth. 10. Pſalm. 20. Pſalm. 118. 3. Reg. 6. 3. Reg. 2. Eſa. 66. 1. Cor. 3. 1. Pet. 2. Epheſ. 2.

B quietum, pacem dn̄o largiente. Qui cum ſe totum ſapiētiæ dediſſet, ſententias quaſq; & icas, id eſt, immortales partes aſcribēs, ænigmata etiam myſtica dum cōderet præclarè, regni ipſius fama nuntij ſparſa eſt per orbem. Ad uidendū igitur talem regina Auſtri uenit à finibus terræ audire ſapiētiam Solomonis. Cuius cum miraretur doctrinā, muneribus oblatis, laudibus præferens præſentiā, eius à conſpectu diſceſsit. Hoc ex facto rex noſter CHRISTVS dominus Iudęos increpat, quòd regina Auſtri omnes moras regiaſq; neceſsitates abrumpēs, neq; granditate itineris præpedita, omni cū feſtinatione uenerit uidere atq; audire ſapientē: ipſi uerò ultro ad ſe uenientē ſapientiā ipſam contempſerunt. Meritò dicit exurgere hanc in iudicio cum illa generatione, & cōdemnare eam. Sed hæc regina noſtram ſanctam oſtendit eccleſiā: de qua dicitur ipſi regi noſtro: Aſtitit regina à dextris tuis, quæ ab ortu ſolis uſq; ad occaſum nunc accurrit Chriſtū dominū audire ſapientiā: laudans nomen domini muneraq; offerēs, quoniā ſublimia fecit uniuerſa. Itaq; quæ de Solomone dicta uel ab eo Propheticè geſta ſunt, rectè Chriſto domino conſignātur. Cæterùm ipſe, ut ſuprà dictum eſt, elatus, in ſenio fornicatus mente & corpore, domino ipſum deſerente, malè obijt. Metuendum exemplum poſteris relinquēs, ne felicitate huius uitæ turbati Chriſtum deſerant, qui eſt ſuorum æterna felicitas.

3. Reg. 10. Matt. 12. Lucæ 11. Pſalm. 44.

Prædictio: In Roboam ſciſſuram hæreſum, è quibus Chriſtus ſuas colligit oues.

Prædictio:

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & uiſa. CAP. XXVIII. C

3.Reg.11. REgnante Roboam filio Solomonis, & tam ſuo quàm etiã peccato paterno conſtricto, cum penè totum poſt idolorꝫ culturam peruerteret Iſraël, regnum è manibus eius ſciſſum eſt. Hieroboã quippe ſeruus Solomonis, iudicio diuino in undecim tribubus ampliorẽ regni partem ſuſcepit. Per quã diuiſionẽ Samaria & Hieruſalẽ regum Iuda & Iſraël, ſuorum principum per ſucceſsionẽ ordinem ſeruauerũt. Sed hæc hæreticorꝫ ſchiſmaticorumq́ꝫ, ſicut ſæpe dictum eſt, oſtentat figurã: donec ille qui unitatẽ
Ioan.10. facit & diligit, alias oues quas habet extra ſuum ouile, ſua gratia illuſtrãte adducat, ut, ſicut promittere dignatus eſt, ſit unus grex & unus paſtor. Non omnes nunc in ordine exequimur reges, ſed eos tantum quorũ temporibus aliqua uel geſta uel dicta ſunt, quæ redemptoris noſtri nuntiarũt
3.Reg.16. aduentum breuitatis intuitu, & lectori faſtidium minimè inferẽtes. Achab igitur peſsimo rege regnante in Iudæa, Helias propheta ad arguendũ regem & populũ mittitur, quòd relicto Deo ſecuti fuerint Baal. Cumq́ꝫ Hiezabel uxor Achab regis incõprehenſibili iudicio illo Dei, quo datur pote-
3.Reg.17. ſtas malis, Prophetas domini occidiſſet, Helias orãdo in ſterilitate à facie ſe regis abſcõdit. Suppletoq́ꝫ triennio & ſex mẽſibus cùm totã Iudæã ſæua
3.Reg.18. fames affligeret, Helias iubetur ſeipſum præſentare regi. Cumq́ꝫ domino, interfectis omnibus Prophetis, ſolum ſe relictum eſſe dixiſſet, ait ei reſpõ-
3.Reg.19. ſum diuinũ: Reliqui mihi ſeptem milia uirorũ qui nõ curuauerunt genua ante Baal. Hinc etiam ſanctorꝫ comprimitur elatio, ne quis ſe in quolibet D bono opere arbitretur neceſſariũ Deo. Cum omne opus ſuum per quem
Pſalm.118. uult impleat Deus, quoniã omnia ſeruiũt illi. Homo enim Deo, non Deus
Pſalm.15. homine indigere mõſtratur. Vnde ait ille ſanctus Propheta: Dixi domino Deus meus es tu, quoniã bonorꝫ meorum non eges. Helias uerò quæ fuerant diuinitus imperata, coram rege & populo, per myſticũ illud ſacrificiũ ueſpertinum, ignem cœlitus imperãdo perfecit. Quo noſter per figuram uitulus immolatus ſacerdotes omnes idololatriæ, ſicut Helias cum ipſo errore Baal ſimul extinxit, replens terram gratiæ pluuia, qua fames fide-
3.Reg.17. lis animæ repellatur. Quòd uerò in eremo conſtituto eidem Heliæ, iuſſu diuino corui manè panem, & carnes ueſpere miniſtrarunt, totius corporis domini figura monſtrata eſt, quando prius in præceptis panem, poſteà carnem dominicæ paſsionis Iudæi, ut corui, gentibus miniſtrarunt, tetri colore, uoce rauciſona, odore fœtidi, horrentes aſpectu. Quibus auibus ſimiles Iudæi, carnem crucis ex ligno decoctam gentibus præparantes, ut
Matth.26. corui una & raucisſona uoce Pilato clamauerũt: Crucifige, Crucifige. Hãc
Ioan.6. comedunt, qui audiunt dicentem: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem huius, non habebitis uitam in uobis. Tria tamen etiam hic tempora & dimidium temporis in tribus annis & ſex menſibus (ſicut & ſuperius memorauimus) cœleſtis pluuia Dei alto iudicio negatur eis, qui carnem eius non comedentes, neq́ꝫ eius ſanguinem bibendo redempti, ab eius corpore inueniuntur alieni.

Promiſsio:

A *Promiſsio: In Helia Chriſtum, & in uidua miſericordiæ principatum.*

Promiſsio facta & figurata.

CAP. XXIX.

DIxit dominus Heliæ: Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandaui 3.Reg.17.
mulieri uiduæ, ut paſcat te illic. Et hic myſticas actiones ſpiritalis lector agnoſcit. Neque enim defecerat omnipotens, quanto uellet tempore per eaſdem aues ſuum paſcere Prophetam. Quem tamen neceſſarium uiduæ ſciebat, cui ex fame copiam, potentia uerbi, per ſuum miniſtrum uoluit præparari. Hanc uiduam in agro duo minuta, ut duo præcepta colligentem diuino nutu proſpiciens Helias, actus etiam ſpiritalis ſitis ardore, aquam à muliere popoſcit. Quæ dum pergit afferre, & puſillum panis petit ab ea Propheta. Illa uerò teſtando dicit modicum ſe farris habere in hydria, & parum olei in oleario, unius ſcilicet & cum liberis diei uictum, quo abſumpto eſſet moritura cum liberis. Ex hoc ipſo ſibi Propheta prius offerri iubet, tum etiam ſibi ſuiſq; filijs præparandum: ut miſericordia primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei ſcriptura teſtatur. Ex ipſo enim omnis copia. Quoniam hæc dicit dominus, ait Helias, hydria farinæ non deficiet, & capſaces olei non minuetur uſque in diem quo dabit dominus pluuiam ſuper terram. Sic anima miſericors fœneratur Deum, ſic dum dat in neceſsitate, ſibi cõſulit ad ſalutẽ. Sic repletur anima,
B quæ corpore abſcedente domino, caſtigantem diligẽs, unius thori fidem pudico amore cuſtodit, ſacramento farris & olei unctione munita, ſecura expectans gratam pluuiam. Cum ei dixerit dominus: Euge bone ſerue & Matth.25.
fidelis, quoniam in modico fidelis fuiſti, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Cuius in ſimilitudinẽ & illa laudatur à domino, quæ duo minuta uidua dum mitteret in gazophylacium, plus omnibus Luc.21.
eam miſiſſe dixit ille qui uidit, quia ſibi nihil dimiſit.

Promiſsio: In Heliſæo diſcipulos Chriſti, duplum accipientes ſpiritum.

Promiſsio facta & figurata. In Regum credita & uiſa.

CAP. XXX.

HElias diſcipulum Heliſæum reliquit, quia tempus aſſumptionis ſuæ 4.Reg.2.
domino reuelante cognoſcens ait diſcipulo: Pete tibi aliquam petitionem priuſquàm tollar à te. At ille ait: Volo ut ſpiritus, qui in te eſt, duplum in me ſit. Dixitq; ei Helias: Dure petiſti, ueruntamen ſi me reſpexeris euntem, fiet tibi. Hac promiſsione factus certior Heliſæus, ut optato petitionis ſuæ omni ex parte potiretur, ita inhæſit magiſtro, ut nulla eum ab illo neceſsitas ſequeſtraret. Cumq; Propheta ſtudium uellet exercere diſcipuli, neceſſariò ſe per deuia ſequi illum ſuſtinentem imperat. At ille ait: Viuit dominus, & uiuit anima tua, ſi dimiſero te quocunq; ieris. Hoc

actum

actum eſt, donec ad eum peruentum eſt locum, ubi curru igneo ſuſceptus, C quaſi uſq; in cœlum peruectus eſt. Atq; ita intentio diſcipuli uigilauit, ut raptum ſibi magiſtrum fletu ac uoce magna ſequeretur, dicens: Pater mi Helias, Pater mi auriga Iſraël. His uocibus perculſus Helias, ſpiritale illi uiaticum ac pignoris donum, ſuum palliolum dimiſit. Quo percepto reſciſſo ex eo, & percuſſo ex eo Iordane fluuio, quem per ſeipſum non ualuerat, pallij adiutorio pertranſijt. Vnde & Prophetarum filij dicunt, Requieuit ſpiritus Heliæ ſuper Heliſæum. Et in hac myſtica actione, ſimilitudo domini & magiſtri noſtri IESV CHRISTI. Cum enim dixiſſet
Ioan.14. diſcipulis ſuis: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Vt dupla ſe dona Chriſtus dediſſe oſtenderet, adiecit: Et maiora horum faciet. Sed hoc inhærentibus his, & duplum ſpiritum hoc modo infudit. Semel
Ioan.20. poſt reſurrectionem, quando inſufflauit in facie eorum, dicens: Accipite ſpirirum ſanctum. Si cui dimiſeritis peccata, dimiſſa erunt: ſi cui detinueritis, detenta erunt in cœlis. Secundò uerò cum nube ſuſceptus uectantibus angelis, ipſis quoq; diſcipulis oculis deducentibus, ait: Vos ſedete in
Lucæ 24. ciuitate, donec induamini uirtutem ex alto. Iſq; die Penthecoſtes in linguis igneis donum ſanctum ſpiritum miſit. Non hic duos ſpiritus intelligere debemus, cum unus ſit ſpiritus ſanctus, ſed ipſe idem ſpiritus eſt, chariſmatum dona diſpenſans: ita multipliciter prærogatus ab ipſa indiuidua trinitate, ut in ea non duo, ſed unus ſit ſpiritus. Quoniam, ut Paulus
Ephеſ.4. apoſtolus dicit: Vnus Deus, una fides, unum baptiſma, unus ſpiritus. D Vnde & ipſe Heliſæus non ait magiſtro, ſpiritus. Quem expoſuit dominus cum dixit: Donec induamini uirtutem ex alto. Vt ampliora per eos
Matth.9. faceret, quàm fecerat per ſeipſum. Tactus nanq; fimbriæ à fluxu ſangui-
Actuum 5. nis mulierem ſanauit. Diſcipulorum uerò umbra infirmitates omnes. Ipſi reſurgenti, palpantes uidenteſq; uix crediderunt, etiam ipſi diſcipuli. Aſcendenti in cœlum, illis prædicantibus, in eum, quem non uiderunt, totus credidit mundus. Poſtremò amplius eſt impium iuſtificare, quàm reſuſcitare mortuum. Quæ omnia per ſuos diſcipulos idem ipſe fecit, qui
Ioan.15. eis hanc tribuit poteſtatem, dicens: Sine me nihil poteſtis facere.

Promiſſio: Iu eodem Heliſæo, cùm mortuum figuratum Chriſtus dominus gratia ſuſcitauit.

Promiſſio facta & figurata. In Regum credita & uiſa.

CAP. XXXI.

IDem ipſe Heliſæus dum excurrit per diuerſa annuntians uerbum domini, quædam eum mulier Sunamitis hoſpitio ſuſcepit. Cui pro munere, ſterilitate ſublata, filium ei impetrauit à domino. Quæ ſuſcipiens paruulum enutrijt. Adultus uerò cum patre in agrum dum pergeret, ſolis ardore percuſſus, recurrens domum, æſtuans in ſinu matris ſpiritum emiſit. Statim mulier ad hominẽ Dei recurrit, in Carmelo pedibus eius prouoluta, filium, quem eius gratia ſuſceperat, nuntiat fuiſſe defunctum.

Celatum

A Celatum ſibi hoc à domino Propheta miratur. Vt noſtri domini Ieſu totam figurã impleat prophetia, qui cum omnia norit, aliqua ſe neſcire ſimulat. Vt eſt illud de Lazaro: Vbi poſuiſtis illum? Et: De die & hora nemo ſcit, neq; angeli, neq; filius. Cum eo die & ea hora ipſe uenturus ſit filius. Et illud: Narrantibus duobus diſcipulis de paſsione eius & dicentibus ei: Neſcis quæ facta ſunt in Hieruſalem ante tertium diem? Et ipſe in quo facta ſunt neſcienti ſimilis dicit, Quæ? Sed hæc quæ celantur, aut in magno agũtur myſterio, aut initio cordis extẽditur in Deum, ut quantũ non capit, auidius noſſe quærat. Et cum quęſita non intellexerit, amplius metuat, ſciens diuinũ eſſe atq; profundũ, quicquid mortalibus noſſe fuerit denegatum. Agit uerò Heliſæus quę ſunt dominicæ actionis ſacramẽta. Mittit per ſeruũ ſuũ baculũ, quem ſupra exanime corpus poſitũ, mortuum uitæ reſtituat. Miſit & dominus per Moyſem ſeruũ ſuũ legem, quæ mortuũ mundũ ſicut illud baculũ uiuificare nõ potuit. Quia ſi data eſſet lex, quę poſſet uiuificare, ut Apoſtolus dicit, omnino ex lege eſſet iuſtitia: quia litera occidit, ſpiritus autẽ uiuificat. Poſtea ipſe Heliſęus deſcẽdit magnus ad paruũ, ſaluator ad ſaluãdũ, uiuus ad mortuũ. Deſcẽdit & noſter dominus. Qui deſcẽdit ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia, quæ myſticè geſsit Heliſæus. Vt enim mortuũ paruulũ ſuſcitaret, iuuenilia mẽbra cõtexit. Et dominus IESVS ſeipſum exinaniuit formã ſerui accipiens, paruum ſe illi paruo coaptauit, ut efficeret iſtud

B corpus humilitatis noſtræ cõforme corpori gloriæ ſuæ. Iacens ſubter ſe frigidũ, ſuo calore ſuccendit. Similiter & noſter ſaluator dominus mundum, à cuius calore nõ eſt iam qui ſe abſcõdat, inſufflauit ille tertiò iacẽti, ut trina cõfeſsio infunderetur credenti. Sic ſuſcitatus eſt mortuus, dum à morte perpetua iuſtificatus eſt impius. Multa & uaria ſigna ſpiritus domini fecit per Heliſæum, ſicut eadẽ Regũ narrat hiſtoria. Quæ omnia perſequi longum eſt. Pauca tamẽ exequar, cum ſint cuncta ſigna futurorum CHRISTO domino coaptanda, qui per Eſaiam dicit: Spiritus domini ſuper me, propter quod unxit me, bene euangeliſare pauperibus miſit me, dimittere quaſſatos in requiem, reddere captiuis libertatem, & cæcis uiſum. Iordanem Heliſęus eo ſpiritu operante tranſijt, quo noſter dominus Ieſus eundem fluuium ſuo in baptiſmo conſecrauit. Inſultantes ſibi Propheta beſtijs tradidit pueros. Et noſter Ieſus dominus de paruulis in Paulo dicit: Nolite pueri effici mentibus. E quibus quoſdam beſtijs tradidit, ut diſcant non blaſphemare. Rex Iſraël ad perimendum Heliam quinquagenos uiros tribus uicibus cum tribunis miſit, quos cœleſti incendio Propheta conſumpſit. Dicitur etiam de noſtro Propheta & domino, quòd ignis ante eum ardebit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Ipſum poſtea regem cum omni exercitu ſe obſidione uallantem, quadam cæcitate percuſſos hoſtes, captiuos in Samariam induxit. Quibus reddito uiſu, ſimul & indulgentiam impetrauit. Hæc licet in multis ſignentur, euidentius tamen in Paulo & qui cum eo eccleſiam inſequebantur

Marginal references: Ioan. 11. Matth. 24. Luc. 24. Gal. 2. 2. Cor. 3. Epheſ. 4. Phil. 2. Phil. 3. Pſal. 18. Eſa. 61. 4. Reg. 2. Matth. 3. 1. Cor. 14. 4. Reg. 1. Pſal. 96. 4. Reg. 6. Act. 9.

bantur, dominus oſtendit. Cæcatus quippe proſtratuſq; in uia captiuus C
Dei dum fieret, reddito lumine, qui fuerat perſecutor, factus eſt prædica-
1. Tim. 1. tor. Atq; in ipſo oſtendit Deus omnem longanimitatē ad informationem eorum, qui crediturí ſint illi in uitam æternam. Item Naaman Syrus ami-
4. Reg. 5. cus regis ad regem Iſraël directus eſt, ut ab Heliſæo lepræ macula mundaretur. Quem reſpiciens homo Dei, iuſsit eum in Iordane tingi, ſi uellet corporis ſui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus eſt. Munera homini Dei offerenda credidit, quæ iure diuino renuens, gratiam gratis datam noſtri præſignauit CHRISTI domini, quam in Euangelio
Matth. 10. ſuis diſcipulis commendauit, dicens: Gratis accepiſtis, gratis date. Sepiformi ſpiritu mundari animam à uitijs, quibus interior exteriorq; homo polluitur, aqua etiam ipſa demonſtrat, qua tinguntur conſecrati in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Giezi uerò puer Prophetæ, qui ſecutus Naaman Syrum compoſito mendacio uendere uoluit, quod Propheta gratis dederat, ea lepræ percuſſus macula, qua ille mundatus fuerat, hæreticorum figuram oſtendit. Qui ſuæ rapacitatis cæcitate compulſi, dum uenditant ſuis uelut expiationes uidelicet peccatorum, ipſi quoque maculis, quibus illi fuerant aſperſi, inſigniuntur. Vt meritò au-
Matth. 25. Pſal. 6. diant à domino: Non noui uos: Diſcedite à me omnes qui operati eſtis iniquitatem.

Prædictio: In Ezechia, qua ſuos Chriſtus docet in bono non debere efferri. D

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & uiſa.

CAP. XXXII.

DVm alternanter reges Iſraël, alij à uijs domini declinantes erroribus implicantur, alij fideliter uiam domini gradiuntur, ad Ezechiam regem ordo perductus eſt. Hic exterminās omnia ſimulachra, omnemq; idolorum culturam ſubuertens, penè totum Iſraël errantem conuertit ad dominum. Huic diuinum datum eſt reſponſum, ut ordinare ac diſpone-
4. Reg. 20. re deberet domum ſuam, quòd ipſe iam iret in mortem. Qui cum flens oraſſet, dicens: Memento domine quo modo ambulauerim in uia tua: duodecim anni ſub hoc ſigno ei adijciuntur ad uitam. Duodecim enim gradus ſol, curſu quo aſcenderat, deſcendit. Quod mirè eueniſſe finitimi dum aduerterent reges, nuntios ad Ezechiam miſerunt, quærentes quidnam illud eſſet oſtenti, elatuſq; in bono non tantum pro ſe factum narrat, quantum & iactantiæ gratia uniuerſa regalia eis domus ſuæ &
Eſa. 39. uaſa oſtendit. Indignatuſq; dominus per Prophetam Eſaiam regem increpat, teſtans uenire dies, quibus illa omnia quæ monſtrauerat, captiua in Babiloniam cum populo ducerentur. Nec immeritò noſter Rex per
Apoc. 3. Apoſtolum Ioannem in Apocalypſi nos admonet, dicens: Tene quod
Apoc. 6. habes, ne quis alius accipiat coronam tuam. Item alibi: Beatus qui uigi-
Matth. 6. lat, & ſeruat ueſtimēta ſua, ne nudus ambulet. Et in Euangelio: Non ſciat

ſiniſtra

A ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: admonens in bonis operibus, quæ Dei dona ſunt, non eſſe in homine, ſed in domino gloriandum: ne quod humilis accipit, ſuperbus amittat. 1. Cor. 1.

Prædictio: In regibus peccantibus, qui ſecum populum in captiuitatem ducunt.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & uiſa.

CAP. XXXIII.

REgnante Ioſia, atque Sedechia filio eius, populus omnis Iſraël utilia uincla legis, quibus regebatur, abrumpens, multis ex grauibus cauſis totius pietatis autorem Deum, ad magnam iracundiam prouocauit. Hieremiam prophetam ad obiurgandum corrigendumque regem & populum dominus miſit prædicens: Si conuerſi legis mandata ſeruarent ſuo in loco ſemper manere illæſos: ſi uerò morientem contemnerent, in Babyloniam ire captiuos. Spretis igitur & mandatis, & prædicantis uerbis, dum malis auſibus rex & populus ſuis peccatis urgentibus premerētur, ſententiam diuinam Hieremias plebi iam captæ & regibus per epiſtolam expreſsit, dicens: Propter peccata quæ peccaſtis ante Deum, ducemini in Babyloniam, & eritis illic per tempus longum uſque ad generationes ſeptem. Rex igitur Nabuchodonoſor comprehenſis regibus Iuda totumque Iſraël captiuum tranſmigrauit in Babyloniam, effoſsis oculis in 4. Reg. 22. Hier. 24. Hier. 20. 4. Reg. 25.
B itinere regi Sedechiæ. Vt duorum prophetarum de eodem rege prædicta implerentur. Hieremias dicit, uiſurū regem Babyloniam: Ezechiel, nō uiſurum. Qui dum ſibi quaſi contrariare uiſi eſſent, hoc modo utrūque uidetur impletū. Cum exemptis oculis adductus Sedechias Babyloniam, & uidit, quia præſens fuit, & non uidit quia in uia oculos perdidit. Admonet noſter dominus ſuos huius exemplo, & dicit: Ambulate dum lumen habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Contemptores uerò mandatorum ſuorum etiam reges cæcos eſſe, idem dominus in Euangelio dicit: Cæci ſunt duces cæcorum. Cæcus autem dum cæcum ducit, ſimul in foueam cadunt, quæ eſt dura captiuitas animæ impœnitenti: de qua dicitur, Dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret, & pœnitere non uult. Sic donec ſuppleretur menſura per annos ſeptuaginta, in Babylonia populus ille captiuus fuit. Vaſa ſanè omnia templi Dei, idem rex Nabuchodonoſor per ſuos arripuit. Væ peccatis hominum, dum pro his ſacrificia ipſa conculcantur ab exteris, quæ ſemper pro remedijs fuerunt in ſalutem. Quo gemitu, quibus amariſsimis fletibus, qua animi anguſtia hæc deſcripſerit Hieremias, Threni eius indicant, tabernaculū domini fuiſſe pollutum, diem feſtum ductum in obliuionem, ſabbata omniaque ſolennia exterminata. Sacerdotes & principes, paruulos, ſenes, iuuenes uirginesque ſuas gladium comediſſe, partem remāſiſſe captiuam. En dolorum noſtrorum ulcera, en luctus noſtri opprobrij, en peccata grandia, quorū ex cauſis etiam nos hæc uidere meruimus, amplioreque pœnarum plaga quaſi Hier. 25. Ezech. 34. Ioan. 12. Matth. 15. Thre. 1.

uulnerati curari nolumus: eliſi ſtare nos credimus, expulſi exiliatiq;, ut C
oportuit,nō dolemus,ſatisfactio nulla,mœſtitia nulla,manet ira, nec ue-
niam poſtulamus.Hæreditas noſtra conuerſa eſt alijs: domus noſtræ,pe-
regrinis.Sic caſtigati non plangimus,ſic emendati nolumus ſuſcipere di-
ſciplinam. Recedamus à malis quibus dominum offendimus, pœnitea-
mur in his quæ ſacratis eius contumelioſa ingeſsimus. Superbia noſtra
humilitate curetur.Collatum tempus remedijs nō ſpernamus,ne is quem
placidum mitemq; ſenſimus,iracundiam nō pœnitentibus æternam con-
ſtituat pœnalemq; ſententiam. Paratus eſt enim ignoſcere ille dominus
Zach. 1. qui dicit: Conuertimini ad me, & conuertar ad uos. Si modo uoces filij
Luc. 15. cum pœnitentia reuertentis pius pater agnoſcat.In eandem captiuitatem,
Danielem & Ezechielem narrat hiſtoria prophetaſſe. Daniel uir deſide-
Dan. 1. riorum,qui Balthaſar à rege nuncupatus eſt,tres uiros gentis ſuæ amicos
habuit,Ananiam,Azariam,Miſaëlem. Omnis uerò eius prophetia my-
ſterijs licet plena ſit,quędam tamen pars eius ita elucet claritate ſui fulgo-
Dan. 9. ris,ut etiam tempus ſignauerit,quo uenturus eſſet ipſe ſaluator & domi-
nus.Duodecim ſanè cum ſint propheticæ uiſiones eius,in Hebræo decem
reperiuntur.Quas duodecim domino donante certa cum comparatione
Dan. 13. percurram.In prima contra impudicos ſeniores, caſtitatem Suſannæ de-
fendit.Hoc agit IESVS dominus dum aduerſus ſceleratos hæreticos,
eccleſiæ ſuæ integritatem tuetur,quam peruerſis ſuis diſputationibus ui-
tiare contendunt.Quos etiam per apoſtolum Paulum notat, dicens: Ex D
2. Tim. 3. his ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas
peccatis,quę ducuntur uarijs deſiderijs.In ſecunda ipſe Daniel ſuiq; ami-
ci ſtatuerunt legis ſuæ mandata ſeruantes, ex cibis menſæ regis, quibus
cęteri eorum ſodales ueſcebantur,non cōtaminari.Deſiderijs huius mun-
di non ſolum contaminatus non eſt noſter magiſter & dominus, uerum
1. Ioan. 2. etiam ſuos amicos prohibuit,dicens: Nolite diligere mundū neq; ea quæ
in mundo ſunt.Omne enim quod in mundo eſt, cōcupiſcentia carnis eſt,
& concupiſcentia oculorū,& ambitio ſeculi. Quæ omnia,uelut eſcas illas
regias,repudianda oſtendit.Et per apoſtolum Paulum euidentius man-
1. Cor. 6. dans:Eſca uentri,ait,& uenter eſcis. Deus autē & hunc, & has euacuabit,
ut ſit animæ unus cibus ipſe ſaluator,qui ei uarios diuerſoſq; ſapores ex-
hibeat.In tertia ſacramentū diuinę diſpoſitionis,quod regi oſtenſum fue-
Dan. 2. rat.Itaq; erat oblatus,non humana doctrina Daniel qua inſtructus erat,
ſed domino reuelante,& ſomnium & interpretationem ſomnij regi nar-
rauit. Quatuor regna in quatuor metallis, è quibus ſtatua formata ante
faciē eius aderat.Mundo exurgere caput aureū, ipſum eſſe Babylonicum
Oriētis:Pectus & brachia eius argētea,Macedonū Septētrionis: Venter
& femora ærea, Punicū Meridiani: Crura ferrea & digiti pedum partim
ferrei,partim fictiles,ultimū Romanū uidelicet Occidētis,ſicut & uir eru-
ditiſsimus Oroſius hiſtoriographus poſuit. Quod regnū tanquā ferrum
cōminuit omnia,& domuit.Chriſti quoq; regnum his ſubiungit Daniel,
in lapide

A in lapide abſciſſo de monte ſine manibus cõcidentium, tanquam ſine manibus complectentium, Deum hominem ex uirgine natum. Qui cum illã ſtatuam percuſsiſſet, omnes eius partes redegit in puluerem, eaq; auferẽs ſpiritus uenti, locus eius inuentus non eſt: ipſum autẽ lapidem, qui percuſsit ſtatuam, factũ eſſe montem magnũ & impleſſe omnẽ faciem terræ. Vacuatis enim omnibus regnis, regnum CHRISTI domini exurget, quod nulli alteri populo relinquetur, quoniã permanebit in æternũ. Hoc nunc orãdo omnis eius petit eccleſia, cum dicit: Adueniat regnum tuum. Luc. 11.
In quarta, ſtatuam imaginemq; ſuam Nabuchodonoſor quam ſtatuerat adorandam, cum tres prædicti amici Danielis adorare noluiſſent, camino Dan. 3.
detruſi, illud mirum diuinitas præbuit, quòd fugato incendio ipſos potius miniſtros regiæ iuſsionis uorax flamma conſumpſit. Tres uero uiri illæſi, hymnum regi uero dum canerẽt in medio camini, ſecum filium Dei habere meruerunt. Quem reuelante gratia rex ipſe cognouit, qui ſuos ueros adoratores figmenta uaniſsima contemnentes è flammis præſentis ſeculi ad cœleſtem gloriam perducit triumphantes. Ioan. 4.

Prædictio: In Daniele, qui Chriſtum dominum ſuis uiſionibus enarrauit.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & uiſa.

CAP. XXXIIII.

B QVinta uerò uiſio continet ſomnium eiuſdem regis, quod Daniel ita interpretatus eſt: arborem magnificam quam uiderat, ſub cuius ramis omnes beſtiæ, pecora, auesq; habitarent, ipſum eſſe regem: præcidendam uerò cum dominus iuſsiſſet, ſeruata duntaxat radice: regnum eius auferendum ab eo, ipſumq; cum beſtijs manſurũ. Capillos eius, ut mulieris: & ungues eius, ut aquilæ creſcere. Fœnum ut bos edere, donec ſeptem diuinitus iuſſa complerentur. Dans cõſilium regi eleemoſynis ſua peccata redimere debere, quod cum facere nequiuiſſet, prædicta omnia regi aduenerunt, ſuppletaq; menſura temporum, regnum quod amiſerat recuperauit. Sic præſumptores cædũtur, ſic caſtigantur ſuperbi ab eo, qui potat in lachrymis in menſura, quia ſunt iudicia eius ſuauia. Sic Petrum apoſtolũ negantem, dum reſpectum flentem uideret, in eum locum reſtituit, quem præſumptor amiſerat. Sic in ſuis interfectoribus ſacrũ eius ſanguinẽ propinauit bibendũ, quò regiã ſuſciperent dignitatem. Sic quotidie rex noſter lapſos reparat, quibus collatæ gratiæ cœleſtis regni donũ ſeruat in poſterum. In ſexta ex quatuor ſibi apparẽtibus beſtijs illius ſupradictę, quatuor partiũ orbis regna confirmat. Quibus quartã beſtiã grandiorẽ fuiſſe atq; terribilẽ, idem Propheta teſtatur, habentẽ cornua decẽ, ac de medio eorũ cornu aliud paruũ aſcendẽs, tria ex illis ante faciem eius excuſſa ſunt cornua, donec uetuſtus dierũ ſedit in iudicio. Sed hæc eo modo ſunt expoſita, quo regna illa quatuor ſibimet ſuccedentia. Beſtia quarta, quæ omnibus regnis eminẽs domauit omnẽ terram, ſubiecitq; eam, poſt ipſam

Dan. 4. Pſal. 118. Luc. 22. Dan. 7.

uno tempore decem reges exurgēt. Et poſt eos, ille qui nomen perditionis C ſuæ, id eſt, Antichriſti, portaturus eſt. De quo ſuo loco, ut iam promiſſum eſt, diuina teſtimonia proferentur. In ſeptima ex ariete & hirco,
Daniel. 8. Perſarum atque Græcorum ſibi prælia reuelata deſcribit. Sub perſona quoque Antichriſti, qui corde ſuo dum magnificabitur, dolo corrumpet multos, donec ueniat qui uenturus eſt IESVS dominus, & non tardabit. In octaua idem uir deſideriorum Daniel, prouidam iuſtitiam
Dan. 5. Dei iudicantem reges ſuperbos ea ratione inſinuat, qua Balthaſar rex cœnam faciens principibus ſuis, uaſa templi Dei quæ Nabuchodonoſor pater eius abſtulerat ſublata, biberit in eis concubinis principibusq́ ſuis, laudans deos ſuos aureos & argenteos, ligneos & lapideos. Statimq́ in conſpectu eius exierunt articuli manus hominis, & ſcripſerunt in pariete regis domus: qua uiſione turbatus rex, cum omnes, quos habuit curioſos, ſcripturam legere nequiuiſſent, Daniel accitus, cauſa uaſorum domus Dei id factum fuiſſe regem conſtanter obiurgans, ſcripturam etiam recitauit, Mane, Tethel, Fares, eamq́ interpretatus eſt. Mane, Numerauit Deus regnum tuum, & impleuit illud. Tethel, Ponderatus es, & inuentus es minus habens. Fares, Diuiſum eſt regnū tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Promiſſa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contuliſſet Prophetæ, ſuppleto uitæ curſu, ut prædictum fuerat, regnum reliquit Medis & Perſis. Videant uideāt ſuperbi reges, qui auſu mentis ſuæ uaſa domus Dei diripiētes quæ iuſtè ille miniſtris peccātibus tradidit, ſine ulla D reuerentia contrectātes, Deo, cuius nomine conſecrata ſunt, uidētur contumelias irrogaſſe. Quorum finis utique mors eſt, quæ non habet finem.

Prædictio: In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, ut Chriſtum dominum à Iudæis.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & uiſa. CAP. XXXV.

Dan. 6. IN nona: Darius Medus ſucceſsit in regnum: qui cum ſatrapas centum uiginti ſtatueret in regno ſuo, tres ei præpoſitos conſtituit. Daniel unus erat ex tribus gratiam habens in oculis regis. Exquirūt inuidi aduerſum Dei ſeruum conſilium, ac regi perſuadent diebus triginta petitionem à nullo Deo uel homine, niſi à ſolo rege eſſe poſcendam. In ea pœna interpoſita, qua ſi quis præceptum regis contemneret, in uiuarium miſſus leonibus in eſca daretur. Quod præceptum propoſitum reperiens Propheta, dominum ſuum tribus temporibus diei ſolita oratione precatus eſt. Detentum ut contumacem, regi offerunt, quem cum eripere inuidis non ualeret, Deo ſuo Prophetā ſub hac confeſsione dimiſit, qua eum de mortis periculo ſolus poſsit eruere. Quod & factum eſt. Ex hac tamē mœſtitia incœnatus rex, dū neq́ cibū, neq́ ſomnū caperet, diluculo ad uidēdū Danielē ipſe perexit. Quē uiuū illæſumq́ reſpiciēs, Deo uero dās gloriā, educi de lacu præcepit, eosq́ qui Danielē criminati erāt, in lacū miſit, & deuorati ſunt cōtinuò in cōſpectu eius. In his etiā ſuppleta eſt prophetia, dicēs: Qui

A Qui foueā fodit proximo, incidet in eam. Et qui ſtatuet laqueū proximo, Eccl. 27.
deperibit in illo. Et ipſe noſter Ieſus dominus, in quo omnia iſta figurata
ſurgebant, per Prophetā dicit: Foderūt ante faciem meam foueā & incide- Pſalm. 56.
rūt in eam. Et iterū: Miſit dominus miſericordiā ſuam & ueritatē ſuam, & Pſalm. 7.
liberauit animam meā de medio catulorū leonū. In Decima: Propinquan-
te fine tēporis ſeptuaginta annorū deſolationis Hieruſalem, quā per Hiere Hierem. 9.
miam Prophetam dominus prędixerat. Daniel cum omni fletu & ieiunio
orationē fudit pro ſe ac pro delictis populi ſui, miſerationē domini implo-
rans. Oranti Gabriel aſtitit archangelus, eiq́ꝫ futura myſteria reuelauit, ſe-
ptuaginta hebdomadas breuiatas eſſe in populo eius, & in ciuitatē ſanctā,
ut conſummarētur peccata, & ſignarētur delicta, & ut finiatur iniuſtitia, &
adducatur iuſtitia ſempiterna. Impleri quoq́ꝫ uiſus Prophetarū & ungi ſan
ctum ſanctorū ab exitu ſermonis in reſpondendo. Et iterum ædificabitur
Hieruſalē uſq́ꝫ ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ
ſeptuaginta duæ. Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia tem-
porum. Et poſt hebdomadas ſeptuaginta duas, interibit chriſma, & iudi-
cium non erit in eo. Vel ſicut Hebræus habet interpres: Occidetur Chri-
ſtus & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Et ciuitatem & ſan-
ctuarium diſſipauit populus cum duce ueniente, & finis eius uaſtitas, &
poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmauit autem pactum multis he-
bdomada una, & in medio hebdomadæ deficiet hoſtia & ſacrificium, & in
B templo erit abominatio deſolationis, & uſque ad conſummationem & fi-
nem perſeuerauit deſolatio. Ad confutandum errorem Iudæorum hæc
ſibi reuelata ſcripſit Daniel. Qui ergo expectant adhuc uenturum Chri-
ſtum, crediturí ſunt Antichriſto. Sic enim eos dominus IESVS in Euan-
gelio increpat, dicens: Ego ueni in nomine patris mei, & non credidiſtis Ioan. 5.
mihi: alius ueniet in nomine ſuo, & ipſi credetis. Labore ingenioq́ꝫ ma-
gno beatæ memoriæ Hieronymus, per ſupputationes annorum regum
Babyloniæ, ſeptuaginta hebdomadas, uſq́ꝫ ad noſtri redēptoris natiuita-
tem CHRISTI domini annos quadringentos nonaginta perduxit, ſe-
iungens ſeptem in reſtaurationem templi hebdomadas, ſexaginta & duas
uſq́ꝫ ad domini natiuitatem, & uſq́ꝫ ad paſſionem ipſius, & unam uaſtatio-
nis quæ facta eſt à Veſpaſiano duce, uel Tito filio eius. Inimici igitur do-
mini Iudæi fallentes ſemetipſos, cum multiplicia Prophetata de Chriſto
ad quaſque ſuorum regum perſonas referre contendunt, huic prophetæ
Danieli uolentes nolentesq́ꝫ colla ſubmittūt. Qui non tantū ſigna omnia
ſupradicta conſcripſit, quantum etiam tempora ipſa aduentus domini de-
ſignauit. Quæ omnia luce clarius impleta omnis iam mundus agnoſcit.
Gloriam igitur CHRISTI domini diffuſam in gentibus, eumq́ꝫ, ut ſcri Pſalm. 65.
ptum eſt, omnem terram adorantē, Iudæi adhuc credere nolunt, nobiſcū
intuentes impleri omnia, quæ prædicta ſunt oraculis Prophetarū. In un-
decima eidem Prophetæ reuelata ſunt ſub perſona bellantiū regum, ipſius
facta Antichriſti, anguſtięq́ꝫ ultimi temporis, reſurrectio etiam mortuorū,

Eſa.37. qualiter impij,qualiter uel ſancti reſurgant. Hæc & Eſaiæ,& Ezechielo ita C
oſtenſa ſunt,quemadmodum eorum dicta Euangelica firmat autoritas.In
Daniel.11. duodecima ſpectaculum quoddam lætiſsimum, non tantum regi,quantũ
etiam ſpiritalibus mentibus exhibuit Daniel: Bel quippe idolum,quod
Daniel.14. omnes Babylonij ſimul cum rege cultui habebãt,magnos regios apparatus
uelut quotidie comedens, quos ſacerdotes cum ſuis per occultum intrantes
oſtium conſumebant. Daniel eorum fraudes ſubtili arte demonſtrans,
ſeri in pauimento templi cinerem ſuis præcepit. Signatis igitur foribus
anulo regis,in poſterum diem uenientibus,non illa ab illo figmento
conſumi,uirorum ac mulierum impreſſa ueſtigia demonſtrarunt.Confeſſione
etiam ſacerdotũ, occultum eſt illud oſtium proditum, per quod in-
Daniel.15. troëuntes omnia deuorabant. Confracto itaque regia iuſsione figmento,
draconem, quem ſimul ut diuinum ſuſpiciebant, ſine gladio & fuſte ita
peremit Daniel, quemadmodum ſciebat corruptibilem poſſe corrumpi.
Docens & oſtendens unum & ſolum uerum Deum eſſe colendum,relictis
uanis ſuperſtitionibus,quibus non tantum Babylonios,quantũ etiam totum
mundum ſub poteſtate dæmonũ captiuũ teneri Propheta cernebat.
A' quorum dominatu CHRISTI domini gratia liberãdum, præconio
etiã ſuo futuro tempore deſignauit.Sed quoniã,ut ait quidã,Veritas odiũ
Gal.4. parit (unde & Paulus noſter dicit: Inimicus factus ſum uobis uerum prædicens)
pro munere ueræ religionis oſtenſæ,in lacum Babylonij deuoran-
Daniel.5. dum Prophetã miſerunt. Nec defuit diuina potentia,quæ & cuſtodiã ſo- D
litam ſuo,& prandiũ per eius ſocium miniſtraret incluſo. Cuius ob meritum
gratiæ, ferales leonũ impetus in ouium manſuetudinẽ commutauit.
Educto itaq; Daniele, cum rex miraretur illæſum, inimici eius in eſcã leonum
dati ſunt ut perirent. Non ſine ſigno eius domini hæc acta ſunt, qui
Pſalm.37. pro ſuis orat,dicẽs: Ne tradideris beſtijs animam confitentẽ tibi.Rugiens
1.Pet.5. enim ille leo diabolus,qui circuit quærens quem deuoret, inimicos noſtri
Prophetæ Chriſti domini quos reperit,accepta poteſtate conſumit.

Promiſsio: In Ezechiele, manifeſta reſurrectio per Chriſtum dominum.

Promiſsio facta & figurata. CAP. XXXVI.

Ezech.37. EZechiel quoq; Propheta inter cætera quæ arcanis recondita ſcripſit,
reſurrectionem ſibi oſtenſam, quæ futura eſt mortuorum, hoc modo
initiauit.In campũ ſe quendã adductũ, qui erat plenus oſsibus mortuorum.
Illic potentia uerbi Dei unumquodq; os ſuis partibus coniungi, carnes,
neruos, cuteſq; aſcendere, eiſq; uitales auras infundi eo ſpiritu ipſe uidit,
Ezech.28. quo nos futuram ſperamus & credimus reſurrectionem. Multa quoque
ſub figura regis Tyri de Antichriſto narrans, deſcribit etiam ciuitatem,
quæ congregatur in gentibus & lapidibus uiuis, Hieruſalem cœleſtem.
Ezech.44. Cuius portam Orientalem clauſam ſemper oſtendit,dicens: Hæc porta
clauſa erit, ſolus princeps ſacerdotum tranſibit per eam, & ipſa clauſa
erit

A erit principi. Mariæ uirginalem uterum ſignans, quæ ſemper uirgo integra protulit ſaluatorem. Solus enim CHRISTVS dominus, ut ait beatæ memoriæ Auguſtinus Epiſcopus, per inuiolata matris uirginea uiſcera, membra infantis eduxit, qui poſt reſurrectionem per clauſa oſtia membra infantis eduxit, iuuenis introduxit. Solus peccatum non habens infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ętatis acceſſu, ipſo dicente: Ecce uenit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet. In *Ioan.14.* hac captiuitate Babyloniæ, etiam Eſdras ſacerdos & propheta fuit, qui gratus in conſpectu regis dum eſſet, & cum flentem rex aſpiceret, qua *2.Eſdr.2.* ex cauſa triſtis eſſet ab eo perquirens, ſolennia regionis ac populi ſui agi ſolere eo tempore firmat, à quibus ſe alienum eſſe docebat. Dat rex eundi licentiam, iubetq́ꝫ reſtaurari templum Dei. Veniens quoq; Eſdras ad Hieruſalem zelo legis accenſus, purgandam à uitijs primitus plebem ſtatuit. Quoniam rex ſapiens, ut Propheta dicit, populi ſtabilimentum eſt. Re- *Sapien.6.* perto itaque libro Moyſi oſtendit inter cætera, etiam huic iram Dei fuiſſe ſuccenſam, quòd contra Dei mandatum ex alienigenis ſibi populus accepiſſet uxores: perſuaſitq́ꝫ, cenſura qua ualuit, ſuas quiſque cum filijs proijcere mulieres. Nulla itaque tenenti carnali dulcedine cum ſibi uellent Deum eſſe propitium, incunctanter quæ fuerant imperata fecere, ut *3. Neem.9.* populi Chriſtiani figuram oſtēderet, quos admonet & princeps omnium ſacerdotum dicens: Si quis dimiſerit domum, aut agrum, aut uxorem, *Matth.19.*
B aut filios cauſa nominis mei, & hic multiplicia accipiet, & uitam æternam conſequetur.

Prædictio: In Eſdra domus Dei, id eſt, per Chriſtum dominum reſtauratio.

Prædictio facta & figurata. In Eſdra credita & uiſa.

CAP. XXXVII.

TEmplum quoque Dei dum reſtauraret Eſdras, inuidia quorundam *2.Neem.6.* malorum, qui ſocij fabricæ nec tamen ſocij religione eſſe uoluerunt, cum eos incircunciſos non ſuſciperet Eſdras, malitioſè regi inſinuantes ab opere templi ceſſatum eſt uſque ad Cyrum regnantem. Qui diuino *1.Neem.2.* actus imperio ſuppletis annis ſeptuaginta, quos Hieremias ex ore domini prędixerat, omnem populum ſimulq́ꝫ & uaſa domus Dei ex Babylonica *Hier.25. & 29.* *Eſa.13.* captiuitate ad Hieruſalem dimiſit, adijciens munera rex, è quibus præcepit ut fabrica ſurgeret templi. Quod ſub Dario cœptum uſque ad perfectionem eius, quam Cyrus fieri & iuſsit, & iuuit, anni euoluti ſunt quadraginta ſex. De quibus Iudæi (domino reſtaurationem ſui corporis promittente ac dicente: Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud) non intelligētes illius dicti ſacramentum, dixerunt: Quadraginta & ſex *Ioan.2.* annis conſtructum eſt, & quomodo hic dicit: Triduo ſuſcitabo illud? À Solomone autem ea celeritate conſtructum eſt, qui omnia præparante Dauid patre repererat. Non ergo Solomonis fabricæ emenſa priora Iudæi dix

daei dixerunt, ſed Eſdrae, cui, ne perficeret, fuerat interdictum. Reparato C
itaque templo ac muro Hieruſalem, iuxta Danielis tempora conſtituta
(quo exorante ſimul cum Zacharia populus manſit in Hieruſalē) ſeptua-
ginta hebdomadarum uſq; ad CHRISTI domini natiuitatem, ut ſuprà
diximus, tempora cucurrerunt. Cuius indulgentia, etiam nunc animae de
captiuitate ſeculi in compunctione cordis ſuppleta menſura, gratia & mi-
ſericordia liberantur. Iucundantur enim pro illis diebus, quibus ſunt hu-
miliati, quibus uiderunt mala, donec aſpiciat dominus ſuper ſeruos ſuos
Pſalm. 2. & opera ſua. Seruiamus igitur domino in timore, & exultemus cum tre-
more, quouſque reducamur ad ciuitatem, quam rex & ſacerdos noſter re-
ſtaurat Hieruſalem coeleſtem, ut in templo corporis eius, quod triduo ſu-
ſcitauit, ſacrificium laudis iugiter offeramus.

*Praedictio: In eodem, cum in figura eccleſiae para-
bolam pandit.*

Praedictio facta & figurata. In Eſdra credita & uiſa.

CAP. XXXVIII.

3. Eſd. 3. REx Babyloniae Artaxerxes dum ſuos uellet exercere captiuos, tres ele-
git prudentes Iudaeos, quorum ſententias Eſdras ſacerdos ſcripſit.
Vnus uinum omni rei praetulit: Alius regem: Tertius Zorobabel mulie-
res, ac ſuper omnia ueritatē. Qui cùm ſuas ſententias protuliſſent, ſapien-
tior omnibus iudicatus eſt Zorobabel qui mulieres, ac ſupra omne, ueri- D
Gene. 3. tatem aſtruxerat. Et re uera quid muliere fortius? quae primum Adam ita
illexit uirum, ut Dei praecepta contemneret. Quid fortius muliere? cuius
ſpecies omni ſe cupiditati extollit. Quid fortius muliere? quae & regiam
fortitudinem emollit, & uinum. Quid, etiā in bono, fortius muliere? quae
credidit integram ſe CHRISTVM parere ueritatem. Quid fortius mu
Ioan. 19. liere? quae fugientibus diſcipulis myſteria ipſius crucis intrepida ac plena
Mar. 16. fiducia aſpexit. Quid fortius muliere? quae prima prae omnibus uiris ex-
currens, uidere meruit dominum reſurgentem. Quae cum in typo eccleſiae
Heſter 2. haec Eſdras ſcripſerit, ſubſecuta eſt etiam actio figurata. Heſter enim quae
à Mardochaeo fuerat in filia educata, dum aulam regiam Mardochaeus
curaret, à Deo qui exaltat humiles ad regiam Heſter perducta eſt dignita-
tem. Haec cum populum ſuum, agente amico regis Aman cauſa Mardo-
chei, damnatum intelligeret mori, gladiuſq; eorum ceruicibus immine-
ret, animam ſuam Heſter pro ſuo populo ponens, inuocato diuino auxi-
lio penetralia regis ingreſſa eſt, quò mulieri non uocatae accedere non lice-
Heſter 5. bat. Quam cum rex indignatus aſpiceret, illa quoq; tacuiſſet. Conuertit,
dictum eſt, cor eius Deus in lenitatem, eiq; rex multa bona promittens,
dum eius ſalutem reparare contenderet, ad conuiuium cum Aman uen-
turum ſe, ut regina popoſcerat, non negauit. Illic narrans quae ſecum &
Heſter 7. cum ſuo populo acta erant, Aman eo ligno crucifigi rex ſtatuit, quo Mar-
docheum idem Aman ſuſpēdere ſtatuerat innocentē. Vt qui cogitāt in me
nequi

A nequiſsima,ſicut ait Propheta,ſuper ipſos uoluerentur. Sic eccleſia ſancta ligno crucis perimit inimicos. Sic ſe pro ſuis, periculis huiuſmodi oppo- nit. Sic datis in morte,ſuis laboribus uitam conferendo miniſtrat. utpote regina quæ à ſuo rege ſponſo,& domino admonetur, eíq; dicitur: Libera eos,qui ducuntur ad mortem:& redime eos,qui occiduntur. Cuius bene- ficiorum refugia,ipſi quoque eius appetunt inimici. Nec impari etiam lo- co Iudith ſancta,ordine ſubſequente ponitur, quæ etiam ipſa figuram ſan ctæ eccleſiæ perſonamq; ſuſcipiat. Nam cum dux militiæ regis Babilonis Betulliam Holofernes obſidione cinxiſſet,ſublatiſq; aquis ſiti totam affli- geret ciuitatem, primores eius in deditionem ſtatuerunt tradere Holofer- ni. Hæc diſponētibus Iudith obſtitit paucorum dierum inducias poſcens. Quibus ieiunijs orationibuſq; ſupplex regem regum,& dominum domi- norum exorauit. Exuta igitur ueſte uiduali, ſeſe omni ex parte, mente, corpore,moribuſq; componens,mirabilem cunctis exhibuit. Eò uſa con- ſilio, quo, cuſtode Deo, credebat pulchritudine captum hoſtem poſſe pe- rimere , ſuam pudicitiam illo ſeruante , qui dator & cuſtos eſt caſtitatis. Quæ cùm illæſa caput hoſtis afferret, quam uiri non ualuerant, fœmina patriæ reddidit libertatem. Noſtram, ut diximus, cuius hæc figuram ge- ſtabat,ſi agnoſcas eccleſiam, uides quemadmodum poſteaquàm eius uir CHRISTVS dominus paſſus reſurgens aſcendit in cœlum,omni mœ- ſtitia & ueſte uiduali depulſa ſit induta pulchritudine ab eo , de quo in B Eſaia Propheta dicit : Induit me ueſtimento ſalutari, & ſtola iucunditatis circundedit me, ſicut ſponſam ornatam monilibus ſuis. Miſſa eſt enim & hæc in uulnere capitis inimicorum, quoniam corpus illius eſt qui confre- git caput draconis magni. Non pepercit & hæc animæ ſuæ ſicut illa,quo- niam ipſa eſt quæ dicit per Ioannem apoſtolum: Sicut Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit , ita & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quod feciſſe in ſanctis martyribus conſtat,quæ eſt benedicta apud omni- potentem Deum.

Sap. 17. Iud. 7. Iud. 8. Iud. 13. Eſa. 61. 1. Ioan. 3.

Prædictio : In Tobia,ex piſce Chriſto, & dæmonia fuga- ri, & illuminari cæcos.

Prædictio facta & figurata.

CAP. XXXIX.

TObias quoq; captiuus apud Niniuen fuit , ea religionis ſuæ patientia prædítus,quia ſciebat iram domini æquo animo ſuſtinendā. Dignis operibus confeſsionibuſq; ſatisfaciens Deo,moribus quoq; ſanctis filium erudijt. Cui in mandatis dedit neq; penuriam paupertatis, neque labores diuturni exilij formidandos,ſi modo in mandatis domini perſeuerans di- ſcederet ab omni iniquitate, & bene ageret. Et hæc fulgente iuſtitia, inte- rioris luminis itinera,dum cæcus corpore,filio recta monſtraret,Raphaël archangelus miſſus à Deo, non tantum captiuis ſolatia , quantum etiam beneficia cœleſtia orantibus miniſtrauit. Filio pro recipienda pecunia du- catum

Tob. 1. Tob. 4. Tob. 2. Tob. 5.

Tob.7. catum præſtans, filiam Raguëlis ei uxorem dedit, à qua Aſmodeum dæ- C
Tob.8. monum nequiſsimum expulit, qui illi iam ſeptem occiderat uiros. Redu-
ctus locuples cum uxore filius, ipſi quoque Tobiæ ex iocinoribus piſcis,
Tob.11. quibus & dæmonem fugauerat, oculorum maculas auferens, priſtinum
reddidit uiſum. Eosq́ monuit ſemper glorificare Deum, & in bonis ope-
ribus permanere. Hic Tobias CHRISTVM dominum inter cætera
Tob.14. præconia ſuæ laudis Prophetauit dicens: Nationes multæ de longinquo
uenient, habitatores à nouiſsimis partibus terræ ad nomen domini Dei,
& munera ſua in manibus habentes regi cœlorum offerent cum lætitia.
quod nos nunc uidemus impleri. Myſticum uerò actionis huius hoc eſt,
quòd ex interioribus piſcis, & dæmon fugatus eſt, & Tobias illuminatus.
Lucæ 8. Hoc agit piſcis magnus ex paſsione ſua Chriſtus purgans Mariam, à qua
expulit ſeptem dæmonia: animæ ſic captæ deſperationem tollens, quam
ſeptem ſpiritus nequiores dum uexauerint, purgari ſanariq́ etiam talem
neceſſe eſt per iocinora noſtri piſcis, ſi pœnitens reuerſa intelligat, quia ex
illa ſpiritus maligni fugentur, eosq́ caueat inimicos. Nam ſpiritus malus,
eſt ſpiritus ſuperbiæ: nequior illo ſimulatio humilitatis. Spiritus malus,
ſpiritus inuidiæ: nequior illo ſimulatio charitatis. Spiritus malus, ſpiri-
tus mendacij: nequior illo ſimulatio ueritatis. Spiritus malus, ſpiritus lu
xuriæ: nequior illo ſimulatio caſtitatis. Spiritus malus, ſpiritus auaritiæ:
nequior illo ſimulatio miſericordiæ. Spiritus malus, ſpiritus intemperan-
tiæ: nequior illo ſimulatio parcitatis. Spiritus malus, ſpiritus erroris: ne- D
quior illo ſimulatio religionis. His igitur poſſeſſa, cum ſint poſteriora eius
Rom.5. deteriora prioribus, piſcis noſtri liberat medicina: quia ubi abundauit de-
lictum, ſuperabundauit & gratia. Qui tributum pro ſe & pro Petro, &
Actuum 11. cæcato lumen reddidit, paulo ſatians ex ſe ipſo in littore diſcipulos, &
toti ſe offerens mundo ἰχθῦν. Nanq; Latinè piſcem ſacris literis, maiores
noſtri hoc interpretati ſunt ex Sibyllinis uerſibus colligentes, quod eſt Ie-
ſus Chriſtus filius Dei ſaluator, piſcis in ſua paſsione decoctus, cuius ex
interioribus remedijs, quotidie illuminamur, & paſcimur.

Prædictio: In Machabæis, qui & martyria, & ipſum Chriſtum regem natum ſuſceperunt.

Prædictio facta & figurata. In Machabæis credita & uiſa.

CAP. XL.

Machab.2. POſt redditam libertatem ex captiuitate Babiloniæ, Machabæi duca-
tum Hebræo populo præbuerunt. Quorum uirtus ita enituit, ut non
tantum Macedones & Ptolemæus rex Aegypti, quantum eos ipſi Roma-
ni ad amicitiarum fœdera conuocarent. Illic apud Iudæos in quadā parte
quam Romani iam cœperant, Antiocho regnante, præclara illa fœmina
Machabæorum mater, pro ſpe æternæ uitæ legitimisq́ ſuis ne uetitas car-
nes ſuillas filij ſui tangerent, uno die ſeptem martyres edidit Deo, quos
terra contempta non huic mundo, ſed ipſi peperit cœlo. Suo exemplo nos
admonens,

A admonens pereuntia contemnere, appetere ſempiterna, uelocius finienda finire, quo poſſent certantes atque uincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipſa ſtatim ſecutura, filios præmiſit ad uitam, quam ueram ſciens omniq; metu carentem, ſibi ſuisq; filijs fideli teſtimonio acquiſiuit. Propter quam & alios in bello mortuos, Iudas Machabæus duodecim millia talentorum Hieroſolymam miſit offerre ſacrificium pro mortuis, bene & optimè de reſurrectione cogitans. Hac exoratione ſancta eccleſia ſuos agit filios, quibus contemptum mortis inculcans ad ueram uitam CHRISTUM tranſire compellit: ut ſit ipſa in regno Dei profecta cum filijs qui ei dicunt: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculũ? an gladius? Sanè apud Machabæos ultimus dux & Pontifex fuit Hircanus. Nam fratrem eius Ariſtobolum, Pompeius magiſtratus populi Romani dum Hieroſolymam expugnaret, uinctum cum liberis Romam miſit, ſicut Ioſephi narrat hiſtoria. Impleta tamen Iacob patriarchæ prophetia dicentis, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec ueniat cui repoſita ſunt omnia, & ipſi erit expectatio gẽtium. Intuemur quieſcẽte ordine regum Iuda & Iſraël, uel Leuitico ſacerdotio, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperauit, ceſſante etiam unctione, quã Daniel Propheta prędixerat ceſſaturã, ne unctos reges uel ſacerdotes ſequeretur ille populus, præſertim ueniente rege & ſacerdote

2. Mac. 12.

Rom. 8.

Gen. 49.

B CHRISTO, qui eſt expectatio gentiũ. Herodes igitur (cuius patrem ex Idumæis, matrem uerò ex Arabia fuiſſe idem Ioſephus dicit) à Cæſare Auguſto attributum ſibi illius gentis, eo tempore ſumpſit imperium, quo Cæſar pacati orbis totius ſub edicto deſcriptionem fieri præcepit. Itaque eo anno profeſsionis illius quæ facta eſt præſide Syriæ Cirino, natus eſt CHRISTUS dominus, in qua deſcriptione uenit & Paulus. Sic enim intelligendum eſt quod tribuno Lyſiæ dixit, Ego autem natus ſum Romanus. Omnes enim pretio comparabant huius nominis dignitatem. Hic uerò Iudæus cum dixit natũ ſe eſſe Romanum, clarius oſtendit in illa ſe deſcriptione ueniſſe, nato iam præcurſore & præcone domini regis & iudicis, à quo tempus gratiæ ſumpſit initium. Huc uſque, iuuante domino, ſub lege figuratas promiſsiones prædictaq;, ut datum eſt, colligere ualui. Secundum & hic tempus, uelut ſecundum diem ex quatuor partibus mundi ſurgentem Prophetarum patrum, orientali plaga migrante Eſaia, Hieremia, Ezechiele ac Daniele tribus in partibus conſtitutis, duodenario & hic Prophetarum minorum tanquam horarum numero diem ſecundum uelut in ueſperum concludens, ut tempus tertium manifeſtatæ gratię ſimul cum ipſo æterno die, aſcriptis capitulis, tertia pars libri ſumat initium. Amen.

Luc. 2.

Act. 22.

FINIS.

De tempore Gratiæ, Promiſsio- C
NVM DEI, PER D. PROSPERVM AQVITANICVM, EPISCOPVM REGIENSEM,

PARS TERTIA.

PRAEFATIO.

QVONIAM CHRISTI DOMINI GRATIA rutilante illuſtratus iam mundus eluxit, non reor adhuc, ut ſuprà factum eſt, figuratas promiſsiones, ſeu prædicta diſcutiens, huic tertiæ parti prælatis capitulis conſignare. Præſertim, quia lex omnis & prophetia CHRISTVM dominum ſonuit & eccleſiam. Cuius cœleſtis regis & iudicis aduentum, præconia omnium ſpirituum eo ordine nuntiarunt, quo per linguas etiam inimi-
Iacob. 2. corum ſuorum ueritas clamitaret. Quia & dæmones credunt & contre-
Luc. 4. miſcunt, faſsiq́ ſunt præſenti, Scimus qui ſis, qui aduenisti ante tempus D
torquere nos. Quare, iuuante domino, placuit huic operi non tantum eorum uaticinia inſerere, qui Dei ſpiritu acti ſunt, quantum & eorum, qui errantium ſpirituum ſeductione decepti, cognoſcentes Deum, non ſicut
Rom. 1. Deum glorificauerunt. Pauca itaque de multis expendens, & quædã Sibyllæ uel quoruncunq́ congrua de CHRISTO domino dicta ſubiungens, primo in loco Ioannem præconem præcurſoremq́ ipſius ſingularis regis, & ueri iudicis introducam. Cui teſtimonium ipſa ueritas præbuit, quòd in natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta, in quo lex omnis & prophetia ceſſauit.

PARTIS TERTIAE ARGVMENTA.

I. Promiſsio: De Ioanne Baptiſta præcurſore Chriſti.
II. Promiſsio: De cœlo uenturi regis & iudicis Chriſti.
III. Promiſs. De uerbo Dei & homine.
IIII. Promiſs. De nato Chriſto ex Virgine.
V. Promiſs. De Chriſto poſito in præſepio.
VI. Promiſs. De ſtella ſigno.
VII. Promiſs. De pace & ſalute natiuitatis eius.
VIII. Promiſs. De fuga in Aegyptum.
IX. Promiſs. De paruulis pro Chriſto occiſis.

X. Promiſsio: De Chriſto, quo͛d in templo ex Eſaia Iudæos conuicit.
XI. Promiſs. De uncto Chriſto per columbam.
XII. Promiſs. De electione diſcipulorum.
XIII. Promiſs. De miraculis Chriſti.
XIIII. Promiſs. De Chriſto, quo͛d mare pedibus ambulauit.
XV. Promiſs. De Chriſto, quo͛d populos mirabiliter pauit in eremo.
XVI. Promiſs. De Chriſto, quo͛d portatus aſello eſt.
XVII. Promiſs. De Chriſto, quo͛d expulit de templo mercatores.
XVIII. Promiſs. De traditore Chriſti oſtenſo.
XIX. Promiſs. De iniuriato Ieſu.
XX. Promiſs. De Chriſto ſpinis coronato.
XXI. Promiſs. De Chriſti cruce & uulneribus.
XXII. Promiſs. De eo, quo͛d inter latrones crucifixus eſt.
XXIII. Promiſs. De ueſtimentis ſorte diuiſis.
XXIIII. Promiſs. De felle & aceto.
XXV. Promiſs. De Chriſto lancea in latere percuſſo.
XXVI. Promiſs. De obſcurato Sole in paſsione.
XXVII. Promiſs. De ſepultura Chriſti domini.
XXVIII. Promiſs. De ſanctorum corporibus in morte domini ſuſcitatis.
XXIX. Promiſs. De diei tertiæ reſurrectione.
XXX. Promiſs. De incredulis diſcipulis increpatis.
XXXI. Promiſs. De aſcenſione Chriſti in cœlum, & donis ſpiritus ſancti.
XXXII. Promiſs. De exortu eccleſiæ.
XXXIII. Promiſs. De teſtamento, cantico, & homine nouo.
XXXIIII. Promiſs. De martyribus.
XXXV. Promiſs. De uocatione gentium.
XXXVI. Promiſs. De fide regum.
XXXVII. Promiſs. De iugo legis Chriſti, quo͛d reges, genteſq; acceperunt.
XXXVIII. Promiſs. De ſubuerſione idolorum, atque templorum.
XXXIX. Promiſs. De mēſa Chriſti, generale regibus & pauperibus.
XXXX. Promiſsio: De Euangelio omnibus gentibus prædicato & fine.

Tempus Gratiæ. C

PROMISSIO I. IMPLETA.

De Ioanne Baptiſta præcurſore Chriſti.

Eſa. 40. ESAIAS propheta: Vox, ait, clamantis in eremo,
parate uiam domino, rectas facite ſemitas Dei noſtri.
Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis hu-
miliabitur. Et erunt tortuoſa in directum, & aſpera in
uias planas. Et uidebit omnis caro ſalutare Dei. Fir-
mat hæc Ioannes Euangeliſta, dicens: Hoc eſt teſtimo-
Ioan. 1. niũ Ioannis de CHRISTO, quando ad eum miſerũt
Principes ſacerdotum interrogantes, utrum ipſe eſſet Chriſtus. Et confeſ-
ſus eſt & non negauit, dicens: quia nõ ſum. Qui ei dixerunt, Helias es tu?
& dixit, Non. Quis ergo es? aiunt: dic, ut habeamus renuntiare his, qui
nos miſerunt. Quid de te ipſo dicis? qui dixit, Ego ſum uox clamantis in
eremo, parate uiam domino, ſicut dicit Eſaias Propheta. Teſtatur & Pe-
Act. 13. trus in Actibus apoſtolorum, dicens: Cùm impleretur curſus Ioannes di-
cebat: Quem me ſuſpicamini eſſe non ſum ego, ſed ecce uenit poſt me, de
cuius pedibus non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamentorum eius. D
Fatetur & Sibylla Erythræa, dicens: Iudicij ſignũ tellus ſudore madeſcet.
Iam æquantur campis montes, & cęrula Ponti. Secꝙ ipſam exponens ad-
iunxit: Non erit in rebus hominum ſublime uel altum. Quod impletum
per Chriſtum dominum ipſi cognoſcimus & uidemus.

PROMISSIO II. IMPLETA.

De cœlo uenturi regis, & iudicis Chriſti.

Pſal. 18. & 144. DAuid Propheta: A ſummo cœli, ait, egreſsio eius. Et iterum: Regnũ
tuum, regnum omnium ſeculorum. Item: Ipſe regnauit dominus ſu-
Pſal. 46. Eſa. 33. per omnes gentes. Et Eſaias: Regem cum claritate uidebitis. Item: Ecce rex
& 19. tuus, ait, uenit ſedens ſuper nubem leuem. Carnẽ ſcilicet nullum pondus
Matth. 2. habentem peccati. Firmat hæc Euangelium Matthæi, dicens: Magi ab
Oriente uenerunt, dicentes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Teſta-
1. Timo. 1. tur & Paulus: Regi, ait, ſeculorum. Et iterum: Oſtendit beatus & ſolus po
& 6. tens rex regum, & dominus dominorum. Faterurꝙ Sibylla: E cœlo rex
adueniet per ſecla futurus.

PROMISSIO III. IMPLETA.

De uerbo Dei & homine.

Pſal. 106. DAuid propheta: Miſit, ait, uerbũ ſuum, & ſanauit eos. Et Hieremias:
Baruch 3. Hic Deus noſter, & nõ eſt alius abſꝙ eo, qui inuenit omnẽ uiã prudẽ-
tiæ, &

A tiæ,& dedit eam Iacob electo ſibi,poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus cōuerſatus eſt. Et Abbacuc propheta: Ambulauit, ait, uerbum, & exijt in campos. Firmat hęc Ioannes Euangeliſta,dicens: Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Teſtatur & Paulus: Cum in forma Dei eſſet, nō rapinā arbitratus eſt eſſe æqualis Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formā ſerui accipiēs,in ſimilitudinē hominū factus, & habitu inuētus ut homo. Faterurq́; Sibylla: Scilicet ut carne præſens,& iudicet orbem. *Abba. 2.* *Ioan. 1.* *Phil. 2.*

PROMISSIO IIII. IMPLETA.

De nato Chriſto ex Virgine.

ESaias propheta: Ecce,ait,Virgo in utero accipiet,& pariet filiū,& uocabitis nomē eius Emanuel: quod interpretatum, Nobiſcū Deus. Firmat hoc Lucas Euangeliſta,dicens: Miſſus eſt Gabriel angelus ad uirginem deſpōſatam,cui nomē erat Maria,qui & ingreſſus ſic eam ſalutauit: Aue,inquit,gratia plena,dominus tecū. Et paulo pòſt: Spiritus ſanctus, ait,ſuperueniet in te,& uirtus altiſsimi obumbrabit tibi, propterea quod naſcetur ex te ſanctum uocabitur filius Dei. Teſtatur & Paulus, dicens: Cum autē uenit plenitudo temporis,miſit Deus filium ſuum factū ex muliere: Hebræam locutionem ſequens,quæ omnes fœminas mulieres nominat. Fatetur & Sibylla: Deum cernēt,inquit,incredulus, atq; fidelis. Dicit Maro: Iam noua progenies cœlo demittitur alto: Iam redit & uirgo. Re-
B dit dixit, quia uirgo adhuc Eua mortem intulit mundo, rediens uirgo Maria protulit ſaluatorem. *Eſa. 7.* *Luc. 1.* *Gal. 4.*

PROMISSIO V. IMPLETA.

De Chriſto in præſepi poſito.

ESaias propheta: Agnouit, ait,bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. Et Abbacuc: In medio, inquit, duûm animaliū cognoſceris. Firmat hæc Lucas Euangeliſta,dicens: Cum autē impleti ſunt dies Mariæ,peperit filium & pannis eum inuoluit, & poſuit in præſepe, quoniam non erat locus in diuerſorio. Et angelus ad paſtores: Natus eſt nobis,ait, CHRISTVS dominus in ciuitate Dauid,& hoc uobis ſignum: Inuenietis infantem pannis obuolutum & poſitum in præſepe. Teſtatur & Paulus, dicens: Pauper factus eſt,cùm diues eſſet, ut eius paupertate nos ditaremur. Fatetur & Sibylla: Cùm iacet incultus denſis cum uepribus orbis. *Eſa. 1.* *Abbac. 3.* *Luc. 2.* *2. Cor. 8.*

PROMISSIO VI. IMPLETA.

De ſtellæ ſigno.

BAlaam propheta ex gentibus: Orietur,inquit, ſtella ex Iacob & exurget homo ex Iſraël,& cōfringet omnia regna terræ. Eſaias propheta: Gentium populus, ait, ſedens in tenebris uidit lucē magnā. Et Dauid di- *Num. 24.* *Eſa. 9.*

Pſal. 71. xit:Reges Tharſis & inſulæ munera offerent,Reges Arabum & Saba do C
Eſa. 60. na adducent.Item Eſaias: Omnes à Saba uenient, ferentes aurum, tus,&
lapidem pretioſum,ſalutare domini bene nuntiabunt. Firmat hæc Mat-
Matth. 2. thæus Euangeliſta, dicens: Ecce ſtella quam uiderant Magi in Oriente,
præibat eos,donec uenit,& ſtetit ſupra locum,ubi erat puer. Videntes au-
tem ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno.Ingreſſi itaq; inuenerunt puerum
& matrem eius. Apertiſq; theſauris obtulerunt ei munera: aurum, ut re-
gi: tus, ut ſacerdoti: & myrrham, pro dominica ſepultura. Teſtatur &
2. Cor. 4. Paulus: Deus, inquit, qui dixit de tenebris lumen clareſcere, claruit in
cordibus noſtris ad illuminationem gloriæ ſcientiæ eius CHRISTI
Ieſu. Faceturq; Sibylla,dicens: Exuret terras ignis pontum populumq;.
Dicit & Maro quædam congrua:Stella facem ducens multa cum luce cu-
currit:Muneribus cumulant, & ſanctum ſidus adorant.

PROMISSIO VII. IMPLETA.

De pace & ſalute natiuitatis eius.

Eſa. 9. PEr Eſaiam prophetam:Datus eſt,ait, nobis filius. Et pauló poſt: Ad-
ducam pacem ſuper principium eius,pax & ſalus illi magna eſt, pote-
Luc. 2. ſtatis & pacis eius non erit terminus. Firmat hæc Lucas Euangeliſta, di-
cens: Continuò facta eſt cum angelo multitudo exercitus cœleſtis lau-
dantium & dicentium:Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus
Ioan. 14. bonæ uoluntatis. Et ipſe: Pacem meam, ait, do uobis, pacem meam re- D
Epheſ. 2. linquo uobis. Teſtatur & Paulus apoſtolus, dicens: Ipſe eſt enim pax
noſtra,qui fecit utraque unum. Fatetur & Maro: Pacatumq; reget pa-
trijs uirtutibus orbem.

PROMISSIO VIII. IMPLETA.

De fuga in Aegyptum.

Oſee 11. PEr Oſeam prophetam: Ex Aegypto, ait, uocaui filium meum. Hoc
Matth. 2. firmat Euangeliſta Matthæus: Angelus domini, ait, apparuit Ioſeph
in ſomnis, dicens: Surgens accipe puerum & matrem eius,& fuge in
Aegyptum: Quæſiturus eſt enim Herodes puerum,ut eum perdat. Ad
hoc enim in Aegyptum CHRISTVS introductus eſt,ut, ſicut apoſto-
Rom. 5. lus Paulus dicit,ubi abundauit delictum, ſuperabundaret gratia.

PROMISSIO IX. IMPLETA.

De paruulis pro Chriſto occiſis.

Hier. 31. IN Hieremia propheta: Vox,inquit, in Rama audita eſt, fletus & ulu-
latus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. Et
Pſal. 24. per Dauid, dicens: Innocentes & recti adhæſerunt mihi. Item alibi:
Pſal. 8. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Firmat hæc Euan-
geliſta

A gelista Matthæus: Herodes uerò, ait, ut uidit quia illuſus eſt à Magis, iratus eſt ualde, & miſit & occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem & in omnibus regionibus eius, à bimatu & infrà, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis. Teſtatur & Ioannes in Apocalypſi: Hi ſunt, dictum eſt, qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine agni. Numerusq́ eorum ex omni tribu Iſraël oſtenſus eſt centum quadraginta quatuor milia ſignati, quos etiam à nolente Hieruſalem CHRISTVS ſuo numero ſociauit, quia, ſicut Paulus dicit: Quos prædeſtinauit, illos & uocauit. Ad hæc Maro: Infantumq́ animæ ſtantes in limine primo. Item ipſa: Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores. *Matth.2.* *Apoc.7.* *Rom.8.*

PROMISSIO X. IMPLETA.

De puero Ieſu, qui in templo ſeniores Iudæorum ex Eſaia propheta conuicit.

ESaias propheta ex perſona Chriſti domini: Spiritus domini, ait, ſuper me. Propter quod unxit me, bene Euangelizare pauperibus miſit me, curare cõtribulatos corde, prædicare captiuis remiſsionẽ, & cæcis uiſum. Firmat hæc Euangeliũ Lucæ, dicens: Venit Ieſus in templum, & accepit librum Eſaiæ, qui cum legiſſet ea quæ ſuprà poſita ſunt, ait illis: Amen dico B uobis, quia hodie impleta eſt ſcriptura iſta in auribus ueſtris. Et mirabantur omnes qui erant in templo, dicẽtes: Quomodo hic legit, qui literas nõ didicit? Teſtatur apoſtolus Petrus: Non enim, ait, uoluntate humana allata eſt unquam prophetia, ſed ſpiritu ſancto acti locuti ſunt homines Dei. Dicit & Paulus: Superædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu. *Eſa.61.* *Lucæ 4.* *Matth.6.* *2.Pet.1.* *Epheſ.2.*

PROMISSIO XI. IMPLETA.

De Chriſto uncto per columbam, poſteà quàm eum Ioannes in Iordane baptizauit.

ESaias propheta: Exaltabuntur, ait, deſerta Iordanis. Et ſequitur: Plebs mea uidebit altitudinẽ Dei, & claritatẽ domini. Dicit & Dauid: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei. Item ipſe: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis. Firmat hęc Euangeliũ Matthæi, dicens: Venit Ieſus à Galilea in Iordanem, ut baptizaretur à Ioãne. Et prohibebat eum Ioannes, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Reſpondit ei Ieſus: Sine modo: ſic enim decet implere nos omnem iuſtitiam. Tunc tinxit eum, & baptizato Ieſu ſtatim aſcẽdit de aqua, & aperti ſunt ei cœli: & uidit ſpiritum ſanctum deſcendentem de cœlo ſicut columbam, & manentem ſuper eum. Et uox facta eſt de cœlo, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Teſtatur in hoc Petrus apoſtolus, dicens: *Eſa.44.* *Pſalm.45.* *Pſalm.44.* *Matth.3.*

2. Pet. 1. Et hanc uocem audiuimus de cœlo delatam, cùm eſſemus cum illo in ſan- C
cto monte. Tertio enim hæc de cœlo ſonuit uox, ſicut norunt, qui Euan-
Gene. 8. gelia intelligunt, uel audiunt. Per columbā uerò, unctionem intelligit, qui
nouit poſt diluuium ramum oleæ columbam ad arcam portaſſe.

PROMISSIO XII. IMPLETA.

De electione diſcipulorum.

Hierem. 16. PEr Hieremiam prophetam: Mittam, inquit, ad eos piſcatores, & piſca-
buntur eos: & uenatores, & uenabuntur eos. Firmat hoc Euangeliũ
Marci: Inuenit IESVS, ait, Simonem Petrum, & Andream fratrē eius,
Marc. 1. iuxta mare Galilææ componentes retia. & ait illis: Venite poſt me, & fa-
ciam uos piſcatores hominum. Venientibus dedit montes altiſsimos cer-
Pſalm. 103. uis: petram refugium erinacijs & leporibus: Piſcantibus uerò, uolucres
Pſalm. 8. cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris. Quod breuiter expo
Pſalm. 46. nit Dauid dicens: Principes populorum conuenerunt cum Deo Abrahā.
Fatetur & Sibylla: Celſum cum ſanctis æui iam termino in ipſo.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De miraculis Chriſti.

Eſa. 40. ESaias propheta: Exhortamini, ait, qui eſtis puſillanimes, confortamini D
Eſa. 35. & iam nolite timere. Ecce enim Deus noſter retribuet iudicium, ipſe
ueniet, & ſaluos uos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſur-
dorum audient. Tunc ſaliet claudus ſicut ceruus, & plana erit lingua mu-
Marc. 11. torum. Firmat hoc Euangelium Marci dicens: Venerunt diſcipuli Ioan-
nis miſsi ab eo ad Ieſum, & dicunt ei: Hæc dicit magiſter, Tu es, qui ueni-
ſti, an alium expectamus? Reſpondit eis Ieſus: Ite, dicite Ioanni quæ uidi-
ſtis, & audiſtis. Cæci uident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, leproſi mun-
dantur, pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit ſcandalizatus
Actuum 7. in me. Teſtatur & Petrus in Actibus apoſtolorum: Ieſus, ait, qui uenit be-
nefaciens & curans in plebe omnem infirmitatem, quia Deus erat in eo.
Dicit ad hæc & Maro: Ipſe Deûm uitam accipiet.

PROMISSIO XIIII. IMPLETA.

De Chriſto, quòd mare pedibus ambulauit.

Pſalm. 76. DAuid propheta: In mari eſt uia tua & ſemitæ tuæ in aquis multis. Di-
Abac. 3. cit & Abacuc: Diſpergens aquas itineris dedit abyſſus uocem ſuam.
Matth. 14. Firmat hæc Euangeliũ Matthæi, dicēs: Quarta autem noctis uigilia uenit
Ieſus ad diſcipulos ſuos, ambulās ſuprà mare. Vidētes uerò eum diſcipuli
timuerunt, dicētes: Phantaſma eſt. Accedens autem ad eos Ieſus dixit eis,
Ego

A Ego ſum, nolite timere. Solomon etiam dicit: Dediſti in mari uiam, & *Sap.14.*
inter fluctus ſemitam firmiſsimã. Oſtendens quoniã poteſt etiam ſine rate
tranſeuntes mare ſeruare. Quod etiam in Petro IESVS feciſſe cogno-
ſcitur. Teſtatur & Paulus in naufragio aſtitiſſe ſibi Ieſum, dicentem: Ne ti *Actuum 27.*
meas Paule, ecce enim donauit tibi Deus omnes, qui tecum nauigant. Ex
quibus nullus hominũ perijt niſi nauis tantum. Sibylla uerò ſupradictum
ad utrunq; reſpondit: Exuret terras ignis, pontum, populumq;.

PROMISSIO XV. IMPLETA.

De Ieſu, quòd mirabiliter populos pauit in deſerto.

DAuid propheta: Satiauit, ait, animam inanem, & animam eſurientem *Pſalm.106.*
bonis repleuit. Et Eſaias dicit: Cibauit te in hæreditate patris tui Ia- *Eſa.58.*
cob. Firmant hæc Euangeliſtæ: quòd IESVS iuſsit diſcipulis ſuis, quin- *Matth.14.*
quagenos in fœno diſcumbere. Et ex quinq; panibus & duobus piſcibus,
hominum quinq; milia pauit in eremo, & ex reliquijs duodecim cophini
repleti ſunt. Teſtatur & Paulus: Omnes enim de uno pane participamus. *1.Cor.10.*
Et iterum: Sanctificantur omnia per uerbum Dei & orationem. Et ad hoc *1.Tim.4.*
ſignum ſupradicta Sibylla reſonat.

PROMISSIO XVI. IMPLETA.

B *De Ieſu, quòd portatus aſello eſt.*

ZAcharias propheta, Dicite, ait, filiæ Sion. Ecce rex tuus uenit tibi iu- *Zach.9.*
ſtus & ſaluans, ipſe manſuetus ſedens ſuper ſubiugalẽ aſinam & pul-
lum nouellum. Hæc omnes Euangeliſtæ confirmãt: quòd Ieſus ſederit in *Matth.21.*
pullo aſinæ, eiq; indumenta ſua populus ſtrauerit. In hoc facto Ieſus Cor-
nelium oſtẽdit ex gentibus uenientẽ ad fidem, in quo ſedit gratia uocãtis.
Quoniã in diſco illo gentes mũdatas Petro dñs oſtẽdit, credẽte Cornelio. *Actuum 10.*

PROMISSIO XVII. IMPLETA.

De Ieſu, quòd de templo Dei pepulit peccatores.

PEr Dauid prophetã ipſe dicit: Comedit me zelus domus tuæ, quoniã *Pſalm.68.*
obliti ſunt uerborum tuorum inimici mei. Item ibidẽ: Quoniã nõ cognoui
literaturã, introibo in potentiam domini. Et hæc Euangeliſtæ confirmãt:
Ieſum dñm ex flagello reſticulæ pepuliſſe de templo ementes & uendẽtes
columbas, & mẽſas nummulariorum euertit, dicẽs: Domus mea domus ora- *Matth.20.*
tionis uocabitur, uos autẽ feciſtis eam ſpeluncã latronũ. Teſtatur & Pau-
lus: Si quis, inquit, templũ Dei uiolauerit, uiolabit illũ Deus: Et iterũ: Scri *1.Cor.3.*
pta autem ſunt hæc ad corruptionẽ noſtrã, in quos finis ſeculorum obuenit. *1.Cor.10.*
In quo etiã amatores pecuniæ notat inter cætera, & proditores, qui, ut co-
lumbas, innocentes prodendo diſtrahunt. Hinc eſt etiam illud Maronis:
—Paulatim ac decolor ætas, Et belli rabies & amor ſucceſsit habendi.

PROM

PROMISSIO XVIII. IMPLETA. C

De Chriſto domino qui ſui traditorem oſtendit.

Pſalm. 40. Ioan. 13. PEr Dauid prophetam ipſe dicit: Qui edebat panes meos, amplificauit ſuper me calcaneum. Item ibi: Egrediebatur, ait, foras,& loquebatur in eodem, aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me co-
Pſalm. 54. gitabant mihi mala. Et iterum: Si inimicus malè dixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utiq; : & ſi is qui oderat me ſuper me magnum dixiſſet, abſconderem me utique ab eo: Tu autem homo unanimis dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. Et apertius: Traditus ſum, ait, & non
Zach. 11. egrediebar. Dicit & per Zachariam: Dederunt mercedem meam trigin-
Matth. 26. ta argenteos. Hæc omnes Euangeliſtæ confirmant: quòd IESVS do-
Ioan. 13. Marc. 14. minus diſcumbentibus diſcipulis dixerit: Scitis quia unus ex uobis tradet
Lucæ 22. me? Cumq; ſinguli dicerēt: Nūquid ego ſum rabbi? ait: Cui tinctam buccellam dedero, ipſe eſt. Dicente uerò Iuda: Nunquid ego ſum magiſter? ait illi Ieſus: Tu dixiſti. Et cōtinuò cum accepiſſet buccellā, introijt in eum Satanas. Et abijt, & exijt foras, ut eum traderet Iudæis. Et iterum abijt Iudas, & retulit argentū principibus ſacerdotum, dicens: Peccaui tradēdo
1. Cor. 11. ſanguinem iuſtum. Teſtatur & Paulus: Dominus Ieſus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit panem: & cætera quæ uſque ad traditionem acta ſunt. Faterurq; Sibylla: Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.

PROMISSIO XIX. IMPLETA. D

De contumelijs in Ieſum.

Eſa. 50. PEr Eſaiam prophetā: Ipſe dorſum meum, ait, poſui ad flagella, maxillas uerò meas ad palmas, faciem uerò meam non auerti à fœditate ſpu
Thren. 3. torum. Et Hieremias dicit: Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur op
Matth. 27. probrijs. Et hæc omnes Euāgeliſtæ confirmant: quòd flagellatum Ieſum eis Pilatus tradidit crucifigendū: eiq; palmas & colaphos dabant, dicētes: Prophetiza nobis Chriſte, quis te percuſsit? Teſtatur in his & Petrus apo
1. Pet. 2. ſtolus dicens: CHRISTVS pro nobis paſſus eſt, uobis relinquēs exemplum ut ſequamini ueſtigia eius. Qui cum malediceretur non remaledicebat: cum pateretur, non minabatur: commendabat autem iudicanti ſe iniuſtè. Fatetur Sibylla alia: In manus, inquit, impiorum poſteà ueniet, dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & impurato ore expuent uenenatos ſputos. Dabit uerò ipſe ad uerbera ſanctum dorſum, & colaphos accipiēs tacebit: ne quis agnoſcat quod uerbum, uel unde ueniat. Quæ omnia impleta in Chriſto domino, omnis iam mundus agnoſcit.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

De Chriſto ſpinis coronato.

Pſalm. 31. PEr Dauid ipſum: Conuerſus ſum, ait, in ærumna, dum infigeretur ſpi-
Matth. 27. na. Et hoc Euāgeliſtæ confirmāt: quòd ſpineam coronam impoſuerūt capiti eius: & crucem ſuam portans exijt. Hoc etiam aries ille ſignauit, qui

in ſpinis

A in ſpinis cornibus detentus immolatus eſt pro Iſaac. Fatetur & Sibylla, Gene.22.
Vt inferis loquatur,& corona ſpinea coronetur.

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

De Chriſti cruce, & uulneribus.

ESaias Propheta,Sicut ouis, ait, ad uictimam ductus eſt,& ſicut agnus Eſa.53.
coram tondente ſe,non aperuit os ſuum. Et iterum: Pro iniquitate po
puli mei ductus eſt ad mortem.Dicit & per Dauid: Foderũt manus meas Pſal. 21.
& pedes: dinumerauerunt omnia oſſa mea. Hieremias etiam dicit: Ante Thren.4.
faciem noſtram CHRISTVS dominus comprehenſus eſt in corruptio-
nem eorum.Item ipſe, Venite, ait, mittamus lignũ in panem eius. Firmãt Hierem.11.
hæc omnes Euangeliſtæ: Quòd uenientes ad locum qui dicitur Golgo- Matth.27.
tha,quod eſt Caluariæ locus, ibi eum crucifixerũt. Teſtatur in hæc Petrus
apoſtolus dicens:Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Di 1.Pet.2.
cit & Paulus: Etſi crucifixus eſt ex infirmitate,ſed uiuit in uirtute Dei. 2.Cor.13.

PROMISSIO XXII. IMPLETA.

Quòd Chriſtus in medio latronum ſit crucifixus.

ESaias Propheta, Inter ſceleratos,inquit,deputatus eſt,qui peccatũ nõ Eſa.53.
B fecit, cuius liuore ſanati ſumus omnes. Firmat hoc Euangelium Ioan-
nis dicens: Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in me- Ioan.19.
dio autem IESVM. Dicit ad hæc Petrus apoſtolus: Nemo autem ueſtrũ 1.Pet.4.
patiatur quaſi homicida,aut fur,aut maledicus. Si uerò quaſi Chriſtianus
non erubeſcat, glorificet autem dominum in hoc nomine.

PROMISSIO XXIII. IMPLETA.

Quòd ueſtimenta eius diuiſa,& ſortem ſuper tunicam miſerint.

PEr Dauid prophetam: Ipſi diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea,& ſuper ue- Pſalm.21.
ſtem meam miſerũt ſortem. Firmat hæc Ioannes Euangeliſta: Milites Ioan.19.
uerò, ait, crucifigentes IESVM acceperunt ueſtimenta eius,& fecerunt
quatuor partes. Similiter & tunicam, quæ erat deſuper cõtexta per totũ,
dixerunt: Non ſcindamus eam,ſed ſortiamur de illa cuius ſit.Hanc tuni-
cam unam eſſe eccleſiam catholicam, apoſtolus Paulus oſtendit, dicens:
Chriſtus dilexit eccleſiam,& ſeipſum tradidit pro ea,ut eam ſanctificaret,
mundans eam lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet ſibi ipſe glorioſam ec- Epheſ.5.
cleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed
ut ſit ſancta & immaculata.

PROMISSIO XXIIII. IMPLETA.

De Chriſto, qui felle & aceto potus eſt.

Per Da

Pſalm.68. PEr Dauid Prophetam ipſe: Dederunt, ait, in eſcam meam fel, & in ſiti C
mea potauerunt me aceto. Et hæc omnes Euangeliſtæ confirmant.
Ioan.19. Sciens IESVS, ait Ioannes, quia omnia conſummata ſunt, ut impleretur ſcriptura, ait, Sitio. Vas poſitum erat aceto plenum, ſpongiam plenam aceto hyſopum circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet IESVS acetum plenum felle ait: Conſummatum eſt: & inclinato ca-
Pſalm.50. pite tradidit ſpiritum. Et per Dauid hanc herbã non tacuit, dicens: Aſperges me hyſopo, & mundabor. Fatetur & Sibylla: Ad cibum autem, ait, fel, & ad ſitim acetum dederunt, inhoſpitalitatis hanc monſtrabunt menſam. Ad hæc quoque Vergilianum illud reſpondet: Occidet & ſerpens, & fallax herba ueneni, Occidet. tunc enim diabolus uictus eſt.

PROMISSIO XXV. IMPLETA.

De Chriſto, quod lancea percuſſus, & ex latere eius ſanguis & aqua manauit.

Zach.12. ZAcharias Propheta: Videbunt in quem pupugerunt. Et iterum in
Exod.12. lege dictum eſt: Os non comminuetis ex eo. Hieremias uerò dicit:
Thren.3. Dabit in foſſura os ſuum. Firmant hæc omnes Euangeliſtæ dicente Ioan-
Ioan.19. ne: Ad IESVM autem cum ueniſſent milites, cumque uidiſſent mortuum, non fregerunt eius crura ut latronum, ſed unus è militibus lancea latus eius aperuit, & continuò exiјt ſanguis & aqua. Teſtatur in his Petrus apo D
1.Pet.1. ſtolus: Scientes, ait, quia non auro uel argento redempti eſtis à uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine agni imma-
1.Ioan.5. culati. Dicit & Ioannes apoſtolus: Tria ſunt quæ teſtimonium dicunt, ſpiritus, ſanguis, & aqua. Et ſequitur: Si teſtimonium hominum acceperimus, teſtimonium Dei maius eſt. Fatetur & Sibylla increpans Iudæam gentem: Ipſe enim inſipiens, ait, tuum Deum non intellexiſti, ludentem mortalium ſenſibus, & ſpinis coronaſti, & horridum fel miſcuiſti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

Quòd in Chriſti paßione Sol, Lunaque, obſcurati ſunt.

Eſa.24. ESaias Propheta: Ante faciem eius, ait, confundetur terra & mouebi-
Ioël 2. tur cœlum, ſol & luna contenebreſcent & ſydera abſcondent lumen ſuum. Et hæc Euangeliſtæ dicentis confirmant: Poſtquàm crucifixus eſt
Matth.27. Ieſus, tenebræ factæ ſunt per uniuerſam terram à ſexta hora uſque in no-
Amos 8. nam. Et iterum: Poſtquàm emiſit ſpiritum Ieſus, uelum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo uſque ad deorſum. Dicit & Paulus apoſtolus:
2.Cor.3. Cum conuerſi fuerint ad Chriſtum, auferetur uelamen. Fatetur & Sibylla: Templi uerò uelum ſcindetur, & medio die nox erit tenebroſa nymbis in tribus horis.

Promiſſ.

A

PROMISSIO XXVII. IMPLETA.

De ſepultura Chriſti domini.

PEr Dauid prophetam ipſe: Factus ſum, ait, ſicut homo ſine adiutorio in mortuis liber, ſicut uulnerati dormientes proiecti in monumento. Item: Non derelinques animam meam apud inferos, neq; dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Hic etiam Matthæus & cæteri Euangeliſtę teſtantur, quòd Ioſeph ab Arimathia permittente Pilato, accepit corpus IESV & linteaminibus obuolutum poſuerit in monumento nouo. Teſtatur & Paulus, dicens Corinthijs: Tradidi enim uobis in primis quod & accepi, quia CHRISTVS mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecũdum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecũdũ ſcripturas. Fatetur & Sibylla: Et morte morietur tribus diebus ſomno ſuſcepto. *Pſal. 87.* *Pſal. 15.* *Matth. 27.*

PROMISSIO XXVIII. IMPLETA.

Quòd in morte Chriſti ſanctorum corpora ſurrexerunt.

ESaias propheta dicit: Exurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis ſunt, & exultabunt omnes qui ſunt in terra. Ros enim qui à te eſt, medicina illis eſt. Hæc firmat Matthæus Euangeliſta, dicens: Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum dormientium ſurrexerunt. Et exeuntes de monumẽtis poſt
B reſurrectionem ipſius, uenerunt in ſanctam ciuitatẽ, & apparuerunt multis. Dicit & Paulus: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quęrite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Teſtatur & Petrus apoſtolus, dicens: Ideo & mortuis euangelizatũ eſt. Fatetur & Sibylla: Tartareumq; chaos monſtrauit terra dehiſcens: Inquirens tetri portas infringet Auerni: Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni. *Eſa. 26.* *Matth. 27.* *Coloſſ. 3.* *1. Pet. 4.*

PROMISSIO XXIX. IMPLETA.

Quòd tertia die à mortuis reſurrexerit.

OSee propheta dicit: Poſt biduum ſanabit nos. Die tertia ſurgemus, & ante lucem paratũ eum inueniemus. Dicit & per Dauid: Ipſe exurgam ante lucẽ. Item ibi: Exurrexit tanquã dormiẽs dominus, quaſi potãs crapulatus à uino. Hæc Matthæus & cæteri Euangeliſtæ cõfirmãt, quòd uenientes principes ſacerdotũ dixerunt Pilato: Domine rememorati ſumus, quòd ſeductor ille dixerat, Adhuc uiuens poſt tertiũ diem reſurgã. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrũ. Dixerat enim eis: Generatio hæc, generatio nequã eſt: ſignũ quærit, & ſignum nõ dabitur illi, niſi Ionæ prophetæ. Sicut eñ Ionas fuit in uẽtre cæti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet & filium hoĩs in corde terrę eſſe tribus diebus, & tribus noctibus. Veſpere autẽ ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, uenit Maria Magdalenæ & alia Maria uidere ſepulchrum. Et ecce terræ motus factus eſt magnus. *Oſee 6.* *Pſal. 56.* *Matth. 27.* *Matth. 16.* *Matth. 28.*

Angelus enim domini deſcẽdit de cœlo,& accedẽs reuoluit lapidem & ſe- C
debat ſuper eum. Fuit autẽ aſpectus eius metuẽdus,& ueſtimẽta eius uelut
nix. A metu autẽ eius expauerũt cuſtodes & facti ſunt ueluti mortui. Di-
xit autẽ angelus mulieribus: Nolite timere uos,ſcio enĩ quòd IESVM,
qui crucifixus eſt,quæritis,nõ eſt hic. Surrexit enim ſicut dixit. Teſtatur
2. Timo. 2. & Paulus Timotheo: Memor eſto,ait, CHRISTVM Ieſum reſurrexiſ-
1. Cor. 15. ſe à mortuis ſecundũ Euangeliũ meũ. Et Corinthijs, Chriſtus,ait,reſurre-
xit à mortuis,primitiæ dormientiũ. Quæritur hic,quo modo primitiæ di
catur,cùm & ipſe ſuſcitauerit mortuos,& Helias atq; Heliſæus à mortuis
excitauerũt? Reſpondetur quòd hi qui ſuſcitati ſunt,denuo mortui, cũ ſic
dormiẽtibus hodieq; requieſcunt. Chriſtum autẽ Paulus apoſtolus dicit
ideo primitiæ dormientiũ,quia ſurgens ex mortuis iam non moritur, &
mors ei ultrà non dominabitur. Fatetur & Sibylla: Tunc ab inferis re-
greſſus,ad lucẽ ueniet primus,reſurrectionis principio reuocatis oſtenſo.

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

De incredulis diſcipulis increpatis.

Oſe. 11. OSee propheta dicit: Sicut leo ructauit dñs, quia ipſe rugiet & obſtu-
Gen. 49. peſcent filij aquilarũ. Iuxta illud dictũ Iacob: Aſcendiſti recumbens,
Mar. 16. dormiſti ut leo. Firmat hoc Euangeliũ Marci: Diſcumbẽtibus illis,ait,ap-
paruit illis IESVS,& increpauit incredulitatem eorũ & duritiam cordis,
quia eis,qui uiderãt eum reſurrexiſſe,nõ crediderunt. Et Thomæ in Ioan- D
Ioan. 20. ne dicit: Injce huc digitũ tuum, & uide manus meas,& manũ tuã mitte in
latus meũ,& noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Teſtatur & Ioãnes in epiſtola
1. Ioan. 1. ſua,dicẽs: Quod audiuimus,quod uidimus noſtris oculis, & manus no-
ſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ,& uita palàm facta eſt nobis. Et Pau-
1. Cor. 15. lus dicit: Apparuit Cephæ,poſtea undecim. Deinde apparuit pluſquàm
quingentis fratribus ſimul,ex quibus plures manẽt uſq; adhuc. Item: Si
CHRISTVS prædicatur quia reſurrexit à mortuis, quo modo dicunt
quidam in nobis,quia reſurrectio mortuorum non eſt? Dicit & Maro:
Te duce ſi qua manent ſceleris ueſtigia noſtri, Irrita perpetua ſoluent for-
midine terras.

PROMISSIO XXXI. IMPLETA.

De aſcenſione Chriſti in cœlum, & donis ſpiritus ſancti.

Pſal. 67. DAuid propheta dicit: Aſcendit in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ, de-
Pſal. 17. dit dona hominibus. Item ipſe: Aſcendit ſuper Cherubin & uolauit,
Pſal. 28. uolauit ſup pennas uentorũ. Et iterũ: Domini eſt aſſumptio & ſancti Iſraël
& 103. regni noſtri. Itẽ dicit: Emitte ſpiritũ tuũ & creabunt, & renouabis faciem
Mar. 16. terræ. Firmãt hæc Euãgeliſtæ: dicẽte ipſo in Marco: Signa autẽ credẽtes
hęc ſubſequẽtur. In nomine meo dæmonia ejciẽt, linguis loquẽtur nouis.
Luc. 24. Et alibi: Ego,inquit,promiſſum patris mei mittã uobis,uos autẽ ſedete in
ciuitate

A ciuitate donec induamini uirtute ex alto. Et poſtquã hęc locutus eſt, aſcẽdit in cœlũ,& ſedet ad dexterã Dei. Teſtãtur & Actus apoſtolorꝝ:Nubes, ait,ſuſcepit eũ, & ſublatus eſt à diſcipulis. Et quo modo contẽplãtes erãt, cum iret in cœlum, duo uiri aſtiterunt eis in albis,qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis intuẽtes in cœlũ? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à uobis, ſic ueniet quẽadmodũ eum uidiſtis euntẽ in cœlũ. Et iterũ: Die autẽ Pentecoſtes fuerunt omnes diſcipuli eadem animatione ſimul in uno. Et factus eſt de cœlo ſubitò ſonus,quaſi ferretur flatus uehemens, & impleuit totum illum locum,in quo erant credentes.Et uiſæ ſunt illis linguæ diuiſæ quaſi ignis,& inſedit in unumquenque eorum, & loquebantur uarijs linguis,prout ſpiritus dabat eis pronũtiare.Et iterum: Spiritu ſancto,ait, miſſo de cœlo,quem ditiſsime effudit ſuper nos,& ſuper omnes credẽtes. *Act. 1.* *Act. 2.*

PROMISSIO XXXII. IMPLETA.

De exortu eccleſiæ.

DAuid propheta dicit:Qui habitare facit ſterilẽ in domo matrẽ filiorꝝ lætantẽ.Et Eſaias,Lætare,ait,ſterilis,quę nõ paris,erumpe,exclama, quæ nõ parturis:quia multi filij deſertæ magis, quàm eius quæ habet uirum.Et quo modo hæc pariat, in Euãgelio Marci ipſe dominus oſtendit: Ite,ait diſcipulis,baptizãtes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Itẽ ait: Si quis non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum B Dei.Et in Actibus apoſtolorum:Eritis,inquit,mihi teſtes in totã Iudæam & Samariam,& uſque in fines terræ. Dicit & Petrus: Sicut modo geniti infantes rationale & ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.Teſtatur & Paulus: Si decem milia pædagogorum habeatis in Chriſto,ſed nõ multos patres:In Chriſto enim Ieſu ꝑ Euãgeliũ ego uos genui. *Pſal. 112.* *Eſa. 54.* *Mar. 16.* *Ioan. 3.* *Act. 1.* *1. Pet. 2.* *1. Cor. 4.*

PROMISSIO XXXIII. IMPLETA.

De teſtamento nouo,cantico nouo,& homine nouo.

HIeremias propheta:Ecce dies ueniunt,dicit dominus, & cõſummabo ſuper domũ Iſraël & ſuper domũ Iuda teſtamentũ nouũ, quod dedi patribus eorꝝ.Et paulò pòſt:Hoc eſt teſtamentũ, qđ diſpono ad eos dans leges meas in mẽtibus eorꝝ,& in cordibus eorꝝ ſcribam eas, & nõ docebit unuſquiſq; fratrẽ ſuũ,dicẽs:Cognoſce dñm. Quia omnes cognoſcẽt me à maiore uſq; ad minorẽ eorꝝ. Et per Eſaiã: Ecce ego noua facio, quæ nunc orientur.Et iterũ:Eis uerò qui mihi ſeruiunt,nomẽ nominabitur nouum. Intelligitur utiq; Chriſtianũ,quod nomẽ terras obtinuit.Dicit & Dauid: Cantate domino canticũ nouũ: cantate domino omnis terra. Quis hæc, niſi cæcus corde,impleta nõ uideat? Firmat hęc dñs in Euãgelio Matthęi. Omnis,ait,ſcriba eruditus in regno Dei, ſimilis eſt uiro proferẽti de theſauris ſuis noua & uetera. Et iterũ: Quod naſcitur de ſpiritu, ſpiritus eſt. Teſtatur & Paulus:Primus,ait, homo de terra terrenus:ſecundus homo de cœlo. Quo modo portauimus imaginẽ terreni, induamus & imaginẽ *Hier. 31.* *Eſa. 43.* *Eſa. 62.* *Pſal. 95.* *Matth. 13.* *Ioan. 3.* *1. Cor. 15.*

Ephef. 4. eius qui de cœlo eſt. Et iterũ: Renouamini, ait, ſpiritu mentis ueſtrę, & in- C
2. Cor. 5. duite nouũ hominẽ, eum qui ſecundũ Deum creatus eſt. Item: Si qua, ait, in CHRISTO noua creatura, uetera trãſierunt, & ecce facta ſunt noua. Dicit & Maro: Quo ferrea primũ Deſinit, ac toto ſurgit gẽs aurea mũdo.

PROMISSIO XXXIIII. IMPLETA.
De Martyribus.

Pſal. 43. PEr Dauid prophetam dicunt: Propter te morte afficimur tota die, deputati ſumus, ut oues occiſionis. Et iterũ: Dediſti nos tanquam oues
Pſal. 115. ad eſcam. Item: Pretioſa in conſpectu domini, mors ſanctorũ eius. Firmat
Matth. 10. hæc ipſe in Euangelio, dicens: Ecce mitto uos ſicut oues in medio luporũ. Et iterum: Qui perdiderit animam ſuam propter me, in uitam æternam conſeruabit illam. Item: Trademini autẽ, ait, à fratribus, cognatis, & amicis, & morte afficient ex uobis: & eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem ſuſtinuerit uſque in finem hic ſaluus erit. Et in Ioanne: Niſi, ait, granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, multum fru-
1. Ioan. 3. ctum affert. Teſtatur & Ioannes apoſtolus, dicens: Sicut CHRISTVS pro nobis animam poſuit, ſic & nos debemus pro fratribus animas pone-
Rom. 8. re. Dicit & Paulus: Certus ſum enim, quia neque mors, neq; uita, neq; angelus, neque principatus, neq; præſentia, neq; futura (& concludit) neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu D domino noſtro. Ad hæc illud Maronis: Permixtoſq;, ait, diuis uidebit heroas, & ipſe uidebitur illis. Decem ſanè perſecutiones à Nerone uſque ad Diocletianum & Maximinianum fuiſſe, Oroſius hiſtoriographus, ueluti decem plagas Aegyptias, ſcripſit. Alias ſanè quàm plures, beatæ memoriæ Auguſtinus ſcriptis ſuis inſeruit. Quas haud procul à nobis & ſenſit & uidit, nobiſq; memorias ſui martyrij conſecratas tradidit uenerandas, credens & ipſe augmenta eccleſiæ, quæ nos uidemus implere. Sanè noſtris temporibus apud Perſas perſecutionem factam nouimus, imperante Arcadio religioſo & Chriſtiano principe: Qui, ne traderet ad ſe confugientes Armenos, bellum cum Perſis confecit. Eo ſigno, antè quàm potitus uictoria iam coëuntibus prælium militibus, aëriæ cruces in ueſtibus paruere. Vnde etiam uictor auream monetam cum eodem ſigno crucis fieri præcepit, quæ in uſu totius orbis & maxime Aſiæ hodieq; pſiſtit.

PROMISSIO XXXV. IMPLETA.
De uocatione gentium.

Pſal. 49. DAuid dixit: Deus deorum dominus locutus eſt, & uocauit terrã, A
Eſa. 52. ſolis ortu uſq; ad occaſum. Et Eſaias: Mirabuntur gentes multæ ſuper eum, & cõtinebunt os ſuum reges. Quibus nõ eſt nuntiatũ à Deo, uidebunt: & qui nõ audierunt intelligent. Item uirtutes eius in inſulis pro-
Eſa. 55. nuntiabunt. Item Eſaias dicit: Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te, &

A te,& populi qui ignorabant te, ad te confugient. Item ipſe de Apoſtolis: Qui ſunt hi,qui ut nubes uolabunt, adducere filios tuos de terra longinqua? Et iterum:Ecce hi de longinquo ueniunt, hi autē ab Aquilone & mari,hi autē de terra Perſarum.Et per Dauid dicitur: Populus quem nō cognoui,ſeruiuit mihi,in obauditu auris obaudiuit mihi. Firmat hæc dominus in Euangelio: Multi,ait,ab Oriente & Occidēte uenient,& recumbēt cum Abraham,& Iſaac,& Iacob in regno patris ſui. Teſtatur & Petrus: Qui aliquādo,ait,non populus,nunc autē populus Dei. Dicit & Paulus: Vobis dico gentibus,quandiu quidē ego ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum glorificabo, ſi quo modo ad emulationem prouocare potero carnem meam,ut ſaluos faciam aliquos ex illis. Et iterum: Cæcitas, ait,ex parte Iſraël facta eſt,donec plenitudo gentium intraret,& ſic omnis Iſraël ſaluus fiet. Omnis,dicit,qui ſcriptus eſt in libro uitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi.

(Eſa. 60. Eſa. 59. Pſal. 17. Matth. 18. 1. Pet. 2. Rom. 9. Apoc. 13.)

PROMISSIO XXXVI. IMPLETA.

Quòd reges Chriſtum in eccleſia perſequentes,ad eam humiles adducuntur.

IN Dauid propheta:Adorabunt eum omnes reges terræ,omnes gentes ſeruiēt illi. Et Eſaias propheta:Gentes,ait,& reges qui tibi nō ſeruierūt, peribunt.Et iterū:Ecce,ait dominus, tollo in gentes manum meam, & in B inſulas tollā ſignū meum,& adducent filios tuos in gremio, filias aūt tuas ſuper humeros tollent.Et erunt reges nutritores tui,& principes fœminæ eorum pſaltrices tuæ. Et ſuper faciem terræ adorabunt te, & puluerem tuorum pedum lingent. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Regina Auſtri exurget cum generatione hac, & condemnabit eam. Venit enim à finibus terræ audire ſapiētiam Solomonis. Et ecce plus quàm Solomon hic. Ideo plus hic,quia ad illum una,ad iſtum omnia regna uenerunt. Sicut nunc nos, qui tanta credidimus, & credimus hæc impleri, & cernimus & uidimus. Fatetur & Sibylla, dicens: Et coram hoc domino, reges ſiſtentur ad unum.

(Pſal. 71. Eſa. 49. Matth. 12. Luc. 11.)

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Iugum legis Chriſti etiam reges ſuſcepiſſe.

DAuid propheta dicit:Nunc reges intelligite omnes,qui iudicatis terram.Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore. Cōtinete diſciplinā,ne quādo iraſcatur dominus,& pereatis de uia iuſta.Et iterū:In cōueniendo populos in unum, & regna ut ſeruiāt domino. Dicit & Solomon: Diligite iuſtitiā,qui iudicatis terrā.Firmat hæc dominus in Euangelio,dicēs:Tollite iugū meū ſuper uos,& diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Et iterū: In qua mēſura menſi fueritis,in ea remetietur uobis. Teſtatur in hæc Iacobus apoſtolus:Iudicium,inquit, ſine miſericordia illi qui non fecerit miſericordiam. Superexaltat enim miſericordia iudicio.

(Pſal. 2. Pſal. 101. Sap. 1. Matth. 11. Matth. 7. Iacob. 2.)

Paulus etiam orandum pro regibus cenſet, & pro his qui in ſublimitati- C
1. Timo. 2. bus ſunt, ut quietam & tranquillam uitam agamus. Ad hæc Maro ait: Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.

PROMISSIO XXXVIII. IMPLETA.

De ſubuerſione idolorum, atque templorum.

Deut. 7. & 12. Eſa. 19. IN lege ſua dominus per Moyſem dicit: Aras eorũ ſubuertetis, & lucos eorũ ſuccidetis, & ſculptilia eorũ igni cõcremabitis. Et Eſaias propheta: Fugiẽt omnia manu facta Aegypti. Item: Abſcondẽt deos ſuos in ſpelũcis Hier. 10. & cauernis petrarũ, neq; ibi celabũt eos. Hieremias etiã dicit: Dij qui cœlum & terrã nõ fecerũt, pereant de ſub cœlo & terra. Et per Zachariã do- Zach. 13. minus dicit: Perdã nomina idolorũ de terra. Dauid quoque dicit: Omnes Pſal. 95. dij dæmonia. Hæc dominus in Euãgelio Lucæ firmat, dicens: Omne re- Luc. 11. gnũ diuiſum in ſemetipſum deſolabit. Et: Si Sathanas in ſeipſum diuiſus Matth. 12. eſt, quo modo ſtabit regnũ eius? quia dicitis in Beelzebub eijcere me dæmonia. Quòd ſi ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij ueſtri in quo expellunt. Propterea ipſi iudices erunt ueſtri. Teſtatur & Paulus, dicens: Sci- 1. Cor. 8. mus quia nihil eſt idolũ in hoc mundo, & quia nullus Deus, niſi unus. Fatetur & Sibylla: Reijcient ſimulachra uiri, cunctam quoq; gazam. Multa igitur hęc quę de Chriſto dicta, & de Chriſto acta ſunt, nos credimus, quę ante nos populus uidẽs iſta credidit, quæ nos uidemus impleri. Namq; ut de noſtris tẽporibus aliquid dicã: Cõſtãtino Chriſtiano imperatore re- D gnãte, & ſchiſma Donatianũ cõfutatũ eſt ex iudicio, & Arrius eſt diuina autoritate punitus. Theodoſij uerò religioſi principis imperio, per Iouiũ & Gaudentiũ comites oĩa tẽpla expoliata, quæ uana figmẽta, quis noſtrũ permittit ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & ſciẽtia prędi tus, tamẽ paganus, præconio laudum in cõſiſtorio recitato, ſubtili arte qua ualuit, aram Victoriæ in ſenatu reſtitui Chriſtiano, ut nouerat, principi intimauit. Quẽ ſtatim à ſuis aſpectibus pulſum in centeſimo lapide, rhedę nõ ſtratę impoſitũ ea die, manere præcepit. Eutropius quoq; prępo tẽs plurimũ anima & mẽte paganus, cũ in cõtumeliã eccleſiæ edictũ obreptitiẽ ab Arcadio Chriſtiano imperatore ſculperet, ut ſi qs ad eã confugeret, etiã ab altari ſublatus pœnas lueret ampliores, diuino iudicio ſuæ ſententiæ prior ipſe ꝓpinatus eſt. Offenſam qppe prædicti regis incurrens, ad eius refugiũ, quã oderat, cõuolauit. Quẽ ſancta mater pietatis gremio ſuũ excepit inimicũ. Cui ꝑ uenerabilẽ ſacerdotẽ Ioãnẽ imperãs, ueniã oſori & ſupbo uitã cõtulit & ſalutẽ. Eius exẽplo cunctos admonẽs inimicos, uanũ Act. 14. eis eſſe contra ſtimulũ calcitrare: Honorius etiam Theodoſij minor filius Chrĩana religione ac deuotione præditus, tẽpla oĩa cũ ſuis adiacẽtibus ſpatijs, eccleſijs cõtulit: ſimulq; eorũ ſimulachra cõfringẽda ĩ poteſtatẽ dedit. Quę uerò eodẽ imperãte in hac Dei ꝓmiſſione acta ſint, quantũ memoriã gratia diuina iuuerit, duo uel tria loca memoriter ac breuiter excurram. Apud Alexãdriã in tẽplo Serapis hoc argumẽtũ dęmonis fuit. Quadriga

ferrea

A ferrea nulla baſi ſuffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendẽs, cũctis ſtuporẽ ac uelut diuinũ ſubſidiũ oculis mortalium exhibebat. Quã tamẽ lapis magnes, qui ferrũ ſibimet attributũ ſuſpẽdit, eo loco cameræ affixus, totã illã machinã ſuſtentabat. Itaq; cum quidã Dei ſeruus inſpiratus intellexiſſet, magnetem ſtatim ut e camera ſubtraxit, omne illud oſtẽtum cadens confractũ cõminutumq;, oſtendit diuinũ non eſſe, quod mortalis homo firmauerat. Apud urbem Romam ſpecus quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis mechanica arte formatus, gladium ore geſtans, oculis rutilantibus, gemmis metuẽdus ac terribilis apparebat. Huic animæ deuotæ uirgines floribus exornatæ, eo modo in ſacrificio dabantur. Quatenus inſciæ munera deferentes, gradum ſcalæ (quo tota illa diaboli arte draco pendebat) contingentes, impetus uenientis gladrj perimeret, ut ſanguinem ſunderet innocentem. Et hunc quidam monachus bene ob meritum cognitus, Stiliconi tunc patritio eo modo ſubuertit. Bacula, manu ſingulos gradus palpando, inſpiciens, ſtatim ut illum tangens fraudem diabolicam reſpexit, eo tranſgreſſo deſcendens, draconem ſcidit miſitq; per partes. Oſtendens & hic, Deos non eſſe qui manu fiunt. Apud Aphricam Carthagini Cœleſtis ineſſe ferebant templum nimis amplum omnium Deorum ſuorum ædibus uallatum. Cuius platea lithoſtrata, pauimento ac pretioſis columnis & mœnibus decorata, propè in duobus ferè milibus paſſuum protendebatur. Cum diutius clauſum incuria, ſpi-

B noſa uirgulta circunſeptum obruerint, uelletq; populus Chriſtianus uſui ueræ religionis uindicare, dracones aſpideſq; illic eſſe ob cuſtodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis Chriſtiani feruore ſuccenſi, ea facilitate omnia amouerunt illæſi, qua templum ſuo uerò cœleſti regi & domino conſecrarent. Nam cum ſancta Paſchæ ſolennis ageretur feſtiuitas, collecta illic & undiq; omni curioſitate etiam adueniens multitudo ſacerdotum multorꝝ, pater & dignæ memoriæ nominandus antiſtes Aurelius cœleſtis iam patriæ ciuis, cathedrã illic loco Cœleſtis & habuit, & ſedit. Ipſe tunc aderam cum ſocrjs & amicis, atq; (ut ſe adoleſcentium ætas impatiens circunquaq; uertebat) dum curioſi ſingula quæq; pro magnitudine inſpicimus, mirum quoddam & incredibile noſtro ſe ingeſsit aſpectui, titulus æneis grandioribuſq; literis in frontiſpicio templi conſcriptus, Aurelius pontifex dedicauit. Hunc legentes populi, mirabantur. Præſago tunc ſpiritu acta, quæ præſcius Dei ordo certo iſto fine concluſerat. Cumq; à quodam pagano falſum uaticiniũ, uelut eiuſdem Cœleſtis proferretur, quo rurſum & uia, & templa priſco ſacrorꝝ ritui redderẽtur, ille ille, inquam, uerus Deus, cuius prophetica uaticinia neſciunt omnino mentiri nec fallere, ſub Conſtantio & Auguſta Placidia, quorum nunc filius Valentinus pius & Chriſtianus imperat, Vrſo inſiſtente tribuno, omnia illa templa ad ſolum uſq; perducta, agrum reliquit in ſepulturam ſcilicet mortuorum: ipſamq; uiam ſine memoria ſui, nunc Vandalica manus euertit. Noui quoque ipſe in quadam parte Mauritaniæ Prouinciæ,

de ſpelæis & cauernis ita antiqua producta ſimulachra, quæ fuerant ab- C
ſconſa, ut omnis illa cum clericis in ſacrilegio periurij ciuitas teneretur. Quid uerò per cæteras prouincias in re hac actum ſit, & omnibus notum eſt, & exitus ipſi demonſtrant. Doluit hæc futura Hermes Trimegiſtus, & mœrens inter cætera ſcripſit, dicens: Tunc terra iſta ſanctiſsima ſedes delubrorum, atque templorum, mortuorum erit cadauerumq́ plenißima futura. At ſpiritus Dei antè prædixit: ſpiritus etiam dæmonum confiten-
Marc.1. do tacere nequiuerunt, & maximè qui ipſi dixerant Domino: Quid ue-niſti ante tempus perdere nos? Hic tanta Deorum illa turba certorum atque incertorum quos Varro prodit, illi etiam proceres & electi dij cum ipſo rege ſuo Ioue fulmina uibrante, conſilio potentiaq́, ut eorum cultores fe-runt, metuēdi aruisq́ terribiles, hic hic aliquid, ſi non pro mundo, ſaltem pro ſe oportebat agere, ne ſcilicet unus eos perderet crucifixus. Perijſſe
Pſalm.9. uerò & nos nouimus, & Dauid propheta confirmat, dicens: Perijt memo-ria eorum cum ſtrepitu, & dominus in æternum manet.

PROMISSIO XXXIX. IMPLETA.

Reges, & mediocres, ad unam Chriſti menſam pa-riter conuenturos.

Eſa.11. ESaias propheta: Tunc, ait, unà paſcent ſimul lupus cum agno, & par-dus acquieſcet hœdo, & bos, & leo, & agnus ſimul manducabunt pa-
Pſalm.47. leas, & puer puſillus paſcet eos. Et Dauid dicit: Quoniam ecce reges terræ D
collecti ſunt, & conuenerunt in unum, ipſi uidentes ita admirati ſunt. Item
Pſalm.112. ipſe: Quis eſt, ait, qualis dominus Deus noſter? qui in altis habitat, & hu-miliæ reſpicit. Qui erigit à terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem, Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui. Dicit &
Sapien.6. Solomon: Puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi pro
Prouerb.9. omnibus. Et iterum: Sapientia, ait, fabricauit ſibi domum & ſubdidit co-lumnas ſeptem, mactauit ſuas hoſtias, miſcuit in cratere uinum ſuum, & parauit ſuam menſam, miſit ſeruos ſuos conuocās, & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite uinum quod miſcui uobis. Firmat hæc domi-nus in Euangelio, in cœna illa quam diues ipſe magnus parauit filio ſuo.
Luce 14. Miſit, ait, ſeruos, ut uenirent inuitati, & excuſauerunt hoc modo. Vnus di xit: Villam emi, eo uidere illam, habe me excuſatum. Alius dixit: Quinq́ iuga boum emi. Alius dixit: Vxorē duxi. In his tribus excuſationibus cō-
1.Ioan.2. cupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi. Qui-bus detenti Iudæi, uocati ad cœnam CHRISTI uenire noluerunt. Ite, ait paterfamiliâs, circa plateas & uicos, & quos inueneritis adducite. Ex his adductæ ſunt gentes. Adhuc, inquit, locus uacuus eſt, ite, ait, circa ſepes ac uias, & quos inueneritis cogite intrare. Et ex his diuites, re-ges, & quoſdam hæreticos (quos habet extra ouile ſuum) coactos addu-
Ioan.6. cit ille qui dicit: Nemo uenit ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. Etiam uenientibus dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit ſangui

A ſanguinem meum, habet uitam æternã, & ego ſuſcitabo illum in nouiſsimo die. Qui uerò iſti ſunt, Paulus apoſtolus oſtendit: Non eſt, inquit, Iudæus neq; Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus & fœmina. Omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Huic etiam capitulo, quę ſuprà poſuimus, uerba Sibyllæ conueniunt dicentis: Deiecit colles, ualles extollet ab imo. Non erit in rebus hominum ſublime uel altum. Cui conſonans Maro dicit: Nec magnos metuent armenta leones. Gal.3.

PROMISSIO XL. IMPLETA.

Quòd quum omnes crediderint gentes, ueniet finis.

ESaias propheta: Adorabunt, inquit, eum de locis ſuis omnes inſulæ gentium. Et per Malachiam prophetam: A' ſolis ortu uſque ad occaſum clarum erit nomen meum in gentibus, dicit dominus. Et ſacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco. Item Eſaias: Quia repleta eſt terra ut cognoſcat Deum quaſi aqua multa tegens mare. Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi, dicens: Et prædicabitur Euangeliũ hoc in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. De fine mundi per Aggeum prophetam hæc ſigna data ſunt: Ecce ego, dicit Dominus, ſemel adhuc commouebo cœlum ac terram, & ponam orbem terræ deſertum, & ciuitates ita, ut non habitentur. Et Abacuc dicit: Conſummatio in impios ueniet. Et iterum: Ficus, ait, non dabit fructum ſuum, & non erunt naſcentia in eis. Mentietur opus oliuæ & campi non afferent eſcas. Deficient ab eſca oues, & non erunt in præſepibus boues. Ego autem, ait, exultabo in domino. Ipſi quoq; ſapientes mundi in hæc atteſtati ſunt, ut eſt illud Salluſtij: Neceſſe eſt ut omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant. Academiei etiam noui, omnia uergentia incerta eſſe putauerunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finem. Vnde & alius dicit, Quid eſt hoc? iſtud in quo eſt aliquid extremum. Quæ dominus ipſe rerum omnium dans ſigna confirmat: Cum uideritis hæc omnia, ſcitote quoniam in proximo eſt finis. Dicit & Ioannes apoſtolus: Mundus tranſibit & concupiſcentia eius. Extrema autem futura dimidium temporis quod ſubſequitur connexis capitulis demonſtrabit: ut hoc tertium tempus tanquam tertium diem, ex quatuor Euangeliſtis uelut cardinibus mundi ſurgentem, orientali radio migrante Ioanne Euangeliſta, Matthæo, Marco, Luca tribus in partibus conſtitutis, & in duodenario diſcipulorum horarum numero, ueſperum quo paſſus eſt dominus concludamus: ut ipſe dies qui à mortuis reſurrexit, cum æternus uenerit in maieſtate, æternos nos faciat ſecum uiuere, ſemperq; Deum donet ſine fine laudare.

Eſa.41. Malach.1. Pſal.112. Eſa.11. Matth.24. Agge.2. Abac.3. B Luce 21.

FINIS TERTIAE PARTIS, DE TEMPORE SVB GRATIA.

Dimidium temporis, ad cuius c

FINEM IMPLENDÆ ſunt uiſiones, in ſcripturis ſanctis factæ de Antichriſto.

PROLOGVS.

IN HOC dimidium temporis, finem mundi, & ſigna quæ futura ſunt, ipſiusq; Antichriſti facta, ſuperbiam eius, breuisq; temporis poteſtatem, domino donante, & operante eius gratia, aſcriptis capitulis ex diuinis teſtimonijs probanda ſuſcepimus: oſtendentes ſanè prius ac demonſtrantes quid fuerit, qui nunc diabolus dicitur, qualis'ue ab autore bonorum omnium formatus ſit, tum etiam lapſus eius ruinam & finem, ex omni Prophetiæ, uel Noui teſtamenti autoritate breuiter intimabo: ne ſint faſtidio, ſi cuncta fuerint huic operi aſcripta.

DIMIDII TEMPORIS CAPITA. D

I. Prædictio: De Angelo per ſuperbiam effecto diabolo.
II. Præd. De elatione eius.
III. Præd. De præcipitio eius, & aërio carcere.
IIII. Præd. De diabolo ligato, & miſſo in abyſſum.
V. Præd. De myſterijs iniquitatis, quæ diabolus agit per ſuos.
VI. Præd. De ſignis Antichriſti.
VII. Præd. De muliere & beſtia, qua portatur.
VIII. Præd. De decem regibus.
IX. Præd. De moribus Antichriſti.
X. Præd. De perſecutionibus eius.
XI. Præd. De ſuperbia Antichriſti.
XII. Præd. De Antichriſto conuincendo, quòd Chriſtus non ſit.
XIII. Præd. De miſsione Heliæ & Enoch.
XIIII. Præd. De ueſtimento Chriſti.
XV. Præd. De paſsione Heliæ, & Enoch.
XVI. Prom. De eorum reſurrectione.
XVII. Præd. De aduentu filij Dei, & hominis.
XVIII. Prom. De reſurrectione carnis.
XIX. Prom. De iudicio Chriſti domini.
XX. Prom. De igni purificatorio.

A

Dimidium temporis.

Quomodo creatus eſt angelus, qui per ſuperbiam diabolus factus eſt.

Prædictio impleta.

CAPVT I.

PER Ezechielem dicit de eo dominus: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore, in paradiſo Dei tui fuiſti. Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, in medio lapidum igneorum ambulaſti, perfectus in uijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas tua. Et Eſaias: Quomodo, ait, cecidit Lucifer, qui manè oriebatur. Firmat hæc dominus in Euangelio: Vos, ait Iudæis, à patre diabolo eſtis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in ueritate non ſtetit. In ueritate factus eſt in qua non ſtetit, quia ſubditus creatori eſſe noluit. Cuius potentiam nec malus euaſit. Ezech.28. Eſa.14. Ioan.8.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

B

CAP. II.

ESaias propheta de eo: Dicebat, ait, in corde ſuo, In cœlum aſcendam ſuper aſtra Dei, exaltabo ſolium meum: ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo. Et in Ezechiele: Leuatum eſt, ait, cor tuum in decore tuo, perdidiſti omnem ſapientiam. Nunc, ait, iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi miſſus eſt deorſum. Teſtatur & Petrus apoſtolus in epiſtola ad gentes: Deus enim, ait, angelis peccantibus non pepercit: parcit tamen peccantibus hominibus: quia homo diabolo ſeducente peccauit, ille uerò ſeipſum peccando ſeduxit. Eſa.14. Ezech.28. Ioan.12. 2.Pet.2.

Quò fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta.

CAP. III.

ESaias propheta: Veruntamen, ait, in infernum demergeris in profundum laci. Et paulò pòſt: Tu autem proiectus es de ſepulchro tuo, quaſi ſtirps inutilis. Et per Ezechielem dominus de eo: In terram proieci te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te & multitudinem iniquitatum tuarum. Et iniquitate negotiationis tuæ perdidiſti ſanctificationem tuam. Firmat hæc dominus in Euangelio dicens: Videbam Sathanã ſicut fulgur de cœlo cadentem. Tunc enim amplius cecidit, quando ſe ab eo IESVS tentare permiſit. Oſtendens nequitias ſeductionis eius, & docens Eſa.14. Ezech.28. Luce 10. Matth.4.

ſuos

ſuos quemadmodum debeant reſiſtere tentatori. Dicit & Petrus apoſto- C
2.Pet.2. lus: Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in iudicio puniendos
Apoc.12. ſeruari. Et in Apocalypſi Ioannis dicitur: Miſſus eſt draco ille magnus, ille ſerpens antiquus qui uocatur diabolus & Sathanas, qui ſeducit totum orbem terræ & præcipitatus eſt in terrã, & angeli eius cum eo miſsi ſunt, ruinoſam eius ſuperbiam ſequentes. Væ dictum eſt terræ & mari, quoniam deſcendit diabolus ad uos, iram magnam habens, ſciens quia breue tempus habet in negotiatione ſeductionis ſuæ. Quæ egerit decipiendo elatos & cupidos, ſuperiores partes huius libri continent. Nunc uerò in breui, id eſt, in fine temporis, quæ futuræ ſint eius fallaciæ, ſignis, ut dictum eſt, præcurrentibus, exequamur.

De diabolo ligato, & miſſo in abyſſum.

Prædictio impleta.

CAP. IIII.

Pſalm.103. DAuid propheta dicit: Draconem quem finxiſti ad illudendum ei. Et iterum: Tu contriuiſti capita draconum ſuper aquas, tu confregiſti caput draconis magni, & dediſti eum eſcam populis Aethiopibus. Et in li
Iob 40. bro Iob dicitur: Hoc eſt initium figmenti domini quod fecit, ut illudatur
Lucæ 8. ab angelis eius. Firmat Euãgeliſta, dicens: Rogabant Ieſum dæmonia, ne
Lucæ 10. eos mitteret in abyſſum. Et alibi: Dixit IESVS diſcipulis ſuis, Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & non uobis noce- D
Matth.12. bunt. Item dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, ut uaſa domus eius diripiat, niſi prius alligauerit fortem. Super hæc teſtatur Apocalypſis
Apoc.20. Ioannis: Vidit, ait, angelum deſcendentem de cœlo, habentem cathedram magnam in manu ſua, & apprehendit draconem illum magnum, illum ſerpentem antiquum, qui uocatur diabolus & Sathanas, & alligauit eum mille annis, & miſit in abyſſum. Et clauſit, & ſignauit ſuper eum, ne ultrà ſeduceret nationes, donec finiantur mille anni. poſt hæc oportet eum ſolui in breui tempore. Hic expoſuit quod in eodem libro dictum eſt. Gog & Magog uerba Hebræa, quæ Latinè tectum & detectum dicuntur. Vt ſic accipiamus tectum, quòd in abyſſum miſſus ſit diabolus clauſam ſignatamq́ʒ ſuper eum: detectum uerò, quia oportet eum ſolui & produci in breui tempore. Mille uerò anni, aut à parte totum accipiendi ſunt (ut Pe
2.Pet.3. trus dicit apoſtolus: Vnus dies enim domino, ſicut mille anni: & mille anni ſicut dies unus) aut ab exitu ſermonis, quando à Daniele ſeptuagin-
Dan.9. ta hebdomadæ taxatæ ſunt futuræ uſque ad CHRISTVM ducem. Nam tunc eſſe bellum factum, ut Michaël & angeli eius pugnarent cum
Dan.10. dracone, & Danieli angelus oſtendit dicens: Miſſum ſe eſſe ut pugnaret cum principe regni Perſarum: & non eſt, ait, qui me adiuuet niſi Michaël princeps ueſter. In quo bello diabolus uictus eſt & principatus eius, ſicut eidem prophetæ in initio, ita Ioanni in fine temporis oſtenſum eſt. Vt illi quadringenti nonaginta anni, & iſti qui excurrunt ab aduentu ſaluatoris

uſque

A uſque in ſolitudinem eiuſdem diaboli, concludant mille annos, in quibus
ligatus eſt diabololus ne ultra ſeduceret nationes, quas antè poſſederat in
idololatrijs. Quanta autē uirtute, ut ait beatæ memoriæ Auguſtinus, pol-
lebunt tunc ſancti, qui luctaturi ſunt cum diabolo ſoluto, cum quo li-
gato tantis periculis dimicatur? Iam enim, ut Paulus dicit, myſteria ini- 2. The. 2.
quitatis operatur. Sed quæ ſint eius myſteria, iuuante domino, ſubter ad-
nexis capitulis continetur.

Quomodo per omnes ſuos diabolus myſteria iniquitatis operatur.

Prædictio impleta. CAP. V.

APocalypſis Ioannis dicit: Apprehēſa eſt beſtia cum illo pſeudopro- Apoc. 19.
pheta qui fecerat ſigna, quibus ſignis ſeduxit eos, qui acceperūt ſcri-
ptionē beſtiæ, in fronte & in manu ſua. Inſcriptio in fronte & in manu hęc
eſt, non tantū diaboli facta imitari, quantū & gloriari in eius malis ope-
ribus, ut ſub figura CHRISTI Antichriſti facta exerceant. Quos etiam
dominus Ieſus in Euangelio teſtatus eſt, dicēs: Multi uenient in noīe meo Mat. 13.
dicētes: Ego ſum Chriſtus. & multos ſeducēt. nolite ire poſt eos. Et apoſto
lus Ioannes: Audiſtis, ait, quia Antichriſtus uenit: nunc multi Antichriſti 1. Ioan. 2.
facti ſunt. Et qui iſti ſunt oſtendit: Ex nobis, inquit, exierunt, ſed nō erant
ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utiq; nobiſcum. Hæreticos
omnes oſtēdit, & maximè Arrianos, quos nunc uidemus multos ſeduce-
re, aut potentia temporali, aut induſtria mali, aut certè abſtinentia parci-
B tatis, uel quorunlibet ſignorum deceptione. Dicente Apoſtolo: Ipſe enim 2. Cor. 11.
Sathanas transfigurat ſe uelut angelum lucis. Non ergo magnum, ſi mi-
niſtri eius transfigurantur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Quorum fines ſecūdum
operationem ipſorum: cum eis dixerit dominus iactantibus ſe in mirabi-
libus: Non noui uos. Diſcedite à me omnes qui operati eſtis iniquitatē, Matt. 7. Pſal. 6.
tanquam ueſtem CHRISTI, tanquam retia piſcantium Apoſtolo- Veſtē ſuprà po-
rum lacerantes. A' quorum conſortio alieni inueniuntur omnes hæretici, ſuit p eccleſia, ut
qui relicta pace communionis & pannis unius Dei & Apoſtolorum, in hic: retia uerò hic μεταφορικῶς
ſuis non eccleſijs, ſed plateis prædicant, & eorum memorijs non cōmuni- p doctrina Euā-
cant, ſeparati à toto catholicū ſibi nomen aſciſcunt. Cum in ipſa Hieruſa- gelica pōit, qua
lem Iacobus & Stephanus primus martyr: Ioannes apud Epheſum: An- homines ueluti
dreas & cæteri per totā Aſiam: Petrus & Paulus apoſtoli in urbe Roma: piſcantur Apo-
gentium eccleſiam (in qua Chriſti domini doctrinā erudierunt) pacatam ſtoli.
unamq; poſteris tradentes, ſanguine memorijsq; ſuis ex Dominica paſ-
ſione ſacrarunt. Huic generali eccleſię cōmunicās Chriſtianus, eſt catholi-
cus. Ab hac ſegregatus hæreticus eſt, & Antichriſtus: qui cum palàm ma-
nifeſtatus fuerit, ampliora ſigna eum eſſe facturū, ſequētia demōſtrabūt.

De ſignis Antichriſti.

Prædictio impleta. CAP. VI.

IN libro Iob de Antichriſto dicitur: Virtus eius in lumbis eſt, & potētia Iob 40.
eius ſuper umbilicum uentris. Et iterum: Non eſt, ait, ſuper terram po- Iob 41.

teſtas quæ cõparetur ei,qui ſic factus eſt,ut nullum timeret. Omne ſubli- C
me uidet,ipſe eſt rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ.Dicit & Paulus apo-
2. Theſ. 2. ſtolus: Secundum operationem Sathanæ in omni uirtute ſignis,& prodi-
gijs mendacij,& in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt. Et domi-
Matth. 24. nus in Euangelio: Exurgent, inquit, pſeudochriſti & pſeudoprophetæ,
& dabunt ſigna magna,& prodigia,in quibus ſeducantur, ſi dici poteſt,
etiam ipſi electi.Ecce, ait, prædixi uobis. Quanquam apoſtolus Paulus
1. Timo. 4. aliquos tacitè memoret cauteriatam habentes conſcientiam, alios apertè,
2. Timo. 4. ut Hymenæum & Filetum: Demam,Hermogenem,& Alexandrum æra-
rium.Quorum errores doctrinasq; uarias & multa mala commemorat.
Nec defuturos poſt ſuum abſceſſum lupos graues,ipſumq; qui etiam nũc
Act. 20. operatur in filijs diffidẽtiæ,ipſe teſtatur. Noſtris quoq; tẽporibus Aſpere
VICOS. Carthagini cõſtituto,hoc ſignũ diabolicũ mõſtroſumq;,quod
illic accidit,quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædã iuuencula Araba na-
tione,ancillæ Dei habitũ geſtans:cum in balneo lauãs ſimulachrũ quod-
dam Veneris impudicè reſpiceret & ſeipſam,eiq; ſe cõſimilans,domiciliũ
ſe diabolo præbuit.Statim ille leo qui rugiẽs circuit, quẽ quærebat, inue-
nit.Meatus igitur gutturis ipſius occupãs,nullũ cibum nullumq; potum
trajciẽs per ſeptuaginta ferme dies totidemq; noctes, ieiuniũ ſibi diabo-
lus ex capta poſſeſſoq; uaſe exhibuit.Hoc monſtrũ parẽtes puellæ per tot
dierũ ſpatia auferri poſſe ſperãtes,dum iuge malũ ulterius tollerare non
poſſent,ſimul cũ filia ſeſe ingeſſerũt ſacerdoti,quæ acta erant fideliter inti- D
mãtes.Hoc tantũ puella fatebat̃,auẽ quandã noctis medio apparere, quæ
ſibi ore neſcio quid infunderet.Stupor tũc inerat cũctis uidere puellã nul-
lis indicijs diuturni ieiunij fœdatã, nullo pallore ſeu tabe uel debilitate cõ
fectã:quin potius robuſtã ſucco uiſcerũ,mole mẽbrorũ. Cumq; incredibi-
lia uiderent̃,quæ dicebant̃,habito conſilio in monaſterio puellarũ, in quo
reliquiæ ſancti Stephani ſitæ ſunt, ſacerdos puellã ſimul & præpoſito cõ-
mẽdauit.Illic prima tantũ die apparuiſſe illã auẽ aſſeruit, ſibiq; increpaſſe
quòd neq; fame neq; ſiti cõpulſa illũ appeteret locũ,quo ſibi accedere non
liceret.Per duas ſanè hebdomadas nihil cibi uel poculi ſumẽs in monaſte-
rio mãſit.Accidit aũt ut quintuſdecimus dominicus illuceſceret dies,aſcẽ-
dẽte nobiſcũ ſacerdote,ut matutinũ illic ſacrificiũ ſolito offerretur: puellã
præpoſitus ad altare perduxit,eo inceſſu & habitu quo ſolẽt rubore per-
fuſæ ex epulis poculiſq; mulieres aduenire.Sed ut ſe illa proſtrauit altari,
clamore fletus ſui cunctis aſtãtibus gemitus lachrymaſq; induxit, quibus
tantũ malum auferendũ præſens plebs dñm exorabat. Erat enim iam in-
decens murmur in populo.Peracto itaq; ſacrificio cum eadẽ inter cæteras
breuẽ ꝑticulã corporis dñi tinctã à ſacerdote ꝑciperet, ſemihora mandẽs
1. Cor. 10. trajcere nõ ualuit,nondũ illo fugato,de quo dicit apoſtolus:Quæ cõſonã-
2. Cor. 6. tia Chriſti ad Belial? Et iterũ:Nõ poteſtis calicẽ dñi bibere,& calicẽ dæmo
niorũ.Non poteſtis mẽſæ dñi participare & mẽſæ dæmoniorũ. Manu igit̃
faciẽ eius ſuſtẽtãte ſacerdote,ne ſanctũ ꝓijceret,à quodã diacono ſuggeſtũ
eſt ut

A eſt ut calicem ſalutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod ut factũ eſt, ſtatim ut locum illum quem diabolus obſederat ſaluatoris imperio reliquit, ſacramentũ quod ore geſtabat cum laude redemptoris trãſglutiſſe puella clamauit. Hinc lætitia, hinc uoces in gloriam Dei, quòd poſt octoginta & duos dies diabolo expulſo, puella de poteſtate fuerit eruta inimici. Oblatio itaq; rurſum gratiarũ actionis pro ea fit, ſacrificijq; percipiens certam partem priſco eſt reddita uſui. Tunc etiã dum hæc agũtur, ſpiritu diuino actus diaconus eiuſdem tituli ſtatuam illam ſublatam confregit in puluerem, omnemq; inſidiantis aſtutiam ſuperauit diuina maieſtas. Nouimus etiã aduenìſſe illuc quendã ſub ſpecie monachi, qui quædam ſigna curationũ ſe operari fatebatur. Cumq; circa cæcos & claudos phãtaſticos quoſdam ageret luſus, eoſq; oleo, neſcio cuius mortui oſsis liniret, ut ſibi uiſus greſſuſq; redditos æſtimabãt, diſcedentes in illis quibus antea tenebantur infirmitatibus permanebãt. Sed in his proditũ ſeſe cognoſcens ſeductor ille, aufugit. In Aſia uero ſiue ipſum, ſiue aliũ talia feciſſe, quidam Chriſtianus religioſus & nobis enarrauit. In Italia quoque nobis apud Campaniã cõſtitutis, dum uenerabilis & apoſtolico honore nominandus Papa Leo Manichęos ſubuerteret, & cõtereret Pelagianos & maximè Iulianũ: ambiẽs tum quidã Florus nomine ſpiritu ſeductionis arreptus, uirtutẽ & meritũ ſibi ſancti Soſij martyris aſsignãs, cum haud procul à Neapolitana ciuitate in ſubuerſionẽ animarum quædã promitteret faceretq;
B illicita, à germano uenerabilis Noſtriani epiſcopi, & Herio presbytero ſimul cum clericis prædictæ eccleſiæ tentus & coërcitus, ſic à præfatæ prouinciæ luminibus pulſus eſt. Multa ſanè per diuerſas terras agit ille, qui ſuæ perditionis ſocios quærit. Ideoq; pauca ipſius in hoc opere intimanda credidi, ut qui poſt nos futuri ſunt legendo cognoſcant, qua cautela Deo iuuante ſuperare ualeant inimicum.

De muliere, & beſtia, quæ portatur.

Prædictio implenda.

CAP. VII.

IN Apocalypſi Ioãnes apoſtolus dicit: Venit unus ex ſeptẽ angelis ſanctis, & locutus eſt mecũ, dicẽs: Veni oſtendã tibi iudiciũ meretricis magnæ ſedẽtis ſuper aquas multas. Et duxit me in ſpiritu, & uidi mulierẽ ſedentẽ ſuper beſtiã habentẽ capita ſeptẽ & cornua decẽ, ferẽtem poculũ in manu ſua plenũ execrationibus immunditiæ, & fornicatione totius terrę. Et paulò pòſt: Vidi mulierẽ illã ebriã ſanctorũ ſanguine, & ſanguine martyrũ Chriſti Ieſu. Hæc eſt Babylonia illa magna per mũdũ expoliãda tropæis. Eiuſq; filia eſt miſera quæcũq; facta eius & ſuperbiã imitatur. Nec eam uno in loco exiſtimes ciuitatẽ, quæ tota eſt ſparſa ĩ orbe. De qua dicit & propheta Dauid: Filia Babylonis miſera, beatus, ait, qui retribuet tibi retributionẽ tuã, quam retribuiſti nobis. Et in Apocalypſi Ioãnis dicitur: Reddite ei ſicut & ipſa reddidit uobis, in poculo, quo miſcuit uobis, miſcete ei

(Apoc. 17.) (Pſal. 136.) (Apoc. 18.)

te ei duplum. Et inquantũ ſe clarificauit & poteſtatis habuit, in tantũ date C
ei cruciatus, & luctus. Quia dicit: Sedeo regina, & uidua non ſum, nec lu-
ctus uiſura ſum. Ideoq́ꝫ una hora plagæ eius aduenerũt, Mors, Fames, &
Luctus. Et ipſa igni cremabitur, quoniã fortis eſt dominus qui eam iudica-
bit. Quis autẽ nõ intelligat, quã dicat ferentẽ poculũ plenum execrationi-
bus immunditiæ, & fornicationis totius terræ? Aeterna cum dicitur, quæ
temporalis eſt, utiq́ꝫ nomẽ eſt blaſphemiæ. Cùm mortales licet reges, in ea
dicantur Diui, eiſq́ꝫ ſupplices dicunt, Nomini ueſtro, altaribus ueſtris,
perennitati ueſtræ, & cætera: quæ uanitas, non ueritas tradidit, atq́ꝫ exe-
crabilia ſunt. Hæc enim æterno Deo debentur. Sanè in ſacris ſacrilegis &
mollibus tum ſacerdotibus, ad fornicationẽ idololatriæ omnes gentes in-
uitãs, ſe ipſam in ſubditis cõtaminauit. De quibus ſacer inſonat Pſalmus:
Pſal. 72. Perdidiſti omnes qui fornicãtur abs te. Verũtamen quia ſunt in ea ciues
Pſal. 72. ſupernæ patriæ Hieruſalẽ, qui dicũt: Mihi autẽ adiungi Deo bonũ eſt: di-
citur eis: Exi de ea populus meus, ne particeps ſis delictorũ eius, & ne per-
ſtringaris plagis eius. Exeunt enim hi qui nõ faſtus eius, ſed humilẽ uiam
CHRISTVM ſequuntur, qui nõ rapinã, ſed miſericordiã diligunt, qui
Heb. 12. pacem & ſanctificationẽ cuſtodiunt, ſine qua nemo poterit uidere Deum.
2. Cor. 6. Qui gemunt, & dolent ob iniquitates, quæ fiunt in medio eorũ, nec ſunt
iugum ducẽtes cum infidelibus. Quos etiã dominus in Euangelio, ſuo ex-
Matth. 5. hortatur alloquio dicens inter cætera: Beati mites, quia ipſi poſsidebunt
terram. Beati miſericordes, quia ipſi miſericordiã cõſequentur. Beati pa- D
cifici, quia ipſi filij Dei uocabuntur. Beati lugentes, quia ipſi conſolabun-
tur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſo-
2. Theſ. 2. rum eſt regnum cœlorum. Teſtatur & Paulus, dicẽs: Tantum qui modò
tenet, teneat: donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus, quem dñs
Eſa. 11. Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit in illuminatiõe præſentiæ ſuæ.

De decem regibus, quos Antichriſtus inueniet.

Promiſsio implenda. CAP. VIII.

Apoc. 17. IN Apocalypſi Ioãnes: Dixit, ait, mihi angelus: Propter quid admiratus
es? Ego dicã tibi ſacramentũ huius mulieris & beſtiæ, qua portatur. Be-
ſtia quã uidiſti fuit, & nõ eſt, ſed aſcẽſura eſt ex abyſſo & itura in interitũ.
Illa ſeptẽ capita eius, ſeptem mõtes ſunt, ſupra quos mulier ſedit: & reges
ſeptem ſunt, unde quinq́ꝫ ceciderunt, unus ſupereſt, alius nondũ uenit: &
cum uenerit, oportet breui tempore illũ manere. Beſtia quæ fuit & nõ eſt,
& ipſa octauo loco eſt: cum ſit ex ſeptẽ, & in perditionẽ ibit. Et decem cor-
nua quæ uidiſti, decẽ reges ſunt, hi regnũ nondũ acceperunt, ſed poteſtatẽ
Dan. 10. regni una hora accipient poſt beſtiam. Hoc à Daniele oſtenſum eſt. Beſtia
quarta quæ grãdior oĩbus beſtijs fuit tot cornua habẽs. Sed quod ibi di-
cit, cornu minus ſurrexiſſe ante ſe, hic ſeptẽ reges nominat illis tribus ex-
pulſis, ipſum autẽ octauũ Antichriſtũ eſſe, cũ ſit ex ſeptẽ. Ergo inquãtum
datur exiſtimatio, aut priores reges memorat, qui truculẽtiores fuerũt in
religione

A religione Chriſtiana: aut ex decē, tribus extinctis, ſeptē futuros qui & ipſi ſæuiāt in eccleſiā. Omnes ſanè hæreticos Arrianos uult intelligi, cū dicit: Hi aduerſus agnū pugnabūt & agnus uincet eos. Pugnāt enim ex ſufflando & rebaptizando membra agni, quæ iam CHRISTVS ſuo ſanguine ſacrauerat. Sed nemo perijt, ait dominus, niſi filius perditionis. Octauū igitur regnū, quem dicit Antichriſtū, quidā Neronem intelligi uolunt: ut ipſe ſit beſtia, quæ fuit, & nō eſt, & iterum uerturus eſt. Sed ſiue ipſius formam & ſpeciem corporis ſumat, & in ea appareat (ſicut è cōtrario angelus ſanctus in Tobiæ libro ſpeciē & ſimilitudinē Azariæ, Ananiæ magni ſuſcepit) ſiue in alterius ſpeciem appareat Antichriſtus, ipſius tamen Neronis luxuriem & ſpurcitiam ſæuitiamq́ morum habiturū, Daniel propheta teſtatur. quæ in ſequenti capitulo demonſtranda ſunt. Ioan. 17.

De moribus Antichriſti.

Prædictio implenda. CAP. IX.

DAniel propheta dicit angelū dixiſſe ſibi: Filij quoq; prçuaricatorum populi tui extollētur, ut impleāt uiſionē. Et paulò pòſt: Stabit, ait, in loco regis, uiliſsimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, nō in furore nec in prælio. Et faciet iuxta uoluntatē ſuā rex, & eleuabitur, et magnificabitur aduerſus omnē Deum, & aduerſus Deum deorum loquetur magnifica, & diriget donec compleatur iracundia, perpetrata eſt quippe definitio. Et Deum patrum ſuorū nō reputabit, & erit in B cōcupiſcētijs fœminarū, & Deum, quē ignorauerunt patres eius, colet, & Deum Moazi in loco ſuo ſtatuet. Hic oſtenditur quòd ex Iudæis de tribu Dam, quæ hodieq; in Perſide eſt, ueniat Antichriſtus, iuxta propheticam benedictionē Iacob patriarchæ dicentis: Dam iudicabit populū ſicut aliæ tribus. Fiat coluber in uia, ceraſtes in ſemita mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor eius retrò. Statimq́ uerū CHRISTVM dominū uenturū oſtēdit, dicēs: Salutare tuū expectabo domine. Hoc etiā in Euāgelio quod ſuprà poſuimus, teſtatus eſt dominus Iudçis, dicens: Veni ego in nomine patris mei, & nō crediḋiſtis mihi: alius ueniet in nomine ſuo, & ipſi credetis. Quos præuaricatores legis Paulus redarguēs, oſtēdit Antichriſto credituros: Pro eo, ait, quod dilectionē ueritatis nō acceperūt ut ſalui fierēt, ideo mittet illis Deus operationē erroris ut credāt mēdacio, & iudicentur omnes, q̄ nō crediderūt ueritati, ſed cōſenſerūt iniquitati. Notādū ſanè, poſt beſtiā hæc omnia eſſe uentura: id eſt, ſublato regno in quo mulier ſedet ebria ſanctorū ſanguine, quæ nos credētes poſteris uidēda relinqmus. Dan. 11. Gen. 49. Ioan. 5. 2. Theſſ. 2.

De perſecutionibus Antichriſti.

Prædictio implenda. CAP. X.

IN uiſione Danielis angelus de Antichriſto: Cor eius, ait, aduerſus teſtamentū ſanctū. Itē ibi: Brachia ex eo exurgēt, & polluēt ſanctuariū fortitudinis, & auferēt iuge ſacrificiū, & dabūt abominationē in deſolatione, & impij in teſtamētū ſimulabūt frauduleter. Et hic Arrianos ſignat præcur- Dan. 11.

ſores Antichriſti. Populus aũt, ait, ſciẽs Deum ſuum obtinebit & docti in C
populo plurimi. Et erũt in gladio, & in flãma, & in captiuitate, & in rapina
dierũ. Cumq; corruerint, ſubleuabũtur auxilio modico, & applicabuntur
eis plurimi fraudulẽter. Et de eruditis ruent, ut cõflẽtur & eligãtur & deal-
bẽtur ſancti uſq; ad tẽpus præfinitũ. Itẽ ibi: In tẽpore illo dictũ eſt: Cõſur-
Dan. 12. get Michaël princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui, & ueniet tem-
pus, quale nõ fuit ab initio ex quo gẽtes eſſe cœperũt, uſq; ad tẽpus illud.
Et in tẽpore illo ſaluabiť populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus
Mar. 13. in libro uitæ. Firmat hæc in Euãgelio: Cum uideritis, ait, uaſtationẽ deſo-
lationis, quæ dicta eſt in Daniele ꝓpheta, qui legit, intelligat. Et iterũ: In
Dan. 9. diebus aũt illis erit tribulatio & anguſtia qualis non fuit ab initio. Et niſi
breuiaſſet Deus dies illos, nõ mãſiſſet omnis caro. Sed propter electos bre
Apoc. 13. uiabũtur dies illi. Teſtatur & Ioãnes in Apocalypſi: Data eſt, ait, poteſtas
beſtiæ loquẽdi magna, & aperuit os ſuũ in blaſphemia aduerſus Deum,
blaſphemare nomẽ eius & tabernaculũ eius. Et data eſt ei poteſtas faciẽdi
bellũ cũ ſanctis, & uincere, & occidere eos. Et data eſt ei poteſtas in omni
tribu & lingua, & gente, & adorabũt eam omnes, qui nõ ſunt ſcripti in li-
bro uitæ agni qui occiſus eſt ab origine ſeculi. Hic etiã martyria CHRI-
STI domini refulgent, ut ſicut primus eius aduentus millia infantium,
ita ſecundus electorum ſuppleat numerus.

De ſuperbia Antichriſti.

Promiſsio implenda. CAP XI. D

Ezech. 28. EZechiel propheta: Eleuatum eſt, ait, cor tuũ & dixiſti, Deus ego ſum,
& in cathedra Dei ſedeo in corde maris: cũ ſis homo, & non Deus. Et
2. Theſſ. 2. dediſti cor tuũ quaſi cor Dei. Dicit & Paulus apoſtolus: Cum uenerit re-
fuga primũ, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui ſuper-
extollitur ſupra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita ut in tẽplo
Mar. 13. Dei ſedeat oſtẽtãs ſe tanquã ſit Deus. Et dominus in Euãgelio: Cum uo-
bis dixerint, ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite ire poſt eos. Et in Apo-
Apoc. 13. calypſi Ioannis: Vidi, ait, beſtiã aſcẽdentẽ de terra, & habebat cornua duo
agni ſimilia, & loquebatur ſicut draco. Et paulò pòſt: Et fecit ſigna magna
ita ut ignẽ faceret de cœlo deſcendere in terrã ſub oculis hominũ, & ſedu-
xit eos, qui habitãt terrã propter ſigna quę data ſunt ei facere. Hic metuãt
1 Cor. 1. curioſi & maxime Iudæi. Qui Iudæi ſigna petunt, ut Apoſtolus dicit, &
Græci ſapientiã quærunt. Vnde quidã cõijciunt in templum Solomonis
Antichriſtũ eſſe ſeſſurũ, uel ſe efferre ſignis, q̃bus Chriſtus eſſe credatur.
Nam eum & præcones mendacij ſui habiturũ, oſtenſum eſt, cum dictũ ſit
Apoc. 16. duo cornua habiturum agni ſimilia. Dicit etiam Ioannes in Apocalypſi:
Vidi, inquit, ex ore draconis, & ex ore beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetę
ſpiritus tres immũdos exeũtes uelut ranas. Sunt enim ſpiritus dæmonio-
rum faciẽtes ſigna. Exibũt ad reges totius orbis terræ, congregare illos in
pugnã ad diẽ illũ magnũ omnipotẽtis. Quod enim in Daniele dictum eſt:
Examina

A Examina ex eo exurgent: Hic apertè dictum eſt, exire uelut præcones eius ſpiritus tres immundos, tanquam in tres partes orbis: id eſt, Aſiæ, Europæ, & Aphricæ: qui & ſignis perſuadeant Antichriſtũ ipſum eſſe CHRISTVM. Sed eum non eſſe, ſequentia demonſtrabunt.

De Antichriſto conuincendo, quòd Chriſtus non ſit.

Prædictio implenda. CAP. XII.

ANtichriſtus in qua ſuperbia ſit uenturus, ſuperius dicta declarant. Non ergo erit humilis eius aduentus, ſicut de CHRISTO omnis reſonat prophetia, Eſaia dicẽte: In humilitate iudiciũ eius ſublatũ eſt, generationẽ autẽ eius quis enarrabit? quia tolletur à terra uita eius. Nõ ducetur ſicut ouis ad uictimã, id eſt, ad paſsionem, ut CHRISTVM ductũ Euangelia teſtantur & prophetiæ. Non dabit percutienti ſe maxillam, nec ſputa & colaphos accipiẽs tacebit. Quæ in Chriſto facta ita credimus, ut ea omnis prædicit prophetia. Non ponet dorſum ſuum ad flagella, nec ſatiabitur opprobrijs. Quod Chriſtũ impleſſe, omne Euangelium prædicat & prophetia. Non diuident ueſtimẽta eius, & in tunicã ſortẽ nemo miſſurus eſt. Quod in Chriſti ueſte factum Euãgelia teſtãtur & prophetiæ. Nõ crucifiget, nec fel & acetũ accipiet. Quod Chriſtum percepiſſe & Euãgelia dicũt & prophetiæ. Non ſuſcipiet latus eius lanceã, & uulnera clauorũ in eo nõ erũt. Quæ in Chriſto etiã poſt reſurrectionẽ fuiſſe, & Euãgelia teſtãtur & prophetiæ. Sanguine ſuo nõ redimet mundũ. Quod de Chriſto oĩs prædicat prophetia. Nõ morietur, & tertia die reſurget. Quod Chriſtum feciſſe & Euãgelia teſtant, Apoſtolicæ quoq; literæ & prophetię. Nõ aſcẽdet in cœlũ, nec ſpiritũ ſanctũ in linguis igneis ſuper diſcipulos effundet. Quod Chriſtũ impleſſe, omne Euangeliũ ſonat & prophetia. Super hæc, mundus ipſe iam teſtis eſt totus. Quare his examinatis atq; perſpectis intelligũt, qui poſt nos futuri ſunt, Antichriſtũ nõ eſſe Chriſtũ. Cuius finem Apocalypſis ipſa demonſtrat: Venit, ait, angelus & apprehẽdit dracone, & beſtiã, & pſeudoprophetas. Iſti uiui ſimul miſsi ſunt in ſtagnum ardens igne & ſulphure, & cruciabuntur illic in ſecula ſeculorũ. Hic finis erit diaboli & angelorũ eius, & eorũ hominum, qui ſub nota & ſigno, ad eius ſocietatem trãſierunt. Sicut etiã Daniel & Ezechiel prophetæ de eius fine teſtantur. In his autem quæ dicta ſunt, bene facient qui tunc fuerint intendere prophetiæ, ſicut lucernæ in obſcuro loco, donec ipſe dies qui uenturus eſt clareſcat in cordibus credentium. Alia uerò ſigna ultima, quæ futura ſunt, ſequentia demonſtrabunt.

Marginalia: Eſa. 53. — Eſa. 50. — Thren. 3. — Pſal. 21. — Pſal. 68. — Pſal. 20. — B — Oſe. 6. — Apoc. 24. — 2. Pet. 1.

De miſsione Heliæ & Enoch.

Promiſsio implenda. CAP. XIII.

IN Malachia propheta: Ecce, ait, dicit dñs, Mittã uobis Heliã Thesbitẽ priuſquàm ueniat dies dñi magnus & manifeſtus, qui reſtituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum ſuum, ne ueniens percutiam Malach. 4.

terram funditus. Sic enim iſti prophetæ conuertent corda patrũ ad filios, C
ut oſtendãt, quæ Patriarchæ uel Prophetæ dixerunt de Chriſto in humi-
litate uenturo, conuincẽtes Antichriſtum, non eſſe CHRISTVM. Hoc
Apoc. 11. euidẽtius Apocalypſis Ioãnis oſtẽdit: Dabo, ait dñs, duobus martyribus
meis, & ꝓphetabunt diebus mille ducẽtis ſexaginta amicti ſaccis. Hi ſunt
duæ oliuæ & duo candelabra cõſiſtentia in conſpectu dñi terræ. Et paulò
pòſt: Hi habebunt poteſtatẽ claudendi cœlum, ne imbrem pluat per dies
prophetiæ eorꝝ. Et poteſtatem habent omnium aquarum cõuertẽdi eas in
ſanguinẽ, percutere terram in omni plaga quotieſcunq; uoluerint. Ecce &
hic tripartita etiã teſtium diuiſio. Cõtra Pharaonem duo teſtes Dei miſsi
ſunt, Moyſes & Aaron: & duo Magi Pharaonis, Iamnes & Mambres re-
ſiſtentes Moyſi, qui ſimul cum ſuo rege perierunt: & contra Neronẽ duo,
2. Timo. 3. Petrus & Paulus apoſtoli, at contrario Simon Magus, qui & ſe perdidit,
& Neronem decepit: & cõtra Antichriſtum duo, Enoch & Helias ꝓphe-
tæ, aduerſus quos tres pſeudoprophetæ Antichriſti exurgent. Ideo hic
plus unus, quia ſupra unus minus, ut ſenarius numerus ex utriſq; parti-
bus ſuppleat, propter ſex dies creaturæ in principio diſpoſitos, & ſex an-
Apoc. 15. gelos canẽtes tubis totidemq; plagas mundo inferentes, ut ſeptimus finẽ
laborꝝ requiemq; ſanctorꝝ ſignificet, tanquã ſeptimus dies qui manè tan-
tum, & ueſperum nõ habebit. Quam requiem ſabbati omni præcepto di-
uinitas ipſa ſeruandã cõmendat, ut uacãtes ab omni opere malo manè ad-
Pſal. 102. ſtemus, ut contemplemur eum, qui coronat in miſeratione & miſericor- D
dia, omnes iuſtè iudicans, & iniquè neminem damnans. ſed de his Tyco-
nius multa conſcripſit. Conſummationem uerò perfectionemq; tempo-
rum trium annorꝝ & ſex menſium, qui dicti ſunt dies mille ducenti ſexa-
ginta, & menſes faciunt quadraginta & duos, non tantum Apocalypſis
Ioannis, quãtum & Daniel propheta commendat. Quibus ciuitatem ſan-
ctam calcari ut exiſtimatur ab hæreticis, & maximè Arrianis, qui tunc
plurimum poterunt, Gog & Magog, ut quidam dixerunt Gothos &
Mauros, Getas & Maſſagetas, per quorum ſæuitiam ipſe iam diabolus
eccleſiam uaſtat, & tunc amplius perſequentur. Ceſſare etiam facient iuge
ſacrificium, propter quod admonet dominus, dicens: Venio citò. Beatus
qui uigilat, & ſeruat ueſtimenta ſua, ne nudus ambulet. Quæ autem ſint
ueſtimenta ſeruanda, ſequens capitulum demonſtrabit.

De ueſte ſeruanda Chriſtianis.

Prædictio implenda. CAP. XIIII.

Gal. 3. PAulus apoſtolus dicit: Quotquot in CHRISTO baptizati eſtis,
Ioan. 13. Chriſtum induiſtis. Et dominus in Euangelio: Qui ſemel lotus eſt, nõ
opus habet lauare niſi pedes tantum, quia eſt mundus totus. Omnis itaq;
ab hęreticis rebaptizatus, aut uoluntariè ueſtẽ ſuam Chriſtum amiſit, aut
in perſecutione deficiẽs indumentum quod habuit perdidit. Dum igitur
Luc. 15. tempus eſt, recurrat expoliatus & nudus pœnitẽdo ad pium patrem, qui
redeunti

A redeunti perdito filio, & primam ſtolam reddi iubet, ſimul & anulum di-gnitatis. Qui adhuc tortuoſis hæreticorum diſputationibus uelut ſiliquis porcorum paſci deſiderat, panis recordetur & patris, fugiat latrones expoliatores ſuos, pudeat Dei filium Antichriſti factum eſſe mancipium, ſponte uel compunctus redeat, ut ueſtiatur, ne nudus exhibitus iudicetur. Hæc illi cum perditis filijs acturi ſunt Dei teſtes. In his Helias & Enoch ſuum martyrium conſummabũt, ſicut capituli ſequentis narrat autoritas.

De paßione Heliæ, & Enoch.

Prædictio implenda. CAP. XV.

IN Apocalypſi Ioannis dicitur: Cum finierint martyrium ſuum, beſtia quæ aſcendet de abyſſo, faciet cum his bellũ, & uincet eos, & occidet eos, & corpora eorum iacebũt in platea ciuitatis illius magnæ, quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma, & Aegyptus ubi & dñs eorum crucifixus eſt. Hæc pla tea cõſcientia eſt omniũ impiorũ in mundo plaudentiũ in morte ſanctorũ, quòd acerrimis quaſi caruerint inimicis. Propter quod corpora eorũ non ſinent poni in ſepulchro, quia hi uidelicet duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitant terras, quibus occiſis cum dixerint pax & ſecuritas, tunc illis adueniet repentinus interitus, ſicut dolor partus habentis in utero, & non effugiẽt. Quia dies dñi, ut Paulus dicit apoſtolus, ſicut fur in nocte ueniet. Apoc. 11. 1. Theſſ. 5.

B

De reſurrectione Heliæ, & Enoch.

Promiſſio implenda. CAP. XVI.

APocalypſis Ioannis dicit: Poſt tres & dimidium diem ſpiritus uitæ à Deo intrauit in illos, & ſteterunt ſuper pedes ſuos. De his arbitror apoſtolum dixiſſe Paulum, Et mortui in CHRISTO reſurgent primi. Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & ſex menſibus reſpõdent, quibus poteſtas erit Antichriſto, eisq́ ſuppletis corã oculis inimicorũ Helias & Enoch aſcendẽtes in cœlũ, ibunt in occurſum Chriſto uero regi & iudici uenienti. Qui Antichriſtũ omnesq́ eius interficiet ſpiritu oris ſui, ut regnet in domo Iacob ipſe, de quo dictum eſt, Regni eius non erit finis. Apoc. 11. 1. Theſſ. 4. Luce 1. Mich. 4.

De aduentu claritatis filij Dei, & hominis.

Promiſſio implenda. CAP. XVII.

DAuid propheta dicit: Deus manifeſtus ueniet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius tempeſtas ualida. Dicit & propheta Malachias: Væ deſiderãtibus diem dñi, & ut quid uobis illam? Item: Ipſe ſubitò ueniet in templũ ſuum dñs, quem uos ignoratis, & angelus teſtamẽti, quem uos uultis, ecce ueniet dicit dñs. Et quis ſuſtinebit introitũ eius, aut quis reſiſtet in aſpectu eius? quia ipſe introibit ſicut ignis conflatorij. Dicit & Eſaias: Ecce dies dñi ſicut ignis ueniet, & ſicut procella currus eius reddere in ira uindictam & retributionẽ in flãma ignis. Dicit & dominus in Euangelio; Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit Pſalm. 49. Malach. 3. Eſa. 66. Matth. 20.

in Occidentem,ſic erit & aduentus filij hominis.Et iterum: Sol tenebrabi- C
tur,& luna non dabit lumen ſuũ,& ſtellæ de cœlo erunt decidẽtes, & uir-
tutes cœloꝝ mouebũtur,& tunc uidebunt filium hominis uenientẽ in nu-
bibus cum uirtute magna & gloria. Teſtatur & Apocalypſis Ioãnis dicẽs:
Apoc.6. Sol factus eſt niger ut ſaccus ſilicinus, & luna ſanguinea facta eſt, & ſtellæ
ceciderunt eo modo, quo ficus uento magno agitata amittit acerbos fru-
ctus ſuos,& cœlũ receſsit ut liber cum euoluitur:& omnis mons & inſulæ
de locis ſuis motæ ſunt: & reges terræ maximiq́ꝫ tribuni,& diuites, & no-
biles, & ſerui abſcõderunt ſe in ſpeluncis & petris montium dicẽtes mon-
tibus & petris:Cadite ſuper nos,& abſcõdite nos à cõſpectu patris ſedẽtis
ſuper thronũ, & ab ira agni,quoniã uenit dies magnus iræ illoꝝ. Et quis
1.Theſſ.4. poterit ſtare? Dicit & Paulus apoſtolus:Ipſe dñs in iuſſu,in uoce archãge-
li,& in tuba Dei deſcendet de cœlo.Fatetur & Sibylla inter cætera dicens:
Eripitur ſolis iubar,& chorus interit aſtris:Voluet cœlum:luminaris ſplẽ
dor obibit.Sed tuba tum ſonitum triſtem demittit ab alto Orbe,gemẽs fa
cinus miſerũ uarioſq́ꝫ labores: Tartareumq́ꝫ chaos monſtrauit terra de-
hiſcens.Multa per ſingula capita etiã neceſſaria teſtimonia prætermiſi,ſu-
ſcepti operis modum cogitãs. Quare aduentus filij Dei,ſicut bonis lætitiã
infert,ita malis exitium.Nunc enim cum uiuimus & tempus eſt corrigen-
di,actus moreſq́ꝫ mutemus. Sequitur autem reſurrectio mortuorum.

De reſurrectione carnis. D

Promiſsio implenda. CAP. XVIII.

Ezech.37. EZechiel propheta: Dixit mihi dominus, Fili hominis prophetiza ſu-
per oſſa hæc & dic, Hæc dicit dñs: Ecce eijciam uos de monumẽtis ue-
ſtris,& inducã ſuper uos neruos,& imponã carnes,& extendam cutem.Et
dabo ſpiritũ meum in uos,& uiuetis,& ſcietis quia ego ſum dñs.Et Eſaias:
Eſa.26. Exurgent mortui,& excitabũtur qui in monumẽtis ſunt.Et ipſe in Euãge-
Ioan.5. lio: Veniet,inquit, hora quãdo omnes qui in monumẽtis ſunt,audiẽt uo-
cem filij Dei,& procedẽt qui bona egerunt in reſurrectionẽ uitæ,qui mala
egerunt in reſurrectionẽ iudicij. Teſtatur & Paulus hæc in ictu oculi fieri,
1.Cor.15. in nouiſsima tuba:Canit enim,ait,tuba,& mortui reſurgũt incorrupti, &
Apoc.20. nos immutabimur. Et Apocalypſis: Exhibuit, ait,mare quos penes ſe ha-
bebat mortuos, ſimiliter & mors,& infernus. Hic illa abſoluenda ſeſe in-
gerit quæſtio, quæ inſipientium gentiliumq́ꝫ ore profertur, Quo modo
reſurgãt ij, quorum cadauera belluæ,beſtiæq́ꝫ comederint,ipſæq́ꝫ ab alijs
beſtijs, auibus, caniburſq́ꝫ conſumptæ ſint: Ignorãtes omnia quæ ex terra
creata ſunt,in eandem materiam reſoluta recidere. Ac facile eſſe potentiæ
creatoris, ex ea rurſum reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera pri-
mum ex illa hominem formare qui non erat. Si quem uerò mouet, quòd
Pſalm.1. impij in iudicio non reſurgunt,intelligat non eos ad iudicium,ſed ad pœ-
Ioan.3. nam reſurgere, iuxta illam domini ſententiam: Qui non credit, ait, iam
iudicatus eſt. Fatetur & Sibylla: Sic animæ cum carne aderunt, quas iu-
dicat

A dicat ipſe. Reſurgentibus cunctis iudicium ſequitur.

De iudicio Chriſti domini.

Promiſsio implenda. CAP. XIX.

DAuid propheta dicit: Annunciabũt cœli iuſtitiã, quoniã Deus iudex eſt. Item aduocauit cœlũ ſurſum, & terrã, ut diſcerneret populũ ſuũ. Item: Ipſe iudicabit orbẽ terræ in æquitate. Firmat hæc dñs in Euangelio: Cum uenerit, ait, filius hominis in claritate ſua, cõgregabunt ante eum oẽs gentes, & ſeparabit eos ab inuicẽ, ſicut ſeparat paſtor oues ab hœdis. Oues ponet à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicit his qui à dextris ſunt, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod uobis paratũ eſt ab origine mundi. Eſuriui eñ & dediſtis mihi mãducare, & cætera quæ pertinẽt ad opera miſericordiæ, in quibus eſt ſacrificiũ magnũ purgans omne peccatũ, ipſo dicente dño: Miſericordiã uolo magis quàm ſacrificiũ. Siniſtris autẽ dicturus eſt, Ite in ignem æternũ, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Eſuriui eñ, ait, & nõ dediſtis mihi mãducare: & cætera ſimiliter quæ ad crudelitatis exitia pertinẽt, quæ mergunt hominẽ in interitũ & perditionẽ, dum auari non paſcũt Chriſtum eſurientẽ in paupere, qui dicit: Quãdiu uni ex minimis meis nõ feciſtis, nec mihi feciſtis. Sequiturq; inter partes lata ſentẽtia iudicãtis. Ibũt, dictũ eſt, impij in ambuſtionẽ æternã. Teſtat & in hæc Paulus apoſtolus: Omnes, ait, adſtabimus ante tribu- *Pſalm.49.* *Pſalm.95.* *Matth.25.* *Matth.9.* *2.Cor.5.*

B nal Chriſti, ut referat unuſquiſq; ſecundum ea quæ per corpus geſsit, ſiue bonũ ſiue malũ. Et Apocalypſis Ioannis dicit: Vidi mortuos tam magnos quàm minimos ſtantes in cõſpectu throni Dei. Dehinc aperti ſunt libri, & alius liber apertus eſt qui eſt uitæ uniuſcuiuſq; hominum, & iudicati ſunt mortui ex ipſis ſcripturis librorũ ſecundũ facta ſua. Libri aperti cõſcientię ſingulorũ. Alius liber qui omniũ cõtinet actus, iuſtitia Dei eſt cuncta pducẽs in lucẽ. De quo dicit Paulus: Donec ueniat dñs, & illuminet abſcõdita tenebrarũ, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuiq; à Deo. Cõcludit Ioãnis Apocalypſis: Mors & infernus miſsi ſunt in ſtagnũ ignis, & qui non ſunt inuenti in libro uitæ, miſsi ſunt in ſtagnum ignis, in quo cruciabunt in ſecula ſeculorũ. Sicut dicit & Eſaias: Vermis eorum nõ morietur, & ignis eorũ non extinguetur, & erunt uſq; ad ſatietatẽ uiſionis uniuerſæ carni. Fatetur & Sibylla, occultos actus tunc detegẽs, Quis loquetur ſecreta? atq; Deus reſerauit pectora luci: Tunc erit & luctus ſtridebũt dentibus omnes. Et paulò pòſt: Et corã hoc domino reges ſiſtetur ad unũ. Recidet è cœlo ignis & ſulphuris amnis. Poſt hæc ſequitur, per ignem purificatorium quoſdam fideles homines ipſaq; elementa purgari. *Apoc.20.* *1.Cor.4.* *Eſa.66.*

De igni purificatorio.

Promiſsio implenda. CAP. XX.

DAuid propheta: Omnia ſicut ueſtimentũ ueteraſcent, Et ſicut opertoriũ mutabis ea, & mutabuntur: tu autẽ ipſe idem es. Item ipſe: Ignẽ nos *Pſalm.101.* *Pſalm.65.*

nos exanimaſti,ſicut exanimatur argentum. Et iterum: Tranſiuimus per C
Malach.3. ignem & aquã,& induxiſti nos in refrigeriũ. Et Malachias propheta:Ipſe introịt,ait,ſicut ignis cõflatorịj,& ſedebit cõflans, & purgãs ſicut argentum & aurũ,& purgabit filios Leui. Et in Euãgelio Matthęus hæc de dño
Matth. 3. cõfirmat,dicens:Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto & igni,ferens uentilabrum in manu ſua, & purgabit aream ſuam. Frumẽta recondet in horreo, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et iterum ipſe dñs dicit:
Matth.5. Priuſquã cœlum & terra tranſeat, iota unum, aut unus apex non cadet
2.Pet.3. ex lege,qui non impleatur.Et Petrus apoſtolus: Qui autẽ nunc ſunt cœli, eodem uerbo repoſiti ſunt,igni reſeruandi in diem iudicij. Et paulò pòſt: Properantes, ait, ad præſentiã domini per quam cœli ardentes ſoluẽtur,
Rom.8. & elementa ignis ardore decoquentur. Dicit & Paulus:Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorum Dei. Fatetur & Sibylla dicens: Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit: Sic pariter fontes torrentur,fluminaq; igni. His igitur peractis,cum reſpiciẽ-
Sap.5. tes impij iuſtos dixerint, Hi ſunt quos habuimus aliquãdo in deriſum,& in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt? Infructuoſam tunc agentes pœ
Pſalm.6. nitentiam,cum ſcriptum ſit: In inferno autem quis cõfitebitur tibi? Redactisq; malis in tenebris exterioribus, in quibus nulla lux, nullusq; dies erit, ac uox illa terribilis & metuenda ſonuerit, Auferatur impius, & non D uideat claritatem domini ſanctorum: tunc ſequetur eminens illuſtrisq; gloria,quæ alio eſt intimanda capitulo.

FINIS DIMIDII TEMPORIS.

GLORIAE REGNI'QVE SANCTORVM CAPITA.

I. Promiſsio: De cœlo nouo, & de terra noua.
II. Prom. De commutatione ſanctorum.
III. Prom. De noua Hieruſalem.
IIII. Prom. De eo,quòd ſancti fulgebunt ut ſol.
V. Prom. De ſtellarum,differentiaq; ſanctorum.
VI. Prom. De uirginitate ſanctorum.
VII. Prom. De inexplicabili dono ſanctorum.
VIII. Prom. De facie ad faciem uidendo Deum.
IX. Prom. De reuelata facie ſanctorum.
X. Prom. De eo,quòd tradat filius regnum Deo & patri.
XI. Prom. De iugi cantico Alleluya.
XII. Prom. De innouatione omnium.
XIII. Prom. De eo,quòd Deus ſit omnia in omnibus.

A De Gloria, Regnoq́; Sanctorum.

De cœlo nouo, & de terra noua.

Promiſsio implenda credendaq́;. CAPVT I.

APOCALYPSIS Ioannis dicit: Vidi cœlum nouum & terram nouam. Teſtatur & Petrus: Nouos uerò cœlos & nouam terram ſecundum ipſius promiſſa expectamus, in quibus iuſtitia inhabitat. Et Dauid dicit: Credo uidere bona domini in terra uiuentium. Hæc impij non uidebunt. Apocal.21. 2.Pet.3. Pſalm.26.

De commutatione Sanctorum.

Promiſsio implenda, atq; primo credenda. CAP. II.

PAulus dicit apoſtolus: Donec occurramus omnes in uirum perfectū, in menſuram ætatis plenitudinis CHRISTI. In quam ſancti, omnis ætas, & uterq; ſexus, cum hac gloria ad tricēnalem iuuentutē (in qua Chriſtus dn̄s paſſus) tranſeāt cum ipſo rege ſuo, quem impij non uidebunt. Epheſ.4.

De noua Hieruſalem.

Promiſsio implenda, & credenda prius. CAP. III.

B APocalypſis dicit: Hieruſalem nouā uidi à Deo deſcendentē, aptatam & exornatā, ut ſponſa marito. Dicit & Paulus: Quæ ſurſum eſt Hieruſalē, libera eſt, quæ eſt mater noſtra. In hac ciuitate non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neq; mors, neq; clamor, ſed nec dolus ullus, quia priora abierunt: & huius patriæ gloriā impij non uidebunt. Apocal.21. Galat.4.

De eo, quòd Sancti fulgebunt ut ſol.

Promiſsio implenda, & credenda. CAP. IIII.

DOminus in Euangelio: Tunc, ait, iuſti fulgebunt ſicut ſol in conſpectu patris ſui: quoniam erunt æquales angelis domini, & hanc gloriam impij non uidebunt. Matth.13.

De Sanctorum, ſicut ſtellarum in gloria differentia.

Promiſsio implenda & credenda. CAP. V.

PAulus apoſtolus dicit: Stella à ſtella differt in gloria: ſic & reſurrectio mortuorum. Quo modò alij pro conſenſione martyrij, alij pro integritate uirginali, alij pro continentia uiduali, alij pro pudicitia coniugali, diuerſis honoribus ſine inuidia fulgeant: impij non uidebunt. 1.Cor.15.

De uirginitate Sanctorum.

Promiſsio implenda & credenda. CAP. VI.

APocalypſis Ioannis dicit: Hi ſunt qui cum mulieribus ſe non coinquinauerunt, uirgines enim permanſerunt. Hi ſunt qui ſequuntur agnum, quocunq; ierit. Quò ſequantur uirgines, quò cum ſequi nequeāt non uir Apoc.14.

nonuirgines, impij non uidebunt. C

De inexplicabili dono Sanctorum.

Promiſsio implenda, & credenda. CAP. VII.

1. Cor. 2. PAulus dicit apoſtolus: Quod oculus non uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Sancti cum hæc acceperint, impij non uidebunt.

De facie ad faciem uidendo Deum.

Promiſsio implenda. CAP. VIII.

1. Cor. 13. PAulus dicit apoſtolus: Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Quemadmodum ſancti uideant Deum trinitatem, patrem in filio, filium in patre, ſpiritum ſanctum & in patre & in filio, impij non uidebunt.

De reuelata facie Sanctorum.

Promiſsio implenda. CAP. IX.

2. Cor. 3. PAulus dicit apoſtolus: Nos, ait, reuelata facie gloriã domini ſpeculantes, in eandem imaginem trãsformamur à gloria in gloriam tanquam à domini ſpiritu. Et hæc impij non uidebunt.

De eo, quòd tradat filius regnum Deo & patri.

Promiſsio implenda. CAP. X. D

1. Cor. 15. QVo modo tradidit filius regnum Deo & patri, ſicut Paulus dicit apoſtolus, impij non uidebunt.

De iugi cantico Alleluya.

Promiſsio implenda. CAP. XI.

Apocal. 19. QVo modo iugi cantico, ut Apocalypſis dicit, Sancti cantent alleluya ſine defectu, ſine fine, impij nec audient, nec uidebunt.

De innouatione omnium.

Promiſsio implenda. CAP. XII.

Eſa. 43. Apoc. 21. QVo modo innouentur omnia (ut Eſaias propheta & Apocalypſis dicunt) permaneantq́ in æternum. Et quo modo ex ligno uitæ ſine corruptione cibum ſancti captant, & de fonte CHRISTO non neceſsitate, ſed poteſtate bibant, impij non uidebunt.

Quòd Deus ſit omnia in omnibus.

Promiſsio implenda. CAP. XIII.

1. Cor. 15. QVo modo erit Deus omnia in omnibus, ut Paulus dicit apoſtolus, impij non uidebunt, quia ſoli ſancti & redempti his uoluptatibus & delicijs cœleſtibus perfruentur. Hæc eſt ciuitas uirtus & ſaluatio noſtra. Hæc eſt Hieruſalem cœleſtis perpetua. His in ea poſitis ſanctis uerus Deus Verg. Aen. 1. rex nec metas rerũ, nec tempora ponit, Imperium ſine fine dedit. Hi ſunt qui

A qui regnant cum rege Chriſto: de quo dicit Daniel: Regnum eius alteri Dan.2.& 3.
populo non derelinquetur, quoniam regnabit in infinita ſecula, & regni
eius non erit finis.

Peroratio ſancti Proſperi, & concluſio huius fideliſſimi, utiliſſimiq; libri ſui.

IVVANTE gratia Dei hunc concluſi librum, tribus eius
primis partibus quadragena capitula annotando, uelut
quadragenos dies, quibus in huius uitę curriculis Moyſes,
Helias, & dominus IESVS ieiunia celebrarũt. Ter enim
quadragies ducta, centum uiginti faciũt. Accedunt alia ui-
ginti, in Dimidia parte finis mũdi: & ſunt centum quadraginta. Tredecim
quoq; in gloria ſanctoꝝ ſuperadduntur, & perficiunt centũ quinquagin-
ta tria. In quo numero ſacraui illi piſces reti ueritatis incorrupto, poſt re-
ſurrectionē domini iuſsione capti ſunt, millia ſanctoꝝ ſignificantes, quos
dñs ex omni genere, tribu & lingua, per omne tempus congregans, nobis
infinitũ ſibi cognitum numerũ cõſecrauit. Habes primã piſcandi uolupta-
tem, ſi huius rei amator es, lector ſpiritalis: præſertim quia in hoc libro, ut
exiſtimo, omnes uoluptates, omnesq; affectiones inuenies. Ingredere ergo
huc adoleſcens, & huc auocare, hîc lude, & age conceptiones tuas. Nam ſi
te fortaſsis tabulæ luſus inuitat, in aſſe uno duo & tria, quina & ſena ha-
B bes, quibus numeris menſuræ arcæ conſurgũt, trinæ unitatis teſſeras uol-
uens. Calculos etiam in bonis operibus cãdidos, in paſsione purpureos,
ſpectãte illo qui dicit: Vincenti dabo calculũ, & per calculũ nomen nouũ, Apoc.2.
quod nemo ſcit, niſi qui accepit. In calculis eburneis nomina proconſulũ
conſcripta Carthagini in foro corã populo à præſenti iudice ſub certis uo
cabulis citabãtur, & erat ſolennis dies albi citatio. Hi qui auaritiã ſuperã-
tes remp. fideliter egerant abſq; flagitijs, fauoribusq;, etiã abſentes hono-
rabãtur. Eos uerò quos rapacitas uicerat, populus cõuitijs ſibilisq; nota-
bat. Habes igitur quid uincas, qui rempub. gubernãdo ludis in ſeculo: aua
ritiam uince, quæ radix eſt omniũ maloꝝ. Nec iam terrenæ, quæ quocũq; 1.Tim.6.
modo labũtur, ſed cœleſtes, æternæq; alliciãt poteſtates. Si uenandi eſt af-
fectio, habes montes altiſsimos, ceruos uelociter apoſtoloꝝ, prophetarũq;
dicta percurrentes. Habes & in cãpis petram refugiũ erycijs, & leporibus, Pſalm.103.
quos in ſimplicitate cordis Chriſtus dñs per ſuos canes uenatur, ut ſpinis
careant delictoꝝ. Si ſpectandi uoluptas eſt, habes hic aurigam ſpiritalem
Chriſtum Heliam, qui curru igneo uſq; ad metas peruectus eſt cœli, cur- 4.Reg.2.
rusq; Pharaonis demerſos in profundo. In munere habes Danielem ſan- Daniel.6.
ctum, leonem non ferro ſed oratione uincentē: urſosq; uexantes eos, qui 4.Reg.2.
Heliſæũ prophetã cõtumelijs laceſſerãt. Habes quoq; in ſancto ſpectaculo
non mimicas turpitudines, ſed Chriſto ſacratas uirgines. Habes cadaliſta- Gen.25.
rum loco, Rebeccæ geminos myſticè ludentes. Habes Dauid coram arca 2.Reg.6.
ſaltantem, & nudatũ in paſsione Chriſtum, coram ſeruis & ancillis ſuis,

illa

illa ipſa ſua hiſtoria exhibentem. Habes poſtremò fletus, planctuſq; Hiere C
Exod.26. miæ decantatos, non arte tragica, ſed prophetica. Aedificãdi ſi eſt affectus,
habes fabricam mundi, menſuras arcæ, ambitum tabernaculi, faſtigium
3.Reg.6. templi Solomonis, ipſius per mundum membra eccleſię, quam illa omnia
Prouerb.9. figurabant. Epulandi ſi eſt delectatio, habes hic ſapientiæ paratã menſam,
in qua eſt panis angelicus, & uitulus ſaginatus, ſobrieq; debrians poculũ
ſalutare. Neq; flores ſancti deſunt huic conuiuio, lilia uirginũ, continen-
tiæ uiolæ, & roſeæ coronæ martyrum. Reſtat, ut arbitror, muſicorũ uolu-
ptas: habes organum ex diuerſis fiſtulis ſanctorũ apoſtolorũ, doctorumq;
omnium eccleſiarũ, aptatum quibuſdã accentibus, graui, acuto, & circun-
Apocal.3. flexo, quos muſicus ille Dei ſpiritus, per uerbũ tangit, implet, & reſonat:
habẽs clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit:
chriſmatis oleo, & aqua baptiſmi cuncta cõſecrans, ac decorans. Ad huius
organi ſuauiſsimas & dulciſsimas uoces peruenerunt principes, coniun-
Pſalm.67. cti pſallentibus in medio adoleſcentularũ tympaniſtriarũ. Et quæ ſint hæc
ſequitur: In eccleſijs benedicite dominũ. Hæ adoleſcentulæ eccleſiæ dum
tympanum tangunt: id eſt, pellem mortui animantis extenſam in ligno,
ſcilicet CHRISTVM prædicant crucifixum. Huius tympani tam ma-
gnus ſonus totius mũdi iam mulcet auditus. Nec decem chordarũ pſalte-
rium huic deeſt conuiuio, dum incluſione centum quinquaginta pſalm.
laudant ſancti dominum in ſono tubæ, in pſalterio & cithara, in tympano
& choro, in chordis & organo, in cymbalis bene ſonantibus, in cymbalis D
Rom.7. iubilationis, quoniam omnis ſpiritus laudat dominum. Hæc in templo
Dei mei proſpiciens, in quo omnis quiſque dicit, Gloria. Quoniam adhuc
paſsiones, quæ per legem ſunt, operantur in membris noſtris, ut fructum
Iob.7. ferant morti, multiſq; uitijs implicati tenemur in hac uita quæ tota tenta-
tio eſt, ſacrificium ex adipibus uitulorum Patriarcharum & Prophetarũ,
caprarum pinguium, & arietum, Apoſtolorum ducum gregis, pro pecca-
to animæ meæ, ac mundatione totius hominis mei in hoc libro & confeſ-
Apocal.8. ſionem uoui, & in ara contriti cordis immolaui holocauſta, non ſine in-
cenſo orationum omnium ſanctorũ, quibus me ab omni peccato expiari
poſſe confido. Quieſcat inuidus lector, ne ſicut Cain ferro, iſte dente, uel
lingua percutiat. Filij enim hominum dentes eorum arma & ſagittæ, &
lingua eorum gladius acutus. Si quid autem diſplicet, ſi pius eſt, emendet
in miſericordia, & arguat in lenitate, oretq; pro nobis, ut ſimul in arca in-
ter munda animalia reperti, in cubito perfectionis eius pariter adnexi, cha
ritatem domini, trinæ maieſtatis, unitatem per eminentem uiam duce gra-
tia ſequamur omnes: eodem manente in nobis, & nobis in illo: à quo o-
mnia, per quem omnia, & in quo omnia, qui eſt Deus benedictus in ſe-
cula. Amen.

PROMISS. ET PRAEDICTIO-
NVM DEI FINIS.

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS IN LIBROS DE VITA CONTEMPLATIVA AD IVLIANVM PONTIFICEM PROLOGVS.

A DIV MVLTVM'QVE RENIſus ſum uoluntati tuæ, domine ſtudioſiſsime Pontificum Iuliane: non uelut pertinaciter durus, ſed propriæ impoſsibilitatis admonitus. Videbatur enim mihi: & iure forſitan uidebatur, quòd etiam ipſi præſumptionem meam potuiſſetis improuidę temeritatis arguere, ſi tantã rem, quę utiq; eſſet operoſè tractanda, facilè ac ſine ulla deliberatione ſuſciperem, cùm me oporteret prius ipſius rei pondus unde dicẽdum foret expendere: & ſic adiuuante domino, ſi uires facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod iuberetis, accederem. His, & talibus ſolicita conſideratione perſpectis, neceſſarium duxi, ut me aliquandiu ad ſcribendum præſumptione ſuſpenderem. Sed quia, ſicut cogitanda fuit
B iniuncti operis difficultas, ita cogitari debuit iniungentis autoritas, nec debui uſquequaq; reſiſtere, certus quòd uires meas multo amplius adiuuaret tua præcipientis oratio, quàm grauaret ipſius materiæ magnitudo. Deinde illa conſideratio animum meum ſuis uiribus diffidentem in audaciam ſubeundæ præceptionis ueſtræ perduxit: quòd iam non humilitatis eſſet, perſeueranter tenere ſilentiũ, ſed ſuperbiæ ultrà renuere, quamuis infirmis ceruicibus onus impoſitum: cui oneri ſuſtinendo, etſi me mea ruſticitas faciebat inualidum, ueſtra fieri credidi fide, qui iubebatis idoneum. Hoc quoq; mihi audendi aliquid fiduciam dabat: quòd magnarũ rerum magnus ipſe conatus eſſet, etiam ſi nullus diſputantem ſequeretur effectus. Siquidem neceſſariarum tractatio quæſtionum, etſi non inſtruit inuenientis quod quærit animum, exercet ſaltem quærentis ingenium, ut aut nouerit ſe quærendo, & nihil inueniendo, neſcire, quod ſe fortè noſſe præſumpſerat: & ignorantiæ ſuæ conſequenter admonitus, quod ſibi deeſſe uiderit, quærat, quod inuenerit teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat: aut ſi quod ſibi de diuinis literis propoſitum fuerat, ſalubri-

ter tractare,& ſufficienter explicare potuerit: non de inuentione ueritatis C
*alſ, enubilanda inflatur, ſed in domino qui eum intus illuminauit, ut * illuminanda co-
gnoſceret,glorietur. Quandoquidem ſcientia, ſicut ſine dono dei, quod
1.Cor.8 eſt charitas, inflat: ita ſi ei charitas admiſceatur, ædificat. Ac per hoc qui
de Deo loqui uoluerit,aut nihil dicit,& nulla eum præcipitat inflatio, aut
ſi aliquid dixerit, & ſe crediderit à deo accepiſſe quod dicit, habet unde
deo gratias agat: non habet quod ingenij ſui uiribus elatus adſcribat. Sed
iam ipſa capitula quæ utcunq; ſoluenda propoſuiſtis, adtexam. Itaq; iu-
betis, ut paucis ediſſeram, quæ ſit uitæ contẽplatiuæ proprietas: & quid
inter ipſam & actiuam uitam interſit. Quanta poſſum breuitate diſtin-
guam, Vtrum is cui eccleſiæ regendæ uita commiſſa eſt, contẽplatiuæ uir-
tutis fieri particeps poſsit. Vtrum æquanimiter ſuſtinẽdi ſint diuina præ-
cepta calcantes, an pro modo peccati debeant eccleſiaſtica ſeueritate, coar-
gui. Vtrum congregandis fratribus aut alendis, expediat facultates eccle-
ſiæ poſsideri, an perfectionis amore contemni. Quæ ſit abſtinentiæ cre-
denda perfectio: & utrum tantum corpori, an & animæ neceſſaria debeat
iudicari. Quantum à uirtutibus ueris uirtutũ ſimilitudines diſtent. Qui-
bus præcedentibus cauſis & ſubſequentibus incrementis naſci ſoleant ui-
tia, uel augeri: & quibus poſsint adiuuante domino remedijs, uelut qui-
buſdam medicamentis imminui, uel ſanari. Quot modis, uel gradibus
unaquæq; uirtus poſsit impleri. Et an uera ſit illa philoſophorum ſenten-
tia, quæ uirtutum omnium uelut fontes quoſdam quatuor uirtutes: uitia D
quoque quatuor, uelut quaſdam origines malorum omnium definiuit.
Hæc ſunt nimirum decem, quæ à me uoluiſtis enodari capitula: non ut
abſolutio eorum uobis aliquid cognitionis afferret: ſed ut ueſtra magis
cura, ſi regulariter imperatum munus impleuero, nonnihil ædificationis
talium ſtudioſis horum & his ſimilium capitulorum explicatione
conferret. Cæterum ſi tu ea neſcires, nunquam tanto ordine di-
lucidanda proponeres. Ideo autem uoluiſtis cognita uobis
diſputationibus illuſtrari, ut aut me, ſi aliquid ſecus q̃
ratio habet, exponerem, faceretis emendari uel cor-
rigi, aut certè per ſolicitudinẽ ueſtram meumq;
ſermonem ad aliorum notitiam poſſent ca
tholice diſputata perduci. Nunc igi-
tur quæ ſit uitæ contemplatiuæ
proprietas, domino ueſtris
orationibus adiu-
uante, tracte-
mus.

PROLOGI FINIS.

CAPITA PRIMI LIBRI DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAP. I. Quòd ea ſit uitæ contemplatiuæ proprietas, ubi dominus mundo corde uidebitur.

CAP. II. De qualitate uitæ futuræ.

CAP. III. Quòd eo iudicio Dei ab iniquis hominibus ſeparandi ſunt ſancti, quo antè ſunt beati angeli ab immundis ſpiritibus ſeparati.

CAP. IIII. De reſurrectione, uel uita ſanctorum.

CAP. V. Quòd præſentium contemptores etiam hîc contemplatiuæ uitæ beatitudo delectet.

CAP. VI. Quòd perfectio contemplatiuæ uitæ quæ hîc haberi poteſt, illic perfectioni futuræ comparari non poſsit.

CAP. VII. Quòd dominum perfectè ſancti uidere non poſsint, niſi cum ad beatitudinem futuræ uitæ peruenerint.

CAP. VIII. Quæ & quanta ſit in hac carne uitæ contemplatiuæ perfectio, uel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.

CAP. IX. Quòd tantum intereſt inter perfectionem uitæ iſtius & futuræ, quantum intereſt inter perfectos qui peccare nolunt, & eos qui peccare iam non poſſunt.

CAP. X. Quòd hîc ſancti Deum in aſſumpta creatura uiderunt.

CAP. XI. De qualitate glorificatorum corporum, quæ in reſurrectione futura ſunt.

CAP. XII. Quantum inter contemplatiuam & actiuam uitam interſit.

CAP. XIII. Quòd ſacerdotes ſancti contemplatiuæ uitæ fieri participes poſsint.

CAP. XIIII. Vbi locutor ſe excuſat, quòd eccleſiæ magiſtros docere non audeat.

CAP. XV. De negligentia ſacerdotis qui doctrinæ ſuæ agendo contraria, perſonam non poteſt implere doctoris.

CAP. XVI. Quale periculum maneat eos, qui eccleſiā ſibi creditam uel relinquunt, uel ſtrenue gubernare contemnunt.

CAP. XVII. Vbi anxium quòd eccleſiam nec relinquere, nec regere poſsit, prouocat, ſuggerendo quòd eam melius regat exemplo.

CAP. XVIII. Quòd parum ualeat exemplo agenda monſtrare, niſi etiam quæ ſint credenda, docendo ſacerdos oſtenderit.

CAP. XIX. De uirtute fidei, quòd ad eam non ſolum credere, uel intelligere, ſed etiam bene operari pertineat.

CAP. XX. Quòd nihil proſit ſacerdoti, etiam ſi bene uiuat, ſi male uiuentem tacendo non corrigat.

CAP. XXI. Luctuoſa deſcriptio ſacerdotis carnaliter uiuentis.

CAP. XXII. Quòd ſecundum ſermonem prophetæ culpa ſua pereant, qui ſacerdotum increpationes uel admonitiones peruerſa uolun tate contemnunt.

CAP. XXIII. Quòd ſacerdotes etiam qualiter poſſunt, tam ſimpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

CAP. XXIIII. Quid interſit inter doctores, qui eccleſiam ſimpli citer docentes ædificant, & eos qui eloquentiam ſuam luculentis declamationibus iactant.

CAP. XXV. Quales eſſe debeant ſacerdotes, qui uolunt fieri uitæ contemplatiuæ participes.

D. PROSPERI AQVI tanici, Epiſcopi Regienſis, De uita contempla tiua liber Pri mus.

Quòd ea ſit uitæ contemplatiuæ proprietas, ubi deus mundo corde uidebitur.

CAPVT I.

A CONTEMPLATIVA VITA, IN qua creatorem ſuum creatura intellectua‑lis ab omni peccato purgata, atq; ex omni parte ſanata uiſura eſt, à contemplando, id eſt, uidẽdo nomen accepit. Quod ſi ita eſt, illa uita, ubi DEVS uideri poteſt, ipſa eſt contemplatiua credenda. In præſenti au‑tem uita miſerijs, erroribusq; pleniſsima, deum, ſicuti eſt, uideri non poſſe, dubium non eſt. In futura igitur uita, quæ ob hoc appellatur contemplatiua, uidendus eſt: nec immeritò. Si enim uidere deum, ſummum ſolidumq; eſt gaudiũ: ſum‑mum uerò gaudium præmium bene creditur beatorũ: & præmium non adhuc pugnãtibus, ſed etiam uincentibus dabitur poſt triumphum: quis non uideat, quòd omnes ſancti deum in illa uita æterna uidebunt, ubi ſine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, ubi præmium reportabunt: ibi recepturi
B ſunt præmium, ubi non ſolùm deuictis, ſed etiam finitis hoſtibus trium‑phabunt: ibi triumphabunt, ubi ulterius aduerſarium non habebunt. Cæterum in hac uita quamuis ſtrenuè dimicemus, & adiuuante domino ca‑teruas hoſtium, quibus circũfundimur, proſternamus: tamen ſi ab eis no‑lumus uinci, nunquam pugnare deſinamus. Nec uincẽtes ſecuros faciunt uiriliter deſudata iam prælia, ſed magis ſolicitant aduerſariorum rediui‑ua certamina. Ac ſic, quia ſecundum ſcripturæ ſacræ ſermonem tota hu‑mana uita tentatio eſt ſuper terram, tunc eſt tentatio finienda, quando fi‑ Iob 7.
nitur & pugna: & tunc eſt finienda pugna, quando poſt hanc uitam ſucce‑dit pugnę ſecura uictoria: ut omnes milites Chriſti, qui uſq; in finem uitæ præſentis diuinitus adiuti, ſuis hoſtibus infatigabiliter reſtiterunt, labo‑

rioſa iam peregrinatione tranſacta, regnent felices in patria. In qua huma C
na natura ita reparãda eſt, & ab omni prorſus infirmitate ſananda, ut nec
peccata ei ulla remaneant, nec peccare iam ualeant. Cuius hoc erit totum
præmium, ut uitæ contemplatiuę ſemel compos effecta, inexplebiliter au-
torem beatitudinis ſuæ conſpiciat, de illo gaudeat, de illo quod ſperauit
obtineat, & in eo ad quod ſanctè uiuendo peruenerit, ſine fine permaneat.

De qualitate uitæ futuræ.

CAP. II.

IAm uerò de qualitate ipſius uitæ futuræ quid dicam, quæ potius debet credi, quàm dici? Nec ideo tamen debeo inde tacere, quod ualeo: quia dicere quantum uolo, non ualeo. Neq; enim quia DEUM ineffabilem credimus, fari de illo quod poſſumus, non debemus. Ita ſanè, ut plus cre- datur de illa uita, quàm ſcribatur, quia nec poteſt tantũ inde proferri ſer- mone, quantum poteſt mente complecti: & minus concipit mentis huma- næ quamlibet profunda complexio, quàm ſe habet rei ipſius magnitudo. Ergo futura uita creditur beatè ſempiterna, & ſempiternè beata: ubi eſt certa ſecuritas, & ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, felix æterni- tas, æterna felicitas: ubi eſt amor perfectus, nullus timor, dies ęternus, ala- cer motus, & unus omnium ſpiritus de contemplatione dei ſui, ac de ſua cum illo permanſione ſecurus: ubi ipſa ciuitas, quæ eſt angelorum ſancto- rum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna D
ſalus exuberat, ueritas regnat: ubi nec fallit quiſque, nec fallitur: unde nul lus eijcitur, quò nullus miſer admittitur.

Quòd eo iudicio Dei ab iniquis hominibus ſeparandi ſunt ſan- cti, quo antè ſunt beati angeli ab immundis ſpiritibus ſeparati.

CAP. III.

SEd hoc futurum credimus per iuſtum DEI iudicium, in quo non ſo- lum meritis, ſed etiam locis ſic ab iniquis iuſti ſeparãdi ſunt in æternũ, ut iam nec remuneratis præmium finiat, nec damnatis ſupplicium: quan- doquidẽ propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam corpori- bus miſerorũ, ut nec ipſi æternam pœnam finiant, nec ipſos conſumat im- mortalis pœna, ſed puniat. Ideo autẽ beata incorruptione & immortali- tate iuſtorũ corpora donabũtur, ut & ipſi in gloria, & in ipſis gloria æter- na permaneat. Hoc iudiciũ quod inter iuſtos homines iniuſtosq; futurũ dicimus, inter ſanctos angelos & immũdos credimus factum. Nam cum
Eſa. 4. eſſent utriq; ſine peccato creati, & ad ſeruiendũ DEO ſuo feliciter inſtitu ti, eorum quidã uolũtate propria deprauati noluerũt permanere quod fa- cti ſunt, & cùm ſe cõtra creatorẽ ſuum typo ſuperbiæ letalis hoſtiliter ex- tuliſſent, de ſuperna cœli regione proiecti ſunt. Quos diuina ſententia eo

A ſupplicio condẽnauit, ut quia noluerũt perſeuerare cum poſſent, nec uellent reparari, nec poſſent. Siquidem præuaricationis eorum fuit, quòd irreuocabiliter iudicij animaduerſione percuſsi ſunt: & ad damnationem iuſtiſsimam profectò pertingent, quòd uoluntatem redeundi ac facultatem penitus amiſerunt: ſicut econtrario uoluntatis eorum angelorũ fuit, quòd malis ſponte cadentibus ipſi in ſua dignitate manſerunt: & diuino iuſtoq́ iudicio actum eſt, ut quæ fuit cum Deo ſuo manendi uoluntas, fieret permanendi uoluntaria felixq́ neceſsitas. Et ideo, quia nec peccauerunt unquam nec peccare iam poſſunt, illius contemplatiuæ uitæ ſemel facti participes, inexplebiliter autorem beatitudinis ſuæ conſpiciunt, ac merito ſuæ ſtabilitatis in æternum felices effecti de ſua permanſione ſecuri ſunt. Qui ſummum ſolidumq́ gaudium, quo inſatiabiliter perfruũtur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo ſuo infatigabiliter & amanter inſeruiunt, ita perfectè beati, ut nec cupiant beatiores fieri ultrà, nec ualeant.

De reſurrectione, uel uita ſanctorum.

CAP. IIII.

HAec eſt contemplatiua uita beata, ad quam qui bonorum operum conſummatione peruenerint, beatis angelis ſimiles erunt, & ſimul cũ Deo ſuo ſine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi uidebunt ſui creatoris ſubſtantiam mundis cordibus contemplantes: & æterna exultatione gaudebunt: diuinæ dilectionis ac mutua delectatione poſſeſsi, Deo ſuo in æternum & inuicem ſibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cœleſtis accipient, atque eius in æternum ciues effecti promiſſa præmia reportabũt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cœleſtium gratia gaudiorum, ut & remuneratori ſuo pro tantis muneribus gratias agãt, & nullum faſtidium ex ipſa affluentium bonorum perceptione ſuſtineant. Ibi ita patebunt ſingulorum ſingulis mentes, ſicut corporalibus oculis ſubiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta mundicia, ut habeant unde mundatori ſuo DEO gratias agant, non unde offenſi aliquibus peccatorum ſordibus erubeſcant: quia nec ulla peccata ibi, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare nõ poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid ſecretorum, qui, quod eſt longè præſtantius, ipſum uiſuri ſunt mundis cordibus DEVM: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, ut in melius aut deterius ultrà mutari non poſsit. Cuius humanæ ſubſtantiæ ad conditoris ſui ſimilitudinem ſublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id eſt, intellectus ſine errore: memoria ſine obliuione: cogitatio ſine peruagatione: charitas ſine ſimulatione: ſenſus ſine offenſione: incolumitas ſine debilitate: ſalus ſine dolore: uita ſine morte: facilitas ſine impedimento: ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo:

quoniam quidem quicquid hic corporibus humanis uitiandis aut fera- C
rum morſus ademerit, aut humana crudelitas amputauerit, aut improuiſi caſus abſtulerint, aut ſi ignis, uel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipſa ſenectus etiã ſanis oneroſa negauerit, hæc & his ſimilia corporum damna una ibi reſurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus inſtaurata, incorruptibilis ſanitas obtinebit. Propterea quicunque ibi erunt, etſi differentibus meritis ab inuicem diſtabunt: omnes tamen una perfectione beati erunt: quia ſingulis præmia ſua ſufficientia erunt, & capere amplius præmijs ſuis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quamuis ſinguli cibum non æqualiter, ſed pro poſsibilitate perceperint: ita omnes ſancti etſi fuerint aliqua graduum ſuorum diuerſitate diſtincti, una beatitudine perfecti erunt: quia & una perfectione beati futuri ſunt. Cæterũ in illa tantæ beatitudinis regione nec maioris meriti ſibi aliquid quiſque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec ſuperiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus eſſe poterit. Et ideo etſi ibi erit diſtantia manſionum, ſumma in illis erit unius perfectionis ęqualitas, quibus erit regni cœleſtis una felicitas.

Quòd contemptores præſentium etiam hic contemplatiuæ uitæ beatitudo delectet.

CAP. V.

CVi felicitati promerendæ ille ſuſpirat, qui præſentibus omnibus futurorum contemplatione renuntiat, atque à domeſticis occupationibus, quæ nonnunquam perfectè uiuere cupientium proceſſus impediunt, in illam diuinæ ſublimitatem contemplationis euectus, ipſos etiam ſuæ carnis affectus exuperat, & infra ſe uniuerſa deſpiciens, quæ plerunque animas de præteritæ uitæ ſanctitate ſecuras in terrena deijciunt, ipſis etiã cœleſtibus appropinquat, tantò diuinis uicinior factus, quantò ſupra humana omnia ſtudio perfectionis aſcendit, certus quòd ſi contemplatiuam uitam hic incertis honoribus, diuitijs, anxijs & caducis delectationibus plena uoluntate prætulerit ueros honores, ſecuras diuitias, & delectationes æternas inueniat; cum ad perfectionem contemplatiuæ uirtutis in illa beata uita ubi futura eſt DEO remunerante peruenerit. Et re uera quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cœleſtis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit? Aut quid etiam hic delectabilius contemplatione diuina, quæ ſibi ueraciter inhianti incorruptibilem ſuauitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem contemplatiua uita hic quoq; amatores ſuos futurorum bonorum conſideratione delectat, ac ſibi tota mentis intentione uacantes, quantum in hac uita fieri poteſt, dono ſapientiæ ſpiritualis illuminat, & ad illam diuinę plenitudinem uiſionis, cuius ſpem ſtudijs intenti cœleſtibus gerunt, incentiuo quodam ipſius conſequendæ D

perfectio

A perfectionis inflammat, ut quod nunc in ænigmate cernunt, nec perfecte diſcernunt, tunc in illa reuelatione conſpiciant.

Quod perfectio contemplatiuæ uitæ, quæ hic haberi poteſt, illic perfectioni futuræ comparari non poßit.

CAP. VI.

QVapropter non ſic contemplatiuæ uitæ ſublimitatem in futuro, ubi perfectio perficienda eſt, prædicaui, ut in præſenti eam negarē poſſe ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi, ſi modò ſe ad eam tota deuotione conuertant, ſi deſiderio eius accenſi, præſentia blandimēta faſtidiant, & longè fortiores effecti quàm ut eos terrenæ occupationes illaqueent, diuinis rebus ac futuris promiſsionibus conſiderandis inhæreāt. Sed ſi conſideramus apoſtoli Pauli ſermonem, quo inter eam ſcientiam quæ hîc eſt, & eam quę ibi futura eſt, diſcriminans ait, Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus: contemplationem diuinam quæ in hac uita eſt illi futuræ cōferre nec poſſumus, nec debemus: quando idem Apoſtolus adiungat & dicat, Cum autem uenerit quod perfectum eſt, in illa uita ſignificans, tunc euacuabitur quod ex parte eſt, ac ſic quod modo ex parte ſentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuinæ perducti iam perfecte uidebimus. Nec ſanè quia ibi rerum omnium notitia non per partes, ſed ſimul & tota uidebitur, ideo ſaltem qualiſcunque in hoc fragi- 1. Cor. 13. Ibidem.
B li corpore deſperetur. Etſi corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, tamen in quãtum poteſt humana mens, quam ſuus creator ad ſuam fecit imaginem, ſtudeat etiam hic intelligibiliter DEVM uidere per fidem, ut eum plenius uideat, cum peruenerit munere ipſius conditoris ſui ad ſpeciem. Attende quàm diuine ſanctus Apoſtolus ſpeciem fidemq́ diſtinxit, ut diceret, Per fidem ambulamus, non per ſpeciem. Fides ergo per quam ambulamus, & ſpecies quæ uidetur, tenenda eſt: quia in hac uita ubi per fidem bene uiuendo proficimus, bonorum operum quodammodo paſsibus ambulamus. In futura autem peruenientes ad ſpeciem, iam non erit quod uelut proficiendo ulterius ambulemus, ſed ipſam ſpeciem ad quam per fidem ſpiritualiter ambulando peruenimus, inſatiabili delectatione uidebimus. Sapien. 9. 2. Cor. 5.

Quod dominum perfecte ſancti uidere non poßunt, niſi cum ad beatitudinem futuræ uitæ peruenerint.

CAP. VII.

QVocirca ſic hortandi ſunt ad contemplatiuam uitam, quicunq; plenè uoluerint & Deo auxiliante peruenire potuerint, ut meminerint ſibi ipſius contēplationis diuinæ perfectionē in illa beata uita quæ futura eſt reſeruari, ut ibi Deū ſicuti eſt, perfecte uideāt, ubi & ipſi erūt uitę æternæ ac regni cœleſtis cōſecutione pfecti. Cæterū ſi hic pfectè potuiſſet ſubſtantiam

ſtantiã DEI humana fragilitas contemplari, nunquam ſanctus Euangeli- C
Ioan. 1. & 1. Ioan. 4. ſta dixiſſet, Deum nemo uidit unquam. Non dixit, nemo uidebit. Deniq; ut euidẽter oſtenderet uiſionem Dei non negatam ſanctis hominibus, ſed dilatã, quod in præſenti tempore negauit, in futuro promiſit dicens: Beati
Matth. 5. mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Nec hîc dixit, quoniã ipſi Deũ uident. Igitur ſi Deus qui in hac uita ſine alicuius elemẽti aſſumptione nec potuit uideri, nec poteſt, in futura uita uidẽdus eſt. Ibi eſt contẽplationis diuinæ ſperanda perfectio, ubi erit omnium bonorum plenitudo.

Quæ & quanta ſit in hac carne uitæ contemplatiuæ perfectio, uel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.

CAP. VIII.

PRoinde uitæ contemplatiuæ ſectator ad conditorem ſuum corde illuminandus accedat, ipſi contemplando, atque inſatiabiliter perfruendo uigilanter inſeruiat, ipſum iugiter concupiſcat, præ amore eius omnia quibus inde poteſt auerti, refugiat, omnes cogitationes ſuas ac totã ſpem
*Al: dilectione ex illius * delectatione ſuſpendat, literarũ diuinarũ ſacris meditationibus uacet, in his ſe diuinitus illuminatus oblectet, ibi ſe totum uelut in ſpeculo quodã refulgente conſideret: quod in ſe prauum deprehenderit, corrigat: quod rectum eſt, teneat: quod deforme, componat: quod pulchrum, excolat: quod ſanum, ſeruet: quod infirmũ, aſsidua lectione corroboret: domini ſui præcepta infatigabiliter legat, inexplebiliter diligat, efficaciter impleat, & quid ſibi cauendum quid'ue ſectandũ ſit ex eis ſufficienter inſtru- D
ctus agnoſcat, myſterijs earundẽ diuinarũ ſcripturarum perſcrutãdis in-
Ioan. 1. ſiſtat, Chriſtum promiſſum legat, repræſentatum uideat, prophetatã perditionem populi cõtumacis intelligat, impleri lugeat, de ſalute gentiũ gaudeat, ex præteritis quæ prædicta ſunt & impleta teneat, futuris promiſſionibus credat, ab ſtrepitu negotiorũ ſeculariũ remotiſsimus ea feruenter excogitet, quibus animũ ſuum in deſideriũ futuræ remunerationis inflãmet, ſtudijs ſpiritualibus quibus in dies ſingulos melior ac melior fiat, inuigilet, amet ocium ſanctum, in quo exerceat animæ ſuæ negotiũ, mortuum ſibi deputet mundũ, ac ſe mundi blandientis illecebris exhibeat crucifixum, delectationis ſpeculatorũ præſentium incomparabiliter antepo- nat ſui creatoris intuitum, ſemper ſe proficiẽte ſucceſſu in faſtigium diuinæ contemplationis attollat, nunquam ne ad momentum quidem à promiſsionibus futuris conſiderandis auerſus ad terrena reſpiciat, eò aciem mentis indeſinenter intendat, quò peruenire deſiderat: beatitudinem uitæ futuræ ante oculos animi ſui proponat & diligat, nec metuat aliquid temporale nec cupiat, nec aut metus amittẽdæ rei temporalis, aut cupiditas acquirendæ intentionẽ mẽtis eius emolliat: nõ eum blanda corrũpãt, nec aduerſa concutiant: nõ inflet opinio ſecunda, nec ſiniſtra deijciat, nec falſa uituperatio ſiue laudatio augeat gaudia eius aut minuat, nõ gaudeat de tem

C de temporalibus omnino, nec lugeat. Inter læta inuictus ac triſtia unam faciem animo cōſtanti obtineat, nec pectoris eius ſtabilem firmitatē, quicquid promittit mundus aut minatur, excutiat: ſed idem ſemper ac ſibi ſimilis, perſeuerans, mundi huius damna ſimul & lucra non ſentiat. Et cum hæc & his ſimilia contemplatiuæ uitæ deſiderio affectus impleuerit, non ſe hic iam ex parte omni perfectum, ſed perficiendum in illa beata uita, quæ futura eſt, immobiliter credat: atque ad eandem ſe ubi DEI ſubſtantiam reuelata facie uidere poſsit, extendat.

Quòd tantum intereſt inter perfectionem uitæ iſtius & futuræ, quantum intereſt inter perfectos qui peccare nolunt, & eos qui iam peccare non poßunt.

CAP. IX.

NAm ſicut hic comparatione iuſte uiuentium dicitur quiſq; perfectus, quia iuſtus præcepta facit, perfectus autem præcepta tranſcendit: ita idem collatus illis abſolute perfectis, qui in uita beata futuri ſunt, non eſt, ut ita dicam, perfecte perfectus, cui etſi dimiſſa eſt omnis iniquitas, nō eſt adhuc ſanata, ſed ſanatur eius infirmitas: & ideo etſi non peccat, ut ſit uere perfectus, peccare tamen poteſt: quia non eſt conſumpta omni infirmitate ſanatus: ac per hoc ubi ab omni peccato mundatus, peccare non poterit, ibi erit perfecte ſanus ac ſumme perfectus. Hic autē quantalibet quis
D excellentia ſanctitatis emineat, quantalibet eminentia perfectionis excellat, poteſt quidem fieri pro modulo huius uitæ perfectus. Sed non eſt ſic de ſua perfectione ſecurus, ut non debeat eſſe de caſu ſolicitus, & utique ubi eſt ſolicitudo, non eſt abſoluta beatitudo. Quæ nequaquam perfecta credenda eſt, ſi ſecura non fuerit: nec ſecura erit, niſi omnem ſolicitudinem ſecuritas æterna conſumpſerit. Quapropter qui dicuntur in hac uita beati, ſpe beatitudinis futuræ beati ſunt: ipſa autem re non hic, ſed in illa uita beati futuri: quia ibi omnium beatorum beatitudo perfecta erit, ubi humana natura ſui gloriam conditoris, & ſuam perfecte beatificata uiſura eſt, atq; ei ſine ullo defectu ſuæ beatitudinis adhærebit.

Quòd hic ſancti Deum in aſſumpta creatura uiderint.

CAP. X.

NEc moueat quòd hic quoq; à iuſtis antiquis uiſum legimus Deum, quia nō eſt in hac humiliatione noſtra ſic uiſus, ſicut in illa clarificatione uidēdus eſt, quādoquidē in forma uiſibilis creaturæ, in qua pro diſpēſatione temporum, ubi uoluit, & quibus uoluit iuſtis apparuit, nec potuit nec poteſt uideri, ſed poterit cum ad ſupernam patriam peregrinatio noſtra peruenerit, & mortale noſtrū immortalitas beata ueſtierit, atq; ad contemplationē diuinam, uel perceptionem cœleſtium præmiorū omnes uere fideles fides ipſa, qua hic futura credebantur impleta, perduxerit.

De

C

De qualitate glorificatorum corporum, quæ in reſurrectione futura ſunt.

CAP. XI.

IBi diuerſi quidem ſexus corpora, ſed ſine ulla concupiſcentia corporali futura ſunt. Ibi erit omnium perfecta charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiam corporales oculos nihil uiſibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum uiſus utique incorruptibilis erit, & ita ſine comparatione uiuacior, quàm hic fuit, ut ei aliquid uiſibilium clauſum eſſe nõ poſſit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda eſt tarditas, non integritas: neceſsitas, non uoluntas: ut ibi ſine temporis mora aut impedimento ponderis ſint, ubi eſſe uoluerint: atque eò ſequatur ſine ulla difficultate ſpirituale iam corpus, quocunque ire uoluerit ſpiritus angelicæ beatitudinis æqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, coniugum miſeria, qui ibi non fuerint, beatos contriſtare non poterit: quia nomina omnium neceſsitudinum corporalium, quæ hic noſtra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit, ubi omnes quicunq; fuerint, unum corpus erunt, & ſinguli de ſua uel ſingulorum felicitate gaudebũt. Hæc de contemplatiua uita dicta ſufficiant.

Quantum inter contemplatiuam & actiuam uitam interſit.

CAP. XII.

IAm nunc quid inter ipſam contemplatiuam & actiuam uitam interſit, D breuiter diſſeramus. Quod ut euidẽter eluceat, ipſas ſibi inuicem uitas, contemplatiuam ſcilicet & actiuam, prolatis earum uirtutibus conferamus. Ad actiuam uitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare: ad contemplatiuam ſupra humana deſiderio perfectionis aſcendere, & indeſinenter augendis uirtutibus incubare. Habet actiua profectum, contemplatiua faſtigium. Hæc facit hominem ſanctum, illa perfectum. Huius uitæ eſt, nulli prorſus iniurias irrogare: illius, irrogatas æquanimiter ſuſtinere. Imò ut propius dicam, executor actiuæ ſtudet in ſe peccãti dimittere: contemplatiuæ ſectator, offenſas quibus pulſatur, nec omnino concutitur, & ignoſcere magis paratus eſt quàm donare. Iſte iram patiẽtiæ uirtute cõpeſcit, immoderatis cupiditatibus parſimoniæ frænos imponit: tangitur deſiderijs carnalibus, nec cõſentit: pulſatur mundi huius curioſitate, nec rapitur: quatitur diabolica impugnatione, nec uincitur: & DEO ſuo deuota mente ſubiectus, nõ atteritur diuerſis tentationibus, ſed probatur. Ille omnes affectiones, quibus uita mortaliũ uariatur, ſanctis uirtutibus uincit: cupiditatum ac perturbationum omnium liber, beata quiete perfruitur, & illecebris ac uoluptatibus factus expedita mente ſuperior ineffabili gaudio diuinæ cõtemplationis afficitur. Iſte ſuſcipiendo peregrinum, ueſtiendo nudũ, gubernãdo ſubiectum, redimendo captiuum, tuendo uiolenter oppreſſum,

iugiter

A iugiter ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis emaculat, & uitam ſuam bonorum operum fructibus ditat, ille facultatibus ſuis in uſus pauperum diſtributis,* ſimul ſe expoliauit mũdo, & admouit ſe totis uiribus cœlo, res mundi mundo proiecit, & ſeipſum deuota mente Chriſto reſtituit, à quo immortales diuitias ſibi dari orat, ut pauper: protegi ſe cotidie poſtulat, ut infirmus: immortalitatis indumento ueſtiri cupit, ut nudus: defendi ſe ab impugnatione inuiſibilium hoſtium ſupplicat, ut fragilitate carnis oppreſſus: cœleſtem patriam ſibi * dari deſiderat, ut peregrinus. Actiua uita habet ſolicitum curſum, cõtemplatiua gaudium ſempiternum. In hac adquiritur regnum, in illa percipitur. Hæc facit pulſare bonorum operum, uelut quibuſdam manibus, ianuam: illa uocat conſummatos in patriam. In hac contemnitur mundus: in illa uidebitur Deus. Et ut multa præteream, quæ commemorare non ualeo, in hac uita actiua qui immundis ſpiritibus extiterint fortiores, in illa contemplatiua, quæ ſummè beata eſt, remunerante Deo fient angelis ſanctis æquales, atq; in æternum cum illo regnabunt in illa ciuitate ſuperna felices. Itaque quoniam de contemplatiua uita in ſuperioribus multa iam dicta ſunt, & ſecundus liber ea quæ de actiua dicenda ſunt, continebit: ſufficiant iſta, quæ diximus, ut cõſideremus & reliqua, quæ de tertio capitulo uſq; ad finem libri huius ſequẽti diſputatione tractabimus. Videamus nunc utrum is, cui eccleſiæ regendæ cura commiſſa eſt, contemplatiuæ uitæ fieri particeps poſsit.

*als: ſemel

*als: donari

B *Quòd ſacerdotes ſancti contemplatiuæ uitæ fieri participes poſsint.*

CAP. XIII.

QVi diligenter ea quæ ſuperius de uita contemplatiua dicta ſunt conſiderat, & ſufficienter inſtructus intelligit, quando & ubi poſsit eius perfectio comprehendi: non dubitabit, eccleſiarum principes uitæ contemplatiuæ poſſe, & debere fieri ſectatores: quia ſiue ſecundũ opinionem quorundã nihil aliud ſit uita cõtemplatiua, quàm rerum latentium futurarumq; notitia, ſiue uacatio ab omnibus occupationibus mundi, ſiue diuinarum ſtudium literarũ, ſiue quod his probatur eſſe perfectius ipſa uiſio Dei, non uideo quid impedimenti ſanctis ſacerdotibus poſsit afferri, quo minus ad hæc quatuor quæ commemoraui perueniant. Duo enim, primum & ultimum, id eſt, rerũ latentium futurarumq; notitia, & ipſa uiſio Dei, incomparabiliter præſtantiora erunt in illa uita beata, quàm in iſta diuerſis erroribus implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quàm ipſa Dei ſubſtantia plenè & perfectè uidebitur. Duo autem media, uacationem uidelicet ab omnibus occupationibus mundi, & diuinarum ſtudium literarum, etiam hic poſſunt habere pontifices: ſed illi qui ſe ab omnibus implicamentis negotiorum ſecularium remouẽtes, nõ torpent ocio, ſed inſiſtũt perfectionis ſuæ negotio, & ab ſtultitia ſecularis ſapientiæ auerſi, uerbo DEI infatigabiliter uacant, ſapiẽtes ueraciter fiunt,

cœleſtia ſapiunt,terrena deſpiciunt, contradicentes ſanæ doctrinæ redarguunt,obediētes inſtituunt,ſanctis uirtutibus, quibus in dies ſingulos fiāt Deo propinquiores incumbunt: & tam ſuis quàm omnium, qui per eos erudiuntur,profectibus clari,hic quidē uelut guſtum quendam contemplatiuæ uitæ, quo ad eam frequentius prouocentur,accipiūt: ſed ſibi iam in æternū felices effecti,de eius perfectione gaudebunt.Proinde uerò non inflantur,quia hîc omnium fidelium catholicorum honorātur ut capita: ſed lætantur potius, quia ibi Chriſti, qui eſt ſacerdotum ac fideliū caput, clariora membra futuri ſunt.Et ſi (quod abſit)ſecularibus negotijs impliciti,fundorum terminos ſine termino cupiditatis extendant, ac ſe paſsim exquiſitis delitijs dedant,quæ animum corpusq́ debilitant: ſi gloriā non Chriſti,ſed ſuam,decepti uulgi adulantis honoribus,quærant: plusq́ de ſe alienæ linguæ,quàm ſuæ conſcientiæ credant:ſi omne gaudiū ſuū non futurorum remuneratione,nec in ſanctitate uitæ,ſed in ſua tantū dignitate cōſtituant,& dum tales eſſe ſe,quales creduntur amant, nunquam ſibi diſpliceant,ac placentes ſibi non ſint de ſua correctione ſoliciti: quis non intelligat,tales,ſi in talibus perſeuerent, nec ſe ante finem uitæ præſentis emendent,contemplatiuæ uitæ participes eſſe nō poſſe? ad quam nō perueniunt,niſi qui ſtuduerint eſſe, quod facti ſunt: nec affectant uideri, ſed eſſe quod ſunt:non alienis laudibus,ſed moribus ſuis eximij: non ſolùm de ſua dignitate,ſed potius de ſacerdotalis uitæ nobilitate conſpicui: qui ſunt non appellatione tenus, ſed uirtute pontifices, uitæ contemplatiuæ capaces,& gaudiorum cœleſtium cohæredes.

Vbi locutor ſe excuſat,quòd eccleſiæ magiſtros docere non audeat.

CAP. XIIII.

AC ne cuipiam meus ſermo præſumptuoſus appareat, ſi quales non eſſe,uel eſſe debeant omnes ſacerdotes oſtendat:non generaliter, ſed de uno mihi uideo eſſe dicendum, & de te potiſsimum qui hoc mihi (tua pace dixerim) temere delegaſti periculoſi ſermonis officiū.Nec incognita uobis,ſed uſitata debeo comprehendere, quæ ſolemus inter nos mutua confabulatione conferre. Quibus breuiter declaratis, non puto quòd relationem magis,quàm diſputationem meam quiſquam iuſtè poſſet alicuius temeritatis arguere,quaſi patres meos audeam docere, à quibus normam uiuendi accipere ſum paratus & diſcere.

De negligentia ſacerdotis, qui doctrinæ ſuæ agendo contraria,perſonam non poteſt implere doctoris.

CAP. XV.

REcolite ergo quanta,& qualia me audiente atque probante dicere ſoleatis de adminiſtratione pontificis, qui populi ſibi commiſsi cura poſthabita ardentius bona præſentia deſiderat, quàm futura: & oblitus quòd

A quòd nõ ſolum de ſe,ſed etiam de grege ſibi credito rationem paſtori paſtorum omniũ reddat,ſua ſuorumq́ detrimenta non cogitat. Quem non delinquentium peccata contriſtant,nec proficientium bona lætificant:ſed de ſe tantum, plerunque autem nec de ſe omnino ſolicitus, quid à ſuis boni mali'ue geratur ignorat:qui non prædicat perſeuerantiam iuſtis, pœnitentiam prauis,contemptum mundi conuerſis, futuras pœnas auerſis: qui non poteſt dicere contemptoribus admonitionis ſuæ, futurum cogitate iudicium,quod ipſe fortè non cogitat:amatoribus mundi,nolite diligere mundum,ſi eum mundi amor oblectat:ambitioſis, ambitioni finem imponite,ſi cum ambitio ruinoſa præcipitat:ebrioſis,ebrietatem cauete,ſi ſe mero uſq; ad alienationem mentis ingurgitat: ſumptuoſis dapibus crudus,non poteſt ſuis abſtinentiam laudare, quam calcat: uitio cupiditatis addictus,cupidis amorem non poteſt diſſuadere pecuniæ: inimicitiarum tenax,non audebit animos diſsidentium ſacerdotali trãquillitate componere:iuſtitiam prædicare iudicibus erubeſcit,quam ipſe perſonæ potentis fauore corrũpit:nec defendit oppreſſos, ſi perſonas aut honorat, aut deſpicit: & quicquid boni non facit aut mali committit,nec iubebit fieri,nec uetabit: quia neceſſariam docendi autoritatem contrarietate ſuæ actionis aut amittit,aut minuit.

Quale periculum maneat eos,qui eccleſiam ſibi creditam uel relinquere uolunt,uel ſtrenuè gubernare contemnunt.

CAP. XVI.

B HAec atque his ſimilia memorantes,epiſcopatus uos accepti pœnituit, qui, ſicut adminiſtratorem ſuum, ſi probe adminiſtretur, illuſtrat: ita contemptorem ſuum condemnat. Denique uolentes eccleſiam uobis creditam, uelut impares ei regendæ dimittere, atque in aliquam ſolitudinem,non tam ſtudio quietis,quàm ipſius officij ueſtri deſperatione ſecedere: nulla res alia uobis exegit in melius mutare conſilium, niſi quòd ueriti eſtis periculum maius incurrere: quoniam ſi periculoſum eſt nauim inter fluctus cautè non regere, quanto periculoſius eſt eam undis intumeſcentibus fluctuantem in tempeſtate relinquere? Ad quam ſicut ſatius eſt non aſcendere,ita ſemel ſuſceptam conuenit fluctuãtis pelagi proiecta formidine, ac ſpe perueniendi concepta, uſque in portum ſine ulla mercium iactura perducere. Quæ cùm uobis comparatio placuiſſet, adiunxi: Et idcirco eccleſia quæ uelut nauis magna per mare mundi huius enauigat, quæ diuerſis tentationum fluctibus in hac uita contunditur, quæ immundorum ſpirituum perſecutionibus uelut quibuſdam procelloſis fluctibus in diuerſa iactatur,quæ ſcandalorum cautibus uadoſis illiditur,quæ uelut aggere arenæ grauantis cingitur, non relinquenda eſt, ſed regenda:quæ ſicut omnes quos uehit perducit incolumes gubernatoris uigilantia gubernata,ita non ſolùm omnes quos habet,ſed etiã ipſum gubernatorem perdet ſubmerſa fluctibus aut ſoluta.

Vbi anxium quod eccleſiam nec relinquere, nec regere poßit, prouocat ſuggerendo, quod eam melius regat exemplo. C

CAP. XVII.

HAec atque huiuſcemodi me proſequente, permoti grauiter ingemuiſtis, uos in eam neceſsitatem fuiſſe perductos, quam nec implere aliquo ſtudio, nec ſine peccato relinquere ualeretis: ac deinde, cùm prijs gemitibus ueſtris ea qua uobis obſtrictus ſum cordis affectione compaſſus, orando uos poſſe perficere, quod non poſſetis docendo ſuggerere: pluſq́ꝫ fideles catholicos bonis exemplis, quàm luculentis uerbis ſolere proficere: eamq́ꝫ eſſe ſummam perfectamq́ꝫ doctrinam, quam conuerſatio ſpiritualis oſtenderit, nõ quam inanis ſermo iactitarit: nec à nobis in die iudicij uerba quærenda, ſed opera: nec facilè perſuaderi eſſe poſsibile, quod docet lingua, ſi à lingua uita diſſentiat. Illud autem probare poſsibile eſt, quod ſiue prædices, ſiue non prædices, faciendo confirmas, & imitari uolentibus cum quadam delectatione ipſius poſsibilitatis inculcas: uos mea ſuggeſtione paululum delectati, hoc protinus, ſi me non habet obliuio, retuliſtis.

Quod parum ualeat exemplo agenda monſtrare, niſi etiam quæ ſint credenda docendo ſacerdos oſtenderit. D

CAP. XVIII.

ETiam ſi tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide conſiſteret: nec quid homo credidiſſet, ſed quid egiſſet in die iudicij quæreretur: quis erit tantæ arrogantiæ, qui eccleſiaſticæ doctrinæ autoritate neglecta, de ſua ſibi iuſtitia blandiatur? At cùm non ſolùm, ſecundum Apoſtolum, nos oporteat formam præbere fidelibus, ſed etiam eos ipſos fideles, qui nobis diuinitus inſtituendi commiſsi ſunt, inſtruere debeamus, de patre, quomodo ſolus accipiatur ingenitus: de filio, quomodo ex ipſo ſit genitus: & de ſpiritu ſancto, quomodo ex patre ac filio procedens, nec ingenitus poſsit dici, nec genitus: qualiter iſta tria unum ſint: & hoc unum non diuidatur, ſed diſtinguatur in tria: quemadmodum nec pater, nec ſpiritus ſanctus, ſed ſolus filius de ſolo patre ineffabiliter natus, hominem totum ſine ulla mutatione ſubſtantiæ ſuæ ſuſceperit: ac ſe Deum & hominem uerum per uirtutes, paſsionesq́ꝫ probauerit, comprehendi permiſerit, occidi uoluerit, tertia die reſurrexerit, in cœlo hominem de nobis aſſumptum ſua uirtute leuauerit, ſuæ reſurrectionis exemplo nobis regeneratis in ſe ſpem feliciter reſurgendi præſtiterit: membra ſua nos fecerit: non credentibus ſibi, uel à ſe recedentibus ſupplicium comminatus ſit, & adhærentibus ſibi regnum cœleſte promiſerit.

2. Theſ. 3. 1. Petr. 5.

De

A *De uirtute fidei, quo'd ad eam non ſolùm credere, uel intelligere, ſed etiam bene operari pertineat.*

CAP. XIX.

HAec & alia, & ſacerdos noſſe debet, ut doceat: & populus credere, ut quæ doceatur, intelligat: dicente Apoſtolo: Niſi credideritis, non intelligetis. Vnde datur intelligi, quo'd nõ fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus exiſtat: nec qui intelligit, credat: ſed qui credit, intelligat: & qui intellexerit, bene agat: ſicut alibi ſcriptum eſt: Noluit intelligere, ut bene ageret. Non dixit, non potuit, ſed noluit intelligere, ut nihil aliud nolle intelligere dictũ, quàm nolle credere nouerimus, ac per hoc ut bene agat quis, intelligere ſtudeat, & ut intelligat, credat. Sed quia idem Apoſtolus dicit, Fides ex auditu, auditus autem per uerbum Dei, debet doctor eccleſiæ prædicare, quod audiat crediturus: quia ſine prædicatione nullus erit auditus, eodem Apoſtolo conteſtante atque dicente: Quomodo audient ſine prædicante? Si ergo quilibet ſine prædicante non audit, ſine auditu non credit, ſine fide non intelligit, ſine intellectu bene non agit, uerbum fidei prædicandum eſt, ut audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perſeueranter exerceat: quoniam nec opera ſine fide, nec fides ſola ſine operibus iuſtificat. Et ideo ſi corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem, qui non crediderit non habẽdo fidem, nec B iuſtitiam cordis habere poterit, nec ſalutem.

Esai. 7. iuxta lxx. et Matthe. 13. ac Act. 28. *Pſal. 35.* *Rom. 10.* *Ibidem.*

Quo'd nihil proſit ſacerdoti, etiam ſi bene uiuat, ſi malè uiuentem tacendo non corrigat.

CAP. XX.

QVod uero' dicit Apoſtolus, Vt nos formã debeamus exhibere fidelibus, quid ualebit, ſi cui uel exhortandi bonos, uel caſtigandi malos cura commiſſa eſt, bene uiuendo ſe imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, niſi me fallit opinio, ſanctè uiuendum eſt ſacerdoti, ne dicta ſua repugnantibus factis euacuet: ſi quod prædicat fieri debere, non faciat: aut ſi quod non facit, prædicare præſumpſerit, nihil apud eos, qui eius uitam nouere, proficiat: quia ad hoc eſt eccleſiæ Dei præpoſitus, ut non ſolu'm bene uiuendo, alios exemplo ſuæ conuerſationis inſtituat, ſed etiam fiducialiter prædicando, ſingulis ante oculos peccata ſua conſtituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes oſtendat: nullius ſalutem deſperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apoſtolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Et iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Quapropter ſciens quo'd ſi quibuslibet diuitibus ac potentibus malè uiuentibus pareat, aut faueat, eos perdat ſimul, & pereat. Et ſanctè uiuere debet propter exemplum, & docere propter ſuæ adminiſtrationis officium

1. Petr. 5. *2. Cor. 12.* *2. Cor. 11.*

cium: certus, quòd ei nihil ſua iuſtitia ſuffragetur, de cuius manu anima C
pereuntis exigitur. Quando quicunque alius perierit, quem nulla docendi neceſsitas manet, ſolus pœnas ſceleris ſui dabit. Ille autem cui diſpenſatio uerbi commiſſa eſt, etiam ſi ſanctè uiuat, & tamen perditè uiuentes arguere, aut erubeſcat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno
Ezechie. 33. peccato? Mentior, niſi hoc dominus per Ezechielem prophetam ſub cuiuſdam terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël. Nec hoc tranſeunter debemus audire, quòd ſacerdotem ſpeculatorem appellat: ut ſicut ſpeculatoris eſt, de loco editiori proſpicere, & plus omnibus contemplari: ita ſacerdos debet eſſe propoſita ſublimitate celſior cunctis, & maioris ſcientiæ habere gratiam, qua poſsit ſub ſe uiuentes inſtruere. Videamus iam quid diui-
Ibidem. nus ſermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me: ut hoc dicat ſacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inſpirauerit, non quod præſumptione humani ſenſus inuenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te mea uerba loquêris. Non eſt quo in eis tanquam de tuis infleris. Ex me, inquit, eis an-
Ibidem. nuntia. Sed iam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte morieris: ſi non fueris locutus, ut cuſtodiat ſe impius à uia ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem uerò eius de manu tua requiram. Quid potuit expreſsius, quid apertius poteſt dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, ut ab impietate ſua ſe cuſtodiat, & ille perierit, ſanguinem eius de manu tua requiram. Hoc eſt dicere: Si ei peccata ſua non annuntiaueris, ſi eum non argueris, ut ab impietate ſua conuertatur, & uiuat: & te, qui non increpaſti, & ipſum, qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam ſaxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem ſententia iſta non terreat? quis tam alienus à fide, qui ſententiæ iſti non credat? D

Luctuoſa deſcriptio ſacerdotis carnaliter uiuentis.

CAP. XXI.

SEd nos præſentibus delectati, dum in hac uita commoda noſtra, & honores inquirimus: non ut meliores, ſed ut ditiores: nec ut ſanctiores, ſed ut honoratiores ſimus cæteris feſtinamus: nec gregem domini, qui nobis paſcendus, tuendusque commiſſus eſt: ſed noſtras uoluntates, dominationem, diuitias, & cętera blandimẽta carnaliter cogitamus, paſtores dici uolumus, nec tamẽ eſſe cõtendimus, officij noſtri uitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum ſpirituum feras à grege dilacerãdo non pellimus, & quod eis remanſerit, ipſi conſumimus, quando peccãtes diuites uel potẽtes nõ ſolùm nõ arguimus, ſed etiam ueneramur, ne nobis aut munera ſolita offenſi nõ dirigãt, aut obſequia deſiderata ſubducant: ac ſic muneribus

A muneribus eorum,& obſequijs capti, imò per hæc illis addicti, loqui illis de peccato ſuo, aut de futuro iudicio formidamus. Et ideo minaciter ſuperbiã noſtrã diuinus ſermo cõtundit: ſed noſter auditus nihil unde proficiamus admittit. Quia præſentis uitæ capti dulcedine,quæ pœna negligentiã noſtrã maneat in æternum,nolumus cogitare. In paſtores ergo dicũtur iſta,de quorũ nobis inani appellatione blandimur.Hæc dicit dominus: Væ paſtoribus Iſraël,qui paſcebãt ſemetipſos.Non'ne greges paſcũtur à paſtoribus? Lac comedebatis,& lanis operiebamini: quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit,non cõſolidaſtis: & quod ægrotum,non ſanaſtis:quod fractum,non alligaſtis: & quod abiectũ,non reduxiſtis. Quod perierat,non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis,& cum potentia:& diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarũ agri.Et paulò pòſt: Propterea paſtores audite uerbum domini: Viuo ego,dicit dominus: quia pro eo quòd facti ſunt greges mei in rapinam,& oues meæ in deuorationẽ omnium beſtiarum agri, eò quòd non eſſet paſtor: neq; enim quæſierunt paſtores gregem meum:ſed paſcebant paſtores ſemetipſos,& gregem meum non paſcebant. Propterea paſtores audite uerbum domini: Hæc dicit dominus: Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare eos faciam, ut ultrà non paſcant gregem meũ,nec paſtores amplius paſcant ſemetipſos. Quis

Ezech. 34. *Ibidem.* *Ibidem.*

B ad hæc non contremiſcat? Quis iſta ſine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, niſi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed quia omnia quæ Deus obſeruari uoluit,tam apertè poſuit,& ita nominis ſui autoritate firmauit, ut ea facilius, quod dictu quoq; nefas eſt, contemnamus, q̃ nos intelligere uel non credere tam aperta, & diuina fingamus,quãdo audimus,hæc dicit dominus: quis non futurum eſſe credat, quod dicit dominus, niſi qui Deo nõ credit? Quod autem dicit, Væ paſtoribus,iſtud uæ,pro maledicto poni,& paſtorum nomine nos ſignificari,quis non intelligat,niſi qui futura non cogitat? Gregem domini paſcẽdum paſtores facti ſuſcepimus, & noſipſos paſcimus, quando non gregum utilitati proſpicimus,ſed quid foueat,& augeat noſtras uoluptates, adtendimus: lac & lanas ouium Chriſti oblationibus cotidianis, ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam paſcendorum gregum ac reficiendorum,à quibus peruerſo ordine uolumus paſci,deponimus. Non ſanamus ſpirituali conſilio peccatis infirmum,non ſacerdotali ope conſolidamus atque reficimus diuerſis tribulationibus fractum, non ad uiam ſalutis reuocamus errantem,non requirimus ſolicitudine paſtorali ueniæ deſperatione iam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in ſubiectos dominationẽ tyrannicam uindicemus: non ut afflictos contra uiolentiam potentiũ,qui in eos ferarum more ſæuiunt,defendamus. Inde eſt quod tam à potentibus huius mundi, quàm à nobis, quod peius eſt, nonnulli grauiter fatigati depereunt, quos ſe de manu noſtra dominus

Ibidem. requiſiturum terribiliter comminatur, dicens: Requiram oues meas de C
manu paſtorum, & ceſſare eos faciam, ut ultrà non paſcant. Quod quid
eſt aliud, quàm paſtores qui ſemetipſos, non gregem meum paſcunt, ſubli
al's: uenerũt mitate ſuæ dignitatis expoliem, & inter reprobos, quia honorẽ ſuum no-
luerunt cuſtodire, proijciam? Horum & his ſimilium conſideratiòne per-
territus, timor & tremor ceciderunt ſuper me, & contexerunt me pecca-
Pſal. 54. torum meorum tenebræ, & dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ,
& uolabo, & requieſcam? Et hoc eſt totum propter quod imperitiæ meæ
ac futuri finis recordatus ingemui, & uolui ſarcina epiſcopatus mei depo-
ſita elongare fugiens, & manere in ſolitudine, & ibi expectare dominum,
qui me ſaluum faceret à puſillanimitate mea, & ab ipſa intolerabilium
mihi ſolicitudinum tempeſtate.

*Quòd ſecundum ſermonem Prophetæ, culpa ſua pereant, qui ſa-
cerdotum increpationes, uel admonitiones per-
uerſa uoluntate contemnunt.*

CAP XXII.

AD hæc ego tunc, Sic inquam, iſta inuidioſis queſtubus iactas, & in
ſugillatione pontificũ, uel certè ipſius pontificatus exaggeras, quaſi
non ubi iſta legiſti, quibus rationabiliter permoueris, ibi & illa ſint, quæ
à uobis prætermiſſa, breuiter in excuſationem officij ſacerdotalis attin-
gam. Poſt illa uerba, quibus negligentium ſacerdotum finis oſtenditur, D
Ezech. 33. de pontifice officiũ ſuum curante Propheta ſic loquitur: Si autem adnũ-
ciante te ad impium, ut à uijs ſuis conuertatur, non fuerit conuerſus à uia
ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberaſti.
Hîc certè ſatis euidenter oſtenditur, quòd ſiue proficiant, ſiue non profi-
ciant auditores, tacere eis non debeant ſacerdotes: nec ideo rei ſint, ſi fortè
eorum uerba populi non audiunt, uel audita contemnũt: ſed ſi ab eis cor-
rigendis abſiſtunt: quia ſi nec exemplo uitæ præpoſitorum ſuorum, nec
uerbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipſi ſibi cauſa
ſuæ perditionis exiſtunt, & doctores ſuos, quorum exempla ſimul, ac uer-
ba deſpiciũt, inuoluere criminibus ſuis omnino non poterũt. Quod idem
Ezech. 33. propheta euidentius alio loco proſequitur, dicens: Speculator ſi uiderit
gladium uenientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit
populo: audiens autem, quiſquis ille eſt, ſonum buccinæ non ſe obſerua-
uerit, ueneritq; gladius, & tulerit eum: ſanguis ipſius ſuper caput eius erit.
Sonum buccinæ audiuit, & ſe non obſeruauit, ſanguis eius in ipſo erit. Si
autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſaluabit. Hic autem quid agere debeat
qui fungitur ſpeculatoris officio, diuinus ſermo ſatis oſtendit, ut quando
uiderit uenientẽ gladium ſuper terrã, iram Dei ſcilicet ſuper peccatores,
operibus terrenis addictos, omnino nõ taceat, atq; eis quãdiu inhæſerint
iniquitatibus ſuis, impendere diuinæ indignationis interitum denunciare
non

A non deſinat, ſed clarè ac publicè arguat: quia hoc buccinæ nomen inſinuat, ut ſic ſe à ſuis criminibus emendātes, ſupplicium futuræ damnationis effugiant. Quòd ſi corripientem, ſi iram futuram, quæ contemptoribus iam imminet, nunciantem homines terreni deſpiciunt, ſanguis eorum in ipſis erit: & ſacerdos qui eis peccata ſua non tacuit, pœnæ, quæ eos expectat, particeps eſſe non poterit.

Quòd ſacerdotes etiam qualiter poſſunt, tam ſimpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

CAP. XXIII.

NEc uerò ſe per imperitiam pontifex excuſabit, quaſi propterea docere non ualeat, quòd ei ſufficiens & luculentus ſermo non ſuppetat, quādo nulla alia ſacerdotis doctrina debet eſſe, quàm uita, ſatiſq; auditores poſsint proficere, ſi à doctoribus ſuis quod uident ſpiritualiter fieri, hoc ſibi etiam ſimpliciter audiant prædicari, dicente Apoſtolo: Etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia. 2.Cor.11. Vnde datur intelligi, quòd non ſe debeat eccleſiæ doctor de accurati ſermonis oſtētatione iactare, ne uideatur eccleſiam Dei non uelle ædificare, ſed magis ſe, quantæ ſit eruditionis oſtendere. Non igitur in uerborum ſplendore, ſed in operum uirtute totam prædicandi fiduciam ponat: non uocibus delectetur populi adclamantis ſibi, ſed fletibus: nec plauſum à populo ſtudeat expectare, ſed gemitum. Hoc

B ſpecialiter doctor eccleſiaſticus elaboret, quò fiant qui audiunt eum ſanis diſputationibus meliores, non uana aſſentatione fautores. Lachrymas quas uult à ſuis auditoribus fundi, ipſe primitus fundat, & ſic eos compunctione ſui cordis accendat. Tam ſimplex & apertus, etiam ſi minus Latinus, diſciplinatus tamen, & grauis ſermo debet eſſe pōtificis, ut ab intelligentia ſui nullos, quamuis imperitos, excludat: ſed in omnium audientium pectus cum quadam delectatione deſcendat.

Quid interſit inter doctores, qui eccleſiam ſimpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam ſuam luculentis declamationibus iactant.

CAP. XXIIII.

DEnique alia eſt ratio declamatorū, & alia debet eſſe doctorum. Illi elucubratæ declamationis pompam totis facundiæ ſuæ uiribus concupiſcunt: iſti ſobrio uſitatoq; ſermone Chriſti gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretioſa uerborum induunt ornamenta: iſti ueracibus ſententijs ornant, & commodant uerba ſimplicia. Illi affectant ſuorum ſenſuum deformitatem tanquam uelamine quodam phalerati ſermonis abſcondere: iſti eloquiorum ſuorum ruſticitatem ſtudent pretioſis ſenſibus uenuſtare. Illi totam laudem ſuam in fauore uulgi: iſti in uirtute Dei conſtituunt. Illi plauſibiliter dicunt, & nihil auditoribus ſuis declamando proſpiciunt: iſti

uſitatis ſermonibus docent, & imitatores ſuos inſtituunt: quia rationem C
ſuam nulla fucatæ compoſitionis affectatione corrumpunt.

*Quales eſſe debeant ſacerdotes qui uolunt fieri uitæ con-
templatiuæ participes.*

CAP. XXV.

QVocirca ſi ſacerdotes ſancti, non quales illi ſunt, quos iudicandos,
atq; damnandos, comminatio diuina pronunciat: ſed quales apoſto
lica doctrina commendat, multos ad Deum ſancte uiuendo & prædicãdo
conuertãt: ſi nihil ex imperio, ſed omnia humiliter agant, ac ſe communes
eis, quibus ſunt præpoſiti, ſtudio ſanctæ dilectionis exhibeant: ſi infirmi-
tates carnaliter uiuentium fratrum modò uerborum ſalubrium medica-
minibus curent, modò quas incurabiles iudicant, patientiæ uirtute ſuſti-
neant: ſi moribus ac prædicationibus ſuis non ſuam, ſed Chriſti gloriam
quærant: nec uerba ac facta ſua in pretium fauoris conciliandi miſerabili-
ter perdant, ſed quicquid ſibi ſacerdotaliter uiuentibus, atq; docentibus
honoris impenditur, Deo ſemper adſcribãt: ſi non inflentur officioſis oc-
currentium ſalutationibus, ſed grauentur: nec honorari ſe, ſed onerari fa-
uentium ſibi laudibus credant: ſi conſolentur afflictos, paſcant egenos,
ueſtiant nudos, redimant captiuos, ſuſcipiant peregrinos: ſi errantibus
uiam ſalutis oſtendant, deſperatis ſpem ueniæ conſequendæ promittant, D
currentes impellant, remorãtes accendant, & quicquid ad officium ſuum
pertinet conſtanter exerceant: quis ſic erit alienus à fide, ut dubitet tales
contẽplatiuæ uirtutis eſſe participes, quorũ exemplo ſimul ac uerbo plu-
res fiunt regnorum cœleſtium cohæredes? Iſti ſunt miniſtri uerbi, adiuto-
res Dei, oraculũ ſpiritus ſancti. Per tales Deus placatur populo, populus
inſtruitur Deo. Iſti ſunt apoſtolorum domini ſucceſſores, qui eccleſias, quas
illi editis mirabilibus fundauerũt, mirabiliter apoſtolicis præditi uirtuti-
bus regunt: qui fidem catholicam aut diſputationibus, aut ſi ita neceſsitas
poſcat, membrorum ſuorum laceratione defendũt, pro qua totis uiſceribus
retinẽda amiſsis facultatibus ſuis etiam mori parati ſunt. Fidelium catho-
licorum uirtutibus creſcunt, qui per eos Deo autore proficiunt, & Deo ſuo
inſeparabiliter adhærentes, in quo ſibi credũt ſolida ac permanſura bona
repoſita, mundi huius gaudia fugitiua faſtidiunt. Hactenus ſuper tribus
capitulis ſermonẽ lacinioſę diſputationis prolixitate produximus: in quo
quæ eſſet uitæ contẽplatiuæ proprietas, quæ differẽtia ipſius & actiuæ: &
qualiter contẽplatiuæ uirtutis ſacerdotes fieri participes poſsint, ſufficien
ter, ut opinor, oſtendimus: ideoq; huic tandem libro terminum dantes,
in ſecundo uolumine alia tria capitula, adiuuante Deo conatum noſtrum
ueſtris orationibus, tractabimus, ut in tertio libro de reliquis quatuor,
quibus uitiorum atq; uirtutum diſcutienda continetur ratio, diſſeramus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Præfatio libri Secundi.

A SVPERIORI libro rationem contemplatiuæ uitæ com-
plexus, pro uiribus, quas dominus donare dignabitur, de
actuali uita, ſicut promiſi, diſputare conſtitui. Quapropter
ſicut in præfatione primi uoluminis feci, hîc quoq; officij
mei neceſsitatem paucis aperio: quia ſi potuiſſem ſine in-
obedientiæ noxa quod iubebatis abnuere, nunquam me propriæ uolun-
tatis inſtinctu committerem obtrectatorum maleuolo dente carpendum:
qui nolentes aduertere quàm inuitus hæc ſcribenda ſuſceperim, totum
quod eſt ueſtræ iuſsionis, applicaturi ſunt fortè uitio uanitatis: maximè
ſi de rebus talibus locuturus, quibus eccleſiaſticorum penè omnium con-
uerſatio tenenda deſcribitur, aliquid tale poſuero, quod ſeculariter uiuen
tium mentes offendat. Et dum in deſcriptione eccleſiaſticæ uitæ mores
ſuos, quos neſciri magis, quàm emendari uolunt, uiderint publicari, in me
tanquam ſuorum actuum proditorē carnaliter commoti deſæuiant: atq;
ea quæ fuerint donante deo prolata, etſi rationabiliter dicta dijudicent, à
me dici tamen nō debuiſſe contendant: ſicq; aut materiam diſputationis,
aut perſonam diſputantis irrideant. Sed quoniam ſana mens incompara-
biliter amplius obedientiæ fructum debet appetere, quàm uitare iniuſtæ
B obtrectationis opprobrium, leuius me credidi grauari reprehendentium
dictis meo iudicio, quàm pertinacis inobedientiæ ſubiacere periculo.
Proinde ſecurus, quòd uos mihi perficiendi facultatem precibus impetre-
tis à domino, qui iuſsiſtis ut loquerer, & præſumptionem meam apud
eos qui me iudicaturi ſunt excuſetis, ut opus ſuſceptum uobis orantibus
adiuuandus expediam. Sed priuſquàm membratim ſingula quæ propo-
ſuiſtis abſoluam, uniuerſaliter de ipſa re, quæ in hoc libello tractanda eſt,
pauca mihi uideo eſſe dicenda: quibus euidenter appareat, qua ratione
mihi ſuccēſeri poſſe præfatus ſum, ab eis qui magis quis dicat, quàm quid
dicat attendunt: nec rationem dictorum, ſed dignitatem dicentium pra-
ua examinatione diſcutiunt: & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque
ſibi faſtidiunt: paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod ſcire cupiunt,
ignorare, quàm à perſona inferiore cognoſcere: cùm ueritas, undecunq;
claruerit, non ſit ingenio humano deputanda, ſed deo: nec aliquorum de-
beat credi, ſed omnium quæ per ſe tanta & talis eſt, ut nō ſit tunc magna,
ſi eam magni docuerint, ſed potius ipſa magnos faciat eos, à quibus do-
ceri uel * dici potuerit. Voluiſtis itaq; uobis proprietatem uitæ actualis *al: diſci
exponi, ut uos cum ueſtris ſecundū ipſam uixiſſe ſemper, & uiuere pro-
baretis: non qualiter uobis eſſet uiuendum, in eis diſputationibus diſce-
retis. Siquidem conuerſatio religioſa actualis eſt uita, quæ docet, quomo-
do præpoſiti ſub ſe regant uiuentes, & diligant: ac non minus de eorum,
quàm de ſua ſoliciti ſalute, quod eis expedire ſciunt, paterna cura proui-
deant:

deant: & qualiter præpoſito ſuo ſubiecti, tanquam capiti membra deſeruiant, ac præcepta eius uelut imperium dei ſummo amore cuſtodiant: hoc eſſe ſanctum, hoc ſibi ſalubre & neceſſarium iudicantes, quod rectori ſuo placuerit: non quod eis in perniciem ſui arrogantia uitioſæ mentis dictauerit. Ideoq; obedientiæ ac patientiæ uirtute fundati, maiorum ſuorum non diſcutiunt conſtituta, ſed faciunt: & quando rigor exigit diſciplinæ, ut ſeueritate arguantur, acceptam correptionem magnanimiter ferunt: nec motibus eorum, à quibus fuerint obiurgati, ſed ſuis negligentijs, quòd caſtigantur, adſcribunt. Ciues quoq; ſuos plebeios & nobiles, diuites ac potentes, qualiter tractare & regere debeant ſacerdotes, huius libelli ſeries continebit. Quæ ego, ſicut ſæpe iam dixi, ſcribere non auderem, ſi uobis negare aliquid potuiſſem. Sed iam capitula ipſa differenda ponamus. Quæſiſtis igitur utrum æquanimiter ſuſtinendi ſint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant eccleſiaſtica ſeueritate coargui. C

CAPITA LIBRI SECVNDI.

CAP. I. Quòd pro diuerſitate peccantium, alij portandi ſunt, alij caſtigandi.

CAP. II. De laude ſanctorum ſacerdotum.

CAP. III. De teſtimonijs apoſtolicis, uel de expoſitione eorum. D

CAP. IIII. Obiectio, quare ſacerdotes ſancti, quorũ cura eſt perditè uiuentes arguere, ſimulatores religionis æquanimiter ferant.

CAP. V. Reſponſio, ubi oſtenditur, quibus exigentibus cauſis, quorundam infirmitas blandè tractetur.

CAP. VI. Quòd illi peccata aliena impatienter accuſant, qui ſua non cogitant.

CAP. VII. Quantum remedij habeat confeſsio peccatorum, & quale mereatur occultatio doloſa ſupplicium.

CAP. VIII. Quòd iniquè, & non ſimpliciter arguentes, uani ſint, ac diuino iudicio condemnandi.

CAP. IX. Quòd ſacerdotes nihil proprij habere debeant, & eccleſiæ facultates quaſi communes, utpote deo rationem reddituri, ſuſcipiant.

CAP. X. Cum quo damno animæ ſuæ ab eccleſia, quæ pauperes paſcit, accipiunt illi, qui ſibi de ſuo ſufficiunt.

CAP. XI. Qui ſint, qui etiam cum profectu animæ ſuæ opibus ſuſtentantur eccleſiæ.

CAP. XII. Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non poteſt ſua contemnere.

CAP. XIII. Quę ſint gaudia uera, uel ueræ diuitiæ: & quid impedimenti

A dimenti afferant bona præſentia amatoribus futurorum.

CAP. XIIII. Qualiter intelligatur, quod dicit Apoſtolus, Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edant.

CAP. XV. De cupiditate, qualiter eis, quos ſemel inuaſerit, dominetur.

CAP. XVI. Quòd Deum perfectius illi poſsideant, qui terrenis poſſeſsionibus ex corde renuntiant.

CAP. XVII. Quòd nihil proficiant, qui abſtinentes à cibis, uitijs ſeruiunt: nec proſit facultates abijcere, qui ſuas faciunt uoluntates.

CAP. XVIII. Quanta bona primus homo, abſtinentiæ bonum negligendo, perdiderit.

CAP. XIX. De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo iudicante, ſecuta ſunt.

CAP. XX. Quòd omnia bona, quæ in Adam corrupti perdidimus, in Chriſto reparati recipiemus.

CAP. XXI. Qualiter uiuere debeant, qui Chriſtum imitari deſiderant.

CAP. XXII. Quali temperantia uti debeant, qui à uoluptate delectabilium, uel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque à uini immoderato uſu cupiunt abſtinere.

CAP. XXIII. Quòd utentes carnibus concupiſcentia carnium

B polluat, non natura.

CAP. XXIIII. Quàm utile ſit ieiunio, uel abſtinentiæ, aduenientium charitatem plerunque præferre.

D. PROSPERI AQVITANICI DE VITA CONTEMPLATIVA LIBER SECVNDVS.

Quòd pro diuerſitate peccantium alij portandi ſunt, alij caſtigandi.

CAP. I.

SI una omnes ægritudine mentium laborarẽt, ac paribus animorum morbis affecti, nihil adinuicem diſcreparent, aut ſuſtinere neceſſe eſſet, aut argui. Nũc uerò propterea portandi ſunt alij, alij caſtigandi: quia pro diuerſitate peccantium, modus quoq; diuerſus eſt* præceptorum. Et utique ita diſsimilia ſunt peccatis adhibenda remedia, ſicut ex diſsimilibus cauſis ueniũt ipſa peccata. Pleroſq; enim peccandi conſuetudo delectat, alios ad peccandum occaſio D alicuius lucri temporalis inuitat, fragilitas nonnullos inclinat, quoſdam ignorantia boni facit neſcire, quòd peccant, & impedit mali dulcedo, ne correpti aliquando ſapiant, quod ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus conſentiunt, decolorant. Illos etiam prætermitto, qui cupientes adipiſci quod diligunt, uel refugientes pati quod metuunt, aut fidem catholicam produnt, aut mendacio præſtantiam ueritatis addicunt. Illud dico, quis neſciat aliter homines cogitatione ſubita, aliter definitione delinquere, aliter ſermone, aliter opere, aliter neceſsitate, aliter uoluntate peccare? Cùm igitur tam multiplicibus, ac multum ab inuicem diſtantibus modis homines peccent, quis non intelligat uno modo eis non poſſe utique mederi, quorum tam diuerſi ſunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei præcepta contemnit, aut faciendo quod uetuit, aut non faciendo quod iuſsit. Sed quomodo non ſolùm ex illis cauſis, quas cõmemoraui, ſed etiam ex alijs, quas non commemoraui, in præceptis ſuis eum contemnunt, qui eius præcepta non faciunt: ſic debent omnes modò exhortando, modò ſuſtinendo, modò increpando curare, ut ſub ope Chriſti nullius ſalus in hac uita debeat deſperari. Iam nunc ſi ſatis apparuit quòd diuina præcepta calcantes non ſolùm portandi ſunt, ſed etiam caſtigandi, à quibus id fiat, qui, uel quo ordine, quandiu curandi ſint qui curantur, adiuuantibus me meritis & orationibus ueſtris debeo declarare.

*als: peccatorum

De

A *De laude ſanctorum ſacerdotum.*

CAP. II.

AC ne fidem meus ſermo uelut humana coniectura non habeat, effe-ctumq́ꝫ, dum ei parum creditur, perdat: ea quæ adiuuante domino demonſtrare conſtitui, uera eſſe diuinis teſtimonijs conabor oſtendere: ſi prius pauca de laude uerorum ſacerdotum, qui ſunt eccleſiarum magi-ſtri, protulero. Ipſis enim propriè animarum curandarum ſolicitudo cō-miſſa eſt, qui pondus populi ſibi commiſsi uiriliter ſuſtinentes, pro pec-catis omnium uelut pro ſuis infatigabiliter ſupplicant Deo, ac uelut qui-dam Aaron incenſum contriti cordis, & humiliati ſpiritus offerētes, quo placatur Deus, auertunt iram futuræ animaduerſionis à populo, qui per Dei gratiā fiunt diuinæ uoluntatis indices, eccleſiarum Chriſti poſt Apo ſtolos fundatores, fidelis populi duces, ueritatis aſſertores, prauæ doctri-næ hoſtes, omnibus bonis amabiles, & malè ſibi conſcijs etiam ipſo uiſu terribiles, uindices oppreſſorum, patres in fide catholica regeneratorum, prædicatores cœleſtium, primi * phalanges inuiſibilium præliorum, exē-pla bonorum operum, documenta uirtutum, & forma fidelium. Ipſi ſunt eccleſiæ decus, in quibus amplius fulget eccleſia. Ipſi colūnæ firmiſsimæ, quibus in Chriſto fundatis, innititur omnis multitudo credentium. Ipſi ianuæ ciuitatis æternæ, per quos omnes qui credunt, ingrediuntur ad Chriſtum. Ipſi ianitores, quibus claues datæ ſunt regni cœlorum. Ipſi etiā
B diſpenſatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula regis æterni diui-duntur gradus, & officia ſingulorū. Hi ſunt qui non ambiendo, ſed ſpiri-tualiter uiuendo ſacerdotium meruerūt: quiq́ꝫ nō fauoris humani ſuffra-gio, ſed diuino munere ſublimati, nihil ſibi de præſtantia ſui principatus adplaudunt. Quos nō inflammat honor acceptus, ſed exercet labor im-poſitus. Qui nō excellentiā ſuā cogitant prouecti, ſed ſarcinā: nec glorian-tur de officij dignitate, ſed ſudant potius conſtituti ſub onere. Tales diui-na ſcriptura ſpeculatores appellat, qui ſpeculantur actus omnium, & qua-liter unuſquiſq́ꝫ cum ſuis in domo, qualiter in ciuitate cum ciuibus uiuat, intentione religioſæ curioſitatis explorant: Quos bonos probauerint, ho norando confirmant: quos deprehenderint uitioſos, arguentes emendāt: aut ſi emendari noluerint, æquanimiter portant, habituri uberrimum fru ctum, aut de ſua diſtrictione, ſi correpti profecerint: aut de ſua patientia, etiam ſi illi quos ſuſtinent, emendari noluerint.

Exodi. 30. et Leuit. 16. & Num. 16.

* al: præliātes

Ezech. 3.

De teſtimonijs apoſtolicis, & expoſitione eorum.

CAP. III.

SEd iam diuina teſtimonia, ſicut promiſimus, proferamus. In Actibus apoſtolorū Paulus Apoſtolus ſacerdotibus dicit: Ecce ego ſcio, quòd amplius nō uidebitis faciem meam uos omnes, inter quos ambulaui præ-dicans regnū Ieſu Chriſti. Ideoq́ꝫ cōteſtor uos hodierna die, quia mūdus ſum ab omnium ſanguine. Non enim ſubterfugi, quominus adnūciarem Actu. 20.

uobis omne conſilum Dei. Adtendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos C
ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos, regere eccleſiam Dei, quam adquiſiuit
ſanguine ſuo. Regnum Dei, inquit, inter uos ambulans prædicaui, ut me
alienum ab omnium perditione ſeruarem, qui uerbo doctrinæ ſalutaris
audito, nihil promouentur ad ſalutem. Regnum Dei prædicat, qui de ui-
ta futura, quæ non habet finem: de contemplatione diuina, quæ non ha-
bet faſtidioſam ſatietatem: de ſanctorum beatitudine, quæ non habet de-
fectionem: de angelorum ſimilitudine conſequenda prædicare nõ ceſſat:
ita ut ſi ad hæc ineffabilia bona qui audiunt prouocari noluerint, abſolu-
tus ſit ille, qui eis prædicando non tacuit. Quod autem ſecutus adiungit:
Non enim ſubterfugi, quò minus adnuntiarem uobis omne conſilium
Dei: quid aliud facit intelligi, niſi ut eccleſiaſticus doctor diſpoſitionẽ Dei
(quod conſilium Dei uocat Apoſtolus) eis, quos docet, aperiat? Aperit
ergo diſpoſitionis diuinæ conſilium, quando docet, ut patres pietatem fi-
lijs ſuis impendendo, eam mereantur à domino, qui eſt omnium pater.
Vt filij honorem debitum patribus ſuis exhibeant, non exhæredationis
metu deterriti, ſed futuræ remunerationis deſiderio prouocati: quia præ-
ceptum domini tam patres filios diligendo, quàm filij honorificentiã ſuis
exhibendo patribus complent, qui utrũq; iuſsit ut fieret. Vt mariti fidem
coniugalis thori ſuis uxoribus ſeruent: ut uxores maritos ſuos nõ ſtudio
formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione ueſtium diuerſarũ, ſed gra-
uitate morum delectent, & operum ſanctitate. Vt domini ſeruos uelut eo- D
rum in Chriſto conſerui miſericorditer tractent: & ſerui dominis ita ex
corde deſeruiant, ut uoluntatem non ſolùm dominorum ſuorum, ſed etiã
Dei, hoc ipſum iubentis, efficiant. Vt inter ſe ciues cum ciuibus, cum ami-
cis amici, cum parentibus parentes ueram concordiam teneãt: ut in nullo
negotio alter alterum callida fraude decipiat: aut ne in communi contra-
ctu fidem, quam ſibi ſeruari aliquis cupit, ipſe corrumpat. His & talibus
& ſacerdos adnuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei cõ-
ſilium, ſine quo non peruenitur ad regnum, in quo ſolo executores diuini
conſilij participes Deo autore futuri ſunt cœleſtium præmiorum. Deinde
Ibidem. quod dicit Apoſtolus: Adtendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos ſpi-
ritus ſanctus poſuit epiſcopos, regere eccleſiam Dei, quam adquiſiuit ſan
guine ſuo, quis non uideat, quòd tunc ſibi ſacerdotes attendunt, quando
ſanctè uiuendo, ac uoluntatem domini fiducialiter prædicando, eccleſiæ
Dei proſpiciunt: ut eis iam graue non ſit, infirmos eccleſiæ ſuſtinere, pro
quibus redimendis ſe dignatus eſt morti uitæ autor offerre? Sed & ipſi
qui docentur, ut ſapiant: qui increpantur, ut ſaltem obiurgati proficiant:
qui ſuſtinentur, ut de ſuis aliquando criminibus erubeſcant, & gaudium
ſuis doctoribus, quorum patientia blandè tractantur, * de utilitatis ſuæ
*al: de utilitate ſuæ correctionis profectu exhibeant, & ipſi inquam libenter audiant, quid eis apoſtolico
ore diuinus ſermo præcipiat: Obedite, inquit, præpoſitis ueſtris, & ſub-
Heb. 13. iecti eſtote eis. Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus ueſtris
reddituri

A redditurі,ut cum gaudio hoc faciant & non gementes, hoc enim expedit uobis. Ergo doctoribus ſuis debent obedire qui audiunt, atq; eis cum reuerentia eſſe ſubiecti. Quod faciunt illi,qui caſtigati libenter accipiũt, nec increpantibus contradicũt. Quod uerò ait: Ipſi enim peruigilant,quaſi ratione redditurі pro animabus ueſtris: ſacerdotalem curã pro populo ſibi cõmiſſo ſatis oſtendit,qui tam in ſuis actibus, quàm in prædicationibus uigilantes,ſolicitè hoſtis antiqui rimantur inſidias,ne quẽ,uelut dormiẽte paſtore, lupus diabolus aſtuta fraude ſubripiat, & in damnum paſtoris abreptum,ſecum uſq; ad ſupplicia ſempiterna perducat. Verùm quia ex his qui arguuntur,aliqui ſe obedientes emendant, aliqui in ſua peruerſitate perdurant,ideo de ſacerdotibus ait: Vt cum gaudio hoc faciãt, & nõ gementes. Cum gaudio ſacerdotes arguunt,quando correpti proficiunt: & triſtes hoc faciunt,quãdo ſe nihil proficere in ſuis contemptoribus ingemiſcunt:ac ſic hoc dicit illis expedire,ut cum gaudio,non gementes eos increpent ſacerdotes,qui doctores ſuos ſua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento ſui profectus accumulant. *Ibidem.* *Ibidem.*

Obiectio: Quare ſacerdotes ſancti, quorum cura eſt, perditè uiuentes arguere, ſimulatores religionis æquanimiter ferant.

CAP. IIII.

B. NEcdum ſermonem de ſacerdotibus ſanctis, unde plura dicere conabar,impleueram,cùm ecce ad me quidam de noſtris ingreſſus, quid dictarẽ curioſus interrogat. Cui cùm recitari feciſſem, Omnes,inquit,epiſcopos tales eſſe debere,quales tuus ſermo deſcripſit, & nunc eſſe plures apud nos plenos ſacerdotalibus bonis,qualia ueraciter prædicaſti, dubiũ nõ eſt. Sed cùm ad eorũ probetur officiũ pertinere, ut inquietos ſacerdotali autoritate corripiãt,rudes doceant,cõtradicentes ſanæ doctrinæ, redarguant:quid eſt,quòd nõ in omnes hæc eorum cura porrigitur: cur nõ & alios ſimili autoritate caſtigant? Illos dico,qui uelut conuerſi, ex priſtinis moribus nihil abijciunt, non mente mutati, ſed ueſte:nec actu, ſed habitu. Hi ſunt, qui ſermone tantùm,non opere, ſeculo renunciaſſe contenti ſeculariter uiuunt, & uitia ſua inani profeſsione uitæ melioris abſcõdunt, ac religionis imaginariæ nomine palliati, opinionem uirtutis pro uirtute ſuſcipiunt. Prædicãt magna,nec faciunt: accuſant uitia,nec deponunt. Publicè ſibi diſplicere ſimulãt,quod occultè cõmittunt. Magni ſtudẽt uideri,non fieri. Laudãt eos,quorum cupiunt prædicatione laudari. Ieiunant, ut uultus ſui pallorem pernicioſis laudibus uendant. Ad reprehẽdendos alios prompti,ſe non patiuntur à quibuslibet uel leniter reprehendi. Ad faciem publicam patientiã fingunt,& in animo iracundiæ uirus abſcondunt,ad nocendum parati,cùm nocẽdi tempus inuenerint,ſuorũ actuum negligentes,fiunt aliorum procaci libertate cenſores. Impudenter ſe aſſuunt uirginibus ſacris ac uiduis, quibus tanto inglutinantur affectu, ut

facilius ab eccleſiæ (quod dictu quoq; nefas eſt) quàm ab earum commu- C nione diſcedant. Qui etſi cum illis fortè non * peccant, tamen malæ ſuſpitionis de ſe præbendo materiã, uitam ſuam maculis ſiniſtræ opinionis infamant. Taceo de illis, qui undante lapſabundi corporis motu, defluentibus in talos ueſtimentis incedunt, & uagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum diſſolutionem ueſtigijs ſinuoſa mobilitate nutantibus produnt. Illos quis ferat, qui adumbratæ prætendentes honeſtatis imaginem, ad hoc pupillorum, ac uiduarum cauſas, uelut tuẽdas ſimulata pietate ſuſcipiunt, ut earum facultates ſuis adijciant, & diuites ex pauperibus facti, uel ex diuitibus ditiores, tenuem cenſum per nefas accumulent, ut cùm fuerint exundante patrimonio ſumptuoſiores effecti, nunquam materia uoluptatis gulæ ſuæ deficiat? Hos igitur tales quare non arguunt, qui arguendi poteſtatem diuinitus acceperunt? Non uerentur, ne fortè cùm tam flagitioſe uiuentibus parcunt, uideantur probare quæ faciunt? Quid quòd etiam eos ad officium clericatus admittunt, & (proh nefas) quaſi parum ſit quòd tales diſsimulata ſeueritate non increpant, inſuper & honorant?

*al. ſ: pereant

Reſponſio: ubi oſtenditur, quibus exigentibus cauſis, quorundam infirmitas blandè tractetur.

CAP. V.

EGo uerò, ſi recolis, inquam, quid de ſanctis ſacerdotibus fuerit diſpu- D tatum, ſufficiens accepiſti reſponſum. Eccleſiæ quippe doctoribus, ſicut ſuprà iam diximus, & cenſura ineſſe debet, ut arguant: & patientia, ut emendari nolentes fortiter ferant, apoſtolico ſatisfacientes imperio,
2. Tim. 4. qui Timotheo præcipit dicens: Argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. Quaſi diceret: Argue coæquales, obſecra ſeniores, increpa iuniores. Sed propterea addidit, In omni patientia & doctrina: quia leniter caſtigatus exhibet reuerentiam caſtiganti: aſperitate autem nimiæ increpationis offenſus, nec increpationem recipit, nec ſalutem. Item alio loco idem Apoſtolus dicit: Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infir-
Rom. 15. miorum ſuſtinete. Suſtinent ergo æquanimiter ut infirmos, quos emendare non potuerint caſtigatos. Proinde quia nec obiurgari omnes expedit, nec omnes blandè tractari, ſciunt ſancti ſacerdotes, atque diſcernunt, quos debeant temperata ſeueritate corripere, & quos ſacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non uoluntati, ſed utilitati proſpiciunt. Denique alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire nouerunt, non uitio alicuius inuidiæ, ſed altæ prudentiæ conſilio prætermittunt: & alios latère cupientes honorant, ut eis aditum ad maiores profectus aperiant. Eos quos probant increpationem poſſe pati, caſtigãt: & impatiẽtes obiurgationis ut languidos palpant: nõ eis adulando, quòd tales ſunt: ſed infirmitatibus taliũ cõpatiẽdo, ſi fortè aliter ſanari nõ poſſunt. Cæterùm ſi eccleſiæ cõmunione

priuentur

A priuentur infirmi, qui curari adhibita increpatione non poſſunt, aut intolerabilis mole triſtitiæ ſupra modum grauati ſuccumbunt, & ſanctorũ omnium uultus, per quos poſſent reſtitui Deo, refugiunt: aut certè ad omnem peccandi impudentiam, ſi fuerint exacerbati, proſiliunt: & quicquid mali occultè faciebant, publicè perpetrabũt: in tantam ueſaniã reparandæ ſalutis deſperatione prolapſi, ut ſeria uerba corripientium in iocos exitiabiles impudenti urbanitate conuertant, ac maledica in ſe ex ipſa iactatione turpitudinis ſuæ, turpiter uiuentium maleuolas lætitias paſcant. Propter hoc ergo blanda pietate portãdi ſunt, qui increpari pro ſua infirmitate non poſſunt. Et re uera ſi peccanti ſalubrem pudorem, dum pro eo erubeſcis, incutias, ac uerecundiã, quam pro peccatis eius aſſumis, in eum pia animi compaſsione transfundas, facilè in illo reprimis omnem peccãdi licentiã: atq; ei totam impudentiã demis, licentioſæ turpitudinis hortatricẽ. Tunc mores eius uerecũdia cuſtos integritatis ornabit, ut ei placeat quod antè ſordebat: quãdo ſordidus erat, ut ſordeat quod antè placebat, quando ipſe bonis omnibus diſplicebat. Sanctos uiros amando ſectabitur, & ſectando in eorum ſimilitudinẽ paulatim uitæ prioris emendatione formabitur, ut ei quàm laborioſum fuit in ſublimitatem uirtutis euadere, tam deforme ſit in uitia rurſus, quibus ſe gaudet caruiſſe, deſcẽdere: Quia ſicut uirtus oneroſa eſt uitioſo: * ita uirtutis amico uitioſa uoluptas amara eſt. Ecce quomodo peccantes omnes blandè tractat, aut increpat, qui
B nihil aliud, niſi eorum ſalutem, quibus uult prodeſſe, conſiderat.

al's ſic: ita eſt amara uitioſa uoluntas uirtutis amico

Quòd illi peccata aliena impatienter accuſant, qui ſua non cogitant.

CAP. VI.

Tandiu enim quis peccata ſua, quæ noſſe, ac deflere debet, ignorat: quandiu curioſe aliena conſiderat. Quòd ſi mores ſuos ad ſeipſum cõuerſus aſpiciat, non requirit quod in alijs ſpecialiter reprehendat, ſed in ſe ipſo quod lugeat. Proinde fratrum noſtrorum uitia nõ facilè debemus accuſare, ſed gemere: ut inuicem onera noſtra portantes, legem Chriſti poſsimus implere: qui utiq; non accuſauit peccata noſtra, ſed tulit, Euãgeliſta dicẽte, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Itaq; ſi ille, qui ſine peccato fuit, nos peccatores ineffabili pietate ſuſtinuit, & ſuſtinere nõ deſinit, non interitum noſtrum deſiderans, ſed profectũ: nec mortem peccantium, ſed ſalutem: quare nos exemplo noſtri ſaluatoris & domini non ſuſtineamus infirmos, cùm & ipſi aut infirmi ſumus, & uolumus à Deo portari: aut ſi ſani ſumus, poſſumus adhuc ut fragiles infirmari?

Gal. 6. *Ioan. 1.*

Quantum remedij habeat confeſsio peccatorum, & quale mereatur occultatio doloſa ſupplicium.

CAP. VII.

HVc accedit, quòd & ipſa peccata ſic habentur occulta, uel aliena no- C
bis, uel alijs noſtra, ut plerunque & ſanctus inter peccatores lateat, & famã ſancti obtineat peccator. Innocentẽ ſi ſe tueri non poteſt, ſuſpicio iudicis incauta condemnat: & reum calliditas ingenij uiuacis excuſat. Veruntamen non diuinum, ſed humanũ fallunt iſta iudiciũ. Et quid mirum, ſi animos aliorum quales ſint, ſine ipſorũ confeſsione neſcimus, cùm nos ipſos ita hodie nouerimus, ut quales futuri ſimus craſtino neſciamus? Cùm uerò nobis fratres quilibet noſtri peccata ſua tanquã medicis uulnera quibus urgentur aperiunt, operã dare debemus, ut quãtotius ad ſanitatẽ Deo autore perueniãt, ne in peius diſsimulata curatione proficiãt. Ecce autẽ crimina quorũlibet, ſi ipſis criminoſis confiteri nolentibus undecunque claruerint, quæcunque non fuerint patientiæ leni medicamẽto ſanata, uelut igni quodã piæ increpationis urenda ſunt, & curãda. Quòd ſi nec ſic quidẽ æquanimiter ſuſtinentis, ac piè increpantis medela profecerit in eis, qui diu portati, & ſalubriter obiurgati corrigi noluerint, tanquã putres corporis partes debent ferro excommunicationis abſcidi: ne ſicut caro morbis emortua, ſi abſciſa non fuerit, ſalutẽ reliquæ carnis putredinis ſuæ contagione corrumpit: ita iſti, qui emendari deſpiciunt, & in ſuo morbo perſiſtũt, ſi moribus deprauatis in ſanctorũ ſocietate permãſerint, eos exemplo ſuæ perditionis inficiant. Porrò illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipſis confeſſa, nec ab alijs publicata, ſi ea confiteri, aut emẽdare noluerint, Deum quem habent teſtem, ipſum habituri D
ſunt & ultorem. Et quid eis prodeſt humanum uitare iudicium, cùm ſi in malo ſuo permãſerint, ituri ſint in æternum Deo retribuente ſupplicium? Quòd ſi ipſi ſibi iudices fiant, & ueluti ſuæ iniquitatis ultores hîc in ſe uoluntariam pœnam ſeueriſsimæ animaduerſionis exerceãt: temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia: & lachrymis ex uera cordis compunctione fluentibus reſtinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu eccleſiaſtico conſtituti aliquod occultè crimen admittunt, ipſi ſe uana perſuaſione decipiunt, ſi eis uidetur propterea communicare & officium ſuum implere debere, quòd homines occultatione ſui criminis fallunt. Exceptis enim peccatis, quæ tam parua ſunt, ut caueri non poſsint,
Matth. 6. pro quibus expiandis cotidie Deo clamamus, & dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: illa crimina caueantur, quæ publicata ſuos autores humano faciunt damnari iudicio. Qui autem ea commiſerint, & ideo prodere metuunt, ne ſententiam iuſtæ excõmunicationis accipiant, ſine cauſa communicãt: imò uerò dupliciter contra ſe iram diuinæ indignationis exaggerant, quòd & hominibus innocentiã fingunt, & contempto Dei iudicio abſtinere ſe ab altari propter homines erubeſcunt. Quapropter Deum ſibi facilius placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, ſed ultro crimen cognoſcunt: quia aut proprijs illud confeſsionibus produnt, aut neſcientibus alijs quales occulti ſunt, ipſi in ſe uoluntariæ excommunicationis ſententiam ferunt, &

ab altari

A ab altari, cui miniſtrabāt, non animo, ſed officio ſeparati, uitam ſuam tanquam mortuam plangunt, certi quòd reconciliato ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, nō ſolùm amiſſa recipiant, ſed etiam ciues ſupernæ ciuitatis effecti, ad gaudia ſempiterna perueniant.

Quòd iniquè, & non ſimpliciter arguentes uani ſint, ac diuino iudicio condemnandi.

CAP. VIII.

IAm de illis, qui leui ſuſpicione permoti, ſimpliciter uiuentes obiurgant, ut & illos incondita correptione confundant, atq; deijciant, & ſibi per hoc neſcio cuius diſtrictionis gloriā quærant, non eſt meum aliquid dicere, ſuper quibus tam perſpicuè diuinus ſermo pronunciat, ut expoſitore non egeat. Ait enim in Eccleſiaſtico ſpiritus ſanctus: Eſt correptio mēdax in ira contumelioſi: & eſt iudicium quod non eſt bonum. Vtiq; contumelioſi hominis & ſuperbi correptio quæ dicitur mendax, ſuperbiæ eſt non alicuius humilitatis indicium, & ideo non eſt bonum. Quid potuit euidentius, quid apertius dici, quàm contumelioſum dicere, & mendaciter arguentem? Quia & contumelioſus eſt, qui mendaciter arguit, & mendaciter arguit, qui contumeliam facit. Item in Prouerbijs: Teſtis falſus non erit impunitus, & qui arguit iniquè, non effugiet. Quis eſt falſus teſtis, niſi qui hominē quemlibet de criminibus indiſcuſsis obiurgat? Quem propterea iniquè increpantem dicit, non impunitum futurum: quia innocentem nullis prouocantibus meritis arguendo uult eſſe reum. Quod autem dicit de eo qui iniquè arguit, non effugiet: quid aliud debet intelligi, niſi iram Dei non effugiet, qui aliquem non ſic corripit, ut emendet, ſed ut ſe procaciter iactet? Sed de contemptoribus præceptorum Dei, & de correptionis ac patientiæ uirtute, ſufficiāt iſta quæ diximus: ne in uno capitulo iuſto amplius immorati, aut cætera breuius quàm neceſſe ſit trāſcurramus, aut intentionem ueſtram longitudine nimium protelati uoluminis oneremus. Videamus itaque quid nos etiam continentia capituli ſequentis edoceat: Vtrum, inquit, congregādis fratribus, aut alendis expediat facultates eccleſiæ poſsideri, an perfectionis amore contemni.

(Margin: Eccle. 19. — Prouerb. 19. — B)

Quòd ſacerdotes nihil proprij habere debeant, & eccleſiæ facultates quaſi communes, utpote pro quibus Deo rationem reddituri ſunt, ſuſcipiant.

CAP. IX.

EXpedit facultates eccleſiæ poſsideri, & amore perfectionis proprias contemni. Non enim propriæ ſunt, ſed communes eccleſiæ facultates: & ideo quiſquis omnibus quæ habuit dimiſsis aut uenditis, fit rei ſuæ cōtemptor, cum præpoſitus fuerit factus eccleſiæ, omnium quæ habet eccleſia efficitur diſpenſator. Denique ſanctus Paulinus, ut ipſi melius noſtis, ingentia prædia, quia fuerunt ſua, uendita pauperibus erogauit, ſed cum poſteà

poſteà factus eſſet epiſcopus, non contempſit eccleſiæ facultates, ſed fideliſsimè diſpenſauit. Quo facto ſatis oſtendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis poſſe eccleſiæ quæ ſunt profectò cõmunia poſsideri. Quid ſanctus Hilarius? non'ne & ipſe omnia bona ſua aut parentibus reliquit, aut uendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis ſuæ fieret eccleſiæ Arelatẽſis epiſcopus, quod illa tunc habebat eccleſia non ſolùm poſſedit, ſed etiam acceptis fideliũ numeroſis hæreditatibus ampliauit. Iſti ergo tam ſancti, tam perfecti pontifices factis euidẽtibus clamant, poſſe, & debere fieri quod fecerunt. Qui utiq; homines tam ſecularium, quàm diuinarũ literarum ſine ambiguitate doctiſsimi, ſi ſcirent res eccleſiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia ſua reliquerant, retinere. Vnde datur intelligi, quòd tales ac tanti uiri, qui uolentes eſſe Chriſti diſcipuli, renunciauerunt omnibus quæ habebãt, non ut poſſeſſores, ſed ut procuratores facultatis eccleſiæ poſsidebãt. Et idcirco ſciẽtes, nihil aliud eſſe res eccleſiæ, niſi uota fidelium, pretia peccatorũ, & patrimonia pauperũ, non eas uendicauerunt in uſus ſuos, ut proprias, ſed ut cõmendatas pauperibus diuiſerunt. Hoc eſt enim poſsidendo contemnere, non ſibi, ſed alijs poſsidere, nec habendi cupiditate eccleſiæ facultates ambire: ſed eas pietate ſubueniendi ſuſcipere. Quod habet eccleſia, cum omnibus nihil habentibus habet commune: nec aliquid inde eis, qui ſibi de ſuo ſufficiunt, debet erogare: quando nihil aliud ſit habentibus dare, quàm perdere. C D

Cum quo damno animæ ſuæ ab eccleſia, quæ pauperes paſcit, accipiunt illi, qui ſibi de ſuo ſufficiunt.

CAP X.

NEc illi qui ſua poſsidentes, dari ſibi aliquid uolunt, ſine grandi peccato ſuo, unde pauper uicturus erat, accipiunt. De clericis quidem dicit Oſee 4. ſpiritus ſanctus: Peccata populi mei comedunt. Sed ſicut nihil habentes proprium, non peccata, ſed alimenta quibus indigere uidentur, accipiũt: ita poſſeſſores non alimẽta quibus abundant, ſed aliena peccata ſuſcipiũt. Ipſi quoque pauperes ſi ſe poſſunt ſuis artificijs aut laboribus expedire, non præſumant, quod debet debilis aut infirmus accipere: ne fortè eccleſia, quæ poteſt omni ſolatio deſtitutis neceſſaria miniſtrare, ſi omnes etiã nihil indigentes accipiant, grauata, illis quibus debet, ſubuenire non ualeat. Qui autem eccleſiæ ſeruiunt, & labori ſuo uelut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent aut accipiunt, aut exigunt, nimis carnaliter ſapiunt: ſi putant, quòd eccleſiæ fideliter ſeruientes ſtipendia terrena, ac non potius præmia æterna percipiant. Secularis quippe militia quia cœleſtia non habet, terrena ſtrenuè militantibus præſtat. Vnde ſatis indignum eſt, ſi fidelis, & operoſa deuotio clericorum propter ſtipendium temporale præmia ſempiterna contemnat. Quòd ſi quilibet miniſter eccleſiæ non habeat unde uiuat: non ei præmium hic,

ſed

A ſed neceſſaria præſtat eccleſia, ut in futuro præmium laboris ſui recipiat, quod in hac uita iam ſpe dominicæ promiſsionis certus expectat. Illi quoque, qui uel idonei nihil quidem ſibi dari uelut debitũ poſcunt, ſed tamen eccleſiæ ſumptibus uiuunt, non eſt meum dicere, quali peccato cibos pauperum præſumendo ſuſcipiant: qui eccleſiam, quam iuuare de proprijs facultatibus debuerũt, ſuis expenſis inſuper grauant: propter hoc fortaſsis in congregatione uiuentes, ne aliquos pauperes paſcant, ne aduenıẽtes *ſuſcipiant, aut ne ſuum cenſum expenſis quotidianis imminuant. Quòd ſi aliquid de fructibus ſuis eccleſiæ, uelut pro ipſa expenſa ſua contulerint, non ſe præferant inani iactantia illis, quos nihil habentes paſcit, & ueſtit eccleſia: quia perfectior eſt ille, qui ſe mundi rebus expoliat, aut qui cum nihil habuerit, nec habere deſiderat, quàm ille qui ex multis quę poſsidet, eccleſiæ aliquid præſtat, ac ſe de eo quod præſtiterit, forſitan iactat. Dura ſunt quæ dico, nec ego diffiteor. Dura ſunt, ſed obſeruare nolẽtibus. Cæterum ſi faciant iſta, quæ difficilia non facientibus ſunt, ſtatim facientibus facilia fiunt. Non ergo ea quæ nolumus obſeruare, impoſsibilitas nobis facit dura, ſed nouitas. In uſum ueniant, & neminem frequentata conturbant. Nam quæro, quid eorum ſit quod dixi difficile, ut homo id quod opus non habet ab eccleſia nõ accipiat, an ut quod habet ſine cauſa contẽnat. Si propter hoc non uult ſua relinquere ut habeat, unde uiuat, ut quid accipit unde rationem reddat, ut quid peccatis alienis ſua multiplicat?

*al. excipiant

B

Qui ſunt, qui etiam cum profectu animæ ſuæ opibus ſuſtentantur eccleſiæ.

CAP. XI.

ITaque ſacerdos cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, non ſolum ſine cupiditate, ſed etiam cum laude pietatis accipit à populo diſpenſanda: & fideliter diſpenſat accepta, qui omnia ſua aut relinquit, aut eccleſiæ rebus adiungit, & ſe in numero pauperum paupertatis amore conſtituit, ita ut unde pauperibus ſubminiſtrat, inde & ipſe tanquam pauper uoluntarius uiuat. Clerici quoque, quos pauperes aut uoluntas aut natiuitas fecit, cum perfectione uirtutis uitæ neceſſaria, ſiue in domibus ſuis, ſiue in congregatione uiuentes accipiant: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, ſed cogit uiuendi neceſsitas.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non poteſt ſua contemnere.

CAP. XII.

ILli autem, qui tam infirmi ſunt, ut poſſeſsionibus ſuis renunciare non poſsint: ſi ea quæ accepturi erant diſpenſatori relinquãt, nihil habẽtibus conferenda, ſine peccato poſsident ſua. Qui & ipſi quodãmodo ſua relinquunt, quãdo proprijs contẽti rebus, nihil eorum, quæ labori, uel ordini ſuo deberi arbitrãtur, accipiunt. Quòd ſi putant ideo accipi debere eorũ, quæ

quæ conferuntur eccleſiæ, portionem, ne eam uideantur abijcere, ſe uerò C non poſſe ſua relinquere, quòd eis deforme ſit inter ſuos pauperes reddi, nouerint eſſe deformius poſſeſſores de eleemoſynis pauperum paſci.

Quæ ſint uera gaudia, uel ueræ diuitiæ, & quid impedimenti afferant bona præſentia amatoribus futurorum.

CAP. XIII.

HEu quàm ſubtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos noſtræ mentis obducit, ne diſcernamus gaudendi auidi, unde iuſtius gaudeamus: aut ne cupientes augeri diuitijs, nouerimus, quas quibus incõparabiliter præferamus. Nam gaudere quidem bonum eſt: ſed qui gaudet, ſi non inde gaudeat unde debet, non poteſt bonum eſſe quod gaudet. Siquidem gaudet & raptor, quum deſiderata rapuerit: gaudet & ebrioſus, quum exoptatæ occaſionẽ potationis inuenerit: gaudet & adulter, quum ad delectationem fruendi corporis concupiti peruenerit. Sed cùm ſit gaudere bonũ, de his atq; huiuſmodi gaudere grande eſt malum. Hæc & his ſimilia ſunt unde gaudere nos uult mundus, cum ſuis amatoribus periturus. Hæc ſunt quæ repudiare debemus, ut de bona conſcientia, de ſanctitate morum, de acquiſitione uirtutũ, de dono Dei, & de promiſsione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoq; diuitijs grãde eſt bonum, ſed inde ditari unde non debeas, non eſt habenda facultas, D ſed deteſtanda calamitas. Nihil enim calamitoſius, nihilq; miſerius eo, qui iniquis adquiſitionibus creſcit, quem locupletem fraudes faciunt, ac rapinæ. Illæ nobis ſunt ambiendæ diuitiæ, quæ nos ornare poſsint pariter & munire: quas nec adquirere poſſumus inuiti, nec perdere: quæ nos contra hoſtiles impetus armant, à mundo diſterminant, Deo commendant, ditant animas noſtras atq; nobilitant, nobiſcum ſunt, intra nos ſunt. Diuitiæ noſtræ credendæ ſunt pudicitia, quæ nos pudicos, iuſtitia quæ iuſtos, pietas quæ pios, humilitas quæ humiles, manſuetudo quæ manſuetos, innocentia quæ innocentes, puritas quæ puros, prudentia quæ prudentes, temperantia quæ temperantes, & charitas quæ nos facit Deo & hominibus charos, uirtutum potentes, ſeculi contemptores, ac bonorum omnium ſectatores. Hæc ſunt non omnium, ſed ſanctorum ſanctæ uirtutes, non diuitum ſuperborum, ſed humilium pauperum facultates, patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundãt, niſi illi qui illis carnalibus ex corde renunciant. Quæ quamuis & ipſa ſint bona, utpote à bono Deo creata: tamen quia ſunt bonis malisq; cõmunia, ſtudent ea ſpirituales uiri contemnere, quò poſsint ad illa incomparabiliter meliora, quæ ſunt bonorum omnium propria, peruenire: quoniã non eſt tale bonum quod habent & mali, quale illud eſt, quod non habent niſi boni. Corporale bonum quando habent iniqui, ipſorum eſt præmium: quando habent iuſti, non eſt eorum præmium, ſed temporale ſolatium.

Item

A Item boni temporalis amiſsio, fit exercitium iuſti, & iniuſti ſupplicium: quia & iuſtus deſiderio cœleſtium captus, omnia temporalia ſiue habeat, ſiue amittat, omnino non ſentit: & iniquus quod cum delectatione habet, ſine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiẽdæ ſunt ex toto corde diuitiæ, quas qui habere uolunt, ſine labore non quærunt, ſine difficultate non inueniunt, ſine cura non ſeruant, ſine anxia delectatione non poſsident, ſine dolore nõ perdunt. Apoſtolus autẽ Chriſti militibus dicit, Volo uos ſine ſolicitudine eſſe. &, Radix omnium malorum eſt auaritia. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis, ac ſic cenſus iſte terrenus eis, à quibus uitioſè diligitur, non eſt uoluptatum materia, ſed dolorum. Quapropter expedit facultates eccleſiæ poſsideri, ut inde uiuant, qui non ſeculo, cuius gaudia fugitiua repudiant, ſed Deo ſeruiunt, cuius ineffabilia bona deſiderant. 1. Cor. 7. 1. Tim. 6.

Qualiter intelligatur quod dicit Apoſtolus, qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt.

CAP. XIIII.

De talibus dicere uidetur Apoſtolus, Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altario deſeruiunt, cum altario participant. Qui niſi hoc de contemptoribus facultatum ſuarum uellet intelligi, nunquam ſecutus adiungeret, Ita & Deus ordinauit his, qui Euangelium B adnuntiant, de Euangelio uiuere. De Euangelio uiuunt, qui nihil habere proprium uolunt, qui nec habent, nec habere aliquid concupiſcunt, non ſuorũ, ſed cõmunium poſſeſſores. Quid aliud eſt de Euangelio uiuere, niſi laborantẽ inde ubi laborat neceſſaria uitæ percipere? Apoſtolus tamẽ qui ſic Euangelium prædicauit, ut nec de Euangelio uiueret, ſed neceſſaria ſibi ſuis manibus miniſtraret, de ſe confidenter eloquitur: Ego autẽ nullo horum uſus ſum. Et quare hoc dixerit, ſecutus aperuit, dicens: Expedit mihi magis mori, quàm ut gloriam meã quis euacuet. Euacuare dicit gloriam ſuam, ſi ab eis, quibus prædicabat, uoluiſſet accipere uitæ * corporalis expenſam. Nolebat quippe in præſenti laboris ſui fructũ, ſed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Euangelio ubi laborabat, ſed ſuis manibus uiuere, ne gloriam ſuæ mercedis amitteret: quid nos, qui & propria nolumus amore poſsidendi, non uiuendi neceſsitate, relinquere: & accipere inſuper uolumus, non unde uiuamus, ſed unde cenſum noſtrum incrementis damnabilibus augeamus? 1. Cor. 9. ibidem. ibidem. ibidem. *al. tẽporalis

De cupiditate, qualiter eis, quos ſemel inuaſerit, dominetur.

CAP. XV.

Iubet ecce nobis imperioſa cupiditas, ut diuina parui pendentes poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus: ut in eis totam ſolicitudinem curamq; ponamus, ut inde nos morbida uanitate iactemus,

ut amplitudine patrimonij diffuſioris elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. O facinus inauditum: Suaui iugo Chriſti contempto, ferreum cupiditatis imperiũ uoluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus, & domini noſtri leui onere, quod ſubiectos nõ onerat, ſed ſubleuat, poſthabito, plũbeum pondus noſtris ceruicibus aggeramus, quod citius poteſt deponi, quàm ferri: quia & ipſa cupiditas, quæ nobis ſubijci ultro uolentibus hoc pondus imponit, contemni poteſt facilius, quàm expleri: & ideo qui ſe illi uolentes dediderint oppugnanti, uolũtatem reſiſtendi ulterius non habebunt tyrãnicè dominanti. Et hoc fit iuſto Dei iudicio, ut qui cupiditati reſiſtere noluimus ingreſſuræ, iam reſiſtere nequeamus ingreſſæ. O plãgẽdum miſerabiliter mẽtis expugnatæ ſeruitiũ. O *intolerandũ dæmonicæ cupiditatis imperiũ, ut ex hoſtibus ſuis, quos poteſt uincere, uictores faciat ſuos, promittit ingentia, & bonorũ temporalium pollicitatione deceptos impellit iam miſeros, & miſerandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captiuos: nec trahit inuitos, ſed quod eſt deterius, quoſcunq; uoluerit, uolentes ducit. Vaſtat *in nobis quicquid uerecũdiæ, aut pudoris inuenerit: & quos ſuis triumphis addixit, adhuc tanquam reſipiſcendi ſuſpectos omnibus uiribus honeſtatis exarmat, ne quãdo cõtra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos ac paſsim per omnia adquiſitionum genera cupidos adquirẽdi diſpergit. Non permittit animum liberum, nõ ſtabile corpus *uagãte animo mobiliter, aut quietum, & uelut quædam cadauera in paſtũ feris auibus beſtijsq; proiecta, captiuos ſuos immundis ſpiritibus tradit, nõ lacerandos, ſed auidiſsimis mortiferorum criminum faucibus deuorandos: nec tamen ut eſſe iam deſinant, ſed ut pœnaliter uiuant. Denique in uiuis corporibus adhuc portãt funera ſua: ſed idem uiui ſimul & mortui. Hinc eſt, quòd peccato uiuentes quantum nos congeſtarum opum oblectet acceſsio, ipſa fruendi carnalibus delectatione ſentimus: & quantam uirtutum ſuſtineamus inopiam, uelut mortui uirtutibus ignoramus.

*al: excerãdum

*al: iam

*al: uacante

Quòd Deum perfectius illi poſsideant, qui terrenis poſſeſsionibus ex corde renuntiant.

CAP. XVI.

HAec ſunt propter quæ non explendis uoluptatibus ac fouendis, ſed congregandis fratribus, aut alendis expedit facultates eccleſiæ poſsidere, ut uno ſolicitudines omnium in ſua ſocietate uiuentium ſuſtinente, omnes, qui ſub eo ſunt, fructuoſa uacatione potiãtur ſpiritualiter & quiete. Ideo interpoſui iſtud aduerbiũ, quoniam qui ocioſa quiete perfruitur, niſi ſpiritualiter uixerit, more pecudum uiuit. Et ideo is, quem nulla corporeæ neceſsitatis cura ſolicitat, nulla occupatio domeſticæ ſolicitudinis inquietat, nullus litigator infeſtat, nullus calũnioſus exagitat, quid aliud curare debet harum moleſtiarum, & his ſimiliũ liber, niſi unde ad meliora proficiat, unde uitia ſua profectibus cotidianis imminuat, uirtutes augeat

A geat,& pro carnalibus,quæ contempſit,ſpiritualia bona poſsideat:in his ſe diuinitus adiutus exerceat:ea ſemper amplectatur,ac diligat:& non ſolùm omnibus alijs delectationibus ſuis,ſed etiã ipſis ſuæ carnis cruciatibus anteponat:ut qui nihil ſibi reliquit,quod formidaret amittere:ea,pro quibus omnia,quæ habebat,abiecit,tanta firmitate fidei retineat, ut ſi neceſſe fuerit,pro eis libenter ſuum corpus impendat? Proinde quem poſsidendi delectat ambitio,Deum,qui poſsidet omnia,quæ creauit,expedita mente poſsideat,& in eo habebit,quæcunq; habere ſanctè deſiderat. Sed quoniã nemo poſsidet Deum,niſi qui poſsidetur à Deo, ſit ipſe primitus Dei poſſeſsio,& efficietur ei Deus poſſeſſor & portio. Et quid poteſt eo eſſe felicius,cui efficitur ſuus conditor cenſus,& hæreditas eius dignatur eſſe ipſa diuinitas:ſi modò cum ſanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat:in illo,& de illo iugiter uiuat:& nihil terrenũ cum illo poſsideat? Quia omniũ cõditor,cui nihil eorũ quæ fecit ualet æquari,non dignatur cum his quæ condidit poſsideri. Denique quid ultrà quærit, cui omnia ſuus cõditor ſit:aut quid ei ſufficit,cui ipſe nõ ſufficit? Hunc poſsidebat,& ab illo poſsidebatur ille,qui dicebat in ſpiritu: Portio mea dominus,dixi cuſtodire legem tuã.Et: Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.Sed & ipſe cum dicit: Filijs Leui non dabitis partem inter fratres ſuos:ego dominus portio eorum:ſatis oſtendit,quòd hi,qui terrenæ hæreditatis cõtempſerint portionem, Deum ſpiritualiter mereantur poſsi- *Pſal. 118.* *Pſal. 15.* *Num. 18.* *Deute. 18.*

B dere:cuius ditati muneribus,omnia quæ præclara habentur in hoc mundo,faſtidiunt:& ipſum poſsidere,uel ab ipſo poſsideri,eo ſolo perfrui,atque illi adhærere inſeparabiliter cõcupiſcunt. Vnde datur intelligi,quòd qui temporalia bona,qui ſeculi gaudia peritura ſectatur,ac diligit,quę & quãta ſit multitudo ſupernæ dulcedinis, nõ didicit. Quis enim cui Deus dignatur eſſe poſſeſsio,aliquid aliud quærit? aut quis nõ pro amore illius omnia quæ putantur magna,contẽnit? Ergo qui uult Deum poſsidere, renũtiet mundo,ut ſit illi Deus beata poſſeſsio. Nec renuntiat mundo is, quẽ terrenæ poſſeſsionis adhuc delectat ambitio:quia quãdiu ſua non relinquit:mundo,cuius bona retinet,ſeruit:& utiq; nõ poteſt mundo ſeruire ſimul,& Deo:ac ſic propter ea uoluit Deus cultores ſuos omnibus renuntiare,propter quæ diligitur mundus, ut excluſa cupiditate mũdi, diuina in eis charitas poſsit augeri,uel perfici. Et ideo decimas atque primitias frugũ,primogenita & ſacrificia pro peccato, uel uota quæ ſibi Deus iuſsit offerri,ſacerdotibus ac miniſtris diſtribui debere cõſtituit: ut deuotiſsimo populo uitæ neceſſaria miniſtrãte, ipſi creatori ac paſtori ſuo liberis mẽtibus miniſtrarẽt,atq; in eius cultu ſine ulla ſolicitudine corporali proficerẽt,ne terrenis occupationibus implicati officio ſuo dignas excubias ſtrenuè curare nõ poſſent.Nunc autẽ quòd Chriſtiani tẽporis ſacerdotes magis ſuſtinẽt,quàm curãt poſſeſsiones eccleſiæ, etiam in hoc Deo ſeruiũt:quia ſi Dei ſunt ea quæ cõferũtur eccleſiæ, Dei opus agit, qui res Deo cõſecratas nõ alicuius cupiditatis,ſed fideliſsimæ diſpẽſationis intẽ- *Ibidem.*

 tione

tione non deſerit. Quapropter poſſeſsiones, quas oblatas à populo ſuſci- C piunt ſacerdotes, non ſunt inter res mundi deputari credendæ, ſed Dei: quoniam ſi ueſtes, ac uaſa, & cætera, quæ in ſacris uſui miniſtrãtibus erãt, ſancta uocabantur: nec in uſus humanos reuocari iam poterant, diuinis ſemel miniſterijs conſecrata: quomodo non ea, quæ conferũtur eccleſiæ, ſacra credenda ſunt, quibus non ut ſeculi rebus luxurioſè, ſed ſanctè, ut Deo conſecratis, utuntur ad neceſſaria ſacerdotes: ut illis omnibus, qui ſe perfectionis amore ſub uno conſtituunt, & ſua ſibi non uendicant, eccleſiæ facultates ad hoc ipſum collectæ ſufficiant: ut quicquid omnibus occupationibus abſoluti proficiunt, fructus illius, qui unus pro multis oc- cupatus eſt, fiat: atque ita ille, qui ſolicitudines omnium ſub ſe * ſeruientium portat, in congregatione ſua proficiente proficiat: ut ſicut illius occupatio omnium ſuorum facta eſt fructuoſa uacatio, ita omnium diſcipulorum perfectio glorioſa magiſtri honor habeatur, & gloria.

*al: uiuentium

Quòd nihil proficiant, qui abſtinentes à cibis, uitijs ſeruiunt: nec proſit facultates abijcere, qui ſuas faciunt uoluntates.

CAP. XVII.

Item quæſiſtis, quæ ſit abſtinentiæ credẽda perfectio: & utrum tantum corpori, an & animæ debeant neceſſaria miniſtrare. Si hominem totum uirtus hæc, quæ abſtinentia nominatur, perfecta ſanctificat, nõ ſolùm corpori, ſed & animæ neceſſaria eſt: quia omnis homo ex corpore conſtat & D anima. Sed in eis, qui diuerſis uitijs ſubiacentes, aliquid ſibi eorum, quæ uſui noſtro * neceſſaria ſunt, interdicunt: abſtinentia quidem, ſed carnalis & imperfecta eſſe debet intelligi. Ea autem ſpiritualis atque perfecta eſt cenſenda, quæ abſtinentem tam illecebris carnalium uoluptatum, quàm à peccatis omnibus facit alienum: cuius nec animum deſideriorum morbi corrumpunt, nec imperio gulæ dominantis quæſitæ delitiæ uires corporis frangunt. Proinde ille abſtinens uerè credendus eſt, qui uitiorũ omniũ liber effectus eſt: ac reciſis * corporalibus uoluptatibus elaborat, non ut cõcupiſcentiam ſuæ carnis exatiet, ſed ut mortalem uitam neceſſariorum perceptione ſuſtentet. Quoniã quidem quicquid ſine quo poteſt uiui percipitur, non ſuſtentandæ uitæ, ſed fouendæ luxuriæ carnis impenditur. Hæc itaque uirtus, quæ abſtinentia, non ſolùm delicatorum ciborum, ſed etiam malorum omnium nuncupatur, cùm omnibus omnino neceſſaria ſit, tum maximè illis familiarior, atq; cõiunctior eſſe credenda eſt, quibus iuxta illud, quod in Actibus apoſtolorum legitur factum, unum cor eſt, & anima una diuinæ charitatis igne conflata, & quibus ſub unius ordinatione uiuentibus, omnia omnium communia fiunt: ſi tamen ita eis una ſit uita, ſicut ſit una ſubſtãtia: & nulla ſit in eis diuerſitas animorum, quibus eſt communio facultatum: quia ut fieret & eſſet animorũ ſancta cõiũctio, neceſſaria eſt facultatũ iudicata cõmunio. Cæterũ quid eis prodeſt, quòd facultates ſuas abijciũt, qui uolũtates proprias nõ relinquũt, cùm ſit lõgè præſtan

*al: cõceſſa

*al: corporeis

Actu. 4.

A præſtantius,uolũtatibus proprijs abrenũtiare,quàm rebus? Res ſuas etiã
mundi quiuis philoſophi abijcere potuerũt , & nũc quilibet hæretici poſ-
ſunt. Sed nec illi,cùm ſuæ*uoluptatis fuerint amatores, ſecundum uolũta *al's : uolun-
tem Dei uixerũt:& iſti dominicæ uoluntati ſuæ uolũtatis ſtudio cõtradi- tatis fierent
cunt. Non ergo res ea nos Deo cõmendat , quam & inimici Dei faciunt:
ſed illud,quod nõ niſi uerè Chriſtiani,& per hoc amatores Dei perficiũt.
Hi ſunt , qui uoluntatibus ſuis & rebus proiectis ſuo ſe creatori ex toto
corde ſubijciunt,ac ſuum uelle ex eius uoluntate ſuſpendũt : & ideo quic-
quid eis ſenſus carnis ſequendum faciendumq́ꝫ ſuggerit,iuſtitiæ capti de-
lectatione contemnunt.

*Quanta bona primus homo abſtinentiæ bonum
negligendo perdiderit.*

CAP. XVIII.

QVòd ſi primus homo uoluiſſet ſe in illa Paradiſi beatitudine cuſto-
dire,ut à fructu unius interdictæ arboris ieiunaſſet , nec ſtatũ illum
tantæ felicitatis amitteret,nec eum uoluntaria ſalutaris præcepti trãſgreſ-
ſio neceſsitati corruptionis ac mortalitatis addiceret : ut tanta beneficia
Dei ſui,quæ in natura ſuæ conditionis acceperat,aut corrumperet pecca-
to corruptus,aut perderet. Quis enim ſufficiẽter enumeret , quæ & quãta
bona illi abſtinentiæ contemptus ademerit? quòd intellectualis mẽtis di-
B gnitate donatus,imaginem ſui creatoris accepit:quòd ſoli Deo ſuo ſubie-
ctus,omnia uiſibilia ſibi ſubiecta conſpexit:quòd ei ad uiuendi uſus affa-
tim lignorum omnium, quæ erant in Paradiſo, feracitas diuina iuſsione
ſeruiuit:quòd arbor uitæ myſticum cibum non unde uiueret,ſed unde ui-
tam corporis non finiret ſui creatoris munere miniſtrauit, qui cibus quã-
diu perciperetur,ita percipientem ſe in uno ſtatu ſacramenti cuiuſdã latẽ-
tis figurata ſignificatione ſeruaret,ut eum nec ulla infirmitate corrũpi,nec
ætate mutari & ſeneſcere,nec diſſolui morte permitteret. Nõ inquietabat
moleſta ſolicitudo quietũ:nõ fatigabat labor anxius ocioſum:nõ ſomnus
opprimebat inuitũ:nõ amittẽdæ uitæ timor angebat de immortalitate ſe-
curũ. Habebat facilẽ uictũ corpus ex omni parte ſanũ,trãquillũ motũ,cor
mũdum, ignarus pœnalis mali, habitator Paradiſi,expers peccati,capax
Dei. Poſtremò quid eo felicius fuit,cui erat orbis ſubiectus , nullus infe-
ſtus,liber animus,& uiſibilis Deus? Quoniã quidẽ niſi ante peccatũ Deũ
uidere in aſſumptione uiſibilis creaturę ſoleret,quomodo ſe iam peccator
effectus,à facie domini, quẽ nnuquã uiderat, abſcõderet? Potuit ergo ita
uidere Deum priuſquã peccaret Adã,ſicut eum patriarchæ uiderunt. Sed
quãdo ait: Vocem tuã audiui & timui:ex illa iam uidẽdi Deum ſanctitate Geneſ. 3.
ceciderat,iam ſe indignũ uidẽdi Deum reddiderat. Vocẽ tuã, inquit, au-
diui,& timui,eò quòd nudus eſſem,& abſcõdi me. O` quantũ ſecuritatis
habent,qui ſibi bene ſunt cõſcij: & quãtum perturbatos humiliat perpe-
tratio pudenda peccati:ſicut iſti qui ſe abſcõderunt à facie domini , de ſua

turpitudine,non de nuditate confuſi:qui non ideo erubeſcebant,quia ueſte erant extrinſecus nudi,ſed quia intrinſecus protectione diuina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubeſcebant: quia nihil contra uoluntatem Dei,unde confunderentur admiſerant. C

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem Deo iudicante ſecuta ſunt.

CAP. XIX.

SEd iam uideamus,ſi placet,qualiter illi homines primi cõmiſerint tam grande peccatum,quod & ipſos de Paradiſo proiecit in hoc uitæ pœnalis exilium,& in eis originaliter totum dãnauit genus humanũ. Et mihi quidem uidetur,quòd nõ ederẽt de ligno prohibito, niſi cõcupiſſent:nec cõcupiſsẽt,niſi tẽtati:nec tentarẽtur,niſi deſerti:nec deſererẽtur à Deo,niſi ipſi prius deſererent Deum:nec deſererẽt Deum,niſi ſuperbirẽt, & ſimilitudinẽ Dei * miſerabiliter appetiſſent: ad quã peruẽturi eſſent ſine corporis morte,ſi ſub Deo ſuo uiuentes,præceptum quod acceperant cuſtodiſſent: ut qui poſſe mori acceperant in natura, non poſſe mori conſequerentur in gloria: & ibi accepturi eſſent præmium non poſſe peccare, ſi hic eorum meritum fuiſſet peccare noluiſſe. Non igitur à creatore ſuo in creaturam diuinitatis affectatione collapſos moueret aperta concupiſcentia,niſi eos antè corrupiſſet occulta ſuperbia:nec eis per ſerpentem diabolus propinaret tam ferale conſilium, niſi prius eorum deprehenderet appetitum. Si,inquit,guſtaueritis de ligno ſcientiæ boni & mali, aperientur oculi ueſtri,& eritis ſicut Dij,ſciẽtes bonum & malum. Hæc ſunt illa tria, quæ in mundo eſſe,& diligi non debere à dilectoribus Dei, conteſtatur Ioannes apoſtolus dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt:quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum,& ambitio ſeculi, quæ non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Quæ niſi illi,qui à dilectione Dei iam defecerant,diligere* cœpiſſent,nunquàm malè ſuaſi ſerpentis conſilio credidiſſent. Itaque concupiſcentia carnis ab eis impleta eſt,quòd de ligno uetito guſtauerunt: concupiſcentia oculorum,quòd ſibi aperiri oculos cupierunt: & ambitio ſeculi,quòd ſe fieri poſſe,quod Deus eſt,crediderunt. Proinde delectatione carnis,& oculorum curioſitate,ac ſeculi ambitione corrupti,à ligno uitæ, ex quo eis arcẽdæ mortis,ac ſalutis cõtinuãdæ gratia præſtabatur, abſciſi ſunt:& morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, ut iuxta ſententiam Dei eo die credantur mortui,quo in eis pœnaliter facta eſt neceſſitas moriendi,& per lignum illud, quod ſcientiæ boni & mali ex cauſa nomen accepit,à quo ſe abſtinere cum poſſent miſeri neglexerunt, quid intereſſet inter bonum,quod amiſerant,& malum,quod incurrerant,ipſa pœna ſua decernerent:qui ſi amiſſo tanto bono nullum malum incurrerent, quale perdidiſſent bonum,fortè neſcirent. Dulcior enim fit ſalus, cùm dolor excruciat: & ſanitatis amiſſæ dulcedinem, languoris amaritudo D

Marginalia: *al: damnabiliter — Gene. 3. — 1. Ioan. 2. — *al: concupiſcerent — Gene. 2.

A tudo commendat: ac ſic ad hoc illi malum non diſcendo, ſed experiendo ſentire cœperunt: quod melius ignorarēt, ut ex ipſa miſeria ſua ſentirent, quantā beatitudinē perdidiſſent: atq; ita quos nō mouerat fortaſsis boni naturalis amiſsio, moueret ſaltē mali pœnalis iuſta perpeſsio. Hęc per exceſſum neceſſariū dicta ſunt nobis de primis hominibus, ut qui nolūt damnationis eorum ſubire ſupplicium, caueant prolapſionis exemplum.

Quòd omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Chriſto reparati recipiemus.

CAP XX.

QVamuis enim ex Adam ſimus carnaliter nati, non ipſum tamen debemus imitari, ſed Chriſtum, in quo renati ſumus, & uiuimus, quando ueterem conuerſationē ſalubriter innouati deponimus. Quid eſt imitari Adam, niſi pro carnalibus deſiderijs ac cōcupiſcentijs morte mulctari? Et quid eſt imitari Chriſtum, niſi carnalibus concupiſcentijs ac deſiderijs crucifigi? Sicut aliud non eſt ueterem conuerſationē deponere, quàm non ſecundū carnem, quæ ueteraſcit, & moritur, ſed ſecundum Deum uiuere, qui ſolus poteſt perſeuerantes in ſe innouare perenniter, & beare. Quapropter ſicut quando in Adam fuimus omnes, ipſo cadente* occidimus: ita quia in Chriſto iam eſſe cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus eſt mori, ut nos peccatis noſtris illi cōmortui, cum illo ſpiritualiter reſurgamus: in illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus, in hoc etiam maiora, & ſine fine habēda recepturi ſumus, ſi perſeuerāter eius ueſtigia teneamus. Adam nos* ſub noxa habuit malis omnibus per propriā culpam, à quibus nos liberauit aduentus Chriſti per gratiā. Ille in nos culpam ſuam tranſmiſit, & pœnam: hic qui culpam noſtrā ſuſcipere, utpote conceptus & natus ſine peccato, non potuit, de ſuſceptione pœnæ noſtræ culpam noſtram ſimul abolere potuit, & pœnam: & ut totum dicā, Adam nobis eripuit Paradiſum, Chriſtus donauit cœlum.

*al: cecidimus

B

*al: ſubnoxauit: uel ſubuocauit

Qualiter uiuere debeant, qui Chriſtum imitari deſiderant.

CAP. XXI.

ET ideo ſi in Deo eſſe uolumus, quod eſſe debemus, ſicut Ioannes apoſtolus dicit, quomodo ille ambulauit, & nos ſpiritualiter ambulemus. Quid eſt ambulare ſicut ille ambulauit, niſi contemnere omnia proſpera, quæ cōtempſit, non timere aduerſa quæ pertulit, libēter facere quæ fecit, fieri docere quę* docuit, ſperare quæ promiſit, & ſequi quò ipſe præceſsit, præſtare beneficia etiā ingratis, non retribuere ſecundū merita ſua maleuolis, & orare pro inimicis, amare bonos, miſereri peruerſis, inuitare aduerſos, ſuſcipere in charitate conuerſos, & æquanimiter pati ſubdolos ac ſuperbos? Ad hoc etiam pertinet, quod ait ſanctus Paulus apoſtolus: Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in

1. Ioan. 2.

*al: mandauit

Coloſ. 3.

dextera Dei ſedens. Illi reſurgunt cum Chriſto, qui moriuntur ſicut ille C peccato, ea tamen diſtinctione ſeruata, quod ille mortuus eſt peccato, non ſuo, ſed noſtro. Vnuſquiſq; autem noſtrum, non omniũ moritur peccato, ſed ſuo. Quid eſt peccato mori, niſi damnandis operibus omnino non uiuere, nihil concupiſcere carnaliter, nihil ambire? Vt ſicut qui mortuus eſt carne, nulli iam detrahit, nullum aduerſatur aut deſpicit, nullius pudicitiã callida circumuentione corrumpit, nemini uiolentus exiſtit, neminem calumniatur aut opprimit, non inuidet bonis, aut inſultat afflictis, non luxuriæ carnis inſeruit, non uinolentiæ deditus, in ſe bibendi ſitim bibẽdo magis ac magis accendit, non odiorũ facibus inardeſcit, non compendia iniuſta ſectatur, non potentibus aut diuitibus adulatur, non inquieta curioſitate raptatur, non domeſticæ ſolicitudinis cura diſtenditur, non officioſis occurrentium ſalutationibus delectatur, nec ſuperborum iniurijs fatigatur, non eum ſuperbia inflat, non ambitio uentoſa præcipitat, non uana gloria turpiter iactat, non deſiderium glorioſæ opinionis inflammat, *als: diſtinctio non * diſtentio alieni actus illaqueat, non ad ſocietatem turpium turpitudinis amor inuitat, non rabies inſani furoris exagitat, non ſumptuoſarũ delitiarum ſtudium mactat, non ardor animoſæ contentionis exanimat, non facit impudentem audacia, iniquum iniuſtitia, ferum inclementia, uarium inconſtantia, pertinacem contumacia, inſanum ueſania, delitioſum gula, rebellem inobedientia, uanum iactantia, infidelem perfidia, leuem fa- *als: manduconẽ turpem edacitas cilitas, ſæuum crudelitas,* manducatorem turpis edacitas, impatientem D mobilitas, mobilem inſtabilitas, uagum ſpiritualis infirmitas, iracundum animoſitas, ſuſpitioſum peruerſitas, uerboſum uanitas, iniurioſum malignitas: qui remotus eſt prorſus à ſecularibus illecebris, remotus ab inimicitijs, remotus ab inſidijs alienis, remotus à rapinis uel occultioribus uel apertis, remotus à mendacijs ſiue periurijs, poſtremò remotus ab omni genere flagitiorum atque facinorum, quibus carnaliter uiuentes Deum offendunt: & mortui peccato non ſeruiunt. Sicut inquam carne mortuus nec facere poteſt iſta quæ dixi, nec pati: ita & his, & talibus uitijs omnino non uiuunt, qui uiuentes Deo carnem ſuam cum uitijs & concupiſcentijs crucifigunt.

Quali temperantia uti debeant, qui à uoluptate delectabilium, uel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque à uini immoderato uſu cupiunt abſtinere.

CAP. XXII.

Membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, mortificant, quando inſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant: quando intra neceſſarium modum ſuum temperant appetitum: quando non ſolùm ſe à delicatioribus cibis moderata diſtrictione ſuſpendunt, ſed etiam in ipſis communibus nihil carni ſuæ pro deſiderio, ſed pro ſuſtentandæ uitæ neceſſitate permittunt: certi quòd nec delitiæ quælibet, ſi abſque deſiderio percipiantur,

A percipiantur,officiunt:& uiles cibi plerunq; abſtinentiæ profectum,ſi appetenter accipiantur,impediunt. Hinc eſt quòd ſanctus Dauid aquæ in ſe 2.Reg.23. concupiſcentiam caſtigauit, atq; eam ſibi à ſuis oblatam, ne deſiderio ſuo 1.Paralip.11. ex ea ſatisfacere uideretur,effudit:& ſancto Heliæ perceptio carnium non 3.Reg.17. concupita non nocuit. Vnde datur intelligi, quòd ueraciter abſtinentes eſcarum non naturas, ſed concupiſcẽtias damnẽt, ac * uoluptates ſuas deſiderati cibi, uel potus abuſione mortificẽt. *alij:uoluntates Qui autem non ſolùm à qualitate,ſed etiam à quantitate ciborũ cupiunt abſtinere,nihil aliud ſtudent, niſi ut quantum ſtomacho reficiendo ac fami eximendæ ſatis eſſe uidetur indulgeant:nec expleant ſuos appetitus auiditate percipiẽdi, ſed comprimant:atq; eis ſaturitas edendi finem non faciat,ſed uoluntas:qui tam à cupiditate pretioſorũ ciborũ animos, quàm à nimia perceptione uilium contineбũt:qui cibis nec lautioribus uolunt carne luxuriante diſſolui, nec diſtentione uentris onerari, quando abſtinentes uiri nec delitioſi ſoleãt eſſe, nec auidi. Iam de uino abſtinendo,uel percipiẽdo quid dicam? Vnde ſanctus Apoſtolus certam fixit regulã, dicens: Nolite inebriari uino, in quo Ephes.5. eſt luxuria. Quaſi diceret: Luxuriam facit,& nutrit uini perceptio nimia, non natura: & propterea non uti uos uino,ſed inebriari prohibeo:quandoquidem infirmum ſtomachum moderatus uſus uini cõfortat, ebrietas animum corpuſq; debilitat.Deniq; Timotheo ſuo diſcipulo,qui ſe longa abſtinentiæ diſtrictione iam fregerat, & ſtomachũ ſuum aquæ perceptio-

B ne corruperat,modico uino uti debere præcipit,dicens: Noli adhuc aquã Timoth.5. bibere, ſed modico uino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Ac per hoc nihil contra abſtinentiã faciunt,qui uinum non pro ebrietate, ſed tantum pro corporis ſalute percipiunt: nec hoc eis offert uoluntas,ſed permittit infirmitas. Quæ ſi defuerit, à uino eſt abſtinendum,ne uini perceptio quæ infirmũ ſuſtentat, ſanum corpus incẽdat: quandoquidẽ uino uti, & uſui habere oleum, nullus dixerit eſſe peccatũ. Sed hæc ideo non debemus carni deſideranti præſtare, ne cùm illi licita concedere cœperimus,poſcat illicita:& ſibi obſequentes in minimis,in flagitia punienda compellat:ac naturali ordine perturbato,non ſpiritui corpus,ſed ſpiritus corpori dominanti deſeruiat.Huc accedit,quòd & ipſam mentem abſtinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoq; non uſq; ad laſſitudinem fatigatam, ſed ſpiritui ordinanti ſubiectam mobilem reddit. Senſus etiam quos dicuntur craſſos efficere,uel grauare congeſtæ delitiæ, conſuetudo parcitatis exonerat,& uelut quadam politura religioſæ exercitationis attenuat.

Quòd utentes carnibus concupiſcentia carnium polluat, non natura.

CAP. XXIII.

CAeterùm ſi à quadrupedibus abſtinentes,phaſianis altilibus,uel alijs auibus pretioſis,aut piſcibus perfruãtur, non mihi uidentur reſecare

delect

delectationes ſui corporis, ſed mutare: nec pro abſtinentia, ſed uelut pro neſcio qua immundicia, uel certè, quod uerius eſt, pro ſtomachi nauſeãtis teneritudine delicatas illas cõmunes ac uiles carnes abijcere, quò poſsint alijs non ſolùm carnibus, ſed etiam delicatioribus, ac pretioſioribus carnibus ſuas uoluptates explere: cùm, ſicut iam ſuprà patuit, non aliquarũ carnium, quæ uſui humano conceſſæ ſunt, nobis naturæ damnandæ ſint, quas Deus inſtituit: ſed carnales concupiſcẽtiæ fugiendæ, quas ſenſui carnis diabolus introduxit. Illi autem qui parciores uideri uolunt, & gloriã ſibi uelut de abſtinentia diſtrictiore conquirunt, ſic ab omnibus animalibus iudicant temperandũ, ut peregrinis pomis, ac ſorbitiũculis delicatis, cæteriſq; alijs immanem ſui corporis impleant appetitum: cùm ſpiritualis abſtinentia non aliquorũ ciborum uſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendũ. Et illi magis parſimoniæ ſeruire cenſendi ſunt, qui ſibi non aliquarum rerum perceptiones, ſed delectationes corporis interdicunt. Illi quoq;, qui negata ſibi uini perceptione, diuerſorũ poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abſtinentiã uidentur implere: quia ad hoc fortaſsis à uino ſe ſuſpendunt, ut mercentur ab hominibus laudem: & interdicti ſibi uini perceptionem compenſant ſuauioribus poculis uoluptatum. In uini enim uſu non à uino tantùm, ſed ab omnibus quæ accipiẽtes inebriant, uel ab alijs quæ etſi non ebrietatem, ſuauitatem certè conceptã conciliant, abſtinebit, ut ſit ueritate abſtinentiæ perfectè conſummatus: non eius imagine, foris ſplendidus, intus cauus: hominibus uelut purus, & Deo ſimulatæ uirtutis ſordibus plenus. Nec minus à cupiditate poſsidendi ſuperflua, quàm à uoluptate percipiẽdi nobis eſt abſtinendũ: quoniam cùm omnia quæ habemus, pro noſtris uſibus habeamus, ea quibus uti nobis cõceditur, ardẽter habere uelle, uel etiam lucris hinc inde quæſitis augere, nihil eſt aliud, quàm non tolerandæ neceſsitati, ſed intolerãdæ cupiditati ſeruire: nec poſſum dicere, ut ſit unde pauperibus cotidie erogetur, mea poſsideo, quando nemo perfectius erogauerit eo, qui nihil ſibi perfectionis intentione relinquit ex proprio.

Quàm utile ſit, ieiunio, uel abſtinentiæ aduenientium charitatem plerunque præferre.

CAP. XXIIII.

VEruntamen ſic abſtinere, uel ieiunare debemus, ut non nos ieiunãdi, uel abſtinẽdi neceſsitati ſubdamus: ne iam non deuoti, ſed inuiti rem uoluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium. Cæterum ſi propter abſtinentiam ſpirituales fratres, quos noui mea remiſsione delectari, contriſto: abſtinentia mea non eſt uirtus dicenda, ſed uitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiuniorum continuatio, niſi fuerit, quando res exigit, prætermiſſa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet ſeruire, contriſtat: uel certè mihi nihil ineſſe charitatis fraternæ

A fraternæ demonſtrat, cùm ſine abſtinentia quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat: & omnes abſtinentia aut perdat ſine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abſtinere aut ieiunare etiam Manichæi, uel quilibet alij hæretici poſſunt: utpote, qui omnes carnes non pro abſtinentia, ſed pro immundicia deteſtantes, corpora ſua panis & aquæ perceptione afficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque reijciunt, abſtinemus: ſed quando abſtinentiam noſtram fides commendat, charitasq́ conſummat: quas uirtutes illi non habentes occidere ſe poſſunt, ædificari autem, aut perfici taliter abſtinẽdo, non poſſunt. Ipſis uerò catholicis Chriſtianis, qui ſiue non ualendo abſtinere, ſiue nolendo omnia uſui noſtro conceſſa cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiã præferamus: ne fortè plus humilitatis, aliarumq́ uirtutum habeant illi, unde nobis iure abſtinentibus præferantur. Quocirca ſi uolumus nobis abſtinentiam noſtram, ieiuniaq́ noſtra proficere, à ſuperbia in primis, quæ aut expellit omnes uirtutes, aut minuit, & iactantia cunctis inimica uirtutibus, atq́ ab omnibus uitijs omnino diſcedamus, ut proſit nobis, quòd à cibis delicatioribus abſtineamus: quia tunc nobis proderit, quòd corpora noſtra, uel certè corporum incentiua rigore diſtrictioris abſtinẽtiæ caſtigamus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis uirtutibus floreamus. Sed iam finem liber accipiat, ut de
B uirtutibus ac uitijs, unde hic pauca tetigimus, latius ac plenius in tertio uolumine donante Deo diſputemus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Præfatio libri Tertii.

DE VITA contemplatiua, & quantum ab ea differat actualis: uel qualiter poſsitis ipſius contemplatiuæ uirtutis fieri adiuuante Deo participes, in primo uolumine abſolui. De actuali quoque uita, ubi quæ eſſet religioſæ increpationis utilitas, ac patientiæ uirtus oſtenſa eſt: & qualiter tractandæ eſſent eccleſiæ facultates, uel de dono ſpiritualis abſtinentiæ, quæ dicenda uiſa ſunt, Deo donante, in ſecundo libro diſſerui. Nunc ſupereſt, ut diſputationem de uitijs, atq; uirtutibus, non ingenio fretus, cuius mihi conſcius non ſum, ſed orantibus uobis adiuuandus incipiam.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAP. I. Quantum à ueris uirtutibus uirtutũ ſimilitudines diſtent.

CAP. II. Quòd ſuperbia ſit malorum omnium cauſa.

CAP. III. Quòd ſuperbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis uirtute uincatur, & omnia uitia tunc fugata depereant, ſi uirtutibus cedant.

CAP. IIII. De cupiditate, quæ ita eſt mixta ſuperbiæ, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraque procedat.

CAP. V. Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.

CAP. VI. In quæ & quanta mala concupiſcentia carnis erumpat, ſi eis mens corrupta conſentiat.

CAP. VII. Quòd etiam hi, quos ab impudicitia quælibet neceſsitas uetat, ſi uiuere pudicè conſueſcant, ad amorem caſtitatis aſcendant.

CAP. VIII. Quibus indicijs poſsit oſtendi ſuperbia, quæ uel in perditis aperta eſt, uel in fictis occulta.

CAP. IX. Quibus ſignis inuidorum declaretur inuidia.

CAP. X. Quantis malis uanitas uanos inuoluat.

CAP. XI. De utilitate timoris, & quòd efficaciter peccatis obſiſtat.

CAP. XII. De futuro iudicio, uel æternitate ſupplicij, ac de qualitate gehennæ.

CAP. XIII. De laude charitatis.

CAP. XIIII. Qualiter poſsint ea, quæ de charitate ſanctus Apoſtolus dixit, intelligi.

CAP. XV. Quantũ perfectionis charitas in ſe fundatis exhibeat.

CAP. XVI. De qualitate uirtutis, & qualiter ſibi conſentientes informet.

CAP. XVII. Quibus gradibus conuerſi in culmen perfectionis aſcendant.

CAP. XVII. Quibus gradibus conuerſi in culmen perfectionis aſcendant.

CAP. XVIII. Quæ ſit quaternarij numeri credenda perfectio: & quòd quatuor uirtutes, quæ dictæ ſunt principales, ex fide uiuentes à Deo collatæ iuſtificent.

CAP. XIX. De temperantiæ qualitate, uel opere.

CAP. XX. Quales eſſe debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAP. XXI. De iuſtitia, uel fide, quæ ex ipſa procedit.

CAP. XXII. De æqualitate, quòd ad eandem pertineat humanæ ſocietatis utilitas.

CAP. XXIII. Quòd duo ſint iniuſtitiæ genera.

CAP. XXIIII. De liberalitate, & qualiter beneficentiæ opus debeat exerceri.

CAP. XXV. De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAP. XXVI. Quid ſit ſua cuique tribuere.

CAP. XXVII Quòd actualem uitam tres uirtutes, id eſt, temperantia, fortitudo, iuſtitiaq; conſumment: & prudentia, quæ & quarta uirtus, menti cognitionem rerum latentium præſtet.

CAP. XXVIII. De ſociali uirtute: & quòd non rectè faciant, qui cùm poſsint, nihil humanæ ſocietati proficiunt.

CAP. XXIX. Quòd de prudentiæ ac ſapientiæ fonte cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ ſcientiæ feruenter inuigilant.

CAP. XXX. Quòd prudentes nec alijs noceant, nec ſibi noceri permittant: & quòd eis ibi ſit ſine admixtione alicuius erroris conſummata prudentia, ubi erit ſine ullo peccato uita perfecta.

CAP. XXXI. De affectionibus quatuor, quòd inter uitia numerari non debeant, ſi earum uſus ex bona uoluntate procedat.

CAP. XXXII. Quòd hi affectus, ſine quibus in hac uita rectè nõ uiuitur, in illa futura beatitudine non ſint, quæ nec timorem habitura eſt, nec dolorem.

CAP. XXXIII. Qualiter uirtutes quatuor, quæ dictæ ſunt principales, aut in præſenti nos à peccato defendant, aut in æternum nobiſcum ſine ullo peccato permaneant.

CAP. XXXIIII. Vbi ſe locutor de toto corpore excuſat.

D. PROSPERI AQVITANICI DE VITA CONTEMPLATIVA LIBER TERTIVS.

Quantum à ueris uirtutibus uirtutum ſimilitudines diſtent.

CAP. I.

QVAESISTIS quantum à ueris uirtutibus uirtutum ſimilitudines diſtent. Non dico, quantum à medicamento uenenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties ſanat, ut id defendere à mortis neceſsitate non ualeat. Et uenenum nõ auferri facit uitam corpori, quaſi auferenda non eſſet, niſi fuiſſet acceptum: ſed accelerat corporis mortem, quod erat aliquantò diutius fortè uicturum. Sed planè dico à ueris uirtutibus tantum ſimilitudines di- D
ſtare uirtutum, quantum diſtat à ueritate mendacium: quia & ſimilitudo uirtutis, quæ uidetur uirtus eſſe, cùm uirtus non ſit, nihil eſt aliud, quàm mendaciũ: & ideo nõ eſt uirtus dicẽda, ſed uitiũ. Et uera uirtus eſt ueritas, cui qui amãter adhæſerit, à peccati morte reſuſcitatus, mori ultrà non poterit: niſi cùm ab ea deprauata uolũtate receſſerit. Sicut ecõtrario uirtutis ſimulatio, quæ eſt, ut dixi, mendaciũ, ueritati contrarium, animã ſeparat à Deo, uita ſua: nõ interiturã, ſed in ſupplicio, quę eſt illius mors, pœnaliter
Sapien. 1. ſine fine uicturã, ſcriptura dicẽte: Os quod mẽtitur occidit animã. Ac per hoc ſicut uirtus animã, ſibi ueraciter inhærentẽ, ſi fuerit uera, iuſtificat: ita ſimulata cõdemnat. Et quid iuſtificatio animæ, niſi eius eſt uita perpetuè beata, ac beatè perpetua? Sicut condẽnatio animæ pœna eius eſt ſentiẽda, quæ mors probatur & ipſa perpetua. Itaque dupliciter rea eſt anima, ſi & bonũ nõ faciat, unde ſpiritualiter uiuat: & appetat ſimilitudinẽ boni, ſub qua malè uiuat, & lateat. Superbus uult ſe credi conſtantẽ, prodigus liberalẽ, auarus diligentẽ, temerarius fortẽ, inhumanus parcũ, guloſus humanum, ignauus quietũ, timidus cautũ. Impudẽtia fiduciæ ſibi nomẽ adſcri-
*alś: obtẽdit bit, procacitas appellationẽ libertatis * oſtẽdit, eloquentiã fingit uerboſitas, & curioſitatis malum ſub ſtudij ſpiritualis colore deliteſcit. Hæc etſi poſſunt humano ingenio diſcerni, tamẽ ſine dono Dei, quantũ mihi uidetur, nec uirtutes poſſunt appeti, uel haberi, nec earum ſimilitudines, quæ ſunt uitia, uirtutes imitantia, declinari in tantum, ut infidelibus nihil profuiſſe

A fuiſſe credamus, etiam ſi ſunt aliquas per corpus operati uirtutes: quòd eas nec à Deo ſuo ſe accepiſſe crediderũt, nec ad eum, qui eſt finis omnium bonorum, referre uoluerũt. Et quid dico? Nihil eis profuerũt: imò etiam nocuerunt, dicente Apoſtolo: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Rom. 14. Non dixit, Omne quod non eſt ex fide, nihil eſt: ſed dicẽdo, Omne, quod nõ eſt ex fide, peccatũ eſt: declarauit, quòd omnia bona aut ex fide geſta, uirtutes ſunt, quæ profectò iuſtificant: aut ſi fuerint ſine fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed uitia, quæ nõ iuuant ſuos operarios, ſed cõdẽnãt, inflatoſq́ præcipitant, atq; à finibus æternæ ſalutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, unde nullus ambigere uidetur, exaggero? cum ſanctus Apoſtolus etiã fideles quoſdam, qui credentes in Deum, non ſecundum Deum, ſed ſecundũ hominem uiuũt, carnales nominet, dicẽs: Et ego 1. Cor. 3. fratres cùm ueniſſem ad uos, nõ uobis potui loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: nondũ enim poteratis: ſed nec adhuc quidẽ poteſtis: adhuc enim eſtis carnales. Et tanquã quæreremus, quid carnales uelit intelligi, ſecutus adiunxit: Cùm enim ſit inter uos zelus & cõtẽtio, non'ne carnales eſtis, & ſecundũ hominẽ ambulatis? Ibidem. Quid poteſt his duabus animi peſtibus inueniri deterius zelo & cõtentione, quibus carnales, qui ſecũdũ hominẽ uiuunt, etiã in hac uita torquẽtur: cùm & cõtentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli Paradiſum primis hominibus inuidentis efficiat? Ac ſic quãdo fideles iuſtitia, pietate, miſericordia, manſuetudine,

B humilitate, innocẽtia, cæteriſq́ uirtutibus gaudent, aut ſecundum Deum uiuunt, quæ ſpiritualiter uiuentes adeptæ ſanctificãt, & Deo cõmendant: aut ſecundũ hominẽ uiuunt, & nõ ſunt ueræ uirtutes, ſed uirtutũ ſimilitudines, quæ nihil carnaliter uiuẽtibus proſunt. Quapropter qui religioſè, qui continẽter, qui ſobriè, qui miſericorditer uiuit, ſi Deo, cuius munere ut bene uiuat, adiuuatur, adſcribit, ſecundum Deum ſpiritualiter uiuit. Si uerò omnia quę bene facit, ſuis uiribus adſcribat, quaſi etiam ſine adiutorio Dei ad bene agendum ſibi ſufficiat, ſecundum hominem carnaliter uiuit: & ideo aut bene non uiuit, aut nihil ei proderit, quicquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatus, hic iam temporalem mercedem recipit ſuorum operum, quæ temporaliter fecit. Igitur ille ſecundum hominem uiuit, qui ſecundum ſeipſum uiuit: quia & ipſe homo eſt, & ſecundum ſeipſum uiuit, qui ſi potuerit eſſe cum quibus uult, pergit quò uult, dormit quando & quandiu uult, loquitur quæ uult, & ubi uult, mãducat & bibit quãdo, & quod uult, & quantũ uult ridet, ac lætatur inter quos uult: poſtremò quicquid naribus ſuaue eſt, quicquid tactui blandũ, quicquid oculis delectabile, quicquid cæteris ſenſibus carnis ſuæ iucundum, exercet, ac ſequitur qualiter uult, qui omnia licita uel illicita carnaliter uult. Qui autem ſecundum Deum uiuit, non quod eum carnaliter delectat, ſed quod ædificat ſpiritualiter facit, & omnia deſideria carnis ſpiritualis deſiderij delectatione compeſcit, futura præſentibus anteponit, carnem ſpiritui ſubdit, & quicquid cupit, aut agit, non uult ex

ſua,ſed ex Dei ſui uoluntate procedere,cui placere totis uiribus concupiſcit.Itaq; ſi utcunq; iam claruit,quòd uirtutes ueras nō uideantur habere qui ſimulant:& illi ſimulant,qui nō ex fide,aut nō propter Deū, ſed propter homines tantùm boni aliquid operātur , eleemoſynis ac ieiunijs uel abſtiuētiæ cæteriſq; bonis operibus ſeruiendo, nō ut boni fiant , ſed ut ſe bonos hominibus fingant,nec ad recipiendam ſempiternam mercedem, ſed ad comparandam gloriam popularem : uideamus nunc quibus præcedentibus cauſis , & ſubſequentibus incrementis , naſci ſoleant uitia uel augeri: & quibus adiuuante Deo remedijs poſsint uelut quibuſdam medicamentis imminui,uel ſanari. C

Quòd ſuperbia ſit malorum omnium cauſa.

CAP. II.

EST quidem hoc caput ualde perplexum , ſed ſi oretis illum qui dixit:
Matth. 10. Non uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris ueſtri,qui loquitur in
Pſal. 80. uobis.& alibi: Dilata os tuum,& ego adimplebo illud:ea quæ mihi ut homini impoſsibilia ſunt,illuminante domino , uel docente poſsibilia fiunt. Conſideremus ergo quæ cauſæ præcedant,quæ uitia ſubſequātur.Quod ut credibilius uideatur,non hoc à me prudentia ueſtra perquirat , ſed uobis,& mihi,uel omnibus ſcriptura diuina conſulta reſpondeat: quæ uelut
Eccleſ. 10. ſi iam quæreremus ab ea immobilem ſententiam protulit, dicens:Initium omnis peccati ſuperbia.Quid poteſt apertius,quid probabilius dici? Initium,inquit,non alicuius,ſed omnis peccati,ſuperbia: ut euidenter oſtenderet,quòd ipſa ſit peccatorum omnium cauſa: quoniam non ſolùm peccatum eſt ipſa,ſed etiam nullum peccatum fieri potuit,poteſt, aut poterit, ſine ipſa.Siquidem nihil aliud omne peccatum, niſi Dei contemptus eſt, D
Eſa. 14. quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia per-
Luc. 10. ſuadet hominibus,niſi ſuperbia,quæ etiam in ipſo diabolo , ut diabolus ex angelo fieret,æternæ perditionis extitit cauſa.Denique & ipſe ſciens ſe per ſuperbiam de cœleſtibus corruiſſe ,& in hunc caliginoſi aëris carcerem truſum,homini ſubuertendo,quem Deus fecerat ſine ullo peccato,
Geneſ. 3. uitium perſuaſit ſerpentina calliditate ſuperbiæ:certus , quòd recepta ſuperbia,quæ eſt malorum omnium cauſa , facilè iam peccata omnia , quæ non niſi ſuperbo concipiuntur animo,perpetraret. Hinc eſt, quòd idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus , omnem poſteritatem ſuam,quæ in illo radicaliter fuit, neceſsitati corruptionis ac mortalitatis addixit:ut corruptibilis & mortalis effectus,corruptibiles mortaleſq; generaret:atq; ita quod in illo egerat punienda ſuperbia,in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna.Et propterea nõ eo modo iam poſſumus peccato reſiſtere,ſicut ille potuit,cui nihil aliud fuit non peccare,quàm nolle. Nobis autem irreprehenſibiliter uiuere uelle non ſufficit , niſi ipſum uelle noſtrum,quod lāguida poſsibilitate deficit,diuina uirtus adiuuerit : quia illum ad non peccādum etiam iuuare poterat adhuc ſana natura, nos iam impedit

A *impedit uitiata:& illum peccare fecit ſola peccandi * uoluptas: nos etiam *alʃ:impulit
cogit plerunque peccati iam facta neceſsitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus, De neceſsitatibus meis libera me. Ac ſic ideo fortaſsis dicit diuina ſcriptura, Initium omnis peccati ſuperbia: quo'd ipſa præceſsit in diabolo, & per ipſam ſubuerſus eſt homo, de quo dicit Apoſtolus: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Cæterũ nos qui primo homine peccante peccauimus, non in noſtra ſeperata iam uita, ſed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem uelut de radice ſuperbiæ morbo conceptam contraximus, & in ipſa corruptione noſtra omnes peccatorum cauſas habemus, qui non corruptibiles efficimur, quia peccamus, ſed quia corruptibiles ſumus, omne peccatum ex ipſa corruptione noſtra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, ſed cùm incorruptus eſſet, ſeipſum peccando corrupit, & corruptionem ſuam in nos propagatione tranſiecit: & idcirco ibi nobis auferenda eſt tota mortalitas, omniſq; corruptio, quæ facta eſt ex peccato, ubi erimus ſine ullo peccato: hîc uerò ubi non iam ſanata eſt, ſed adhuc ſanatur per gratiam noſtra natura, quæ infirmata eſt per culpam, prijs conatibus noſtris reſiſtit ipſa concupiſcentia uitioſa, non naturalis, ſed naturæ noſtræ indita pœnaliter & inſerta, quæ peccato facta eſt: & peccatum, ſi uicerit, facit. Quam licet quandiu mortaliter uiuimus, habeamus: non

*alʃ: uoluntas

Pſal. 24.
Eccl. 10.
Rom. 5.

B eam tamen ſtudio noſtræ uoluntatis adiuuemus, & uincimus: quoniam non eam in nobis ſentiendo, ſed ei conſentiendo peccamus: nec ipſa ſtatim ut nos pulſauerit, uincit: ſed ſi mentem noſtram (quod abſit) de ſublimitate propoſiti ſui in conſenſum peccati deiecerit.

Quo'd ſuperbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis uirtute uincatur: & omnia uitia tunc fucata depereant, ſi uirtutibus cedant.

CAP. III.

PRoinde ſi ſuperbia eſt initiũ omnis peccati, & cõcupiſcẽtia pœna peccati: nõ poteſt aliter uinci cõcupiſcẽtia uitioſa, niſi prius caueatur humilitatis uirtute ſuperbia, quæ eius eſt inimica. Superba uolũtas facit Dei præcepta cõtemni, humilitas cuſtodiri. Superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas homines ſanctis angelis ſimiles reddit. Illa rebelles diabolo ſubditos facit, hæc humiles Chriſto cõiungit. Superbi cupiunt in ſe, quod nõ faciũt, prædicari: humiles refugiunt, quicquid boni operãtur, agnoſci. Illi uitia ſua à ſe alienãdo peruerſitatẽ ſuæ uolũtatis excuſant, & bona ſua ſuis uiribus deputãdo ſemetipſos turpiter iactant: iſti ſi qua peccata cõmiſerint, uolũtariè cõfitendo, ſemetipſos accuſant, & omnia bona ſua diuino muneri deputando, Deum iugiter laudant. Quapropter ſi uirtus non habitat in animo uitioſo, ſuperbia humilitatis cedit imperio: quia nõ poteſt mens regnũ habere uirtutũ, niſi prius iugũ excuſſerit uitiorũ. Tunc enim

uitia fideliter expulſa diſcedunt, ſi uirtutibus cedant. Alioquin uel ſubſi- C
dunt ad tempus eiecta, uel redeunt, niſi uirtutes in locis uitiorum, quæ
fuerint depulſa, ſucceſſerint. Quapropter pietas in nobis crudelitati reſi-
ſtat, iram patientia fundata coërceat, pudicitia libidinem uincat, animoſi-
tatem trãquillitas tollat, uerboſitatem taciturnitas moderata compeſcat,
delectatio ſpiritualis deſideria carnalia imminuat, abſtinentiæ rigor acu-
leos carnis obtundat, curioſitati ſtudium ſpirituale ſuccedat, ſobrietati ce-
dat ebrietas, manſuetudini ſuccumbat immanitas, dominetur leuitati ma-
turitas, Dei & proximi charitate creſcente conſumatur tota mundi cupi-
ditas, excludat parcitas uera luxuriam, caſtiget induſtriæ uirtus ignauiã,
reprimat humilitas profunda iactantiam, pellat ſimplicitas pura uecor-
diam, non impediat uarietas fucata conſtantiam, emendati mores au-
geant diſciplinam, frangat clementia religioſa ſæuitiam, & funditus era-
dicet bonitas adquiſita malitiam, ut expulſione uitiorum celebretur in-
troductio glorioſa uirtutum. Sed de uirtutibus in capite ſequenti uidebi-
mus, nunc de uitijs, ut cœpimus, proſequamur.

De cupiditate, quæ ita mixta eſt ſuperbiæ, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraq; procedat.

CAP. IIII.

SI utcunque iam patuit, qualiter intelligatur, quod ſcriptura dicit, Ini-
Eccl. 10. tium omnis peccati ſuperbia: hoc etiam uideamus quod ſanctus Apo- D
1. Tim. 6. ſtolus dicit, Radix omnium malorum eſt cupiditas: cùm ſpiritus ſanctus,
qui locutus eſt per prophetam, per Apoſtolum quoque locutus ſit, nec
ſibi poſsit eſſe diuerſus locutionis modus, ſolicitè conſiderare debemus,
quare ille initium peccati ſuperbiam, hic radicem omnium malorum cu-
piditatem nominari uoluerit. An fortè ſermonem propheticum Paulus
Apoſtolus, ut ſolet, expoſuit? quandoquidem ſiue initium omnis pecca-
ti, ſiue radicem omnium malorum dicas, unum idemq; ſignifices. Porrò
cupiditas atq; ſuperbia intantum eſt unum malum, ut nec ſuperbus ſine
cupiditate, nec ſine ſuperbia cupidus poſsit inueniri. Siquidem & diabo-
*al's: poteſtatis lus, in quo tenet ſuperbia principatum, propriæ * uoluntatis, ac perdi-
tionis humanæ cupidus fuit: & ipſe homo per appetitum arboris inter-
dictæ, ac diuinæ ſimilitudinis affectationem, morboſæ affectum cupidi-
tatis oſtendit. De ſuperbia nanque naſcũtur hæreſes, ſciſmata, detractio-
nes, inuidia, uerboſitas, iactantia, contentiones, animoſitates, ambitio, ela-
tio, præſumptio, uanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera
eiuſmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cùm
omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominaui, corrupti, habeã-
tur & cupidi? Item cùm guloſos, intẽperantes, ebrioſos, auidos, rapaces,
fornicarios, adulteros, ſtupratores, inceſtos, flagitioſos, cupiditas reddat,
quãdo poſſunt ſine ſupbia tales fieri? Sine qua oĩno nõ poſſunt Dei præ-
cepta cõtemni, quibus ꝓhibẽtur illa omnia mala, quę ſuperius cõprehẽdi.
Ideoq;

A Ideoq́ ſi uolumus cõſummare noſtri certaminis curſum, caueamus in primis cupiditatem atq́ ſuperbiam, non duo mala, ſed unum, à quo trahunt omnes mali actus initium. Nam ſine ſuperbia quæ poſſunt ſaltē inchoari peccata, cùm dicatur, Initium omnis peccati ſuperbia? Aut ſine cupiditate, quæ eſt malorum omnium radix, quæ poſſunt fieri mala, cùm ſine radice omnia, aut nulla deputētur, aut mortua? Deinde ſi quodlibet peccatum perpetrare non poſſum, niſi * malæ delectationi conſentiā, quod cupi- *alſ: meæ
ditatis eſt proprium, & Dei præcepta contemnam, quod eſt ſuperbię malum, quomodo non ex cupiditate, quæ eſt radix malorum omnium, & ex ſuperbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.

CAP. V.

INuidus certè, qui alienũ bonum, ſuum facit inuidendo ſuppliciũ, nulla uidetur ad inuidendũ concupiſcentia prouocari, ſed tantum ſuperbiæ morbo uexari. Sed ſi animi eius peſtem, qua præcipitatur incenſus, ſubtiliter alteq́ rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidũ, cuius cupit interitum, & ſuperbiæ malo teneri, quo ſibi iugiter ingemiſcit meliorē cui inuidet anteferri. Quis facilè poteſt, quale ſit hoc malum, uerbis exprimere? quo inuidus odio hominis perſequitur diuinũ munus in homine: quum potius amari homo debeat, etiam pro ſui meriti ſanctitate. Tantos
B inuidus habet pœna iuſta tortores, quantos inuidioſus habuerit laudatores. Siquidem inuidioſum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine poteſt remedium adhiberi, cuius eſt uulnus occultum.

In quæ, & quanta mala, concupiſcentia carnis erumpat, ſi ei mens corrupta conſentiat.

CAP. VI.

QVid concupiſcētiæ carnis addictus? Nunquid non uidetur nihil habere ſuperbiæ, cùm præſertim paſsio ipſa eum uideatur humiliare luxuriæ? Et tamen niſi prius Deo rebellis exiſteret, cuius ſalubre præceptum de pudicitia cõſeruanda, ſuperbi ſpiritus præſumptione cõtemnit, nulla cum laſciuiæ cupiditas prouocaret. In animo eius diu diſceptāt Dei contemptus & metus. Sed aut contemptus Dei præpõderat, & ſuperbus animus recepta cupiditate pudicitiā perdit: aut obtinet metus, & animus Deo ſubiectus cupiditati ſimul ac ſuperbiæ contradicit. Pleroſque enim gula & abundantia uini turpiter in luxuriam ſoluunt: alios in iniuriā pudicitiæ ſordidæ cogitationes incendunt: nõnullos de propoſito caſtitatis occaſiones oblatæ deijciunt: quoſdam ſub impudicitiæ iugum exempla perditè uiuentiũ mittunt. Sunt alij, quorum uitam lingua turpis inflammat, aut turpem conſcientiā manifeſtat. Qui prius inuerecũdos ſermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo creſcente ab honeſtate deficiunt, attritoq́ pudore uiles effecti, dum indecenter elegantes

gantes uideri uolunt, paſsim iam turpibus uerbis impudenter inſaniunt. C
Hoc enim loquũtur quicq;,quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod aſsiduis cogitationibus uoluunt. Cogitatio quippe eſt,quæ mentem,ſicut turpis inquinat,ita ſi fuerit honeſta,purificat. Aut ſi non ex cogitatione facies mentis exiſtit, ſed qualitas cogitationis ex mente, non ſordidæ cogitationes mentem ſordidam reddunt, ſed ex mente ſordida ſordidæ cogitationes exiſtunt. Quod ſi ita eſt,pulchrorum corporum formæ per oculos irrepentes, animum non mouent incorruptum: & quando corruptibiliter mouent,non corrumpunt ſanum,ſed oſtendunt propria uoluntate corruptum. Turpia quoque uerba per aures ingreſſa, quid præualent, ſi non fuerint arbitrio mentis admiſſa? Quando autem præualent, non ipſam corrumpunt mentem, ſed iam corruptam ſponte reperiunt. Auribus enim caſtis obſcœni ſermones cum ſono deficiũt, nec ſecretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpamen tenerũ,quod menti iam uitioſæ blanditur? Nunquid poteſt ad animum admitti per tactum, ſi animus incorruptum ſeruet profeſsionis ſuæ propoſitum? Ac ſic prius integritatẽ ſui animus ſponte uitiatus amittit, & ſic delectationem tactus admittit. De cibi uel potus cauenda delectatione,iam dixi ſufficiẽter, ut arbitror, in ſecundo uolumine, ubi quanta potui breuitate perfectionẽ ſpiritualis abſtinentiæ commendaui. (*Cap. 22. & 23.*) Sed & hic hoc breuiter dico, quòd per os carnis nõ irrumpit delectatio guſtus ad mentem,nec erumpit ſermo turpis ex mente,niſi ſe uoluntariè mens antè corrũpat, quàm recipiat aliquid unde corrumpatur,aut proferat. D Cæterũ ſi animus ſub Deo ſuo firmus ipſius Dei ſui munere perſeueret, nec quibuslibet delitijs lenocinantibus cedit, nec profert aliquid turpe, nec recipit. Iam de odoribus pauca perſtringã, ut totam tentationẽ quinq; partiti ſenſus uerbis includã. Quos odores per aditum nariũ aut affectat mens ægra, aut diuinitus adiuta repudiat: quæ ſi ſe ſuo creatori ſubijciat, atq; ei, qui dignitas eius eſt & ſalus, amãter inhæreat:non ſolùm nulla eam uitiorum fœditas decolorat,ſed nec delectatio ulla carnalis effœminat. Quòd ſi à charitate ſui conditoris & illuſtratoris inflata reſiliat,ac ſe relicto interiore ſolidoq; bono, ſoras in exteriora bona proijciat: quicquid in ea neruorum poteſt eſſe,reſoluitur: quicquid uirium,debilitatur & frangitur: tuncq; ei actio ſpiritualis efficitur oneroſa, & ipſa in carnalibus fit inquieta:ita ut omnia quę per ſenſum corporis ſentit non uitiãda, ſed iam uitiata turpiter cõcupiſcat: & quando corpus nihil ſenſibilium ſentit, ipſa ſibi delectabiliter recordando, ſenſarum rerum imagines repræſentat. Apud ſe intus audit,ſine uoce, quicquid cantilenæ ſuauis ac iocationis obſcœnæ per fluxuoſos aurium meatus influxit. Ibi ei odor malè ſuauis corruptibiliter fragrat, qui per patulas nariũ cauernas irrepſit. Ibi eam ſapor oblectat, quem ad ſe per illecebram uoluptuoſi guſtus admiſit. Ibi perſentit neſcio quid molliter blandum,quod ei exterior tactus impreſsit. Ibi colores uarios & illices formas concupiſcibiliter uidet, quas ei oculorum curioſitas nunciauit. Quæ mens ita abſen

A abſentibus plerunq; imaginibus corporum delectatur affecta carnaliter, ut nimia ſordidæ cogitationis intẽtione defixa, non ſibi imagines corporum uideatur amplexari, ſed corpora. Hinc eſt quòd ille corporis fluxus, qui fit in dormiẽtibus ſine culpa, interdum uigilantibus contingat ex culpa. Aliud eſt enim quod in dormiẽte fit, aliud quod uigilãs facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur: hic turpiter concupiſcentia publicatur. Sed hæc concupiſcentia illis uigilãtibus hunc elicit fluxum, quibus per fœda colloquia ſordidum cõmouerit appetitum. Hi ſunt, quibus uſui eſt fœminarum deſcriptio. Illa rudis eſt, illa dicacula, illa deformis, illa formoſa, alterius placet ornatus, geſtus alterius, illius etiam laudatur ſine forma feſtiuitas, illius ſola formoſitas. Inde tranſitur ad mores, & aliam talibus commendat taciturnitas moderata, aliam turpem uideri facit libertas incondita. Hæc & his ſimilia colloquentes, ſuggerunt concupiſcentiæ ſuæ materiam. Hæc tamen ideo concupiſcunt, quia iſta aut loquuntur libenter, aut audiunt. Qui niſi concupiſcentiæ morbo corrupti eſſent, nunquã uel loquerẽtur talia, uel audirent: quia non eos iſta corrumpunt, ſed corruptos oſtendunt. Ac ne me iſta ueraciter arguentem quiſquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuiſſe decretum, ne qui adoleſcentium legerent Geneſeos librum, ac pariter Ezechielis prophetæ, uel Canticum canticorũ, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundum hi-

Lege Hieronymum in primum Commẽtariorum Ezechielis proœmiũ, & eundem ad Paulinum de omnibus diuinæ hiſtoriæ libris.

B ſtoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus uirtutes figuratas accipimus: quoniã ſicut illę non ſolum uiris ſuis per ſanctos mores, ſed etiam extraneis ſine diſpendio ſui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita ſanctæ uirtutes & ſuos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione ſui perſtringunt. Hinc eſt quòd & ipſi, qui uitioſè uiuunt, uirtutes uitijs anteponunt: quia aliud eſt quod faciunt morbo, aliud quod coguntur *placere iudicio. Sed ne fortè hæc ſpiritualia ſecundum carnem adhuc carnales acciperent, nec uirtutes cogitarent, quas mulieres illæ ſignificant, ſed ipſas cogitando carnaliter deperirent, conſultò iuniores legere ſunt illa prohibiti, quæ ſicut ſpiritualiter accepta uiuificãt, ita carnaliter intelligentibus, ipſa carnalis intelligentia, occaſiones carnalis concupiſcentiæ ſubminiſtrat. Earum quiſque nomina frequenter habet in ore, quarum deſideria uulnerato geſtat in corde: aut turpitudinem quam exercere uerecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, ſed diuino.

*al's:probare

Quòd etiam hi, quos ab impudicitia qualibet neceſſitas uetat, ſi uiuere pudicè conſueſcant, ad amorem caſtitatis aſcendant.

CAP. VII.

TAles pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor ſupplicij temporalis ab impudicitiæ actione ſuſpendit, aut occaſio denegata deſtituit.

tuit. Sed licet uoluntate ſit impudicus, qui neceſsitate pudicus eſt: tamen C ſi & ille temperati corporis de beneficio naturæ ſuæ Deo, autori omnium naturarũ, gratias agit: & ille, quem timor in bono pudicitiæ tenet, atque is cui facultatem mœchandi negat occaſio, uiuere pudicè conſueſcant, in uirtutem plerunque de neceſsitate proficiunt: & paulatim ipſius pudicitiæ delectatione creſcente, pudici ueraciter fiunt: ut iam non ſermone, ſed uirtute ſordes impudicitiæ deteſtantes, non timore pœnæ carnalibus incentiuis obſiſtant, quod eſt inſipientium proprium: ſed execratione peccati refrenent inquietos carnis affectus, quod eſt caſtitatis conſummatæ faſtigium: non quòd animus unquã deſinat in hac carne cum uitijs habere conflictum, ſed quòd eum alat ac prouehat, & quantũ fieri poteſt, in præſenti uita perficiat ipſa numeroſitas triumphorũ: ſi modò nõ ſe in corpus ſenſibilium captus delectatione deijciat, ſed execratione delectationum ſublimiter roboratus, ſupra corpus ſe corporalium uictor adtollat, ac Deo ſuo, ſub quo cum uiuentem deſideria repudiata non uincũt, in æternum glorificandus adhæreat.

Quibus indicijs poßit oſtendi ſuperbia, quæ uel in perditis aperta eſt, uel in fictis occulta.

CAP. VIII.

IAm nunc uideamus, quibus indicijs poſsit ſuperbia deprehẽdi: ut ſicut in ſuperioribus claruit, nullũ peccatũ ſine illa poſſe cõmitti: ita hic ſigna D eius eluceant, quibus cauenda poſsit oſtendi. Omitto illos, quos etiã ipſe habitus, & inceſſus ſuperbos oſtẽdit: quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & ſermo terribilis, nudã ſuperbiã clamant. Qui libidine dominandi poſſeſsi, quos poſſunt, uiolenter ſibi ſubijciunt, humana iura diuinaq; cõfundunt, honoribus intumeſcunt, paſsim cuncta diripiunt, ſuis criminibus gaudẽt, & ſe ipſos ſuperbiæ corrupti morbo, non capiũt. Hos ergo prætereo, in quibus ſuperbia tam aperte regnat, ut nec dignetur ſe occultare, nec ualeat. Illos tantum dolẽdos oſtendo, atq; eorum exempla cauenda denũcio, quos iam cõuerſos & aliquantulũ proficiẽtes ſuperbia occultè captiuat, quos in profundum malorum fraudulẽta dominatione præcipitat, & ne inde unquã poſsint emergere, iugiter calcat. Ipſa in cordibus talium locũ diabolo facit. Ipſa ei aduenienti immunitũ pectus familiariter pandit. Ipſa introeũtẽ ſuſcipit. Ipſa captis ius perditè uiuendi cõſtituit. Ipſa * omnes uirtutibus exarmat, quos ſemel inuaſerit. Ipſa quicquid in eis remanſerit, quod uitijs poſſet obniti, ne contra ſe fortè conualeſcat, interimit. Inde eſt, quòd hi quos ſuperbæ mentis tabes purulenta corruperit, ſeniorum ſuorum non obſeruant imperata, ſed iudicant: de ſuis negligentijs obiurgati, aut rebellant inſolenter, aut murmurant: de loco ſuperiori diſceptant, præferri ſe etiam melioribus impudenter affectant: ſimplicitatem ſpiritualium fratrum irridenter exagitant, ſuas ſententias procaciter iactant: obſequia delata faſtidiunt, negata pertin

**alſ: bonis omnibus*

A pertinaciter quærunt: natales moribus anteponunt: iuniores ſuos elati deſpiciunt, conferri ſibi aliquos poſſe non credunt: æquari ſenioribus dedignantur, ſuper eos ſe ſolo animi tumore conſtituunt. Non ſeruant in obſequio reuerentiam, in ſermone modeſtiam, in moribus diſciplinam. Habent in intentione pertinaciã, in corde duritiam, in ſermocinatione iactantiã: in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, in odio pertinaces: ſubiectionis impatientes, potentiæ ſectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionẽ feri, ad obſequium duri, ad loquendum quod neſciunt prompti, ad ſupplantãdum parati, ad omnia quibus ſubſiſtit fraterna ſocietas inhumani: temerarij in audendo, clamoſi in loquendo, faſtidioſi in uidendo, præſumptuoſi in docendo, efferati deformiter in cachinno, oneroſi amicis, infeſti quietis, ingrati beneficijs, inflati obſequijs, & imperioſi ſubiectis. Hæc ſunt ſuperbiæ graſſantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac ſuperba corda deſtituit. His malis diabolus paſtus exultat: inuitatur, ut ueniat: ſuperbas mentes intrat, ut teneat: erigit, ut elidat: fouet, ut perdat, qui inexplebiliter de ipſa perditorũ captiuitate tripudiat, ut captiuos ſuos quos ſuperbiæ uiribus ſibi ſubiecit, iure poſsideat, & omnia illa mala, quæ ſuperius comprehendi, per illos exerceat. Merito igitur per iuſtum Dei iudicium deſeruntur huiuſmodi occulto damnati ſupplicio: quoniam non uiolenter addicti, ſed ſponte cedunt ſuperbiæ decipientis imperio: cui utique poſſunt, ſi uoluerint, repu-
B gnare liberæ uoluntatis arbitrio: liberati per donum ſpiritus ſancti, & muniti. Veruntamen etiam tales, ſi ad recipiendam ſalutem diuinitus animati, ſpem reſipiſcendi concipiant, nec ſe in peccatis ſuis deſperando contemnant, poterunt fructuoſæ ſatisfactionis medicamento ſanari, & ſuperbiam, quæ eos à Deo ſuo tumefactos excuſſerat, fundatæ humilitatis aſſumptione damnantes uinculis æternæ damnationis abſolui. Quod qualiter fieri poſsit, ſuprà iam diximus, cùm de ipſa ſuperbia, unde proceſſerit, quò peruenerit, & quid egerit, tractaremus. Nam quia à diabolo proceſsit, ad hominem primum peruenit, & in ipſo totum genus humanum, uelut in radice, fructum naturæ ſponte peccati uitiatione corrupit.

Quibus ſignis inuidorum declaretur inuidia.

CAP. IX.

ORdo ipſe exigere uidetur, ut de inuidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de ſuperbiæ fonte manauit, ut diabolus, qui per ſuperbiã perijt, hominem primum ſtatim, ſuccenſus inuidiæ felle, perdiderit: non quia à diabolo proceſsit. Proinde quia idem diabolus ſuperbiendo inuidus, non inuidẽdo ſuperbus apparuit, non ſuperbia fructus inuidiæ fuit, ſed inuidia ex ſuperbiæ radice proceſsit. Vnde quoniam quantum inuidos affligat inuidia, ſuperior iam ſermo prodidit, non hic de illius ſupplicio dicendum uidetur, quo ſuos animos inuidi laniando conficiunt: ſed hoc tantum donante domino debemus oſtendere, qualiter inuidi ſanctè uiuentium *Cap. 5.*

uiuentium

uiuentium merita ſua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bo- C
num corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, uel dici à ſanctis audie-
rint, aut omnino non credunt, aut res bene geſtas in malum malè inter-
pretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactaue-
rit, ſtatim, tanquam ſi ipſi uiderint, credunt. Feraliter eis qui illud uerum
non eſſe probare uoluerint, contradicunt. Omnia ſuis æmulis fingunt,
eorum profectu deficiunt, odia intra ſe abſcondunt, in ſuos cruciatus enu-
triunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis
gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehen-
di pectoris ſui malitiam timent, ſemper amari, nunquam certi. Amici dia-
boli, inimici etiam ſui, omnibus odioſi. Ad gaudenda anxij, ad plangen-
*al. ſperurſi da læti, utrobiq; * diſperſi. Inter amicos diſcordias ſeminant, diſcordan-
tes ad tempus, ſi poſſunt, in diſſenſione confirmant. Opinionem bonorũ
mendacijs decolorant: in ſpiritualibus carnalia laudant, ut ſpiritualia bo-
na eis deeſſe perſuadeant. Amicitias ſimulant, ut eos, qui ſe incautè ſibi
commiſerunt, qua poſſunt arte decipiant. Odiorum ſibi occaſiones pra-
uis ſuſpitionibus coaceruãt: dæmones, quorum ſectantur facta, lætificãt.
Sanctos uiros quibus ſunt noti cõtriſtant, uelut amici in obſequio, hoſtes
in animo. Continentes in uerbo, turpes in facto. Prodigi ſecretorum, te-
naces malorum. Prompti ſuſpicionum malarum, inanes bonorum. Pleni
ſordiũ, præditi fraudibus. Aduerſarij corde uirtutibus, praui moribus, &
inſidioſi cunctis ſecum in ſimplicitate uiuẽtibus. Hæc & his ſimilia ſunt, D
quæ omnes inuidos bonis uoto ſiue animo inimicos oſtendunt. In hæc
mala deueniunt, qui inſectando ſectandos, & diligendos abominando, fe-
raliter à communione bonorum omnium ſeipſos excludunt, ut illud bo-
num iure non ſit in eis, quod perſequuntur in bonis. Conſiderate, obſe-
cro, qualiter inuidos punitura ſint mala ſua, quos etiam bona puniunt
aliena. Vbi iſti fieri poterunt boni, qui ſunt in bono mali: aut quando
bene malis uſuri ſunt, qui malè bonis uti non deſinunt? Bene malis uſi
ſunt martyres ſancti in teſtimonio ſaluatoris noſtri ueraces, & in caſtris
ſpiritualibus ſtrenui bellatores, qui tribulationibus, & damnis, ac uarijs
cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis cœleſtia mutauerunt: & de
bono uſu malorum profecti ad gaudia bonorum perenniũ peruenerunt.
Item bonis utitur inuidus malè, quia omnibus bonis quæ miſer execratur
abiunctus, animi ſui ſupplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit
ſubuenire, qui ſe ſibi exhibet inuidendo carnificem? Aut unde ſibi para-
bit ſalutem, qui de ſalute malè utendo facit perniciem? Veruntamen ſi in-
uidi quoq; ſicut alij peccatores diuinitus inſpirati, in ſpem recuperandæ
ſalutis adſurgant, ac ſibi quales ſint, Deo placituri diſpliceant, ſi non imi-
tentur Cain, qui poſtquàm dominantis inuidiæ furore cæcatus, germano
ſuo uitam per ſcelus extorſit, & animam ſuam fraterni corporis morte
percuſſam, ſupplicio æternæ mortis addixit, conſequendæ ueniæ deſpe-
Gen. 4. ratione depreſſus, ait ad dominum: Maior eſt iniquitas mea, quàm ut ue-
niam

A niam merear: hoc eſt dicere Deo, Indulgere mihi non peto: quia peccato-
rum meorum magnitudine indulgentiæ tuę uincitur magnitudo. Deniq;
nuſquam legitur aut pœnituiſſe de ſuo ſcelere, aut ueniã meruiſſe. Si ergo
huius abhorrentes exemplum ſe ſibi auferant, & ſe Deo ſuo reſtituãt, nec
ſe in profundum malorum ſalutem deſperando proijciant, quis dubitet,
imò quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ ueniam poſſe conferri, ſi
modò inuidiæ uulnere ſanato correcti, amaritudinem ſui pectoris dulce-
dine fraternæ dilectionis expellant, eos ſimpliciter amando quos oderãt,
ut ad bonum fraternæ communionis ac pacis, bonorum omnium quo-
rum grauabantur meritis, adiuuentur exemplis?

Quantis malis uanitas uanos inuoluat.

CAP. X.

HIs itaque ſuper inuidia diſputatis, quàm graui malo etiam uanitas ua-
nos inuoluat, conſequenter expediam. Quæ ut facilius uitari poſsit,
quid in ſe corruptionis habeat, breuiter declaremus. Eſt enim uanitas, in-
flata quædam circa delectationes uarias animi languentis affectio, potien-
di honoris auida, ſimul & neſcia, morbo excellentiæ inanis afflata, caua,
morbida, turbulenta, animorum leuium domina, malè fundatis omnibus
blanda, repugnantibus fumea, capiendis ſeductoria, captis inuicta, ſimu-
latio quædam uirtutum, * anima uitiorum, fomes carnalium delectatio- *als: amica
num, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miſeris, amara perfectis,
B periculoſa dubijs, imperioſa ſubiectis, infirma fundatis, facilè captiuat,
captiuatos oblectat, ambitioſos uexat, anguſtos inflat, inflatos humiliat:
cui ſeruiunt tumidi, ſub qua iacent elati, quam inueniunt perditi, ad quã
currunt lapſuri, in qua ſibi uidentur ſtare iam lapſi. Hæc eſt uanitas, quæ
non aliquas uirtutes, ut putatur, exantlat: ſed licentia uitiorum, cùm
fuerit à uitioſis recepta, corroborat: cæterùm mentes uirtutum plenas
omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos uirtutibus tentat:
& ipſos faſtu ruinoſæ ambitionis inflatos, in occulta dedecora quadam
publicè furendi delectatione præcipitat: ſicut uacuam nauim tempeſtas
in diuerſa tumidis fluctibus iactat, & in area frumentis ſua grauitate ma-
nentibus leues ex ea uentus paleas raptat. Quod ſi ita eſt, non uitioſos fa-
cit uanitas, ſed oſtendit, quòd illos ſui afflatus uento circunfert, ac lu-
bricis circumactos affectibus rotat: qui ſe ad omnes eius impulſus ſtudio
propriæ uoluntatis adcommodant: qui ſe de operibus, quorum ſibi con-
ſcij non ſunt, turpiter iactant: qui ſe ab omnibus prædicari per nefas affe-
ctant: qui ſanctos uiros ſui comparatione depretiant: qui uitio auræ po-
pularis elati, nihil ſibi deeſſe perfectionis exiſtimant. Occurrentium ſa-
lutationibus gaudent, ſuis adulatoribus fauent, uoluptatibus parent,
omnibus turpibus placent. Geſtiunt docere quod neſciunt: credi de ſe
ſublimia uolunt, delectabilia grauibus anteponunt: execrantur uerbo,
quod animo concupiſcunt: appellationes uirtutum uitijs ſuis imponunt.

F Seipſos

Seipſos fallunt, fauentes ſibi decipiunt. In promiſsione honeſta ueloces, C
in exhibitione mendaces. A' bono mutabiles, mali tenaces. In uerbo graues, in animo turpes, ubique fallaces. Læti ad proſpera, fragiles ad aduerſa. Inflati ad obſequia, anxij ad opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles ſemper ad honeſta. His ergo & ſimilibus delinitos uanitas premit, nec eos aut ſuum morbum ſentire, aut ad medicum uenire permittit. Et quid eſt ad medicum uenire, niſi infirmum ſuas infirmitates agnoſcere, nec placere ſibi, ſed de factis quæ illi uidebātur eſſe glorioſa, confundi? Quod certè illi faciunt, qui deſiderio comparandæ opinionis incenſi, eis tantum operibus, quibus emitur fauor humanus, inſeruiunt, & morum bona contemnunt: tantumq́ eos ardor humanæ laudis inflammat, ut laborioſa opera, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, ſine labore ſuſcipiant, & libenter exerceant. Inde eſt, quòd ieiunare, abſtinere, uigilare, eccleſiam frequentare, uel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non fiant, etiam cum delectatione illi faciunt, qui ex his hominibus placere concupiſcunt: non quòd iſta & homines Dei non faciant: ſed quòd illi probentur ea Deo magis, quàm hominibus exhibere, qui feruentius ſtudent etiam moribus ſanctis excellere. Cæterum ſi quiſquam foris, ubi poteſt magnus credi, reſplendeat, & intus ubi Deus ſolus uidet, ſqualcat: quis non intelligat, quòd illæ omnes abſtinentiæ, ac ieiuniorum, uigiliarumq́ continui labores, quos nobis tolerabiles uanitas facit, nō ſint ornamenta morum, ſed uelamina uitiorum? Quapropter ieiu- D
nia, abſtinentiæ, uigiliæ, eleemoſynæ, & cætera huiuſmodi, augere debent bonum noſtrum, non uelare peccatum: nec pro iuſtitia, ſed cum iuſtitia Deo ſunt exhibenda: quoniam quidem multò attentius debēt præcepta perficere, qui ea parati ſunt perfectionis opere tranſcendere. Alioquin ſi inuidi, ſi ſuperbi, ſi elati, ſi cupidi, hæc & his ſimilia mala pectoris ſui non reprimant, & tamen ſuum corpus ieiunijs, ac * labore abſtinentię, quamuis continuatæ, conficiant: nec illa eos opera impenſa uanitati iuſtificant, & hæc uitia quæ negligunt emendare contemnunt. Itaque licet ubique libri huius ſingulis quibuſque uitijs abſolutis, remedia quoque quibus poſsint caueri uel emendari, ſubiecerim: hîc tamen compendη gratia generalis quædam regula domino illuminante monſtranda eſt, cui regulæ * ueraciter innitentes, omnibus peccatis obſiſtunt. Nulla res ſic nos ab omni peccato ſeruat immunes, ſicut timor ſupplicij, & amor Dei. Sed de charitate, quod dominus, cuius donum charitas ipſa eſt, donat, poſteà diſſeremus.

*als: laboris abſtinentia

*als: ueraciter

De utilitate timoris, & quòd efficaciter peccatis obſiſtat.

CAP. XI.

NVnc de timore ſupplicij pauca dicamus. Ad pœnam, quæ * peccanti debetur, mens antequàm peccet, aſpiciat: cruciatus, ac dolores, qui ſolent ſequi peccantem, carnalibus incentiuis opponat, & nihil eam

*als: peccatis

peccati

A peccati oblectat, nec ad peccandum ulla delectatio corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris, ac uoluptatibus noſtris, quia repugnare non poſſumus: ſed quia ſecuritatem nobis occultandi criminis ipſi promittimus: & dum credimus colorari, uel redimi poſſe quod facimus, ſpe præſumptæ impunitatis illecti, dominationem in nos noſtræ uoluptati permittimus. Cæterùm ſi eo tempore, quo quis peccare deliberat, ſana mente conſideret, quæ pœna expectet in ſuis facinoribus ac flagitijs deprehenſos, quod ſupplicium conuictos excruciet, qui tremor membra quatiat, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet & execrabiles omnibus reddat, etiam ipſum ſordidæ opinionis opprobrium, neſcio an poſsit quibuslibet uitijs accommodare conſenſum. Quid enim mali operis fieri poteſt, unde nec erubeſcant etiam illi, quos ipſa flagitia ſua delectant? Hinc eſt quòd hi qui bona ſua uanè ac deformiter iactant, dedecora, quibus remordentur, & humiliantur, occultant: quicquid eſt unde in peccantem, etiam ſine humano iudicio conſcientiæ iudicantis tormenta deſæuiunt, & malè ſibi conſciam mentem ipſæ etiam cogitationes ſecreti reatus, cruciatoria recordatione conficiunt.

De futuro iudicio, uel æternitate ſupplicij, ac de qualitate gehennæ.

CAP. XII.

B AGè iam cùm ad illud ultimum iudicium uenerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum poteſt, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium ſecreta reuelari, & non ſolùm actus ac uerba, ſed etiam ipſæ cogitationes oſtendi: quid faciemus ſub tanti iudicis maieſtate? quid excuſationis obtendere poterimus? qua nos defenſionis arte purgabimus? quæ nobis ſubuentura eſt pœnitentia, quam in hac carne contempſimus? Quæ nos defenſura ſunt opera bona, quæ in hac uita non fecimus? Ad quos apoſtolos, aut ad quos alios ſanctos confugituri ſumus, quorum exempla ſimul ac uerba deſpeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabunt omnium ſanctorum exempla, qui fragilitatem carnis in carne uincentes, quod fecerunt, utique fieri poſſe docuerunt: maximè, quia nec ipſi peccato ſua uirtute, ſed domini miſerantis auxilio reſtiterunt: qui ſe & non quærentibus, ut quæratur, atque in eum credatur, oſtendit: & credentes in ſe, ne à peccato uincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergo reſponſuri ſunt, ſi eis dominus dicat, Si potuiſtis, quare non reſtitiſtis deſiderijs peccatorum: ſi non potuiſtis, quare meum contra peccata non quæſiſtis auxilium? aut uulnerati, quare pœnitendo non adhibuiſtis uulneri ueſtro remedium? Non'ne ad hæc obmuteſcentes, & quid excuſationis referant non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium, ubi uermis eorum Mat. 22. Eſa. 66. & Mar. 9.

 non

non morietur, & ignis eorum non extinguetur? Et quid eſt obmuteſcentes manibus & pedibus ligari, niſi in inferno, ubi Deo nemo confitetur, actione priuari: ſicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, niſi à domino, qui eſt mentium lumen, expelli? Fletus autem & ſtridor dentium acerrimos eorum dolores oſtendunt, qui ſupplicio æternæ mortis addicti, non uidendi ſenſum habituri ſunt, ſed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor ſummus, pœnalis ſenſus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo ſibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, ut permanente ſentiendi uita, pœna permaneat, & ad dolendū magis, quàm ad uiuendū æternis corporibus cōpeditos habeat, quos in flāmis uiuacibus immortalitas ſecūdæ mortis occidat. Iam uermis eorū nō morietur, & ignis eorū non extinguetur, ſed ad totam reſeruantur damnati hominis pœnā, quem inefficacis pœnitētiæ ignis exurit, & conſumētis conſciētiæ uermis immortaliter rodit. Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, ut maximis conſumpti doloribus, aliquādo deficiant, ſed ut in illis pœnaliter uiuant. Hæc & his ſimilia libenter audire uel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, ſine ulla perturbatione metuere, cogitare quale malum ſit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatiſsima ſanctorum omnium ſocietate priuari, fieri patriæ cœleſtis extorrem, mori uitæ beatæ, morti uiuere ſempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, ubi ſit mors ſecunda damnatis exilium, uita ſupplicium, non ſentire in illo igne quod illuminat, ſentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſsimis in æternum dilaniari uermibus, nec finiri. Hæc & multa ſimilia cogitare, nihil eſt aliud, quàm uitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, ſi uidetur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes ſalubri terrore concutiunt, atque ab omnibus uitioſis delectationibus abducunt, & quæ amatores uoluptatum ſuarum tunc ſuæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod eſt omni infelicitate miſerius, ſe emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac triſtibus malis aſcendamus ad illa ſublimia, quibus proficientium mentes in ſpem promerendæ beatitudinis aſſurgunt, abiuratisq; terrenis, cœleſtia concupiſcunt: & quoniam proficere cupientes à ſalubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque ſufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipſe, cuius munus eſt, donauerit, diſputemus.

C

Ibidem.

D

De laude charitatis.

CAP. XIII.

Charitas

A CHaritas,ut mihi uidetur,recta uoluntas ab omnibus terrenis,ac præſentibus prorſus auerſa: iuncta Deo inſeparabiliter, & unita: igne quodam ſancti ſpiritus,à quo eſt, & ad quem refertur, incenſa: inquinamenti omnis extranea,corrumpi neſcia, nulli uitio mutabilitatis obnoxia,ſupra omnia quæ carnaliter diliguntur excelſa,affectionum omnium potentiſsima,diuinæ contemplationis auida, in omnibus ſemper inuicta, ſumma actionum bonarum,ſalus morum,finis cœleſtium præceptorum, mors criminum,uita uirtutum,uirtus pugnātium,palma uictorum, anima ſanctarum mentium, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorum.In peccatis ſuis mortuos ſuſcitat, languentes ſanat, perditos inſtaurat,ſpem deſperatis inſpirat,pacificas mentes inhabitat: fructuoſa in pœnitentibus,læta in proficientibus, glorioſa in perſeuerantibus, uictorioſa in martyribus,operoſa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit,ad quam ſpes currit,cui profectus omnium ſeruit, ex qua quicquid eſt boni operis,uiuit,ſub qua obedientia creſcit, per quam patientia uincit,propter quam carnalia blandimenta deuotio religioſa contemnit: ſine qua nullus Deo placuit,cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit.Hæc eſt charitas uera,germana,perfecta,quam excellentiorem uiam nominat ſanctus Apoſtolus.Et uerè ipſa eſt uia, quæ ducit per ſe ambulantes ad patriam:quia ſicut ſine uia peruenit nullus, quò tendit: ita ſine charitate,quæ dicta eſt uia,non ambulare poſſunt homines,ſed errare. 1. Cor. 12.

B

Qualiter poßint ea, quæ de charitate ſanctus Apoſtolus dixit, intelligi.

CAP. XIIII.

ITaque iam qualis,& quanta ſit hæc charitas,non pedum uia, ſed morum,Apoſtolo * docente diſcamus: Si linguis, inquit, hominum loquar & angelorum,charitatem autem nō habuero, factus ſum uelut æramentum ſonans,aut cymbalum tinniens. Hominum uel angelorum linguis inanem facundiam quorundam ſignificatam debemus accipere, qui omnia quæcunque uoluerint,accuratè quidem,atque eloquenter enuntiāt: ſed quamuis ornate copioſeque diſſerant: tamen ſi docendi officium uanitate placendi magis, quàm conſulendi charitate ſuſcipiant: non ut aliquos doceant,ſed ut ſe doctos oſtendant: nec profectum, ſed plauſum à ſuis auditoribus quærant:ſi totam conſcientiæ diligentiam transferant: maledicaces ad linguam,& ſtudioſius eloquentiam uelint curare, quàm uitam: ſi ſupercilio uanæ loquacitatis elati, dicta ſua magis cupiant laudari,quàm fieri:nec ſint de ſanctitate operis, ſed de ſermonis elucubrati uenuſtate ſoliciti:nunquid non tales meritò æramento ſonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur? qui in modum tinnientis æramenti, uel cymbali præclara magis quæque appetunt ſonare,quàm facere: nec erubeſcunt à ſeipſis aliter uiuendo,quàm prædicant diſcrepare: qui ut quoquo modo turpitudinem ſuæ conuerſationis obnubulent, honeſta prædicare *al: dicente 1. Cor. 13.

non ceſſant:non ut auditores ſui eorũ prædicatione proficiant, ſed ut ipſi C
uideantur curare,quæ prædicãt. Sed uideamus quæ his adnectat Apoſto
Ibidem. lus:Si habuero,inquit,prophetiã,& nouerim myſteria omnia, & omnem
ſcientiã:& ſi habuero omnẽ fidẽ,ita ut montes transferã: charitatẽ autem
non habuero,nihil ſum.Non ad hoc iſta dicit,quaſi aliqua bona ſine cha-
ritate habere aliqui non poſsint:ſed quia nihil proſint habentibus ea, ſi à
charitate defecerint.Ipſa autem & hic neceſſaria eſt, ut omnia bona, ſum-
mum bonum charitatis habẽtibus proſint: & ibi eis etiam perfectior per-
manebit,cùm omnes perſeuerãtes in ſe ad uiſionẽ Dei perduxerit. Cæte-
rum prophetia,& myſteriorũ omniũ notitia,uel ſciẽtia, necnon & ipſa fi-
des,uel cætera talia,quæ nõ perfectioni fidelium, ſed fragilitati neceſſaria
iudicantur,in illa ſancta perfectione ſanctorum, quò in charitate radicati
contendũt,peruenientibus neceſſaria eſſe non poterunt, cùm illis incom-
parabiliter meliora,ac perfectiora ſucceſſerint: quia nec ꝓphetia ibi opus
erit,cùm ad illud,quod futurum promittebat, impleta perduxerit: nec
ſcientia,quæ uelut lucerna quædam in huius ſeculi nocte fideles illumi-
nat, cùm in illius uitæ die perpetuò Sol uiuus iuſtis effulſerit: nec myſte-
riorũ notitia,aut ipſa fides neceſſaria erit,quãdo ad ea, quæ per myſteriũ
ſignificabãtur,& credebant,ex fide perfectio Chriſtiana peruenerit.Cha-
ritas uerò hîc quidẽ neceſſaria eſt,quæ nos ſeparat à diabolo, purificat à
peccato,recõciliat Deo:ſed ibi perfecta erit,cùm perfectos Deo, à quo eſt
donata,cõiunxerit.Adhuc Apoſtolus laudẽ diuinæ charitatis amplificãs, D
Ibidem. adiungit,& dicit:Si diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas,
& ſi tradidero corpus meũ,ut ardeat:charitatem autem nõ habeam, nihil
mihi prodeſt. Nec immeritò: Si enim non quid, ſed propter quid facia-
mus, in illa ultima examinatione quærendum eſt,eleemoſynæ, uel tradi-
tiones corporis in mortem,quid proderunt non habentibus charitatem?
Ipſa ergo habenda eſt,ipſa ſectanda,ſine qua nec eleemoſynæ, nec occiſio
corporis,nec illa omnia ſuperius dicta, uel alia quæuis bona perducunt
Gal. 5. aliquos ad ſalutem:quia quælibet actio bona uel paſsio, niſi ex fide, quæ
per dilectionem operatur,extiterit,nobis prodeſſe non poterit. Quapro-
pter nihil eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid bo-
ni,quibus charitas,omnis inquinamẽti mundatio, & bonorum omnium
1. Cor. 13. mater affuerit: quoniamquidem ſi charitas patiens eſt, benigna eſt: ſi
non æmulatur,non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non
quærit quæ ſua ſunt,non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſu-
per iniquitate, congaudet autem ueritati: ſi omnia ſuffert, omnia credit,
omnia ſperat, omnia ſuſtinet,& eos in quibus fuerit, omnibus his bonis
quæ habet impertit,quid illis eſſe poteſt in hac uita perfectius, qui tantis
abundant charitate in ſe regnante uirtutibus? Proinde quando uidemus
aliquos patientiæ mole fundatos, inconcuſſum pectus ſæuientibus ma-
lis opponere: abundãtia ſanctæ benignitatis affectos, bonum ſuum uelle
cum omnibus habere cõmune: non aliquibus ardẽtibus inuidiæ facibus
coqui

A coqui, non agere perperam, ſed ſimpliciter cum omnibus, quibuslibet puritatem exhibere: nullo faſtu pernicioſæ uanitatis inflari: nihil eorum, quæ ſunt aliena, crimine cupiditatis ambire: quæ ſua ſunt, piæ cõmunionis bono non quærere: nulli malum, quibuslibet irritatus iniurijs, cogitare: non ſuper * alicuius, aut ſui operis iniquitate, ſed de ueritate gaudere: omnes inquietos, uel inquietudines, fundata animi trãquillitate, ſufferre: poſt hanc uitam pœnas diuinitus comminatas credere metuẽdo, præmia promiſſa ſperare gaudendo, reuelationẽ filiorum Dei deſiderare fortiter ſuſtinendo. quando ergo uidemus hæc, & talia bona aliquos poſſe: nouerimus, non eos magnitudine uirtutis ſuæ poſſe, quod uolunt ardenter, & faciunt: ſed de beneficio illius charitatis, quæ non eſt ex nobis, ſed diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Rom. 5.

*al.: alicuius aduerſi operis

Quantum perfectionis charitas in ſe fundatis exhibeat.

CAP. XV.

Ergo ſi charitatẽ Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & conſcientia bona, & fide nõ ficta, facilè peccato reſiſtimus, bonis omnibus abundamus, ſeculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia ſunt humanæ fragilitati, uel aſpera, etiam cum * delectatione perficimus: ſi tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo eſt, ex toto corde, ex B tota anima, & ex totis uiribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum. Quem ſi ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati deſiderijs ſeruiamus. Et quid eſt diligere Deum, niſi illi occupare animum, concipere fruendæ uiſionis eius affectum, peccati odium, mundi faſtidium, diligere etiam proximũ, quem in ſe cenſuit diligendum, in ipſo amore ſeruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem conſtitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi cuſtodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus eſt, diligunt, aut corpora ſua minus diligenda, plus diligunt, aut proximos non ſicut ſeipſos, aut Deum plus quàm ſeipſos fortè non diligũt. Sed de mundo, quòd diligi omnino non debeat, ipſius Dei noſtri per ſanctum Ioannem apoſtolum uox eſt, dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem noſtrum, quia pars noſtri eſt, ad hoc nobis diligendũ, ut ſaluti eius, ac fragilitati naturaliter cõſulamus, & agamus quatenus ſpiritui ordinatẽ ſubiectum, ad æternam ſalutem, accepta immortalitate, & incorruptione perueniat: non ſuis uoluptatibus diffluendo, animæ rigorem ſibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem ſuæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus ſicut nos, ſi non propter aliquas utilitates noſtras, non propter ſperata beneficia uel accepta, non propter affinitates uel conſanguinitates, ſed propter hoc tantum, quòd ſunt naturæ noſtræ participes, diligamus: quia non eos ſicut nos ipſos amamus, quando propter illa ſuperius dicta diligimus. Neque

1. Timoth. 1.
*al.: dilectione
Deut. 6.
Matth. 22.
Luce 10.
Marci 12.
1. Ioan. 2.

enim ideo proximum tanquam ſeipſum diligit quiſque, quia ſibi frater, aut ſoror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis eſt: Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi noſtri credendi ſunt, quos nobis gradus ſanguinis iungit, ſed proximi noſtri credendi ſunt, omnes homines naturæ noſtræ, ſicut dixi, participes. Nam ſi propinquos noſtros, quamuis incompoſitos, turpes, ac malè moratos pluſquàm quoſlibet ſanctos, quos à nobis ſecundum ſanguinem uocamus extraneos, diligamus: non ſolùm carnaliter diligimus, ſed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proinde ſecundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam uitam conſequendam, ſicut nobis ſaluti eorum conſulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & ſicut nobis ſubueniri optamus, ita eis pro uiribus ſubuenimus: aut ſi facultas defuerit, uoluntatem ſubueniendi tenemus. Quapropter hæc eſt proximi tota dilectio, ut bonum, quod tibi conferri uis, uelis & proximo: & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi uerò plus, quàm ſe, diligunt Deum, qui pro eius amore ſuæ ad tempus ſaluti non parcunt, ſeipſos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ ſuæ extorres fieri, parentibus & uxoribus ac filijs ſuis renunciare parati ſunt, & ut totum dicam, ipſam corporis mortem non ſolùm non refugiunt, ſed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis ſui uita magis, quàm à Deo, uita uitæ ſuæ, diſcedere. Iſte igitur nobis dilectionis ordo ſeruandus eſt, iuxta illud D
Cantic. 2. quod dicit ſpiritus ſanctus: Ordinauit in me charitatem: ut ſicut ordinata charitas poſcit, Deum principaliter diligamus: & propter ipſum, in ipſo ea, quæ diligenda ſunt, tantum, quantum ipſe præcipit, diligamus.
Leuit. 19. Matth. 22. Ipſe enim præcipit, ut corpora noſtra propter nos, proximos ſicut nos, & ipſum plus diligere quàm nos, debeamus: ita ſanè, ut eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, ſi eos fama non reprobat, & uita commendat, nos amplius impendamus, omnium profectus noſtros eſſe credamus, & de aliorum peccatis tanquam de noſtris miſericorditer lugeamus. Sic ergo poſſunt in hac uita illi eſſe perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui uolendo, quod uult Deus, & nolendo, quod non uult, nec ullis peccatis quibus offenditur adquieſcũt: & ſemper ſe ad uirtutes, quas ipſe dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi ſunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo ſe adiutos ut poſsint, ueraciter credunt: quicquid mali commiſerint, uitio ſuæ uoluntatis adſcribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, ut poſsint iugiter, petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint conſecuti, etiam alijs conferri ſocialiter uolunt, & uſque in ſuos inimicos dilectionis ſuæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt eſſe, quod ipſi ſunt. Satis de uitijs, eorumq́ remedijs diſputatum: nunc iam qualiter unaquæque uirtus poſsit adquiri, breuiter diſſeramus.

De qualit

A *De qualitate uirtutis, & qualiter ſibi conſentientes informet.*

CAP. XVI.

OMnis ſancta uirtus res eſt diuina, incorporea prorſus, atque mundiſſima: quam mentes inquinatæ non inquinant, ſed ipſa inquinatas emaculat: cuius participatione formantur informia, ſuſcitantur mortua, ſanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auerſa. Hanc non habet niſi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, ſed animum corpusque ſanctificat: ad quam nullus accedit inuitus, quam nullus amittit, niſi propria uoluntate deceptus. Nemo eam ſibi conferre poteſt, cum poſsit auferre: alteri autem nec conferre præualet, nec auferre. Itaque cùm talis ac tanta uirtus cuilibet inter uoluptates ſuas adhuc marceſcenti refulſerit, atque ei ad ſe concupiſcendam deſiderium ſalubre commouerit, protinus in animo eius duarum delectationũ contrariarum rixa conſurgit: & mentem uoluntas aduerſum ſe ancipiti delectatione diuiſam, in diuerſa ducit, ac reducit, modò reprehendendo quod elegerat, modò quod reprehenderat eligendo: atque ita in alterutrum latus ſe cogitationum uarietate uerſantẽ, ipſa uelut uirtutis ac uitij tepida medietas, uexat ac lacerat. Quoniã quidem quemlibet hominem, donec ſe in eo quod elegerit certa definitione confirmet, quandiu modò non uult, quod uolebat, modò

B uelle incipit, quod nolebat, uelut in quodam deliberationis incertæ biuio conſtitutum, diſcerpit ipſa diuerſitas uoluntatũ. Hinc cum uirtus admonet ſuæ ſalutis, & uocat: inde conſuetudo uitioſa diſcedere à ſe uolentem remoratur, & reuocat: & pauliſper à ſe auerſo, nec ad uirtutem plenè conuerſo, uſitatæ uoluptatis admonitione blãditur: & omnes illecebras, quibus olim perditè fruebatur, oſtendit. Turpia quoque deſideria quibus uinciatur immittit, ac iam penè faſtidienti blandum neſcio quid molliter inſuſurrat: & ſupplicat, ne præponat mollibus dura, lætis triſtia, certis dubia, præſenti uoluptati futura: cogitet quàm pœnale ſit, atque difficile, dulcibus carere delitijs, illecebris renunciare carnalibus, abſtinentiæ iugis grauari laboribus, ieiuniorum ac uigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, cõtra diabolum decipiendi peritum reſiſtendo arma corripere, inſidias eius ac fraudes uigilantis animi cautione uitare: quàm deinde miſerum ſit enormitate tantæ aſperitatis euictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, uoluptatibus quas abiecerat frui, & omnibus, quæ incautè laborioſum ſuſcipiendo propoſitum contempſerat, delectari. His & talibus uitioſa conſuetudo, dubiũ ſanctæ definitionis affligit. Virtus contrà, quæ continentia nominatur, morantem confidenter obiurgat, ad delectationes puras, caſtasque delitias, quibus fruuntur omnes ſui amatores, inuitat: offert nudo iuſtitiæ ueſtimentum: illuminato ſui apparatus demonſtrat ornatum: diffidenti de ſe protectionis ſuæ promittit auxilium: hortatur & prouocat, ut

cat, ut definitionis ambiguitate depoſita, propoſitum ſpirituale ſuſci- C
piat: perſeueraturum ſe in ſuſceptę labore propoſiti ſui, non ſua poſsibilitate, ſed domini miſeratione confidat: nec ſuis uiribus, ſed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra diabolicas impugnationes uictricia arma corripiat; cogitet quanti, & quantæ potuerunt, & poſſunt, quod ſe poſſe deſperat: unde illi, uel illæ potuerunt, inde ſe poſſe firmiter credat: certa ſpe ſpiritualia carnalibus, & terrenis cœleſtia, & futura præſentibus anteponat.

Quibus gradibus conuerſi in culmen perfectionis aſcendant.

CAP. XVII.

CVm uerò quis perſuaſione ac pulchritudine uirtutis illectus aliquantulum à priore conuerſatione receſſerit, ſtatim ei alia tentatio, contra quam luctetur, occurrit. Nam quē carnalis uoluptas ſuperata dimiſerit, mundi uanitas occupabit: ſicut nobis illi exemplo ſunt, qui delectationē ſibi ſatiuæ libidinis interdicunt, & uentoſæ uanitatis licentiam ſuæ uoluptati permittunt: turpitudini concubitus contradicunt, & ambitioni ſuccumbunt: utuntur delitijs ac ueſtibus accuratis ad luxuriam, comatulis pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac ſaginatis canibus ad uenatum, uenationibus crebris ad luxum, & ad ambitioſi apparatus iactantiam neceſſarium mentiuntur ornatum: Iam ridere effuſè, D
uocem procacibus cachinnis attollere, turpes iocos libenter audire, aliorum pœnam, ſuam facere fatigando lætitiam, urbanos quoſque quamuis turpes, explere delitijs, ſeruos neceſſarijs indigentes abijcere, domos amplißimas & ornatas extruere, facultates ſuas indeſinenter augere, alienis peruadendis ſi poſsibilitas patiatur inhiare, non rem cupiditatis, ſed neſcio cuius utilitatis exiſtimant: ut illa, quæ dixi, uel alia multa ſimilia, non ſolùm libenter exerceant, ſed etiam hinc eos obiurgātes irrideant: ineptire credentes illos, qui licita & uſitata nobilibus, crimine ambitionis infament. Sed qui hoc quoq; malum diuinitus adiutus euicerit, & ſpiritualis continentiæ uiribus fultus omnia, quibus poteſt à perfectione retardari, calcauerit, mentem ſuam ſanctæ uirtutis, ſtudio bonæ uoluntatis inclinauerit, tunc delectabiliter, ac deuotè nutus omnes reginæ uirtutis in ſe regnantis obſeruat: ac ſic cum Deo ſuo unus ſpiritus factus, nihil aliud agit ſemper aut cogitat, niſi unde clarior ac nobilior fiat, & oblectationes uitiorum omnium puris delectationibus uincat.

Quæ ſit quaternarij numeri credenda perfectio: & quòd quatuor uirtutes, quæ dictæ ſunt principales, ex fide uiuentes à Deo collatæ iuſtificent.

CAP. XVIII.

Videamus

A Videamus nunc, an uera ſit philoſophorum illa ſentētia, qua quatuor
uirtutes,uelut quoſdam uirtutum omnium fontes : uitia quoq; qua-
tuor, uelut quaſdam origines omnium malorum definiunt. Principales
quatuor eſſe uirtutes non ſolùm philoſophi ſentiunt, ſed etiam noſtri cō-
ſentiunt. Sed quare quatuor, uel quæ ſint opera ſingularę, hoc domino il
luminante debemus breuiter demonſtrare. Quaternariū numerum per-
fectioni ſacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente &
Occidente, Aquilone & Meridie,quatuor determinari partibus ſiue an-
gulis inuenitur : & ipſe Adam qui eſt humani generis pater, uel generale
nomen, quod dicitur homo,quatuor literis explicatur. Corpus quoque
quatuor elementis extructum,quaternarij numeri in ſe continet ſacramē-
tum. Ipſius etiam animæ quatuor eſſe affectiones,quibus uel ad bona uti-
mur,uel ad mala, & antiqui ſubtiliter inuenerunt, & eorum inuenta pro-
bantes poſteri ſuſceperūt. Sed & quatuor flumina,quæ de Paradiſi fonte Gene.2.
procedunt,uel quatuor Euāgelia, diuini currus rotæ quatuor, & anima-
lia,alæ eorum quatuor ac facies,dignitatem numeri huius abunde cōmen Ezech.1.
dant:& ideo uirtutes iſtæ quæ tantum continent perfectionis in numero,
ſollicitè conſiderare debemus,quantam ſanctitatē conferant animo Chri-
ſtiano,& quàm nihil perfectionis uſquam ſit,quod in iſtis uirtutibus non
ſit. Nam ſi temperantia facit temperantem,prudentia prudentem,iuſtitia
iuſtum, fortitudo fortem, eo qui temperanter, & iuſtè, & prudenter agit
B ac fortiter, neſcio quid poſsit deeſſe perfectius. Itaq; difficile quidem eſt
nobis nomina uirtutum, quæ ex illis quatuor,quas principales diximus,
oriuntur oſtendere : ſed cùm proprietates, & actus earum cœperint ape-
riri,ex ipſis affectionibus ſingularū,quæ uirtutes ex quibus exiſtant, for-
ſitan apparebit. Veruntamē hoc in primis noſſe,& tenere debemus:quòd
iſtæ quatuor uirtutes, uel omnes quæ ex illis exiſtunt, dona ſint Dei : &
quòd nullus eas habet,habuit,aut habebit,niſi cui Deus, qui eſt omnium
uirtutum proprietas & origo,contulerit:quoniam quicunq;,quocunque
tempore,in quacunque gente in Deum credentes ex fide uixerunt, illius
dono temperantes ac prudentes, iuſti ac fortes fieri utiq; potuerunt. Qui
autem neſcientes Deum,uel etiam blaſphemantes,ſine fide uixerunt,nihil
earum uirtutum à Deo accipere, uel habere potuiſſe credendi ſunt.

De temperantiæ qualitate, uel opere.

CAP. XIX.

Sed iam uideamus,quæ ſit proprietas ſingularum. Temperantia tempe
rantem facit,abſtinentem,parcum,ſobrium,moderatum,pudicum,ta-
citum,ſerium,uerecundum. Hæc uirtus ſi in animo habitat,libidines fræ-
nat, affectus temperat,deſideria ſancta multiplicat,uitioſa caſtigat,omnia
intra nos confuſa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas re-
mouet,inſerit ſanctas,ignem libidinoſæ uoluptatis extinguit,animi tepo-
rem deſiderio futuræ remunerationis accendit,mentem placida tranquil-
litate

litate componit, & totam ſemper ab omni uitiorum tempeſtate defendit. C Temperantia intemperantiam noſtram ad honeſtum modum redigit in cibo ipſo uel potu, ut contenti ſimus appoſitis, ne poſcamus impudenter, quod aut ille, qui poſcitur, non fortè habeat: aut alios quod deſiderio noſtro placet offendat: aut gulæ noſtræ intemperãs appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui uolũt cibis, quos ipſi percipimus, abſtinere: nec eis uerecundiã faciamus, qui ea quibus ipſi abſtinemus, fortè percipiũt, & Deo gratias agunt: certi quòd ſatis miſerum ſit, aliquos de cibi uel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abſtinentiã ſanctitatem. Temperantiæ eſt quòd reuerentiam ſenioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præſtamus loquenti ſeniori ſilentiũ, quòd ipſius ad loquendũ præſtolamur imperium, quòd non adtollimus immoderatum in collocutionibus ſonum, quòd riſui prorumpere non permittimus in cachinnũ, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter ſuſtinemus: ſcientes, quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahẽtibus adquieſcunt, uanitatis morbo corrupti ſunt. Qui ad hoc alios uiles uideri uolunt, ut ſe commendent eorum comparatione quos carpunt, & uideãtur ea uitia non habere, quæ malitioſè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit, cui qui ſeruire uoluerit, non quod reprehendat in fratribus, ſed unde Deum laudet adtendit. Ac per hoc ipſius temperantiæ eſt, quòd non ſolùm temperantes in omnium membrorum officijs ſumus: ſed etiam quòd omnia libenter, quæ nos moderatos ac ſobrios faciunt, obſeruamus. Sed de temperantia hæc dicta ſufficiant, ut & de fortitudine diſſeramus. D

Quales eſſe debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAP. XX.

ANimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolùm diuerſis pulſata moleſtijs inconcuſſa permaneat, ſed etiam nullis uoluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat. Alioquin ſi impetus quidem malorum ſæuientium frangat: ſi calamitatibus quibuslibet impactis obſiſtat: ſi inter iniuriarum ſæua, inter procellas angentium preſſurarum, inter inimicitias ac damna præſentia, atq; multimodas perſecutiones infatigata perſiſtat: & tamen de ipſa ſe aduerſariorũ ſuſtinentia iactet, nec de dono Dei, quo illuſtratur, exultet: ſed carnaliter ſe de uulgi fauore, quo prędicatur, oblectet: plusq; gaudeat ex eo, quòd laudatur, quàm ex eo, quòd habet, unde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis * muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem uirtutem dici non poſſe? Quæ ſi uirtus eſſet, fortiter etiam blandimẽtis talibus repugnaret, nec adquieſceret mollibus, quæ adiuuante domino, dura quæq; uel aſpera ſuperaſſet. Quoſdã nanq; inſuperabiles aſperis paſsionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda eſt, ſed miranda duritia. Eos uerò quos ad tolerantiam paſsionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla

*alis: operibus

A nulla uoluptas malè blanda corrumpit:quoniam ſi non quid,ſed propter
quid patiamur,plurimum refert, non in eis patientia eſt, qui æquanimi-
ter patiuntur angentia,ſed in eis tantùm, quos fortiter facit ſuſtinere iu-
ſtitia.Denique dominus non ait,Qui perſecutionem patiuntur, & tacuit, *Matth. 5.*
ſed adiecit, Propter iuſtitiam: ut euidenter oſtenderet, quòd patientiam
ueram non facit pœna,ſed cauſa: & ideo beatitudinem nõ perſecutionem
patientibus,ſed propter iuſtitiam patientibus repromiſit. Quòd ſi ita eſt,
ſuperandorum malorum ſuſtinentia,tunc eſt uera patientia,ſi fuerit iuſta: &
in eis iuſta eſt patientia, quorum nec doloribus, nec uoluptatibus cedit
mentis inuictæ conſtantia.Sed hæc animi fortitudo ab illo eſt nobis, cui
cum propheta cantamus: Fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus *Eſa. 12.*
eſt mihi in ſalutem.Fortitudo noſtra eſt, quia ita nos contra omnia uitia
inuicta protectione corroborat, ut animum noſtrum nec blanda diſſol-
uant,nec aduerſa deijciant:& tunc laus noſtra dominus fit, ſi non nos de
muneribus Dei,ſed diuina in nobis cupiamus munera prædicari.Nec illi
ſuam poſſunt iactare uirtutem,quibus dominus factus eſt in ſalutem. Is
ergo cui dominus eſt animi fortitudo, nullis carnalibus deſiderijs cedat,
nullis uoluptatibus adquieſcat, ambitionem ac popularem gloriam uin-
cat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas paſsionum damno-
rumque ſubijciat.Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, * delectatio pura, *alij: dilectio
ſpes certa,ſecuritas firma,poſsibilitas ſana,ſanitas incorrupta: ut ei quic-
B quid carnalibus placet,in hoc mundo diſpliceat: quicquid precioſum ui-
detur eſſe,uileſcat:quicquid nitidum, futurorum contemplatione ſorde-
ſcat:nec ab his quæ iam per gratiã Dei eliſit,ſe patiatur elidi: quia & tur-
pius uidetur animum ab his uitijs uinci,quæ uicerat: & nihil ei profit ali-
qua ſupereſſe,ſi alicui, quod neglexerit ſuperare, ſubiaceat: quãdo nõ ille
fortis haberi ſolet,qui in adeũdis laboribus periculiſque claruerit, aut fræ-
nandis uoluptatibus ac domandis inſtiterit: ſed ille magnus & ſublimis,
ille potens atque dignus fortitudinis appellatione cenſendus eſt, qui nihil
ſibi uitij rebellare,aut dominari permiſerit,modò abſit ignauia, ne nos id
deſperemus poſſe, quod poſſumus: abſit præſumptio uitioſa, ne nobis
hoc,quod per Dei gratiam poſſumus, aſcribamus: quia ſiue de munere
Dei, quo fortes efficimur, deſperemus: ſiue nos de noſtra poſsibilitate
iactemus,idonei ad reſiſtendum uitijs eſſe non poſſumus. Et utique animi
fortitudo tam deſperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ con-
trà ire.

De iuſtitia,uel fide,quæ ex ipſa procedit.

CAP. XXI.

Hactenus de uirtute, cui nomen eſt fortitudo, diſputauimus: uidea-
mus iam quid etiam iuſtitia nobis afferat in hac uita præſidij,& qua-
liter ipſa quoque in eorum pectoribus,qui ſe illi tradiderunt, nullis uitio-
rum ualeat impugnationibus ſuperari. Fides enim,quæ eſt iuſtitiæ fun-

damentum, quam nulla bona opera præcedunt, & ex quo omnia procedunt: ipſa nos à peccatis omnibus purgat, mentes noſtras illuminat, Deo reconciliat, cunctis participibus naturæ noſtræ conſociat, ſpem nobis futuræ remunerationis inſpirat: auget in nobis uirtutes ſanctas, ac nos in earum poſſeſsione confirmat. C

De æquitate, quòd ad eandem pertineat humanæ ſocietatis utilitas.

CAP. XXII.

EX iuſtitia manat & æquitas, quæ nos facit, ut omnium neceſsitates hominum noſtras eſſe dicamus: nec nobis tantùm, ſed etiam generi humano nos natos eſſe credamus: & quicquid cuilibet homini nocere poteſt, tanquam ſi nobis noceat euitemus: quia qui homines ſumus, nihil humani à nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum eſt, ſibi uiuere, nec ſuas utilitates in commune conferre. À quibus non ſolùm mentis prærogatiua, ſed etiam ſeruata iuris æqualitate diſtamus, ſi nos in omnium commodis uel incommodis cogitantes, ſicut noſtris utilitatibus, ita omnium ſociorum utilitate naturæ noſtræ uiuamus. Deinde ſi inuicem perſequi, lacerare, uel perdere, ferarum eſt proprium: quis dubitet excellentiæ humanæ competere, ut ſe alterutrum iuuent, inſtruant, ædificent, & utilitatem communem, tanquam propriam, curent? Vnde datur intelligi, quòd qui opprimendis, ac decipiendis hominibus nati perſiſtũt, D in mores ferinos, non naturæ, ſed uitæ mutatione degenerent.

Terentius in Heauton.

Quòd duo ſint iniuſtitiæ genera.

CAP. XXIII.

DVo ſunt iniuſtitiæ genera: unum quo iniurias irrogamus, alterum quo ab aliis irrogatas, cum poſſumus propulſare negligimus. Quodammodo enim nos opprimimus, quando oppreſſos defendere, cum poſſumus, ab oppreſsione cõtemnimus. Nec mihi aliquid prodeſt, quòd non circumuenio aliquem, neque decipio, ſi decipi, aut circumueniri permitto. Hoc idem de peccatis licet intelligi: quia ſi peccantem uideo, & nõ ſolùm non arguo, ſed etiam ei peccanti conſentio, participem me damnationis eius efficio: & in omnibus peccãtibus pecco, quando eos, quos ſcio peccaſſe, ſiue peccare, quadam crudelis animi malignitate non increpo. Nec uerò audiendi ſunt illi, qui ſe dicunt propterea delinquentes obiurgare non poſſe, ne eos, qui ſe emẽdare noluerint, ſibi faciãt inimicos. Qui dum parcunt eorum uoluntati, ſaluti non parcunt. At ſi non ex iactantia, ſed ex miſericordia, & cum quadam pietate compatientis animi caſtigemus, & illi nos ſentiant non minus peccatis ſuis moueri, quàm noſtris, aut in bonum ſtatum reformati, nobiſcum Deo gratias agunt: aut ſi eos in peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, & ſalutem ſuam nobis curæ eſſe cernẽtes, malum reddere pro bono uoluerint, malle debemus eorum inimicitias

A micitias,qui noluerint emendari,contrahere: quàm Dei offenſam, dum peccantes palpamus,incurrere. Sed de his quoniam in libro ſecundo plura iam diximus,reliquas iuſtitiæ partes, ut cœpimus, exequamur. Cap. 1. & 2.

De liberalitate, & qualiter beneficentiæ opus debeat exerceri.

CAP. XXIIII.

DE iuſtitiæ adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas, & cætera eiuſmodi, quibus multipliciter iuuari homines poſſunt. Liberalitas quæ etiam in eos, qui nihil indigere uidentur, exuberat: in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa ſunt opera, quibus neceſsitati laborantium miſericorditer ſubuenitur, & de terreno cenſu regni cœleſtis hæreditas comparatur: ſi modò abſque ulla oſtentatione opus beneficentiæ fiat,nec nos ad miſericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inuenti ſunt quidam qui diuerſis quidem diuerſorum neceſsitatibus ſubuenirent, ſed aut appetitu comparandæ opinionis impulſi,aut carnali pietate commoti,aut ſpe recipiendi quod darent,aut reddendi quod accepiſſent, neceſsitate conſtricti ſunt. Aliquos ad largiendum aliquid in pauperes ſola mouet uerſata cupiditas: qui ad hoc aliqua erogant, ut hic maiora recipiant: & quicquid eis uelut pauperum paſtoribus datum fuerit erogandum,eſurientibus illis, pro quibus ſuſtentandis accipiunt,totum,aut propè totum quod acceperint,in ſuas uoluptates expendunt: & quod eſt deterius, inter munificos
B ac miſericordes haberi, uel etiam præ illis prædicari, turpiter concupiſcunt. Ab his omnibus,& horum ſimilibus,longè diuerſi ſunt illi, qui nō ſe in operibus ſuis, ſed Deum cupiunt prædicari: quos ad opus bonum ſpes futuræ remunerationis adducit: & ipſum ſolum uolunt habere ſui operis teſtem,à quo ſe recepturos credūt totam fidei firmitate mercedem.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAP. XXV.

ITaque iam de charitate,unde plura in hoc libro ſuprà diſſerui, quia locus exigit,hic quoq; pauca perſtringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens à coniugio manat in filios: quia talem amorem cum pecoribus habemus, beſtijsq; communem. Propinquorum etiam prætereo: quia & ipſe adhuc ad carnem pertinere uidetur, & ſanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etſi amicos amamus,tamen etiam ipſe refertur ad aliquod commodum temporale. Non quòd hi amores honeſti non ſint, cùm ſint omnibus naturales: ſed quòd his omnibus ſit ille incomparabili diuerſitate præſtantior, quo Deum diligimus gratis, & amicum. Cæterùm qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conuincitur amare,ſed commodum. Et utique qui aliquem propter rem temporalem

quamlibet amauerit, cum res ipſa temporalis deſierit eſſe, amare ceſſabit. C
Qui autẽ diligit propter Deum, ſicut Deus æternus eſt, ita in æternũ ipſa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, quo nihil eſt maius aut melius, propter quid diligatur? Propter ſeipſum perfectè diligitur. Si uerò ſaltem propter illa quę præſtat, amatur, non utique gratis amatur: quia iam illud propter quod diligitur, ei, quod dictu quoque nefas eſt, anteſertur. Ipſe quippe eſt omnibus amatoribus ſuis uita beata, ac ſalus æterna, & regnum, gaudiumq́ꝫ perpetuum. Hæc accipient, qui Deum diligunt: quia ſolus erit illis omnia, quando ipſe fuerit in omnibus omnia.

Quid ſit cuique ſua tribuere.

CAP. XXVI.

QVapropter ſi in hac uita iuſtitiam conamur implere, cuius iuſtitiæ opus eſt proprium, ſua cuique tribuere, Deo nos, à quo ſumus facti, reddamus: nec dominari ea nobis, quibus naturaliter præpoſiti ſumus, permittamus. Dominetur uitijs ratio, ſubijciatur corpus animo, animus Deo, & impleta eſt hominis tota perfectio. Ac per hoc & nos iuſtitiæ facti participes, ſua cuiq; tribuimus, ſi inferioribus & uirtutibus carnalia oblectamenta ſubdamus: & ſicut uiuentia uita carentibus, ſenſibilia uiuentibus, intellectualia ſenſibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinādo præponimus: ita bene uiuendo uoluptuoſis utilia, utilibus honeſta, honeſtis ſancta, ſanctis perfecta omnia præferamus. Veruntamen nec corpus ſpiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi, niſi Deus qui ipſum ſpiritum creauit, & corpus, delectatus cogitationibus noſtris requieſcat in nobis: ac tanquam uerus agricola in agro ſuo, ſic in corde noſtro proficiat, ut quicquid in eo fides plantat, deuotio rigat, ipſe ad incrementum conſummatæ maturitatis adducat: atque ita nobis uoluntariè ſibi ſubiectis deſideria mala ſubijciat, ut ex ipſis actibus noſtris, qui ſit habitator noſter, & cuius in nobis fiat uoluntas, appareat. D

Quòd actualem uitam tres uirtutes, id eſt, temperantia, fortitudo, iuſtitiaq́ꝫ conſumment: & prudentia, quæ eſt quarta uirtus, menti cognitionem rerum latentium præſtet.

CAP. XXVII.

HIc eſt ordo naturæ atque iuſtitiæ, quem qui tenere uoluerit & obſeruare, perfectionem uitæ actualis implebit. Cui actuali uitæ tres illæ uirtutes (de quibus quæ dicēda * iuſſa ſunt, Deo donante dixi) proficiũt. Siquidem temperantia & animi fortitudo, atque iuſtitia ſpiritualis eſt actio, ſine qua nihil omnino ualet illa, quæ ad prudentiam uidetur pertinere cognitio: quia nihil nobis proderit implenda didiciſſe, niſi ea quæ di dicimus, ſtudeamus implere. Ergo uis animi, quæ in appetitũ rationemq́ꝫ

*al: uiſa

diuiditur

A diuiditur,ad perfectionem bonæ actionis implendam,cognitionemq́ rerum latentium conſequendam, his quatuor uirtutibus, unde etiam iam diu diſſeruimus,adiuuatur. Quarum tribus, temperantia ſcilicet & animi fortitudine atque iuſtitia informatur ipſe appetitus,ut actio fiat. Prudentia uerò rationem,quæ eſt acies mentis,illuminat: ut & ratio appetitũ gubernet,& rationi appetitus obtemperet. Nam uirtus omnis (ſicut ueteribus placeţ) tribus in rebus uerè uerſatur. Quarum una eſt in perſpiciendo,quid in qua re uerum,ſincerumq́ ſit,quod prudentiæ munus eſt proprium,de qua loco ſuo uidebimus. Altera quæ animi perturbatos affectus,quos Græci dicunt πάθη, coërcet,ac temperat,ut omnes appetitiones, quas illi ὁρμὰς uocant,rationi obedientes efficiant. Tertia, ut his, quibus congregamur,uti uelimus ad eorum ſalutis & noſtræ plenitudinem capiendam. Quæ omnia ad reliquarum trium uirtutum pertinere uidētur officium, ex quibus temperantia & fortitudo plurimum ualent in coërcendis animi perturbationibus ac frænandis, quas perturbationes nonnulli paſsiones,alıj ægritudines uocant. Quibus modificatis, & quadam temperantiæ ac fortitudinis lege compoſitis, omnes uirtutes in homine ſuo creatori ſubiecto,ſine ullis uitiorum contradictionibus regnant.

B *De ſociali uirtute,& quòd non rectè faciant,qui cùm poſsint,nihil humanæ ſocietati proficiunt.*

CAP. XXVIII.

IVſtitia uerò qua fiunt iuſti, qui eam fuerint operati, ſocialis quædam uirtus accipitur,eò quòd ipſa beneficıjs,quę alıjs pręſtat,augetur. Quis enim non eo ipſo proficit, quo proficere alium cupit? Quis non miſericordem ſibi Deum facit,qui miſericors erga laborantes uel errantes extiterit? Aut quomodo non augebit in ſe omnia bona ſua,qui ea non ſolùm non inuidet habentibus,ſed etiam non habentibus, in quantum poteſt, diuinitus inſpiratus impertit? Ex quo uidendum eſt, utrum iuſtè faciant illi,qui ſe remouentes ab occupationibus cunctis, ac ſtudıjs ſpiritualibus offerentes,nihil humanæ ſocietati proficiunt:& deſideria ſua commodis omnium præferentes, utilitatem communem deſideratæ uacationis electione contemnunt: cùm profectò laborantibus opem ferre nolle, cùm poſsis,& cõmuni bono poſthabito,otioſa quiete frui, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui ſeruiunt,omnes omnium bono uiuunt,ac uelut ſibi inuicem nati,ſalutem mutuam tuentur,ac diligunt. Ac per hoc contra iuſtitiã faciunt hi,qui merito ſuæ conuerſationis uel eruditionis electi,otioſum ſtudium fructuoſæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt: & cùm poſsint laboranti eccleſiæ ſubuenire, operoſæ adminiſtrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt. Sed quoniam ſunt multi,qui ſe impares tantæ ſarcinæ norunt: tales iuſtè ſe, etiam quæſiti, non offerunt: ne uideantur non eccleſiaſticos labores uelle ſuſcipere, ſed

honores ambire: cùm dignitas eccleſiaſtica nec ambienda ſit, nec uitanda. C Qui uerò præeſſe, & prodeſſe populis poſſunt, ſi quæſiti non fuerint, iuſtè ſeipſos percipiendæ ſapientiæ ſtudijs tradunt. Veruntamen ſi & illi, qui lucris per ſe proficientium creſcunt, & iſti qui in ſe ipſis ſub Deo ſuo ſapientiæ ſpiritualis perceptione proficiunt, in propoſito ſuo permanēt, itineribus quidem diuerſis incedunt, ſed ad unam patriam tendunt, & ad unum regnum diſparibus militantes officijs, Chriſto rege omnium uocante, perueniunt. Quis enim neſcit, quòd ſicut otioſum ſtudium ineffabilem ſuauitatem ſapientiæ cœleſtis infundit à carnalibus otioſo: ita ſpiritualis occupatio laborum ſanctorum multiplices afferat fructus humanæ ſocietatis utilitatibus occupato? In ipſis quoque ſtudijs ſpiritualibus quantum poſsint eccleſiaſtici uiri proficere, quis ſufficienter enumeret? cùm & inferiores docendo, ſeipſos exerceant: & conferendo cum æqualiter eruditis, cautiores in pluribus fiant: & ab eruditionibus audiendo, malè ſibi perſuaſa deponant: recta firmius teneant: occulta cognoſcant: & confirmentur in eis, quorum dubijs fluctuabant? Sed quoniam diſputationis ordo depoſcit, ut etiam de prudentia, quæ principalis uirtus quarta ponitur, pauca dicamus, de iuſtitia ſufficiant iſta, quæ diximus.

Quòd de prudentiæ, ac ſapientiæ fonte, cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ ſcientiæ feruenter inuigilant. D

CAP. XXIX.

PRudentiam, ac ſapientiā pleriq; indagatione ueri, & inuentione conſtituunt. Credo propterea, quòd nec ſapiens ritè dici poſsit, cui prudentia, nec prudens, cui ſapientia deſit. Quapropter ſi nihil aliud prudētiæ ac ſapientiæ munus accipitur, niſi inquiſitio, & comprehenſio ueritatis, qui ueritatem prudenter quærere, & ſapienter inuenire poterit, is prudens, is ſapiens iure uocabitur. Hoc idcirco præmiſerim, ut quicquid de prudentia fuerit diſputatum, id totum etiam de ſapientia dictum poſsit intelligi: quia ita ſibi hæ duæ uirtutes implicatæ ſunt, & unitæ, ut una quælibet earum ſine altera non poſsit eſſe: ut nec imprudens ſapientia, nec inſipiens poſsit dici prudentia. Si ergo tota humanæ uitæ perfectio in actione, & cognitione conſiſtit: ſicut in pleriſq; actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iuſtitiæ conſummatione probauimus: ita cognitionem rerum prouenire conſecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, ſpirituales omnes à carnalibus uitijs defecatos illuſtrat, & ab omni delectatione noxiæ curioſitatis auerſos deſiderio contemplandæ uirtutis inflammat, ut humanarum rerum, diuinarumq; ſcientiam conſecuti, prudentes, ac ſapientes ueraciter fiant, proſpiciant imminentia mala ſimul & caueant: nec putant ulla eſſe mala, niſi ea quæ malos efficiant: nec eis ullæ perturbationes; uelut ignaris earum, modeſtiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia

& bona

A & bona ſolida diſcernant: nihil in hoc mundo caſu aut iniuſtè, ſed omnia Deo uolente, ac permittente fieri prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant ſapienter, aut arguant: dolores uarios ac diuerſas infirmitates, quæ mortaliter uiuentes affligunt, non ſemper peccatis præcedentibus ſequi, ſed plerunq; ex ipſa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & ſcientes ſe non damnari aduerſis præſentibus, ſed probari ex ipſa tolerantia paſsionum: occaſionem comparandæ ſibi patientiæ uiriliter agentes arripiant: nec ipſi alijs noceant, nec ſibi nocere permittant. Tales dominus in Euangelio fieri præcepit: Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes: & ſimplices, ſicut columbæ: quia nec ſimplices circũuenire aliquos poſſunt, nec prudentes ſe circumueniri permittunt. Cæterùm ſi in contractu quolibet, ſiue in colloquio, uel in alia quaq; re, ſe decipi quiſq; non ſinit, & alium tamen ipſe decipiat, iſte non habet prudentiã, quæ ſalutis magis, quàm perditionis eſt cauſa: ſed ſimulat. Quoniam quidem hæc uirtus à uitio diſtat, quòd illud corrumpit ſana, hæc ſanat uitij acceſsione corrupta: ac ſic, aut omnibus quibus poteſt prodeſſe feſtinat ueraciter prudens, ut eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accreſcat: aut ſi cogitat de perditione cuiuſpiam, uel de caſu pereuntis exultat, neceſſe eſt ut prius pereat ipſe, quàm alium perdat: & ab ipſo ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat. Matth. 10.

B *Quòd prudentes nec alijs noceant, nec ſibi noceri permittant: & quòd eis ibi ſit ſine admixtione alicuius erroris conſummata prudentia, ubi erit ſine ullo peccato uita perfecta.*

CAP. XXX.

HI ergo, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo ſuo non pedibus, ſed ſanctis moribus appropinquant: & ex ea parte, qua ſunt dono Dei prudentes, nec ſuo perire poſſunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdũ ita eſt eorum perfecta prudentia, ſicut in illa uita erit, ubi perfectè uiuẽtibus ullus error obrepere omnino non poterit, etiã prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquieſcunt: non uoluntate deprauati, ſed humano errore, ut homines, lapſi, nec adhuc tota prudẽtiæ perceptione perfecti, ſicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt. Hîc uerò ſi potuiſſet à peccato rectè factum perfectè diſcerni, nunquam ab occultis ſuis oraret ille mundari, qui ait: Ab occultis meis munda me domine: & ab alienis parce ſeruo tuo. Quibus uerbis ſatis oſtendit, quòd illi quoq;, qui ſanctè ſecundũ donum ſancti ſpiritus uiuunt, tamen propter aliquas infirmitates humanas, quas trahunt, ſiue ſcientes, ſiue neſcientes, aliquoties aut ſuo peccato cedunt, aut alieno conſentiunt. In hac igitur uita, ubi aut uoluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur, quicũq; diuinitus adiuti uoluntate non peccant, utiq; irreprehenſibiliter uiuunt. Pſalm. 18.

Sed quia poteſt eos error, aut infirmitas peccatis inuoluere, ab illo ſe illu- C minari fideliter poſtulent, & ſanari, cui exultans ille clamabat in ſpiritu, di-
Pſalm. 26. cens: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem trepidabo? ut cum illuminatio per donum prudentiæ, ac ſapientiæ collata, detraxerit cæcitatē, & ſanauerit per gratiā Dei ſalus refuſa languorē: tunc mens illuminata diuinitus & ſanata, nec in eis quæ cauenda, uel appetēda ſunt humano decipiatur errore, ut aut pro ueris falſa defendat, aut pro falſis uera reijciat: & ſine ullo infirmitatis obſtaculo bonum, quod elegerit, implere præualeat. Sed alia eſt ſalus huius uitę, qua mortaliter uiuitur: alia illius, ubi mortale noſtrum immortalitate donabitur: & aliter ſalui facti ſumus in ſpe, aliter ſalui erimus in re. Hîc ita ſalui facti ſumus, ut adhuc perire poſsimus: ibi quicūq; ſaluus fueris, perire ultrà non poteris: ac per hoc ſcientia, quæ cognitionē rerum nobis in huius ſeculi nocte uiuētibus præſtat, plenitudini futuræ collata, pars ſcientiæ eſt credēda, non tota: propter quod dicit ſan-
1. Cor. 13. ctus Apoſtolus: Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus: cùm autem uenerit quod perfectū eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Hîc euacuari aſſerit, illic cōſummari: quoniā quidem pars ſcientię eſt perficienda, perfectaq; non euacuāda eſt, ſed implenda. Proinde ibi erit omniū fideliū catholicorum ſalus plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata: ibi erit prudentiæ ac ſcientiæ perfectio uera, rerum omnium cognitio tota, quando ſcientia ad perfectum fuerit partis euacuatione perducta.

D

De affectionibus quatuor, quòd inter uitia numerari non debeant, ſi earum uſus ex bona uoluntate procedat.

CAP. XXXI.

Videamus nunc, quid diligentia diſputationis inueniat etiam de quatuor affectionibus, quas uitia eſſe ſtultitia ſapientiū mundi huius exiſtimat. Nam ſi timere, ac dolere, cupere, uel lætari omnino nō poſſent, niſi peccatores, aut perditi, rectè non affectus aliqui poſſent dici, ſed morbi. At cùm tales animorum metus inueniantur in ſanctis apoſtolis & pro-
2. Cor. 11. phetis, quis ita deſipiat, ut eos uitia credat, ex quibus Deo placuerunt illi, qui uitijs pluſquàm cæteri homines reſtiterūt? Itaq; Paulus apoſtolus de
Philipp. 1. timore ſic loquitur: Timeo autem, ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam ſua aſtutia, ſic & ueſtri ſenſus corrumpātur à caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Item de
Rom. 9. cupiditate fiducialiter dicit: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sed & de triſtitia, quam alij dolum appellant, idem uas electionis & doctor gen-
Rom. 16. tium ait: Quia triſtitia magna mihi eſt, & continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. Sed & de lætitia ad Romanos ſcribens, cùm dixiſſet, Veſtra obedientia in omnem locum diuulgata eſt: Gaudeo, inquit, de uobis, ſed uolo uos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo. Hunc timorem, uel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui reprehendere uoluerit, ipſum reprehendit Apoſtolum, qui per tales affectiones non ſolùm Deo placuit, ſed

A etiam quoſdam inter criminoſos, quo'd eſſet ſine culpa, culpauit. Sed & propheta dicendo, Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi. & ex perſo- *Pſalm. 121.* na domini, Suſtinui qui ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit: talem *Pſalm. 68.* lætitiam, triſtitiamq́ commendat. Cùm uerò alius dicit, Timor domini *Eccle. 19.* expellit peccatum, & concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum: non *Sapien. 6.* ſolùm non reprehendit, ſed etiam laudat ſpiritualis concupiſcentiæ & diuini timoris effectum. Non ergo has affectiones habendo, ſed eis malè utendo delinquimus: quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creatorem: qualitas bonam uel malam ſignificat uoluntatem: ac ſic motus hi, qui in hominibus affectiones ſunt, eidem ipſi in beneutentibus uirtutes, & in malè uiuentibus paſsiones, ſiue perturbationes, aut, ut quidam uolunt, ægritudines fiunt. Nec audiendi ſunt Stoici, qui eas penitus eradicari poſſe, & debere contendunt: quoniam omnino nullus eſt ſenſus, ubi timendi uel dolendi, cupiendi ſiue gaudẽdi nullus inuenitur affectus. Denique quaſi & ipſos pœniteret ſuæ ſentẽtiæ, excepta triſtitia, quam cadere in ſapientis animum negant, reliquos affectus nominibus immutatis ineſſe ſapientibus dicunt, cautionem pro timore, pro lætitia gaudium, & uoluntatem pro cupiditate ponentes: quaſi ſapiens non timeat, ſed caueat: & uelit, non cupiat: nec lætetur in hac uita, ſed gaudeat. Non autem credunt eius contriſtari animum, quòd triſtitia, quæ accidere ſolet ex commiſſo peccato, ſapientem, quem putant nullum habere peccatum, ſtimulare non poſsit aliqua recordatione peccati.

B Quod eſſe uaniſsimum dominus noſter ſecundum carnem natus oſtendit, qui & triſtis fuit, & fleuit. *Matth. 26.* *Luc. 19.* Nec tamen ea triſtitia qua triſtis fuit, ei ex peccatis ſuis acceſsit, qui ſine peccato conceptus & natus, non ſolùm non peccauit, ſed etiã peccare non potuit. Vt autem de ſuis literis iſtorum reuincantur ineptiæ, qui putant ſapientem contriſtari uel dolere non poſſe, legant illud quod eorum doctiſsimus ait: Nam omnino non dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. *Cic. 3. Tuſculan. Quæſt. de indolentia.* De timore autem, quem illi ponunt in malo, ſcriptura noſtra loquitur, dicens: Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi. *Pſalm. 18.* Sed quod uerè fatendum eſt, ab illo alio timore pœnali diſtinguitur, de quo dicit Apoſtolus: Timor non eſt *1. Ioan. 4.* in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Quia ille peccare uolentes deterret à malo, & inuitos tenet in bono: iſte autem de quo dicit propheta, Qui ſine timore eſt, non poteſt iuſtificari: magis incremen- *Eccle. 1.* to * ueritatis augetur: & aliter quis timet, ne malum, quo puniatur, incurrat: aliter, ne bonum, quo delectatur, amittat. **als: charitatis* Non igitur omnis timor haberi debet in uitio, ſed ille tantùm, de quo ſcriptum eſt, Quia timor pœnam habet. *1. Ioan. 4.* Cæterum iſte, de quo dicitur, Timor domini expellit peccatum. &, Qui ſine timore eſt, non poteſt iuſtificari. &, Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi: non eſt inter uitia numerandus, ſed potius intelligendus eſt uitijs inimicus. Iam illud quod dicunt, Boni uolunt, mali cupiunt: uel, boni gaudent, mali lætantur: quis ſanæ mentis

admittit

admittit animo, quis ſana mente non redarguat, cùm & ſcriptura noſtra C
Eccle. 7. hominem malæ uolũtatis increpet, dicens: Noli uelle mentiri omne men-
Tul. lib. 1. Inuectiuarũ in Catil. dacium. & Tullius orator amplíſsimus cupiditatem ponat in bono, ubi dicit, Cupio, patres conſcripti, me eſſe clementem. & apud illos Vergilius
Verg. lib. 6. Aen. gaudium uituperet, dicens: Hi metuunt, cupiuntq́, gaudentq́, dolentq́. item cum in malum malæ mentis gaudia apud nos, & bonæ lætitia pona-
Pſalm. 31. tur in bonum, propheta dicente: Lætamini in domino, & exultate iuſti. Proinde omnes iuſti & tota morum ſanctitate perfecti ſine aliqua Stoicorum diſtinctione ſuperflua timent & cauent, uolunt & cupiunt, lætãtur & gaudent, contriſtantur & dolent. Sed intereſt multũ, quid timeant aut caueant, uelint aut cupiant, unde lætentur aut gaudeãt, contriſtentur aut doleant. Metuunt hæreditatẽ regni cœleſtis amittere, cupiunt ad cœleſtẽ patriam peruenire. Dolent tentati, gaudent de tentationibus liberati: ac per hoc recta mens rectos hos habet affectus, peruerſos peruerſa. Sanctus Auguſtinus epiſcopus acer ingenio, ſuauis eloquio, ſecularis literaturæ peritus, in eccleſiaſticis laboribus operoſus, in cotidianis diſputationibus clarus, in omni ſua actione compoſitus, in expoſitione ſua fidei noſtræ catholicus, in quæſtionibus abſoluendis acutus, in reuincẽdis hæreticis circumſpectus, & in explicãdis ſcripturis canonicis cautus: ipſe ergo, quem in his libellis pro poſsibilitate ſecutus ſum, hanc quæſtionem de qua agitur, hoc
Auguſt. lib. 14. de Ciui. dei, ca. 9. modo determinat, dicens: Sed cum rectam rationem ſequuntur iſtæ affectiones, quando ubi oporteat adhibentur, quis eas tunc morbos, & uitio- D
ſas paſsiones audeat dicere? Quas affectiones ut ex mortalitatis cõditione nobis ineſſe monſtraret, & huic uitæ neceſſarias, non futuræ, poſt ali-
Ibidem. quanta idem adiungit, & dicit: Etſi iam rectas habemus has affectiones, huius uitæ ſunt, non illius, quam futuram ſperamus.

Quòd hi affectus, ſine quibus in hac uita rectè non uiuitur, in illa futura beatitudine non ſint, quæ nec timorem habitura eſt, nec dolorem.

CAP. XXXII.

AC ſic niſi ex cõditione noſtræ infirmitatis nobis ineſſent affectus iſti, nunquã plerunq́ dolẽdo uel flendo eis crederemus inuiti. Sed idcirco eos huic neceſſarios uitæ ſentimus: quia in hac mortalitate ſine eis omnino rectè non uiuimus: quando ſi non timeat quiſq́ uel caueat, ne aut ipſe quandiu mortaliter uiuit, aut alius, quem in Chriſto diligit, fide ſua deficiat, ſi nec de ſuo, nec de proximi ſui peccato contriſtetur, nec doleat, de profectu lætetur, aut gaudeat, ſi nihil boni uelit, aut cupiat, non ſolùm rectè non uiuit, ſed etiam ſenſum ipſius humanitatis amittit. In illa autem uita beata, ad quam conſumpta omni corruptibilitate, ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri ſunt, ubi nec fletus ullus poteſt eſſe, nec gemitus, habebunt omnes ſancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium ſempiternum. Ibi eis erit uoluntas recta, cupiditas nulla, quoniã fruendo

A fruendo cœleſtibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit, quod ulterius concupiſcant: & in illa regione perpetuæ ſecuritatis ac pacis perfectè beati, nec timoris ſtimulos paſſuri ſunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, ſed quem charitas nutrit, ideo fortaſſis in ſeculum ſeculi permanebit: quia in ſeculum ſeculi permanebunt illa, ad quæ timor ipſe perduxerit.

Qualiter uirtutes quatuor, quæ dictæ ſunt principales, aut in præſenti nos à peccato defendant, aut in æternum nobiſcum ſine ullo peccato permaneant.

CAP. XXXIII.

PОrrò illæ uirtutes quatuor, de quibus pauca perſtrinxi, etſi ibi erunt, longè tamen alio modo quàm in hac uita ſunt, ubi contra uitia ſine intermiſsione confligunt, & pro ipſo ancipiti dubiæ conuerſationis euentu, modò negligentes, qui ſibi nolunt obedire, deſtituunt: modò ad alios, quibus diſplicent ſua peccata, uel accedunt Deo miſerante, uel redeunt. Nam ibi & ſi erit temperantia, non ut deſideria mala uel uitia refrænet, aut uincat: ſed ut eos, quos hic ab intemperantiæ impugnatione defendit, ibi perficiat, ut ex omni parte perfectis præmij ſui beata perceptio perfe-
B ctè ſufficiat. Ibi enim & animi fortitudo, nō ut aliqua mala propulſet, aut æquanimiter ferat: ſed ut ſine ullis malis beatos fortiter in æterno bono contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta iuſtitia, non ut inter uirtutes diſcernat, & uitia, ubi nec ipſa erunt iam corpora uitioſa: ſed ut perfectis præmia tribuat ſempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiſcentia carnali conſumpta, nec aduerſus carnem ſpiritus, nec caro aduerſus ſpiritum concupiſcit: ſed animus Deo ſubiectus, cum carne ſibi ſubiecta in pace ſempiterna regnabit, & creatori ſuo in æternum feliciter adhærebit. Iam prudentia, quæ hîc quoq; habetur clara, ubi in ænigmate quoſdam prudentes illuminat, qualis ibi erit, ubi ueritatem perfectis, quos hic eius inquiſitio delectabat, ſine ullis figuris fallentibus demonſtrabit, ut prudentiæ ac ſapientiæ plenaria perceptione diuinitus illuſtrati, omnia illa, quæ hîc perfectè cupiebant noſſe, nec poterant, ſine ullo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoſcant: & non ſolùm omnium creaturarum rationem, ſed etiam ipſam ſui creatoris eminentiam facie reuelata conſpiciant. Gal. 5.

Vbi ſe de toto opere locutor excuſat.

CAP. XXXIIII.

ITaque, ſi placet, huius quoq; libelli iam terminus fiat: ne amplius iuſto productus, non ſolùm de ſui ſqualore, ſed etiam de nimia prolixitate diſpliceat. Hoc ſanè omnes, qui hæc lecturi ſunt, conteſtor, & obſecro, ut quicquid

quicquid in rebus ipſis, quæ utcunque digeſtæ ſunt, reprehenſionis inue- C nerint, uitio meæ ruſticitatis aſcribant, & mihi dignanter indulgeāt. Qui dum ſtudeo præceptū iubentis implere, etiam maiora uiribus meis præſumpſi ſuſcipere. Ea autem, quæ ſecundum fidem catholicam dicta pro-
Iacob. 1. bauerint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & pro his omnibus mecum gratias agant. Cæterum de accuratione dictionis elucubratæ nō ſatago, nec mihi pudoris eſt, ſi diſputatio mea, quæ fortè probatur in rebus, aliquos uerborū inanium ſectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore ſtudendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum ſententiarum uiuacitatem ſermo ex induſtria cultus eneruet, & totam uim dictorū ſplendor elaboratus euacuet, quis non iudicet me affectationem compoſitionis debuiſſe contemnere, etiam ſi eam potuiſſem uelut dicendi peritus implere? Quapropter ea mihi uiſa eſt compoſitio ſatis ornata, quæ conceptiones animi cum neceſſaria quadam perſpicuitate proferret: non quæ illecebris auriū deſeruiret. Ea eſt enim, niſi fallor, iudicata Latinitas, quæ breuiter & apertè obſeruata duntaxat uſitatorum uerborum proprietate res intelligendas enunciat: non quæ uernantis eloquij uenuſtate atque amœnitate luxuriat: & prudentibus uiris non placent phalerata, ſed fortia: quando non res pro uerbis, ſed pro rebus enunciandis uerba ſunt inſtituta. D

FINIS LIBRI TERTII D. PROSPERI DE VITA CONTEMPLATIVA.

A D· PROSPERI AQVITANICI DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO EPISTOLA AD RVFINVM.

DOMINO FRATRI DILECTISSIMO IN CHRISTO, ET MERITO VENERABILI RVFINO, PROSPER AETERNAM DICIT SALVTEM.

A CCEPI per communem amicum fraternæ erga me ſolicitudinis tuæ ſigna, & curam ſinceriſsimę charitatis gratulanter agnoui. Ac nequid maligni rumores, inquãtum ſe auribus tuis ſubtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrẽt, abſoluere te ab omni ſcrupulo, quantum epiſtolari licuit ſermone, curaui: intantum
B ſtudens omnia pleniſsima ueritate tibi pandere, ut quia non potuiſti in totum, quę ab aduerſantibus diſſeminantur, audire: per meipſum queas, quicquid de nobis ad inanem inuidiã fertur, referturq́ꝫ, cognoſcere. Sed inſinuanda prius ſanctitati tuæ eſt qualitas quæſtionis, de qua iſta naſcuntur: quo tibi magis pateat falſitas obloquentum: & uideas quam lucem quibus tenebris conentur obducere.

PELAGIANA igitur hæreſis, quo dogmate catholicam fidem deſtruere adorta ſit, & quibus impietatum uenenis uiſcera eccleſiæ, atq́ꝫ ipſa uitalia corporis Chriſti uoluerit occupare, notiora ſunt, quàm ut operę narrationis indigeant. Ex his tamen una eſt blaſphemia nequiſsimum & ſubtiliſsimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECVNDVM MERITA HOMINVM DARI. Cùm enim primùm tantam naturæ humanæ uellẽt aſtruere * ſanitatem, ut per ſolum liberum arbitrium poſſet aſſequi Dei regnũ: eò quòd tam plenè ipſo conditionis ſuæ præſidio iuuaretur: ut habens naturaliter rationalem intellectum, facilè bonum digeret, malumq́ꝫ uitaret: Et ubi in utraque parte libera eſſent opera uoluntatis, non facultatem his qui mali ſunt ad bonum deeſſe, ſed ſtudium. Cùm ergo, ut dixi, totam iuſtitiam hominis ex naturali uellent rectitudine, ac poſsibilitate ſubſiſtere, atque hanc definitionem doctrina ſana reſpueret, damnatum à catholicis ſenſum, & multis poſtea hæreticæ fraudis uarietatibus coloratum, hoc apud ſe ingenio ſeruauerunt

*al: ſanctitatem

uauerunt,ut ad incipiendum,& ad proficiendum, & ad perſeuerãdum in C bono neceſſariam homini Dei gratiam profiterentur. Sed in hac profeſſione,quomodo uaſa iræ molirentur irrepere, ipſa Dei gratia uaſis miſericordiæ reuelauit. Intellectum eſt enim, ſaluberrimeq́ perſpectum, hoc tantum eos de gratia confiteri,quòd quędam libero arbitrio ſit magiſtra, ſeq́ per cohortationes,per legem,per doctrinam,per creaturam,per contemplationem,per miracula,perq́ terrores extrinſecus iudicio eius oſtẽdat,quo unusquiſq́ ſecundum uoluntatis ſuæ motum,ſi quæſierit, inueniat:ſi petierit,recipiat: ſi pulſauerit,introeat. Quia ſcilicet gratiæ ipſius uocatio,hoc primùm circa nos agat,ut noſtræ facultatis arbitrium admoneat,nec aliud ſit gratia,quàm lex,quàm propheta,quàm doctor, cui circa omnes homines per uniuerſum mundum commune & generale ſit ſtudium,ut qui uoluerint credant,& qui crediderint, iuſtificationem meritò fidei & bonæ uoluntatis accipiant: ac ſi gratia Dei ſecundum hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non ſit gratia. Quia ſi meritis redditur,& non ipſa eſt bonorum creatrix,fruſtra gratia nominatur.

Has autem uerſutias,quibus ſe filij tenebrarum,in ſimilitudinem filiorum lucis transfigurare uoluerunt,cum & Orientalium Epiſcoporum iudicia,& Apoſtolicæ ſedis autoritas, & Aphricanorum conciliorum uigilantia deprehenderit: beatiſsimus quoq́ Auguſtinus,pręcipua utique in hoc tempore portio domini ſacerdotum,copioſè,& pulchrè,in multis uoluminũ diſputationibus deſtruxit: utpote inter multa Dei dona, quibus D illum abundantiſsimè ſpiritus ueritatis impleuit, habens etiam hanc ſciẽtiæ & ſapientiæ ex Dei charitate uirtutem, ut non ſolùm iſtam adhuc in ſuis detruncationibus palpitantem,ſed etiã multas prius hæreſes inuicto uerbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminũ palmas, inter tot triumphorum coronas,ad illuminationẽ eccleſiæ,& ad gloriã Chriſti, qua ipſe illuſtratus eſt,perfulgenti,quidã noſtrorũ (quod de ipſis multum dolendum eſt) occultis,ſed nõ incognitis ſuſurrationibus obloquuntˋ. Et prout ſibi obnoxias aliquorũ aures,opportunasq́ repererint, ſcripta eius, quibus error Pelagianorũ impugnatur,infamãt: dicẽtes,eum liberũ arbitriũ penitus ſubmouere, & ſub gratiæ nomine neceſsitatẽ prædicare fatalem. Adijcientes etiã duas illũ humani generis maſſas,& duas credi uelle naturas,ut ſcilicet tantæ pietatis uiro Paganorum & Manicheorum aſcribatur impietas. Quæ ſi uera ſunt,cur ipſi tam neglig̃etes, ne dicã tam impij, ſunt,ut tam abruptã perniciem ab eccleſia nõ repellant? tam inſanis prædicationibus nõ reſiſtãt? nec ſaltẽ aliquibus ſcriptis eum, à quo talis emanat doctrina,cõueniant? Magna enim gloria ſua humano generi cõſuluerint,ſi Auguſtinũ ab errore reuocauerint: niſi fortè modeſti homines,nouiq́ cenſores,magnorũ prius meritorũ ſeni honorabiliter ac miſericorditer parcũt,& ſecuri,quia libros eius nemo uſq́ recipiat, cõquieſcũt,atque ignouerint. Imò nouerũt,nõ ſolũ Romanã,Africanamq́ eccleſiam,& per omnes mũdi partes uniuerſos promiſsionis filios cũ doctrina huius uiri,

A ſicut in tota fide,ita in gratiæ confeſsione cõgruere. Sed etiam in ipſis his locis,in quibus aduerſus eum querimonia cõcitatur, eſſe, propitio Deo, plurimos,qui ad perceptionẽ Euangelicæ Apoſtolicæq́ doctrinæ, ſaluberrimis eius diſputationibus imbuuntur, & cotidie in membris corporis Chriſti,in quantũ ea ipſe multiplicat,dilatantur. Si recte reprehendimur,cur nõ cõſtanter arguimur? Si arguendi non ſumus,cur occulta obtrectatione mordemur? Sed quis neſcit, cur iſta priuatim de ſtomacho garriant,& publicè de cõſilio conticeſcant? Volentes enim in ſua iuſtitia magis,quàm in Dei gratia gloriari,moleſtè ferunt,quòd his, quæ aduerſum excellentiſsimæ autoritatis uirũ, inter multas collationes aſſeruere, reſiſtimus.Nec dubitant,ſi quam hinc mouerint quæſtionem,in qualibet frequẽtia ſacerdotum,in qualibet cõgregatione populorum, centenis ſibi beatiſsimi Auguſtini uoluminibus obuiandũ. Quæ cùm cordibus audiẽtium manifeſtare cœperint,potentiſsimã Chriſtianæ fidei ueritatem,& de fontibus diuini eloquíj præſentium animos inundare,quis fidelium,quis piorum,recognitis & cõmendatis ſibi ſalutis ſuæ cauſis, amaritudinẽ iſtã uolet fumoſæ recipere uanitatis? Ego quidem etiam hoc de diuitíjs miſericordiæ Dei ſpero,quòd quos nunc libero falli arbitrio ſuo,& ab humanitatis uia patitur euagari,nõ uſquequaq́,neq́ in finem ſit intelligẽtia fraudaturus:Sed hũc ipſum in longinquiora ꝓgreſſum,ideo ab eo tardius reuocari,ut opus gratiæ eius maiore gloria celebretur, cũ ſibi etiã aduerſantiũ corda ſubdiderit,quibus de uirtutũ ſtudio exortũ eſt periculũ, & de mo-

B rum probitate diſcrimẽ.Nõ quia quiſquã carere his debeat, ſed quia miſerrimus eorũ uſus eſt,cum ex naturali putãtur facultate prodiſſe, aut ex largitate quidẽ gratiæ,ſed aliquo uel boni operis, uel bonæ uolũtatis merito præcedente ueniſſe. Aſſerũt quidẽ hæc quibuſdã ſanctarũ ſcripturarum teſtimoníjs,ſed nõ rationabiliter adſumptis.Ad defenſionẽ enim alicuius definitionis ea promenda ſunt,quæ alteri intellectui, à quo uidetur definitio diſſonare,nõ cedant,& eam regulã,cui ſunt aptata, nõ deſerant. Dictum ergo aiunt libero arbitrio utẽtibus: Venite ad me oẽs qui laboratis,& onerati eſtis,& ego uos reficiã. Tollite iugũ meũ ſuper uos, & diſcite à me, quoniã mitis ſum & humilis corde,& inuenietis requiẽ animabus ueſtris.Iugũ enim meũ ſuaue eſt,& onus meũ leue. Quod ad oẽs homines uolunt pertinere,laborantes in incerto iſtius uitæ,oneratosq́ peccatis: ut qui uoluerint manſuetudinẽ & humilitatẽ ſaluatoris imitari, & iugũ mãdatorũ eius ſubire,inueniant requiem animabus ſuis in ſpe uitæ æternæ. Qui autem hæc facere noluerint,ſua culpa careant ſalute: quam ſi uoluiſſent,potuerint obtinere.Sed audiant & dictum à domino libero arbitrio utentibus: Sine me nihil poteſtis facere. &, Nemo uenit ad me,niſi pater, qui miſit me,adtraxerit eum. &, Nemo poteſt uenire ad me,niſi datum ei fuerit à patre meo.&,Sicut pater uiuificat mortuos,ita & filius,quos uult, uiuificat. &,Nemo nouit filium,niſi pater: neq́ patrem quis nouit,niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare. Quæ omnia cùm ſint incommutabilia,

Matt. 11. *Ioan. 15.* *Ioan. 6.* *Ioan. 5.* *Luce 10.*

& nequeant ulla interpretatione in ſenſum alium detorqueri, quis ambi- C
gat tunc liberum arbitriū cohortationi uocantis obedire, cum in illo gra-
tia Dei affectum credendi obediendiq́ generauerit? Alioquin ſufficeret
moneri hominē, non etiā in ipſo nouā fieri uoluntatē: ſicut ſcriptum eſt:
Prou. 21. Præparatur uoluntas à domino. Et ſicut ait Apoſtolus: Deus eſt enim qui
Philip. 2. operatur in uobis & uelle, & perficere pro bona uoluntate. Pro qua bona
uoluntate, niſi quam in ipſis operatus eſt Deus? ut quod donauerat uelle,
donaret & facere. Dicunt etiā ad demonſtrandam liberi arbitrij facultatē,
magnum in Centurione Cornelio extare documētum: eò quòd ante gra-
tiæ perceptionē timens atq; orans Deum, eleemoſynis & ieiunijs & ora-
tioni ſpontaneo ſtudio fuerit intētus. Atq; ob hoc diuino teſtimonio lau-
datus, donum regenerationis acceperit. Neq; intelligunt omnē illā præ-
parationem Cornelij per Dei gratiā fuiſſe collatam. Siquidem cum ſan-
ctus Petrus per uiſionē omne genus animaliū de baptizando Cornelio,
ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atq; ille immundum & indi-
ſcretum cibum Iudaica obſeruātia recuſaret, trina ad eum uox facta ſit, di
Actu. 10. cens: Quæ Deus mundauit, tu ne cōmune dixeris. Quo ſatis apertè oſtē-
ditur, omnia bona opera, quæ in Cornelio præceſſerunt, Dei gratia ad
emundationem ipſius inchoaſſe: ut cui dominus iam impertierat hoc do-
num, nō dubitaret Apoſtolus conferre ſacramētum: ne nouæ, & necdum
reuelatæ uocationis uacillaret exordium, niſi per ipſa indicia præceden-
tium ſtudiorum, Deum in adſumendis conſtaret operatum. Non enim D
omnium eſt fides, nec omnes credunt Euāgelio: Sed qui credūt, Dei agū-
tur ſpiritu: qui non credunt, libero auertuntur arbitrio. Conuerſio ergo
noſtra ad Deum, nō ex nobis, ſed ex Deo eſt: Sicut Apoſtolus dicit: Gra-
Ephe. 2. tia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex uobis, ſed Dei donum eſt: & nō
ex operibus, ne quis glorietur. Agnoſcat ſe humana debilitas: & in primo
homine uniuerſarū generationū damnata ſucceſsio: & cum mortui uiuifi-
cantur, cum cæci illuminantur, cum impij iuſtificātur, confiteātur uitam,
& lumen, & iuſtitiam ſuam Ieſum Chriſtum. Et qui gloriatur, in domino
glorietur, non in ſe. Qui cum eſſet impius, & cæcus, & mortuus, à libera-
tore ſuo gratis accepit & iuſtitiam, & lumen, & uitam. Nō enim iuſtè age-
bat, & aucta eſt iuſtitia eius: nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus eſt
curſus eius: nec diligebat Deum, & inflammata eſt charitas eius. Sed cum
eſſet ſine fide, ac perinde impius, accepit ſpiritum fidei, & factus eſt iuſtus.
Rom. 1. Iuſtus autē ex fide uiuit: &, Sine fide nemo poteſt placere Deo: &, Omne,
Heb. 11. quod nō eſt ex fide, peccatum eſt: ut ſcilicet intelligat iuſtitiam infidelium
Rom. 14. non eſſe iuſtitiam: quia ſordet natura ſine gratia. Amiſſa quippe naturali
innocentia, homo exul ac perditus ambulans ſine uia, profundiores in-
trabat errores: ſed quæſitus & inuentus, & reportatus eſt, & in uia, quæ
ueritas & uita eſt, introductus ad dilectionem in Deum, qui illum non di-
ligentem prior dilexit, agnitus eſt: ſicut dicit beatus Apoſtolus Ioannes:
1. Ioan. 4. Nō quaſi nos diliximus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos. & iterum:

Nos

A Nos ergo diligamus Deum,quoniam Deus prior dilexit nos. Et idem dicit: Chariſsimi,diligamus inuicem,quoniã charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit,ex Deo natus eſt,& cognoſcit Deum.Qui non diligit,non nouit Deum:quia Deus charitas eſt.Cui beatus Paulus congruit, dicens: In Chriſto Ieſu,neq; circumciſio,neq; præputiũ ualet aliquid: ſed fides,quæ per dilectionem operatur.Vnde habetur hæc fides connexa charitati,niſi unde eam ipſe monſtrat acceptam? dicens: Quia uobis donatum eſt pro Chriſto,non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro ipſo patiamini. Quod utiq; fieri ſine magna charitate non poterat.Et iterũ: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Sine qua charitate Apoſtolus,quantã fidem, quantamq; ſcientiam, quas uirtutes,quæ ſtudia,quos labores, nihil prodeſſe teſtatur? Quia ſcilicet multa laudabilia atq; miranda poſſunt in homine reperiri, quæ ſine charitatis medullis habent quidẽ pietatis ſimilitudinem, ſed nõ habent ueritatem.Hoc ergo tanto & tam ineffabili bono, nemo inuentus eſt dignus. Sed quicunq; electus eſt à Deo, factus eſt dignus: ſicut dicit Apoſtolus: Gratias agentes patri,qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine,qui eripuit nos de poteſtate tenebrarũ, & tranſtulit in regnũ filij dilectionis ſuæ.Et idem ad Timotheum: Conlabora, inquit, Euangelio ſecundũ uirtutem Dei,qui nos liberauit & uocauit uocatione ſancta: non ſecundum opera noſtra,ſed ſecundũ ſuum propoſitum, & gratiam, quæ

Galat. 5. *Philip. 1.* *Rom. 5.* *1. Cor. 13.* *Coloſ. 1.* *2. Tim. 1.*

B data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia. Et ad Titum: Eramus,inquit,& nos aliquando inſipientes & increduli, errantes, & ſeruiẽtes deſiderijs & uoluptatibus uarijs,in malitia & inuidia agẽtes, odibiles, odiẽtes inuicem. Cum autẽ benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri,non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus, ſed ſecundũ ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit.Gratia igitur Dei quoſcunq; iuſtificat, nõ ex bonis meliores,ſed ex malis bonos fecit:poſtea per profectum, ex bonis factura meliores:nõ adempto libero arbitrio,ſed liberato. Quod donec ſine Deo ſolũ fuit,mortuum fuit iuſtitiæ,uixitq; peccato. Vbi autem ipſum illuminauit miſericordia Chriſti,erutũ eſt à regno diaboli, & factũ eſt regnum Dei,in quo & permanere poſsit: ne ea quidẽ facultate ſufficit ſibi,niſi inde accipiat perſeuerantiam,unde accepit induſtriam.Quoniã & ipſius ſancti Petri ardentiſsima fides in tentationibus defeciſſet, niſi pro eo dominus ſupplicaſſet:ſicut Euangeliſta manifeſtat,dicẽs: Dixit autem Ieſus Petro: Simon Simon,ecce Satanas poſtulauit, ut uos cribraret uelut triticum. Ego autem rogaui pro te,ne deficiat fides tua:& tu tandem conuerſus,cõfirma fratres tuos,& roga,ne intretis in tentationem. Et ut magis probaretur liberum arbitrium nihil poſſe ſine gratia:cui dictum fuerat: Confirma fratres tuos,& roga ne intretis in tentationem: quiq; reſpondit, utiq; ex libero arbitrio: Domine tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire: eidem prædicitur,quod prius quàm gallus cantet, ter dominum negaturus ſit. Quod quid eſt aliud, quàm quòd in fide defecturus ſit?

Titum 3. *Luce 22.* *Luce 22.*

Certè rogauerat pro eo dominus, ne deficeret fides ipſius. Nec utiq; fru- C
ſtra rogauerat, cuius unà erat cum eo, quem rogauerat, operatio. Sed ne
libero arbitrio uideretur ſtare, qui de ſe magna promiſerat, permittitur
periclitari, ut conturbatum ac deficientem ille reſpiciat, & reficiat, ſine
quo nemo conſiſtit, nemo perſiſtit. Ab hac autem confeſsione gratiæ
Dei, ideo quidam reſiliunt, ne cùm eam talem confeſsi fuerint, qualis di-
uino eloquio prędicatur, & qualis opere ſuæ poteſtatis agnoſcitur, etiam
hoc neceſſe habeant confiteri, quòd ex omni numero hominum per ſecu-
la cuncta natorum, certus apud Deum, definitusq; ſit numerus prædeſti-
nati in uitam æternam populi, & ſecundum propoſitum Dei uocantis
electi. Quod quidem tam impium eſt negare, quàm ipſi gratiæ contrà ire.
Neq; enim remotũ eſt ab inſpectione communi, quot ſeculis, quàm in-
numera hominum milia erroribus ſuis impietatibusq; dimiſſa, ſine ulla
ueri Dei cognitione defecerint. Sicut etiam in Actibus Apoſtolorum,
Actu. 14. Pauli & Barnabæ uerba declarant, dicentium Iconijs: Viri fratres, quid
hæc facitis? & nos mortales ſumus ſimiles uobis homines, adnuntiantes
uobis, ut ab his uanis conuertamini ad Deum uiuum, qui fecit cœlum &
terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt. Quin præteritis generationibus
dimiſit omnes gentes ingredi uias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſe-
metipſum relinquens, benefaciens eis, de cœlo dans pluuiam, & tempora
fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Cum utique ſi eis uel na-
turalis intelligentia, uel uſus beneficiorum Dei ad capeſſendam uitam D
æternam ſufficere potuiſſet, noſtro etiam tempore rationalis nos con-
templatio, & temperies aëris, & fructuum copia ciborumq;, ſaluaret:
quia ſcilicet melius, natura utentes, creatorem noſtrum propter cotidia-
na ipſius dona coleremus. Sed abſit ab animis piorum, & Chriſti ſangui-
ne redemptorũ, ſtulta nimium & pernicioſa perſuaſio. Naturam huma-
nam non liberat, extra unum mediatorem Dei & hominum, hominem
Chriſtum Ieſum: ſine illo nemini ſalus eſt. Sicut ipſe fecit nos, & non ipſi
Pſal. 95. nos: ita ipſe reficit nos, & non ipſi nos. Ac ne ſibi facultas hominis pre-
cium reparationis huius, uel poſt reſtitutionem ſui, per opera uideretur
iuſtitiæ repenſare, effuderunt ſe diuitiæ bonitatis Dei in ipſa quorundam
primordia paruulorum: In quibus nec præcedens eligitur, nec ſequutu-
ra deuotio, non obedientia, nec diſcretio, non uoluntas. De his enim lo-
quor, qui mox ut nati ſunt, renaſcuntur: & rapti ab hac uita,
æternæ beatitudini deputantur. Cum tamen innumerabi-
lis multitudo, eiuſdem naturæ, eiuſdem conditionis,
infantium, ſine regeneratione decedat. De qua
dubitari non poteſt, quòd partem in Dei
ciuitate non habeat. Et ubi eſt illud,
quod nobis quaſi contrarium,
à non intelligentibus ſem-
per opponitur?

De

A

De eo quod ſcriptum eſt: qui uult omnes homines ſaluos fieri.

QVòd Deus omnes homines uelit ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, Nunquid non ſunt de omnibus hominibus, qui à præteritis generationibus uſq; in hoc tempus ſine Dei cognitione perierunt? 1.Timoth.2. Et ſi maioribus natu (quod non rectè dicitur) mala opera, quæ libero arbitrio commiſerant, obfuerunt, quaſi boni, non mali gratia liberentur, inter ſaluatos paruulos, & non ſaluatos paruulos, quæ meritorum potuit eſſe diſcretio? quid iſtos introduxit in regnum Dei? quid iſtos excluſit à Dei regno? Equidem ſi meritum conſyderes, non una pars ſaluari meruit, ſed utraque damnari. Quia omnibus in Adæ præuaricatione proſtratis, niſi quoſdã adſumeret miſericors gratia, maneret ſuper uniuerſos inculpata iuſtitia. Quæ autem ſit diſcretioni iſtius in ſecreto cõſilio Dei cauſa uel ratio, & ſupra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & ſine fidei diminutione neſcitur: modò confiteamur neminem immerito perdi, neminem merito liberari, & omnipotentiſsimam domini bonitatem omnes ſaluare, & omnes ad agnitionem ueritatis imbuere, quos uult omnes fieri ſaluos, & ad agnitionẽ ueritatis uenire. Niſi enim ipſo uocante, docente, ſaluante, nemo uenit, nemo eruditur, nemo ſaluatur. Quia etſi indifferenter omnibus hominibus iubentur prædicare doctores, & ſemen uerbi ubiq; diſſe-
B rere, tamen neq; qui plantat, neq; qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementũ 1.Cor.3. dat Deus. Vnde cùm Apoſtoli gentibus Euangelium prædicare cœpiſſent, de parte quadam eorum, qui audierant, ſcriptura commemorat, dicens: Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glorificabant uerbum Dei, Actuum 13. & crediderunt quotquot erant præordinati ad uitam æternam. Et alibi: Cum multæ mulieres audirent Paulum docentem, quædam, inquit, mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Tyatyrorum, colens Deum, audiuit: cuius dominus aperuit cor ut intenderet his, quæ dicebãtur à Paulo. Actuum 16. Et rurſum eo ipſo tempore, quo ad omnes gentes prædicatio Euangelij mittebatur, quædam loca Apoſtolis adire prohibebatur ab eo, qui uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire. Multis utiq; in illa retardatis atque auerſis Euangelij mora, ſine agnitione ueritatis & ſine regenerationis conſecratione morituris. Dicat ergo ſcriptura quod geſtum eſt: Tranſeuntes autem, inquit, Phrygiam & Galatiæ regionem, Actuum 16. uetiti ſunt à ſancto ſpiritu loqui uerbum in Aſia. Cùm ueniſſent autem in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit illos ſpiritus Ieſu. Quid autem mirum, ſi inter ipſa Euangelicæ prædicationis exordia, non poterãt ire Apoſtoli, niſi quò eos ſpiritus Dei ire uoluiſſet, cùm uideamus pleraſque gentes modò primum Chriſtianæ gratiæ fieri cœpiſſe participes: aliàs autem nullum adhuc odorem boni iſtius attigiſſe? An dicendum eſt, uoluntati Dei humanas obſiſtere uoluntates, & tam feros, tamq; intractabiles horum hominum mores, ut Euangelium ideo non audiant,

quia prædicationi,impia corda non pateant? Et quis iſtis corda mutauit, C nisi qui finxit ſingillatim corda eorum? Quis huius rigoris duriciem ad Matth.3. obediēdi molliuit affectum,niſi qui potens eſt de lapidibus Abrahæ filios excitare? Et quis dabit prædicātibus intrepidam, illæſamq; conſtantiam, Actuum 18. niſi ille,qui ait Paulo: Noli timere,ſed loquere,& ne taceas:propter quod ego ſum tecum, & nemo apponetur tibi, ut noceat te: quoniam populus eſt mihi multus in hac ciuitate? Puto autem quòd nemo audeat dicere ullam mundi gentem, ullam terræ prætermittendam eſſe regionem, in qua Pſalm.2. non ſint eccleſiæ tabernacula dilatanda, dicente Deo ad filium: Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſsionem tuam termi- Pſalm.21. nos terræ. & iterum: Reminiſcentur & conuertentur ad dominum uniuerſi fines terræ. Et adorabunt in conſpectu eius omnes patriæ gentium. Matth.24. Dicente quoq; ipſo domino: Prædicabitur hoc Euangelium in uniuerſo mundo in teſtimonium omnibus gentibus,& tunc ueniet finis. Quæcūq; ergo gentes nondum audierunt, audient Euangeliū,& credent quotquot ex eis præordinati ſunt in uitam æternam. Non enim alij uenient in conſortium hæreditatis Chriſti, quàm qui ante conſtitutionem mundi electi ſunt, & prædeſtinati atq; præſciti,ſecundum propoſitum eius,qui omnia operatur ſecundum conſilium uoluntatis ſuæ. Confiteamur igitur opera domini, & glorificemus miſericordias eius. Nec impatienter feramus, quòd,quæ,aut quanta ſint electionis uaſa,non nouimus. Qùia & in ante- Pſalm.75. rioribus ſeculis,quando de unius gentis populo dicebatur: Notus in Iudæa Deus,in Iſraël magnum nomen eius: futura gentium latebat electio, D & poſtmodum innotuit,quod reuelatum antè non fuerat: ſicut dicit Apo Ephe.3. ſtolus: Quod alijs generationibus, non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius,& Prophetis in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes,& concorporales, & comparticipes promiſsionis in Chri- Actuum 10. ſto Ieſu. Et in Actibus apoſtolorū: Obſtupuerunt,inquit, ex circūciſione fideles, qui uenerant cum Petro, quia & in nationes gratia ſpiritus ſancti effuſa eſt. Si enim hoc cōſilium uocationis ſuæ dominus,quandiu uoluit, abſcondit, ac diſtulit,& quādo uoluit,reuelauit,ſanctisq; eius ignorantia iſta non nocuit, cur ſpei noſtræ obeſſe credimus, ſi in quo numero, quibus'ue hominibus uaſa miſericordiæ in gloriam præparantur, occulitur? Cum tamen conſtet regnum cœlorum omnes ingreſſuros bonos, hoc eis donante Dei gratia: & nullos ingreſſuros malos, hoc ipſorum mœrente nequitia. Nimium uerò ineptè,nimiumq; incōſyderatè ab aduerſantibus dicitur,quod per hanc Dei gratiā libero nihil relinquatur arbitrio. Quāuis enim in paruulis baptiſmum tranſeuntibus, manifeſtiſsimè nullum opus,nullusq; appetitus eorum uolūtatis exiſtat: & pleroſq; utentes quidem libero arbitrio, ſed auerſos à uero Deo, uitamq; in flagitijs exigētes, liberatrix regeneratio in ipſo exhalandi ſpiritus fine ſanctificet: tamen ſi eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera reſeruatur, pio conſyderamus intuitu, non'ne in eis non peremptū inueniemus liberum arbitriū,

ſed ren

A ſed renatum? Quod utique cum ſolum eſſet ſibiq́ permiſſum, non niſi in ſuam perniciem mouebatur. Ipſum enim ſe excæcauerat, & ipſum ſe illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitriũ conuerſum eſt, non euerſum. Et donatum eſt ei aliter uelle, aliter ſapere, aliter agere, & incolumitatem ſuam non in ſe, ſed in medico collocare. Quia necdum tam perfecta utitur ſanitate, ut ea, quæ ei nocuerant, nequeant iam nocere: aut ab inſalubribus poſsit iam uiribus ſuis temperare. Proinde homo, qui in libero arbitrio fuit malus, in ipſo libero arbitrio factus eſt bonus: ſed per ſe malus, per Deum bonus. Qui eum ita in illum initialem honorem alio initio reformauit, ut ei non ſolùm culpam malæ uoluntatis & actionis remitteret, ſed etiam bene uelle, bene agere, atq́ in his permanere donaret. Omne enim, inquit, apoſtolus Iacobus, datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Qui quale ſit liberum arbitrium, quod humano ſpiritu agitur, & quale ſit quod à Deo regitur, euidenter oſtendit, dicens: Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus ueſtris, nolite gloriari aduerſum ueritatem, & mendaces eſſe. Non eſt iſta ſapientia de ſurſum deſcẽdens, ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus prauum. Quæ autem de ſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, plena miſericordiæ & fructibus bonis, non diiudicans, ſine ſimulatione. Quicunque ergo his uirtutibus ſtudent Iacob. 1. Iacob. 3.

B atque inhærent, non ſua, ſed ſuperna ſapientia illuſtrati ſunt. Quoniam dominus dat ſapientiam, & à facie eius ſcientia & intellectus. Et hæc eorum ueriſsima gloria eſt, ſi non in ſe, ſed in domino gloriantur. Ea autem quæ de fato, & de duabus maſsis, duabusq́ naturis, ſtultiſsimo mendacio, intenti uiri iniuriæ, iactitant, neque ipſum quidem onerant, in cuius libris copioſiſsimè huiuſmodi deſtruuntur errores: nec nos perturbant, qui tales opiniones cum ſuis autoribus execramur. Sed uideant quomodo ſe à dedecore iſtius exuant falſitatis, qui poſſunt tam inepta confingere, ſi hi, quorum abutuntur auribus, aliquantulum diligentiæ ad cognoſcenda ea, quæ præſtantiſsimus miniſter gratiæ diſputauit, intenderint. Licet omnem iſtius inquiſitionis moram, ipſi, qui hæc loquuntur, præuenire deberent, proferendo atq́ explicando libros, ullam'ue eorum particulam demonſtrando, quam per dubium ſaltem intellectum tali interpretationi obnoxium uir ſanctus ediderit. Sed prorſus nihil apud nos tale audierunt, nihil tale legerunt: quia non fato quicquã geri, ſed omnia Dei iudicio nouimus ordinari. Nec ex duabus maſsis, duabus'ue naturis, ſed ex una maſſa, quæ eſt caro primi hominis, unam ſcimus omnium hominum creatam, creariq́ naturam. Et eandem per ipſius primi hominis liberum arbitrium, in quo omnes peccauerunt, eſſe proſtratam: nec ullo modo ab æternæ mortis debito liberam, niſi eam ad imaginem Dei ſecundæ creationis Chriſti gratia reformauerit, liberumq́ eius arbitrium agendo, ſperando, auxiliando, & uſque in finem præeundo ſeruauerit. Vnde, quia Prouerb. 2.

perſpicit

perſpicit ſanctitas tua, ſi tamen ſermonis mei non obſiſtit obſcuritas, fru- C
ſtra quoſdam de nobis conqueri: & omnes illas ineptas criminationes, ad exaſperandos, auertendosq́ animos eorum, quibus aliud uolunt perſuadere, contexi. Confide ergo in uirtutem miſericordiæ Dei: quoniam hæc contradictio, ſicut in alijs mundi partibus, ita & in his regionibus conquieſcit: ut prædicatio ſummi hoc tempore in eccleſia uiri, etiam ab his, à quibus ad præſens reuellitur, adiuuetur. Tu autem dilectiſsime & uenerandiſsime mihi frater, ſi uerè de his quæſtionibus inſtrui deſyderas, ſicut deſyderare te conuenit, ipſis beati Auguſtini diſputationibus cognoſcendis impende curam: ut in confitenda Dei gratia defecatiſsimam ac ſaluberrimam Euangelicæ Apoſtolicæq́ doctrinæ intelligentiam conſequaris. Gratia Dei & pax domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in omni tempore, & per uiam ueritatis dirigat in uitam æternam.

FINIS.

A Præfatio D. Proſperi in Reſponſiones ad capitula Gallorum.

DOCTRINAM, quam ſanctæ memoriæ Auguſtinus epiſcopus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Chriſti, & liberi arbitrij decomptores, per multos annos apoſtolicè aſſeruit, literisq; mandauit, quibuſdam uiſum eſt aut non intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: Et hoc quaſi compendium cognitionis his, qui iudicio eorum ducebantur, afferre: ut quæ in libris prædicti uiri damnabilia reperiſſe iactabant, breuium capitulorum indiculis publicarent: taliq; commento & deteſtationem eius, quem imped terent, obtinerent: & ab his, quæ infamaſſent, curam exterriti lectoris
B auerterent. Ne ergo hanc perſuaſionem temere quis recipiat, & talem putet ſenſum ſcriptis catholici ineſſe doctoris, qualem eum, qui fruſtra calumniantur, oſtentant, ſingulis capitulis quæ rationis titulo prænotarunt, breui, & abſoluta profeſsione reſpondeo: in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in ſancti uiri diſputationibus continentur: ut facilè uel tenuis diligentiæ aduertat inſpector, quàm iniuſtis opprobrijs catholici prædicatoris memoria carpatur: & in quod peccatum cadant, qui aliena inſtigatione commoti, ſcriptorem celeberrimi nominis, promptius habeant culpare, quàm noſſe.

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS AD CAPITVLA OBIECTIONVM GALLORVM CALVMNIANTIVM RESPONSIONES.

OBIECTIO. CAPITVLVM I.

QVOD ex prædeſtinatione Dei, uelut fatali neceſsitate, homines ad peccata compulſi, cogantur in mortem.

RESPONSIO.

PRAEDESTINATIONEM Dei nullus catholicus negat: fatalem autem neceſsitatem, multi, etiam non Chriſtiani, refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit, ſed ad peccandum neminem Deus cogit. Nemini enim mandauit impiè agere: ut, Odiſti domine omnes qui operātur iniquitatem: perdes eos qui loquuntur mendacium. D Proinde qui prædeſtinationis nomine fatum prædicat, tam non eſt probandus, quàm qui fati nomine ueritatem prædeſtinationis infamat. Fati enim opinio uana eſt, & de falſitate concepta. Prædeſtinationis autem fides, multa ſanctarum autoritate ſcripturarum munita eſt: cui nullo modo fas eſt ea, quæ ab hominibus malè aguntur, adſcribi: qui in prodiuitatem cadendi non ex conditione Dei, ſed ex primi patris præuaricatione uenerunt. De cuius pœna nemo liberatur, niſi per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti præparatam, & prædeſtinatam in æterno conſilio Dei ante conſtitutionem mundi.

OBIECTIO. CAP. II.

QVOD ab eis, qui non ſunt prædeſtinati ad uitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum.

RESPONSIO.

OMNIS homo, qui credens in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, regeneratur in baptiſmo, tam à proprijs peccatis, quæ mala uoluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à parentibus traxit, abſoluitur. Sed relapſum poſt baptiſmum ad infidelitatē & impios mores, qui negat originali peccato fuiſſe purgatum, tam falſa opinatur,

A opinatur,quàm qui eundem adſerit,non æterna morte eſſe damnandum. Qui enim recedit à Chriſto,& alienus à gratia finit hanc uitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed non in quod remiſſum eſt, recidit,nec in originali peccato damnabitur:qui tamen propter poſtrema crimina ea morte afficietur,quæ ei propter illa, quæ remiſſa ſunt, debebatur. Quod quia Dei præſcientiam nec latuit, nec fefellit, ſine dubio talem nunquàm elegit,nunquàm prædeſtinauit, & periturum nunquàm ab æterna perditione diſcreuit.

OBIECTIO. CAP. III.

QVOD non prædeſtinati ad uitam, etiam ſi fuerint in Chriſto per baptiſmum generati, & piè iuſteq; uixerint, nihil eis proſit, ſed tandiu reſeruentur,donec ruant, & pereant.Nec antè eos ex hac uita, quàm hoc eis contingat,auferri.

RESPONSIO.

A SANCTITATE ad immunditiam,à iuſtitia ad iniquitatem, à fide ad impietatem pleroſq; tranſire non dubium eſt: & tales ad prædeſtinationem filiorum Dei, cohæredum Chriſti, non pertinere certiſsimum eſt. Quòd ergo huiuſmodi in hæc prolapſi mala, ſine correctione pœnitentiæ defecerunt, non ex eo neceſsitatem
B pereundi habuerunt, quia prædeſtinati non ſunt: ſed ideo prædeſtinati non ſunt, quia tales futuri ex uoluntaria præuaricatione præſciti ſunt. Quòd autem illos non eo tempore, quo in fide recta & bonis moribus erant, ab hac uita abſtulit, ad occulta eius iudicia, quæ tamen nunquàm ſunt iniuſta, referendum eſt. Quis enim neſciat intra unam conditionem mortalitatis humanæ, ab unius horæ infantia,uſque ad annoſiſsimam ſenectutem, exitus morientium, impari ætatis fine uariari? neq; cuiuſquam animam uel tardius quàm Deus uoluerit,à corpore quod uiuificat,abſcedere? Si ergo aliquis in uitæ ſuæ longitudine deſeruit Deum,bono,quod erat ex Deo,malè uſus eſt. Nam longæuitas non eſt niſi ex Deo. Et quod ex Deo eſt,non niſi bonum eſt: & quod bonum eſt, mali cauſa non eſt. Non itaq; rectè opinatur, qui putat prorogatorem uitæ, lapſuris autorem eſſe peccati: Cum utiq; non peccatum ſit diu uiuere, ſed malè uiuere: quod etiam in paucorum annorum ætate fieri poteſt. Igitur ſicut bona opera ad inſpiratorem eorum Deum, ita mala ad eos ſunt referenda qui peccant.Non enim relicti ſunt à Deo,ut relinquerent Deum: ſed reliquerunt, & relicti ſunt, & ex bono in malum propria uoluntate mutati ſunt. Atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iuſtificati, ab eo tamen, qui illos tales præſciuit,non ſunt prædeſtinati.

OBIECTIO. CAP. IIII.

QVOD non omnes homines uocentur ad gratiam.

RESPONSIO. C

NON omnes uocari ad gratiam eos, quibus omnibus Euangeliũ prædicatur, non rectè dicitur, etiamſi ſint, qui Euangelio nõ obaudiãt: niſi ad eos reſpicitur, quibus nondũ ſacramentum crucis Chriſti, & redemptio ſanguinis eius innotuit. Quia etiamſi cõſtaret, quòd iam in uniuerſis nationibus, & omnibus finibus terræ totus mũdus Euãgelium recepiſſet (quod utiq; futurũ ueriſsime prænuntiatũ eſt) non eſſet tamẽ dubiũ, à tempore reſurrectionis domini, uſq; ad præſentem ætatem fuiſſe homines, qui ab hac uita ſine Euãgelij cognitione trãſierint: de quibus dici poſsit, quòd uocati nõ ſint, quia nec ſpem uocationis audierint. Quòd ſi quiſquam hanc uocationis plenariã generalitatẽ, ita ſemper aſſerit celebratã, ut ab aſcẽſione domini in cœlum, nec unus quidẽ annus effluxerit, intra quem nõ ad omnes prædicatio miſſa peruenerit, uideat quo-
Act. 16. modo tunc Aſianos uocatos probet, quando apoſtoli (ſicut ſcriptum eſt) uetiti ſunt à ſpiritu ſancto, loqui uerbum Dei in Aſia: aut Bithynios: ad quos ijdem apoſtoli tentabãt ire, & non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Videat etiã quomodo tueatur denuntiationẽ ipſius ueritatis, dicẽtis: Prædicabi-
Matt. 24. tur hoc Euangelium in uniuerſo orbe in teſtimoniũ omnibus gẽtibus, & tũc ueniet finis. Nutat namq; (quod dici nefas eſt) fides uerbi, ſi ante quadringentos annos Euangelio impletus eſt mundus, & adhuc domini differtur aduentus. Poſtremò reſpiciantur etiam inter Chriſtianos populos D tot milia paruulorum, qui ab hac uita ſine baptiſmo tranſierunt, & aliquo modo probentur uocati, quibus nec plantator prædicare, nec rigator potuit ſubuenire.

OBIECTIO. CAP. V.

QVOD qui uocati ſunt, non æqualiter ſint uocati: ſed alij ut crederent: alij ut non crederent.

RESPONSIO.

SI VOCATIO in Euangelij tantũ prædicatione intelligatur, nõ ueraciter dicitur, quòd alijs atq; alijs, aliter atq; aliter prædicetur: cùm unus ſit Deus, una fides, una regeneratio, una ꝓmiſſio. Si autẽ ad effectũ plantationis & rigationis aſpicitur, aliud actũ eſt cũ eis, quorũ exteriores aures corporali uoce pulſatæ ſunt: aliud in eis, quorum interiorẽ ſenſum Deus aperuit, & in quorũ corde poſuit fidei fundamentũ, dilectioniſq; feruorẽ. Quoſdã autẽ ideo uocatos dicere, ut nõ crederent, nimis abſurdũ eſt: quaſi uocatio eis cauſa infelicitatis extiterit, & prædicatio fidei fecerit infideles. Quãuis enim diſpẽſatores uerbi Dei qui-
2. Cor. 2. buſdã ſint (ſicut ſcriptũ eſt) Odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus
1. Cor. 1. Chriſti ſunt odor, qui prædicãt Chriſtũ crucifixũ, Iudæis quidẽ ſcandalũ, Gẽtibus autẽ ſtultitiã: ipſis aũt uocatis Iudæis & Græcis, Chriſtũ Dei uirtutem

A tutē & Dei ſapientiā. Quod ergo prædicatus Chriſtus crucifixus, Iudæis erat ſcandalum, & gentibus ſtultitia, humanæ uolūtatis faciebat auerſio. Quomodo uerò ipſis uocatis Iudæis & Græcis, Chriſtus erat Dei uirtus & Dei ſapientia, diuinæ gratiæ præſtabat operatio.

OBIECTIO. CAP. VI.

QVOD liberum arbitrium in homine nihil ſit: ſed ſiue ad bonum, ſiue ad malum, prædeſtinatio Dei in hominibus operetur.

RESPONSIO.

LIBERVM arbitrium nihil eſſe, uel non eſſe, perperam dicitur: ſed ante illuminationem fidei in tenebris eam & in umbra mortis agere, nō rectè negatur. Quoniam prius quàm à dominatione diaboli per Dei gratiā liberetur, in illo profundo iacet, in quod ſe ſua libertate demerſit. Amat ergo languores ſuos, & pro ſanitate habet, quòd ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela cōferatur ægroto, ut incipiat noſſe quòd langueat, & poſsit opem medici deſiderare, qua ſurgat. Iuſtificatus itaque homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio adquirat & meritū: ut quod in illo inchoatum eſt per gratiā Chriſti, etiā per induſtriā liberi augeatur arbitrij, nunquàm remoto adiutorio Dei, ſine quo nec proficere nec permanere in bono quiſquā poteſt. Prædeſtinationē autē Dei ſiue ad bonū, ſiue ad ma-
B lum, in hominibus operari, ineptiſsimè dicitur, ut ad utrunque homines quædam neceſsitas uideatur impellere: cum in bonis uoluntas ſit intelligenda de gratia, in malis autem uoluntas intelligenda ſine gratia.

OBIECTIO. CAP. VII.

QVOD Deus quibuſdam filijs ſuis, quos regenerauit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc nō det perſeuerantiā, quia nō ſunt à maſſa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione diſcreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Chriſto Ieſu, quoſdam, relicta fide & pijs moribus, apoſtatare à Deo, & impiam uitā in ſua auerſione finire, multis (quod dolendum eſt) probatur exemplis. Sed horum lapſum Deo aſcribere, immodicæ prauitatis eſt: quaſi ideo ruinæ ipſorum impulſor atq; autor eſt, quia illos ruituros propria ipſorū uolūtate præſciuit: & ob hoc à filijs perditionis nulla prædeſtinatione diſcreuit. Nam quomodo eos haberet præordinata in Chriſto electio, cum dubium non ſit, idoneam Dei eſſe perſeuerantiam in bono uſque ad finem: quam iſtos ex eo ipſo, quòd nō perſeuerauerunt, nō habuiſſe manifeſtū eſt. Nō eſt calumniandū Deo quare iſtis nō dederit, quod alijs dedit: ſed cōfitendū eſt, & miſericorditer eum dediſſe quod dedit, & iuſtè nō dediſſe quod nō de-

I 2 dit

dit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur cauſa labendi, ita ex C
ipſo uideatur & ſtandi:cum illud humano fiat opere, hoc diuino implea-
tur ex munere.

OBIECTIO. CAP. VIII.

QVOD non omnes homines uelit Deus ſaluos fieri, ſed certum nu-
merum prædeſtinatorum.

RESPONSIO.

SI circa uniuerſitatem generis humani ſaluandam, & in agnitionē
ueritatis uocandā, ita indifferens per omnia ſecula aſſerēda eſt uo
luntas Dei, ut uſquequaq; neminē hominū prætermiſiſſe mon-
ſtretur, impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulſatur. Quare enim in
præteritis ſeculis dimiſerit Deus omnes gentes ingredi uias ſuas, quando
Pſal. 114. Iacob elegit ſibi dominus: & nō fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua nō
Pſal. 147. 1. Petr. 2. manifeſtauit eis: Et cur qui aliquādo non populus, nunc autem populus
Oſee 2. Dei ſit: & quorum aliquando nō miſertus eſt, nūc autē miſereatur: & ubi
Rom. 11. dictū eſt, Nō plebs mea uos, ibi uocētur filij Dei uiui: &, Quare qđ quæ-
rebat Iſraël non ſit conſecutus, electio autē cōſecuta eſt, cæteri uerò excæ-
cati ſunt, impoſsibile eſt cōprehendere, & periculoſæ curioſitatis eſt quæ-
2. Par. 19. rere: cum tamen, quòd nulla ſit apud Deum iniquitas, nemini liceat igno-
rare: nec alia gratia, aut alia fide, quenquam hominum ſiue ante legē, ſiue D
legis tempore iuſtificatum eſſe credendum ſit, quàm hac eadē, per quā do-
Matth. 18. minus noſter Ieſus Chriſtus ſecundū conſilium uoluntatis ſuæ, in fine ſe-
culorū uenit quærere & ſaluare, quod perierat. Cauſas uerò operū & iu-
diciorū Dei, qui ex toto ad humanas uolūtates & actiones refert, quas ta-
men in paruulorū adoptione aut abdicatione nō inuenit, & diſpēſationes
Dei ex liberi arbitrij uult mutabilitate uariari, profitetur ſibi ſcrutabilia
Rom. 11. iudicia Dei, & ueſtigabiles uias eius. Et quod doctor gētiū Paulus nō au-
debat attingere, hic ſe exiſtimat reſeratū poſſe uulgare. Quodq; nō mino-
ris impietatis eſt, ipſam gratiā, qua ſaluamur, aut bonis meritis docet re-
pendi, aut malis adfirmat arceri. Remoto ergo obſcurarum turbine quæ-
ſtionū, ad reuelatæ nos gratiæ latitudinē cōferamus. Dicamusq; cū Apo-
1. Tim. 2. ſtolo, Quomodo Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem
1. Timo. 4. ueritatis uenire. Et iterū dicamus cum Apoſtolo: Qui eſt ſaluator omniū,
Matth. 28. maxime fideliū. Et audiamus dominū dicentē Apoſtolis ſuis: Euntes ergo
docete omnes gētes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſan
cti, docentes eos quæcunq; mandaui uobis. Audiamus quoq; ad Abrahā
Gene. 26. promiſsionem Dei dicentis: In ſemine tuo benedicētur omnes tribus ter-
ræ. Et ſi filij promiſsionis ſumus, non hæſitemus diffidentia, ſed cum pa-
tre noſtro Abraham demus gloriam Deo, & pleniſsimè credamus, quo-
niam quod promiſit, potens eſt & facere. Audiamus Dauid prophetan-
Pſal. 21. tem: Commemorabuntur, & conuertentur ad dominum uniuerſi fines
terræ

A terræ,& adorabunt in conſpectu eius omnes patriæ gentium. Et alibi: Benedicentur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabũt eum. *Pſal. 71.* *Pſal. 65.*
Et alibi: Omnes gentes quaſcunq; feciſti, uenient, & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quæ promiſsiones, quia ueriſsimæ ſunt, nec poſſunt ex ulla parte nutare, in his implentur, qui ſalui fiunt per uniuerſos fines terræ: quoniam quod promiſit Deus, potens eſt & facere. Hæc ergo eſt illa totius humani generis adſumptio, hæc filiorũ Dei *Rom. 4.*
adoptio, hæc gentiũ plenitudo, præſcita & prædeſtinata in Chriſto ante conſtitutionẽ mundi, hæc eſt Hieruſalem, quæ ab initio uſq; in finẽ lapidibus uiuis & electis ædificatur, ut ciuitas fundata in ipſo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio cõſtructa, creſcit in templũ ſanctum in domino. De his lapidibus nihil ejicitur, nihil minuitur, nihil rapitur. Veritas enim dicit: Omne quod dat mihi pater, ueniet ad me, & eum qui *Ioan. 6.*
uenit ad me, non exijciam foras. Et iterum: Non creditis, quia non eſtis de *Ioan. 10.*
ouibus meis. Oues meæ uocem meã audiunt, & ego noui illas, & ſequuntur me, & ego uitã æternam do illis, & nõ peribunt in æternum, nec quiſquam rapiet eas de manu mea. Omnium ergo hominum cura eſt Deo: & nemo eſt, quem non aut Euangelica prædicatio, aut legis teſtificatio, aut ipſa etiam natura conueniat. Sed infidelitatem hominum, ipſis adſcribamus hominibus. Fidem autem hominum, donum Dei eſſe fateamur, ſine cuius gratia nemo currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuordecim ſa-
B cerdotibus, quorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus eſt, ueraci profeſsione, quemadmodum ipſorum habet ſermo, dicamus, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum dominum, non ſolum ad cognoſcendam, uerumetiam ad faciendam iuſtitiam nos per actus ſingulos adiuuare: ita, ut ſine illa nihil ueræ ſanctæq; pietatis, habere, cogitare, dicere, agere ualeamus. Neq; hæc dona ita ex Deo eſſe opinemur, ut quia ipſe naturæ noſtræ autor eſt, per conditionem iam hæc contuliſſe uideatur. Quia dedit quidem ab initio hãc homini facultatem: ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccauimus. Vnde alia creatione, alioq; principio renouari egemus in Chriſto: in quo ſumus noua creatura, nouumq; figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, ut ſimus ex uaſis iræ, uaſa miſericordiæ.

OBIECTIO. CAP. IX.

QVOD non pro totius mundi redemptione ſaluator ſit crucifixus.

RESPONSIO.

NVLLVS omnino eſt ex omnibus hominibus, cuius natura in Chriſto domino noſtro ſuſcepta non fuerit, quamuis ille natus ſit in ſimilitudine carnis peccati: omnis autem homo naſcatur in carne peccati. Deus ergo Dei filius, mortalitatis humanæ particeps

factus abſq; peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, ut qui na- C
tiuitatis eius conſortes fuiſſent, uinculum peccati & mortis euaderent. Si-
cut itaque nō ſufficit hominum renouationi, natum eſſe hominem Ieſum
Chriſtum, niſi in ipſo eodem, de quo ipſe ortus eſt, ſpiritu renaſcantur: ſic
non ſufficit hominum redemptioni, crucifixum eſſe dominum Chriſtum,
niſi commoriantur ei, & conſepeliantur in baptiſmo. Alioquin nato ſal-
uatore in carne ſubſtantiæ noſtræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non
fuerat neceſſarium, ut renaſceremur, & ſimilitudine mortis eius complan-
taremur: ſed cùm ſine hoc ſacramento, nemo hominum conſequatur ui-
tam æternam, non eſt ſaluatus cruce Chriſti, qui nō eſt crucifixus in Chri
ſto. Non eſt autem crucifixus in Chriſto, qui non eſt membrum corpo-
ris Chriſti, qui non per aquam & ſpiritum ſanctum induit Chriſtum.
Qui ideo infirmitate noſtra communionem ſubijt mortis, ut nos in uir-
tute eius haberemus conſortium reſurrectionis. Cum itaque rectiſsimè di
catur ſaluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter ueram
humanæ naturæ ſuſceptionem, & propter communem in primo homine
omnium perditionem: poteſt tamen dici pro his tantùm crucifixus, qui-
Ioan. 11. bus mors ipſius profuit. Dicit enim Euangeliſta: quia Ieſus moriturus
erat pro gente, non tantùm pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos
Ioan. 1. congregaret in unum. In ſua enim uenit, & ſui eum nō receperunt. Quot-
quot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Qui non
ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed D
ex Deo nati ſunt. Diuerſa ergo ab iſtis ſors eorum eſt, qui inter illos cen-
ſentur, de quibus dicitur, ut poſsit ſecundum hoc dici redemptor mundi:
dedit pro mundo ſanguinem ſuum, & mundus redimi noluit: quia lucem
tenebræ non receperunt. Et tenebræ receperunt: quibus dicit Apoſtolus:
Ephe. 5. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipſe uerò domi-
Luce 19. nus Ieſus, qui dixit ſe ueniſſe quærere & ſaluare, quod perierat, Non ueni,
inquit, niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël. Neque quia ſunt ſemen
Gene. 21. Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac uocabitur tibi ſemen: id eſt, non qui
filij carnis, hi filij Dei: ſed qui filij promiſsionis æſtimantur in ſemine.
In iſtis ergo ſunt illi, de quibus dictum ſuprà memorauimus: quia Ieſus
moriturus erat pro gente: non tantùm pro gente, ſed etiam ut filios Dei
diſperſos congregaret in unum. Quia non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex
gentibus, per eum, qui uocat quæ non ſunt, tanquam quæ ſunt, & qui
diſperſos Iſraël congregat, filij Dei, filij promiſsionis in unam eccleſiam
congregantur: ut impleatur quod promiſſum eſt Abrahæ, cui dictum
eſt, quòd in ſemine eius benedicendæ eſſent omnes tribus terræ.

OBIECTIO. CAP. X.

QVOD quibuſdam Euangelij prædicatio à domino ſubtrahatur,
nec percepta Euangelij prædicatione ſaluentur.

Reſponſio

A RESPONSIO.

SI PROBARI poteſt, quòd ex quo Euangeliũ prædicatur, nemo prorſus fuerit, cui Chriſtiana gratia adnunciata non fuerit, non rectè dicitur tacitum, quod oſtenditur prædicatum. Si autem aliquo modo inueniuntur homines, quibus Euangelium non fuerit prædicatum, non poteſt dici ſine iudicio Dei factum: quod nefas eſt ideo reprehendi, quia non poteſt comprehendi.

OBIECTIO. CAP. XI.

QVOD per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

RESPONSIO.

NVLLVS catholicorum dixit, aut dicit, quòd Deus homines piè recteq́ uiuentes, per potentiam in peccata compellat, & innocentiæ humanæ, poteſtas diuina uim faciat, ut eam à propoſito bonæ conuerſationis excutiat. Non ſunt Dei opera iſta, ſed diaboli: cuius gaudium eſt ruina ſanctorum: ſed alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos: quibus dat pœnitentiam, ut reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur ad ipſius uoluntatem. Cum uerò aliquos à Deo aut traditos deſyderijs ſuis, aut obduratos legimus, aut B relictos, magnis peccatis ſuis hoc ipſos meruiſſe profitemur: quia talia eorum crimina præceſſerunt, ut ipſi ſibi pœnas debuerint, quæ eis etiam ſupplicium uerterent in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei querimur, quo deſerit meritos deſeri: & miſericordiæ eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. Pſalm. 144.

OBIECTIO. CAP. XII.

QVOD quibuſdam uocatis, & piè iuſteq́ uiuentibus, obedientia ſubtrahatur, ut obedire deſiſtant.

RESPONSIO.

SI DEVS hominem ſibi obedientem à pietate deturbat, & bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniuſtè punit, quod ut fiat, impellit. Quid tam peruerſum, quid tam inſanum dici aut cogitari poteſt? Sed in talem ſenſum trahuntur, qui putant in omnibus hoc eſſe præſcientiam Dei, quod & uoluntatem: cùm uoluntas eius nunquàm uelit niſi bona: præſcientia autem & bona noſcit & mala: ſed bona quæ aut ipſe faciat, aut etiam ut nos faciamus, imperat: mala autem, quæ omnino ipſe non fecit, neque fieri ſuaſit, aut impulit. Vires itaq́ obedientiæ non ideo cuiquam ſubtraxit, quia eum non prædeſtinauit: ſed quia receſſurum ab ipſa obedientia eſſe præuidit.

OBIECTIO. CAP. XIII. C

QVO'D quidam homines non ad hoc à Deo creati ſunt, ut uitam adipiſcerentur æternam, ſed ut habitum tantummodo ſeculi præſentis ornarent, & ad utilitatem naſcerentur aliorum.

RESPONSIO.

VNIVERSOS homines non ignoramus à Deo ſingillatim creari: & de hac uniuerſitate alios damnãdos cum diabolo, alios regnaturos eſſe cum Chriſto. Quòd ergo etiam hi creantur, qui æternæ uitæ participes non erunt, nulla eſt culpa creatoris, qui naturæ autor eſt, non uitij, quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi huius uarietatem, quis non intelligat, qui uideat ſtudijs & operibus quorundã impiorum tot commoda uitæ præſentis inſtructa in inuentione artium, in extructione urbium, in cõſtitutione legum, in confœderatione populorum? Quòd ſi quæritur an de iſtis, quos à uera religione impius error auertit, aliquid boni profectibus ſanctorum, & incrementis eccleſiæ prouidentia diuina contulerit, inſpiciatur primùm ipſa crux Chriſti: in qua magno ſcelere Iudæorum miſericors uoluntas Dei, ut pro redemptione noſtra unicus filius eius occideretur, impleta eſt. Inſpiciatur apoſtolorum glorioſa tolerantia, inter perſequentium fremitus
Actuum 4. hac animi uoce ad Deum clamantium: Conuenerunt ergo uerè in ciuitate iſta, aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum quem unxiſti, Herodes D
& Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſraël, ut facerent quæ manus tua & conſilium prædeſtinauit fieri. Inſpiciantur denique innumerabilium martyrum palmæ, quibus de crudeliſsima infidelium ſæuitia felix eſt collata uictoria. Audiatur etiam Apoſtolus eccleſiam Dei ad
Philipp. 1. perſeuerantiam pietatis inſtituens: In nullo, inquit, terreamini ab aduerſarijs, quæ eſt illis cauſa perditionis, uobis autem ſalutis, & hoc à Deo. Vobis enim donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini. De illis quoque erroribus conſulens nobis Dei bonitas ſentiatur, quos Deus in eccleſia contra eccleſiam permiſit exurgere. Non utique eos creans aut fouens, ſed per ipſos diligentiam filiorum ſuorum ad inquiſitionem & cuſtodiam ueritatis exercens, di-
1. Cor. 11. cente Apoſtolo: Oportet hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in uobis. Quis autem reſpiciens ad tenebras impiorum, & ad illuminationem filiorum, non ad gratias agendas Deo, ex ipſa fiat collatione feruentior: & in ruina pereuntium diſcat, in quæ mala per liberum arbitrium rueret, niſi ei per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Dei gratia ſubueniret?

OBIECTIO. CAP. XIIII.

QVO'D qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeſtinatione non credant. Et quòd Deus ita definierit, ut quicunque non credunt,

A dunt, ex ipſius conſtitutione non credant.

RESPONSIO.

INFIDELITAS non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædeſtinatione generatur. Bonorum enim Deus autor eſt, non malorum. Prædeſtinatio igitur Dei ſemper in bono eſt, aut ad retributionem iuſtitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuerſæ enim uiæ domini miſericordia & ueritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad conſtitutionem Dei, ſed ad præſcientiã referenda eſt. Quæ non ideo neceſsitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atq; in eis uſque in finem perſeuerantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, rectè & iſta, & quæ eis retribuenda ſunt, prædeſtinata dicuntur: ex autoritate Apoſtoli, qui ait: Gratia Dei ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex uobis, ſed Dei donum eſt. Non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Tam ergo in errore eſt, qui infidelitatẽ impiorum ad Dei conſtitutionem refert, quàm qui fidei iuſtitiæq; ſanctorum, non Deum profitetur autorem. Qui enim quod acceperat perdidit, non inde id recipit unde perdidit, ſed ab illo recipit, quod habeat, à quo quod amiſit, acceperat.

Pſalm. 24.

Ephe. 2.

B

OBIECTIO. CAP. XV.

QVO'D idem ſit præſcientia quod prædeſtinatio.

RESPONSIO.

QVI præſcientiam Dei in nullo ab ipſius prædeſtinatione diſcernit, quod tribuendum eſt Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur aſcribere. Sed cum bona ad largitorẽ, cooperatoremq; eorum Deum, mala autem ad uoluntariã rationalis creaturæ nequitiam referenda ſint, dubium non eſt, ſine ulla temporali differentia Deum & præſciſſe ſimul, & prædeſtinaſſe, quæ ipſo erant autore facienda, uel quæ malis meritis iuſto erant iudicio retribuenda. Præſciſſe autem tantummodo, non etiam prædeſtinaſſe, quæ non ex ipſo erant cauſam operationis habitura. Poteſt itaq; ſine prædeſtinatione eſſe præſcientia. Prædeſtinatio autem ſine præſcientia eſſe non poteſt. Quamuis ergo ad omnes obiectiones ſeu querulæ imperitiæ, ſeu fallacis inuidiæ, planiſsimè ac pleniſsimè, quantum dominus dedit, exiſtimem eſſe reſponſum, profeſsionem tamen ſenſus noſtri etiam in breuia coartemus: ut ſub paucorũ uerborum ſimplicitate, magis magiſq; appareat, nos, quod de ſuprà ſcriptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi arte prætexere, ſed abſolutè ac liberè & praua reſpuere, & conſenſum probabilibus non negare.

DE

DE SINGVLIS CAPITVLIS SINGVLAE SENTENTIAE.

C

SENTENTIA SVPER I.

QVisquis igitur ex prædeſtinatione Dei,uelut fatali neceſsitate homines in peccata compulſos, cogi dicit in mortem, non eſt catholicus. Nullo enim modo prædeſtinatio Dei iniquos facit,neque cuiuſquam omnino eſt cauſa peccati.

SENTENTIA SVPER II.

ITem, Qui dicit, quòd ab his qui non ſunt prædeſtinati ad uitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum, non eſt catholicus. Sacramentum enim baptiſmatis, quo omnia prorſus peccata delentur,etiam in eis uerum eſt, qui non ſunt in ueritate manſuri, & ob hoc ad uitam ueram non ſunt prædeſtinati.

SENTENTIA SVPER III.

ITem, Qui dicit, quòd non prædeſtinati ad uitam, etiam ſi fuerint in Chriſto baptiſmate regenerati, & piè iuſtè uixerint, nihil eis proſit, ſed tandiu reſeruētur, donec ruant:nec antè eos ex hac uita, quàm hoc eis contingat,auferri,tanquam ad conſtitutionem Dei talium hominum ruina referenda ſit: non eſt catholicus. Quia non ideo Deus tempus ætatis cuiquam prolongauit,ut diu uiuendo corrueret, & à fide recta in ſua longæuitate deficeret: cum inter beneficia Dei numerāda ſit ipſa longæuitas, D qua homo melior debuit eſſe, non peior.

SENTENTIA SVPER IIII.

ITem, Qui dicit, quòd non omnes uocentur ad gratiam, ſi de his loquitur, quibus Chriſtus annunciatus non eſt, reprehendi non debet: quia ſcimus quidem in omnes fines terræ Euangeliū deſtinatum, ſed non putamus iam in omnibus terræ finibus prædicatū. Nec poſſumus dicere quòd ibi ſit gratiæ uocatio,ubi matris eccleſiæ adhuc nulla eſt regeneratio.

SENTENTIA SVPER V.

ITem, Qui dicit,quòd qui uocati ſunt,non æqualiter uocati ſint,ſed alij ut crederent, alij ut non crederent, quaſi cuiquam uocatio cauſa fuerit non credendi:non rectè dicit. Quamuis enim fides non ſit niſi ex Dei dono,& hominis uoluntate; infidelitas tamen non eſt, niſi ex ſola hominis uoluntate.

SENTENTIA SVPER VI.

ITem, Qui dicit, quòd liberum arbitrium in homine nihil ſit, ſed ſiue ad bonum ſiue ad malum prædeſtinatio Dei in hominibus operetur: non eſt catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, ſed adolet,& ab errore in uiam reuocat ac reducit: ut quod ſua libertate erat prauum, ſpiritu Dei agente ſit rectum. Prædeſtinatio quoque Dei ſemper in bono eſt: quæ peccatū,ſola hominis uoluntate cōmiſſum,aut remittendum nouit cum laude miſericordiæ, aut plectendum cum laude iuſtitiæ.

SEN

A SENTENTIA SVPER VII.

ITem, Qui dicit, quòd Deus quibuſdam filijs ſuis quos regenerauit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionē dedit, ob hoc perſeuerantiā non dederit, quia à maſſa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione non ſint diſcreti: Si hoc uult firmare, quòd Deus huiuſmodi homines in bonis, quæ donauerat, noluerit permanere, & ipſe eis cauſa auerſionis extiterit, contra iuſtitiam Dei ſentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit uires ſtandi præbere lapſuris: gratia tamen eius non prius eos deſeruit, quàm ab eis deſereretur. Et quia hoc ipſos uoluntaria facturos defectione præuidit, ideo in prædeſtinationis electione illos non habuit.

SENTENTIA SVPER VIII.

ITem, Qui dicit, quòd non omnes homines uelit Deus ſaluos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorū: durius loquitur, quàm loquendum eſt de altitudine inſcrutabilis gratiæ Dei: qui & omnes uult ſaluos fieri, atque in agnitionem uenire ueritatis: & uoluntatis ſuæ propoſitum in eis implet, quos præſcitos prædeſtinauit, prædeſtinatos uocauit, uocatos iuſtificauit, iuſtificatos glorificauit. Nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni ſemine Iſraël, cui præparatum eſt in Chriſto regnum æternum ante conſtitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec poteſt ullo modo per infidelitatem atq; inobedientiam multorum, Dei promiſ-
B ſio uacillare, dicentis ad Abraham: In ſemine tuo benedicentur omnes Gen. 26.
gentes. Quod autem promiſit Deus, potens eſt & facere: ut & qui ſaluantur, ideo ſalui ſint, quia illos uoluit Deus ſaluos fieri: & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt.

SENTENTIA SVPER IX.

ITem, Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemptione ſaluator ſit crucifixus: non ad ſacramenti uirtutem, ſed ad infidelium reſpicit partem: cum ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti pretium totius mundi ſit. A quo pretio extranei ſunt, qui aut delectati captiuitate, redimi noluerunt: aut poſt redemptionem ad eandem ſunt ſeruitutem reuerſi. Non enim cecidit uerbum domini, neque euacuata eſt mundi redemptio. Quia etſi non cognouit mundus Deum in uaſis iræ, cognouit tamen mundus Deum in uaſis miſericordię. Quæ Deus nullis eorum bonis meritis præcedentibus, eruit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.

SENTENTIA SVPER X.

ITem, Qui dicit, quòd quibuſdam Euangelij prædicatio à domino ſubtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione ſaluētur: poteſt obiectionis inuidiam declinare patrocinio ipſius ſaluatoris: qui apud quoſdam, quos ait fuiſſe credituros, ſi mirabilium eius ſigna uidiſſent, noluit operari. Et quibuſdam populis uetuit apoſtolos euangelizare: & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam ſuam degere: cum tamen con-

ſtantiſsima

ſtantiſsima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes eccleſiam C
dilatandam. Nec antè eſſe hoc ſeculum finiendum, quàm in uniuerſas fines terræ Euangelium dirigatur. Et omnis lingua confiteatur, quoniam Ieſus in gloria Dei patris eſt.

SENTENTIA SVPER XI.

ITem, Qui dicit, quòd per potentiam Deus homines in peccata compellat, meritò reprehenditur. Nec enim Deus, qui iuſtitiæ & bonitatis autor eſt, & cuius omnia ſtatuta & mandata contra peccatum ſunt, quenquam ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora præcipitare credendus eſt. Si qui autem tam profundæ impietatis ſunt, ut extra remediũ correctionis habeantur, non à Deo incrementa iniquitatis accipiunt, ſed per ſemetipſos deteriores fiunt: quia relinqui à Deo, ac ſibi ac deceptoribus ſuis tradi propter præcedentia peccata meruerunt, ut eis peccatum ſit ipſa etiam pœna peccati.

SENTENTIA SVPER XII.

ITem, Qui dicit, quòd quibuſdam uocatis, & piè iuſteq; uiuentibus, obedientia ſubtrahatur, ut obedire deſiſtant: malè opinatur de bonitate Dei atque iuſtitia, ut uideatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipſe ſit pietatis atq; innocentiæ & largitor, & cuſtos. Qui ergo Deo adhæret, ſpiritu Dei agitur: qui autem à Deo recedit, propria uoluntate obedire deſiſtit.

SENTENTIA SVPER XIII. D

ITem, Qui dicit, quòd quidã homines non ad hoc à Deo creati ſunt, ut uitam adipiſcerẽtur æternam, ſed ut habitum tantummodo ſeculi præſentis ornarent, & ad utilitatem naſcerentur aliorum: melius loqueretur dicens, quòd Deus, qui creator eſt omniũ, non fruſtra etiam eos condat, quos præuidit uitæ æternæ participes non futuros: quia etiam in malis hominibus bonum Dei opus eſt ipſa natura, & laudabilis eſt in impiorũ damnatione iuſtitia. Non poteſt autem meritò reprehendi qui dicit, quòd etiam talium conditione mundus ornetur: & quòd hi, qui ſibi ſua iniquitate nocituri ſunt, ad utilitatem naſcantur aliorum: neq; enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum indecora eſt mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipſorum ueniat propaginem regeneranda generatio, & in eis tolerandis ac diligendis, populus Dei fiat illuſtrior: ducens
Matth. 5. bonitatem & patientiam ab illo, qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: & Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.

SENTENTIA SVPER XIIII.

ITem, Qui dicit, quòd qui Euangelicæ prædicationi non credũt, ex Dei prædeſtinatione non credant: & quòd Deus ita definierit, ut quicunq; non credunt, ex ipſius cõſtitutione non credant: non eſt catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum eſt: ita infidelitas conſtitutio Dei non eſt: quia Deus pœnas criminum nouit ordinare, non crimina. Nec conſequẽs eſt, ut quod non remiſerit, ipſe commiſerit. Præ-

deſtinatus

A deſtinatus itaque uiuit ex fide ſibi donata: non prædeſtinatus perit infi-
delitate uoluntaria, non coacta.

SENTENTIA SVPER XV.

ITem, qui dicit, quòd idem ſit præſcientia quod prædeſtinatio, in bonis
ſine dubio operibus noſtris, duo iſta permiſcet. Quæ enim ex Dei mu-
nere habemus, & quæ præſcita dicuntur, non poſſunt non eſſe prædeſti-
nata: & quæ prædeſtinata appellantur, non poſſunt non eſſe præſcita. In
malis autem operibus noſtris, ſola præſcientia Dei intelligenda eſt. Quia
ſicut præſciuit & prædeſtinauit, quæ ipſe facit, & ut faceremus dedit: Ita
præſciuit tantum, non etiam prædeſtinauit, quæ nec ipſe fecit, nec ut fa-
ceremus, exegit.

FINIS.

Præfatio D. Proſperi in Reſpon SIONES AD CAPITVLA OB- IECTIONVM VINCEN- TIANARVM.

QVIDAM Chriſtianæ ac fraternæ charitatis obliti,
intantum exiſtimationẽ noſtrã, quoquomodo ſtudẽt
B lædere, ut ſuam ſe euertere, nocendi cupiditate, nõ ui-
deant. Contexunt enim, & qualibus poſſunt ſentẽtijs
comprehendunt ineptiſsimarum quarũdam blaſphe-
miarum prodigioſa mendacia: eaq́ʒ oſtendenda & in-
gerenda multis publicæ priuatimq́ʒ circũferunt: Aſſe-
rentes talia in noſtro eſſe ſenſu, qualia diabolico continẽtur indiculo. quæ
falſò in nos, ad excitandam inuidiam iactitari, facilè & ſufficienter ſub-
ſcriptione unius probaremus anathematis, niſi malignitas eorum, qui ſe
grauari putãt, ſi de nobis bene ſentiatur, ipſam ſubſcriptionis noſtræ bre-
uitatem ſuſpectam eſſet habitura. Vnde ne huius querelæ inueniretur oc-
caſio, neceſſarium, conueniensq́ʒ credidimus, ut ſiue ad calumniantium
animos mitigandos, ſiue ad eos, quorum auribus tale aliquid inſonuit, in-
ſtruendos, quantum adiuuãte domino fieri potuerit, plenè, lucideq́ʒ pan-
damus, quid de peruerſis definitionibus iudicemus. Propoſitis igitur ſin-
gillatim ſedecim capitulis, ſub unoquoq́ʒ eorum ſenſus noſtri & fidei,
quam contra Pelagianos ex apoſtolicæ ſedis autoritate defendimus, uer-
ba ponemus: ut qui paululum ſe ad legenda hæc dignati fuerint occupa-
re, euidenter agnoſcant, impiarum, profanarumq́ʒ opinionum nullum
cordibus noſtris inhæſiſſe ueſtigium: & blaſphemias, quas perſpexerint
noſtra profeſsione damnari, in earundem repertoribus cenſeant debe-
re puniri.

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS AD CAPITVLA OBIECTIONVM VINCENTIANARVM RESPONSIONES.

OBIECTIO PRIMA.

QVOD dominus noſter Ieſus Chriſtus non pro omnium hominum ſalute & redemptione ſit paſſus.

RESPONSIO.

Math. 7. CONTRA uulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura eſt, & unde omnium concupiſcentiarum morbus inoleuit, uerum & potens, ac ſingulare remedium eſt mors filij Dei domini Ieſu Chriſti: qui liber à mortis debito, & ſolus abſque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus eſt. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad unã pertinet cauſam generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi. D Sed qui hoc ſeculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis ſacramento pertranſeunt, redemptionis alieni ſunt. Cum itaque propter unam omnium naturã, & unã omniũ cauſam à domino noſtro in ueritate ſuſceptam, rectè omnes dicãtur redempti, & tamẽ nõ omnes à captiuitate ſint eruti, redemptionis proprietas haud dubiè penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & iam nõ uaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti. Cuius mors nõ ita impenſa eſt humano generi, ut ad redemptionem eius, etiam qui regenerandi non erant, pertinerent: ſed ita, ut quod per unicum exemplum geſtum eſt pro uniuerſis, per ſingulare ſacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & uirtute diuina, habet quidem in ſe ut omnibus proſit: ſed ſi non bibitur, non medetur.

OBIECTIO II.

QVOD Deus nolit omnes ſaluare, etiam ſi omnes ſaluari uelint.

RESPONSIO.

CVM ueritas dicat: ſi uos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris, quantò magis pater ueſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe? Quî fieri poteſt, ut Deus, qui etiam illos ſaluat, de quibus dici non poteſt, quòd ſaluari uelint, nolit aliquos ſaluare etiam ſi ſaluari

A ſaluari uelint, niſi aliquæ cauſæ exiſtant: de quibus, quamuis ſint nobis incognoſcibiles, ita tamen bene iudicat, de quo dici non poteſt aliter eum quicquam facere debuiſſe, quàm fecerit. Remota ergo hac diſcretione, quam diuina ſciẽtia intra ſecretũ iuſtitiæ ſuæ cõtinet, ſynceriſsimè credendum atq; profitendum eſt, Deum uelle, ut omnes homines ſalui fiant. Siquidem Apoſtolus, cuius iſta ſentẽtia eſt, ſoliciti ſsimè præcipit, quod in omnibus eccleſijs pijſsimè cuſtoditur, ut Deo pro omnibus hominibus ſupplicetur: ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium eſt meritũ: quòd multi ſaluantur, ſaluantis eſt donum: ut enim reus damnetur, inculpabilis eſt Dei iuſtitia: ut autem reus iuſtificetur, ineffabilis Dei gratia eſt.

OBIECTIO III.

QVOD Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, ut illam perdat in æternum.

RESPONSIO.

OMNIVM quidem hominum Deus creator eſt: ſed nemo ab eo ideo creatus eſt ut periret: quia alia eſt cauſa naſcendi, & alia eſt pereundi. Vt enim naſcantur homines, conditoris eſt beneficium: ut autem pereant, præuaricatoris eſt meritum. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata natura eſt, omnes peccauerunt: ea-
B demq; ſententia, quam ille excepit, obſtricti ſunt. Neque ab hoc uinculo, etiam ſi proprijs peccatis careant, reſoluuntur, niſi in ſacramento mortis & reſurrectionis Chriſti, per ſpiritum ſanctum renaſcantur. Nimis ergo impius & indoctus eſt, qui uitium naturæ nõ diſcernit ab autore naturæ: à quo prorſus alienum eſt quicquid in unoquoq; damnandum eſt. Creat enim homines ut ſint homines: nec multiplicandis generationum ſucceſſionibus opificium ſuum ſubtrahit, ſecundum conſilium bonæ uoluntatis ſuæ: reparaturus in multis quod ipſe fecit, puniturus in multis quod ipſe nõ fecit. Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores cõſtituti ſunt multi, ita & per unius hominis obedientiã iuſti conſtituuntur multi.

OBIECTIO IIII.

QVOD maior pars generis humani ad hoc creetur à Deo, ut non Dei, ſed diaboli faciat uoluntatem.

RESPONSIO.

INSANVM omnino & contra rationem eſt, dicere uoluntatem Dei ex Dei uoluntate non fieri: & damnatorẽ diaboli, eiuſq; famulorũ, uelle ut diabolo ſeruiatur. Sed hoc catholicis Pelagiani conſequẽter ſe obijcere exiſtimant, qui Adæ peccatũ tranſiſſe in omnes diffitentur. Quoniam ſi primam natiuitatẽ originalis culpa non obliget, non ſint obnoxij diabolo paruuli: nec indigeãt erui de poteſtate tenebra-

rum, qui nunquàm à ſuo autore diſceſſerint. Nos autem, qui omnes in C
Adam periſſe profitemur (uenit enim filius quærere & ſaluare, quod perierat) nec dicimus ideo creari quenquam hominem, ut diaboli faciat uoluntatem, & agnoſcimus omnem hominem nõ redemptum, diabolo eſſe captiuum. Præuaricatio enim hominum, diſpoſitę à ſeculis creationis ordinem turbare non potuit, & meritò creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui relicto uero domino, ſponte ſe uendidit. Hæc quippe ſeruitus nõ inſtitutio eſt Dei, ſed iudicium, quo fraus deceptoris diaboli, facta eſt decepto & malè credulo homini pœna peccati. De qua nemo eruitur, niſi per mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, cuius gratuita gratia & multorum malis meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis præuenitur.

OBIECTIO V.

QVÒD peccatorum noſtrorum autor ſit Deus, eò quòd malam faciat uoluntatem hominum, plaſmet ſubſtantiam, quæ naturali motu non poſſit niſi peccare.

RESPONSIO.

HVIVS quoque obiectionis uanitas de illa procedit ſchola, in qua natura humana immunis à peccato Adæ, & illæſa defenditur: ut quia omnes homines præuaricationis reos & damnationi obnoxios naſci, perituroſq́ue, niſi in Chriſto renaſcantur, aſſerimus, D
eundem uideamur dicere autorem culpæ, quem profitemur conditorem eſſe naturæ. Quod nos à ſenſu noſtro penitus abdicamus, qui Deum iuſtum, bonum, ſic humanæ ſubſtantiæ, & interiorum exteriorumq́ue ſenſuum nouimus creatorem, ut prorſus ab illo ſit quicquid pertinet ad naturam, & prorſus non ab illo ſit quicquid contra naturam eſt. Peccatum autem contra naturam eſt, de qua mors & omnia quæ ſunt mortis oriuntur. Quibus malis tunc ſe homo induit, quando illum fide obedientiaq́ue priuatum, in ſuas promiſsiones diabolus à Dei lege traduxit, omniaq́ue ſibi poſteritatis eius germina, per conditionem deprauatæ ſtirpis, obſtrinxit. Vnde ſi qua in Chriſto noua creatura eſt, libera ſit diabolo, & ſubijciatur Deo, reformata à deformitate ſua ad imaginem eius, qui creauit eam. Quod niſi fiat, remanet in illo, in quo omnes moriuntur, non habens ſortem in eo, in quo omnes uiuificantur. Non igitur cuiuſquam peccati autor eſt, ſed naturæ creator eſt. Quæ cùm poteſtatem habuerit non delinquendi, ſponte deliquit, & deceptori ſuo propria uoluntate ſe ſubdidit. Nec naturali, ſed captiuo motu uerſatur in uitio, donec moriatur peccato & uiuat Deo: quod ſine gratia Dei facere non poteſt: quia libertatem, quam libertate perdidit, niſi Chriſto liberante non recipit.
Act. 4. Non eſt enim aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat ſaluos fieri.

OBIE

A OBIECTIO VI.

QVO'D Deus tale in hominibus plaſmet arbitrium, quale eſt dæmonum: quod proprio motu nihil aliud poſsit, uel uelit, niſi malum.

RESPONSIO.

TOTVS quidem mundus, ſicut ait Ioannes apoſtolus, in maligno poſitus eſt: & multorum hominum talis eſt malitia, qualis & dæmonũ. Qualibus dicebat dominus: Progenies uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? & uos de diabolo patre nati eſtis, & cõcupiſcentias patris ueſtri facere uultis. Sed hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quòd hominibus etiam ualde malis ſuper eſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autẽ nulla eſt in æternum ſeruata conuerſio. Sicut ergo præuaricatoribus angelis nõ Deus indidit illã, quæ in ueritate non ſtetit, uoluntatem: ita nec hominibus hunc affectum, quo diabolum imitarentur, inſeruit. Mendax enim de proprio loquitur: & liber à mendacio non erit, niſi eum ueritas liberauerit. 1.Ioan. 5. Matth. 3.

OBIECTIO VII.

QVO'D hæc ſit uoluntas Dei, ut magna pars Chriſtianorum ſalua eſſe nec uelit, nec poſsit.

RESPONSIO.

B SI de his hoc dicitur, qui pietatem Chriſtianæ cõuerſationis & fidei deſerentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores inreuocabiliter tranſierunt, nõ dubiũ eſt, quòd talem uoluntatẽ habentes ſalui eſſe nolunt: & quandiu ſalui eſſe nolunt, ſalui eſſe nõ poſſunt. Sed nullo modo credendũ eſt huiuſmodi homines, in hanc deſperationem ex Dei uolũtate cecidiſſe, cum potius alleuet dominus omnes, qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Nemo enim niſi illius gratia erigitur, nemo niſi illius gratia ſtabilitur. Dei ergo uoluntas eſt, ut in bona uoluntate maneatur: qui & prius quàm deſeratur, neminem deſerit: & multos deſertores ſæpe conuertit. Pſal. 144.

OBIECTIO VIII.

QVO'D nolit Deus, ut omnes catholici in fide catholica perſeuerẽt, ſed uelit ut magna ex inde pars apoſtatet.

RESPONSIO.

NON eſt diſsimilis blaſphemiæ huius impietas, à prçcedente ſententia: quod ergo ad illam, hoc etiam ad iſtam, quæ in nullo eſt diuerſa reſponſum ſit.

OBIECTIO IX.

QVO'D uelit Deus, ut magna pars ſanctorum, à ſanctitatis propoſito ruat.

RESPONSIO. C

NEC huius definitionis inſania aliud ſonat, quàm gemina obiectio prælocuta eſt. Vnde mirandum eſt obijcientem tertio repetiſſe, quod ſemel dixiſſe ſuffecerat: ſed ut res eſt, numerum criminationis augere uoluit, quia ſenſum uariare non potuit.

OBIECTIO X.

QVOD adulteria, & corruptelæ uirginum ſacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædeſtinauit, ut caderent.

RESPONSIO.

DETESTANDA & abominanda opinio, quæ Deum cuiuſquam malę uoluntatis, aut malæ actionis credit autorē: Cuius prædeſtinatio nunquàm extra bonitatem, nunquàm extra iuſti-
Pſal. 24. tiā eſt: Vniuerſæ enim uię domini miſericordia & ueritas. Adulteria enim maritatarum, & corruptelas uirginum non inſtituere nouit ſancta diuinitas, ſed damnare: nec diſponere, ſed punire. Quæ mala homines cum admittunt, ſuis concupiſcentijs & cupiditatibus ſeruiunt: quas ab illa prima
Pſal. 36. uoluntariæ præuaricationis labe traxerunt: cùm autem declinant à malo, & faciunt bonum, à domino greſſus hominis diriguntur, & uiam eius
2. Cor. 13. uolet. Propter quod dicit Apoſtolus: Oramus autem ad dominum, ut nihil mali faciatis: nō ut nos probati appareamus, ſed ut uos quod bonum D
eſt faciatis. Non ergo caſus ruentiū, nec malignitatē iniquorū, neq; cupiditates peccantiū prædeſtinatio Dei, aut excitauit, aut ſuaſit, aut impulit: ſed planè prædeſtinauit iudiciū ſuum, quo unicuiq; retributurus eſt prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Quod iudicium futurum omnino non eſſet, ſi homines Dei uoluntate peccarent. Erit autem manifeſtiſsime. Et omnis homo quem diſcretio diuinæ ſcientiæ in ſiniſtra cōſtituerit parte, damnabitur: quia non Dei, ſed ſuam executus eſt uoluntatem.

OBIECTIO XI.

QVOD quando inceſtant patres filias, & matres filios: uel quando ſerui dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædeſtinauit, ut fieret.

RESPONSIO.

SI diabolo obijceretur, quòd talium facinorum ipſe autor, ipſe eſſet incentor, puto quòd aliqua ratione exonerare ſe hac poſſet inuidia, & alium ſcelerum patratorem de ipſorum uolūtate uinceret. Quia etſi delectatus eſt furore peccantium, probaret tamen ſe nō intuliſſe uim criminū. Qua ergo inſipictia, qua'ue demētia definiē ad Dei referendū eſſe cōſiliū, quod nec diabolo in totū aſcribi poteſt, qui in peccantium flagitijs illecebrarū adiutor, non uoluntatum credendus eſt eſſe generator

A nerator. Nihil ergo talium negotiorum Deus prædeſtinauit, ut fieret: nec illam animam nequiter, turpiterq́ uicturam, ad hoc, ut taliter uiueret, præparauit: ſed talem futuram non ignorauit, & de tali iuſtè ſe iudicaturum eſſe præſciuit. Atque ita ad prædeſtinationem eius nihil aliud referri poteſt, niſi quòd aut ad debitam iuſtitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

OBIECTIO XII.

QVOD Dei prædeſtinatione efficiantur de filijs Dei, filij diaboli, & de templo ſancti ſpiritus templa dæmonum, & de membris Chriſti membra meretricis.

RESPONSIO.

PRAEDESTINATIO Dei, etſi apud nos, dum in præſentis uitæ periculis uerſamur, incerta eſt, apud illum tamen, qui fecit quæ futura ſunt, incommutabilis permanet: nec quæ illuminauit, obcæcat: nec quæ ædificauit, deſtruit: nec quæ plantauit, euellit. Sine pœnitentia enim ſunt dona & uocatio Dei: & firmum fundamentū Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: Cognouit dominus qui ſunt eius. Nullo igitur modo prædeſtinatio Dei facit, ut aliqui ex filijs Dei, filij ſint diaboli: aut ex templo ſancti ſpiritus, templa ſint dæmonum: aut ex mem- 2.Timoth.2.
B bris Chriſti, fiant membra meretricis: ſed potius prædeſtinatio facit, ut ex filijs diaboli, fiant filij Dei: & ex templo dæmonum, templum ſit ſpiritus ſancti: & ex membris meretricis, membra ſint Chriſti. Quia ipſe alligat fortem, & uaſa eius rapit, eruens ea de poteſtate tenebrarum, & transferēs de cōtumelia in gloriam. Hi autem de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum: uoluntate exierunt, uoluntate ceciderunt. Et quia præſciti ſunt caſuri, non ſunt prædeſtinati. Eſſent autem prædeſtinati, ſi eſſent reuerſuri, & in ſanctitate ac ueritate manſuri. Ac per hoc prædeſtinatio Dei, multis eſt cauſa ſtandi, nemini eſt cauſa labendi. 1.Ioan.2.

OBIECTIO XIII.

QVOD omnes illi fideles & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, quando ad uomitum ſuum relabuntur, uitio quidem ſuo hoc facere uidentur: ſed ipſius uitij cauſa eſt diuina prædeſtinatio, quæ illis latenter ſubtrahit bonas uoluntates.

RESPONSIO.

IDEM blaſphemiarum ſpiritus perſeuerat, & à præcedentibus mendacijs ſubſequens impietas non recedit: quam prorſus uera ratio probat, & incunctanter ſana doctrina condemnat. Quia omnibus quidem à fide ad infidelitatē, à ſanctitate ad turpitudinē relapſis,

& ante finem uitæ nulla emendatione purgatis, nihil aliud quàm mors C
æterna debetur: ſed nefas eſt Deo aſcribere cauſas taliũ ruinarũ. Qui etſi
ex æterna ſcientia præcognitũ habet, quid unius cuiuſq; meritis retribu-
turus ſit, nemini tamen per hoc quod falli non poteſt, aut neceſsitatẽ, aut
uoluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iuſtitia & pietate quis deficit,
ſuo in præceps fertur arbitrio, ſua concupiſcentia trahitur, ſua perſuaſio-
ne decipitur. Nihil ibi pater, nihil filius, nihil agit ſpiritus ſanctus: nec
tali negotio quicquam diuinæ uoluntatis interuenit: Cuius opere multos
ſcimus, ne laberentur, retentos: nullos autem, ut laberentur, impulſos.

OBIECTIO XIIII.

QVOD pars magna illa Chriſtianorum catholicorũ fidelium, atque
ſanctorum, quæ ad ruinam & perditionem prædeſtinata eſt, etiam ſi petat
à Deo ſanctitatis perſeuerantiam, non impetrabit: eò quòd mutari non
poteſt diuina prædeſtinatio, quæ illos præordinauit, præparauit, præ-
aptauit, ut caderent.

RESPONSIO.

AD præuaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corru-
ptelam diſciplinæ, ad deſertionem fidei, ad perpetrationem qua-
liſcunque peccati, nulla omnino eſt prædeſtinatio Dei. Nec fieri
poteſt, ut per quem à talibus malis ſurgitur, per eum in talia decidatur. Si D
ergo in ſanctitate uiuitur, ſi in uirtutem proficitur, ſi in bonis ſtudijs per-
manetur, manifeſtum munus eſt Dei, ſine quo nullius boni operis fructus
adquiritur. Si autem ab his receditur, & ad uitia atque peccata tranſitur,
nihil ibi Deus malæ tentationis immittit: & receſſurum non deſerit antè,
quàm deſerat: & facit plerunq;, ne deſerat, aut etiam ſi diſceſsit, ut redeat.
Quur autem illum retineat, illum non retineat, nec poſsibile eſt compre-
hendere, nec licitum ueſtigare: cum ſcire ſufficiat, & ab illo eſſe quòd ſta-
tur, & non ab illo eſſe quòd ruitur.

OBIECTIO XV.

QVOD omnes illi fideles & ſancti qui ad æternam mortem præde-
ſtinati ſunt, poſteaquàm ceciderint, ſic à Deo diſpenſentur, ne poſsint uel
uelint per pœnitentiam liberari.

RESPONSIO.

NON ueraciter, nec ſapienter hoc dicitur. Qui enim à fide & ſan-
ctitate exciderunt, ſicut uoluntate prolapſi ſunt, ita uoluntate
non ſurgunt: & dominatum concupiſcentiarum, quibus ſuccu-
buerunt, ſponte patiuntur. Si qui autem captiuitatem ſuam gemunt, &
iudicantes ſemetipſos, ad miſericordiam Dei, mutato corde, confugiunt,
non ſine ſpiritu diuinæ uiſitationis hęc faciunt. Hæc enim mutatio dexte-
ræ excelſi:

A ræ excelſi: qui innumeris lapſis dat pœnitentiam, ut reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur ad ipſius uoluntatem. Nemini autem Deus correctionis adimit uiam, nec quenquam boni poſsibilitate diſpoliat. Quia qui ſe à Deo auertit, ipſe & uelle quod bonum eſt, & poſſe ſibi ſuſtulit. Non eſt ergo conſequens, ſicut putant qui talia obijciunt, ut Deus, quibus pœnitentiam non dederit, reſipiſcentiam abſtulerit: & quos non leuarit, alliſerit: cum aliud ſit inſontem in crimen egiſſe, quod alienum eſt à Deo: aliud criminoſo ueniam non dediſſe, quod de peccatoris eſt merito.

OBIECTIO XVI.

QVO'D magna pars illa fidelium atq; ſanctorum, quæ ad æternam mortem prædeſtinata eſt, quando dicit Deo in oratione dominica: fiat uoluntas tua: nihil aliud, quàm contra ſe petat: id eſt, ut cadant & ruant: quia uoluntas Dei hæc eſt, ut æterna morte pereant.

RESPONSIO.

NON HOC ueritas dicit, quòd hæc ſit uoluntas Dei, ut fideles & ſancti à fide atq; innocentia ruant, & pereant in æternum: ſed ueritas dicit: Hæc eſt uoluntas eius, qui me miſit, patris, ut omne *Ioan. 6.* quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in no-B uiſsimo die. Quod ergo pater filio dedit, filius omnino non perdit. Idem enim dicit: Omne quod dat mihi pater, uenit ad me, & non eijciam foras. *Ioan. 6.* Quòd ſi per generalitatem uocationis, & per abundantiam bonitatis Dei etiam non perſeueraturi, perſeueraturis admixti ſunt, hi cum à pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex ſua uoluntate deficiunt: nec impelluntur ut cadant, nec eijciuntur ut deſerant: caſuri tamen & receſſuri ab eo, qui falli non poteſt, præſciuntur. Quandiu itaque in oratione dominica dicunt: fiat uoluntas tua: non hoc contra ſe petunt, quod Deus nullo modo ulla ratione facturus eſt: id eſt, ut cadant & ruant. Hoc enim ipſorum nequitia, ipſorum eſt conſummatura libertas. Sed planè illud contra ſe petunt, quod diuinæ uoluntatis eſſe non dubium eſt: ut ſcilicet, cum uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & ſederit ſuper thronum gloriæ ſuæ, congregentur ante eum omnes gentes, & ſeparet eos abinuicem, alios ad dextram, alios ſtatuens ad ſiniſtram: & audiant eum dextri dicentem: Venite benedicti patris mei, poſsidete regnum paratum uobis à conſtitutione mundi. *Math. 25.* Audiant & ſiniſtri: Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Igitur qui facturi non ſunt uoluntatem Dei, & petunt ut fiat uoluntas Dei, in eo quod Dei uoluntate faciendum eſt, audiuntur, ut imitatores diaboli cum diabolo iudicentur. Qui enim uoluntatem Dei ſpreuerunt inuitantem, uoluntatem dei ſentient uindicantem.

FINIS.

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS, AD EXCERPTA, QVAE DE GENVENSI CIVITATE SVNT MISSA, RESPONSIONES. C

CAMILLO ET THEODORO VENERABILIBVS PRESBYTERIS, PROSPER.

IN LIBRIS beatæ memoriæ Auguſtini Epiſcopi, quorum titulus eſt, de Prædeſtinatione ſanctorum, quædam ſanctitatẽ ueſtram uel inſolita, aut minus clara, mouerunt, quæ ad humilitatẽ meam, de contextu diſputationis excerpta, miſiſtis: ut quo intellectu, uel quo iudicio ea acceperim, noſceretis: quaſi plus in me, quàm in uobis ad hæc introſpicienda eſſet ingenij: ac non magis in hoc examine ueſtræ facultatis debueritis exercere menſuram: & ſi aliqua uos morabatur obſcuritas, decurrere ad patrem luminum, à quo D deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, & à quo datur ſpiritus ſapientiæ & intellectus: ueruntamen præceptis ueſtris obſequium meum non ſubtraham, & adiuuante domino, qui ſapientiam præſtat paruulis, de capitulis iſtis, quid cum ſanctis & eruditis fratribus ſentiam, breuiter indicabo, petens, ne, ubi eſt ſimplicitas obedientiæ, præſumptionem eſſe putetis doctrinæ. De excerptis itaque hæc prima propoſuiſtis: in quibus uerba ſunt Sancti Auguſtini Epiſcopi.

DVBIVM PRIMVM.

IAcob dilexi, Eſau odio habui. Ad hoc perduxi ratiocinationem, ut diRom. 9. cerem: Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam quæ ipſe daturus ſit, ſed fidem elegit in præſcientia. Vt quem ſibi crediturum eſſe præſciret, ipſum elegerit, cui ſanctum ſpiritum daret: ut bona operando etiam uitam æternam conſequeretur. Nondum diligentius quæſieram, nec adhuc inueneram, qualis eſſet electio gratiæ.

DVBIVM II. In uerbis eiuſdem.

AC deinde ſubiunxi: Quòd ergo credimus, noſtrum eſt: quòd autem bona operamur, illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum. Profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ datur in eodem ſpiritu: utrunque noſtrum eſt

propter

A propter arbitrium uoluntatis: utrunque tantum datum eſt propter ſpiritum fidei & charitatis.

DVBIVM III. In uerbis eiuſdem.

AC per hoc quod etiam poſtea dixi: quia neq; uelle poſſumus, niſi uocemur: & cum poſt uocationem uoluerimus, non ſufficit uoluntas noſtra, & curſus noſter, niſi & Deus uires credentibus præbeat, & ducat, quò uocat. Ac deinde ſubiunxit: Manifeſtum eſt ergo non uolentis, neq; currẽtis, ſed miſerẽtis Dei eſſe quòd bene operemur. Omnino uerißimum eſt, ſed parum de ipſa uocatione diſſerui, quæ ſit ſecundũ propoſitum Dei. Non enim omnium qui uocãtur talis eſt, ſed tantùm electorum.

RESPONSIO AD HAEC TRIA.

IN HIS tribus capitulis, licet diuiſa ſint à diſputatione corpora, & eo ipſo obſcuriora ſint facta, quòd & præcedentibus, & medijs, & ſubſequentibus non cohærent: intelligo tamen quòd unam atq; eandem cauſam ſcriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum primo conuerſionis ſuæ tempore meliora ſenſiſſe, quãdo æſtimabat, quòd fides, qua Chriſtiani ſumus, nõ eſſet ex gratia,
B nec ex dono haberetur Dei, ſed eſſet ex ipſo homine, & ex arbitrij libertate. Modo autem errare eum, quia aſſereret ipſam etiã fidem, Dei eſſe donum: & ad hanc quoque pertinere quod dictum eſt: Quid autem habes quod non accepiſti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propoſitum Dei referre, quam prius ad præſcientiam retuliſſet. Ad hanc ergo obiectionem reſpondet, ſe, antè quàm cognoſceret gratiæ ueritatem, & antè quàm regendæ præponeretur eccleſiæ, in hac opinione ignoranter erraſſe: ſed in ipſo epiſcopatus ſui exordio, ſanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanenſi antiſtite, de Iacob electione & de Eſau reiectione conſultò, totam quæſtionem ad hos geminos pertinentem, ſagaciore diligentia uentilaſſe: & omnibus ratiocinandi uiribus hoc indubitãter agnouiſſe, quòd electionem gratiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, unde incipiunt omnia merita, donum ſit Dei: ne gratia non ſit gratia, ſi aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit. Itaque in eo quod dictum eſt, Iacob dilexi, oſtenſum eſſe quid homini donaretur: & in eo quod dictum eſt, Eſau autem odio habui, oſtenſum eſſe quid homini deberetur. Hoc autem ſe in libro Retractationum ſecundo ſuo opere ſtudioſè recoluiſſe. Et cum omnes opiniones ſuas cenſoria grauitate diſcuteret, iſtam, quam obtrectatores eius eligunt, improbaſſe, quam ante Pelagianæ hæreſis ortum futuro errori amicam eſſe præuidit, & reuelata ſibi gratiæ ueritate reiecit. Quæ igitur ratio eſt, ut hanc uiri huius profeßionem non approbemus, qua nos ad caſtigandas opiniones noſtras, ſi quas fortè

1. Cor. 7.

imprud

imprudenter incidimus, exemplo ſuæ correctionis inſtituit: & qua docet C à Deo nos accipere, quod ut accipiamus, iubemur orare. Si enim conſideremus Pelagianæ argumenta perfidiæ, quid magis nititur obtinere, quàm ut uideatur gratia Dei ſecundum merita noſtra dari, ut in eo ipſo in quo gratiam neceſſariam confitetur, meritis eam humanæ uoluntatis eneruet? Quam peruerſitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera non putat pertinere. Aut ideo eam ſe iactitat ad Deum referre, quia ab ipſo ſit creata natura, cui rationabilem inſeruit libertatem, per quam unuſquiſque & credere, & non credere in ſua habeat poteſtate. Et de hoc naturali bono qui nullis præcedentibus meritis, cum crearetur, accepit, cætera dona mereatur. Hoc autem qui aſſerit, fatetur (credo) nobiſcum, quòd in primo Adam omnium hominum natura uitiata ſit: nec negat eam in illo lapſu, ſuas amiſiſſe uirtutes, quas niſi per gratiam recipiat, habere non poſsit. Quid eſt autem quod eidem naturæ, ſolam fidem non uult eſſe præreptam, quam niſi primam amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo: & cùm ſpiritu ſuperbiæ inebriatus eſſet, diſceſsit à domino cor eius: & factus eſt ſeruus apoſtatæ, dum liber uult eſſe iuſtitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, niſi Deus daret: nec haberemus dilectionem ſanctam, niſi charitas Dei diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: cùm poſtremò nemo haberet ſapientiam & intellectum, conſilium & fortitudinem, ſcientiam & pietatem ac timorem D domini, niſi has uirtutes ſpiritus ſanctus daret, quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, niſi eam idem ſpiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde ſi quod Adam perdidit, poſteritas non amiſit, ipſum ſolum læſit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in uno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago damnata eſt. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei eſſe defenditur, & in nullo nobis poterit Pelagianus error illudere: qui, ut gratiam perſuadeat debitam, fidem non uult eſſe donatam. Quia ergo nec iuſta, nec rationabilis intelligitur eorum fuiſſe perſuaſio, qui huius uiri ſcientiam tot incrementorum profectibus ædificatam, tot annorum ſtudijs expolitam, ad adoleſcentiæ rudimenta reuocabant, ut magis ſuffragaretur hæreticis, quod inter initia conuerſionis ſuæ imperitè ſenſerat, quàm prodeſſet catholicis, quod pontificali diligentiæ ueritas reuelarat: meritò illos hoc præiudicio utentes, & in his, quæ dudum abdicata fuerant, immorantes, pij doctoris grauitas notat: quòd qui curauerunt omnes ſenſus ipſius indagare, noluerint cum eius eruditione proficere. Sed iam conſideremus quale ſit, quod de ſubſequentibus adnotaſtis.

A

DVBIVM IIII.

NOn quia credere uel non credere, non eſt in arbitrio uoluntatis humanæ, ſed in electis præparatur uoluntas à domino.

RESPONSIO.

IVNGAMVS quod ſequitur, ut quod propoſitum eſt, de connexo ſermone ſit clarius: ideo ad ipſam quoque fidem pertinet. Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? 1. Cor. 4.
Multi audiunt uerbum ueritatis, ſed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum alijs præparetur, alijs non præparetur uoluntas à domino, diſcutiendum eſt utique, quid ueniat de miſericordia, quid de iudicio. Quod quærebat Iſraël, hoc non eſt conſecutus: electio autem cõſecuta eſt, Rom. 11.
cæteri uerò excæcati ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Dedit illis ſpiritum cõpunctionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant uſque in hodiernum diem. Et Dauid dicit: Fiat menſa eorum in laqueum, & in uenationem, & in ſcandalum, & in retributionẽ illis: Obſcurentur oculi eorum, ne uideant, & dorſum eorum ſemper incurua. Ecce miſericordiam & iudicium: miſericordia in electione, quæ conſecuta eſt iuſtitiam Dei: iudiciũ uerò in cæteros, qui excæcati ſunt: & tamen illi quia uoluerũt crediderũt: Eſa. 6. Pſal. 68.
B illi, quia noluerunt, non crediderunt. Miſericordia igitur & iudicium, in ipſis uoluntatibus facta ſunt: electio quippe iſtis gratiæ eſt, non utiq; meritorum. Superius enim dixerat: Sic enim in hoc tempore reliquiæ per Rom. 11.
electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autẽ gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia, iam nõ eſt gratia. Gratis ergo conſecuta eſt quod cõſecuta eſt electio. Non præceſsit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis. Pro nihilo ſaluos fecit eos. Cæteri autem qui excæcati ſunt, ſicut ibi non tacitum eſt, in retributione factum eſt: uniuerſæ uiæ domini Pſal. 24.
miſericordia & ueritas. Inueſtigabiles autem ſunt uiæ ipſius. Inueſtigabilis igitur miſericordia qua gratis liberat, & ueritas qua iuſtè iudicat. Hæc omnia apud pium catholicumq; lectorem, quid offenſionis pariunt? quid contradictionis incurrunt? Nunquid falſum eſt, quod præparatur uolũtas à domino? Nunquid non quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei? Nunquid hominẽ ab homine natura diſcernit, ac nõ potius gratia ab infideli fidelem? Nunquid poteſt ullus dicere habere ſe, quod non accepit? aut quaſi de non accepto, ſed proprio gloriari? quod ſi non accepiſſet, utique non haberet. Nunquid dubiũ eſt, cum uerbum ueritatis prædicatur, alios uolũtate credere, alios uolũtate nõ credere? Sed cũm illoꝝ cor Deus aperuerit, illorum autẽ non aperuerit, diſcernẽdum eſt quid ueniat de miſericordia, quid de iudicio. Poſt cõmemorationem autem Apoſtolicę ſententiæ, quam propheticis teſtimonijs aſtruit, quòd iuſtitiã Dei, quã Iſraël quærẽs cõſecutus non eſt, electio ſit cõſecuta per gratiã, cæteris ex retribu- Rom. 8. Rom. 11.

tione cæcatis,nunquid non uerisſime dictum eſt : ecce miſericordia & iu- C
dicium? miſericordia in electione,quę cōſecuta eſt iuſtitiam Dei: iudicium
uerò in cæteris,qui excæcati ſunt. Et paulò pòſt: Gratis ergo cōſecuta eſt,
quod cōſecuta eſt electio. Non præceſsit aliquid eorum quod priores da-
rent,& retribueretur illis:pro nihilo ſaluos fecit eos. Cæteris autē qui ex-
cæcati ſunt,ſicut ibi non tacitū eſt,in retributione factum eſt. Quis hic lo-
cus querimoniæ,niſi apud inimicos gratiæ:qui, niſi ad retributionem re-
feratur quod gratis datur, ad iniquitatem uolunt pertinere quod reddi-
Pſal. 24. tur? Deinde quod de Propheticis intulit uerbis: Vniuerſæ uiæ domini mi
ſericordia & ueritas:quis negauit? Aut quod de apoſtolico adnexuit cen-
Rom. 11. ſu:Inueſtigabiles ſunt autem uiæ ipſius? Inueſtigabiles igitur ſunt,& miſe-
ricordia qua gratis liberat,& ueritas qua iuſtè iudicat. Non eſt ergo ſana-
rum mentium iſta reprehendere:& inueſtigabiles uias domini,hoc eſt, do
na miſericordiæ & iudicia ueritatis,Pelagianorū elationi penetrabilia de-
putare. Quia ſecundū ipſos nō latet cōſiliū Dei, nec in occulto eſt diuinæ
ratio uolūtatis,ſi erga omnē hominē tam gratia Dei, ꝙ & ira merito eſt.

DVBIVM V.

POST hæc poſuiſtis quod infrà dictum eſt : Fides igitur & inchoata,
& perfecta,donum Dei eſt:& hoc donum quibuſdam dari, quibuſdā
non dari,nō dubitet,qui nō uult manifeſtiſsimis ſacris literis repugnare.

RESPONSIO. D

HOC qui non recipit,cuius uidetur eſſe ſententiæ,niſi dicentis : fi-
des per quam iuſtificor, ex me eſt : & hoc bonum , ex quo iuſtus
uiuit,non accepi per gratiā,ſed habeo per naturam? Si ergo fides
donum dei non eſt,fruſtra & de ſua pro non credentibus orat ut credant,
Gal. 2. & ſufficit impijs magiſteriū legis adhiberi:de qua dictum eſt: Si ex lege eſt
iuſtitia,ergo Chriſtus gratis mortuus eſt:quod ſimiliter dici poteſt etiā de
2. Theſ. 2. natura. Fruſtra etiā Apoſtolus gratias agit Deo pro his, qui Euangelium
receperunt:cum hoc ſecundū Pelagianos nō Dei ſit præſtitū munere, ſed
Rom. 1. ex ſola habeatur hominum uoluntate. Et fruſtra quibuſdā precatur idem
1. Cor. 13. Rom. 3. Apoſtolus,ut ſit eis pax & charitas cum fide à Deo patre & domino Ieſu
Chriſto:ut iam non ſolùm de fide, ſed etiam pace & charitate, ſuperbia
hæreticorum conuincatur dicere de proprio ſe has habere uirtutes.
Quòd ſi hæc ex homine ſunt, quid obeſt, ut non ex ſemetipſo habeat &
cætera bona quæ inferiora ſunt, cum audeat ſibi deputare quæ ſumma
ſunt, & ſine quibus alia, quamuis multa & clara,non proſunt? Non po-
teſt itaque merito refutari quod dictum eſt : Fides igitur & inchoata &
Ephe. 2. perfecta,donum Dei eſt : quia eadem & Apoſtoli uox eſt, dicentis : Gra-
tia ſalui facti eſtis per fidem , & hoc non ex uobis : Dei enim donum eſt,
non ex operibus : ne fortè quis extollatur. Et: Vobis donatum eſt pro
Philip. 1. Chriſto,non ſolùm ut in eum credatis,ſed etiā ut patiamini pro eo. Et ite-
rum

A rum per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in autorem fidei,& conſummatorem Ieſum. Quibus,& plurimis alijs Heb. 12. teſtimonijs diuinarum ſcripturarum,indubitanter agnoſcitur: quoniam ſicut ab hoc uiro definitum eſt, fides & inchoata & perfecta,donum eſt Dei: & hoc donum,inquit,quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omnino non dubitat,qui non uult manifeſtiſsimis ſacris literis repugnare. Nõ putemus hoc ueraciter dictũ,ſi omnes homines fideles ſunt: ſed cum alij credant,alij uerò non credant,dicatq́ Apoſtolus: Non enim omnium eſt 2. Theſ. 3. fides: quis non uideat fidem,quam acceperunt qui habent, non accepiſſe qui non habent?

DVBIVM VI.

DEINDE ait: Cur autem non omnibus detur.

RESPONSIO.

FIDELEM mouere non debet, qui credit ex uno omnes iſſe in condemnationem ſine dubitatione iuſtiſsimam: ita ut nulla eſſet Dei iuſta reprehenſio,etiã ſi nullus inde liberaretur. Vnde cõſtat magnam eſſe gratiam quòd plurimi liberantur:& quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoſcunt: ut qui gloriatur, non in ſuis meritis, B quæ paria uidet eſſe damnatis,ſed in domino glorietur.

DVBIVM VII.

CVR autem iſtum potius quàm iſtum liberet.

RESPONSIO.

INSCRVTABILIA ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ ipſius. Melius enim & hic audiemus: O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? quàm dicere audeamus, quaſi nouerimus quod Rom. 9. occultum eſſe uoluit,qui tamẽ aliquid iniuſtũ uelle nõ potuit. Hæc omnia ſi nõ rectè dicta ſunt,ſcrutabilia ſunt iudicia Dei, & ueſtigabiles uiæ eius. Nec occultũ eſt,quare ille potius quàm iſte ſaluaĩ,& in ſe,non in domino gloriabitur,qui,alijs uitio ſuo pereuntibus,electione dignus inuentus eſt. Ac ſic iuſtitia quidẽ erit quòd plurimi damnãtur: ſed nõ erit gratia quòd plurimi liberãtur. Abſit hæc à catholicis cordibus,abſit talis impietas, ut quenquã putemus meritis ſuis erui de poteſtate tenebrarũ, & in regnũ filij Dei debita nõ gratuita adoptiõe trãſferri. Magno peccato perijt Adã, & in illo oẽs perierũt. Quia omni homini damnata natiuitate genito, hoc in Adã debeĩ,ut pereat. Et ſicut nõ poſſumus cõqueri de eo,quòd in præteritis ſeculis dimiſit omnes gentes ingredi uias ſuas,ita iuſtã non haberemus querelã, ſi cũ eis,cum quibus nobis fuit cauſa cõmunis, ceſſante adhuc gratia,periremus. Quę tamẽ ſicut tunc de omni mundo eruit paucos, ita nunc de uniuerſo genere hominum ſaluat innumeros: non ſecundum

2. Timo. 1. opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum, & gratiam quæ data eſt no C
bis in Chriſto Ieſu ante tempora æterna.

DVBIVM VIII.

SVBNEXVISTIS etiam, quod poſt multa differens ait: eſt ergo in malorum poteſtate peccare: Vt autem peccando hoc uel hoc illa malitia faciat, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei, diuidentis tenebras, & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra uoluntatem Dei, non impleatur, niſi uoluntas Dei.

RESPONSIO.

QVOD cum ſit apertiſsimæ ueritatis, miror inter obſcura decerptum: quaſi non ex cohærentibus potuerit omnis hæſitatio lectoris abſolui. Inſpicite ergo quod ſequit: Legimus, inquit, in Acti-
Act. 4. bus apoſtolorum, quòd cum dimiſsi à Iudæis apoſtoli ueniſſent ad ſuos, & indicaſſent quanta eis ſacerdotes & ſeniores fecerunt, leuauerũt illi uocem unanimes omnes ad dominum, & dixerunt: Domine tu es qui feciſti
Pſal. 2. cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Conuenerunt enim in ueritate, in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum quem unxiſti, Herodes & Pilatus & populus Iſraël, facere, quanta manus tua & D
conſilium prædeſtinauit fieri. Si ergo quæ per os patris noſtri Dauid ſpiritus ſanctus prophetauit, aliter intelligi ullo modo, quàm ab apoſtolis ſunt intellecta, non poſſunt, & Herodes ac Pilatus & populus Iſraël fecerunt quanta manus Dei & conſilium prædeſtinauit fieri, quid inconueniens ait admirabilis diſputator? eſt, inquiens, in malorum poteſtate peccare: ut autem peccando hoc uel hoc illa malitia faciat, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei diuidentis tenebras & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra uoluntatem Dei, non impleatur niſi uoluntas Dei. Male enim uelle facilimum eſt malis: & eorum damnabilem uoluntatem nõ dubium eſt à Dei poteſtate concludi, ut effectum cupiditatis ſuæ, niſi ille permiſerit, habere non poſsint. Vti autem ſapientiam & iuſtitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipſorum prodeunt appetitu, ad implenda conſilia & iudicia ſua, nullus, uel tenuiter ſecundum pietatem doctus, ignorat: qui uidet Dei patris optimam uoluntatem, non parcentis filio ſuo, ſed pro nobis omnibus tradentis eum, peſsima traditorum Iudæ & Iudæorum uoluntate completam: Et qui in Euangelicis pa-
Ioan. 19. ginis legit, dicente Pilato ad Ieſum: Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittendi te? reſponſiſſe dominum: non haberes in me poteſtatem ullam, niſi eſſet tibi data deſuper. Diuidit itaq; Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles

ſunt

A ſunt tenebræ,quia eis bene utitur Deus,qui etiã de opere ipſorum, quod filijs lucis in bonum procederet,ordinauit: tantum progredi ſinens maliciam nocere cupientium,quantum eam ſanctis ſuis uel caſtigandis nouit utilem uel probandis: ut hinc etiam quod faciunt cõtra uoluntatem Dei, non impleatur niſi uoluntas Dei.

DVBIVM IX.

SEQVITVR deinceps quod in libro inuenitur ſecundo: an quiſquam dicere audebit,Deum non præſciſſe quibus eſſet daturus ut crederent,aut quos daturus eſſet filio ſuo, ut ex eis non perderet quẽquam? Quæ utiq; ſi præſciuit,profectò beneficia ſua, quibus nos dignatur liberare,præſciuit.Hæc eſt prædeſtinatio ſanctorum, nihil aliud, præſcientia ſcilicet,& præparatio beneficiorum Dei,quibus certiſsimè liberãtur, quicunque liberantur.Cæteri autẽ ubi,niſi in maſſa perditionis iuſto diuino iudicio relinquuntur,ubi Tyrij relicti ſunt & Sidonij, qui etiam credere potuerũt,ſi mira illa Chriſti ſigna uidiſſent? Sed quomodo ut crederent, non eis erat datum, etiam unde crederent eſt negatum.

RESPONSIO.

B QVI ISTIS reſiſtunt, hoc ſentire apertiſsimè probantur, quod fides non ſit donum Dei, & quòd gratia non præueniat liberum arbitrium,ſed ſequatur,& quòd gratia Dei ſecũdum merita noſtra detur. Nam ſi aliquid conferri homini per gratiam confitẽtur, & id non accipit niſi fides,quæ accepta non eſt,in ipſa eſt meritum, cui nõ donum datur,ſed debitum redditur.In hac ſententia poſiti, conſequenter ſapiunt, eos eſſe prædeſtinatos in uitam æternam, quos per liberæ uoluntatis arbitrium fideles futuros præſcierit Deus, ut ipſa electorum prędeſtinatio non ſit niſi retributio. Atque ita in his, qui prædeſtinati ſunt ſecundum propoſitum eius qui uniuerſa operatur, non operetur Deus fidem: nec ulla ſint hominis merita, ſi Deus operatur uniuerſa. Vere qui iſta ſentiunt, fidẽ non acceperunt: aut quã acceperant perdiderunt,ſequẽdo uaniſsimam Pelagianorum ſuperbiã,& in ſe, & in domino gloriãdo, qui operatur omnia in omnibus,bona profectò,non mala.Et ſi omnia bona, utique & fidẽ,ſine qua nemo poteſt placere: & quæ eſt uirtutũ omniũ fundamentum. Quale eſt autem, ut, cum Dei ſit ædificatio: Et,Niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborant, qui ædificant eam: aut nolint iſti fundamentum ad ædificium pertinere, aut ſe uelint inchoare, quod dominus poſſit extruere? Non erit ergo illis principium filius Dei, non fundabuntur in ipſo angulari lapide Chriſto Ieſu: nec de eis dictum *1. Corin. 3.* *Pſal. 126.*

2. Timo. 2. eſt: Firmum autem fundamentum Dei ſtat: quia totam electionem ſuam C
ſolubili arenæ & ſucciduo cineri ſuperponunt. Agnoſcamus itaque ſa-
pienter, pieq; fateamur, præſciſſe incommutabiliter Deum, quibus eſſet
daturus ut crederent: aut quos daturus eſſet filio ſuo, ut ex eis non per-
deret quenquam. Et ſi hæc præſciuit, beneficia ſua illum, quibus nos di-
gnatur liberare, præſciſſe. Et hanc eſſe prædeſtinationem ſanctorum:
prædeſtinationem ſcilicet & præparationem gratiæ Dei, qua certiſsime
liberantur. Cæteros autem quicunque non liberantur, quos à generali
perditione humani generis gratia non exemit, iuſto nouerimus iudicio
non exemptos: & quid nobis remiſſum ſit, in eis diſcamus, de quorum
2. Pa. 19. queri damnatione non poſſumus. Non eſt enim iniquitas apud Deum,
neque quiſquam ſub iudicio eius innocens perit. Sicut enim hic ipſe inſi-
gnis gratiæ prædicator alibi ait: Reddit omnino Deus & mala pro malis,
quomodo iuſtus eſt: & bona pro malis, quomodo bonus eſt: & bona pro
bonis, quomodo iuſtus & bonus eſt: tantummodo mala pro bonis non
reddit, quomodo iniuſtus non eſt. Reddit ergo mala pro malis, pœnam
pro iuſtitia: & reddit bona pro malis, gratiam pro iniuſtitia: & reddit bo-
na pro bonis, gratiam pro gratia: cùm alij qui pereunt, non dubitemus
ipſorum meritis deputari, quòd pereunt: quos utique poſſet Deus miſe-
ricorditer liberare, ſi uellet. Et cùm alij qui liberantur, non audeamus de-
finire, quòd digni fuerint liberari: quos utique poſſet Deus iuſtè damna-
re, ſi uellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius quàm illos D
liberet, nec neceſſarium eſt quærere, nec poſsibile reperire: cum omiſ-
ſis diſcretionis iſtius cauſis ſcire ſufficiat, quòd nec miſericordia iuſti-
tiam, nec iuſtitia auferat miſericordiam apud eum, à quo nemo niſi
iuſtè damnatur, nemo niſi miſericorditer liberatur. De Tyrijs uerò &
Matth. 11. Sidonijs quid aliud poſſumus dicere, quàm non eſſe eis datum ut crede-
Luc. 10. rent, quos etiam credituros fuiſſe, ipſa ueritas dicit, ſi talia, qualia apud
non credentes facta ſunt, uirtutum ſigna uidiſſent. Quare autem hoc eis
negatum fuerit, dicant, ſi poſſunt, qui calumniantur: & oſtendant, cur
apud eos dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit. Nos
etiam ſi rationem facti, & profunditatem iudicij eius penetrare non poſ-
ſumus, manifeſtiſsimè tamen ſcimus, & uerum eſſe quod dixit, & iu-
ſtum eſſe quod fecit. Et non ſolum Tyrios & Sidonios, ſed etiam Cora-
zin & Bethaſaida potuiſſe conuerti, & fideles ex infidelibus fieri, ſi hoc
in eis dominus uoluiſſet operari. Neque enim ulli falſum uideri poteſt
Ioan. 6. quod ueritas ait: Nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei datum à pa-
Luc. 8. tre meo: Et, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, illis au-
Matth. 11. Luc. 10. tem non eſt datum: Et, Nemò nouit filium niſi pater, neque patrem
Ioan. 5. quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare: Et, Sicut pater uiui-
1. Cor. 12. ficat mortuos, ita & filius quos uult uiuificat: Et, Nemo poteſt dicere do-
minum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. His diuinarum uocum autorita-
tibus

A tibus eruditi, gratias agamus Deo, qui dedit nobis ſpiritum fidei & uirtutis, continẽtiæ & charitatis, ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis ac timoris ſui. Quæ bona ſi non dediſſet nobis, qui omnia operatur in oĩbus, prorſus nõ haberemus in nobis: & cum his, qui non cognouerũt dominũ, aut cum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: ſed hoc ipſum ſuæ ſapiẽtiæ deputãtes, ſtulti facti & obſcurato corde euanuerunt in cogitationibus ſuis: Cum his, inquam, ſederemus in tenebris & in umbra mortis, nec querelam habẽtes de pœna, nec excuſationem de ignorantia, nec præſidium de natura.

DVBIVM X.

NVnc iam quod ſequitur, quale ſit uideamus. Sed aiunt, ut ſcribitis, neminẽ poſſe correptionis ſtimulis excitari, ſi dicatur in conuentu eccleſiæ audiẽtibus multis. Ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſciẽtia uoluntatis Dei, ut alij ex uobis accepta obediendi uoluntate ueneritis ad fidem, uel accepta perſeuerãtia permaneatis in fide. Cæteri uerò, qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondũ ſurrexiſtis, quia necdum uos adiutorium gratiæ miſerantis erexit. Veruntamen ſi qui eſtis nondũ uocati, quos gratia ſua prędeſtinauerit eligendos, accipietis eandem gratiã qua uelitis, & ſitis electi. Et ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis reijciendi, ſubtrahentur obedientiæ uires, ut obedire ceſſetis.

B

RESPONSIO.

STVPEO ſanctitatem ueſtram obiectionem calumniantium, à perſona defenſoris gratiæ non potuiſſe diſcernere, & uerba obtrectantium ei ipſi, qui obtrectatoribus ſuis reſpondet, aptaſſe. Hæc enim de doctrina catholici uiri quidã nequiter & nugatoriè iactitabant, quod qui talem Dei gratiã prædicaret, ut fides & obediẽtia, cæteræq; uirtutes, & in eis uſq; in finem perſeuerãtia, nõ niſi ex dono Dei habere poſſe credãtur, conſequẽs eſſe, ut talibus uerbis uteretur ad populũ, & huiuſmodi denunciationibus omnem liberi arbitrij euitaret induſtriã. Quod quia pijſsimus doctor literis eorũ, ad quos ſcribit, agnouerat, ideo ait: Sed aiũt, ut ſcribitis: & poſteà: Iſta cum dicũt. Ex hoc ergo potuiſtis aduertere non ipſum hæc dicere, ſed eos, de quibus dixit, Sed aiunt, ut ſcribitis: &, Iſta cũ dicũt. Quod ſimiliter Apoſtolus ait: Sicut aiũt nos quidã dicere, faciamus mala, ut ueniant bona. Inferius autem ubi plenius ad iſta reſpõdet, multò manifeſtius patet, quàm hæc ab ipſo nunquã taliter dicta ſint, & quantum ei huiuſmodi prædicationis forma diſpliceat. Quã corrigens & mundans atq; emẽdans, tolerabiliorẽ audiẽtibus facit: quæ uera ſunt temperãs, quæ falſa ſunt reſecãs, & poſt multa adijciens. Iam uerò quòd illis uerbis connectitur, miror ſi ullo modo poteſt in populo Chriſtiano quiſquam infirmus patiẽter audire, cum dicitur eis: Et ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis reijciendi, ſubtrahũtur obedientiæ uires, ut obedire ceſſetis. Hoc enim di- Rom. 3.

cere, quid uideī aliud eſſe, quàm malè dicere, aut mala quodā modo prophetare? Et poſt hæc cū diceret, qualiter de his loquendū eſſet in populo, proprij ſenſus uerba cōnexuit dicens: Illum etiā modū, quo utendū eſſe in prædeſtinationis prædicatione nos diximus, loquendi ad populū, nō existimo debere ſufficere, niſi hoc, uel aliquid huiuſmodi addat, ut dicat: Vos itaq; etiam ipſam obediēdi perſeuerantiā à patre luminum, à quo deſcēdit omne datum optimū, & omne donum perfectū, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere: atq; hoc faciendo cōfidere, non uos eſſe à prædeſtinatione populi eius alienos: quia etiā hoc, ut faciatis, ipſe largiē. Ab ſit autē à uobis ideo deſperare de uobis: quoniā ſpem ueſtrā in ipſo habere iubemini, non in uobis. Maledictus enim omnis qui ſpem habet in homine: & bonū eſt confidere in domino: quàm beati omnes qui cōfidunt in eum. Hanc ſpem tenētes, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, quoniā de uita æterna, quā filijs promiſsionis promiſit, nō mendax Deus ante tēmpora æterna. Nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi cōſummata fuerit iſta uita, quæ tentatio eſt ſuper terrā. Sed faciet perſeuerare in ſe uſq; ad huius uitæ finem, cui quotidie dicimus: ne nos inferas in tentationem. Videtis'ne obſecro, quantū diſtet hic ſermo ab eo, quem cōpoſuit malignitas obloquentium? qui ſtuduerunt etiam ea, quæ rectè dicit, exquiſita uerborum fraude corrumpere? De quo idem doctor rectiſsimè ait: Doloſi autē uel imperiti medici eſt, etiā utile medicamētū ſic alligare, ut aut nō proſit, aut obſit. Et iterum de ſimili ineptia: Nempe, inquit, hoc ueriſsimū eſt: ita ſanè, ſed improbiſsimū, importuniſsimū, incongruentiſsimū: non falſum eloquio, ſed nō ſalubriter ualetudini humanę infirmitatis appoſitū. Non igitur neceſſe eſt de his rationem reddere, quæ & ab alijs dicta, & ab ipſo oſtendimus improbata: ita tamē, ut nihil ſibi per falſorū admixtionē præripi pateretur ex ueris. Quamuis enim nunquā tam inſipienter locutus ſit ad populum Chriſtianū, & id quod mendax obtrectatio ineptiſsimè finxit, horruerit: pia tamen, conſtantiq; doctrina abundanter probauit, prædicandam eſſe eccleſiæ prædeſtinationē, in qua eſt gratiæ præparatio: & gratiam, in qua eſt prædeſtinationis effectus: & præſcientiā Dei, qua ante ſecula æterna quibus eſſet collaturus ſua dona, præſciuit. Cuius prædicationis quiſquis eſt impugnator, apertiſsimus eſt Pelagianæ elationis adiutor. Hoc autem quod in fine poſuiſtis, ſuperiori capitulo, ubi Tyriorum & Sidoniorum mentio facta eſt, debuit copulari: quia etiam in libri corpore, eidem cauſæ, ſine cuiuſquam diuerſæ diſputationis interiectione, connexum eſt. Vnde & reſponſio, quam præcedentibus ſubdidi, poteſt etiam ad iſtas ſufficere: in quibus nulla eſt obſcuritas, ſi de fide prædeſtinationis & gratiæ Dei, ex qua eſt omnium bonorum origo perſeuerantiaq; meritorum, hoc teneatur, quod habet ueritas.

[Margin notes: Iacob. 1. — Hierem. 17. — Pſalm. 117. — Pſalm. 2. — C — D]

FINIS.

A D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS, IN LIBRVM DE GRATIA DEI,

PRAEFATIO.

GRATIAM Dei, qua Chriſtiani ſumus, quidam dicere audent, à ſanctæ memoriæ Auguſtino Epiſcopo non rectè eſſe defenſam, librosq́ eius contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumnijs impetere non quieſcunt. Quorum intus interſtrepens domeſtica malignitas non minus ſpernenda eſſet, quàm foris latrans hæretica loquacitas: niſi eiectis extra ouile dominicum lupis, ſub nomine ouium ſuffragarentur, eſſentq́ eiuſmodi nec corda eo- Matth. 7.
B rum in eccleſia, nec ingenia deſpicienda. Videantur ſiquidem habentes ſpeciem pietatis in ſtudio, cuius uirtutem diffitentur in ſenſu: trahant ad ſe multos ineruditos, & non habentia ſpiritum diſcretionis corda conturbent: atque in eum ſtatum deducere cauſam eccleſiæ moliantur, ut dum noſtros affirmant ueraciter pro gratia locutos, inimicos gratiæ perſuadeant iniuſtè damnatos eſſe. Non ergo negligendum eſt hoc, quod ab occultis, prauisq́ ſeminibus augetur quotidie, & ab ortu ſuo latius, longiusq́ diſtenditur. Studendum eſt, inquantum dominus adiuuat, ut fallacium calumniatorum hypocryſis detegatur. Qui ex ipſa iniuriæ magnitudine, quam in uno cunctis, ac præcipuè apoſtolicæ ſedis pontificatui intulerunt, ab indoctis & parum cautis, excellentioris ſcientiæ iudicantur, & miſero peruerſoq́ ſucceſſu facilem mendacio conſenſum eliciunt: quia reuerentiam ſibi præſumptione pepererunt. Nec enim, cùm ſint bonæ opinionis uiri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate iudicij, ſuperfluæ querelæ conclamatione potuiſſe prorumpere: ac non potius magno ingenio, ac uehementi laboraſſe: ut ſubtiliſsimi tractatoris diſputationibus comprehenſis, inſpectio ſagacior inueniret, quod anteà ſecurus fauor, & benignitas incurioſa non uiderat. Vnde ergo hæc ſententia tam ſeueri emerſit examinis? Vnde in hanc auſteritatem ſupercilium tam tetricæ frontis, ut menſuras ſenſuum, pondera locutionum, numeros ſyllabarum inſidioſus ſcrutator euentilet? magnum ſe aliquid conficere præ-

ſumat, ſi catholico prædicatori notam erroris affigat? quaſi incognitum C aliquod opus, & quod hactenus latuerit impetatur: ac non illa his moribus doctrina lanietur, quæ nouorum hæreticorum commenta diſiecit, & diabolicum tumorem Pelagianæ elationis eluſit. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei, catholica acies, huius uiri ductu pugnat, & uincit. Vincit dico, quia non patitur reſpirare quod uincit. Et in quorum excidium unum, cunctorum ſacerdotum manu ſententiam ſcripſit, pulſi pontificio, & communione priuati, querantur quaſi de felicitate noſtræ uictoriæ, & arment in nos linguas ſuas, qui exulare à ueritate, quàm ciues eſſe eccleſiæ maluerunt. Noſtri autem incorporales, ac participes gratiæ CHRISTI, cur de his armis, quibus communis fides eſt defenſata, cauſantur? Cur bellum confectum retractant? & munitiones ſecuræ dudum pacis infirmant? Autores diſplicent. Tanta inſolentia damnati fouent errores, ut prauitatis inuidia, & autores noſtri pulſentur, & iudices. An uerò ita ſe nouorum ſenſuum norma exactior temperauit, ut & nulla eorum quæ exciſa ſunt, afferat, & quædam ex his quæ defenſa ſunt, reſpuat?

De Gratia Dei, diui Proſperi CONTRA CASSIANVM COLLATOREM LIBER. D

ECCE SALVA catholicæ pace uictoriæ, ſalua indiſſolubilium reuerentia decretorum, parati ſumus patronos doctrinæ emendatioris audire, & circunciſas ab omni errore lineas ſubtiliſsimæ diſcretionis agnoſcere. Cõſtituatur in medio quod de nobis emerſit ingenuè, ne ad obſcurandam ſcientiam doctorum ea exagitare uideamur, quæ uulgus ignobile, & procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit. Vnius potiſsimum definitionem, quem non dubium eſt illis omnibus in ſanctarum ſcripturarum ſtudio præſtare, referemus. Quas etiam ob hoc ſolum interim in diſceptatione oportet adſumere, quia utrũ rectè ſe habeant, non poteſt dubitari. Scriptæ enim ſunt, & autoris ſui editione purgatæ, nec iam, an ſint, quærendum eſt: ſed quid doceant, demonſtrandum. Igitur in libro cuius prænotatio eſt, De protectione Dei, uir quidam ſacerdotalis ordinis, qui diſputandi uſu inter eos, quibus cum egit, excellit, abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio diſſerentem, cuius ſe oſtendit per omnia probaſſe, ac ſuſcepiſſe ſententiam. Vt iam non cum illo nobis ſit negotium, qui fortè tales opiniones ſuas aut negando refutaret, aut corrig

A corrigendo dilueret: ſed cum iſto, qui ad inſtrumentum inimicorum gratiæ Dei, talem ſtuduit proferre doctrinam. Quæ tamen inter initia diſputationis, à ueritatis pietate non diſſonat, & iuſto honorari præconio mereretur: niſi præcipiti, leniq; progreſſu, ab inchoata rectitudine deuiaret. Nam poſt comparationem agricolæ, cui formam ſub gratia ac fide uiuentis aptauit: & cuius infructuoſum eſſe dixit laborem, niſi per omnia Dei auxilio iuuaretur, intulit definitionem catholiciſsimam dicens:

Quibus manifeſtè colligitur, non ſolùm actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui nobis & initia ſanctæ uoluntatis inſpirat, & uirtutem atque opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum: qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis, dicente Apoſtolo: Qui dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum: præſtabit, & creſcere faciet, fructus iuſtitiæ ueſtræ. Iacob. 1. 2. Cor. 9.

Hîc, ne quis putaret nihil ſupereſſe, per quod liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adiecit (quòd probaret nõ auferri illud his donis, ſed potius roborari: niſi reuolutus ad iniquitates ſuas, ab auxilio Dei ſe malit auertere)

B *Noſtrum uerò eſt (inquit) ut quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter ſubſequamur: ne dura ceruice, & incircuncifis auribus eidem reſiſtentes per Hieremiam mereamur audire: Nunquid qui cadit, non reſurget? aut qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? Indurauerunt ceruices ſuas, & noluerunt reuerti.* Actuum 7. Hierem. 8.

Et infrà, cùm omnia uirtutum ſtudia Dei gratia indigere docuiſſet, probabiliter addidit dicens:

Quæ omnia, ſicut deſiderari à nobis iugiter abſque diuina inſpiratione non poſſunt: ita ne perfici quidem ſine eius auxilio ullatenus queunt.

In ſeptimo autem capitulo, generalem uolens oſtendere gratiam Chriſti, quæ nullum uſquequaq; hominum prætermittat, & rebelles quoque, aduerſosq; non deſerat:

Adeſt (inquit) inſeparabiliter nobis diuina protectio, tantaq; eſt erga creaturam ſuam pietas creatoris, ut non ſolùm comitetur eam, ſed etiam præcedat iugiter prouidentia.

In quo poteſt uideri ob hoc comitem dixiſſe prouidentiam, quia etiam deſerentes ſe plerunq; non deſerat: uel quia omnes, quos præuenit, eoſdem etiam ſubſequatur. Sequitur autem dicens:

Qui cùm in nobis ortum quendam bonæ uoluntatis inſpexerit, illuminat eam,

eam,atque dirigit ad ſalutem: incrementum tribuens ei,quam uel ipſe plantauit, uel noſtro conatu uiderit emerſiſſe. C

Et hic poteſt adhuc dicere, illius ſe ortum bonæ uoluntatis ſignificaſſe, cuius à Deo ſint plantata,uel inſpirata principia: quia ab illuminatis iam cordibus poſsint ſalubres prodire conatus, qui ideo ipſius hominis propriè eſſe dicantur,quia iam bonorum conatuum acceperint facultatem,& eorum ſemina ad ſuum referantur autorem. Sed capitulo nono ſubdit & dicit:

Vnde non facilè humana ratione diſcernitur, quemadmodum dominus petentibus tribuat, à quærentibus inueniatur, aperiatq́; pulſantibus: Et rurſus inueniatur à non quærentibus ſe,palàm appareat inter illos,qui illum non Eſa.65. *interrogabant. Tota die expandat manus ſuas ad populum non credentem, ſed contradicentem: reſiſtentes à longè poſitos uocet ꝛinuitos attrahat ad ſalutem. Peccare cupientibus,explendæ copiam ſubtrahat uoluntatis: ad nequitiam properantibus,benignus exiſtat. Iam hic quaſi per inſcrutabilem diuerſitatem introducitur definitio, qua doceatur multos ad gratiam uenire ſine gratia,& hinc affectum petendi, quærendi, atque pulſandi habere quoſdam, de uigilantia liberæ uoluntatis. Quæ tamen in alijs tanta auerſione obcæcata perhibetur,ut nullis cohortationibus ſit reuocabilis, niſi per uim trahentis inuita ducatur: quaſi in toto multiformis gratiæ opere, hoc in omnium agatur* D *animis,ut ex nolentibus fiant uolentes: aut quiſquam ex his qui iam iudicio rationis utuntur,poſſit fidem niſi uoluntate ſuſcipere. Vnde tam ineptum eſt dicere,quòd quiſquam ad participationem gratiæ tendat inuitus,quàm aſſerere quòd ullus ad eam non ſpiritu Dei ueniat incitatus.*

Citò ergo hic diſputator præmiſſæ definitionis oblitus eſt, citò à ſententia, ſua inſtabilitate & leuitate diſceſsit. Dixerat enim regulariter, non ſolum actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium. Et nc hoc de doctrina extrinſecus adhibita deberet intelligi, uigilanter addiderat:

Qui nobis & initia ſanctæ uoluntatis inſpirat,& uirtutem,atque opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum,& omne donum perfectum deſurſum eſt,deſcendens à patre luminũ: qui & incipit quæ bona ſunt,& exequitur,& conſummat in nobis.

Doctor catholice, cur profeſsionem tuam deſeris? cur ad famoſam falſitatis caliginem relicta ſereniſsimæ ueritatis luce deuolueris? Quod in petẽtibus,quærẽtibus, pulſantibusq́; miraris,cur non eidem gratiæ,quæ deſideratur, adſcribis? Vides bonos conatus, pia ſtudia, & dubitas eſſe Dei bona? Latuerit opus gratiæ, donec fides inſita cogitationis claudebatur arcano; at ubi ſupplex oratio, ubi diligens inquiſitio, ubi apparet crebra

A crebra pulſatio: quare non ex qualitate operis ſumminiſtrationē intelligis incitantis? Et ſatis te contra Pelagianorꝝ calumnias præcauere exiſtimas, ſi quod in uniuerſitate uocatorum ſentiendum eſt, id nobis in portione cōcedas. Sed nec cum hęreticis tibi, nec cum catholicis plena diſcordia eſt. Illi in omnibus iuſtis hominū operibus, liberæ uoluntatis tuentur exordia: Nos bonarū cogitationum ex Deo ſemper credimus prodire principia. Tu informe neſcio quid tertium, & utriqꝫ parti incōueniens reperiſti, quo nec inimicorꝝ conſenſum acquireres, nec in noſtrorum intelligentia permaneres. Quo modo autem non aduertis, te illum damnatum induceře? quod uelis nolis conuinceris dicere, Gratiam Dei ſecūdum merita noſtra dari, cùm aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequātur, affirmas. Non enim nullius meriti haberi poteſt petentis fides, quærentis pietas, pulſantis inſtātia: præcipuè cùm eiuſmodi, & accipere, & inuenire, & intrare dicantur. In quo ſuperfluum, imò impium eſt, ſic uelle meritis ante gratiam exiſtentibus locum facere, ut nō ex toto uerum ſit, quod ait dominus: Nemo uenit ad me, niſi pater, qui mіſit me, attraxerit eum. Si cuiuſquam hominis ſine Dei illuminatione eſſet credenda conuerſio: aut ullo modo ſe uoluntas hominis ad Deum ſine Deo poſſet extendere, qui eum uocatum ad filium trahit: non reſiſtentem, inuitumqꝫ compellit: ſed ex inuito uolentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat: ut cor audientis, obediendi Ioan. 6.

B in ſe delectatione generata, ibi ſurgat, ubi premebatur: ibi diſcat, ubi ignorabat: inde fidat, unde diffidebat: inde uelit, unde nolebat. Etenim dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Sed uideamus qualia ſubſequantur: Pſal. 84.

Cui autem facilè pateat, quo modo ſalutis ſumma noſtro tribuatur arbitrio? De quo dicitur: Si uolueritis, & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis. Et quomodo Non uolentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quid etiam ſit illud: Quod Deus reddit unicuiqꝫ ſecundum opera eius. Et: Deus eſt, qui operatur in nobis & uelle, & perficere pro bona uoluntate noſtra: & hoc non ex nobis, ſed Dei donum eſt: non ex operibus, ne quis glorietur. Eſa. 1. Rom. 9. Matth. 16. Phil. 2.

Ecce tanquam collecta de ſcripturis, quaſi alterno ſibi ſenſu aduerſa collidit, ut donis gratiæ ſtudium humanæ committat induſtriæ: & hominum omnium diuiſione facta, alīj ſint quos gratia Dei ſaluet, alīj quos lex & natura iuſtificet. Sed lex poteſt, ne quid mali fiat, iubere: à malo autem non poteſt liberare. Notum facit mandatum, ſed obediendi non præſtat affectum: niſi quod eſt occidens per imperium literæ, fiat uiuificans per ſpiritum gratiæ. Poſt hæc concludit, dicens:

Niſi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas noſtri declaratur arbitrij. Quia etiam ſuis interdum motibus homo ad uirtutum appetitus poſ-

M ſit

ſit extendi, ſemper uerò à domino indiget adiuuari. C

Et ubi eſt, quod regulari definitione præmiſſum eſt, Non ſolùm actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium? qui & incipit, quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis? Ecce hic etiam ſi bonis cœptis neceſſarium Dei fateris auxilium: ipſos tamen laudabiles motus, appetitusq́; uirtutum, remota gratia Dei, nudæ libertati adſcribis arbitrij: ut boni ſalubresq́; conatus nequeant quidem proficere, niſi Deus adiuuet: poſſunt tamen, etiam ſi non à Deo inſpirentur, incipere. Deinde ut euidentius definias, quid hoc ex libero arbitrio habeat, quid ſumat ex gratia Dei, addis, & dicis:

Nec enim cùm uoluerit quis, ſanitate perfruitur: aut de ægritudinis morbo pro arbitrij ſui deſiderio liberatur.

Doces ergo, non poſſe quidem hominem per ſemetipſum apprehendere ſanitatem, ſed habere eum à ſemetipſo deſiderium ſanitatis. Et ſua tantum ſponte uenire ad medicum: non etiam hoc ipſum medici eſſe, quòd ueniat. Quaſi uerò anima ipſa non langueat, & corpori ſuo remedium ſana proſpiciat. Atqui totus homo ex ipſa & cum ipſa in profundum miſeriæ ſuæ decidit, ubi eam prius, quàm à medico notitiam ſuæ calamitatis accipiat, iacêre delectat, amantem errores ſuos, & amplectentem falſa pro ueris. Cuius ſalus prima eſt, ut ſibi incipiat diſplicere, & uetuſtatem ſuæ debilitatis odiſſe. Sequens uerò eſt, ut & ſanari deſideret, D & à quo ſananda ſit, nouerit. Quæ curationem ipſius ſic præcedunt, ut ei ab illo, qui eam curaturus ſit, inſerantur. Ne, cùm ei ullo modo hæc ineſſe poſsint, merito uideatur ſaluata, non gratia. Deinde adijcis:

Vt autem euidentius clareat, etiam per naturæ bonum (quod beneficio creatoris non dubium eſt) nonnunquam bonarum uoluntatum prodire principia: quæ tamen, niſi à Deo dirigantur, ad conſummationem uirtutum uenire non poſſunt, Apoſtolus teſtatur, dicens: Velle enim adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. (Rom. 7.)

Falsò ergo ſecundum hanc definitionem antè dixiſti, Non ſolùm actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui & incipit, quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis. Sed hoc nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe falſum. Cui nequaquam inferri contraria debuerunt: ut, quod rectè profeſſus es ex gratia incipere, id poſtea confirmares per naturæ bonum, & per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem beatus Apoſtolus: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Sed idem dixit: Non quòd idonei ſimus, cogitare aliquid ex nobis ipſis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. (2. Cor. 3.) Et idem dixit: Deus eſt enim, qui operatur in nobis & uelle, & perficere, pro bona uoluntate. (Phil. 2.) Non ergo Apoſtolus ſibi contrarius eſt. Sed cùm donatum nobis fuerit bonum uelle, non ſtatim inuenimus & facere, niſi quæren

A quærentibus,petentibus,atque pulſantibus, qui dedit deſiderium, præſtet effectum. Vox nanque iſta dicentis: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum,non inuenio: uocati eſt,ſub gratia conſtituti:qui condelectatur quidem legi Dei ſecundum interiorem hominem: ſed uidet aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati. Et quamuis acceperit ſcientiam rectè uolendi, uirtutem tamen in ſe non inuenit, eorum quæ optat, operandi: donec pro bona uoluntate, quam ſumpſit, mereatur inuenire quî faciat. Poſt hæc ponis plurima teſtimonia,quibus nunc ualidum,nunc infirmum liberum arbitrium demonſtretur. Quaſi quidam ſint, qui proprijs uiribus impleant,quod alij facere Deo non adiuuante non poſſunt: aut ob aliud homo accipiat præceptum, niſi ut diuinum quærat auxilium. Concludis ergo,& dicis: Rom. 7.

Et ita ſunt quodammodo indiſcretè permiſta, atque confuſa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæſtione uoluatur. Id eſt: Vtrum, quia initium bonæ uolũtatis præbuerimus,miſereatur noſtri Deus:an quia Deus miſereatur,conſequamur bonæ uoluntatis initium. Multi enim ſingula hæc credentes, ac iuſto amplius aſſerentes,uarijs,ſibiq́; contrarijs ſunt erroribus inuoluti.

Ecce, ut tibi uidetur,quæ confuſa erant,diſcreta ſunt: & quæ explicari non poterant,abſoluta. Duos enim contrarios ſibi definis errores,quibus,inter liberum arbitrium & gratiam contentioſè diſputantes, quid tenendum ſit, implicentur.Et in uno cõſtituis eos,qui dicunt, gratiam dari ſecundum merita noſtra:in alio autem illos ponis, qui dicunt, ex miſericordia à Deo bonarum uoluntatum prodire principia: eos intelligi uolens,qui inimicos gratiæ debellarunt. Si ergo error eſt, initia bonæ uoluntatis non adiuto diuinitus homini adſcribere: & error, confiteri quoniam præparatur uoluntas à domino, quò dirigendi ſumus: ut utrunque uitemus. Si utrunque, inquis, ſequamur, nos nulli errori acquieſcimus. Tu nos ſubdis duobus, & geminas, ſicut intelligis, prauitates: diuidendo damnas, miſcendo iuſtificas. Hac lege ac regula poteris prædicare, quòd tam errent, qui dicunt, Semper eſſe fallendum: quàm qui definiunt, Nunquam eſſe fallendum. Sed ut in neutro peccetur,utrũque ſectandum: quia nec ſemper declinanda ſit ſeueritas. Fallit te prorſus opinio tua: De duobus malis, unum fieri bonum non poteſt: Vnam uirtutem duo uitia non gignunt: Vnum uerum, duo falſa non faciunt. Quæ enim paria ſunt, meritò non minuuntur coëundo, ſed creſcunt. Non itaque oportuit eos bonarum uoluntatum initia, quæ ex Dei aſſerunt aſpiratione generari, ea ſententia reprehendi, qua arguuntur qui adhuc liberum arbitrium putant ſibi ſine opere gratiæ poſſe ſufficere. Harum enim definitionum, una ab eccleſia expugnata eſt, alia defenſa.

M 2 Nec

Nec eis ullo modo huius noui fœderis congruit pactum, quo catholica C
ſit corruptior, quàm Pelagiana correctior. Multi, inquis, ſingula hæc credentes, ac iuſto amplius aſſerentes, uarijs ſibi contrarijs ſunt erroribus inuoluti. Placet igitur tibi, cum hæreticis catholicos, cum uictis dãnare uictores: & eos erroris nota adurere, qui errorem ab eccleſia depulerunt: ſecundum quippe tuam cenſuram, qua ſanctarum & fidelium uoluntatum aſſeris non in omnibus hominibus ex Deo habuiſſe principium: quaſi multum gratiæ tribuas, ſi hoc eam in quorundam operari mentibus adquieſcas. Errauit Papa Innocentius & Petri ſede dignisſimus, qui cùm de iſtis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: Nam quid, inquit, nos de eorum poſt hæc rectum mentibus exiſtimemus, qui ſibi reputant deberi, quòd boni ſunt? Et iterum cum de primi hominis deſcriberet lapſu: Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpeſſus dum ſuis inconſultius utitur bonis, cadens in præuaricationis profunda demerſus, nihil quemadmodum exinde ſurgere poſſet, inuenit. Suaq́ue in æternum libertate deceptus, huius ruinæ latuiſſet oppreſſu, niſi eum pòſt ſua gratia releuaſſet diuinus aduentus. Errauerunt Orientales epiſcopi, in quorum iudicio Pelagius, eos, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ut catholicus poſſet uideri, anathematizare compulſus eſt. Errauerunt Aphricana epiſcoporum concilia, quæ decretis ſuis conſtituêre, utrunque Dei donum hoc eſſe, & ſcire quid facere debeamus, & dirigere ut faciamus: ut ædificante charitate ſcientia non poſsit inflare.

Pſal. 93. Quia ſicut de Deo ſcriptum eſt: Ille eſt qui docet hominem ſcientia. Errauerunt ducenti quatuordecim ſacerdotes, qui in epiſtola quam ſuis conſtitutionibus protulerunt, ita apoſtolicæ ſedis antiſtitem beatum Zoſimum ſunt allocuti: Conſtituimus in Pelagium atque Cœleſtium per uenerabilem epiſcopum Innocentium de beatiſsimi apoſtoli Petri ſede prolatam manere ſententiam, donec apertiſsima confeſsione fateantur, gratiam Dei per IESVM CHRISTVM dominum noſtrum, non ſolùm ad cognoſcendam, uerumetiam ad faciendam iuſtitiam, nos per actus ſingulos adiuuari: ita ut ſine illa nihil ueræ ſanctæq́ue pietatis habere, cogitare, dicere, agere ualeamus. Errauit ſacroſancta benedictio ſedis Petri, quæ ad uniuerſum orbem Papæ Zoſimi ore ſic loquitur: Nos autem tamen inſtinctu Dei (omnia bona enim ad autorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & coëpiſcoporum noſtrorum conſcientiam uniuerſa retulimus. Errauerunt Aphricani epiſcopi ad eundem Papam Zoſimum reſcribentes, cumq́ue in ſententiæ huius ſalubritate laudantes, cum aiunt: Illud uerò, quod in literis tuis, quas ad uniuerſos curaſti eſſe mittendas, poſuiſti, dicens: Nos tamen inſtinctu Dei (omnia enim bona ad autorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & coëpiſcoporum noſtrorum conſcientiam uniuerſa retulimus: ſic accepimus dictum, ut illos qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij

A ni arbitrij libertatem, diſtricto gladio ueritatis, uelut curſim tranſiens amputares. Quid enim tam libero feciſti arbitrio, quàm quòd uniuerſa in noſtræ humilitatis conſcientiam retuliſti: & tamen inſtinctu Dei factum eſſe fideliter, ſapienterq; dixiſti? Ideo utique, quoniam præparatur uoluntas à domino, & ut boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda filiorum. Quotquot enim ſpiritu Dei Rom. 8.
aguntur, hi filij ſunt Dei, ut nec noſtrum ſentiamus deeſſe arbitrium, & in bonis quibusq; uoluntatis humanæ ſingulis motibus, magis illius ualere non dubitemus auxilium. Vides'ne regulas tuas inuictarum conſtitutionum ſoliditate confractas, & in fido inſtructore prauas ruinoſasq; iuncturas, uelut Hierichontinos muros ad ſacerdotalium tubarum ruiſſe concentum? Cum enim de ſanctarum origine uoluntatum, & fidei charitatisq; principijs inter noſtros & Pelagianos quæſtio uerſaretur, non ancipiti uictoria, nec dubio diremptum eſt fine certamen, ut adhuc nobis de iniquiſsima huius febris tuæ pace tractandum ſit. Proſtrata eſt inimica acies, bellum confractum eſt, uictores ſumus per illum, qui fecit potentiam in brachio ſuo, qui diſsipauit ſuperbos mente cordis ipſorum: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Per illum, qui faciens miſericordiam Luc. 1.
cum patribus noſtris, memor fuit teſtamēti ſancti ſui, & iuriſiurādi quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis, ut ſine timore

B de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus ipſi in ſanctitate & iuſtitia in conſpectu eius omnibus diebus noſtris. Per illum, qui dedit nobis uictoriam per IESVM CHRISTVM dominum noſtrum. Per illum, à quo non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Quid de eliſarum 1. Cor. 2.
argumentationum ratiunculis fracta ſtudes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refouendo, deficientis fumi nidorem in rediuiuam flammam conaris accendere? Non eſt periculum liberi arbitrij gratia Dei, nec uoluntas aufertur, cùm ipſa bene uelle generatur. Nam ſi ideo non putanda eſt noſtra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, ſpoliantur libertate filij Dei (quia qui aguntur ſpiritu Dei perdunt uigorem rationalis animi, & omni uoluntariæ deuotionis laude priuantur, quibus datur ſpiritus ſapientiæ, & intellectus conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris domini) prorſus qui his reformationibus ſe non putant indigere, de ueteris morbi conſuetudine in phreneſim tranſeunt, reſpuentes remedium, clamant, inſaniunt, reluctantur. Sed ſi repromiſsionis ſunt filij, quieſcunt & ſanantur. Sed iam uideamus quid inferat ſobrietas diſputantis: qui ut uitium uitio pelleret, & errorem errore curaret, contrarias ſibi definitiones noua arte confudit: utq; hoc compoſitionis ſuæ poculum, ſecuris auditoribus propinaret, exemplis uoluit colorare quod miſcuit, ait enim:

Si enim dixerimus, noſtrum eſſe bonæ uoluntatis principium: quod fuit C
in perſecutore Paulo? quod in publicano Matthæo? Quorum unus cruori ac ſupplicijs innocentum, alius uiolentijs ac rapinis publicis incubans, attrabitur ad ſalutem? Sin uerò gratia Dei ſemper inſpirari bonæ uoluntatis principia dixerimus: quid de Zachæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui deſiderio ſuo uim quandam regnis cœleſtibus inferentes, ſpecialia uocationis monita præuenerunt?

Per iſtam ergo horum principiorum diſsimilitudinem probare nititur, hoc poſſe quoſdam per liberum arbitrium ſine adiutorio Dei, quod quidam, niſi Deo cooperante, non poſsint. Et hoc uult de quorundam ſequaciore conſenſu intelligi. Quòd ubi dura infidelitas Deo ſubditur, & Euangelio, quod diu impugnauit, repentè ſuccumbit, ibi mutationem hominis dextera operatur excelſi. Vbi autem poſt tranquillam cohortationem ſolùm, ueros mores, ſine ulla hæſitatione diffidentiæ, docilis auditor amplectitur, bonum talis conuerſionis humanæ ſit tantummodo uoluntatis. Quaſi uerò potentia gratiæ Dei eos tantùm ad filium attrahat, quos aut uoce increpauerit, aut pœna obtriuerit, aut terrore tremefecerit. Illorum autem mentibus nihil ſuæ uirtutis admoueat, qui ad promiſsiones redemptoris ſui, ſpe alacri, & auido deſiderio cucurre-
Ioan. 6. runt. Sed ueritas dicit: Nemo uenit ad me, niſi pater, qui miſit me, at- D
traxerit eum. Si ergo nemo uenit, niſi attractus: omnes, quocunque modo ueniant, attrahuntur. Trahit igitur ad Deum contemplatio elementorum, omniumq́ue quæ in eis ſunt ordinatiſsima pulchritudo. In-
Rom. 1. uiſibilia enim à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Trahit rerum geſtarum cognitio, & diuinorum operum relaturæ animum audientis inflammant, narrantes laudes domini & uir-
Prouerb. 1. tutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Trahit timor: Principium enim
Pſal. 121. ſapientiæ timor domini. Trahit lætitia: quoniam, Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus. Trahit deſiderium:
Pſal. 83. quoniam, Concupiſcit & defecit anima in atria domini. Trahit delecta-
Pſal. 118. tio lectionis: Quàm dulcia enim faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo. Quis perſpicere aut enarrare poſsit, per quot affectus uiſitatio Dei animum ducat humanum, ut quæ fugiebat, ſequatur: quæ oderat, diligat: quæ faſtidiebat, eſuriat: ac ſubitò commutatione mirabili, quæ clauſa fuerant, ſint aperta: quæ oneroſa, ſint leuia: quæ a-
1. Cor. 12. mara, ſint dulcia: quæ obſcura, ſint lucida? Hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis, prout uult. Quoniam Deus
2. Cor. 4. qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu: id eſt, in manifeſtatione filij ſui, qui eſt in ſinu patris. Qui ergo illuxit in corde Matthæi

A publicani, & Pauli tunc eccleſiam perſequentis: ipſe in corde Zachæi, & in corde crucifixi latronis cum domino illuxit. Niſi domini uox forte otioſa fuit, cùm Zachæum, qui quærebat uidere eum quis eſſet, compellare dignatus eſt, dicens: Zachæe feſtina, deſcende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere. Et non præparauit ſibi eius animum, cuius elegit hoſpitium? Denique cum murmurarent omnes, quòd ad uirum peccatorem introiſſet hoſpitari: Zachæus pœnitentiam agens, dimidio bonorum ſuorum in pauperes erogato, redditurum ſe in quadruplum cùm fraudata promitteret, dominus ait: Hodie ſalus huic domui facta eſt, quia ecce hic filius Abrahæ. Et ne lateret cauſa huius ſalutis, adiecit: Venit autem filius hominis ſaluum facere, & quærere quod perierat. Vt quem agnoſcebamus ſaluum factum, in latronis quoque iuſtificatione, etiam ſi nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia, non'ne cum omnibus credentibus etiam ipſum acciperemus attractum? Dicente domino: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Inter omnia autem, hunc uel traditum eſſe, uel tractum etiam, ipſius confeſsio doceat: qui cùm aliquandiu blaſphemaſſet in IESVM CHRISTVM, repentè eſt imitatus, & dixit: Domine memor eſto mei, cùm ueneris in regnum tuum. Sed unde in uno homine tam compugnantium uocum ſit orta diuerſitas, inſtruat nos Apoſtolus, & dicat: Nemo in ſpiritu Dei loquens, dicit anathema Ieſu. Luce 19. Luce 10. Ioan. 12. Luce 23. 1. Cor. 12.

B Et: Nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et non dubitemus in eiuſdem hominis uoluntate, & de proprio quòd blaſphemauit, & de ſpiritu ſancto quòd credidit. Fruſtra igitur diſputator iſte, inſcrutabilem unius gratiæ uarietatem, ad argumentum definitionis ſuæ uoluit aptare, ut portio iuſtificatorum, ſolis uoluntatis ſuæ motibus ad CHRISTVM uenire credatur: portio autem reluctans trahatur, & inuita compellatur. Cùm Deus ſit qui operatur omnia in omnibus, ſiue alios ſic, alios autem ſic attrahere uelit: ad quem nemo, niſi aliquo modo trahatur, uenit. Poſt hæc ſubijcit teſtimonia ſacræ hiſtoriæ, quibus oſtendit, obſeruantiam mandatorum Dei, conſummationemq́ue uirtutum diuinæ gratiæ deputandam: quod & nos promptiſsimè confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem uolentem Iſraëlitis maledicere, Deus in benedictionis uerba tranſtulerit: & de Abimelech, qui peccare non permiſſus in Saram: & Ioſeph à fratribus uendito: quorum malam uoluntatem in bonum Deus uerterit: recurrit ad confirmationem definitionis ſuæ: ut liberum arbitrium, quod gratiæ ſe dicit iungere, à parte quadam humani generis, quantum in ipſo eſt, auferat: & in quadam parte conſtituat, dicens: Nume. 22. Gen. 20. & 37.

Hæc enim duo, uel gratia, uel liberum arbitrium, ſibi qnidem inuicem uidentur aduerſa: ſed utraque concordant. Et utrunq́ue nos pariter debere ſu-

ſcipere, pietatis ratione collegimus: ne unum horum homini ſubtrahentes, ec- C
cleſiaſticæ fidei regulam exceſsiſſe uideamur. Eccleſiaſtica regula eſt prædi-
cante Apoſtolo: Nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto.
1.Cor.15. *Eccleſiaſtica regula eſt, Gratia Dei ſum id, quod ſum: & gratia eius in me*
uacua non fuit: ſed plus omnibus illis laboraui. Non autem ego, ſed gratia
Dei mecum. Et: Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem. Eccleſiaſti-
2.Cor.4. *ca regula eſt: Habemus theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ut ſublimitas ſit*
1.Timo.1. *uirtutis Dei, & non ex nobis. Eccleſiaſtica regula eſt: In nullo terreamini ab*
Philipp.1. *aduerſarijs, quæ eſt illis cauſa perditionis, nobis autem ſalutis, & hoc à Deo.*
Vobis datum eſt per CHRISTVM, *non ſolùm ut in eum credatis, ſed etiã*
Philipp.2. *ut patiamini pro eo. Eccleſiaſtica regula eſt: Cum tremore & timore ue-*
ſtram ipſorum ſalutem operamini. Deus enim eſt qui operatur in nobis, &
2.Cor.3. *uelle & operari pro bona uoluntate. Eccleſiaſtica regula eſt: Non quia ido-*
nei ſumus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis ipſis, ſed ſufficientia noſtra
Ioan.6. *ex Deo eſt. Hanc regulam firmat Deus dicens: Nemo poteſt uenire ad me,*
niſi datum fuerit ei à patre meo. Et: Omne quod dat mihi pater uenit ad me.
Ioan.15. *Et: Sine me nihil poteſtis facere. Et: Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos.*
Luce 10. *Et: Nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui*
Ioan.5. *uoluerit filius reuelare. Et: Sicut pater uiuificat mortuos, ita & filius quos* D
Matth.16. *uult uiuificat. Et: Beatus es Simon Bariona, quoniam caro & ſanguis non*
reuelauit tibi: ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Hac regula nulli hominum au-
fertur uoluntas: quia uirtus gratiæ, non hoc in uoluntatibus operatur, ita ut
non ſint: ſed ut ex malis bonæ, & ex infidelibus ſint fideles: & qui ex ſemet-
ipſis erant tenebræ, lux efficiantur in domino: quod mortuum erat, uiuificetur:
quod iacebat, erigatur: quod perierat, inueniatur. Hoc in omnibus prorſus ho
minibus, qui eruuntur de poteſtate tenebrarum, & transferuntur in regnum
filij dilectionis Dei, ſine cuiuſquam exceptione perſonæ agere credimus gra-
tiam ſaluatoris. Quia, ſicut hic idem probabiliter definiuit, dicimus atq; defen
dimus, Non ſolùm actuum, uerum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe
principium: qui nobis & initium ſanctæ uoluntatis inſpirat, & uirtutem atq;
Iacob.1. *opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim da-*
tum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre lu-
minum. Qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.

In qua ſententia ſi autor ipſius permaneret, eccleſiaſticam regulam non excederet: neque ſimul & libero arbitrio offenſus, & gratiæ Dei eſſet ingratus. Quorum dum unum in Paulo & Matthæo, aliud in Zachæo & latrone

A latrone iudicat operatum: non intelligit, in illo ſe liberum arbitrium, in
iſto gratiam ſuſtuliſſe. Deinde adiecit:

*Nam cùm uiderit nos ad bonum uelle deflectere, occurrit, dirigit, atque
confortat. Ad uocem enim clamoris tui ſtatim ut audierit, reſpondebit* Eſa. 30.
tibi. Et: Inuoca me, inquit, in die tribulationis, & eripiam te, & glorifica- Pſalm. 49.
bis me.

Quis non uideat, quòd hæc doctrina meritò libero aſsignet arbitrio,
quòd præueniatur gratia, eiq́ famuletur reddens debitum, non confe-
rens donum? Quæ definitio in Epiſcoporum Palæſtinæ ſynodo, etiam à
Pelagio anathemate damnata eſt. In eo enim qui bonum incipit uelle, &
cupit ab iniquitate atque ab errore diſcedere, gratiam Dei hoc ipſum pro-
fitemur operari. Quoniam à domino greſſus hominis dirigũtur, & uiam Pſalm. 36.
eius uolet. Et: Omnis uir uidebitur ſibi iuſtus, dirigit autem corda domi- Prouerb. 21. &
nus. Et: À domino diriguntur greſſus uiri. Mortalis autem quomodo 20.
intelligit uias ſuas? Et quomodo ait Apoſtolus? Non enim accepiſtis ſpi-
ritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis fi- Rom. 8.
liorum, in quo clamamus: Abba pater. Poſt hæc perſequitur, & dicit:

*Nec enim Deus, talem hominem feciſſe credendus eſt, qui nec uelit un-
quam, nec poſſit bonum. Alioquin nec liberum permiſit arbitrium, ſi ei tan-*
B *tummodo malum, & uelle & poſſe: bonum uerò, nec uelle nec poſſe conceſſit.
Et quo modo ſtabit illa domini ſententia illata: Ecce Adam factus eſt ſicut
unus ex nobis, ſciens bonum & malum. Non enim talis antè fuiſſe putandus* Gene. 3.
*eſt, qui boni eſſet prorſus ignarus. Alioquin uelut quoddam irrationabile
animal eum fatendum eſt fuiſſe formatum: quod ſatis abſurdum, & à ca-
tholica fide omnimodè alienum eſt. Quinimò ſecundum ſententiam ſapientiſ-
ſimi Solomonis: Fecit Deus hominem rectum: id eſt, ut tantum boni ſcientia* Eccleſ. 7.
*iugiter frueretur. Sed ipſi quæſierunt cogitationes multas. Facti enim ſunt,
ut dictum eſt, ſcientes bonum & malum. Concepit ergo Adam poſt præua-
ricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali: boni uerò, quam acceperat,
ſcientiam non amiſit. Rectum nanque, & omni uitio carentem creatum eſſe
hominem primum, in quo omnium hominum concreata natura eſt, dubitare
fas non eſt. Eumq́; tale accepiſſe liberum arbitrium, ut ſi auxiliantem ſibi do-
minum non deſereret, poſſent in nobis quæ naturaliter acceperat perſeuerare,
quia uellet: & merito perſeuerantiæ in eandem beatitudinem perueniret, ut
nec uellet decidere in deteriora, nec poſſet. Sed ipſo libero arbitrio, quo
quandiu uoluit bonus manſit, à propoſita ſibi lege diſceſſit, nec denuntiari ſibi
mortis ſupplicium formidauit, deſerens Deum, & ſequens diabolum: rebel-
lis domino ſeruatori, & inimico obediens peremptori. Fuit ergo Adam, &*

in illo

in illo fuimus omnes. Perijt Adam, & ex illo perierunt omnes. Quod ita C
Lucæ 19. *non falſò dixit beatus Ambroſius, ſicut non falſò ipſa ueritas ait: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa uniuerſalis præuaricationis ruina, nec ſubſtātia prærepta eſt, nec uoluntas: ſed lumē decusq; uirtutum, quibus fraude inuidentis exuta eſt. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamißibilem corporis animæq; incorruptionem poterat peruenire, quid ei remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet uitam? quæ tota eſt damnationis, & pœnæ. Propter quod natos in Adam, renaſci oportet in* CHRISTO, *ne in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam ſi poſteri Adæ in illis uirtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non eſſent natura filij iræ: non eſſent tenebræ, nec ſub poteſtate tenebrarum: ſaluatoris gratia non egerent: quia non fruſtra boni eſſent, nec iuſtitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amißione primi patres de Paradiſo exulare meruerunt. Nunc autem cùm ſine ſacramento regenerationis, æternam mortem nemo poßit euadere: non'ne ex ipſius remedij ſingularitate apertißimè patet, in quàm profundum malum totius humani generis natura demerſa ſit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt? & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit cha*- D
ritatem, ſpoliatus eſt ſapiētia & intellectu, caruit conſilio & fortitudine. Et impiè altiora ſectando, à ueritatis ſcientia, & obedientiæ pietate deiectus eſt: nec ipſo ſaltem timore ſibi reliquo, ut ab interdictis uel metu caueret pœnæ, qui abſtinebat amore iuſtitiæ. Liberum arbitrium quid. *Liberum ergo arbitrium, id eſt, rei ſibi placitæ ſpontaneus appetitus, ubi uſum bonorum quæ acceperat faſtidiuit, & uileſcentibus ſibi felicitatis ſuæ præſidijs, inſanam cupiditatem, ad experientiam præuaricationis intendit, bibit omnium uitiorum uenenum, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit. Inde, priuſquàm edendo carnem filij hominis, & bibendo ſanguinem eius letalem digerat cruditatem, labitur memoria, errat iudicio, nutat inceſſu: neque ullo modo idoneus eſt ad illud bonum eligendum & concupiſcendum, quo ſe ſponte priuauit. Quia non, ſicut potuit Deo non impellente corruere, ita poteſt Deo non erigente conſurgere.*

Non igitur rectè dictum eſt: Non enim talem Deus hominem feciſſe credendus eſt, qui nec uelit unquam, nec poſsit bonum. Quaſi nos iſtam hominis debilitatem à creatore dicamus conditam, & non peccati meritò ab homine cōtractam. Qui ergo putat conſequens eſſe, ut ſi liberum arbitrium obcæcatum eſſe dicatur, & obcæcatio ipſa ad naturæ referatur autorem

A torem, uult perſuadere, quòd tam ſanum ſit in Adæ poſteris liberum ar-
bitrium, quàm in Adam fuit ante peccatum: quod ſatis alienum à catho-
lica fide ducimus. Quid enim peccato læſum eſt, ſi id læſum non eſt, unde
peccatum eſt? Niſi fortè dicatur in Adæ poſteros pœnam tranſiſſe, non
culpam: quod omni modo falſò dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Ni-
mis enim impium eſt, hoc de Dei ſentire iuſtitia, quòd à præuaricatione
liberos, cum reis uoluerit eſſe damnatos. Patet ergo culpa, ubi non latet
pœna, & ſocietas peccati conuincitur de communione ſupplicij: ut quod
eſt humanæ miſeriæ, non de inſtitutione creatoris, ſed de retributione ſit
iudicis. Illud etiam ineptè poſitum eſt, & contra ſenſum omnium tra-
ctatorum, quod ad probandam liberi arbitrij incolumitatẽ connexuit di-
cens: Et quo modo ſtabit illa domini poſt præuaricationem primi homi- Gene.3.
nis illata ſententia? Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ſciens bonũ
& malum. Quaſi diabolus Adæ uera promiſerit, & Adam tranſgredien-
do mandatum Dei, ex hoc ei fuiſſe collatum pronunciauerit Deus: cum in
his uerbis ſignificatum ſit potius, quid non fuerit aſſecutus. Qui ſuperbiæ
ingreſſus uiam, quod habebat amiſit, dum quod non acceperat concupi-
ſcit. Non minus autem in ipſa huius ſenſus cõcluſione peccatum eſt, dum
dicitur: Concepit ergo Adam poſt præuaricationem quam non habuerat
conſcientiam mali: boni uerò, quam acceperat, ſcientiam non amiſit.
Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum, ſanctumq; manda-
B tum Dei, fideli corde ſeruabat, & erat iuſtus manens in imagine creatoris
ſui, legiſq; eius non obliuiſcens. Poſtquàm autem ſe, hoc eſt, imaginem, &
templum Dei deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam. Iuſtitiam
enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam con
cupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abſtulit libertatem:
nec potuit illic ulla portio reſidere uirtutum, quò tanta irruperat turma
uitiorum. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Et: Qui facit pec- Luce 6.
catum, ſeruus eſt peccati. Et: À quo quis ſuperatus eſt, ei ſeruus addictus Ioan.8.
eſt. Nemo autem ſeruit, niſi cum aliqua libertate: & nemo liber eſt, niſi ali- 2.Pet.2.
qua ſeruitute, dicente Apoſtolo: Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fui- Rom.6.
ſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc, in quibus nunc erubeſci-
tis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberi à peccato, ſerui autem
facti Deo, habetis fructum in ſanctificationem, finem uerò uitam æternã.
Qui itaque ſeruit diabolo, liber eſt Deo. Qui autem libertus ſeruit Deo,
liber eſt diabolo. Vt appareat malam libertatem potuiſſe haberi ex hu-
manæ uoluntatis defectu: bonam autem libertatem non potuiſſe recipi,
ſine liberatoris auxilio. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniẽ
eius tranſiſſe uideatur, quàm integro ſit omnium hominum natura iudi-
cio, exemplo gentium probaturus hic doctor addidit, & dixit:

*Denique non amiſiſſe genus humanum poſt præuaricationẽ Adæ ſcien-
tiam boni, etiam Apoſtoli ſententia euidentiſſimè declaratur, qui dicit:*
Quoniam

Roma.2. *Quoniam gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt.* C *Hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente eis conſcientia eorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit Deus occulta hominum.*

Ephe.2. Si de his Apoſtolus loquitur, qui ex præputio ſunt uocati, & cum eſſent longè, facti ſunt propè, credentes in eum. Quorum aliquando non miſertus, & iuſtificans circuncisionem ex fide, & præputium per fidem, duos condidit in ſemetipſo. Et utrunque parietem inimicitiæ Iudæorum & gentium, in uno nouo homine ſoluens, fecit pacem: concludens omnia in incredulitate, ut promiſsio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Si, inquam, de his Apoſtolus loquitur, in quorum cordibus digito ſuo Deus, id eſt, ſpiritu ſancto ſcribit nouum teſtamentum, ut legis plenitudinem, & opera charitatis naturaliter exequantur, reformata ſcilicet renouataq; natura, quid huius ſuperbiſsimi ſenſus nouitas adiuuatur, cùm reconciliatio inimicorum non poſsit niſi gratiæ mediatoris adſcri-
Roma.3. bi? Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Ergo gratia, gloria Dei eſt, non meritum liberati. Quis enim prior dedit ei, ut retribueretur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iuſtitiæ procedit ex impijs, tota ipſorum ſalus, gratia eſt. Et ideo gloria Dei eſt, ut qui gloriatur, in illo, cuius gloria eguit, glorietur. Si autem D (quòd magis uult de his diſputator intelligi) de illis iſta dicuntur, qui alieni à gratia Chriſtiana, quædam ad ſimilitudinem legalium mandatorum proprio iudicio ſanciebant, intelligentes mores ciuitatum, concordiamq; populorum non poſſe aliter contineri, niſi ut rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc ſapientiam humano generi ad temporalis uitæ utilitatem, ex natura à Deo condita ſupereſſe reliquum? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda rationalis animi uigeret ingenium, non uitiata eſſet, ſed extincta natura. Quæ tamen etiamſi excellentiſsimis actibus, & cunctis mortalibus eruditionum polleat diſciplinis, iuſtificari ex ſe non poteſt, quia bonis ſuis malè utitur. In quibus ſine cultu ueri Dei impietatis immutatæ æquè conuincitur, & unde ſe de-
Roma.3. fendi exiſtimat, accuſatur. Cum ergo Paulus definiat, quòd non ex ope-
Gal.5. ribus legis iuſtificatur omnis caro: & quoniam in CHRISTO neque præputium ualeat aliquid, ſed noua creatura: quid eſt quòd impiam infidelium libertatem naturalibus inſtructam bonis, proprijs uult iuſtificare principijs? Qui renouationem miſeræ uetuſtatis, idoneam definit præuaricatricis ſcientiæ nuditatem? Quaſi iſta ſcientia uel ex naturæ opibus reſidua, uel ex legalis doctrinæ eruditione quæſita, poſsit ſui perceptione præſtare, ut quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut ullus ſit bonæ uoluntatis motus, niſi quem creauerit diffuſæ per ſpiri-
Hebr.11. tum ſanctũ charitatis affectus. Sine fide enim impoſsibile eſt placere Deo.

Et:

A Et: Omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt. Et: In CHRISTO IESV Rom. 14.
neque circunciſio aliquid ualet, neque præputium: ſed fides quæ per di- Gal. 5.
lectionem operatur: Poſt hæc in concluſione teſtimoniorũ quibus pro-
bare uoluit, quòd hi qui per increpationem propheticam ſurdi appellan-
tur & cæci, poſsint ex facultate naturæ & aures ſuas aperire ad audien-
dum, & oculos ſuos ad uidendum (quaſi non de ijſdem dicat dominus:
Et dabo eis cor aliud, & ſpiritum nouum dabo eis, & euellam cor lapideũ Ezech. 11.
de carne eorum, & dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent,
& iuſtificationes meas obſeruent, & faciant eas) addidit, & dicit:

Denique ut poſsibilitatem boni eis ineſſe deſignaret, increpans Phariſæos dixit: Quid autem ex uobis ipſis (inquit) etiam non iudicatis quod bonum eſt? Quod utique non eis dixiſſet, niſi eos iudicio naturali, quod æquum eſt, ſciſſet poſſe diſcernere. Luc. 12.

Iam non ſolum uoluntatem boni, ſed etiam poſsibilitatem libero adſcribit arbitrio. Tanquam ideo ab eis exigatur intelligentia, ideo iuſtitia repoſcatur, quia poſsim hæc ſine Dei donis, de naturæ proferre bonis. Imperantur autem iſta homini, ut ex ipſo pręcepto Dei hoc quod accepit, iudicetur. Ignorat id ſe ſuo uitio perdidiſſe, & non ideo iniquam eſſe exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non eſt: ſed à litera occidente confugiat ad ſpiritum uiuificantem, & facultatem quam antè non
B inuenit in natura, quærat ex gratia. Quod ſi facit, magna eſt miſericordia domini: ſi non facit, iuſta eſt pœna peccati. Deinde ad plenitudinem præmiſſæ diſputationis, regulari ſententia pronuntiat, dicens:

Vnde cauendum nobis eſt, ne ita ad dominum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi id quod malum atque peruerſum eſt, humanæ aſcribamus naturæ.

Quid euidentius, quid expreſsius ſecundum Pelagij, Cœleſtijq́ commentum ab ullo diſcipulo potuit definiri? Illi dicunt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: & ideo dicunt, gratiam Dei nõ ad ſingulos actus dari. Hic intra unam ſententiam blaſphemiam utranq; concluſit, dicens, Cauendum nobis eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorũ merita referamus, ut nihil niſi quod malum atque peruerſum eſt humanæ adſcribamus naturæ. Vult ergo eſſe multa propria hominũ merita, quæ nõ gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales diuitias quædã deſurſum munera debeãtur. Vult nos gratiã Dei nõ ad ſingulos actus accipere, ac proinde nõ pro omni bono opere ſemp orare. Atq; ita ſentit, ut in Dei muneribus nullũ meritũ eſſe credendũ ſit, quę Deus ſemp adiuuerit: aut ſi etiã in his, quę Deus tribuit, aliqua merita eſſe loquãtur, cõſtet etiã ipſa acquiri propria facultate potuiſſe. Et ideo in aliquibus oportet nos iuuari, ut poſsibilius fiat per gratiã, quod non erat poſsibile per naturã. Ecce iam in iſta paucorũ breuitate uerborũ, non duarum tantũ, ſed multarũ impieta-

tum numeroſa connexio eſt. Quæ ſi ſcrupuloſioris diligentiæ diſcretione C tractetur, in nullo à damnati erroris cathena abſoluta monſtrabitur. Sed ne ſuſpitionibus agere uideamur, & latebrã ſenſuum ultra uerba rimari, quid accreſcat cognitis, doceãt quæ ſequuntur. Qui inter principia diſputationis ſuæ dixerat, Non ſolum actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui nobis & initia ſanctæ uoluntatis inſpirat, & uirtutem atq; opportunitatem eorum quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Nunc uolens probare quòd religioſæ cogitationes, & ſancta conſilia, nulla Dei inſpiratione concepta, de naturali poſſunt prodire ſapientia, ponit uerba Solomonis, dicens:

3. Reg. 6. *Voluitq; Dauid pater meus ædificare domum nomini domini Iſraël. Et*
1. Par. 28. *ait dominus ad Dauid patrem meum: Quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente pertractans. Verùm tamen non tu ædificabis domum nomini meo.*

Deinde ut oſtendat, quomodo intelligendum ſit, infert ipſe tractator:

Hæc ergo cogitatio, atque iſte tractatus regis Dauid, utrum'ne bonus ex Deo, an malus & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Si enim bona ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, à quo inſpirata eſt, eidem negatur affectus? Si autem mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab domino? Reſtat ergo ut & bona, & ex homine fuiſſe credatur: in quem modum etiam noſtras quotidie cogitationes poſſumus iudicare. Neque enim ſoli Dauid bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, aut nobis ne quid boni unquam ſapere, aut cogitare poſſimus, naturaliter denegatur. D

Nullo modo hoc teſtimonio atque argumento probare poteſt, quòd piæ cogitationes ex ſolo libero arbitrio, & non ex Dei inſpiratione naſcãtur. Non enim ideo uoluntas Dauid, quæ utique bona erat, non ex Deo fuiſſe credenda eſt, quia templum ſibi dominus non ab eo ædificari, ſed à filio ipſius uoluit. Quærendum ergo eſt, de quo ſpiritu proceſſerit affectus
Pſal. 131. ipſius uoluntatis, nempe de illo in quo dicebat: Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtratus mei: Si dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inueniã locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. Quod cùm propheta cõcupiſceret, nõ ignorabat uerũ illud, perfectumq; templum ab illo eſſe condendũ: qui cùm eſſet filius Dei, factus etiã filius Dauid. Quiq;
Ioan. 2. cùm uideret templum à Solomone conſtructũ, dicebat: Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. dicebat autem de templo corporis ſui. Vt ergo hoc templum præfiguraretur, quod in CHRISTO, & in eccleſia diſponebatur; meritò ad extructionem eius non Dauid eligitur, ſed filius: Vt per filium hominis, & per templum diſſolubile, indicaretur tabernaculum incorruptibile. Ad cuius condendam imaginem, & uoluntas Dauid probata eſt, & opus in eum tranſlatum eſt, cuius perſona magis

A gis eidem imagini congruebat. Atque ita hoc ex Deo erat, uelle Dauid: & ex Deo erat, hoc ferri à Solomone. Quod ut exemplis magis luceſcat, requiramus ubi facere Deus uoluerit, quod omnes facere Deo uolente uoluerunt. Dominus apoſtolis ſuis præcepit, dicens: Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & docentes eos ſeruare quęcunque mandaui uobis. Quodcunque Apoſtoli audirent, ſine dubio non uerba nuda per corporales ſonos exterioribus tantum auribus acceperunt, ſed uirtute iubentis uerbi accenſa eſt in cordibus eorum inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentiſsimè uellent Euangelium CHRISTI omnibus gentibus prædicare: Sed cur uetiti ſunt loqui uerbum in Aſia, & ire in Bithyniam? Prohibiti ſunt à ſpiritu IESV. Nunquid non ex Deo hanc uoluntatem habebant, quòd etiam iuſtorum optabant ad fidem corda conuertere, quos occulto iudicio Deus Euangelium tunc nolebat audire? Aut quòd eccleſia quotidie pro inimicis ſuis orat: id eſt, pro his qui nondum crediderunt, nunquid non ex ſpiritu Dei fecit? Quis hoc dixerit, niſi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non eſſe donum Dei? Et tunc cum pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec eſt iniquitas apud Deum, qui ſæpe poſtulata non tribuit, quæ poſtulare donauit. Bonam igitur uoluntatem, eam ſcilicet qua adhæret Deo, nec negandum eſt hominis eſſe propriam, & confitendum eſt Deo inſpirante conceptam. Nam cum nemo ſit bonus, niſi

Matth. 28.

Act. 16.

B ſolus Deus, quale erit bonum, quod autorem non habet bonum? Naturæ quippe humanæ, cuius creator eſt Deus, etiã poſt præuaricationẽ manet ſubſtantia, manet forma, manet uita, & ſenſus, & ratio, cæteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis uitioſisque non deſunt. Sed non in alijs ueri boni perceptio eſt, quæ mortalem uitam honeſtare poſsint, æternam autem conferre non poſsint. Neque enim ignotum eſt quantum Græciæ ſcholæ, quantum Romana eloquentia, & totius mundi inquiſitio circa inueniendum ſummum bonum, acerrimis ſtudijs, excellentiſsimis ingenijs laborando nihil egerint: niſi ut euaneſcerent in cogitationibus ſuis, & obſcuraretur cor inſipiens eorum, qui ob noſcendam ueritatem ſemetipſis ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnoſis uanitatibus & inſanijs fallacibus erubeſcens, tenebras eſſe & mortem, quicquid pro lumine ac uita amplectebatur, intelligit: & ab his ſe conatur abſtrahere: non eſt ab ipſo, quamuis non ſine ipſo ſit, iſta conuerſio: nec propria uirtute ad principalia ſalutis enititur. Sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, terrorem obruti cordis exagitat, & deſiderio ueritatis inflammat: non ut inuitum hominem ſubigat, ſed ut ſubiectionis cupidum faciat: nec ut ignorantem trahat, ſed ut intelligentem, ſequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod utique cum ipſo homine Deus condidit, à uanitatibus & cupiditatibus ſuis, in quas neglecta Dei lege fluxerat, non à ſeipſo, ſed à creatore mutatur. Vt quicquid in eo in melius refi-

citur, nec ſine illo ſit qui ſanatur, nec niſi ab illo ſit, qui medetur, cuius C
Ephes. 2. ſumus noua creatura, nouumq́ꝫ figmentum, creati in CHRISTO IESV in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Nunc iam uideamus quò diſputantis progrediatur intentio:

Dubitari ergo (inquit) non poteſt, ineſſe omni animæ naturaliter uirtutum ſemina, beneficio creatoris inſerta. Sed niſi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire. Adiacere autem homini in qualibet parte arbitrij libertatem, etiam liber ille, qui dicitur Paſtoris, apertiſſimè docet, in quo duo angeli unicuique noſtrum adhærere dicuntur: id eſt, bonus & malus. In hominis uerò optione conſiſtere, ut eligat quem ſequatur. Et iccirco manet in homine liberum ſemper arbitrium, quod gratiam Dei poſſit uel negligere, uel amare.

Si dubitari non poteſt, ineſſe omni animæ naturaliter uirtutū ſemina beneficio creatoris inſerta: ſolus Adam prævaricatus eſt, & in peccato eius nemo peccauit. In nullis iniquitatibus concepti ſumus, & in nullis nos matres noſtræ peperere delictis: Non fuimus natura filij iræ, nec fuimus ſub poteſtate tenebrarum, qui manentibus in nobis naturaliter uirtutibus, filij potius nati ſumus pacis & lucis. Abſit ab animis piorum fallacis doctrinæ inſidioſa deceptio, uirtutes cum uitijs habitare non poſſunt: Quæ
2. Cor. 6. enim participatio, inquit Apoſtolus, iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Virtus nanq́ꝫ principaliter Deus eſt: cui nō aliud D
eſt habere uirtutem, quàm eſſe uirtutem. Huius cum participes ſumus, ha-
1. Cor. 1. bitat Chriſtus in nobis, qui eſt Dei uirtus & Dei ſapientia: habitat fides, ſpes, charitas, continentia, intellectus, conſilium, fortitudo, cæteraq́ꝫ uirtutes. Cum uerò ab hoc bono recedimus, omnia nobis econtrario oriuntur ex nobis: diſcedente enim pulchritudine, quid ſuccedat niſi deformitas? abeunte ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnante iuſtitia, quid dominetur niſi iniquitas? Virtutum itaque ſemina, quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatione primi parētis euerſa ſunt: nec haberi queunt, niſi eo reſtituente, qui dederat. Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo, & eorū bonorū quæ habuit capax eſt: ut per mediatorē Dei & hominū, hominem Ieſum Chriſtum, in eo ipſo quod ei remanſit, poſſit recuperare quod perdidit. Remanſit autē ei rationalis animus, qui nō uirtus, ſed uirtutis habitaculū eſt. Ex participatione enim ſapientiæ, & iuſtitiæ, & miſericordiæ, non ſapiētia, neq́ꝫ iuſtitia, neq́ꝫ miſericordia: ſed ſapiētes, & iuſti, & miſericordes ſumus. Quæ bona, quãuis rationale noſtrū uitijs occupatū ſit, & præuaricãtibus nobis Dei templū ſpi-
Ioan. 12. ritus immūdus inuaſerit, poſſunt tamē rurſus in ipſum rationale conflue-
Mar. 13. re, per eum qui mundi principē foras mittit: & ligãs fortē, uaſa eius rapit, fugatoq́ꝫ mundi huius ſpiritu, largitur nobis ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Qui autem ſpiritū Chriſti nō habet

A bet,hic non eſt eius.Puto autem iſtum ueriſimilitudine decipi, & in ſpecie
falſarum errare uirtutũ,dum ea bona,quæ nõ poſſunt niſi ex Dei munere
haberi,etiam in impiorꝫ animis exiſtimat reperiri:ideo ſcilicet, quia multi
eorꝫ ſint iuſtitiæ,temperantiæ, continentiæ, & beneuolentiæ ſectatores:
quæ omnia nõ fruſtra quidẽ,neq; inutiliter habẽt,multumq; ex eis in hac
uita honoris,& gloriæ conſequentur.Sed quia in ijs ſtudijs non Deo, ſed
diabolo ſeruiũt,licet habeant temporalẽ de uana laude mercedẽ, ad illam
tamẽ beatarũ uirtutum nõ pertinẽt ueritatẽ. Et ita manifeſtiſsimè patet,in
impiorꝫ animis nullã habitare uirtutẽ:ſed omnia opera eorꝫ immũda eſſe,
atq; polluta:habentiũ ſapiẽtiã nõ ſpiritalem,ſed animalem: nõ cœleſtem,
ſed terrenam:non Chriſtianam,ſed diabolicam:non à patre luminũ,ſed à
principe tenebrarũ:dum per ea ipſa,quę nõ haberent,niſi dante Deo,ſub-
duntur ei qui primus receſsit à Deo.Qui ergo dicit, ſine ullo opere gratię
naturaliter omni animæ ſemina ineſſe uirtutũ:quid laborat oſtẽdere, niſi
de iſtis ſeminibus quædã germina præcedẽtium Dei gratiã pullulare me-
ritorum? Deniq; ut uideretur aliquid gratiæ tribuiſſe, Ad perfectionis,
ait, incrementum ſemina hæc peruenire non poterunt, niſi opitulatione
Dei fuerint excitata:ut ſcilicet opitulatio Dei ſit cohortatio atque doctri-
na.Mens autem,quæ uirtutum eſt opulenta ſeminibus, utatur facultate
quam poſſedit:ad hoc tantum iuuanda, ut earum uirtutum adprehendat
culmina,quarum ſibi ſcit ineſſe principia.Igitur ſecundum iſtud humana
B anima ſic ædificabitur in Dei templũ,ut nõ accipiat fundamẽtum, præter 1. Cor. 3.
quod aliud nemo poteſt ponere,quod eſt Chriſtus Ieſus.Quãdo autẽ hoc
fundamentũ incipitur,niſi quãdo fides in audiẽtis corde generatur? Quæ
ſi naturaliter ineraт,non cœptũ ibi eſt aliquid,ſed ſuperinſtructũ. Super-
fluò ergo infidelis uidebatur,qui fidem habebat,antequàm crederet.Hoc
autem & de aliarum uirtutũ principijs poteſt dici, quas gratia augere de-
beat,quia ſunt: non donare,quia deſunt.Sed aliud nos omnia ſanctarum
ſcripturarum eloquia docent.Legimus,Principium eſſe ſapientiæ timorẽ Prou. 1. et 9.
domini.Et legimus,Dei hanc eſſe uirtutẽ.Timorẽ domini, inquit, ſup oĩa
poſui.Beatus cui donatũ eſt habere timorẽ domini. Cùm ergo timor Dei Eccleſ. 25.
principiũ ſit ſapientiæ,quæ uirtus haberi poteſt ſine ſapiẽtia, cuius ex ti-
more principiũ eſt? Beatus Petrus apoſtolus,Gratia uobis,inquit,& pax 2. Pet. 1.
adimpleatur in recognitione domini noſtri Ieſu Chriſti,qui nunc oĩa no-
bis diuina uirtute ſua,quæ ad uitã & pietatẽ pertinẽt, donauit. Nunquid,
ait, qui uirtutũ ſemina,quæ naturaliter habebamus inſerta, opitulatione
ſua excitauit in nobis? an,quæ ad uitã & pietatẽ pertinẽt donauit? Quod
dicẽdo,cuius uirtutis initiũ in natura poſuit,qđ nõ ab eo collatum ſit,qui
cuncta donauit? Propter qđ & beatus Paulus: Quid enim habes, inquit, 1. Cor. 4.
quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi nõ acceperis?
Ergo oĩa quę ad uitã & pietatẽ pertinẽt,nõ per naturã, quæ uitiata eſt,ha-
bemus.Nec ideo exiſtimare debemus,in naturalibus theſauris principia
eſſe uirtutum,quia multa laudanda reperiuntur etiã in ingenijs impiorũ,

quæ ex natura quidem prodeunt: ſed quoniam ab eo, qui naturam cōdi- C
dit, receſſerunt, uirtutes eſſe nō poſſunt. Quod enim uerò illuminatum eſt
1. Cor. 3. lumine, lumen eſt: & quod eodē lumine caret, nox eſt: Quia ſapiētia huius
mundi ſtultitia eſt apud Deum. Ac ſic uitiū eſt, quod putatur eſſe uirtus:
quandoquidē ſtultitia eſt, quod putatur eſſe ſapiētia. Quomodo autē fieri
poteſt, ut is qui in naturaliū uirtutū ſeminibus, exuberare ſe putat, quas
ipſe magnificas eſſe gloriať, ipſas uirtutes ſuas ei doctrinæ ſubijciat pro-
Ibidem. uehēdas, quæ dicit: Si quis uideť inter uos ſapiēs eſſe, ſtultus fiat, ut ſit ſa-
1. Cor. 1. piens? Et quia in ſapiētia Dei nō cognouit hic mūdus per ſapiētiā Deum,
placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credētes. Quid illa
ſciētia, ſciētiæq; præſumptio magis ineptum cernat, magiſq; ridendū, niſi
ſpiritus Dei aſpernationē ſubegerit ſuperborꝝ: rationeſq; illas, quæ igno-
tæ uirtuti, canina facundia repugnabāt, gratiæ ſuæ uirtute deſtruxerit: ut
ſemen uerbi præſulcata cordis terra concipiat, & dignos æternis horreis
fructus Dei agricultura producat. Poſt illud autem nullius autoritatis eſt
teſtimoniū, quod diſputationi ſuę de libello Paſtoris inſeruit, & quo oſtē-
dere uoluit, inter boni & mali cōtrarias ſuaſiones, ita omnē hominē natu-
rali iudicio, & propriæ diſcretioni eſſe cōmiſſum, ut ei nō plus à Deo prę-
ſidij, quàm à diabolo ſit periculi. Addidit definitioni ſuæ regulā, dicēs: Et
idcirco manet in homine liberū ſemper arbitriū, quo gratiā Dei poſſit uel
negligere, uel amare. In qua ſententia etiā hoc quod ait, manere in homi-
ne liberum ſemper arbitriū, ex aliqua parte nō conſtat: Siquidē multa mi- D
lia infantiū in regnū adſumptorꝝ, aut à regno Dei extraneorꝝ, ſine ullius
ſuæ uoluntatis arbitrio gratiā Dei aut accipiāt, aut amittant. Multiq; ex-
cordes ad omnia prorſus, & fatui, per ſacramentū regenerationis ab ęter-
nę mortis uinculis eruātur. Accipiamus tamē ita hoc dictū, ut ad eos pro-
priè pertineat hæc definitio, qui uti poſſunt libera uolūtate. Ita'ne libera
eſt iſta libertas, ut quātum ex ſe habeat faſtidij, ut negligat gratiā Dei: tan-
tum ex ſe habeat dilectionis, ut diligat? Ita'ne illū uetuſtæ infidelitatis gla-
cialē rigorem nullus meridiani caloris ſpiritus relaxauit: & torpor mētis
Luc. 12. obſtrictæ de ſuo algore concaluit: ut dicente domino, Ignem ueni mittere
in terram: nulla ad cor frigidū ſcintilla peruenerit: & cinis mortuus à ſe-
*Fortè legendū eſt: in iſtius gratiæ damnatoribus. metipſo in flammā charitatis exarſerit? Nihil tale * in iſtius gratię amato-
ribus factū eſt, quale illi experti ſunt, qui dicebāt: Non'ne cor noſtrū erat
ardens, cum eſſemus cum illo in uia, & aperiret nobis ſcripturas? Sed nec
illud in eiſdē actū eſt, quod de Lydia, ciuitatis Thyatirorum purpuraria,
quæ inter mulieres, quibus illic Apoſtolus prædicabat, ſola tunc oſtendi-
Act. 16. tur credidiſſe. Cuius, inquit, cor aperuit dominus, ut intēderet his, quæ à
Paulo dicebātur. Et tāta eſt ſecundū iſtū liberi arbitrij uel incolumitas, uel
facultas, ut charitatē, quę in omniū arce uirtutū eſt, nō ex Dei munere, ſed
ex ſola habeāt uolūtate. Quid ergo in anima à ſuo ędificatore parabiť? aut
qua largitate gratiæ fiet ornatior, ſi illa ſunt ei propria, ſine quibus non
1. Cor. 13. poſſunt prodeſſe donata? Sed Apoſtolus, qui profitetur, ſine charitate nō
operationes

A operationes miraculorum, non ſcientiam, non fidem, non prophetiam, non erogationes diuitiarum, non ipſam ſæuiſsimorũ ſuppliciorum prodeſſe tolerantiam: unde habeatur ipſa charitas non tacet: Quoniam charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et: Pax, inquit, fratribus cum charitate & fide à Deo patre & domino Ieſu Chriſto. Sanctus etiam Ioannes apoſtolus inſtruat nos, unde huius boni cœperimus eſſe participes. Chariſsimi, inquit, diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo eſt. Et ne poſsimus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic ſaluus eſſet effectus, paulò poſt ait: Non quod nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos. Agnoſcat ergo humana egeſtas, hoc quod de quibuslibet bonis rectè dicitur, multò rectius ſibi dici de eo, ſine quo bona cuncta non proſunt. Quid enim habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Poſt hæc autem cùm tantum homini tribuiſſet ante gratiam, quantum ei fuerat fructuoſiſsimum habere per gratiam, addidit quædam perplexè, atque confuſè ad uigorem liberi arbitrij demonſtrandum, & de his quæ iam donatis ſibi uiribus facit, uult illa munire quæ ei naturaliter ineſſe definit, ut quod eſt per adiutorium Dei perfeciſſe, hoc ſit per arbitrij libertatem cœpiſſe. Verùm hæc ut tolerabilia tranſeamus: quia & nos liberum arbitrium ideo dicimus bonæ uoluntatis affectum, fideiq; principiũ, operante gratia concepiſſe, ut per hæc, quæ B illi nullo meritò præeunte donata ſunt, ea quæ operaturis ſunt promiſſa mereatur: ab illo ſemper petens poſſe aliquid boni facere, qui ait: Sine me nihil poteſtis facere. His itaque prætermiſsis, id quod de ſancti Iob paſſionibus poſuit, retractemus. ait enim:

Rom. 5. 1. Ioan. 4. 1. Cor. 4.

Quod etiam in Iob probatiſsimo athleta ſuo, cùm eum diabolus expetiſſet, ad ſingulare certamen, diuinam legimus prouidiſſe iuſtitiam. Si enim contra inimicum non ſua uirtute, ſed Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque ulla uirtute patientiæ ſuæ diuina tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæſitas tentationum moles & exitia pertuliſſet: quomodo non illam calumnioſam diabolus, quam prius emiſerat uocem, aduerſus eum iuſtius iteraſſet: Nunquid Iob gratis colet Deum? non'ne tu uallaſti eum, & uniuerſam ſubſtantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc eſt, ſine eum ſuis mecum uiribus decertare, niſi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cùm nullam huiuſcemodi queriмoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum audeat iterare, non Dei, ſed illius ſe uictum uiribus cõfitetur: Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit, quæ tantam tentatori tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi nouerat habere uirtutem, non eum ab illius impugnatione ſic protegens, ut nullum uirtuti humanæ relinqueret locum, ſed hoc tantum procurans, ne

Iob 1.

uiolentiſsimus inimicus animam eius amentem faciens, & impotem ſenſu, im-pari eum atque iniquo certaminis pondere prægrauaret. C

Quis hæc prædicari à catholicis inter catholicos crederet, niſi quæ in colluctationibus domeſticis ſæpe defenſa ſunt, etiã ſcripta legerẽtur? Ita'ne in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, & à cunctis eccleſiæ filijs ſpiritus ſcientiæ & pietatis abſceſsit, ut non erubeſcãt ingerere ſe iudicijs legentiũ tam inhoneſto mendacio? Vir grauis, doctor ſapiens, uerax magiſter, redde nobis catholicã definitionẽ, qua inter initia diſputationis tuæ aures noſtras menteſq; cepiſti. Pronuntiaueras fidẽ Chriſtianã uoce eccleſiaſtica, non ſolùm actuũ, uerum etiã cogitationũ bonarũ ex Deo eſſe principiũ: qui nobis & initia ſanctæ uoluntatis inſpirat, & uirtutem atq; opportunitatẽ eorũ, quæ rectè cupimus, tribuit peragẽdi. Omne eñ datũ optimũ, & omne donum perfectũ deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, qui & inſpirat quæ bona ſunt, & exequitur & conſummat in nobis. & huius ſententiæ ſoliditate omnia hoſtiliũ reliquiarũ machinamẽta confregeras. Cur profeſsione mutata, quod deſtruxiſti, ædificas: quod tuebaris, impugnas? Cur inuictiſsimę ueritatis arce deſerta, gradatim ad præcipitia Pelagiana decurris? Qui enim definieras, neq; ſanctarũ cogitationũ, neq; piarum uoluntatũ, neq; bonorũ actuũ ex nobis eſſe principia: ſed inſpiratione Dei, gratiæq; eius auxilio bona in nobis cuncta generari, & ad profectũ, perfectionemq; perduci: paulò pòſt cœpiſti donis gratiæ liberi arbitrij æquare conatus: ut principia, quæ Deo adſignaueras, poſſe hoĩem à ſemetipſo habere monſtrares, dicẽdo: Quia etiam ſuis interdũ motibus homo ad uirtutũ appetitus poſſet extendi: ſemper uerò à dño indiget adiuuari. Et iterũ dicendo, Etiam per naturæ bonũ, quod beneficio creatoris indultũ eſt, nonnunquã bonarum uoluntatũ prodire principia: quæ tamẽ niſi à domino dirigãtur, ad cõſummationẽ uirtutũ pervenire nõ poſsint. Et poſt hæc, ut quoſdã præueniri ad gratiã oſtenderes, in quorundã autẽ præeuntibus meritis cauſam percipiẽdæ gratiæ collocares, dixiſti quid ex quo pendeat dubitari: id eſt, utrum, quia initiũ bonæ uoluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri Deus: an quia Deus miſereatur, cõſequamur bonæ uoluntatis initium. Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, utranque exẽplis ut tibi uiſum eſt idoneis munire curaſti: unam de Pauli & Matthæi coactitia conuerſione cõfirmans: alterã de Zachæi & Latronis uoluntaria fide roborans, quorum deſiderium tam uiolentum dicis fuiſſe, ut ad inuadendum regnum cœlorum ſpecialia uocationis monita præuenirent. Deinde progreſſu diſputationis, ut incolumitatem interioris hominis patefacias, ipſum Adam concepiſſe quidem, quam non habebat conſcientiam mali: ſed quod acceperat, etiam boni ſcientiam non amiſiſſe confirmas. Cumq; hoc etiam ex comparatione impiorum probare uoluiſſes, in id uſque prolapſus eſt, ut proclamares, cauendum nobis eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi quod malum eſt, humanæ adſcribamus naturæ. Et ne hanc natu- D

ras

A ras ullas in præuaricatione Adæ crederemus amiſiſſe mirtutem, definiſti,
tam incolumes eſſe omnium hominum animas naturaliter, quàm fuit pri-
mi hominis ante peccatum, dicendo: Dubitari ergo non poteſt, ineſſe
omni animæ naturaliter uirtutum ſemina beneficio creatoris inſerta.
Conſideratis ergo his definitionibus tuis, non eſt occultum, quantum ab
illius ſententiæ ſanitate deſciueris: in qua quod tribuendum erat gra-
tiæ, fallaciter prædicando catholicarum tibi aurium iudicia conciliare uo-
luiſti, quibus de præmiſſæ profeſsionis fronte ſecuris, facilè ſequentia ir-
reperent, ſi prima placuiſſent. Sed hactenus ne in totum uidereris à præ-
fixa regula diſcrepare, ita uirtutum meritorumꝗ principia ad liberum
arbitrium à gratia tranſtuliſti, ut ipſos bonorum deſideriorum uolunta-
rios motus ſine auxilio Dei nec prouehi petereris poſſe, nec perfici. Nunc
uerò remoto longius Deo, & à ſuſtentatione hominis ſeparato, tantam li-
bero arbitrio potentiam tribuis, ut non ſolùm amiſsionem multiplicium
facultatum, & totius ſimul familiæ ac neceſsitudinum acerbiſsimum
finem conſtanter æquanimiterꝗ ſuſcipiat: ſed ipſius quoque corporis
proprij ineffabiles cruciatus propoſito nudæ uoluntatis euincat. Et ut du
bitari hinc diſputante te nequeat, ſancti Iob conſtituis exemplum, qui ad-
uerſus illam inſignem diabolicæ ſæuitiæ crudelitatem ſine Dei præſidio
decertaret: & argumento probare niteris, quòd ipſe cruentiſsimus inimi-
cus confeſſus ſit, non domini, ſed Iob ſe uirtute ſuperatum, in eo, quòd
B ſibi grauiore conflictu gratiam Dei obſtitiſſe non dixit. Quaſi uir ille in
damnis, atque orbitatibus debuerit ſuperna protectione circumtegi, in
carnis autem ſuæ, animæꝗ tormentis non eguerit adiuuari. Si ergo hac
magnitudine animi, quam illata per ſingulos omnesꝗ artus tot mortium
pœna non ſuperat, nihil inter ſanctorum palmas memorabilius, nihil in-
uenitur illuſtrius: eaꝗ adſeris, ex humana tantùm uirtute ſubſiſtere: quid
erit laudis, ac meriti, quòd inter ſtudia quietis ac pacis nequeat arbitrij
obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de ſuis uiribus coronaſti?
Quæro igitur abs te, uideatur'ne tibi uir iſte, cùm illis quæ legimus ſup-
plicijs probaretur, habuiſſe in ſe ſpiritum ſanctum? Si habuiſſe dicis: cer-
tum eſt quia Deus, quem non deſeruit, adiuuauit: Si autem receſsiſſe ab
eo ſpiritum ſanctum dixeris: propheticus te eiuſdem ſermo conuincit, di-
centis: Scio enim quòd redemptor meus uiuat, & in nouiſsimo die de ter- *Iob 19.*
ra ſurrecturus ſim: Et rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea ui-
debo Deum: quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, &
non alius. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Quòd ſi de incarnatio-
ne domini noſtri IESV CHRISTI, ac reſurrectione eius, qui eſt pri-
mitiæ dormientiũ, & de ſpe redemptionis, quæ in ipſo repoſita eſt omni-
bus ſanctis, rectè intelligitur prophetatum: manifeſtè apparet, non diſceſ-
ſiſſe à templo ſuo gratiam Dei: & feciſſe iam tunc dominum in hoc ſancto
ſuo, quod poſteà in Apoſtolis, & martyribus ſuis ſpondebat eſſe facien-
dum, dicens: Cùm autem tradent uos, nolite cogitare, quomodo, aut quid *Matth. 10.*
loqua

loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini: non enim C
uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis.
Quid cùm idem ſanctus ineptis conſolatoribus reſponderet, non'ne in
Dei fide bat auxilio, dicens: Qui deridetur ab amico ſuo, ſicut ego, inuo-
cabit dominum,& exaudiet eum? Aut neſciebat ex illo ſe habere quod ha
bebat, de quo ait: Apud ipſum ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſi-
lium & intelligentiam. & quod dicit, In cuius manu anima omnis uiuen-
tis, & ſpiritus uniuerſæ carnis hominis. Et iterum: Expecto, inquit, do-
nec ueniat immutatio mea: uocabis, & ego reſpondebo tibi: operi ma-
nuum tuarum porriges dexteram: Tu quidem greſſus meos dinumera-
ſti, ſed parcis peccatis meis: Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed cu-
raſti iniquitatem meam. Non ergo deſeruerat dominus, quem curabat:
neque opem ſuam abſtulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus cla-
rius niteſceret, admouebat. Ad hanc paſsionum tolerantiam, in qua hic
Pſalm. 22. ſpiritus emicuit, etiam ille erat præparatus à domino, qui dicebat: Nam
etſi ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu
Pſalm. 36. mecum es. Et illud: Salus iuſtorum à domino, & protector eorum eſt in
tempore tribulationis. Ad hanc tolerantiam etiam ille erat paratus à do-
mino, qui & credere in Chriſtum,& pro Chriſto pati referebat ad Chri-
Rom. 5. ſtum, dicens: Iuſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum per do-
minum noſtrum IESVM CHRISTVM: per quem & acceſſum ha-
bemus in gratia iſta, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum D
Dei: Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: ſcientes,
quòd tribulatio patientiā operatur, patientia autem probationem, proba-
tio uerò ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in
Rom. 8. cordibus noſtris per ſpiritum ſanctū, qui datus eſt nobis. Et iterum: Quis
nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia? an perſecutio? an
Pſalm. 43. fames? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt: Quia pro-
pter te mortificamur tota die, exiſtimati ſumus ut oues occiſionis. Sed in
his omnibus ſuperamus per eū, qui dilexit nos. Huius tolerātiæ fortitudo
unde deſcenderet, beatus Petrus, & in illo omnis eccleſia ueritatis ipſius
Lucæ 22. uoce dicebat, dicentis: Ecce Sathanas poſtulauit ut cerneret uos uelut triti-
cum: ego autem rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Quiſquis igitur
in tribulatione non deficit, ab illo ſe non dubitet adiuuari, ad quem quoti-
Matth. 6. die corda uniuerſorū fidelium clamant: Ne inferas nos in tentationē, ſed li
Pſalm. 96. bera nos à malo. Quoniam cuſtodit Deus animas ſanctorū ſuorum, de ma
nu peccatorum liberabit eos. Quòd autem dicis, gratiam Dei ab Iob ex eo
intelligendā non penitus receſsiſſe, quòd tentatori eius tantam tribuit po-
teſtatem, quantā & illum reſiſtēdi nouerat habere uirtutē: Non'ne rectius,
ueraciusq́ loquereris, ſi ubi dixiſti, Quantā & illum reſiſtendi nouerat ha
bere uirtutem: diceres potius, Quantam & illi reſiſtendi nouerat ſe dediſſe
uirtutem? Vnius enim uerbi correctio totam iſtam gloriam, quam huma-
nis uiribus adſignare uoluiſti, ſobrietate aliqua temperaſſet, ut illa mira-
bilis

A bilis in tanta adflictione patiētia,& Dei adiutorio,& libero hominis aſcriberetur arbitrio. Sed ueritus es naturæ humanæ minuere laudem, ſi ei profitereris à Deo datam eſſe uirtutem. Itaque conflictus illius, atque uictoriæ non uis credi cooperatorem Deum fuiſſe,ſed tantummodo ſpectatorem: ut cui perſuadere poteris, per naturalem arbitrij facultatem tam arduum certamen euictum, dubitare non audeat in leuioribus cauſis multò liberiores eſſe bonæ uoluntatis effectus: atque ita in illius damnatæ ſententiæ foueam cadat,qua dicitur, Ideo nobis gratiam iuſtificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius poſſemus implere per gratiam. Tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſemus etiam ſine illa implere diuina mandata. Quod quia catholici Pontifices dignum anathemate cenſuerunt: utendum nobis eſt eo, quo uſi ſunt, teſtimonio, dicentes: De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me difficilius poteſtis facere: ſed ait: Sine me nihil poteſtis facere. His autem definitionibus tuis, *Ioan.15.* quas credidiſti idonea autoritate munitas, tanquam de conſenſu legentiũ ſecurus,adiungis, Solere interdum Deum ad fidem noſtram probandam plus offerre quàm ſufficit, ut quàm infirma ſit credentium fides,poſsit agnoſci: & hoc exemplo illius Centurionis oſtendis, qui cùm pueri ſui *Matth.8.* poſceret curationem, dominusq́ ſe ad domum eius iturum eſſe promitteret, reſpondit: Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum: ſed dic

B tantum uerbo,& ſanabitur puer meus. In quo eum dominus tali admiratione laudauerit,ut pronuntiaret,non ſe inueniſſe tantam fidem in Iſraël. At exigua concluſione penè totum tu Pelagianum dogma confirmas dicendo: Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Chriſtus, quod ipſe donauerat, prætuliſſet. Falſò ſcriptum eſt: Quia nemo poteſt eſſe continens,niſi Deus det. Falſò prædicauit Apoſtolus, cùm de eadem uirtute loqueretur,dicens: Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum: Sed *1.Cor.7.* unuſquiſque proprium habet donum à Deo: alius ſic, alius autem ſic. Falſò docuit & ille qui dixit: Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, & *Iacob.1.* dabitur ei. Nec ſecundum ueritatem dictum eſt: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Et: Nemo poteſt accipere quicquam, niſi datum fuerit ei de cœlo. An dicendum eſt, Omnes quidem uirtutes inter Dei dona numerandas: ſed in illis hominem, quas de proprio habuerit, eſſe laudabilem? & ibi eſſe merita,ubi Dei dona non fuerint? Igitur ſecundum regulam tuam, quibus donatum eſt,ut non ſolùm credere in CHRISTVM, ſed etiam ut paterentur pro ipſo, & laudem & meritum perdiderunt: nec habent ueram gloriam, qui non in ſe, ſed in domino gloriantur. Sed rectius audiuimus dicentem: Maledictus homo qui ſpem habet in homine,& firmat carnem *Hierem.7.* brachij ſui, & à domino diſcedit cor eius. Et illum, qui ait: Diligam te *Pſalm.33.* domine uirtus mea. Et: In domino laudabitur anima mea. Et: Fortitudo *Pſalm.117.* mea,& laudatio mea dominus. Vt manifeſtiſsimè nouerimus,nec laudem

eos

eos ullam habere, nec meritum, in quibus non inueniuntur, quæ, niſi do- C
minus dederit, non habentur. Sic autem putaſti de teſtimonio laudatæ fi-
dei præiudicium donis gratiæ poſſe generari: quaſi fides, ubi oſtendere-
tur laudata, non doceretur eſſe donata. Laudat Apoſtolus Romanorum
Rom.1. fidem, & pro hoc bono agit gratias Deo, dicens: Primum quidem gra-
tias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus uobis: quia fides ue-
ſtra adnuntiatur in uniuerſo mundo. Ad Corinthios quoque ſimili ſcri-
1.Cor.1. bit affectu dicens: Gratias ago Deo meo ſemper pro uobis in gratia Dei,
quæ data eſt uobis in CHRISTO IESV: quia in omnibus diuites fa-
cti eſtis in illo, in omni uerbo, & in omni ſcientia. Nunquid agendo gra-
tias Deo, credentibus ſuſtulit laudem? aut laudando credentes, meriti ne-
Ephes.1. gauit autorem? De Epheſiorum etiam fide quid ſentiat, audiamus: Pro-
pterea, inquit, & ego audiens fidem ueſtram, quæ eſt in domino Ieſu, & di-
lectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro uobis, memo-
riam ueſtri faciens in orationibus meis, ut Deus domini noſtri Ieſu Chri-
ſti pater gloriæ, det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitionē
eius illuminatos oculos cordis ueſtri. Habebant ergo iſti fidem, habebant
& opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: ſed pro
his uirtutibus Apoſtolus gratias Deo agere non ceſſat, ſciens à patre lu-
minum hæc dona ueniſſe: à quo ſe etiam petere proteſtatur, ut quibus de-
dit fidem, quæ per dilectionem operatur, det ſpiritum ſapientiæ & intel-
lectus: ut inde ſe Epheſij nouerint accepiſſe quod habebant, à quo diſcunt D
& ſperare quod non habent. Pro Philippenſibus quoque ſimiles Deo
gratias agit, & meritum eorum laudemque non ſupprimit, dicens: Gratias
Philipp.1. ago Deo meo in omni memoria ueſtri, ſemper in cunctis orationibus
meis pro omnibus uobis, cum gaudio deprecationem faciens ſuper com-
municationem ueſtram in Euangelio, à prima die uſque nunc, confidens
hoc ipſum, quia qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet uſque in diem
Chriſti Ieſu. Cuius humanæ laudis ac meriti non hîc cauſa ſuſpenſa
eſt? quid uirtutis ac pietatis exceptum eſt, quod non ex gratiæ fonte pro-
fluxerit? ubi ab initio uſque ad finem & inchoatio, & perfectio boni ope-
Pſalm.88. ris domino reputatur: cui canitur de ſanctis ſuis: Domine in lumine uul-
tus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua
exaltabuntur, quoniam gloria uirtutis eorum tu es. Conſiderandum ſanè
eſt in hac ſententia tua, quantum adiuues eos, qui dicunt, Gratiam Dei ſe-
cundum merita noſtra dari: quos, ut catholicæ fidei defendaris umbra-
culo, profanæ opinionis eſſe profiteris, dicens:

*Nemo autem exiſtimet hæc à nobis ob hoc fuiſſe prolata, ut nitamur ad-
ſtruere, ſummam ſalutis in noſtræ fidei ditione conſiſtere, ſecundum quorun-
dam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei
diſpenſari ſecundum meritum uniuſcuiuſque definiunt.*

Sed miror ualde quomodo non uides, aut ab alijs exiſtimas non uide-
ri, quòd

A ri, quòd teipſum tuo ore condemnas: Dicendo enim, Quòd Centurio, cuius fides domini uoce laudata eſt, nullius laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Deus, quod ipſe donauerat, prætuliſſet: definiſti Centurionem illum non donatam fidem habuiſſe, ſed propriam, ac perinde nihil eius principijs collatum fuiſſe per gratiam: in eadem autem fide cauſam fuiſſe & laudis, & meriti, quorum neutrum haberet, ſi id, cui & laus debetur, & meritum, dominus contuliſſet. Fruſtra ergo inuidiam damnati erroris euadas, ſi ſummam ſalutis negas in fidei noſtrę ditione conſiſtere: cùm omnino ſalus niſi ex fide eſſe non poſsit: Iuſtus enim ex fide uiuit. Quoniam ueritas dicit: Amen amen dico uobis, quoniam qui audit uerbum meum, & credit in eum, qui me miſit, habet uitam æternam, & in iudicium non ueniet, ſed tranſibit de morte ad uitam. Et iterum: Hæc eſt uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Et iterum: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cùm utique huic fidei, quam ideo meritis & laudibus honoraſti, quia quamuis eam inter liberi arbitrij bona, quàm inter Dei dona numerari, æternam beatamq; uitam conſtet eſſe partam, quomodo hoc uulnus declinabis, quod ipſe cogis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam diſpenſari ſecundum merita humana definiant: & aſſerendo, quòd nec laudem conſtet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ ſint fideles.

Rom. 1. Abac. 2. Ioan. 5. Ioan. 6. Ioan. 17.

B Quoquouerſum ergo te conferas, à temetipſo & uinciris, & uinceris. Si enim gratiam merita non præcedunt, & fides non poteſt eſſe ſine meritis, fides gratiam non præcedit, & omni modo ex gratia habeatur, quicquid illud eſt, ex quo meritum naſcitur, quod ante gratiam non habetur. Vt igitur definitionum tuarum abſurditas non ſibi repugnare uideatur, inconuenientia miſcere conaris, & unitatem membrorum corporis Chriſti in duobus generibus fidelium noua præſumptione conſtituis: in uno ſcilicet, ad quod pertineat illud, quod inter principia dixiſti, Non ſolùm actuum, ſed etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis. In alio autem cui congruat regula iſta, qua dicis, Centurionem nec laudem ullam habiturum fuiſſe, nec meritum, ſi id in eo dominus, quod ipſe donauerat, prætuliſſet. Et licet totum diſputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo conformes poſſunt eſſe, produxeris, nunc tamen diſtinctius, atq; expreſsius quid uolueris firmare, pronũcias, dicens:

Per hæc igitur exempla, quæ de Euangelicis protulimus monumentis, euidentiſsimè poterimus aduertere, diuerſis atque innumeris modis, & inſcrutabilibus uijs Deum ſalutem humani generis procurare: & quorundam quidem uolentium ac ſitientium curſum ad maiorem incitare flagrãtiam: quoſdam uerò etiam nolentes inuitosq; compellere. Et nunc quidem, ut impleantur ea, quæ utiliter à nobis deſiderata conſpexerit adiuuare: nunc uerò etiam ipſius ſan-

cti deſiderij inſpirare principia,& uel initium boni operis,uel perſeuerantiā C
condonare.Inde eſt quòd orantes,non ſolùm protectorem,ſed etiam ſuſceptorem dominum proclamamus.In eo enim,quòd prior aduocat, & ignorantes nos,atque inuitos attrahit ad ſalutem,protector atque ſaluator eſt: In eo autem,quòd adnitentibus nobis opem ferre, refugientesq́ ſuſcipere ac munire conſueuit,ſuſceptor ac refugium nominatur.

Hac ergo diſcretione præſcripta,erit,ut definis, in una eccleſia iſta diuerſitas,ut dominus noſter Ieſus Chriſtus (de quo dictum eſt, Et uocabis
Luc. 1. nomē eius Ieſum:ipſe enim ſaluum faciet populū ſuū à peccatis eorū.Et de
Act. 4. quo dictū eſt:Nec enim eſt aliud nomē ſub cœlo datū hominibus, in quo oportet ſaluos fieri) nō omniū Chriſtianorū, ſed quorūdā ſaluator, quorundā uerò ſuſceptor ſit:ut hi tantū ſaluati, quos ad percipiendā gratiam Deus auerſos,reluctantesq́ cōpulerit:hi autē ſuſcepti ſint, qui uocationē ſpontanei curſus feruore præuenerint:Et illis quidē cōferat gratuitū donum,iſtis uerò debitū præmiū rependat.Illi nullius ſint laudis, ac meriti, qui nihil boni habeāt,niſi quod acceperint:iſti aūt & gloria abūdēt, & remuneratione diteſcāt,qui ꝓpria facultate deuoti,quod nō acceperāt, obtulerūt:atq́ ita Ieſus Chriſtus alios liberos inuenerit,alios liberarit: & nō
Ioan. 15. ad oēs pertineat quod ait,Nō uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos: ſi ſunt, à quibus,cùm eos nō elegiſſet,electus eſt:Nō ad oēs pertineat,Nemo uenit ad me,niſi datū fuerit ei à patre meo:ſi ſunt,qui nō dante patre ad filiū ue- D
Ioan. 1. nire potuerūt:Nō ad oēs pertineat,quod ait Euāgeliſta,Erat lumen uerū, quod illuminat omnē hominē uenientē in hunc mundū:ſi ſunt,qui aut ita in hunc mundū uenerūt,ut nō eſſent tenebræ:aut ita lux eſſe cœperūt, ut illuminatione ueri luminis nō egerēt:Nec de oībus adoptatis accipiendū
Colloſ. 1. ſit,quod ait Apoſtolus,Qui eruit nos de poteſtate tenebrarū,& tranſtulit in regnū filij dilectionis ſuę:ſi quidē ipſi rumpūt uincula ſua,& iugo ueteris captiuitatis excuſſo,ab abominatione diaboli,in regnū Dei libera alacritate trāſcurrūt.Hæc ſi poſſunt intra unam eccleſiā prædicari, ut neutra opinio alteri cedat,ſed inuicē ſibi utraq́ ſuccūbat: poteſt fieri, ut recipiamus,quod Pelagiani tenēt:& Pelagiani recipiāt, quod tenemus. Sed hoc modo nō tam illi catholici,quàm nos erimus (quod abſit) Pelagiani: Cōtrariorū em̄ permixtio meliorū defectio eſt:quia cū uirtus uitiū recipit, nō à uitio,ſed à uirtute diſcedit. Nullo igitur modo Chriſtiana corda ſuſcipiunt,qđ perſuadere conatus es,Eos qui gratia Dei ſunt qđ ſunt,nec laudem ullā habere,nec meritū.Et ab eo,qui uenit ſaluare qđ perierat, partē Chriſtianorū ſaluatā,partē uerò eſſe ſuſceptā.Quoniā diſcipuli Euāgelicę, Apoſtolicæq́ doctrinę,nō alta ſapiētes,ſed humilibus cōſentiētes,inſaniā ſuperbę elationis horreſcūt.In toto quippe eccleſiæ corpore, atq́ in ſingulis mēbris,quod mortuū erat,uiuificatū eſt:quod cæcatū erat, illuminatū eſt:quod perierat,quæſitū eſt:quod errauerat,inuentū eſt. Nec ſecundum nouam partitionē aliorū ſaluator,aliorū ſuſceptor:ſed omniū uſquequaq́

fidelium

A fidelium & ſaluator,& ſuſceptor eſt Chriſtus. Nec merito ac laude priuã-tur,qui unde æterna bona mereantur accipiunt: tantoq́ beatiores fiunt, quantò pauciora habuerint,quæ ipſorum ſunt:& quantò plura,quæ Dei ſunt. Non enim cõturbat nos ſuperbientium inepta querimonia, quia liberum arbitrium cauſantur auferri,ſi & principia, & profectus, & perſeuerantia in bonis,uſq; in finẽ Dei dona eſſe dicantur: quoniã opitulationes diuinæ gratiæ,ſtabilimẽta ſunt uoluntatis humanæ. Volẽtes oramus: & tamẽ miſit Deus ſpiritum in corda noſtra clamantem, Abba pater. Volentes loquimur: & tamen ſi pium eſt quod loquimur, non ſumus nos loquentes,ſed ſpiritus patris noſtri,qui loquitur in nobis. Volentes operamur ſalutem noſtram: & tamẽ ipſum uelle atq; operari Deus eſt, qui operatur in nobis. Volentes diligimus Deum,& proximum: & tamen charitas ex Deo eſt,diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hoc de fide,hoc de tolerantia paſsionum, hoc de pudicitia coniugali,hoc de cõtinẽtia uirginali,omnibusq́ uirtutibus ſine exceptione profitemur: quòd niſi donata eſſent nobis,nõ inuenirẽtur in nobis. Et quod liberum arbitrium,naturaliter homini inditum, maneat in natura: ſed qualitate & conditione mutata per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum,qui ipſam uoluntatẽ ab eo, quod peruerſè uolebat auertit,& in id quod ei bonum eſſet uelle cõuertit: ut delectatione affecta,fide mundata,ſpe erecta,charitate accenſa, liberalem ſuſceperit ſeruitutem,& ſeruilem amitteret libertatem.

B Reſeratis igitur definitionibus, quas hactenus quædam prætermittendo diſcuſsimus,non obſcurum, neque ambiguum eſt,quid de gratia Dei ſentiant,qui ſynceriſsimis eius defenſoribus obloquuntur: & partẽ uictricis eccleſiæ,reſumptis de damnatorũ ſchola quæſtiũculis,inquietant: quas ſi,ut audiuimus,retexamus, fiet ſermonis noſtri immoderata prolixitas: cùm de his quæ ipſorũ ſcholæ innotuerũt,facilè pius lector intelligit, ad quæ præcipitia perueniatur hiſce collibus,in iſta lutulentorum librorum cœnoſa molligine, cuius uoraginis humor exudet. Neceſſarium ſanè exiſtimo ante concluſionem uoluminis, ea quæ oſtendimus non congruere catholicæ ueritati,breuiter, cõiunctimq́ digerere: ut quæ interiectis reſponſionibus noſtris poſſunt recordationem legentium effugere,fidelius ſimul recurſa recolantur.

Prima ergo definitione dictum eſt;

Non ſolum actuum, uerùm etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui nobis & initia ſanctæ uoluntatis inſpirat: & uirtutem, atq; opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminũ: qui & incipit, quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.

Quod & nos amplectimur, catholicumq́ eſſe confitemur.

Secunda definitione dictum eſt;

Adeſt igitur inſeparabiliter nobis diuina protectio: tantaq́; eſt erga

creaturam ſuam pietas creatoris,ut non ſolùm comitetur eam,ſed etiam præ- C
cedat iugiter prouidentia, quam expertus Propheta confitetur,dicens: Deus
meus miſericordia eius præueniet me. Qui cùm in nobis ortum quendam bo-
næ uoluntatis inſpexerit,illuminat eam, atque confortat, & incitat ad ſalu-
tem, incrementum tribuens ei, quam uel ipſe plantauit, uel noſtro conatu ui-
derit emerſiſſe.

Iam hic à præmiſſa definitione diſceditur, & quod totum gratiæ da-
tum fuerat,ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia definitione dictum eſt;

Niſi quòd in his omnibus,& gratia Dei, & libertas noſtri declaratur
arbitrij,qua etiã ſuis interdũ motibus homo ad uirtutũ adpetitus poſſit extẽ-
di,ſemp uerò à domino indigeat adiuuari.Nec enim cùm uoluerit quis,ſani-
tate pfruitur,aut de ægritudinis morbo pro arbitrij ſui deſiderio liberatur.

Quaſi medicus noſter non iam etiam hoc donet morbidis, ut ueram
deſiderent ſanitatem.

Quarta definitione dictum eſt:

Vt autem euidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio
creatoris indultum eſt,nonnunquam bonarum uoluntatum prodire principia,
quæ tamen niſi à domino dirigantur,ad conſummationem uirtutum perueni-
re non poſſunt, Apoſtolus teſtis eſt,dicens: Velle enim adiacet mihi, perfi- D
cere autem bonum non inuenio.

Quaſi Apoſtolus ex naturali affectu, & non ex gratiæ dono bonam
habeat uoluntatẽ,qui profitet̃ ex Deo ſibi eſſe ſufficientiam etiã cogitãdi.

Quinta definitione dictum eſt:

Et ita ſunt hæc quodammodo indiſcretè permixta,atque confuſa, ut quid
ex quo pendeat,inter multos magna quæſtione uoluatur:id eſt, utrũ quia ini-
tium bonæ uolũtatis præbuerimus,miſereatur noſtri dominus: an quia Deus
miſereatur,cõſequamur bonæ uoluntatis initiũ. Multi enim ſingula hæc cre-
dentes,ac iuſto amplius adſerẽtes,uarijs,ſibiq; cõtrarijs ſunt erroribus inuo-
luti.Si enim dixerimus,noſtrum eſſe bonæ principiũ uoluntatis, quid fuit in
perſecutore Paulo? quid in publicano Matthæo?quorũ unus cruori ac ſup-
plicijs innocentum, alius uiolentijs ac rapinis publicis incubans, trahitur ad
ſalutem.Sin uerò gratia ſemper inſpirari bonæ uoluntatis principia dixeri-
mus, quid de Zachæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus?
qui deſiderio ſuo uim quandam regnis cœleſtibus inferentes, ſpecialiter uo-
cationis monita præueniunt?

In errore eſſe dicitur & is,qui ex gratia naſci bonam aſſerit uolunta-
tem:& is,qui dicit gratiam ex bona uoluntate pendêre: & tamen utraque
ſententia ſuſcipienda decernitur,dum unius in Paulo & Matthæo, alte-

A rius in Zachæo & latrone forma præfigitur.

Sexta definitione dictum eſt:

Hæc ergo duo, id eſt, gratia uel liberum arbitrium, ſibi quidem inuicem uidentur aduerſa, ſed utraque concordant, & utrunque nos pariter debere ſuſcipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini ſubtrahentes, eccleſiaſticæ fidei regulam exceßiſſe uideamur.

Quaſi ita utrunque recipiendum ſit, ut in alijs hominibus uoluntas gratiam, in alijs gratia præueniat uoluntatem: & non ita, ut in omnibus uoluntas gratiam ſubſequatur. Quoniam ſecundum ipſos aufertur liberum arbitrium, cùm à gratia præuenitur; aufertur gratia, cùm à libero arbitrio præuenitur.

Septima definitione dictum eſt:

Concepit ergo Adam poſt præuaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali: boni uerò, quam acceperat, ſcientiam non amiſit.

Cùm utrunque ſit falſum, quia & à quanto malo Adam cauere deberet, Deo monente prædidicit: & in quanto bono eſſet conſtitutus, dum diabolo credidit, oblitus eſt. Sicut autem peſſima ſcientia mali eſt, malum eſſe: ita peſſima ignorantia boni eſt, bonum non eſſe.

Octaua definitione dictum eſt:

Vnde cauendum nobis eſt, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi id quod malum eſt, humanæ adſcribamus naturæ.

B Quaſi natura ante gratiam non ſit in damnatione, non ſit in cæcitate, non ſit in uulnere: aut non gratis iuſtificati ſint, quorum inde ſint merita, unde iuſtitia.

Nona definitione dictum eſt:

Dubitari ergo non poteſt, ineſſe omni animæ naturaliter uirtutum ſemina, beneficio creatoris inſerta: ſed niſi hac opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire.

Quaſi de ſpiritalibus nihil Adam præuaricando perdiderit: & uirtus non ut habeatur danda, ſed ut facilius perfectionem apprehendat, hortanda ſit.

Decima definitione dictum eſt:

Quòd etiam in Iob probatißimo athleta ſuo, cùm eum diabolus expetiſſet ad ſingulare certamen, diuinam legimus prouidiſſe iuſtitiam: ſi enim contra inimicum non ſua uirtute, ſed Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque ulla uirtute patientiæ ſuæ, diuina tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæſitas tentationum moles, & exitia pertuliſſet: quomodo non illam calumnioſam diabolus, quam prius emiſerat, uocem aduerſus eum iuſtius iteraſſet? Nunquid Iob gratis colet Deum? Non'ne tu uallaſti eum & uniuerſam ſubſtantiam eius per cir-

cuitum? Sed aufer manum tuam, id eſt, ſine eum ſuis mecum uiribus decertare, niſi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cùm nullam huiuſcemodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum auſit iterare, non Dei, ſed illius ſe uictum uiribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit, quæ tantam tentatori tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi nouerat habere uirtutem. C

Ipſe Deus ſciuit tantummodo, quod Iob poſſet, non etiam donauit ut poſſet: teſtis patientiæ eius, non auxiliator fuit. Et in quo erit neceſſarium gratiæ adiutorium, ſi humanis ſolùm uiribus tanta illa eſt parta uictoria?

Vndecima definitione dictum eſt de Centurionis fide:

Miratur eum dominus, atque collaudat, cunctisq́ue illis, qui ex Iſraëlis populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Iſraël. Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo dominus, quod ipſe donauerat, prætuliſſet.

Impius ſenſus, qui putat beatiorem eſſe hominem, cui Deus nihil dederit, quàm cui uniuerſa contulerit.

Duodecima definitione dictum eſt:

Inde eſt, quòd orantes non ſolùm protectorem, ſed etiam ſuſceptorem dominum proclamamus. In eo enim quòd prior aduocat, & ignorantes nos, atque inuitos attrahit ad ſalutem, protector atque ſaluator eſt: In eo autem, quòd adnitentibus nobis opem ferre, refugientesq́ue ſuſcipere, ac munire conſueuit, ſuſceptor, ac refugium nominatur. D

Huic ſententiæ is poteſt præbere conſenſum, qui ſe à Chriſto non uult eſſe ſaluatum.

His itaque definitionibus hoc docetur, hoc ſcribitur, hoc editis diſputationibus prædicatur, Quòd Adam peccante, anima eius læſa non fuerit, ſanumq́ue in eo manſerit unde peccauit. Si quidem ſcientiam boni, quam acceperat, non amiſerit, nec potuerint poſteri eius id perdere, cuius damnum nec ille pertulerit. Ineſſe autem omni animæ naturaliter uirtutum ſemina beneficio creatoris inſerta, ut poſsit, qui uoluerit, iudicio naturali Dei gratiam præuenire, & adiutorium eius, quò facilius ad perfectionem perueniat, promereri: quia nullius ſit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non proprijs adornatur. Cauendum quoque eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referantur, quaſi per ſe nihil boni poſsit agere ipſa humana natura: cùm tanta ſit uirium eius integritas, ut contra ipſum diabolum, ſæuitiamq́ue eius uſque ad extrema ſupplicia, ſine auxilio Dei, ualeat dimicare. Hanc autem poſsibilitatem in omnibus eſſe hominibus naturalem, ſed non omnes ingeneratis ſibi uti uelle uirtutibus: tantam autem circa uniuerſos homines bonitatem eſſe creatoris, ut alij ab eo, quia ſponte ueniant, ſuſcipiantur laudati: alij quia reſiſtunt, attrahantur inuiti:

A atque ideo uolentium ſuſceptor, nolentium uerò ſaluator ſit. Et cùm pars eccleſiæ ex gratia, pars autem ex libero iuſtificetur arbitrio, glorioſiores ſint, quos natura prouexerit, quàm quos gratia liberarit: quia ad omne opus bonum tam libera ſit uoluntas in Adæ poſteris, quàm in Adam fuit ante peccatum.

EN cuius dogmatis ſunt magiſtri, qui ut catholicarũ mentium caſtitatem gratiæ defenſoribus calumniando corrumpant, præcipuum noſtro tempore in doctrina eccleſiaſtica uirum rabido ore diſcerpunt: creduntq́ ſe omnia autoritatum munimina poſſe conuellere, ſi hanc paſtoralis ſpeculæ ualidiſsimam turrim crebra Pelagiani arietis illiſione pulſauerint. Firmum quidem fundamentum Dei ſtat, ſed congruenter iſti non deſunt partibus ſuis. Dignum quippe eſt, ut quorum ſequuntur ſententiã imitentur inſaniam: Nec enim alia poſſunt dicere, quàm quæ damnatorum querelis, & procaciſsimis Iuliani ſunt uulgata conuitijs. Paria ſunt unius ſeminis germina, & quod latebat in radicibus, manifeſtatur in fructibus. Non ergo cum iſtis noua acie dimicandum eſt: nec quaſi contra ignotos hoſtes ſpecialia ſunt ineunda certamina: tunc iſtorum machinæ fractæ ſunt, tunc in ſuperbiæ ſocijs ac principibus corruerunt, quando beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita apoſtolico mucrone percuſsit: quando Pelagium ad proferendam in ſe ſuosq́ ſententiam, Palæſtinorum Epiſcopoꝝ Synodus coartauit: quando Africanorum Con-
B ciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit antiſtitum: quando ſanctæ memoriæ Papa Bonifacius pijſsimorum imperatorum catholica deuotione gaudebat: & contra inimicos gratiæ Dei non ſolùm apoſtolicis, ſed etiam regijs utebatur edictis: Et quando idem, cùm eſſet doctiſsimus, aduerſus libros tamen Pelagianorum beati Auguſtini Epiſcopi reſponſa poſcebat. Vnde & uenerabilis memoriæ Pontifex Cœleſtius, cui ad catholicæ eccleſiæ præſidium multa dominus gratiæ ſuæ dona largitus eſt: ſciens damnatis non examen iudicij ſolùm, ſed pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: Cœleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus iuſsit extrudi: ab eo, & præceſſorum ſuorum ſtatuta, & decreta Synodalia inuiolabiliter ſeruanda cenſebat: ut quod ſemel meruerat abſcidi, nequaquam admitteret retractari. Nec uerò ſegniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit, quando quoſdam inimicos gratiæ ſolum ſuæ originis occupãtes, etiam ab illo ſecreto excluſit Oceani, & ordinato Scotis Epiſcopo, dum Romanam inſulam ſtudet ſeruare catholicã, fecit etiam barbaram Chriſtianam. Per hunc uirum etiam Orientales eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis antiſtiti, glorioſiſsimo fidei catholicę defenſori, ad execandam Neſtorianam impietatem, apoſtolico auxiliatus eſt gladio. Quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur. Per hunc uirum intra

Gallias

Gallias iſtis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini ſcripta reprehendunt, C male loquentię eſt adempta libertas, quando conſultantium actione ſuſcepta, & librorum, qui errantibus diſplicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum autoritate ſentiri, ſancto manifeſtauit eloquio: euidenter pronuntians, quantum ſibi præſumptionis iſtius nouitas diſpliceret, qua auderent quidam aduerſus antiquos magiſtros inſolenter inſurgere, & indiſciplinata calumnia prædicationi ueritatis obſtrepere, Auguſtinum, inquientes, ſanctæ recordationis uirum, pro uita ſua, atque pro meritis, in noſtra ſemper communione habuimus: nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpitionis ſaltem rumor aſperſit, quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper prædeceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerant, utpote qui ubiq; cunctis & amori fuerit, & honori. Contra iſtam clariſsimæ laudationis tubã, contra iſta ſacratiſsimi teſtimonij dignitatem audet quiſquam malignæ interpretationis murmur emittere? & perſpicuæ, ſynceriſsimæq; ſententię nubem obliquę ambiguitatis obtendere? ut ſcilicet quia in epiſtola Papæ librorum, pro quibus actum eſt, non expreſſus eſt titulus, hinc eos adpareat non probatos, & iſtam in ſanctum Auguſtinum laudationem pro au toramentis fuiſſe collatam. Maneat, planè maneat iſta conditio, ut horum librorum nouitas repudiata uideatur, ſi in eadem cauſa eiuſdem uiri diſſentit antiquitas: & ut inutile aut incongruum iudicetur, quod ab his, quæ contra Pelagianos condidit, diſſonans inuenitur. Vt itaque omittamus ca D uolumina, in quibus ab exordio Epiſcopatus ſui multò prius quàm impugnatores gratiæ exurgerent, pro gratia diſputauit: legantur tres ad Marcellinum ipſius libri, ad ſanctum Paulinum Nolanum Epiſcopum epiſtola retractetur: Ad beatiſsimum quoque apoſtolicæ ſedis tunc presbyterum Xixtum, nunc uerò Pontificem emiſſæ paginæ recurrantur: Ad ſanctum Pinarium, ad Valerium comitem, ad ſeruos CHRISTI Timaſiũ & Iacobum, diſtinctim edita uolumina reuoluantur: ſex libri priores contra Iulianum, unus ad ſanctum Aurelium Carthaginienſem Epiſcopum de geſtis Palæſtinis, alius ad Paulum & Eutropium ſacerdotes, contra Pelagij & Cœleſtij quæſtiones, & ad beatæ memoriæ Papam Bonifacium libri quatuor explicentur. Ac ſic in his omnibus operibus, multiſq; alijs, quæ enumerare longum eſt, idem doctrinæ ſpiritus, eadem prædicationis forma præceſsit. Agnoſcant calumniatores, ſuperfluò ſe obijcere, quòd his libris non ſpeciale, neq; diſcretum teſtimonium ſit perhibitum, quorum in cunctis uoluminibus norma laudatur. Apoſtolica enim ſedes, quod à præcognitis ſibi non diſcrepat, cum præcognitis probat: & quod iudicio iungit, laude non diuidit. Qui ergo hos proxime libros refutant, anterioribus acquieſcant, & ijs quæ pro gratia Chriſtiana prius ſunt ſcripta, conſentiant. Sed non faciunt: ſciunt enim omnia Pelagiana ſibi eſſe contraria, & nihil ſibi poſſe competere ad conſequentium reſolutionem, ſi confiteantur in præcedentibus conſiſtere ueritatem. Igitur huiuſmodi hominum

A hominum prauitati non tam diſputationum ſtudio, quàm autoritatum priuilegio eſt reſiſtendum: ut proſtrati dudum corporis dogmata, in corpore nullum membrum ſinant aſſurgere. Quia notum eſt, ita ſe falſitatis iſtius habere uerſutias, ut ſi eis liceat prætentæ correctionis imagine aliquod ſibi fauentium radicis ſuæ germen excipere, totam ſe poſſe in exigua ſui parte reparare. Vbi enim non aliud habet ſumma quàm portio, non eſt deuotionis dediſſe propè totum: ſed fraudis retinuiſſe uel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur inſidijs, confidimus domini protectione præſtandum, ut quod operatus eſt in Innocentio, Zozimo, Bonifacio, Cœleſtino, operetur & in Xiſto: & in cuſtodia dominici gregis hæc ſit pars gloriæ huic reſeruata paſtori, ut ſi ſicut illi lupos abegêre manifeſtos: ita hic depellat occultos. Illo auribus ſuis doctiſsimi ſenis inſonante ſermone, quo collaborantem ſecum hortatus eſt, dicens: Sunt enim quidam iuſtiſsimè damnati, qui impietates adhuc liberius defendendas putant: & ſunt qui occultius penetrant domos: & quod in aperto clamare iam metuunt, in ſecreto ſeminare non quieſcunt. Sunt autem qui omnino ſiluerunt, magno timore compreſsi: ſed adhuc corde retinentes, quod ore iam proferre non audent. Qui tamen eſſe fratribus poſſunt ex priore ipſius dogmatis defenſione notiſsimi. Proinde alij ſeuerius ſunt coërcendi, alij uigilantius inueſtigandi: alij tractandi quidem lenius: ſed non ſegnius ſunt docendi: ut ſi non timent, ne perdant, non tamen negligantur, ne pereant.

PERORATIO.

B SVFFICIENTER, ut arbitror, demonſtratum eſt, reprehenſores ſancti Auguſtini & uana obijcere, & recta impugnare, & praua defendere: peremptorumq; armis inteſtinum bellum mouentes, diuinis, atque humanis conſtitutionibus rebellare. Quorum tamen dum adhuc non ſunt à fraterna ſocietate diuiſi, toleranda magis eſt intentio, quàm deſperanda correctio: donec dominus per eccleſiæ principes, & legitimos iudiciorum ſuorum miniſtros, hæc quæ per paucorum ſuperbiam, & quorundam imperitiam ſunt turbata, componat: nobis Deo adiuuante ſit ſtudium quieta modeſtiaq; patientia odijs dilectionem reddere: & ineptorum uitare conflictus: ueritatem non deſerere, nec cum falſitate certare: ſemperq; à Deo petere, ut in omnibus cogitationibus, ſermonibus, atq; actionibus noſtris, ipſe teneat primatum: qui dixit ſe eſſe principium. Quoniam ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

D. PROSPERI AQVITANICI SENTENTIARVM, EX OPERIBVS D. AVGVSTINI EXCERPTARVM, LIBER.

Quæ ſit uera innocentia.

I.

INNOCENTIA uera eſt, quæ nec ſibi, nec alteri nocet. Pſal. 10. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Et nemo non prius in ſe, quàm in alterum peccat.

De hominibus diligendis.

II.

Sic diligendi ſunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud eſt amare quod facti ſunt, aliud odiſſe quod faciunt.

De uera æternitate.

III.

*als: immortalitas *als: perfectum

Vera æternitas, & uera * immutabilitas non eſt, niſi in deitate trinitatis: cui quod eſt eſſe, * perpetuum eſt: quia natura initio carens, incremento non indigens, ſicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. D Creaturæ autem illæ, quibus Deus æternitatem dedit, uel daturus eſt, nõ penitus omnis finis alienæ ſunt, quia non ſunt extra commutationẽ, dum finis illis eſt, & temporalis inſtitutio, & localis motio, & ipſa in augmentum ſui mutatio facta,

De patientia.

IIII.

Ezec. 18. Patientia Dei magna eſt, qua parcit contemptus, parcit etiam negatus: & magis uult uitam peccatoris quàm mortem. Eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis: nec ulla ipſius opera miſericordia uacant: quando homini & indulgentia conſulit & flagello.

De ultione Dei.

V.

Diuina bonitas ideo maximè iraſcitur in hoc ſeculo, ne iraſcatur in futuro: & miſericorditer temporalem adhibet ſeueritatem, ne æternam iuſtè inferat ultionem.

A *De uera Dei laudatione.*

VI.
Vera confeſsio eſt benedicentis, cùm idem ſonus eſt & oris & cordis. Bene autem loqui, & male uiuere, nihil aliud eſt, quàm ſua ſe uoce damnare.

De uirtute charitatis.

VII.
Dilectio Dei & proximi propria & ſpecialis uirtus eſt pioru̅ atq; ſanctorum, cum cæteræ uirtutes & bonis & malis eſſe poſsint communes.

De doctrina apoſtolica.

VIII.
Doctrina apoſtolica ſalubris, atq; uitalis eſt, ut pro capacitate ute̅tium neminem ſui relinquat exortem. Quia ſiue paruuli, ſiue magni, ſiue infirmi, ſiue fortes habent in ea unde alantur, & unde ſatientur.

De quærendo Deo.

IX.
Deum quærens, gaudium quærit. Sic ergo quærat, ut non in ſe, ſed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum illuminatur ignorantia, &
B corroboratur infirmitas, data ſibi & intelligentia qua uideat, & charitate qua ferueat.

De faſtidio ſpiritali.

X.
Sicut corpori noxium eſt, eſcam corpoream non poſſe percipere: ita animæ periculoſum eſt, ſpiritales delitias faſtidire.

De malorum, & bonorum finibus.

XI.
Nonnunquam multi ſunt qui ad non eſſe tendunt: Quid enim tam eſt obnoxium paucitati, quàm quod eſt debitum perditioni?

De tranquillitate ultionis Dei.

XII.
Non concupiſcit Deus pœnam reorum, tanqu̅am ſaturari deſiderans ultione. Sed quod iuſtum eſt, cum tranquillitate decernit, & recta uoluntate diſponit: ut etiam mali non ſint inordinati.

De bono intellectu.

XIII.
Bonum intellectum habet, qui quod faciendum eſt, rectè intelligit & facit. Alioqui talis eſt ſine opere intelligentia, qualis ſine timore ſapientia; cum ſcriptum ſit: Initium ſapientiæ timor domini. Eccleſ. 1. Pſal. 110.

De requie adhuc in carne uiuentis. C

XIIII.

Habet & in hac uita requiem ſuam anima quæ de morte infidelitatis exempta eſt:& non ab operibus iuſtitiæ, ſed ab iniquitatis ſe abſtinet actione: ut uiuens Deo,& mortua mundo, in humilitatis & manſuetudinis placita tranquillitate requieſcat.

De uouendo Deo.

XV.

Quiſquis bene cogitat,quæ Deo uoueat, & quæ uouendo perſoluat,
Luc. 20. ſeipſum uoueat,& reddat. Hoc exigitur,hoc debetur. Imago Cęſaris reddatur Cæſari: imago Dei reddatur Deo. Sed ſicut uidendum eſt,quid,& cui offeras: ita etiam conſiderandum eſt, ubi offeras. Quia ueri ſacrificij extra catholicam eccleſiam locus non eſt.

De iuſtitia & gratia.

XVI.

Duę ſunt retributiones iuſtitię: cùm aut bona pro bonis,aut mala redduntur pro malis. Tertia eſt retributio gratiæ: cùm per regenerationem
Pſal. 24. remittuntur mala,& retribuuntur bona. Atq; ita manifeſtatur, quia uniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas. Illam autem retributionem impiorum,quã pro bonis mala reſtituuntur, Deus neſcit: qui non retribueret bona pro malis, niſi eſſet cui retribueret bona pro bonis. D

De ſupernæ patriæ ciuibus.

XVII.

Omnis qui ad ſupernam pertinet ciuitatem, peregrinus eſt mundi: &
Pſal. 108. dum temporali utitur uita, in patria uiuit aliena: ubi inter multa illecebroſa, & multa fallacia Deum noſſe,& amare paucorum eſt, quibus ſit præceptum domini lucidum, illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

De carnis cupiditate uincenda.

XVIII.

Sapien. 9. Nemo eſt cuius animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed annitendum eſt, ut carnis cupiditates ſpiritus uigore ſuperentur: & interior homo, qui ſemper ſibi ſentit reſiſti, ſemper ſe diuino auxilio expectet adiuuari.

De anguſta uitæ uia.

XIX.

Math. 7. Anguſta eſt uia quæ ducit ad uitam:& tamen per ipſam, niſi dilatato corde,non curritur. Quia iter uirtutũ,quo gradiuntur pauperes CHRISTI, amplum eſt fidelium ſpei, etiam ſi arctum ſit infidelium uanitati.

De

A *De præmio religionis Chriſtianæ.*

XX.

Hoc affectu & deſiderio colendus eſt Deus, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliud magis, quàm ipſum promereatur: non Deum colit, ſed illud, quod aſſequi concupiſcit.

De occultis non iudicandis.

XXI.

De occultis cordis alieni temerè iudicare peccatum eſt: & eum, cuius non uidentur opera, niſi bona, iniquum eſt ex ſuſpitione reprehendere. Cùm eorum, quæ homini ſunt incognita, ſolus Deus iudex ſit iuſtus, qui & inſpector eſt uerus.

De adiutorio Dei.

XXII.

Diuini eſt muneris, cùm & recta cogitamus, & pedes noſtros à falſitate, & iniuſtitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum, ut operemur, operatur.

De paßionibus ſanctorum.

XXIII.

Iuſto iudicio Dei datur plerunque peccatoribus poteſtas, qua ſanctos
B ipſius perſequantur: ut qui ſpiritu Dei iuuantur, & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

De ſcientia boni.

XXIIII.

Non eſt uera ſcientia boni, niſi ad hoc compræhendatur, ut agatur. Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat, ut memoria teneat, quod actione non implet.

De amore legis.

XXV.

Qui legem Dei diligit, probat ſe in hominibus iniquis id, quod contra legem eſt, odiſſe, non homines.

De ſcrutandis mandatis Dei.

XXVI.

Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens, non poteſt. Vt ergo religioſum exerceatur ſtudium, abigenda ſunt iurgia malignorum.

De proficiendo.

XXVII.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus eſt, qui ſuperna illuſtratione non egeat. Non enim ita ulla diuinorum bonorum augmenta ſufficiunt,

 ut non

ut non ſemper ſuperſit, quod mens rationalis & intelligendum deſide- C
ret,& gerendum.

De duplici opere Dei.

XXVIII.

Si omnes homines ſimul conſideremus,quorum alij miſericordia ſalui fiunt,alij ueritate damnantur: uniuerſæ uiæ domini, id eſt, miſericordia & ueritas,ſuo fine diſtinctæ ſunt.Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernũtur hæ uiæ domini.Indiuidua enim ibi eſt & à miſericordia ueritas,& à ueritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum, & de munere gratiæ eſt,& de retributione iuſtitiæ.

De obſeruantia pacis.

XXIX.

Chriſtianæ perfectionis eſt,pacificum eſſe, etiã cum pacis inimicis, ſpe correctionis,nõ cõſenſu malignitatis:ut ſi nec exemplũ,nec cohortationẽ dilectionis ſequantur:cauſas tamen nõ habeãt,quibus odiſſe nos debeãt.

De cuſtodia Dei.

XXX.

Cuſtodit nos dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur aduerſi, ſed ut ipſis aduerſitatibus anima non lædatur. Cùm enim tentatio adeſt, fit quidam in id,quod nos impugnat,introitus. Et cùm bono fine, id eſt, ſine uulnere animæ,tentatio conſummatur: ad æternam requiem de pro- D
fundo temporalis laboris exitur.

De adiutorio Dei.

XXXI.

Ad cœleſtis Hieruſalem non aſcendunt cõſortium, niſi qui toto corde profitentur,non proprij operis,ſed diuini eſſe muneris,quod aſcendunt.

De odijs mundi in Chriſtianos.

XXXII.

2. Timo. 3. Omnes qui in Chriſto piè uolunt uiuere, neceſſe eſt, ut ab impijs, & diſsimilibus patiantur opprobria:& deſpiciantur tanquam ſtulti,& inſani,qui præſentia bona perdant, & inuiſibilia ſibi, ac futura promittant. Sed hæc deſpectio,& irriſio,in impios retorquebitur: cùm & abundantia eorum in egeſtatem,& ſuperbia tranſierit in confuſionem.

De patientia fidelium.

XXXIII.

Tota fidelium ſalus,tota patiẽtiæ fortitudo,ad eum,qui in ſanctis ſuis eſt mirabilis,referẽda eſt:quia niſi in illis dominus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet.

De obſequijs debitis.

XXXIIII.

Ita & à plebibus principes,& à ſeruis domini ſunt ferendi,ut ſub exercita

A citatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, ſperentur æterna. Auget enim merita uirtutis, quod propoſitum non uiolat religionis.

De toleranda uarietate mundana.

XXXV.

Recti corde de præceptis Dei & cõſtitutionibus non queruntur: quia iuſtum eſt omnia æquanimiter accipi, quæ iudicaturus uoluit tolerari.

De ædificatione domus Dei.

XXXVI.

Omnis ſancti ædificij ſtatus, ſicut Deo operante proficit, ita Deo cuſtodiente conſiſtit. Quoniam tunc utilis præpoſitorum cuſtodia eſt, cùm ſpiritus Dei populo ſuo præſidet: & non ſolum greges, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.

De æternis gaudijs.

XXXVII.

Aeternæ ciuitatis æterna ſunt gaudia, & ſtantium dierum perpes infinitas nec uariabitur, nec labetur: quia incommutabili pace potientur, quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam ſingulorum.

De lege charitatis.

B XXXVIII.

Lex Chriſti perfectio charitatis eſt, qua Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Bene enim expectat promiſsionem Dei, qui mandata eius exequitur: nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis. *Matth.6.*

De iuſsionibus Dei.

XXXIX.

Nihil Deus iubet quod ſibi proſit, ſed illi cui iubet. Ideo uerus eſt dominus, qui ſeruo non indiget, & quo ſeruus indiget.

De temporali ſcientia.

XL.

Id quod in tempore nouum eſt, non eſt nouum apud Deum, qui condidit tempora, & ſine tempore habet omnia, quæ ſuis quibusq; temporibus pro eorum uarietate diſtribuit.

De prouidentia Dei.

XLI.

Mutabilium diſpoſitionẽ immutabilis ratio continet, ubi ſine tempore ſimul ſunt, quæ in tẽporibus nõ ſimul fiunt: quia tẽpora nõ ſimul currũt.

De impunitate peccantium.

XLII.

Nihil infelicius eſt felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impu-

 nitas,

nitas,& mala uoluntas, uelut hoſtis interior roboratur. C

De legis litera.

XLIII.

Legis litera, quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus uiuificans deſit, occidit. Scire enim peccatum facit potius, quàm caueri: & ideo magis augeri, quàm minui: quia malæ concupiſcentiæ etiam præuaricatio legis accedit.

De lege & gratia.

XLIIII.

Lex data eſt, ut gratia quæreretur: gratia data eſt, ut lex impleretur. Neque enim ſuo uitio non implebatur, ſed uitio prudentiæ carnis: quod uitium per legem demonſtrandum, per gratiam ſanandum fuit.

De promiſsione Dei.

XLV.

Hoc promittit Deus, quod ipſe facit: non enim ipſe promittit, & alius facit: quod iam non eſt promittere, ſed prædicere. Ideo non ex operibus, ſed ex uocante: ne ipſorum ſit, non Dei: & merces non imputetur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: atque ita gratia iam non ſit gratia.

De fidelium culpis, & infidelium bonis. D

XLVI.

Sicut non impediunt ab æterna uita iuſtum quædam peccata uenialia, ſine quibus hæc uita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficilimè uita cuiuslibet peſsimi hominis inuenitur.

De malæ uoluntatis effectu.

XLVII.

Cum uoluntas mala poteſtatem accipit ut efficiat quod cupit, ex iudicio Dei uenit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo: nec ideo iniuſtè, quia occultè. Cæterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cùm manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit, quod perpetrauit uolens.

De ſuperbia.

XLVIII.

Omnia uitia in malefactis tantummodo ualent: ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt.

De impari uſu fortunæ.

XLIX.

Intereſt plurimum qualis ſit uſus, uel earum rerum quæ proſperæ, uel

earum

A earum quæ dicuntur aduerſæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiuſmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

De morte ſanctorum.

L.

Mala mors putanda non eſt, quam bona uita præceſſerit. Non enim facit malam mortem, niſi quod ſequitur mortem. Non itaque multum curandum neceſſariò morituris quid accidat ut moriantur, ſed moriendo quò ire cogantur.

De puritate quam non perdit inuitus.

LI.

Ita non amittitur corporis ſanctitas manente animi ſanctitate, etiam corpore oppreſſo, ſicut amittitur ſanctitas corporis uiolata animi puritate, etiam corpore intacto.

De fortitudine tolerantiæ.

LII.

Maior animus meritò dicendus eſt, qui uitam ærumnoſam magis eligit ferre, quàm fugere: & humanum iudicium, maximeq́ue uulgare, quod plerunque caligine erroris inuoluitur, præ conſcientiæ luce ac puritate contemnere.

B

De humilitate iuſtorum.

LIII.

Iuſtis quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna eſt criminis, ſed uirtutis examen. Nam bonus etiam ſi ſeruiat, liber eſt: malus autem, etſi regnet, ſeruus eſt: nec unius hominis, ſed, quod grauius, tot dominorum, quot uitiorum.

De oblatione uotorum.

LIIII.

Nemo quicquam domino rectè uoueret, niſi ab ipſo acciperet quod uoueret.

De eſſentia deitatis.

LV.

Omnis ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt, & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Nulla ergo differentia eſt in deitate trinitatis: quoniam quod Deo minus eſt, Deus non eſt.

Quales nos diligat Deus.

LVI.

Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono: non quales ſumus noſtro merito.

De tem

De temporali opere Dei. C

LVII.

Ordo temporum in æterna Dei ſapientia ſine tempore eſt, nec aliqua ſunt apud illum noua, qui fecit, quæ futura ſunt.

De principali rerum omnium cauſa.

LVIII.

Voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium corporalium, ſpiritualiumque motionum. Nihil enim fit uiſibiliter & ſenſibiliter, quod non de inuiſibili & intelligibili ſummi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem iuſtitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum, & retributionum, in iſta totius creaturæ ampliſsima quadam immenſaque republica.

De ſuperbia diaboli & Chriſti humilitate.

LIX.

Diabolus ſuperbus hominem ſuperbientem perduxit ad mortem. Chriſtus humilis hominem obedientem reduxit ad uitam. Quia ſicut ille elatus cecidit, & deiecit conſentientem: ſic iſte humiliatus ſurrexit, & erexit credentem.

De ſpiritalibus augmentis.

LX. D

In rebus ſpiritalibus cum minor maiori adhæret, ſicut creatori creatura, illa fit maior quàm erat, non ille: & hoc eſt maius eſſe, quod eſt melius eſſe: quia adhærens creatura creatori, non mole auctior, ſed uirtute fit maior.

De ineffabili excellentia deitatis.

LXI.

Excedit ſupereminentia deitatis non ſolum uſitati eloquij noſtri, ſed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur, & uerius eſt, quàm cogitatur. Non parua autem notitiæ pars eſt, ſi antequam ſcire poſſumus quid ſit Deus, poſsimus ſcire quid non ſit.

De uera beatitudine.

LXII.

Omnes beati habent quod uolunt, quamuis non omnes qui habent quod uolunt, continuò ſint beati. Continuò autem ſunt miſeri, qui uel non habent quod uolunt, uel id habent, quod non rectè uolunt. Propior eſt ergo beatitudini uoluntas recta, etiam non adepta quod cupit, quàm praua, etiam ſi quod cupit obtinuit.

Quid ſit eſſe cum Deo.

LXIII.

Magna hominis miſeria eſt, cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe.

In quo

A In quo eſt enim, ſine dubio ſine illo non eſt: & tamen ſi eius non meminit, eumq́ non intelligit, neque diligit, cum eo non eſt.

De incarnatione uerbi Dei.

LXIIII.

Diuinitas uerbi æqualis patri, facta eſt particeps mortalitatis noſtræ, non de ſuo, ſed de noſtro: ut & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de noſtro, ſed de ipſius.

Quo odio odiendi ſunt mali.

LXV.

Perfectum odium eſt, quod nec iuſtitia, nec ſcientia caret: id eſt, ut nec propter uitia homines oderis, nec uitia propter homines diligas. Rectè ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: ut nec propter uitium natura damnetur, nec propter naturam uitium diligatur.

De labore fingentium mendacia.

LXVI.

Difficilia & laborioſa ſunt figmenta mendacij. Qui autem uerum uult dicere, non laborat: quietiores enim ſunt boni, quàm mali: & abſolutiora ſunt uerba * ueracium, quàm commenta fallacium. *uerìdicorum

De diuinis ſcripturis.

LXVII.

B Bonæ ſunt in ſcripturis ſanctis myſteriorum profunditates, quæ ob hoc teguntur, ne uileſcant: ob hoc quæruntur, ut exerceant: ob hoc autem aperiuntur, ut paſcant.

De oratione domini.

LXVIII.

Orans cum ſudore ſanguineo dominus Ieſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore, quod eſt eccleſia, emanaturas martyrum paſsiones.

De ſacramentorum perceptione.

LXIX.

Sacramentum pietatis in iudicium ſibi ſumit indignus. Bene enim eſſe non poteſt, male accipienti, quod bonum eſt.

De laudando Deum.

LXX.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet & in terroribus ultionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: Si non minaretur, nulla eſſet correctio.

De acceleranda conuerſione.

LXXI.

Remedia conuerſionis ad Deum, nullis ſunt cunctationibus differenda: ne

da:ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti promiſit indulgentiam, diſsimulanti diem craſtinum non ſpopondit. C

De humilitate orandi.

LXXII.

Rectus eſt, & bene inuocat Deum, qui in omnibus malis, quæ patitur, ſe accuſat, non Deum: & in bonis, quæ facit, non ſe laudat, ſed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata ſua defendentem, ſic recipit confitentem.

De admiratione creaturarum.

LXXIII.

Mirabilis eſt fabrica mundi, ſed mirabilior fabricator. Et malè occupatur creatis, qui* à creatore diſcedit: qui ſi hæſerit ſuperiori, inferiora calcabit: ne quod dilexerit contra naturam conuertatur in pœnam.

*ab autore

De anima inordinata.

LXXIIII.

Anima rationalis ſuperioribus inferiora præponens, non poteſt regere quod regebat: quia regi uoluit, à quo regebatur.

De pœna peccati.

LXXV.

Corpus carnis noſtræ ornamentum nobis fuit: peccauimus, & compedes inde accepimus, ut uinculis mortalitatis omnis humanarum actionum curſus præpediretur. D

De ratione pſallentium.

LXXVI.

Rectè in Dei laudem pſallit, cuius opera cum uoce concordant. Nam finito carmine, uox tacet: uita autem in bonis actibus permanens, nunquam reticet eius gloriam, quem in ſe gaudet operari.

De timore.

LXXVII.

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: Deus ſic timendus eſt, ut ab ipſo ad ipſum confugiatur.

De recta ſolicitudine.

LXXVIII.

Sicut præpoſtera ſecuritas in periculum impellit: ita ordinata ſolicitudo ſecuritatem parit.

De uirginitate.

LXXIX.

Virginitas carnis, corpus intactum: uirginitas animæ, fides incorrupta.

A *De modo habendi.*

LXXX.

Multa nos in facultatibus noſtris ſuperflua habere probabimur, ſi neceſſaria ſola retineamus. Nam uana quærentibus nihil ſufficit: & alienorum quodãmodo retentor eſt, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

De cogitationibus.

LXXXI.

Quomodo aures noſtræ ad uoces noſtras, ſic aures Dei ad cogitationes noſtras. Non poteſt autem fieri, ut in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promitur, quod corde concipitur.

De cantico nouo.

LXXXII.

Sicut ueteris hominis uetus canticum ad temporalia, ſic noui hominis nouum canticum pertinet ad æterna: & ita unuſquiſque cantat, ut uiuit. Nouum autem canticum, carmen eſt fidei, quæ per dilectionem operatur.

De uera humilitate.

LXXXIII.

B Vera fidelium humilitas eſt, in nullo ſuperbire, in nullo murmurare: nec ingratũ eſſe, nec querulum, ſed in omnibus Dei iudicijs gratias Deo agere, Deumq́ laudare, cuius omnia opera aut iuſta ſunt, aut benigna.

De deſperantibus.

LXXXIIII.

Nimis miſer eſt, qui non ſperat in Deo, & de ſe ſibi ſecunda promittit: cùm ex eo ipſo, quòd non quærat Dei auxilium, ab omni ſpe ueræ ſalutis exciderit.

De diuitijs.

LXXXV.

In magna egeſtate ſunt, qui de iniquitate ſunt diuites, iuſtitiæ opes, & ſapientiæ theſauros non habent: qui autem domino ſeruiunt, ea bona acquirunt, quæ perire non poſſunt.

De uera bonitate.

LXXXVI.

Non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt: & parum eſt nemini nocere, niſi ſtudeas multis prodeſſe.

De mali impunitate.

LXXXVII.

Peccator qui peccat, non ideo à domino non uidetur, quia malè agen-

tis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiam ipſa corre- C ctio denegatur.

De bono humilitatis.

LXXXVIII.

Non acceditur ad altitudinem Dei, niſi per humilitatem: & cui propinquat ſubditus, longè ab eo recedit elatus.

De ſepultura.

LXXXIX.

Sicut peccatoribus diuitibus nihil proſunt exequiæ ſumptuoſæ: ita nihil nocent aut uiles, aut nullæ ſanctorum pauperum ſepulturæ.

De gaudio recto.

XC.

Non poteſt unquam fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudium. Aeterna enim exultatio eſt, quæ bono lætatur æterno.

Quid hominem Deo iungat.

XCI.

Deo, qui ubiq; eſt, nō locis, ſed actionibus, aut longinqui, aut proximi ſumus: quia ſicut ſeparat diſsimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

De bono prælio. D

XCII.

Humanæ ægritudinis eſt, in carne mortali delectationem habere peccandi: ſed diſcipulus, amatorq; uirtutum, non pacem huic concupiſcentiæ tribuere, ſed bellum debet indicere.

De ſpe fidelium.

XCIII.

Non te terreat Chriſtiane, quòd credita differuntur: licet in abſcondito ſit promiſsio, in ſpe tamen perſeueret oratio. Exercere operibus, creſce uirtutibus. Dum fidei conſtantia probatur, gloria retributionis augetur.

De temporibus.

XCIIII.

Omne tempus malorum puſillū eſt. Quid enim tam exiguum, quàm quod in hoc tendit, ut non ſit?

De charitatis augmento.

XCV.

Creſcit ſemp charitatis facultas, dum uſu maior, & largitate fit ditior.

De defectu malorum.

XCVI.

Malorum impietatem perire neceſſe eſt, aut proprio iudicio, aut ſententia

A tentia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finem aut correctio, aut damnatio facit.

Vnde adhæreatur Deo.

XCVII.

Adhærens Deo & ſemper eius faciens uoluntatem, nunquam à ſuo habitatore deſeritur: & ſi quædam dura, atque aduerſa patiatur, non relinquitur, ſed probatur.

De iuſtitia.

XCVIII.

Tota iuſtitiæ ratio eſt, ut declinentur mala, & fiant bona: cuius obſeruantiæ inter quaslibet aduerſitates forma ſeruanda eſt: quia hoc ſolùm nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

De tolerantia.

XCIX.

Tolerentur præſentia mala, donec ueniat beatitudo promiſſa. Suſtineantur à fidelibus infideles, & exortorum inter frumenta zizaniorum auulſio differatur, quantumlibet ſæuiant impij. Melior eſt etiam in hoc tempore cauſa iuſtorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto glorioſius coronantur.

B *Quid ſit clamor ad Deum.*

C.

Clamor ad Deum eſt intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia ſemper petitur, quod ſemper optatur. Hoc autem Deo abſconditum non eſt, quoniam ad ipſum redit, quod ab ipſo proceſsit.

De confitendo peccato.

CI.

Bona eſt peccati confeſsio, ſi & curatio conſequatur. Nam quid prodeſt detegere plagam, & non adhibere medicinam?

De perfectione.

CII.

In hac uita, quæ tota tentatio eſt, etiam in ſublimiſsimis ſanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non ſuperſit aſcenſio.

De laboribus præſentis uitæ.

CIII.

Dum præſentis uitæ curſus agitur, etiam ſi ualde proficiat cuius exterior homo corrumpitur, & interior renouatur: neceſſe eſt tamen ut dum conditioni ſubiacet mortis, labores toleret uetuſtatis.

 Quòd

Quòd imago Dei homo, ſit nunc obnoxia uanitati. C

CIIII.

Imago quidem Dei eſt homo: & qui per iuſtitiæ ambulat uias, ad ſimilitudinem ſui tendit autoris, & tamen dum in hac uita degit, conturbationes uanitatis incurrit.

De eruditione diuina.

CV.

Prima diuini muneris gratia eſt, ut erudiat nos ad noſtræ humilitatis confeſsionem, & agnoſcere faciat, quòd ſi quid boni agimus, per illum poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.

Quòd tota infidelium uita peccatum ſit.

CVI.

Omnis infidelium uita peccatum eſt: & nihil eſt bonum, ſine ſummo bono. Vbi enim deeſt agnitio æternæ, & incommutabilis ueritatis, falſa uirtus eſt, etiam in optimis moribus.

De fundamento ſpiritali.

CVII.

Sicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ita fundamentum fabricæ ſpiritalis in ſummo eſt. Terrena ædificatio à terra incipit, cœleſtis extructio à ſuperno creſcit exordio. D

Quòd recordatio uel obliuio non cadant in Deum.

CVIII.

Tunc dicitur Deus meminiſſe, quando facit: tunc obliuiſci, quando nõ facit. Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia nihil obliuiſcitur.

Qui Dei miracula uideant.

CIX.

Hi uident mirabilia Dei, quibus proſunt. Nam quod non intelligitur, uel unde non proficitur, non uidetur.

De miſericordia & ueritate iungendis.

CX.

Non auferat ueritas miſericordiam, nec miſericordia impediat ueritatem. Si enim pro miſericordia iudicaueris contra ueritatem, aut quaſi rigida ueritate oblitus fueris miſericordiam, non ambulabis in uia domini, in qua miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi.

De tentatione & imitatione Chriſti.

CXI.

Tentatio Chriſti, eruditio Chriſtiani eſt. Imitatores enim magiſtri debent

A bent eſſe diſcipuli: non in faciendis miraculis, quæ nemo exigit: ſed in cuſtodienda humilitate, atque patientia, ad quæ nos dominus ſuo inuitauit exemplo.

De cupiditate & charitate.

CXII.

Quomodo radix omnium malorum cupiditas eſt, ſic radix omnium bonorum eſt charitas. 1. Timo. 6.

De gaudio Chriſtiani.

CXIII.

Chriſtiano recte gaudendi cauſa non præſens ſeculum, ſed futurum eſt. Et ita eſt utendum temporalibus, ne obſint æternis: ut in uia, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

De ſabbato.

CXIIII.

Male celebrat ſabbatum qui ab operibus bonis uacat. Ocium autem ab iniquitate debet eſſe perpetuum: quia bona conſcientia non inquietum, ſed tranquillum facit.

Bonum cum gaudio eſt faciendum.

CXV.

B Cum bonum operaris, hilaris operare: Nam ſi quid boni triſtis feceris, fit de te magis quàm facis.

Quòd non homines, ſed hominum ſit fugienda peruerſitas.

CXVI.

Si in mores malorum non tranſeant boni, etiam inter cohabitãtes magna diuiſio eſt. Non ergo homines, qui meliorũ exemplo corrigi queunt, ſed hominum eſt fugienda iniquitas.

Quòd ſint uitanda peccata non timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ.

CXVII.

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, ſed amore iuſtitiæ. Nam qui timore non peccat, quamuis non noceat, cui uult nocere, ſibi tamen plurimum nocet: & abſtinens ab iniquo opere, ſola tamen reus eſt uoluntate.

De phariſæo & publicano.

CXVIII.

Melior eſt in malis factis humilis confeſsio, quàm in bonis ſuperba gloriatio.

Quòd iniqui malitia proſit bonis. C

CXIX.

De malitia mali flagellatur bonus:& de ſeruo emendatur filius.

De mundana iniquitate.

CXX.

Sicut ſtellas cœli non extinguit nox: ſic mentes fidelium, adhærentes firmamento ſanctæ ſcripturæ, non obſcurat mundana iniquitas.

De propria facultate.

CXXI.

Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum, non ſibi ſufficit, niſi ab illo iuſtificetur, qui ſolus iuſtus eſt.

De contrarijs moribus.

CXXII.

Magnus bonorũ labor eſt, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iuſtum iniquitas aliena, quantum recedit à ſua.

Qualiter accedatur, uel recedatur à Deo.

CXXIII.

Non locorum interuallis acceditur ad Deum, uel receditur ab eo: ſed ſimilitudo facit proximum, diſsimilitudo longinquum. Et nimia miſeria eſt, ab eo bono longè eſſe, quod ubique eſt. D

De uera libertate.

CXXIIII.

Libera ſemp̃ eſt ſeruitus apd̃ Deũ, cui nõ neceſsitas ſeruit, ſed charitas.

De tolerantia.

CXXV.

Qui ideo neminẽ uult hominẽ pati, quia multũ, ut arbitratur, proficit per hoc ipſum, quòd alios non tolerat, oſtendit quòd potius nõ proficit.

De artifice ſummo.

CXXVI.

Totum bonum quod habemus, ab artifice noſtro habemus. Sed ſi hoc in nobis eſt, quod ipſi fecimus, inde damnabimur: ſi autem hoc, quod Deus fecit, inde coronabimur.

De uerbo Dei.

CXXVII.

Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, tempus præordinauit, quo ſuſciperet carnem: non tempori ceſsit, quo uerteretur in carnem. Homó quippe Deo acceſsit, non Deus à ſe receſsit.

De fide & intellectu.

CXXVIII.

Intellectui fides uiam aperit, infidelitas claudit.

De

A *De homine uicto.*

CXXIX.

Quo primùm uitio ſuperatus eſt homo, hoc ultimum uincit. Cùm enim omnia peccata ſuperauerit, manet periculum, ne benè ſibi mens conſcia, in ſe potius, quàm in domino glorietur.

De perfectione deſideriorum.

CXXX.

Finis curarum perfectio eſt deſideriorum: & in id quiſque tendit, ac nititur, ut ad illud perueniat, quo delectatur. Sapientis ergo eſt, hoc appetere, quod bonum facit: non id amare, quod decipit.

De duobus donis gratiæ.

CXXXI.

Sicut duo ſunt officia medicinæ, unum quo ſanatur infirmitas, aliud quo cuſtoditur ſanitas: Ita duo ſunt dona gratiæ, unum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perſeuerare uirtutem.

De laboris fine.

CXXXII.

Non poterit hominis labor finiri, niſi hoc diligat, quod ei non poſsit auferri.

De iniquitatis læſione.

B CXXXIII.

Impoſsibile eſt, ut iniquitas prius lædat hominem iuſtum, in quem tendit, quàm cor iniuſtum, unde procedit.

De miraculis.

CXXXIIII.

Viſibile miraculum ad illuminationem uocat: inuiſibile autem eum, qui uocatus uenit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens uiſibilibus, ad intelligenda inuiſibilia tranſitum facit.

De fugientibus diabolum.

CXXXV.

Melior cauſa eſt eorum, qui diabolum perſequentem fugiunt, quàm qui præeuntem ſequuntur: quia utilius eſt, eum hoſtem habere, quàm principem.

De prauis cupiditatibus.

CXXXVI.

Omnes prauæ cupiditates ſunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cuius dominatum ſubit, qui adeptum ſe ad perfruendum lætatur, quod perditè concupiuit.

De adulatione.

CXXXVII.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea fa-

cere, in quibus non ſolùm non metuitur reprehenſor, ſed etiam lauda- C
tur auditor.

De malè conſcio animo.

CXXXVIII.

Animus malè ſibi conſcius dum uidetur ſibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus: cùm abuti patientia Dei, & non intelligere parcentis benignitatem, iam ſit magna damnatio.

Quòd prior ſit natura, quàm uitium.

CXXXIX.

In creatura, quæ arbitrio ſuo peccat, prior eſt natura quàm uitium. Quod ita contra naturam eſt, ut non poſsit, niſi nocere naturæ. Non itaque eſſet uitium recedere à Deo, niſi naturæ (cuius hoc uitium eſt potius) competeret eſſe cum Deo.

De angelis & hominibus.

CXL.

Nullum Deus uel angelorum, uel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet quibus eos bonorum uſibus commendaret: atque ita ordinem ſeculorum, quaſi pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam antithetis honeſtaret.

De conditione creaturæ. D

CXLI.

Tria quædam nobis maximè ſcienda de conditione creaturæ oportuit intimari: Quis eam fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixit Deus,
Gene. 1. inquit, Fiat lux: & facta eſt lux: & uidit Deus lucem, quòd bona eſſet.
Si ergo quærimus, quis fecerit: Deus eſt. Si, per quid fecerit: Dixit, Et facta eſt. Si, quare fecerit: quia bona eſt. Nec autor excellentior eſt Deo, nec ars efficacior Dei uerbo: nec cauſa melior, quàm ut bonum crearetur à bono.

De bono & malo amore.

CXLII.

Eſt amor, quo amatur & quod amandum non eſt: & iſtum amorem odit in ſe, qui illum diligit, quo amatur, quod amandũ eſt. Poſſunt enim ambo eſſe in unum hominem: & hoc bonum eſt homini, ut illo proficiente, quo bene uiuimus, iſte deficiat, quo malè uiuimus, donec ad perfectum ſanetur, & in bonum commutetur omne quod uiuimus.

De bono creaturæ.

CXLIII.

Creaturæ rationalis uel intellectualis bonum, quo beata ſit, non eſt, niſi Deus: quod ei non ex ſeipſa eſt: quia ex nihilo creata eſt: ſed ex illo, à quo

A quo creata eſt. Hoc enim adepto, fit beata: quo amiſſo, miſera.

De uitio naturæ.

CXLIIII.

Vitium eſſe nec in ſummo poteſt bono, nec niſi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi eſſe poſſunt: ſola autem mala nuſquam: quoniam naturæ etiam illæ quæ ex malæ uoluntatis initio uitiatæ ſunt, in quantum uitioſæ ſunt, malæ ſunt: inquantum autem naturæ ſunt, bonæ ſunt.

Quid credi debeat.

CXLV.

Non eſt phas credere, aliter affici Deum cùm uacat, aliter cùm operatur: quia nec affici dicendus eſt, tanquam in eius natura fiat aliquid, quod antè non fuerit. Patitur quippe, qui afficitur: & mutabile eſt omne, quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra uacatio, aut laborioſa cogitetur induſtria: quia nouit & quieſcens agere, & agens quieſcere: & quod in operibus prius quidem eſt, aut poſterius, non ad facientem, ſed ad facta referendum eſt. Aeterna enim eſt & incommutabilis uoluntas eius, nec conſilio alternante uariatur: in qua ſimul eſt quicquid in rebus creandis uel ordinandis, aut præceſsit, aut ſequitur.

Quòd Deus eſt tantum creator.

CXLVI.

B Nullius, quamuis minimæ naturæ, niſi Deum creatorem credi aut dici, licet ab aliquo. Quia etiam ſi angeli iuſsi uel permiſsi adhibeant operationem ſuam rebus, quæ gignuntur in mundo, tam non ſunt creatores animalium, quàm nec agricolæ frugum atque arborum.

De prima conditione mortis.

CXLVII.

De prima corporis morte dici poteſt, quòd bonis bona ſit, malis mala. Secunda uerò ſine dubio, ſicut nullorum bonorum eſt, ita nulli bona.

De morte piorum.

CXLVIII.

Mors etiam piorum, pœna peccati eſt. Sed ideo bona ipſis dicitur, quia illa bene utuntur, quibus finis eſt ad mala temporalia, & tranſitus ad uitam æternam. Sicut enim iniuſtitia malè utitur, non tantùm malis, uerumetiam bonis: ita etiam iuſtitia bene utitur, non tantum bonis, uerumetiam malis.

De martyribus non baptizatis.

CXLIX.

Qui

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſ- C
ſione moriuntur, tantum eis ualet ad abolenda peccata, quantum ſi ablu-
erentur fonte baptiſmatis.

Quòd omne peccatum ſit mendacium.

CL.

Cùm homo ſecundum ſe uiuit, non ſecundum Deum, ſimilis eſt dia-
bolo: quia nec angelo ſecundum angelum, ſed ſecundum Deum uiuen-
dum fuit, ut ſtaret in ueritate, & ueritatem de illius, non de ſuo menda-
cio loqueretur. Vnde non fruſtra dicitur, omne peccatum eſſe menda-
cium: quia non peccatur, niſi ea uoluntate, quæ contraria eſt ueritati,
id eſt, Deo.

De diuerſa uoluntate affectionum.

CLI.

Diuerſitas humanæ affectionis, ex diuerſitate eſt uoluntatis: quæ ſi
praua eſt, peruerſis erit moribus inquieta. Si autem recta, non ſolùm non
culpabilis affectio hominis, ſed etiam laudabilis erit.

De arbitrij libertate uera.

CLII.

Arbitrium uoluntatis tunc eſt uerè liberum, cùm uitijs, peccatisq́
non ſeruit. Tale datum eſt à Deo, quòd amiſſum, niſi à quo potuit dari, D
non poteſt reddi. Vnde ueritas dicit, Si uos filius liberauerit, tunc uerè
liberi eritis.

Quòd cor ad Deum ſit habendum.

CLIII.

Bonum eſt ſurſum habere cor, non tamen ad ſeipſum, quod eſt ſuper-
biæ: ſed ad Deum, quod eſt obedientiæ. Plus autem appetendo minus
eſt, qui dum ſe ſibi ſufficere confidit, ab eo, qui uerè ei ſufficit, deficit.

De uita beata.

CLIIII.

Beata uita ſi non amatur, non habetur. Porrò ſi amatur, habetur. Cæ-
teris omnibus rebus neceſſe eſt ut excellentius diligatur: quoniam pro-
pter hoc amandum eſt, quicquid aliud eſt amandum. Quia uerò beatus
eſſe non poteſt, niſi qui eam, ut dignum eſt, amat: conſequens eſt, ut eam
æternam uelit: quæ tunc uerè beata erit, quando terminum non ha-
bebit.

Solus Deus bonus.

CLV.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt, ut ſint boni: nemo tamen
eſt, niſi ex malo, bonus.

De diui

A *De ciuibus terrenis.*

CLVI.

Ciues terrenæ ciuitatis parit peccato uitiata natura, qui ſunt uaſa iræ. Ciues uerò cœleſtis patriæ parit à peccato naturam liberans gratia, qui ſunt uaſa miſericordiæ.

De ira Dei.

CLVII.

Ira Dei non perturbatio eſt eius, ſed iudicium, quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio uerò ipſius, & recogitatio, mutandarum rerum eſt incommutabilis ratio. Nec enim ſicut hominem, ita deum cuiuſquam fa- 1. Reg. 15.
cti ſui pœnitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia, quàm certa eſt præſentia.

De perſequentibus eccleſiam.

CLVIII.

Inimici eccleſiæ quolibet errore cæcentur, uel malitia deprauentur: ſi accipiant poteſtatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: Si tantummodo malè ſentiendo aduerſantur, exercent eius ſapientiam: Et ut etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam: quia Deus his, qui eum diligunt, omnia cooperatur in bonum.

B *De fine boni & mali.*

CLIX.

Finis boni eſt, non quo conſumatur ut non ſit, ſed quo perficiatur ut plenum ſit. Et finis mali eſt, non quo eſſe deſinat, ſed quouſque nocendò perducat. Vnde unum eſt ſummum bonum, aliud autem ſummum malum. Illud propter quod appetenda ſunt bona cætera, ipſum autem propter ſeipſum: hoc, propter quod declinanda ſunt mala cætera, ipſum autem propter ſummum.

De natura.

CLX.

Eſt natura in qua nullum malum eſt, uel etiam nullum malum eſſe poteſt. Eſſe autem naturam, in qua nullum bonum ſit, non poteſt.

De animi æquitate.

CLXI.

Melior eſt animi æquitas, quàm corporis ſanitas; & conuenientius iuſtus dolet in ſupplicio, quàm lætatus eſt in delicto.

De præcepto charitatis.

CLXII.

In præcepto charitatis tria inuenit homo quæ diligat: Deum, & ſe, & proximum. Et quia ille in ſui dilectione non errat, qui Deum diligit: conſequens

ſequens eſt, ut proximo ad diligendum Deum conſulat, quem iubetur C
diligere ſicut ſeipſum.

De concordia & obedientia.

CLXIII.

Pax domeſtica, eſt ordinata cohabitantium imperandi, obediendiq; concordia. Imperant enim qui conſulunt: ſicut uir uxori, parentes filiјs, domini ſeruis: Obediunt autem quibus conſulitur: ſicut mulieres maritis, filiј parentibus, ſerui dominis. Sed in domo iuſti uiuentis ex fide, & ab illa adhuc ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, ſeruiunt eis, quibus uidentur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi: nec principandi ſuperbia, ſed prouidendi beneficentia.

De conditione ſeruitutis.

CLXIIII.

Nomen, & conditionem ſeruitutis culpa genuit, non natura: & prima
Ioan. 8. huius ſubiectionis cauſa peccatum eſt, quia ſicut ſcriptum eſt, Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Vnde melior eius ſtatus eſt, qui famulatur homini, quàm qui ſuæ ſeruit cupiditati.

De prælatis.

CLXV.

Veri patresfamiliàs ſubditis ſuis, tanquam filiјs, ad colendum, & pro- D
merendum Deum conſulunt, deſiderantes uenire ad cœleſtem domum, ubi imperandi neceſſarium non ſit officium: quò donec ueniatur, magis debent patres, quòd dominantur, quàm ſerui tolerare, quòd ſeruiunt.

De regimine populi.

CLXVI.

Locus ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt, etiam ſi ita ſit tenendus, atque adminiſtrandus, ut decet: tamen indecenter appetitur. Vnde otium ſanctum quærit dilectio ueritatis: negotium iuſtum ſuſcipiat neceſsitas dilectionis.

De uita animæ.

CLXVII.

Sicut non eſt à carne, ſed ſupra carnem, quod eam facit uiuere: ſic non eſt ab anima, ſed ſupra animam, quod eam facit beatè uiuere; quia ut uita carnis anima eſt, ita beata uita hominis Deus eſt.

De uenia.

CLXVIII.

Iuſtitia noſtra quamuis uera ſit, propter uerum boni finem, ad quem refertur, tamen tanta eſt in hac uita, ut potius remiſsione peccatorum conſtet,

A conſtet, quàm perfectione uirtutum.

De plena pace.

CLXIX.

Quandiu uitijs repugnatur, plena pax non eſt: quia & illa quæ reſiſtunt periculo, debellantur prælio: & illa quæ uicta ſunt, nondum ſecuro triumphantur ocio, ſed adhuc ſolicito premuntur imperio.

De prima & ſecunda morte.

CLXX.

Prima mors animam nolentem pellit è corpore, ſecunda animam nolentem tenet in corpore. Ab utraque morte id habetur, ut quod non uult anima, de ſuo corpore patiatur.

De cauſis incognitis.

CLXXI.

Incognitis cauſis operum diuinorum non nihil nouimus, cùm ſcimus non ſine ratione omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non poteſt reddere.

De negligentijs.

CLXXII.

B Fruſtra ſibi homo poſt hoc corpus promittit, quod in hoc corpore cõparare neglexit. Nemo inuitus benè facit, etiam ſi bonum eſt quod facit: quia nihil prodeſt ſpiritus timoris, ubi non eſt ſpiritus charitatis.

De humana ſocietate.

CLXXIII.

Sicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ maior poteſtas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus.

De diligendo Deo.

CLXXIIII.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum charum amittit, cui omnes in illo chari ſunt, qui nunquam à non dimittente amittitur.

De non corrumpendis.

CLXXV.

Manifeſtum eſt, quoniã bona ſunt quæ corrũpuntur, quæ neq; ſi ſumma bona eſſent, corrumpi poſſent: quia ſi ſumma bona eſſent, incorruptibilia eſſent: ſi autem nulla bona eſſent, quid in eis corrũperetur non eſſet.

De incommutabili Deo.

CLXXVI.

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas,

nec ulla omnino, niſi ab ipſo ſit creata natura, nulla eſt ſubſtantia mali: C
quia quod autorẽ Deum nõ habet, non eſt: ita uitium corruptionis nihil
eſt aliud, quàm inordinatæ uel deſiderium, uel actio uoluntatis.

Quòd iuſtitia iniquis odioſa ſit.

CLXXVII.

Sicut palato nõ ſano pœna eſt cibus, qui ſano ſuauis eſt: & oculis ęgris odioſa lux, qua incolumis gaudet obtutus: ita diſplicet iniquis iuſtitia Dei, cui ſi ſubijcerentur, non * conturbarentur.

*minuerentur

De ægritudine animi.

CLXXVIII.

Aegritudo animi rationalis eſt, cùm bonis inferioribus delectatus, ſuperiora ex parte appetit, & ex parte non appetit. Ideoq; in duas diuiditur uoluntates: cumq; una eſt, tota non eſt: & hoc adeſt uni, quod deeſt alteri.

De homine religioſo.

CLXXIX.

Homini benigno parum eſſe debet inimicitias aliorum nõ excitare uel augere, male loquendo: niſi eas etiam extinguere bene loquendo ſtudeat.

De ueritate odioſa.

CLXXX. D

Beata uita eſt gaudium de ueritate, quod Deus eſt: ſed multis ueritas odioſa eſt, quam audire nolunt docentem: & nolentes falli, uolunt mendacia ſua ueritatem uideri. Quibus iuſtè retribuitur, ut ipſi ueritatem non lateant, ipſos autem lateat ueritas.

De forti patientia.

CLXXXI.

Nemo quod tolerat amat, etiam ſi tolerare amat: quia aliud eſt fortis patientia, aliud ſecura felicitas. Nec eiuſdem eſt temporis labor pugnæ, & beatitudo uictoriæ.

De copioſa ægeſtate.

CLXXXII.

Ideo plerũq; in ſermone copioſa eſt ægeſtas humanæ intelligẽtiæ: quia plus loquit̃ inquiſitio, quàm inuẽtio: & longior eſt petitio, q̃ impetratio.

De æternitate.

CLXXXIII.

Vera æternitas Dei eſt, qui ſolus habet immortalitatem: quoniam ex nulla ſpecie motu'ue mutatur, nec temporalis eſt uoluntatis. Non enim immortalis eſt uoluntas, quæ alia, & alia eſt.

De non deſperandis peccatoribus.

CLXXXIIII.

Non eſt deſperandum de malis, ſed pro ipſis, ut boni fiant, ſtudioſius

ſup

A ſupplicandum: quia numerus ſanctorum de numero ſemper eſt auctus impiorum.

Qualiter pax à Deo quæratur.

CLXXXV.

Quærens à Deo pacem, ſit ſibi ipſe pacatus, ne aliud in profeſsione oris, aliud ſit in cordis arcano. Nihil enim prodeſt hoc eſſe in corde quod uerum eſt, ſi hoc dicitur uoce, quod falſum eſt: quia ueritas & credenda eſt, & loquenda.

Ne iuſte flagellatus doleat.

CLXXXVI.

Non conqueratur homo, quando in his, quæ iuſte habet, patitur aliquas aduerſitates: per amaritudinem enim inferiorũ docetur amare meliora: ne uiator tendens ad patriam, ſtabulum pro domo diligat.

Vt peccator ſibi diſpliceat.

CLXXXVII.

Bene currit ad remiſsionem peccatorum, qui diſplicet ſibi. Apud iudicem enim iuſtum, & miſericordem, qui ſe accuſat, excuſat.

De quærendis præſidijs.

CLXXXVIII.

In tranquillitate pacis comprehendenda eſt doctrina ſapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoſcitur. Nec facile inueniun-
B tur in aduerſitate præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita.

De altari Dei.

CLXXXIX.

Ad altare Dei inuiſibile, quò non accedit iniuſtus, ille peruenit, qui ad hoc præſens iuſtificatus accedit. Inueniet enim illic uitam ſuam, qui hîc diſcreuerit cauſam ſuam.

De lege.

CXC.

Finis legis Chriſtus eſt, in quo lex iuſtitiæ non conſumitur, ſed impletur. Omnis enim perfectio in ipſo eſt: ultra quem non eſt, quò ſe ſpes fidei & charitatis extendat.

De mala conſcientia.

CXCI.

Nullæ pœnæ grauiores ſunt, quàm malę cõſcientiæ: in qua cum Deus non habetur, conſolatio non inuenitur: & ideo inuocãdus eſt liberator, ut quem tribulatio exercuit ad confeſsionem, cõfeſsio perducat ad ueniam.

De ægro.

CXCII.

Quid grauius peccato ægri, quàm medici interfectio? Sed cum in baptiſmo

ptiſmo hoc dimittitur,quid non dimittitur? C

De ruminante uerbum Dei.

CXCIII.

Auditor uerbi ſimilis debet eſſe animalibus, quæ ob hoc, quia ruminant,munda eſſe dicuntur: ut non ſit piger de his cogitare, quæ in aluo cordis accepit:& cùm audit,ſit ſimilis edenti: cùm uerò audita in memoriam reuocat,ſit ſimilis ruminanti.

De anima rationali.

CXCIIII.

Rationalis anima domina eſt corporis ſui, quæ inferiori non bene imperabit,niſi ſuperiori ſe Deo tota charitatis ſubiectione ſeruierit.

De miſericordia Dei.

CXCV.

Sicut terra de cœlo expectat pluuiam,& lucem: ſic homo ex Deo debet expectare miſericordiam,& ueritatem.

De bonis eccleſiæ filijs.

CXCVI.

Gaudendum eſt bonis eccleſiæ filijs, quòd in diſcretione eorum non fallitur diuina iuſtitia. Sed non temere diuidant congregatos: quia ipſorum eſt uelle colligere,domini ſeparare. D

De terreno amore.

CXCVII.

Dominus eſt rerum quas habet, qui nulla cupiditate irretitur. Nam qui terrenorum amore obſtringitur,non poſsidet,ſed poſsidetur.

De hæreditate Chriſti.

CXCVIII.

Hæreditas,in qua cohæredes Chriſti ſumus,non minuitur multitudine filiorum,nec fit anguſtior numeroſitate cohæredum.Sed tanta eſt multis,quanta paucis:tanta ſingulis,quanta omnibus.

De felicitate.

CXCIX.

Nunquam debet ſecura eſſe felicitas,quia periculoſiora ſunt animo ſecunda,quàm corpori aduerſa:prius enim corrumpunt proſpera,ut inueniant aduerſa quod frangant.

De remedijs pœnitentiæ.

CC.

Prima ſalus eſt,declinare peccatum: ſecunda eſt, non deſperare de uenia

A nia. Nam ipſe ſe in æternum perimit, qui apud miſericordem iudicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit.

De bonis occultis ſanctorum.

CCI.

Boni latent, quia bonum ipſorum in occulto eſt, nec uiſibile enim eſt, nec corporale, quod diligunt: & tam merita eorum ſunt in abſcondito conſtituta, quàm præmia.

De inimicis bonorum.

CCII.

Nullus bonorum inimicum habet, niſi malum: qui ideo eſſe permittitur, ut aut corrigatur, aut per ipſum bonus exerceatur. Orandum eſt ergo pro inimicis, ut aut obtineatur eorum conuerſio, aut in nobis diuinæ bonitatis inueniatur imitatio.

De uigore fidei Chriſtianæ.

CCIII.

Vigor fidei Chriſtianæ tribus temporibus initiatur: ueſpere, mane, & meridie. Veſpere enim dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione. Vnum ad patientiam occiſi, aliud ad uitam reſuſcitati, tertium ad gloriam pertinet maieſtatis in patris dextera conſedentis.

B *De purgandis electis.*

CCIIII.

Ad hoc exagitantur homines tribulationibus, ut uaſa electionis euacuentur nequitia, & impleantur gratia.

De bonis, quæ nemo amittit inuitus.

CCV.

Poteſt homo inuitus amittere temporalia bona, nunquam uerò, niſi uolens, perdit æterna.

De fine fidelium.

CCVI.

Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quē cùm peruenerit currētis intētio, nō habet quòd poſsit amplius inuenire, ſed habet in quo debeat permanere.

De triſtitia.

CCVII.

Melior eſt triſtitia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua facientis.

De peccatis præteritis.

CCVIII.

Reuocandus eſt animus à recordandis cum quadā delectatione præteritis, ne ſurrepente concupiſcentia, redeamus corde in Aegyptum.

De ueritate. C

CCIX.

Bonum eſt à ueritate uinci. Ad correptionem ſuperet ueritas uolentem. Nam & inuitum ipſa ſuperabit.

De impunitate peccatorum.

CCX.

Peccata ſiue parua, ſiue magna, impunita eſſe non poſſunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Ceſſat autem uindicta diuina, ſi conuerſio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere: & eos, qui ſemetipſos iudicant, non iudicare.

De miſero.

CCXI.

Nullus miſer de quantacunque miſeria liberatur, niſi qui Dei miſericordia præuenitur.

De remedijs tribulationum.

CCXII.

Fideliter ſupplicans Deo pro neceſsitatibus huius uitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit utile magis nouit medicus quàm ægrotus. Si autem id poſtulat, quod Deus & pręcipit & promittit, fiet omnino quod poſcit: quia accipit charitas, quod parat ueritas. D

De prouectu bonorum.

CCXIII.

Prouectus fidelium ſine tentatione non euenit: nec ſibi quiſquam innoteſcit, niſi probationis examine. Nec coronabitur, niſi qui uicerit: nec uincet, niſi qui certauerit. Quis autem certat, niſi inimicum habens, & tentationi reſiſtens?

De prophetijs implendis.

CCXIIII.

Stultus eſt, qui non credit denuntiationibus prophetarum in paucis, quæ reſtant, cùm uideat tam multa completa, quæ tunc non erant, quando prædicebantur implenda.

De idolis.

CCXV.

Sic ſunt, qui colunt idola, quomodo qui in ſomnis uident uana. Si autem euigilet anima ipſorum, intelligit à quo facta ſit, & non colit, quod ipſa fecit.

De corporibus humanis.

CCXVI.

Omnia corporis noſtri, quæ diſcerpta, uel putrefacta, uel etiam cõcremata

A mata, in quaſdam diſſoluuntur fauillas, Deo perire non poſſunt. In illa enim elemēta mundi eunt, unde ſumpta ſunt illa manu, quæ tenet omnia.

De ſiti bona.

CCXVII.

Qui Deo ſitiunt, tota ſua debent ſitire ſubſtantia, id eſt, & anima & carne: quia & animæ Deus dat panem ſuum, id eſt, uerbum ueritatis: & carni neceſſaria Deus præbet: quia utraque ipſe facit, qui utraque fecit.

De meditatione fidelium.

CCXVIII.

Qui otioſus, & quietus non cogitat Deum: quomodo inter actus multos, & laborioſa negotia de illo poterit cogitare? Meditetur ergo quæ Dei ſunt fidelis, cùm uacat: & bene operandi ſubſtantiam quærat, ne in actione deficiat.

De ſimulata innocentia.

CCXIX.

Simulata innocentia, non eſt innocētia. Simulata ęquitas, non eſt æquitas: ſed duplicatur peccatum, in quo eſt & iniquitas, & ſimulatio.

De lumine.

CCXX.

B Anima recedens à luce iuſtitiæ, quantò magis quærit, quod inueniat contra iuſtitiam, tantò plus repellitur à lumine ueritatis, & in tenebroſa demergitur.

De duabus ciuitatibus.

CCXXI.

Duas in toto mundo ciuitates faciunt duo amores: Hieruſalem facit amor Dei, Babyloniam amor ſeculi. Interroget ergo ſe quiſque quid amet, & inueniet unde ſit ciuis.

De præcepto Dei.

CCXXII.

Omne præceptum Dei leue eſt amanti. Nec ob aliud intelligitur dictū, Onus meum leue eſt: niſi quia dat ſpiritum ſanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut diligendo liberaliter faciamus: quod qui timendo facit, ſeruiliter facit. Nec eſt amicus recti, quando mallet, ſi fieri poſſet, id quod rectum eſt, non iuberi. *Matth.11.*

De charitate.

CCXXIII.

Plenitudo legis charitas eſt, quia per charitatem lex impletur, non per timorem: in tantum enim fiunt mandata iuſtitiæ, in quantum adiuuat ſpiritus gratiæ. *Rom.13.*

De operibus bonis. C

CCXXIIII.

Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem, & dilectionem fiunt: quia alterum ſine altero nullius uirtutis fructum parit.

De lapſu Adam.

CCXXV.

Ab eo quod formauit Deus, mutatus eſt Adam, ſed in peius per iniquitatem ſuam. Ab eo quod operata eſt iniquitas, mutantur fideles, ſed in
Pſalm. 76. melius, per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit præuaricatoris primi, hæc mutatio dexteræ eſt excelſi.

De temporalibus delitijs.

CCXXVI.

In præſenti uita & delitiæ temporales dulces ſunt, & tribulationes temporales amaræ ſunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem ſeculi, inhians bonis æternæ uitæ?

De trinitate.

CCXXVII.

In trinitate diuina tanta eſt ſubſtantiæ unitas, ut æqualitatem teneat, pluralitatem non recipiat.

Nullam mali eſſe naturam. D

CCXXVIII.

Ioan. 1. Omnia per uerbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Cùm itaque uniuerſæ naturæ per uerbum Dei factæ ſunt, iniquitas per ipſum facta non eſt, quia iniquitas nulla ſubſtantia eſt: & peccatum non natura eſt, ſed uitium naturæ, id appetentis quod non eſt ordinis ſui.

De iniquitate diaboli.

CCXXIX.

Sublatum eſt diabolo iniquitate ſua uincto, non quod habebat proprium, ſed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Chriſtus quæ de magna eius domo perierant, non furtum fecit, ſed furtum recepit.

De profunditate iniquitatis.

CCXXX.

Tunc hominem concludit profunditas iniquitatis, quando non ſolùm immerſus peccatis iacet: ſed etiam uolens ea defendere, perdit aditum confeſsionis.

De auxilio Dei.

CCXXXI.

Cùm Deus permittit, aut facit, ut aliqua tribulatione uexemur, etiam tunc

A tunc miſericors eſt: quia excitans fidem, & differens opem, non auxilium negat, ſed deſiderium mouet.

De Chriſtianis.

CCXXXII.

Diuites Chriſtiani, ſi ueri Chriſtiani ſunt, prorſus pauperes ſunt: & in comparationem cœleſtium bonorum, quæ ſperant, omne aurum ſuum arenam deputant: quia ibi quiſque habet diuitias ſuas, ubi delectationem.

De fide Abrahæ.

CCXXXIII.

Fides Abrahæ, ſemen eſt Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis ſimilitudinem, ipſi pertinent ad hæredum promiſsionem.

De perſeuerantia in bono.

CCXXXIIII.

Nemo fidelium quamuis multum profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remanſit, & hæſit in uia ante finem, qui non perſeuerabit uſque in finem.

De Deo.

CCXXXV.

Nullus in Deo locus eſt, nec eſt quò fugiatur ab ipſo, niſi ad ipſum.
B Qui uult euadere offenſum, confugiat ad placatum.

De duabus uitis.

CCXXXVI.

Duæ uitæ ſunt, una eſt corporis, altera animæ. Sicut uita corporis, anima: ita uita animæ, Deus. Et quomodo ſi anima deſerat, moritur corpus: ſic anima moritur, ſi deſerat Deus.

De homine.

CCXXXVII.

A' quo habet homo ut ſit, apud illum habet ut ei bene ſit.

De obedientia.

CCXXXVIII.

Perfectè Deus, euidenterq́ monſtrauit, quantum ſit bonum obedientia: cùm hominem in paradiſo poſitum, ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola ibi obedientia potuit tenere palmam: ſola inobedientia incidit pœnam.

Quomodo erudiantur boni.

CCXXXIX.

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiã damnandorum exercet diſciplinam liberandorum.

De con

De confeßione. C

CCXL.

Apud miſericordiam Dei plurimum ualet confeſsio pœnitentis, quem facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit neſcium.

De ſcientia.

CCXLI.

Humilium uirtus eſt, de ſcientia non gloriari: quia communis eſt omnibus ſicut lucis, ita participatio ueritatis.

Qualiter regantur corpora.

CCXLII.

Non caret regia poteſtate qui corpori ſuo nouerit rationabiliter imperare. Verè dominator eſt terræ, qui carnem ſuam regit legibus diſciplinæ.

De pœna & iuſtitia.

CCXLIII.

Quantum ad opera attinet, quæ forinſecus aguntur, & qui timet pœnam, & qui amat iuſtitiam, non facit contra mandatum: & ideo pares quidem ſunt manu, ſed diſpares corde: ſimiles actione, diſsimiles uoluntate.

Quid diligatur.

CCXLIIII. D

Hoc ab homine colitur, quod diligit. Vnde quia Deus omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus eſt, ut colatur.

De corde.

CCXLV.

Rectum cor cum Deo eſt, quando propter Deum quæritur Deus.

De beneuolentia.

CCXLVI.

De beneuolentia eſt, non de malitia, cùm lætatur iuſtus in impios proceſsiſſe uindictam: quia non peccatoris exitium placet, quem uoluit corrigi: ſed iuſtitia Dei, qua ſcit multos poſſe conuerti.

De ſimulatione.

CCXLVII.

Non uincit in bono malum, qui in ſuperficie bonus eſt, & in alto malus: opere parcens, corde ſæuiens: manu mitis, uoluntate crudelis.

De amore, & timore.

CCXLVIII.

Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatum amor ducit, & timor mundi. Vt ergo apprehendatur bonum, & declinetur malum, diſcernendum eſt, quid & diligi debeat, & timeri.

De felic

A *De felicitate.*

CCXLIX.

Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit.

De diuite paupere.

CCL.

Diues qui talis eſt, ut contemnat in ſe quicquid illud eſt, unde inflari ſuperbia ſolet, pauper eſt Dei.

De gradibus pietatis.

CCLI.

Aſcenſionum ad Deum ſunt gradus pietatis affectus. Iter tuum uoluntas tua eſt: amando accedis, negligendo recedis: conſtitutus in terra Deo iungeris, quia quæ Deo chara ſunt diligis.

De petitionibus contrarijs Deo.

CCLII.

Deus cùm aliquid malè poſcitur, dando iraſcitur, non dando miſeretur.

De mendacio.

CCLIII.

Incredibile eſt non mentiri hominem ne capiatur, qui mentitur ut

B capiat.

Item de mendacio.

CCLIIII.

Quamuis omnis, qui mentitur, uelit celare quod uerum eſt: non tamen omnis, qui uult celare uerum, mentitur. Plerunque enim uerum non fallendo occulimus, ſed tacendo. Neque enim mentitus eſt dominus cùm ait, Multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Ioan.16.

De libero arbitrio.

CCLV.

In primo homine patuit, quid hominis arbitrium ualeret ad mortem. In ſecundo autem, quid Dei adiutorium ualeret ad uitam. Primus enim homo, non niſi homo: ſecundus uerò homo, Deus & homo. Peccatum ergo factum eſt relicto Deo, iuſtitia non fit ſine Deo.

De lege & peccato.

CCLVI.

Legis litera quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus uiuificator deſit, occidit. Scire enim peccatum potius facit, quàm cauere: & ideo magis augeri, quàm minui: quia malæ concupiſcentiæ etiam præuaricatio legis accedit.

De mandato Dei & timore.

CCLVII.

Mandatum Dei ſi timore fit pœnæ, non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit,

non

non liberaliter: & ideo nec ſit. Non enim bonus fructus eſt, qui non de charitatis radice procedit. C

De lege.

CCLVIII.

Rom. 2. Lex Dei ſecundum naturam eſt, & cùm homines quæ legis ſunt faciũt, naturaliter faciunt, ſuperato uitio, quod nec præſidium legis abſtulerat. Cum itaque per gratiam lex Dei in cordibus ſcribitur, quæ legis ſunt naturaliter fiunt: non quia per naturam præuenta ſit gratia, ſed quia per gratiam reparata natura.

De gloria non habenda niſi in Deo.

CCLIX.

1. Col. 4. Nemo ex eo quod uidetur habere glorietur, tanquam non acceperit: aut ideo putet ſe accepiſſe, quia litera extrinſecus, uel ut legeretur apparuit, uel ut audiretur inſonuit. Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Christus gratis mortuus eſt. Porrò autem ſi non gratis mortuus eſt, Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Inde habet, quæcunque habet. Quiſquis autem inde habere ſe negat, aut non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

Gala. 2.

Pſalm. 6.

De homine, & ſuperbia.

CCLX. D

Homo factus erat immortalis, Deus eſſe uoluit: non perdidit, quòd homo erat, ſed perdidit, quòd immortalis erat: & de inobedientiæ ſuperbia contracta eſt pœna naturæ.

De laude fidei.

CCLXI.

Laus fidei eſt, non uiſa credere: præmium erit creditorum, adeptione gaudere.

De ſapientia.

CCLXII.

Sicut lac non tranſit, niſi per carnem, ut paruulum paſcat qui panem edere non poteſt: ſic niſi ſapientia Dei, quæ panis eſt angelorum, ad homines dignaretur uenire per carnem, nemo ad uerbi contemplandam diuinitatem poſſet accedere. Quia ergo lux à tenebris non poterat comprehendi, ipſa lux mortalitatem ſubijt tenebrarum, & per ſimilitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis ueri.

De bona fama.

CCLXIII.

Odor bonus fama bona eſt, quam quiſque bonæ uitæ operibus haurit: dum Chriſti ueſtigia ſequitur, pedes quodammodo eius pretioſi unguenti odore perfundit.

De cup

A *De cupiditate.*

CCLXIIII.

Non eſt in carendo difficultas, niſi cùm eſt in habendo cupiditas: & ideo id ſolum rectè diligitur, quod nunquam benè amittitur.

De eloquentia inſipientis.

CCLXV.

Quia affluit inſipienti eloquentia, tanto magis cauendus eſt, quanto magis ab eo in his, quę audire inutile eſt, delectatur auditor: & eum quem ornate dicere audit, etiam uerè dicere exiſtimat.

De ingenio.

CCLXVI.

Bonorum ingeniorum clara eſt indoles, in uerbis differentium uerum amare, non uerba. Quid enim prodeſt clauis aurea, ſi aperire quod uolumus non poteſt? aut quid obeſt lignea, ſi hoc poteſt? quando nihil quærimus niſi patere quod clauſum eſt.

De homine peccatore.

CCLXVII.

Omnis peccator inquantum peccator, non eſt diligendus: & omnis homo inquantum homo diligendus eſt propter Deum: Deus uero propter
B ſeipſum, à quo habent omnes qui eum diligunt, & quòd ſunt, & quòd eum diligunt.

De incommutabili bono.

CCLXVIII.

Dominus ait, Ego ſum uia, ueritas, & uita. Hoc eſt, per me uenitur, ad me peruenitur, in me manetur. Cum enim ad ipſum peruenitur, etiam ad patrem peruenitur: quia per æqualem ille, cui æqualis eſt, cognoſcitur, uinciente atque glutinante nos ſpiritu ſancto, ut in ſummo atque incommutabili bono ſine fine maneamus.

De mendacio & fallacia.

CCLXIX.

Multos inuenimus, qui fallere uelint: qui autem falli, neminem. Cum uerò hoc alius ſciens faciat, alius neſciens patiatur: ſatis apparet, in una eademq́ re, illum qui fallitur, eo qui mentitur eſſe meliorem: quandoquidem pati melius eſt iniquitatem, quàm facere.

De dilectione æternorum bonorum.

CCLXX.

Inter temporalia atq; æterna hoc intereſt, quod temporale plus diligitur antequã habetur, uileſcit autem cum aduenerit. Non enim ſatiat animum, niſi incorruptibilis gaudij uera & certa æternitas. Aeternum uerò

ardentius diligitur adeptum, quàm deſideratum. Nemo enim plus de illo C æſtimat quàm de ſe habet, ut fiat uilius, quia ſperatum eſt amplius. Sed tanta eſt ibi excellentia, ut multo plus adeptura ſit charitas, quàm uel fides credidit, uel ſpes deſiderauit.

De fame & inedia ſpiritali.

CCLXXI.

Qui in ſcripturis ſanctis non inueniunt ueritatem quam quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt quod in promptu habent, faſtidij languore marceſcunt, & par utrorunque periculum eſt, dum ſapientiæ cibum & illis obcæcatio, & his inedia ſubtrahit.

De laboribus peccatorum.

CCLXXII.

Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sæuiat & fremat mundus, increpet linguis, coruſcet armis: quicquid fecerit, quantillum erit ad illud quod accepturi ſumus? Appendo quod patior contra id quod ſpero: hoc quidem ſentio, illud ſpero: & tamen incomparabiliter maius eſt quod ſperatur, quàm quod infertur. Quicquid eſt quod contra Chriſti nomen ſæuit, ſi poteſt uinci, tolerabile eſt; ſi non poteſt, proficit præmio citius conſequēdo, & finis temporalis mali tranſit in perceptionem æterni boni. D

De Charitate.

CCLXXIII.

Cum in duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & prophetæ, quantò magis eſt Euangelium, quo lex non ſoluitur, ſed adimpletur: & de quo dominus dicit, Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis? Charitas enim innouat homines: & ſicut malignitas ueteres, ita dilectio nouos facit.

De flagello.

CCLXXIIII.

Quando corripit Deus genus humanum, & flagellis piæ caſtigationis exagitat, exercet ante iudicium diſciplinam, & plerunque* diligit quem flagellat, nolens inuenire quem damnet. Flagellat autem ſimul & iuſtos & iniuſtos, quia nemo eſt, qui poſsit gloriari caſtum ſe habere cor, aut mundum ſe eſſe à peccato. Ita de gratia, miſericordiæ eius ueniunt etiam coronæ iuſtorum.

*al's: non eligit

De paſsionibus fidelium.

CCLXXV.

Labor piorum exercitatio eſt, non damnatio. Nec enim conturbare debemus, cùm aliquis ſanctus grauia & indigna perpetitur, ſi obliti non ſumus, quæ pertulerit iuſtus iuſtorum, ſanctuſq; ſanctorum: cuius paſſio

A ſio omnes ſuperat paſsiones: quia cum autore uniuerſitatis nulla cuiuſquam eſt comparatio creaturæ.

De originali peccato.

CCLXXVI.

Miſeria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu uſque ad obitum uidemus alienum, non pertineret ad iuſtum omnipotentis iudicium, ſi non eſſet originale peccatum.

De prouidentia Dei ſemper operantis.

CCLXXVII.

Creatoris omnitenentis omnipotentia cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturæ: quæ uirtus ſi ab eis, quæ condidit, regendis aliquando ceſſaret, ſimul omnium rerum ſpecies & natura concideret. Proinde quod dominus ait, Pater meus uſque nunc operatur: continuationem quandam operis eius, qua ſimul omnia continet, atque adminiſtrat, oſtendit. In quo opere etiam ſapientia eius perſeuerat, de qua dicitur, Pertingit à fine uſque in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Idem etiam Apoſtolus ſentit, cùm Athenienſibus prædicans ait, In quo uiuimus, mouemur, & ſumus. Qui ſi opus ſuum rebus creatis ſubtraheret, nec uiuere, nec moueri, nec eſſe poſſemus. Et ideo ſic Deus intelligendus eſt requieuiſſe ab omnibus operibus ſuis, ut iam nullam nouam conderet creaturam, non ut conditas continere, & gubernare ceſſaret.
B

De uero ſabbato.

CCLXXVIII.

Obſeruatione ſabbati, quæ uacatione unius diei figurabatur, ablata, perpetuum ſabbatum obſeruat, qui ſpe futuræ quietis, ſanctis eſt operibus intentus: nec ipſis bonis actibus ſuis quaſi de proprijs, & de his quæ non acceperit, gloriatur: illum in ſe operari cognoſces, qui ſimul operatur, & quietus eſt.

De requie Dei.

CCLXXIX.

Requies Dei rectè intelligentibus ea eſt, quæ nullius indiget bono. Et ideo certa requies nobis in illo eſt, quia beatificamur bono quod ipſe eſt: non ipſe eo quod nos ſumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipſo ſumus, qui fecit omnia bona ualde, in quibus fecit & nos. Porrò alia res bona præter ipſum nulla eſt, quam ipſe non fecit: ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono, quod fecit, non eget.

De initio temporum.

CCLXXX.

Factæ creaturæ motibus cœperunt currere tempora. Vnde ante creaturam fruſtra tempora requirũtur, quaſi poſsint inueniri ante tempora.

Motus enim ſi nullus eſſet uel ſpiritalis, uel corporalis creaturæ, quo per præſens præteritis futura ſuccederent, tempus nullum omnino eſſet. Moueri autem creatura utique poſſet, ſi non eſſet. Potius ergo tempus à creatura, quàm creatura cœpit à tempore: utrunque autem ex Deo. Ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. C

Omnia Dei arbitrio regi.

CCLXXXI.

Cum ſaluator dicit, unum paſſerem non cadere in terram ſine uoluntate Dei, & quòd fœnum agri, quod poſt paululum mittendum eſt in clibanum, ipſe tamen formet, ac ueſtiat: non'ne confirmat, non ſolum iſtam mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam: uerum etiam uiliſsimas eius, abiectiſsimasq; particulas diuina prouidentia regi: ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum cauſas comprehendere non poſſumus, æſtimemus?

De anima rationali.

CCLXXXII.

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ in ſpiritalium natura maximè excellunt: ut quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram.

De miraculis naturalibus.

CCLXXXIII. D

Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra naturam facit: nec quod nouum eſt conſuetudine, repugnans eſt rationi. Nobis ergo uidentur contra naturam inſolita, quibus aliter naturæ curſus innotuit: non autem Deo, cui hoc eſt natura quod fecerit.

De incommutabili ratione operum Dei.

CCLXXXIIII.

Omne corpus in omne corpus poſſe mutari credibile eſt: quodlibet autem corpus in animam rationalem poſſe conuerti, credere abſurdum eſt. Quoniam Deus ſic eſt omnipotens, ut nunquam ſuæ rationis inſtituta conuellat.

De merito uoluntatis.

CCLXXXV.

Sicut aër ex præſente lumine non factus eſt lucidus, ſed fit: quia ſi factus eſſet, non autem fieret, etiam abſente lumine lucidus permaneret. Sic homo Deo præſente illuminatur, abſente autem tenebratur: à quo non locorum interuallis, ſed uoluntatis auerſione diſceditur.

Deo obediendum.

CCLXXXVI.

Magna eſt utilitas hominis iubenti Deo, etiam incognita iuſsionis ratione

A tione ſeruire. Iubendo enim Deus utile facit, quicquid iubere uoluerit: de quo metuendum non eſt, ne non profutura præcipiat: nec fieri poteſt ut uoluntas propria non grandi ruinæ pondere ſuper hominem cadat, ſi eam uoluntati ſuperioris extollendo præponat.

De bono humanæ naturæ.

CCLXXXVII.

Quàm excellẽs bonum ſit natura humana, hoc maxime apparet, quòd datum ipſi ſit ut poſsit ſummi & incommutabilis boni adhærere naturæ. Quod ſi noluerit, bono ſe priuat, & hoc ei malum eſt. Vnde per iuſtitiam Dei etiam cruciatus conſequitur. Quid enim tam iniquum, quàm ut bene ſit deſertori boni? Aliquando autem amiſsi ſuperioris boni non ſentitur malum, dum habetur, quod eſt amatum inferius bonum. Sed diuina iuſtitia eſt, ut qui uoluntate amiſit, quod amare debuit, amittat cum dolore, quod amauit: & naturarum creator ubique laudetur. Adhuc enim bonum eſt, quod dolet amiſſum bonum. Nam niſi aliquid bonum remanſiſſet in natura, nullius amiſsi boni dolor eſſet in pœnam.

De poteſtate nocendi.

CCLXXXVIII.

Nocendi cupiditas poteſt eſſe à ſuo cuiq; animo praua. Non eſt autem poteſtas niſi à Deo, & hæc abdita, altaq; eius iudicia, quoniam non eſt B iniquitas apud Deum.

Quale bonum ſit Deus.

CCLXXXIX.

Quantum, & quale bonum ſit Deus, etiam ex hoc euidenter oſtenditur, quòd nulli ab eo recedenti benè eſt: quia & qui gaudent in mortiferis uoluptatibus, ſine doloris timore eſſe non poſſunt. Et qui omnino malum deſertionis ſuæ maiore ſuperbiæ ſtupore non ſentiunt: alijs, qui hæc diſcernere nouerunt, quanta miſeria premantur apparet: ut ſi nolint recipere medicinam, talia deuitandi ualeant ad exemplum quæ poſſunt habere.

Quòd nulla creatura mala ſit in natura.

CCXC.

Sicut uera ratio docet, meliorem eſſe creaturam quam prorſus nihil delectat illicitum: ita eadem ratio docet, etiam illam bonam eſſe, quæ in poteſtate habet illicitam delectationem ita cohibere, ut non ſolùm de cæteris licitis, rectéq; factis, uerumetiam de ipſius prauæ delectationis coërcitione lætetur.

De magnis operibus domini.

CCXCI.

Magna opera domini exquiſita in omnes uoluntates eius. Præuidet

S 3 bonos

bonos futuros, & creat: præuidet futuros malos, & creat: ſeipſum ad C fruendum præbẽs bonis, multa munerum ſuorum largiens, etiam malis miſericorditer ignoſcens, iuſtè ulciſcens: itemq́; miſericorditer ulciſcens, iuſtè ignoſcens: nihil metuens de cuiuſquam malitia, nihil indigens de cuiuſquam iuſtitia: nihil ſibi conſulens de operibus bonorum, & bonis conſulens etiam de pœnis malorum.

De ſuperbia.

CCXCII.

Cùm ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, inuidentia uerò ſit odium felicitatis alienæ, quod unde naſcatur in promptu eſt. Amando enim quiſque excellentiam ſuam, uel paribus inuidet, quòd ei coæquentur, uel inferioribus, ne ſibi coæquentur, uel ſuperioribus, quòd eis non coæquẽtur. Superbiendo ergo quiſque inuidus, non inuidendo ſuperbus eſt.

De plenitudine diuinitatis in Chriſto.

CCXCIII.

Plenitudo diuinitatis in Chriſto dicta eſt corporaliter habitare, non quia diuinitas corpus eſt, ſed quia ſacramenta ueteris teſtamenti appellantur umbræ futuri. Propter umbrarum comparationem corporaliter dicta eſt in Chriſto plenitudo diuinitatis habitare, quòd in illo impleantur omnia, quæ illis umbris figurata ſunt. Ac ſic quodammodo umbrarum præcedentium ipſe ſit corpus: hoc eſt, figurarum, & ſignificationum D illarum ipſe ſit ueritas.

De uitijs expugnandis.

CCXCIIII.

Actio in hac uita pia eſt, Deum colere, & in eius gratia contra uitia interna pugnare, eisq́; uſque ad illicita inſtigantibus, cogentibus'ue non cedere: & ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur adiutorium Dei, affectu religioſæ pietatis expoſcere. In paradiſo autem ſi nemo peccaſſet, non eſſet actio pietatis expugnare uitia: quia felicitatis eſſet permanſio, uitia non habere.

De fortitudine Chriſtiana & gentilium.

CCXCV.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Chriſtianorum Dei charitas facit, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per uoluntatis arbitrium, quod eſt à nobis: ſed per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Vitium niſi in aliquo bono eſſe non poteſt.

CCXCVI.

Non poteſt eſſe ullum malum, niſi in aliquo bono: quia non poteſt eſſe niſi in aliqua natura. Omnis autem natura inquantum natura, bona eſt.

Nullis

A *Nullis meritis gratiam præueniri.*

CCXCVII.

Debetur merces bonis operibus, ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

De circunciſione & baptiſmo.

CCXCVIII.

Circunciſio carnis lege præcepta eſt, quia non poſſet melius per Chriſtum ſignificari regenerationis autorem tolli originale peccatum. Cum præputio quippe omnis homo naſcitur, quemadmodum cum originali peccato. Et octauo die lex circuncidi carnem præcepit: quia Chriſtus die dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimum ſabbati octauus eſt. Et circunciſus præputiatum gignit, traijciens in illum, quo ipſe iam caruit: ſicut baptizatus in filium quem generat carne, reatum tamen traijcit originis, à quo ipſe iam liber eſt.

De Adam primo & ſecundo.

CCXCIX.

Primus homo Adam ſic olim defunctus eſt, ut tamen poſt illum ſecundus homo ſit Chriſtus, cum tot hominum milia inter illum & hunc orta ſint: & ideo manifeſtum eſt, pertinere ad illum omnem, qui ex illa ſucceſſione propagatus naſcitur: ſicut ad iſtum pertinet omnis, qui gratiæ lar-
B gitate in illo renaſcitur. Vnde fit, ut totum genus humanum quodammodo ſint homines duo, primus & ſecundus.

De iudicijs Dei.

CCC.

Nullo modo iudicijs hominum comparanda ſunt iudicia Dei: quem non dubitandum eſt, eſſe iuſtum, etiam quando facit, quod hominibus uidetur iniuſtum.

De natiuitate iuſtorum.

CCCI.

Iuſtus ex Deo, non ex hominibus naſcitur: quoniam renaſcendo, non naſcendo fit iuſtus. Vnde etiam *renati filij Dei uocantur. *regenerati

De naturæ humanæ qualitate.

CCCII.

Natura humana etſi mala eſt, quia uitiata eſt, non tamen malum eſt, quia natura eſt. Nulla enim natura, inquantum natura eſt, malum eſt: ſed prorſus bonum, ſine quo bono ullum eſſe non poteſt uitium: quamuis ſine uitio poſsit eſſe uel nunquam uitiata, uel ſanata natura.

De morte peccatorum.

CCCIII.

Iuſtum Dei iudicium eſt, ut peccato ſuo quiſque pereat, cùm peccatum

Deus non faciat, ſicut mortem non fecit: & tamen quem morte dignum C
ſenſit, occidit. Vnde legitur: Mors & uita à Deo eſt. Quæ duo inter ſe eſſe contraria profectò uidet, quiſquis ab operibus diuinis iudicia diuina diſcernit: quia aliud eſt creando non inſtituiſſe mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem.

De pœna peccati.

CCCIIII.

Deus quidem mundum fecit, & corpora prorſus omnia. Sed ut corpus corruptibile aggrauat animam, & caro concupiſcat aduerſus ſpiritum, non eſt præcedens natura hominis inſtituti, ſed conſequens pœna * peccati.

*als: damnati

De opere in quacunque natura.

CCCV.

Quantislibet uitijs turpetur quæcunque natura, inſtitutio eius ſemper eſt bona. Nam ſicut inſtitutio corporis bona eſt, etiam quando naſcitur morbidus: & inſtitutio animi bona eſt, etiam quando naſcitur fatuus: ſic inſtitutio ipſius hominis bona eſt, quando naſcitur peccati originalis obnoxius.

De abolitione peccati.

CCCVI.

Sicut quidam parentes aggrauant originale peccatum, ita quidam re- D
leuant: ſed nullus tollit, niſi ille, de quo dictum eſt, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: cui nullum bonum hominis impoſsibile, nullum malum eſt inſanabile.

De gratia Dei.

CCCVII.

Non ad merita hominum, ſed ad Dei miſericordiam pertinet, cùm ex illa maſſa primi hominis, cui meritò mors debetur, quiſq; liberatur. Non eſt enim iniquitas apud Deum: quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, iniuſtus eſt. Et ibi gratuita eſt indulgentia, ubi iuſta poſſet eſſe uindicta.

Neminem, niſi Deo miſerante, ſaluari.

CCCVIII.

Natura humana, etiam ſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam, creatore ſuo non adiuuante, ſeruaret. Vnde cùm ſine Dei gratia ſalutem non poſſet cuſtodire quam accepit: quomodo ſine Dei gratia poteſt recuperare, quam perdidit?

Nihil excuſationis competere peccatori.

CCCIX.

Inexcuſabilis eſt omnis peccator uel reatu originis, uel additamento

etiam

A etiam propriæ uoluntatis; ſiue qui nouit, ſiue qui ignorat, ſiue qui iudicat, ſiue qui non iudicat: quia & ipſa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt: in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utriſque non eſt excuſatio, ſed iuſta damnatio.

De his qui ſpiritu Dei aguntur.

CCCX.

Plus eſt proculdubio agi, quàm regi: qui enim regitur, aliquid agit: & ideo regitur, ut rectè agat. Qui autem agitur, agere ipſe aliquid uix intelligitur. Et tamen tantum præſtat uoluntatibus noſtris gratia ſaluatoris, ut non dubitet Apoſtolus dicere, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Nec aliquid in nobis libera uoluntas melius agere poteſt, quàm ut illi ſe commendet, qui mala agere non poteſt.

De reſurrectione.

CCCXI.

Liberari à corpore mortis huius, omni ſanato languore concupiſcentiæ carnis, eſt non ad pœnam corpus recipere, ſed ad gloriam.

Nihil hominem poſſe ſine Deo.

CCCXII.

B Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla uerò facit homo, quæ non Deus facit, ut faciat homo.

De uera iuſtitia.

CCCXIII.

Iuſtitia, ſecundum quam iuſtus ex fide uiuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, uera iuſtitia eſt: quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius uitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum: quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum: & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iuſtitia facit meritum: maior illa facit præmium. Vnde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequetur.

De mortalitate Chriſti ſecundum carnem.

CCCXIIII.

De uno ſolo mediatore Dei & hominum homine Chriſto IESV fides catholica nouit, quòd pro nobis mortem, id eſt, peccati pœnam ſine peccato ſubire dignatus eſt. Sicut enim ſolus ideo factus eſt hominis filius, ut nos per illum Dei filij fieremus: ita ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ſicut nos per illum ſine bonis meritis gratiam. Quia ſicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans

ergo

ergo dilectionem ſuam in eos, quibus daturus erat indebitam uitam, pati C
pro eis indebitam mortem uoluit.

De natura & gratia.

CCCXV.

Sicut eis, qui uolentes in lege iuſtificari, à gratia exciderunt, ueriſsimè dicit Apoſtolus, Si ex lege iuſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſic eis, qui gratiam, quam commēdat, & percipit fides Chriſti, putant eſſe naturam, ueriſsimè dicitur: Si per naturam iuſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Iam hic enim erat lex, & non iuſtificabat: iam hic erat & natura, & non iuſtificabat. Ideo Chriſtus non gratis mortuus eſt, ut & lex per illum impleretur, qui dixit: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere: & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit, ueniſſe ſe quærere, & ſaluare quod perierat.

De miſericordia & iudicio.

CCCXVI.

Poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt homi-
num. Habere autem fidem, ſicut habere charitatem, gratiæ eſt fidelium.
Sed cùm uoluntas credendi alijs præparetur, alijs non præparetur à do-
mino, diſcernendum eſt, quid ueniat de miſericordia eius, quid de iudi-
cio. Vniuerſæ enim uiæ domini miſericordia & ueritas. Inueſtigabiles
autem ſunt uiæ ipſius. Inueſtigabiles igitur ſunt & miſericordia, qua gra- D
tis liberat, & ueritas, qua iuſtè iudicat.

De auxiliando.

CCCXVII.

Nemo erigit quicquam ad id, in quo ipſe eſt, niſi aliquantum ad id, in quo eſt ille deſcendat.

De contemnenda mundi gloria.

CCCXVIII.

Quas uires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit: quia etſi cuiquam facile eſt laudem non cupere, dum negatur: difficile eſt ea non delectari, cùm offertur.

De temporalibus bonis relinquendis.

CCCXIX.

Omnes mundi opes contemnit, qui non ſolùm quantum potuit, ſed etiam quantum uoluit habere contemnit. In quo cauendum eſt, ne ſurrepat elatio. Vtilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quàm ſuperbè relinquitur.

De cohibenda ira.

CCCXX.

Nulli iraſcenti ira ſua uidetur iniuſta. Vnde ab omni indignatione citò

A citò redeundum eſt ad manſuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facilè in eius odium tranſit, cui non celeriter ignoſcitur.

De lege & gratia.

CCCXXI.

Qui dedit legem, ipſe dedit & gratiã: ſed legem per ſeruum miſit, cum gratia ipſe deſcendit: ut quia lex oſtendit peccata, non tollit: uolentes legem ſuis uiribus exequi nec ualentes, cogantur ad gratiam, quæ & impoſſibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert reatum.

De ſabbato.

CCCXXII.

Verum ſabbatum Chriſtianus obſeruat, abſtinens ab opere ſeruili, id eſt, à peccato: quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Ioan. 8.

De his quæ hominum propria ſunt.

CCCXXIII.

Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo ueritatis atque iuſtitiæ, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo: ut ex eo quaſi quibuſdam guttis irrorati, non deficiamus in uia.

B *De inſeparabili opere patris & filij.*

CCCXXIIII.

Quod pater cum Chriſto facit, Chriſtus facit: & quod Chriſtus cum patre facit, pater facit: nec ſeorſum aliquid agit inſeparabilis charitas, maieſtas, poteſtas. Sicut ipſe dominus dicit: Ego & pater unum ſumus. Ioan. 10.

Cui proſit baptiſmi ſacramentum.

CCCXXV.

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non ſeruant: ſicut lucis nitorem loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes baptiſmi perceptione, uiue in noui hominis ſanctitate: & tenens fidem, quæ per dilectionem operatur, habe bonum, quod nondum habes, ut proſit tibi bonum quod habes. Gal. 5.

De ueritate.

CCCXXVI.

Sic eſt ueritas Chriſtus, ut totum uerum accipiatur in Chriſto: uerum uerbum Dei Deus, æqualis patri: uera anima: uera caro: uerus homo: uerus Deus: uera natiuitas: uera paſsio: uera mors: uera reſurrectio. Si aliquid horum dixeris falſum, intrat putredo: de ueneno ſerpentis naſcuntur uermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit: quia ubi fuerit falſi alicuius corruptio, ibi ueritatis integritas non erit.

De cha

De charitate. C

CCCXXVII.

Quanta eſt charitas? quæ ſi deſit, fruſtra habentur cætera: ſi aſsit, habentur omnia.

Quomodo Chriſtus reliquerit patrem & matrem.

CCCXXVIII.

Philipp. II. Reliquit Chriſtus patrem: quia cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Hoc eſt enim, Reliquit patrem: non quia deſeruit, & receſsit à patre, ſed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis eſt patri. Reliquit autem matrem, relinquendo ſynagogam Iudæorum, de qua ſecundum carnem natus eſt: & inhærendo eccleſiæ, quam ex omnibus gentibus congregauit.

De comparatione primi Adam & ſecundi.

CCCXXIX.

Dormit Adam, ut fiat Eua: moritur Chriſtus, ut fiat eccleſia. Dormiente Adam, fit Eua de latere. Mortuo Chriſto, lancea perforatur latus:
Rom. 5. ut profluant ſacramenta, quibus formetur eccleſia. Vnde meritò Apoſto
1. Cor. 15. lus ipſum Adam dicit formam futuri. Quia ſicut omnes in Adam moriuntur; ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. D

De incarnatione uerbi.

CCCXXX.

Deus homo factus eſt: quid futurus eſt homo, propter quem Deus factus eſt homo?

De duabus natiuitatibus hominum.

CCCXXXI.

Vna eſt natiuitas de terra, alia de cœlo: una eſt de carne, alia de ſpiritu: una eſt de æternitate, alia de mortalitate: una eſt de maſculo & fœmina, alia de Deo & eccleſia. Sed ipſæ duæ ſingulares ſunt. Quomodo enim uterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus iterari.

De diuerſitate bonorum.

CCCXXXII.

Si uiſibilia attendas, nec panis eſt Deus: nec aqua eſt Deus: nec lux iſta eſt Deus: nec ueſtis eſt Deus: nec domus iſta eſt Deus: Omnia enim hæc uiſibilia ſunt, & ſingula ſunt. Quod enim eſt panis, non hoc eſt aqua: & quod eſt ueſtis, non hoc eſt domus: & quod ſunt iſta, non hoc eſt Deus: uiſibilia enim ſunt, Deus autem totum tibi eſt, quod rectè deſideras, & omnium bonorum uarietas uno fonte profunditur. Quoniam cum ſua tribuit, ſeipſum ſub diuerſis munerum ſuorum nominibus impertit.

De intel

A

De intellectu.

CCCXXXIII.

Anima carnalia appetens fœminæ comparatur non habenti rectorem uirum, qui eſt intellectus, cuius eam oportet ſapientia gubernari: non quaſi aliud ſit quàm anima: ſed quia obtutus quidam occultus ſit animæ. Sicut enim exteriores oculi quiddam ſunt carnis: ita mens quiddam eſt animi, quod in eo ſecundum participationem diuinæ rationis excellit. Et tunc omnibus motibus ſuis bene præſidet, cùm ſuperna luce radiatur, ut ſit in ea lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

De loco orationis.

CCCXXXIIII.

Qui ſupplicaturus Deo locum aptum & ſanctum requiris, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulſa, præpara tibi in cordis tui pace ſecretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age ſemper, ut Dei templum ſis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.

De homine interiori.

CCCXXXV.

Senſus corporis corporalia nuntiant cordi: Et non omnium facultas eadem: quia non inde uidetur, unde auditur: nec unde ſapor, inde & odor
B capitur. Nec hi miniſtri ſine tactu ad læuia & aſpera, calida & frigida, humida & ſicca, diſcernēda ſufficiunt. Incorporea uerò animus ſuo tantum ſenſu dijudicat, & omnes uarietates uno motu attingit: & quicquid diſcretionis inter bona & mala, iuſta & iniuſta rationabiliter inuenit, unus eſt intentionis affectus. Vt ibi imago Dei appareat, ubi unum idemq́ eſt quod mens poteſt, quantum poteſt.

De uita filij Dei.

CCCXXXVI.

Dei filius Deus uitam habere in ſemetipſo, ſicut habet pater, non participando adeptus eſt, ſed naſcendo. Vitam enim genuit pater uita, nec differt in aliquo eſſentia gignentis & geniti: cùm ſic ex patre ſit filius, ut conſempiternæ æqualitatis non una quidem perſona, ſed una ſit deitas.

De iudicio.

CCCXXXVII.

Quamuis nunquam recedat à filio pater, ad iudicandos uiuos & mortuos non ipſe dicitur, ſed filius affuturus: quia ibi nec patris, nec filij deitas, ſed illa forma uidebitur filij, quam ſibi per ſacramentum incarnationis uniuit. Ipſa ergo erit iudex, quæ ſub iudice ſtetit. Ipſa iudicabit, quæ iudicata eſt: ut uideant impij eius gloriam, in cuius manſuetudinem * fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis uideri poſsit, & *al's: ſæuierunt

T ab eis

ab eis,quos coronaturus,& ab eis,quos damnaturus eſt. Pater autem nō C
apparebit:quia forma ſerui non eſt indutus: ſed filio, qui etiam homo fa-
ctus eſt,dedit iudicij poteſtatem.

De uoluntate Dei & hominis.

CCCXXXVI.

Suam uoluntatem homines faciunt,non Dei, quando id agunt, quod Deo diſplicet. Quando autem ita faciunt,quod uolunt, ut diuinæ ſeruiāt uoluntati, quamuis uolentes agant quod agunt: illius tamen uoluntas eſt,à quo & præparatur,& iubetur quod uolunt.

De doctrina patris per uerbum.

CCCXXXVII.

Si illum docet pater,qui audit uerbum eius: quære quid ſit Chriſtus, & inuenies uerbum eius. In principio erat uerbum: non autem in principio Deus fecit uerbum: ſicut in principio Deus fecit cœlum & terram. Verbum enim Dei Deus eſt, non creatura: nec factum inter omnia, ſed per quod facta ſunt omnia. Vt ergo ad talis uerbi doctrinam homo in carne conſtitutus poſsit accedere; Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

De corpore Chriſti.

CCCXXXVIII. D

Caro Chriſti fidelium uita eſt,ſi corpus ipſius eſſe non negligant: fiant ergo corpus Chriſti,ſi uolunt uiuere de ſpiritu Chriſti:de quo non uiuit, niſi corpus Chriſti.

Qui edunt corpus Chriſti.

CCCXXXIX.

Eſcam uitæ accipit,& æternitatis poculum bibit, qui in Chriſto manet,& cuius Chriſtus habitator eſt. Nam qui diſcordat à Chriſto, nec carnem eius manducat,nec ſanguinem bibit: etiam ſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſuæ præſumptionis quotidie indifferenter accipiat.

De malorum felicitate.

CCCXL.

Vellet mundana ſapientia,ut nunquam permitteret Deus eos qui mali ſunt eſſe felices,quod utique non ſinet: ſed ideo mali cum habent quod uolunt,felices putantur:quia quid ſit felicitas,ignorant.

De mutatione cordis.

1 CCCXLI.

Aliud eſt migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: Migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas,aliud amabas:non ibi es,ubi eras.

De

A *De chriſmate.*

CCCXLII.

Chriſti nomen à chriſmate eſt, id eſt ab unctione. Quia ideo omnis Chriſtianus ſanctificatur, ut intelligat, ſe non ſolùm ſacerdotalis, & regiæ dignitatis eſſe conſortem, ſed etiam cõtra diabolum fieri luctatorem.

De lumine.

CCCXLIII.

Sequamur Chriſtum lumen uerum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ ſunt morum, non oculorum: & ſi oculorum, non exteriorum, unde diſcernitur, non album & nigrum, ſed iuſtum & iniuſtum.

De incarnatione uerbi.

CCCXLIIII.

Catholica fides dominum Ieſum Chriſtum & uerum Deum, & uerum hominem credit, & prædicat. Vtrunque enim ſcriptum eſt, & utrunque uerum eſt. Qui Deum tantummodo aſſerit Chriſtum, medicinam negat, qua ſanatus eſt. Qui hominem tantummodo aſſerit Chriſtum, potentiam negat, qua creatus eſt. Vtrunque ergo anima fidelis ac recta ſuſcipe: & Deus Chriſtus eſt, & homo Chriſtus eſt: qualis Deus Chriſtus, æqualis patri, unum cum patre: qualis homo Chriſtus uirginis filius, trahens
B de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem.

De miſſione uerbi.

CCCXLV.

Miſſus eſt dominus Chriſtus à patre, non receſſit à patre. Miſsio eius incarnatio fuit, & inuiſibili deitati hoc fuit, in hunc mũdum uenire quod apparere. Quod ſi citò caperetur, non opus erat, ut crederetur. Credendo ergo capitur, quod niſi credatur, nunquam intelligitur.

De patre & filio.

CCCXLVI.

Vt rectè credatur pater & filius, ipſe filius audiendus eſt, dicens, Ego & pater unum ſumus. Duobus enim uerbis duæ ſimul hæreſes detruncantur. Nam per id quod ait, unum, Arrium perculit: per illud quod ait, ſumus, Sabellium ſtrauit: quia nec ſumus, de uno: nec unum, diceret de diuerſo. Ioan. 10.

De Deo & homine Ieſu Chriſto.

CCCXLVII.

Vtrunque oportet nouerimus in Chriſto: & unde æqualis patri eſt: & unde illo maior eſt pater. Illud uerbum eſt, illud caro: illud Deus eſt, illud homo. Sed unus eſt Chriſtus Deus & homo.

C

De unitate diuinæ trinitatis.

CCCXLVIII.

Multorum hominum multæ ſine dubio animæ, & multa ſunt corda: ſed ubi per dilectionem fidemq́ adhæreant Deo, fiunt omnes una anima, & cor unum. Si ergo charitas Dei, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, tantam unitatem multarum animarum, & multorum cordium facit: quanto magis certiusq́ in patre & filio & ſpiritu ſancto æterna & incommutabilis unitas manet: ubi indifferens trinitas, unus Deus eſt, unum lumen, unumq́ principium?

De doctrina patris ad filium.

CCCXLIX.

Non ſic docuit pater filium, quaſi indoctum genuerit, & ſcientiam con tulerit neſcienti: ſed temporalis doctrina eſt intemporalis eſſentia: & hoc eſt à patre doceri, quod eſt à patre generari: quia ſimplici ueritatis naturæ eſſe & noſſe, non eſt aliud atque aliud, ſed ipſum.

De fide & ueritate.

CCCL.

Fides ſemper præuenit uiſionem. Credimus enim, ut cognoſcamus: non cognoſcimus, ut credamus. Fides ergo eſt, quod non uides, credere: ueritas, quod credidiſti, uidere.

D

De bono odore Chriſti.

CCCLI.

Bonus Chriſti odor eſt prædicatio ueritatis, quo odore uitam capit, qui Euangelio bonis * operibus ſeruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his, quæ benè loquitur, uita diſſentit: quæ conditio etiam auditores obſtringit, cùm recta prædicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem ſuſcipitur in ſalutem.

*al's: moribus

De facultate credendi.

CCCLII.

Fides Chriſti eſt, credere in eum, qui iuſtificat impium: credere in mediatorem, ſine quo nullus reconciliatur Deo: credere in ſaluatorem, qui uenit quærere, & ſaluare quod perierat: credere in eum, qui dixit: Sine me nihil poteſtis facere. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iuſtitiam, qua iuſtificatur impius, ſuam uult conſtituere, qua conuincatur ſuperbus. Talia enim ſentientes ſua elatione obdurantur, & excæcantur: quia negando Dei gratiam non adiuuantur.

De uera dilectione.

CCCLIII.

Charitatem habens, quæ eſt de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, diligit Deum, & proximum ſicut ſeipſum. Amator enim Dei, amator

A amator eſt ſui: & non diligens Deum, non diligit proximum: quia non diligit ſeipſum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia ſunt toleranda: neceſſe eſt enim ut nos oderit, quos uidet odiſſe quod diligit.

De bipartita mundi ſignificatione.

CCCLIIII.

Duo hominum genera ſub uno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impijs, ita dicitur mundus in ſanctis. Vnde cùm totus à ſemetipſo & in odio, & in amore diſcordet, nos eum & odiſſe iubemur, & amare, cùm dicitur nobis: Nolite diligere mundum: & cùm dicitur: Diligite inimicos ueſtros: ut quorum execramur iniquitatem, optemus ſalutem. 1. Ioan. 2. Matth. 5.

De uitanda ſcientiæ gloria.

CCCLV.

Ad uitandam tentationem uanæ gloriæ, melior eſt diſcentis conditio, quàm docentis. Tutius enim auditur ueritas, quàm prædicatur. Quoniã cùm doctrina recipitur, humilitas cuſtoditur. Cum autem diſputatio placet, uix eſt ut diſſerentem non pulſet quantulacunque iactantia.

De laude qua ſe prædicat Deus.

B

CCCLVI.

Periculoſum eſt homini ſibi placere, cui cauendum eſt ſuperbire. Deus autem quantuncunque ſe laudet, non ſe extollit excelſus, nec uult ſe ſua uideri maieſtate maiorem. Sed cùm homini loquitur potentiam ſuam: non hoc agit, ut glorioſior ipſe, ſed ut ille melior fiat, & doctior. Nobis enim prodeſt autorem noſtrum agnoſcere: & ei, qui eſt ſuper omnia, ſubiacere: ne de quo non poſſumus comprehendere quid eſt, poſſumus ſentire quod non eſt.

De remittendis peccatis.

CCCLVII.

Chriſtiana obſeruantia ad perfectæ pietatis profectum per mutuam maxime peruenit indulgentiam peccatorum, dante nobis domino ſuæ bonitatis exemplum. Nam ſi ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis noſtris: quanto magis nos inuicem pro proprijs orare debemus? Amplectenda quippe eſt homini, qui non omni poteſt carere peccato, tam benigna conditio: ut dimittendo delicta aliena, diluat ſua.

De æternitate ſanctorum.

CCCLVIII.

Iuſtorum deſideriorum ſocietati tunc nihil deerit, quãdo Deus omnia

in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perueniunt, qui huic ſeculo ante ſeparationem animæ carne moriuntur: nec in eis inueniuntur cupiditatibus, quas ſola ſuperat dilectio Dei. Vt & id patiatur iniquitas, quod elegit: eo bono fruatur iuſtitia, quod amauit. C

1. Cor. 15.

De confitendo homine Ieſu Chriſto.

CCCLIX.

Qui ſic confitetur Chriſtum Deum, ut eundem hominem neget uerum: habentem ſcilicet unitam ſibi noſtræ carnis animæq́ naturam: non eſt pro illo mortuus Chriſtus: quia ſecundum hominē mortuus eſt Chriſtus. Non reconciliatur per mediatorem Deo: & unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, non iuſtificatur per ipſum: quia ſicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per obedientiam unius hominis iuſti conſtituentur multi. Non reſurget in reſurrectione uitæ: quia per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Nec ullus ſe beati Petri defendat exemplo, qui ſe multis lachrymis & accuſauit, & lauit: ut principem ſuum eccleſia non negationis, ſed pœnitentiæ imitatione ſequeretur.

1. Timo. 11. Roma. 5. 1. Cor. 15. Matth. 26.

De æternitate.

CCCLX. D

In quibuſdam æternis poteſt aliqua eſſe diſtantia. Ipſa autem æternitas abſq́ diuerſitate menſuræ eſt. Multæ quippe manſiones in una uita, uarias meritorum ſignificant dignitates. Sed ut Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam in diſpari claritate per gaudium, ut quod habent ſinguli, commune ſit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis à gloria capitis, nulla erit aliena pars corporis.

De fide.

CCCLXI.

Fides eorum, qui Deum uiſuri ſunt, quod non uidet, credit: nam ſi uidet, non eſt fides: credenti* pollicetur meritum, uidenti reddit præmium.

*al. colligitur

De petitione contraria.

CCCLXII.

Male uſurus eo, quod uult accipere, Deo potius miſerante non accipit. Proinde ſi hoc ab eo petitur, unde homo exauditus lædatur: magis metuendum eſt, ne quod poſsit Deus non dare propitius, det iratus.

De dilectione.

CCCLXIII.

Ioan. 14.

Qui diligit me, inquit dominus, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Quid eſt, diligam? tanquam tunc dilecturus ſit, & nunc nō diligat? Abſit. Quomodo enim nos pater ſine filio, aut

A aut filius ſine patre diligeret? Cùm inſeparabiliter operentur, quomodo ſeparabiliter diligunt? Sed ad hoc diligam eum, ad quod ſequitur, & manifeſtabo ei meipſum. Diligam & manifeſtabo, id eſt, ad hoc diligam, ut manifeſtem. Nunc enim ad hoc dilexit, ut credamus, & *mandatum eius teneamus. Tunc ad hoc diliget, ut uideamus, & ipſam uiſionem mercedẽ fidei capiamus. Quia & nos nunc diligimus credendo, quod uidebimus: tunc autem diligemus uidendo, quod credidimus. *als: mandatum fidei ten.

De palmitibus uitis.

CCCLXIIII.

Ita ſunt in uite palmites, ut uiti nihil conferant, ſed inde accipiant unde uiuant. Sic quippe uitis eſt in palmitibus, ut uitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis. Ac per hoc & manentem in ſe habere Chriſtũ, & manere in Chriſto, diſcipulis prodeſt utrunq;, non Chriſto. Nam præciſo palmite poteſt de uiua radice alius pullulare: qui autem præciſus eſt, ſine radice non poteſt uiuere.

De humanæ iuſtitiæ modo.

CCCLXV.

Diuinitus dictum eſt: Noli eſſe iuſtus multum: quoniam non eſt iuſtitia ſapientis, ſed ſuperbia præſumentis. Qui ergo fit nimis iuſtus, ipſo nimio fit iniuſtus. Quis eſt autem qui ſe facit iuſtum, niſi qui dicit ſe non habere peccatum? Eccl. 7.

B

De ſimplicitate.

CCCLXVI.

Nullius, etiam incorporeæ creaturæ, uerè ſimplex ſubſtantia eſt, cui non hoc eſt eſſe, quod noſſe: poteſt enim eſſe, nec noſſe: at illa diuina non poteſt, quia idipſum eſt, quod habet. Ac per hoc non ſic habet ſcientiam, ut aliud ſit illi ſcientia qua ſcit, aliud eſſentia qua eſt, ſed utrunque unum: quamuis non utrunq; dicendum ſit, quod ueriſsimè ſimplex & unum eſt. Habet enim pater uitam in ſemetipſo: nec aliud eſt ipſe quàm uita, quæ in illo eſt: & dedit filio habere uitam in ſemetipſo: Hoc eſt, genuit filium, qui & ipſe uita eſt. Sic itaq; debemus accipere, quod de ſpiritu ſancto dictum eſt: Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit loquetur: ut intelligamus, non eum eſſe à ſemetipſo. Pater quippe ſolus de alio non eſt. Nam & filius de patre natus eſt: & ſpirituſſanctus de patre procedit. Pater autem nec natus eſt de alio, nec procedit. Nec ideo ſanè aliqua diſparilitas in ſummà illa trinitate cogitationi occurrat humanæ: quia & filius ei, de quo natus eſt, & ſpirituſſanctus ei, de quo procedit, æqualis eſt. Ioan. 5. Ioan. 16.

De intemporalitate deitatis.

CCCLXVII.

Quamuis natura incommutabilis non accipiat, fuit & erit, ſed tantum

eſt: ipſa enim ueraciter eſt: quia aliter quam eſt, eſſe non poteſt: tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus uerſatur noſtra mortalitas & noſtra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & eſt, & erit: fuit in præterito: eſt in præſentibus: erit in futuris. Fuit quippe, quia nunquam deſuit: erit, quia nunquam deerit: eſt, quia ſemper eſt. Neque enim uelut qui iam non ſit, cum præteritis occidit: aut cum præſentibus, tanquã non maneat, labitur: aut cum futuris, tanquam non fuerit, orietur. Proinde cùm ſecundum uolumina temporum locutio humana uariatur: qui per nulla deeſſe potuit, aut poteſt, aut poterit tempora, uera de illo dicuntur cuiuslibet temporis uerba. Semper itaq; audit ſpirituſſanctus, quia ſemper ſcit: & ſcire, & audire, hoc illi eſt, quod ſemper eſſe. Semper uerò illi eſt eſſe, de patre procedere. Nemo autem poteſt dicere, quòd non ſit uita ſpirituſſanctus: cum uita pater, uita ſit filius. Ac per hoc ſicut pater cum habeat uitam in ſemetipſo, dedit & filio habere uitam in ſemetipſo: ſic ſpiritui ſancto dedit uitam, procedere de illo, ſicut procedit & de ipſo. C

Ioan. 5.

De dilectione qua diligimus Deum.

CCCLXVIII.

Prorſus donum Dei eſt, diligere Deum. Ipſe ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit: diſplicentes amati ſumus, ut fieret in nobis unde plaRoma. 5. ceremus. Diffudit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. D

De pace Chriſti.

CCCLXIX.

Pax Chriſti finem temporis non habet, & ipſa eſt omnis piæ intentionis, actioniſq; perfectio. Propter hanc ſacramentis eius imbuimur: propter hanc mirabilibus eius operibus & ſermonibus erudimur: propter hanc ſpirituſſancti pignus accepimus: propter hanc in eum credimus, & ſperamus, & amore ipſius, quantum donat, accendimur: propter hanc denique omnem tribulationem fortitèr toleramus, ut in ea feliciter ſine
1. Cor. 6. tribulatione regnemus. Vera enim pax unitatem facit: quoniam qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt.

De temporibus.

CCCLXX.

Omne tempus ab illo eſt diſpoſitum, qui tempori ſubditus non eſt.
*efficientes Quoniã quæ futura erant per ſingula tẽpora, in Dei ſapientia habent *efficaces cauſas, in qua nulla ſunt tempora. Non ergo credatur hora paſſionis domini fato urgente ueniſſe, ſed deo potius ordinante. Non enim ſyderea neceſsitas Chriſto intulit crucem: nec ſydera coëgerunt mori ſyderum conditorem: qui intemporalis cum patre, ſic tempus, quo carne moreretur, quemadmodum & quo de matre naſceretur, elegit.

De uni

A *De unitate trinitatis.*

CCCLXXI.

In eo quod dicitur, Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: Ordo uerborum eſt: ut te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, cognoſcant ſolum Deum uerum. Conſequenter enim intelligitur & ſpiritusſanctus: quia ſpiritus eſt patris & filij, tanquam charitas ſubſtantialis & cōſubſtantialis amborum. Quoniam non duo dij, pater & filius: nec tres dij, pater & filius & ſpiritusſanctus: ſed ipſa trinitas unus ſolus uerus Deus. Nec idem tamen pater, qui filius: nec idem filius, qui pater: nec idem ſpiritusſanctus, qui pater aut filius: quoniam tres ſunt pater & filius & ſpiritusſanctus: ſed ipſa trinitas unus eſt Deus. *Ioan.17.*

Quid dedit pater filio.

CCCLXXII.

Quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit filio pater, ſine quibus filius eſſe non poſsit, ſicut ei dedit ut eſſet. Nam quomodo uerbo uerba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia?

De cuſtodia Dei, qua ſuos ſeruat.

CCCLXXIII.

Cuſtodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, uelut B uiciſsim nos ſeruent pater & filius, amborum in nobis ſeruandi alternante cuſtodia: quaſi alius alio diſcedente ſuccedat. Simul enim cuſtodiunt pater & filius & ſpiritusſanctus, qui eſt unus uerus Deus. Sed ſcriptura nos non leuat, niſi deſcendat ad nos. Sicut uerbum caro factum deſcendit, ut releuaret: non cecidit, ut iaceret. Si deſcendentem cognouimus, cum leuante ſurgamus: & intelligamus, cùm ita loquitur, perſonas eam diſtinguere, non ſeparare naturas.

De gratia Dei, qua omne hominis meritum præuenitur.

CCCLXXIIII.

Si naturam cogitemus, in qua creati ſumus, cùm omnes ueritas creauerit, quis non eſt ex ueritate? Sed non omnes ſunt, quibus ut audiant ueritatem, & credant, ex ipſa ueritate præſtatur, nullis proculdubio præcedētibus meritis, ne gratia nō ſit gratia. Si enim dixiſſet, Omnis qui audit uocem meam, ex ueritate eſt: ideo dictus ex ueritate putaretur, quia obtemperat ueritati. Non autē hoc ait: ſed, Omnis, inquit, qui eſt ex ueritate, audit uocem meam. Ac per hoc non ideo eſt ex ueritate, quia eius audit uocem: ſed ideo audit, quia ex ueritate eſt: id eſt, quia hoc illi donū ex ueritate collatum eſt: quod quid eſt aliud, quàm donante Chriſto credit in Chriſtum?

De amore, quo Deum amare debemus.

CCCLXXV.

Quiſquis ſeipſum, non Deum amat, non ſe amat. Et quiſquis Deum, non

non ſeipſum amat,ipſe ſe amat.Qui enim non poteſt uiuere de ſe,moritur C utique amando ſe. Cùm uerò ille diligitur,de quo uiuitur,non ſe diligendo magis diligit,qui propterea ſe non diligit,ut eum diligat,de quo uiuit.

De indiuiſo patris & filij opere.

CCCLXXVI.

Quicquid illud eſt quod oportet patrē agere ad filium, non fit niſi per eundem filium:ad ipſum ſcilicet,quia filius hominis eſt, & factus eſt inter omnia:per ipſum autē,quia filius Dei eſt,& per illum fiunt à patre omnia.

De ſubiectione filij.

CCCLXXVII.

Non eſt mirum dicere Apoſtolum, etiam in futuro ſeculo patri filium ſubiectum futurum,ubi ait: Tunc & ipſe ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia. Quando quidem in filio forma humana manſura eſt, qua ſemper maior eſt pater. Quamuis non defuerint,qui illam tunc filij ſubiectionem ipſius humanæ formæ in diuinam ſubſtantiam commutationē intelligendam putarunt, tanquam hoc cuiq; rei ſubijciatur, quod in eam uertitur, & mutatur.Sed intelligi poteſt,ideo magis dixiſſe Apoſtolum,etiam tunc patri filium ſubiectum futurum, ne quis in eo putaret ſpiritum & corpus humanum conuerſione aliqua conſumendum: ut ſit Deus omnia, non tantum in illius forma hominis, ſed in omnibus, quando capitis gloria D uniuerſum corpus implebit.

Nihil in quibuſcunq; creaturis à creatore inordinatum relinqui.

CCCLXXVIII.

Quantacūq; bona,quamuis magna, quamuis minima,niſi ex Deo eſſe non poſſunt. Quid enim maius in creaturis, quàm uita intelligens: aut quid minus poteſt eſſe,quàm corpus? Quæ quantumlibet deficiant,& in id tendant, ut non ſint, tamen aliquid formæ illius remanet, ut quoquo modo ſint. Quicquid autem formæ cuiuſpiam rei deficientis remanet, ex illa forma eſt quæ neſcit deficere: motuſq; ipſos rerum deficientium uel proficientium excedere numerorum ſuorum leges non ſinit. Quicquid igitur laudabile aduertitur in rerum natura,ſiue exigua,ſiue ampla,quod laude dignum iudicetur, ad excellentiſsimam,& ineffabilem laudem referendum eſt conditoris.

Quòd præſcientia Dei neminem peccare compellat.

CCCLXXIX.

Neminem Deus ad peccandum cogit: præuidet tamen eos, qui propria uoluntate peccabunt.Cur ergo non uindicet iuſtus,quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim nemo memoria ſua cogit facta eſſe,quæ præterierunt: ſic Deus præſciētia ſua non cogit facienda,quæ futura ſunt.Et ſicut homo

A homo quædam, quæ fecit, meminit, nec tamen omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipſe autor eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe autor eſt. Quorum autem non eſt malus autor, iuſtus eſt ultor.

De cognoſcendis creaturis, quæ non uidentur.

CCCLXXX.

Humana anima naturaliter diuinis, ex quibus pendet, connexa rationibus, cùm dicit, melius fieri hoc, quàm illud: ſi uerum dicit, & uidet quod dicit, in illis ſupernis rationibus uidet. Credat ergo Deum feciſſe, quod recto intellectu ab eo faciendum fuiſſe cognoſcit: etiam ſi hoc in rebus factis non uidet. Qui etiam ſi cœlum oculis uidere non poſſet, & tamen ratione uera tale aliquid faciendum fuiſſe colligeret, credere debuit factum fuiſſe, quamuis id oculis non uiderit. Non enim cogitatione cerneret factum fuiſſe, niſi his rationibus, in quibus facta ſunt omnia. Quod autem ibi non eſt, tam nemo poteſt uera cogitatione uidere, quàm non eſt.

Quo remedio uulnera humana curentur.

CCCLXXXI.

Quid tam dignum miſericordia, quàm miſer? & quid tam indignum miſericordia, quàm ſuperbus miſer? Ex quo factum eſt, ut illud Dei uerbum, per quod facta ſunt omnia, & quo fruitur omnis angelica beatitu-
B do, uſque ad miſeriam noſtram porrigeret clementiam ſuam: & uerbum caro fieret, & habitaret in nobis. Sic enim poſſet panem angelorum homo manducare nondum angelis adæquatus, ſi panis ipſe angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec ſic deſcendit ad nos, ut illos deſereret: ſed ſimul integer illis, integer nobis: illos intrinſecus paſcens, per id quod Deus eſt: nos forinſecus admonens, per id quod nos ſumus: & idoneos facit per fidem, quos per ſpeciem paſcat æqualiter.

Nullum naturæ uitium ab autore eſſe.

CCCLXXXII.

Dubium non eſt, contra naturam eſſe omne uitium, etiam eius rei, cuius eſt uitium. Quapropter quoniam in quacunque re non uituperatur niſi uitium, ideo uitium eſt, quia contra naturam eſt. Nullius rei rectè uituperatur uitium, niſi cuius natura laudatur. Non enim in uitio diſplicet, niſi quod corrumpit, quod in natura placet.

De pœna peccati.

CCCLXXXIII.

Omni peccanti animæ duo ſunt pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia deprauat error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falſa pro ueris, ut erret inuitus, & reſiſtente repugnatione carnalis uinculi, non poſſe ab illicitis operibus temperare: non eſt natura in-

ſtituti

ſtituti hominis, ſed pœna damnati. C

De uarietate remediorum.

CCCLXXXIIII.

Vt ars medicinæ cum eadem maneat, neque ullo modo ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus: quia mutabilis eſt noſtra ualetudo: ita diuina prouidentia, cùm ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ uariè ſubuenit: & pro diuerſitate morborum alijs alia iubet, aut uetat: ut à uitio, unde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam, & eſſentiam ea quæ deficiunt, id eſt, ad nihilum tendunt, reducat, & firmet.

De prima hominis præuaricatione.

CCCLXXXV.

Primum animæ rationalis uitium eſt, uoluntas ea faciendi, quæ uetat ſumma, & intima ueritas. Ita homo de paradiſo in hoc ſeculum depulſus eſt, id eſt, ab æternis ad temporalia, à copioſis ad egena, à firmitate ad infirma. Non ergo à bono ſubſtantiali ad malum ſubſtantiale, quia nulla ſubſtantia malum eſt: ſed à bono æterno, ad bonum temporale: à bono ſpiritali, ad bonum carnale: à bono intelligibili, ad bonum ſenſibile: à bono ſummo, ad bonum infimum. Eſt igitur quoddam bonum, quod ſi diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum eſt: quare ipſum peccatum malum eſt, non ea ſubſtantia, quæ peccando diligitur. D

De magiſtra omnium artium ueritate.

CCCLXXXVI.

Lex omnium artium cùm ſit omnino incommutabilis, mens uerò humana, cui talem legem uidere conceſſum eſt, ut mutabilitatem pati poſsit erroris, ſatis apparet ſuprà mentem noſtram eſſe legem, quæ ueritas dicitur. Nec iam illud ambigendum eſt, incommutabilem naturam, quæ ſupra animam rationalem ſit, Deum eſſe: & ibi eſſe primam uitam, & primam eſſentiam, ubi eſt prima ſapientia. Nam hæc eſt illa incommutabilis ueritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Itaque cum ſe anima ſentiat, nec corporum ſpeciem motumq́ iudicare ſecundum ſeipſam, ſimul oportet cognoſcat, præſtare ſuam naturam ei naturæ, de qua iudicat: præſtare autem ſibi eam naturam, ſecundum quam iudicat, & de qua nullo modo iudicare poteſt.

Quo incitetur cor ad diſcendum.

CCCLXXXVII.

Ad diſcendum neceſſario dupliciter ducimur, autoritate, atque ratione. Tempore autoritas, re autem ratio prior eſt. Aliud eſt enim quod in agendo anteponitur, aliud quod pluris in appetendo æſtimatur. Quia ergo principium ſapientiæ timor domini, & per humilitatem ad ſublimia

gradus

A gradus eſt, incedat humana ignorantia per fidem, ut mereatur fides uidere, quod credit.

De diuitijs.

CCCLXXXVIII.

Diuitijs flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur: reſpice teipſum, quia mortalis es; & quia terra es, & in terram ibis. Circunſpice eos, qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulſere. Vbi ſunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbi inſuperabiles imperatores? Vbi qui conuentus diſponebant, & feſta? Vbi equorum ſplendidi * inuectores? Exercituum duces? Satrapæ? Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillæ? non in paucis oſsibus eorum uitæ memoria eſt? Reſpice ſepulchra, & uide quis ſeruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Diſcerne ſi potes uinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, ſi teipſum reſpexeris.

*al. nutritores

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS, EX SENTENTIIS S. AVGVSTINI,

B

EPIGRAMMATON LIBER.

DVM ſacris mentem placet exercere loquelis,
Cœleſtiq; animum paſcere pane iuuat:
Quoſdam, ceu prato, libuit decerpere flores,
Diſtinctisq; ipſos texere uerſiculis:
Vt proprias canerent epigrammata ſingula cauſas,
Et pars quæq; ſuo congrueret titulo.
Nec noſtrum hoc opus eſt, ſed ab illo ſumitur hic ros,
Qui ſiccam rupem fundere iuſsit aquas.
Vt quod in affectum cordis, pietate magiſtra,
Venerit, hoc promat carmine læta fides.

V Quæ

QVAE SIT VERA INNOCENTIA. C

Innocentia uera eſt,quæ nec ſibi,nec alteri nocet.Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.Et nemo non prius in ſe,quàm in alterum peccat.

Perfectè bonus eſt,& uerè dicitur inſons,
Nec ſibi,nec cuiquam,quod noceat,faciens.
Nam quicunque alium molitur lædere,primùm
Ipſum ſe iaculo percutiet proprio.
Et,cùm fortè animum non ſit ſecuta facultas,
Non dubium in cordis uiſcere uulnus habet.
Nec fugit infecti ſceleris mens praua reatum,
Cui nimis hoc ſolum,quod uoluit,nocuit.

DE HOMINIBVS DILIGENDIS.

Sic diligendi ſunt homines,ut eorum non diligantur errores: quia aliud eſt amare, quòd facti ſunt:aliud eſt odiſſe,quod faciunt.

Naturæ quiſquis propriæ non ſpernis honorem,
In quocunque hominum,quæ tua noſcis,ama.
Sic tamen, ut prauos uitet concordia mores,
Nullaq́ ſint pacis fœdera cum uitijs.
Nanque,quod artificis ſummi fecit manus,unum eſt, D
Quæq́ autore bono condita ſunt,bona ſunt.
Diuinum in nullo figmentum deſpiciatur.
Sola malis ſtudijs addita non placeant.

DE VERA AETERNITATE.

Vera æternitas,& uera immortalitas non eſt, niſi in deitate Trinitatis: cui, quod eſt eſſe,perfectum eſt:quia natura initio carens,incremento non indigens, ſicut nullum finem,ita nullam recipit mutabilitatem.Creaturæ etiam illæ,quibus Deus æternitatem dedit,uel daturus eſt,non penitus omnis finis alienæ ſunt: quia non ſunt extra commutationem,dum illis finis eſt,& temporalis inſtitutio, & localis motio, & ipſa in augmentum ſui facta mutatio.

Aeternus uerè eſt ſolus Deus omnicreator,
Vita in ſe uiuens permanet eſſe,quod eſt.
Hoc pater,hoc uerbum patris,hoc eſt ſpiritus almus,
Quorum natura eſt una,eademq́ trium.
Non cœptum,aut auctum,non huic mutabile quicquam eſt,
Quod ſubeat leges temporis,aut numeri.
Virtus præteritis prior,ulteriorq́ futuris,
Nil recipit uarium,nil habet occiduum.
Nam quas,ut uoluit, rerum ſapientia fecit,

Multis

A *Multis uita quidem eſt præſtita perpetua.*
Sed quodcunque poteſt ſeſe amplius, aut minus eſſe,
Quodam fine, ipſi quod fuerat, moritur.
Sic nihil æternum, quod commutabile factum eſt,
Quod cunctisupereſt, ſemper idem Deus eſt.

DE PATIENTIA DEI.

Patientia Dei uera eſt, qua parcit contemptus, parcitq́ negatus: & magis uult uitam peccatoris, quàm mortem: Eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis. Nec ulla ipſius opera miſericordia uacant, quando homini & indulgentia conſulit, & flagello.

Multa diu ſummi differt patientia regis,
Suſpendens æqui pondera iudicij.
Et, dum plectendis parcit clementia factis,
Dat ſpatium, quò ſe crimine purget homo.
Denique committunt homines mala crimina ſemper,
Dat ſpatium, ut pereant crimina, non homines:
Verbere nonnunquam caſtigans corde paterno,
Ne cito conſumant ſæua flagella reos.
B *Sic pietate Dei terrarum non uacat orbis,*
Et nihil eſt, quod nos non trahat ad ueniam:
Cum rex ſaluandis ipſa quoque conſulit ira:
Vt curet medicus uulnera uulneribus.

DE VLTIONE DEI.

Diuina bonitas ideo maximè iraſcitur in hoc ſeculo, ne iraſcatur in futuro: & miſericorditer adhibet temporalem ſeueritatẽ, ne æternam iuſtè inferat ultionem.

Cùm Deus exerta peccantes uerberat ira,
Vt norint homines, quid mereantur, agit.
Nam, dum mortalis peraguntur tempora carnis,
Auxilium miſeris ipſa flagella ferunt.
Et uindicta breuis ſic noxia crimina finit,
Ne ſine fine habeat debita pœna reos.

DE VERA DEI LAVDATIONE.

Vera confeſsio eſt benedicentis; cùm idem ſonus eſt & oris, & cordis: bene autem loqui, & male uiuere, nihil eſt aliud, quàm ſua ſe uoce damnare.

Laus uera in dominum depromitur ore precantis.
Si quæ uoce fluunt, intima cordis habent.

Non prodeſt cuiquam ſolis bona dicere uerbis, C
Ni pia mens habeat, quod benè lingua ſonat.
Nam fari rectè, miſerum eſt, & uiuere prauè.
Damnat nota malum regula iuſtitiæ.

DE VIRTVTE CHARITATIS.

Charitas Dei,& proximi,propria,& ſpecialis uirtus eſt piorum, atque ſancto-rum:cùm cæteræ uirtutes & bonis & malis poſsint eſſe communes.

Plurima ſanctorum bona ſunt communia multis,
Et quiddam recti conſtat ineſſe malis.
Sed pia pars ſummæ tendens uirtutis ad arcem,
Omne operum meritum uincit amore Dei:
Quo pariter quemcunque hominum ſic diligit, ut ſe,
Hoc optans alijs, quod cupit ipſe ſibi.
Vnde iſtis geminis uirtutum qui caret alis,
Cœlorum ad regnum, non habet, unde uolet.

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apoſtolica tam ſalubris tamq́ uitalis eſt, ut pro capacitate utentium neminem ſui relinquat exortem. Quia ſiue ſint paruuli, ſiue magni, ſiue infirmi, ſiue fortes,habent in ea & unde alantur,& unde ſatientur. D

Exueret Deus ut tetra caligine mundum,
Doctrinæ accendit lumen apoſtolicæ:
Quæ nullis animis, nullis non congruit annis,
Lacte rigans paruulos, pane cibans ualidos.
Non tempus, non ſexus huic, non cauſa reſiſtit.
Omnes curat, alit, iuſtificat, uegetat.
Sumite quæ magnæ appoſuit ſapientia menſæ,
Et uarijs paſci diſcite delitijs.
Quarum pars, totum eſt epulum, quo quiſque iuuatur.
Inde capit uitam, quam parit una fides.

DE QVAERENDO DEVM.

Deum quærens,gaudium quærit:ſic ergo quærat,ut non in ſe,ſed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum,illuminatur ignorantia, & corroboratur in-firmitas,data ſibi & intelligentia,qua uideat,& charitate,qua ſeruiat.

Scire Deum cupiens, gaudere, & uiuere quærit,
Si uerum & ſummum norit amare Deum,
Cui tribuat, quicquid rectè ſapit, optat, agitq́;,

A *Et ſine quo carnis gloria puluis erit.*
Non ergo in quoquam ſua munera deſerit autor,
Perq; ſuum dominus ſe manifeſtat opus.
Inq; illis habitat diues penetralibus hoſpes,
Quæ gaudent hoc ſe, cuncta quod ipſe dedit.

DE FASTIDIO SPIRITALI.

Sicut corpori noxium eſt, corpoream eſcam non poſſe percipere: ita animæ periculoſum eſt, ſpiritales delitias faſtidire.

Ut perdunt propriam mortalia corpora uitam,
Si nequeunt eſcas ſumere corporeas:
Sic animæ, niſi delitijs rationis alantur,
Dum uerbi æterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit, quod dira procul faſtidia pellat,
Cùm ſe ipſo refugit mens ſaturare Deo?

DE MALORUM ET BONORUM FINIBUS.

Nonnunquam multi ſunt, qui ad non eſſe tendunt. Quid enim tam obnoxium paucitati, quàm quod eſt debitum perditioni?

B *Eſſe Deo uerum, & proprium eſt, cui quiſquis adhæret,*
Aeterni in regni lumine ſemper erit.
Nam, qui iuſtitiam ſpernunt, non eſſe laborant,
Inq; nihil tendunt, & nihil eſſe queunt.
Non ergo illorum poterit pars multa uideri,
Quorum in ſanctorum nullus erit numero.
Sed uerè magni, & multi ſine fine manebunt,
In Chriſto, quorum gloria perpes erit.

DE TRANQUILLITATE ULTIONIS.

Non concupiſcit Deus pœnam reorum, tanquam ſaturari deſiderans ultione. Sed quod iuſtum eſt, cum tranquillitate decernit, & recta uoluntate diſponit: ut etiam mali non ſint inordinati.

Nulla Deum oblectat miſerorum pœna reorum,
Nec ſcelerum uindex ira mouet placidum.
Omnipotentis enim recta, & tranquilla uoluntas,
Quicquid decerni conuenit, hoc ſtatuit:
Ut nullis pateat regis cenſura querelis,
Cum iuſtè accipiet debitus ordo reos.

C

DE BONO INTELLECTV.

Bonum intellectum habet, qui, quod faciendum rectè intelligit, facit. Alioqui talis eſt ſine opere intelligentia, qualis eſt ſine timore ſapientia: cum initium ſit ſapien-
Pſal. 110. tiæ timor domini.

Scriptorum domini plenè uidet omne profundum,
Implet qui factis cognita uerba pijs.
Nam nimis aſcenſu doctrinæ deuius errat,
Si, quæ curauit ſcire, fugit facere.

DE REQVIE ADHVC IN CARNE VIVENTIS.

Habet iam in hac uita requiem ſuam anima, quę de morte infidelitatis exempta eſt: & non ab operibus iuſtitiæ, ſed ab iniquitatis ſe abſtinet actione. Vt uiuens Deo, & mundo mortua, in humilitatis, & manſuetudinis placida tranquillitate requieſcat.

Eſt & in hac uita requies multis data ſanctis,
Quorum animas mundus non tenet occiduus:
Quos deſiderijs nullis peritura fatigant,
Et quibus omne bonum eſt Chriſtus, & omnis honor:
Vtuntur terra, ut cœlo, fugientia temnunt:
Quod credunt, quod amant, quod cupiunt, Deus eſt.

D

DE VOVENDO DEO.

Quiſquis benè cogitat, quid Deo uoueat, & quæ uota perſoluat, ſeipſum uoueat, & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur: imago Cæſaris, reddatur Cæſari: imago
Luc. 20. Dei, reddatur Deo. Sed ſicut uidendum eſt, quid, & cui offeras: ita etiam conſiderandum eſt, ubi offeras. Quia ueri ſacrificij extra catholicam eccleſiã locus non eſt.

Quid uoueat domino, quiſquis bene corde uolutat,
Ipſum ſe totum præparet, & uoueat.
Maior enim offerri nequit hoſtia mentis in ara,
Nec Chriſti ex templo ſuauior exit odor,
Quàm cùm homo caſtorum profert libamina morum,
Et de uirtutum munere ſacra litat.
Sic tamen, ut norit, qui reddit uota Tonanti,
Vnum diuinis cultibus eſſe locum,
In toto mundo, quem uera eccleſia præbet,
Et ſine quo nullum iuſtitiæ eſt meritum.

DE IVSTITIA ET GRATIA.

Duæ ſunt retributiones iuſtitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia eſt retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala,

& retri

A & retribuuntur bona: atq; ita manifeſtatur, quia uniuerſæ uiæ domini miſericordia, & ueritas. Illam autem impiorum retributionem, qua pro bonis mala reſtituunt, Deus neſcit: qui niſi retribueret bona pro malis, non eſſent, quibus retribueret bona pro bonis. Pſal. 24.

Iuſtitiæ merces gemina eſt, uel cùm bona rectis,
Vel prauis dignè cùm mala reſtituit.
Saluatrix autem cunctorum gratia Chriſti
Non penſans meritum, diluit omne malum:
Credenteſq; omnes renouans baptiſmate ſacro,
Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

DE SVPERNAE PATRIAE CIVIBVS.

Omnis, qui ad ſupernam pertinet ciuitatem, peregrinus eſt mundi: & dum temporali utitur uita, in patria uiuit aliena: ubi inter multa fallacia, & multa illecebroſa Deum noſſe, & amare paucorum eſt, quibus præceptum domini ſit lucidum illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur. Pſal. 108.

Cœleſtem ad patriam in Chriſto redimente uocatus,
Vitam labentis temporis hoſpes agit:
Dumq; ad promiſſam requiem non per ſua tendit,
Mundanæ patitur multa pericla uiæ:
B *Quæ nunc obſeſſa aduerſis, nunc plena ſecundis,*
Aut frangit trepidos, obligat aut dubios:
Inter quos laqueos currentem ad gaudia uitæ
Non capiet mundus, cui uia Chriſtus erit.

DE CARNIS CVPIDITATE VINCENDA.

Nemo eſt, cuius animum corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed annitendum eſt, ut cupiditates carnis, ſpiritus uigore ſuperentur: & interior homo, qui ſibi ſemper ſentit reſiſti, ſemper ſe diuino expectet auxilio adiuuari.

Nulla anima eſt, quæ non mortali carne grauetur,
Nec quæ corporea conditione gemat.
Sed confirmare inualidam, & frenare rebellem,
Legitimum, & proprium eſt mentis opus dominæ.
Quæ uis naturæ, ut moderamine temperet æquo,
Et ſubdat ſceptris noxia quæq; ſuis,
Auxilium à domino, & uires petat, ut ualeat ſe
Vincere, nec ſenſus incitet ipſa ſuos.
Nam nullus famulæ poterit compeſcere motus,
Ni fuerit Chriſti ſemper amore potens.

DE ANGVSTA VITAE VIA. C

Anguſta eſt uia, quæ ducit ad uitam. Et tamen per ipſam, niſi dilatato corde non curritur: quia iter uirtutum, quo gradiuntur pauperes Chriſti, amplum eſt fidelium ſpei, etiam ſi arctum ſit infidelium uanitati.

Arcta uia eſt, ueræ quæ ducit ad atria uitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit ſpatijs terrena uoluptas,
Anguſto uirtus limite celſa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi uana paueſcunt,
Quædam magnificis æquora ſunt animis.
Difficiliſq; nimis per dura, per ardua greſſus
Commendat fidei, quod tolerare iuuat.

DE PRAEMIO RELIGIONIS CHRISTIANAE.

Hoc affectu, & deſyderio colendus eſt Deus, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Nam, qui Deum ideo colit, ut aliud magis, quàm ipſum, promereatur, non Deum colit, ſed id quod aſſequi concupiſcit.

Hac deſyderij Deus eſt pietate colendus,
Iuſtitiæ ut merces tota ſit ipſe Deus.
Nam ſperans alio ſe munere poſſe beari,
Non, quod poſcit, amat: ſed quod habere cupit. D

DE OCCVLTIS NON IVDICANDIS.

De occultis cordis alieni temere iudicare peccatum eſt: & eum, cuius opera non uidentur, niſi bona, reprehendere ex ſuſpitione, iniquum eſt, cum eorum, quæ hominibus ſunt incognita, ſolus Deus iudex ſit iuſtus, qui & inſpector eſt uerus.

Culpare in quoquam, quæ non ſunt nota, malignum eſt,
Præſertim, quæ ſunt cognita, ſi bona ſunt.
Non pateant faciles ſæuis rumoribus aures,
Quæ neſcire iuuat, credere non libeat.
Linquantur ſecreta Deo: qui, ſi quid opertum eſt,
Inſpicit, & nullis indiget indicijs.

DE ADIVTORIO DEI.

Diuini eſt muneris, cùm & recta cogitamus, & pedes noſtros à falſitate, & iniuſtitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum, ut operemur, operatur.

Non dubiè noſtri Deus eſt & rector, & autor,
Cùm toto affectu, quæ bona ſunt, gerimus.
Ex operum ſpecie clarebunt intima cordis:

Qui'ue

A *Qui'ue hominis mentem ſpiritus intus alit.*
Sanctus enim ſanctos facit: & de lumine lumen
Exoritur: nullus fit bonus abſque Deo.

DE PASSIONIBVS SANCTORVM.

Iuſto iudicio Dei datur plerunque peccatoribus optata poteſtas, qua ſanctos ipſius perſequantur, ut, qui ſpiritu Dei iuuantur, & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

Quod plerunque mali in ſanctos ſæuire ſinuntur,
Quodq́ bonis praui ſæpe nocere queunt,
Abſque Dei nutu non fit, qui corda ſuorum
His etiam bellis glorificanda probat.
Creſcunt uirtutum palmæ, creſcuntq́ coronæ,
Mutantur mundi prælia pace Dei.

DE SCIENTIA BONI.

Non eſt uera ſcientia boni, niſi ad hoc comprehendatur, ut agatur. Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat, ut memoria teneat, quod actione non implet.

Scit legem, docteq́ tenet iuſſa omnipotentis,
B *Qui, quod nouit, agens, diligit id, quod agit.*
Non ſatis eſt domini præceptum uoluere lingua,
Is meminit legis, qui memor eſt operis.

DE AMORE LEGIS.

Qui legem Dei diligit, probat ſe in omnibus iniquis id, quod contra legem eſt, odiſſe, non homines.

Legem ſpernentes odit cùm legis amator,
Non homines odit, ſed reprobat, quod agunt.

DE SCRVTANDIS MANDATIS DEI.

Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens non poteſt. Vt ergo religioſum exerceatur ſtudium, abigenda ſunt iurgia malignorum.

Scrutari legem poſſunt utcunque quieti,
Si mundi à ſtrepitu libera corda uacent.
Vt mens ergo pijs ſtudijs intenta iuuetur,
Prælia diuinus carnea uincat amor.
Nam templum domini per ſacra ſilentia creſcit,
Et tacite ſtruitur non ruitura domus.

DE PROFICIENDO. C

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus eſt, qui ſuperna illuſtratione non egeat. Non enim ita ulla diuinorum bonorum augmenta ſufficiunt, ut non ſemper ſuperſit, quod mens rationalis & intelligendum deſyderet, & gerendum.

Doctrinæ domini penetralia tempore in iſto
Ad plenum nulli peruia ſunt homini.
Semper enim ſanctis ſupereſt, quo creſcere poſſint,
Et perfectorum gloria principium eſt.
Virtutem uirtus pariat, de lumine lumen
Prodeat, atque omnis palma gradum faciat.
Nam cur non cupide mens quærat, quæ Deus offert?
Cui, danda ut rectè poſceret, ipſe dedit?

DE DVPLICI OPERE DEI.

Si omnes homines ſimul conſyderemus, quorum alij miſericordia ſalui fiunt, alij ueritate damnantur: uniuerſæ uiæ domini, id eſt, miſericordia & ueritas, ſuo fine diſtinctæ ſunt. Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernuntur hæ uiæ domini. Indiuidua enim ibi eſt & à miſericordia ueritas, & à ueritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum & de munere gratiæ eſt, & de retributione iuſtitiæ.

Omnibus in rebus geminum eſt opus omnipotentis,
Totum iuſtitia eſt, quod gerit, aut pietas. D
Quæ ſimul in terris deſcendunt lucis ab arce,
Ne cuiquam parti deſit utrunque bonum.
Et quoniam cuncti auxilio miſerantis egemus,
Præcedit ſemper gratia iuſtitiam.
Damnantem elatos, ſaluantem iuſtificatos,
Quos Deus & donis auxerit, & meritis.

DE OBSERVANTIA PACIS.

Chriſtianæ perfectionis eſt, pacificum eſſe, etiam cum pacis inimicis, ſpe correctionis, non conſenſu malignitatis: ut ſi nec exemplum, nec cohortationem dilectionis ſequantur, cauſas tamen non habeant, quibus odiſſe nos debeant.

Moribus in ſanctis pulchra eſt concordia pacis,
Cùm multis unum conuenit, atque placet.
* tamen hæc cohibenda modo *Sed * tantum hoc toleranda modo ſunt fœdera amoris,*
Vt ſolis pax hæc ſit tribuenda bonis.
Iniuſtis etiam præſtetur iuſta uoluntas,
Nec quenquam ſpernant uota benigna hominem.
Non, ut amicitiæ uitijs ſocientur iniquis,
Adſit: ſed prauis ut medicina animis.

A *Quæ ſi pace ſua non ſedat turbida corda,*
Nobis non poßit noſtra perire quies.

DE CVSTODIA DEI.

Cuſtodit nos dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur aduerſi, ſed ut ipſis aduerſitatibus anima non lædatur. Cùm enim tentatio adeſt, fit quidã in id, quod nos impugnat, introitus: & cum bono fine, id eſt, ſine uulnere animæ, tentatio conſumatur, ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

Sæpe quidem dominus ſic cuncta aduerſa repellit,
Vt nullo attingi uulnere poßit homo.
Sed mirabilior tunc eſt manus omnipotentis,
Illata afflictum cùm mala non ſuperant.
Laudetur cuſtos, uirtutem dans toleranti,
Intima corrumpat ne furor exterior.
Nam non certanti nulla eſt ſperanda corona.
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

DE ADIVTORIO DEI.

Ad cœleſtis Hieruſalem conſortium non aſcendunt, niſi qui toto corde profitentur, non proprij operis, ſed diuini eſſe muneris, quòd aſcendunt.

B *Cœleſtem ad patriam tendens cognoſce uocantem,*
Cuius proueheris, ſi bene curris, ope.
Nam ſi te uirtute tua ad cœleſtia credis
Scandere, de ſuperis pulſus ad ima cades.

DE ODIIS MVNDI IN CHRISTIANOS.

Omnes, qui in Chriſto uolunt piè uiuere, neceſſe eſt, ut ab impijs, & diſsimilibus patiantur opprobria: & deſpiciantur tanquam ſtulti, & inſani, qui præſentia bona perdant, & inuiſibilia ſibi, ac futura promittant. Sed hæc deſpectio, & hæc irriſio in ipſos retorquebitur, cùm & abundantia eorum in ægeſtatem, & ſuperbia tranſierit in confuſionem.

Impia pars mundi parti eſt infeſta piorum,
Nec tolerare poteſt dißimiles animos:
Ridens nolentes opibus præſentibus uti,
Sperantesq́ ſibi credita poſſe dari.
Sed ſpernenda hæc ſunt populis opprobria ſanctis,
Quæ ſtultè iaciunt corda aliena Deo.
Nam ſpes noſtra ex hoc uiſu fit certior omni,
Quod ſpondens, quicquid credimus, hoc Deus eſt.

DE PATIENTIA FIDELIVM. C

Tota fidelium ſalus, tota patientiæ fortitudo ad eum, qui in ſanctis ſuis eſt mirabilis, referenda eſt: quia niſi in illis Deus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet.

Cum conſtans anima aduerſis non frangitur ullis,
Et fidei uirtus intemerata manet,
Norit ineſſe ſibi dominum patientia fortis,
Inq; eius donum, quòd ſteterit, referat.
Nam quòd non cecidit, proprijs ſi uiribus aptat,
Hoc ipſo, quo ſe ſtare putat, cecidit.

DE OBSEQVIIS DEBITIS.

Ita & à plebibus principes, & à ſeruis domini ſunt ferendi, ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, ſperentur æterna. Auget enim meritum uirtutis, quòd propoſitum non uiolat religionis.

Reddendum eſt, quicquid mundi bene poſtulat ordo,
Propoſitumq; piæ non uiolat fidei.
Mitibus, & ſanctis nulla eſt ſpernenda poteſtas:
Æquum ſeruire eſt regibus, & dominis:
Vt Chriſti famulis ad uerum proſit honorem, D
Dilexiſſe bonos, & toleraſſe malos.

DE TOLERANDA VARIETATE MVNDANA.

Recti corde de præceptis Dei, & conſtitutionibus non queruntur: quia iuſtum eſt æquanimiter omnia accipi, quæ iudicaturus uoluit tolerari.

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
Dumq; ſuis mundus motibus atteritur,
Rectorum eſt aduerſa pati, & tolerare modeſtè,
Nec querula in quoquam uoce mouere Deum.
Cuius iudicio nulli parcetur iniquo,
Et perpes iuſtos gloria ſuſcipiet.

DE AEDIFICATIONE DOMVS DEI.

Omnis ſancti ædificij ſtatus, ſicut Deo cooperante proficit, ita Deo cuſtodiente conſiſtit. Quoniam tunc utilis propoſitorum cuſtodia eſt, cùm ſpiritus Dei populo ſuo præſidet: & non ſolum greges, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.

Dum lapides uiui pacis compage ligantur,
Inq; pares numeros conuenit una domus:
Claret opus domini, qui totam conſtruit aulam,

A *Effectuq́ pijs dat ſtudijs hominum,*
Quorum perpetui decoris ſtructura manebit,
Si perfectè autor protegat, atque regat.

DE AETERNIS GAVDIIS.

Aeternæ ciuitatis, æterna ſunt gaudia, & ſtantium dierum perpes infinitas: nec uariabitur, nec labetur; quia incommutabili pace potientur, quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam ſingulorum.

Semper erunt, quod ſunt, æternæ gaudia uitæ,
Gaudendi quoniam cauſa erit ipſe Deus.
Nec uarios pariet motus diuerſa uoluntas.
Vnum erit in cunctis lumen, & unus amor,
Inq́ bonis ſummis poſita experientia felix,
Nec uolet augeri, nec metuet minui.

DE LEGE CHARITATIS.

Lex Chriſti perfectio charitatis eſt, qua Deus, proximusq́ diligitur: & per quã dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Bene enim expectat promiſsionem Dei, qui mandatũ eius exequitur: nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis.

Verus amor Chriſti uera eſt cuſtodia legis,
B *Et mandata Dei complet amans homines:*
Quorum ignoſcentes culpis ſua crimina ſoluunt,
Quodq́ alijs tribuunt, hoc ſibi proſpiciunt.
Det peccatori ueniam peccator, & æqua
Conciliet dominum conditione ſibi,
Cuius iudicium de noſtro examine pendet,
Quod ſerimus, metimus, quod damus, accipimus.

DE IVSSIONIBVS DEI.

Nihil Deus iubet, quod ſibi proſit, ſed illi cui iubet. Ideo uerus eſt dominus, qui ſeruo non indiget, & quo ſeruus indiget.

Non ideo quicquam mandat Deus, ut ſibi proſit,
Nec ſerui officio uerus eget dominus.
Cuius præceptis augetur, qui famulatur,
Fitq́ minor, quiſquis negligit imperium.
Nam Deus omnipotens, ſimul omnitenensq́ poteſtas
Nil perdit proprium, nil capit occiduum.
Nunquam non habuit, quod habet, dans quicquid haberi
Proderit, & ſumens non niſi, quod dederit.

DE TEMPORALI SCIENTIA. C

Id quod in tempore nouum eſt, non eſt nouum apud Deum, qui condidit tempora, & ſine tempore habet omnia, quę ſuis quibusq; temporibus pro eorum uaria ætate diſtribuit.

Inſolitum ſi quid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetq; nouum.
Sed rerum autori nullus non cognitus ordo eſt,
Cernenti quicquid ſecula cuncta ferunt:
Quæ non incerto uoluunt magna agmina motu,
Sed ſub iudicio ſtantq; fluuntq; Dei.
Vt nihil exiſtat naturæ in partibus ullis,
Quod non ille ſuo temperet arbitrio.

DE PROVIDENTIA DEI.

Mutabilium diſpoſitionem immutabilis ratio Dei continet, ubi ſine tempore ſimul ſunt, quæ in temporibus non ſimul fiunt: quia tempora non ſimul currunt.

Lex æterna Dei ſtabili regit omnia nutu,
Nec mutat uario tempore conſilium.
Vt locis præſens ſimul eſt Deus omnibus unus, D
Sic rerum metas ſecum habet, & numeros.
Nec ſerum, aut properum ſibi ſentit in ordine rerum,
Cui cuncta aſsiſtunt acta, & agenda ſimul.

DE IMPVNITATE PECCANTIVM.

Nihil eſt infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas, uelut hoſtis interior, roboratur.

Qui ſe peccatis gaudet feliciter uti,
Infelix nimis eſt proſperitate ſua.
Dumq; capit miſeros effectus praua uoluntas,
A` uera ſemper luce fit exterior,
Sumens peſtifera de conſuetudine robur,
Et ſua complectens uincula mortis amor.
Deficiant potius uana oblectamina mundi,
Subdanturq; pio colla domanda iugo.
Inq; putres fibras deſcendat cura medentis,
Vt blandum morbum pellat amica ſalus.

DE LEGIS LITERA.

Legis litera, quæ dicit non eſſe peccandum, ſi ſpiritus uiuificans deſit, occidit: ſci-

re enim

A re enim peccatum facit potius,quàm caueri. Et ideo magis augeri, quàm minui: quia malæ concupiſcentiæ etiam præuaricatio legis accedit.

Index peccati lex eſt, plectenda uetando,
Quæ,niſi cor mundet ſpiritus,interimit.
Nullus enim eſt inſons ſola formidine pœnæ,
Qui ſanctum & iuſtum non amat imperium.
Hunc tamen effectum non lex,ſed gratia confert,
Quodq; iubet legis littera,uelle facit.

DE LEGE ET GRATIA.

Lex data eſt,ut gratia quæreretur:& gratia data eſt, ut lex impleretur. Neque enim ſuo uitio non implebatur, ſed uitio prudentiæ carnis; quod uitium per legem demonſtrandum,per gratiam ſanandum fuit.

Non ſeruit iuſsis legis prudentia carnis,
Peccati ſtimulos nec ſuperare poteſt.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis ægri,
Quærere diuinum cogimur auxilium.
Lex igitur facit,ut poſcatur gratia Chriſti,
Ardua qua legis iuſſa queant fieri.
B *Nec iam non ualeant carnales uincere ſenſus,*
Quos iuſtæ legis conditor ipſe iuuat.

DE PROMISSIONE DEI.

Hoc promittit Deus,quod ipſe facit.Nō enim ipſe promittit,& alius facit:quod iam non eſt promittere,ſed prædicere.Ideo non ex operibus,ſed ex uocāte:ne ipſorum ſit,non Dei:& merces non imputetur ſecundum gratiam,ſed ſecundum debitum:atque ita gratia iam non ſit gratia.

Quod Deus omnipotens promittit,perficit ipſe,
Nec proprium externis uiribus implet opus.
Hinc ſecura fides ſperat,quod credit,amatq;
Autorem,qui quod ſpondet,id efficiet.
Nam,ſi quæ dominus promittit,non operatur,
Sed ſolum humanum præuidet arbitrium:
Non hæc dona eius,ſed ſunt prædicta uocanda,
Ceu quiſquam ex proprio ſit bonus abſque Deo.
Quod quia non recipit pietas,ueroq; repugnat,
Gratia nos reparet,gratia iuſtificet:
Quæ ſic in cunctis implet ſua dona uocatis,
Vt quorum dux eſt,fiat & ipſa comes.

DE FIDELIVM CVLPIS, ET INFIDELIVM BONIS. C

Sicut non impediunt ab æterna uita iuſtum quædam peccata uenialia, ſine quibus hęc uita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficilime uita cuiuslibet peſsimi hominis inuenitur.

Vt quædam tenues maculæ in ſplendore piorum,
Maior uirtutum quas uacuat numerus,
Æternæ donis nequeunt obſiſtere uitæ,
Nec merita obſcurat grandia culpa leuis:
Sic aliquid plerunque boni pars impia geſtat,
Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodeſt quiddam recti ſapuiſſe malignis,
Si uerum, & ſummum non coluere Deum.
Vna fides igitur, ſpes una eſt, atque amor unus,
Quo fiat iuſtus, ſitque beatus homo.
Nam bona, quæ prauis naturæ ex dote ſuperſunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.

DE MALAE VOLVNTATIS EFFECTV.

Cum uoluntas mala poteſtatem accipit efficiēdi, quod cupit, ex iudicio Dei uenit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo, nec ideo iniuſtè, quia occultè. Cæterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi quod manifeſto ſupplicio ſenſerit, nolens, quantum mali ſit, quod perpetrauit uolens. D

Cum datur iniuſto peccandi optata poteſtas,
Vt mala mens, prauè quod cupit, efficiat,
Ira Dei magna eſt, qua multos ſic quoque punit,
Vt quibus exultant, criminibus pereant.
Creſcit enim occultè cum longo pœna reatu,
Auſibus illicitis ſi nihil obſtiterit.
Et magis, erranti ne parcant flagra, timendum eſt,
Quàm ne non fiat, quod uoluiſſe nocet.

DE SVPERBIA.

Omnia uitia in malefactis tantummodo ualent, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt.

Omne genus uitij proprio tantum ualet actu,
Et peccata ſuam quæque gerunt ſpeciem,
Sola eſt innumeris armata ſuperbia telis,
Cui poſſunt uires, & bene geſta dare.

DE IMPARI VSV FORTVNAE.

Intereſt plurimum, qualis ſit uſus, uel earum rerum, quæ proſpere dicuntur, uel earum, quæ dicuntur aduerſæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extolli-

A tur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiuſmodi infelicitate punitur, quia fe-licitate corrumpitur.

In rebus mundi non idem eſt omnibus uſus,
Nec cuncti paribus cuncta ferunt animis.
Namq; bonos non blanda inflant, non aſpera frangunt:
Sed fidei inuictæ gaudia uera iuuant.
Terræ autem, & fœni breuiter florentis amator,
Seu caret optatis, ſeu fruitur, miſer eſt.

DE MORTE SANCTORVM.

Mala mors putanda non eſt, quam bona uita præceſſerit. Non enim facit ma-lam mortem, niſi quod ſequitur mortem. Non itaq; multum curandum neceſſariò morituris quid accidat ut moriantur, ſed moriendo quò ire cogantur.

Cuncta bonis proſunt, quos & mors ipſa beatos
Efficit, ut ſumant præmia principium.
Ille igitur finis malus eſt, quem pœna ſequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo aſſumuntur lachrymæ, cunctiq; labores,
Vt ueteris pereant omnia ſigna mali.

DE PVRITATE QVAM NON PERDIT INVITVS.

B Ita non amittitur corporis ſanctitas manente animi ſanctitate, etiam corpore op-preſſo: ſicut amittitur ſanctitas corporis uiolata animi puritate, etiam corpore in-tacto.

Mens illæſa nihil uiolato corpore perdit,
Inuitam carnis uulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta uoluntas,
Velle magis facinus, quàm tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt,
Vt plerunq; animus ſit ſine carne reus:
Dum, quod ab intacto ſemotum eſt corpore, ſolus
Concipit, & tectis motibus intus agit.

DE FORTITVDINE TOLERANTIAE.

Maior animus merito dicendus eſt, qui uitam ærumnoſam magis poteſt ferre, quàm fugere: & humanum iudicium, maximeq; uulgare, quod plerunq; caligine erroris inuoluitur, pro conſcientiæ luce, ac puritate contemnere.

Qui ualet aduerſis oneratam ducere uitam,
Et tolerare magis uult mala, quàm fugere,
Maioris multo eſt animi, quàm ferre paueſcens
Indocti iniuſtum iudicium populi.
Mens etenim recta, & puri ſibi conſcia cordis

Hoc plus ſplendeſcit, quo magis atteritur. C

DE HVMILITATE IVSTORVM.

Iuſtis quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna eſt criminis, ſed uirtutis examen. Nam bonus etiã ſi ſeruiat, liber eſt. Malus autem etiã ſi regnet, ſeruus eſt: nec unius domini, ſed quod eſt grauius, tot dominorũ, quot uitiorum.

Oppreßis quoties iuſtis dominantur iniqui,
Non eſt puniti ſupplicium meriti.
Sed uirtus fidei ſub tali examine creſcit,
Nec ſeruile grauat libera corda iugum.
Solus peccator male ſeruit, qui licet amplo
Vtatur regno, ſat miſer eſt famulus:
Cum mens carnalis, nimium dominante tyranno,
Tot ſeruit ſceptris, dedita quot uitijs.

DE OBLATIONE VOTORVM.

Nemo quicquam domino rectè uoueret, niſi ab ipſo acceperit, quod uoueret.

Optima uota Deo, quorum eſt dator ipſe, uouentur.
Hoc ſurſum dignum eſt ire, quod inde uenit.

DE ESSENTIA DEITATIS. D

Omnis ſubſtãtia, quę Deus nõ eſt, creatura eſt: & quæ creatura nõ eſt, Deus eſt. Nulla igitur differẽtia eſt in deitate trinitatis, quoniã qđ dominus eſt, Deus nõ eſt.

Natura omnipotens una eſt, quæ cuncta creauit,
Et propriè quod ſunt, omnibus eſſe dedit.
Quodq; Deo minus eſt, non eſt Deus, à patre natum
Verbum, & qui amborum ſpiritus eſt, Deus eſt.
Vna eademq; trium quoniam eſt eſſentia, quæ ſe
Nunquam uel maior, uel minor eſſe poteſt.

QVALES NOS DILIGAT DEVS.

Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono; non quales ſumus noſtro merito.

Tales à domino, quales formamur, amamur:
Non quales noſtris extitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet,
Et ſibi perpetuò quod placeat, faciat.
Nam nihil eſt hominis, quod dignè poßit amari,
Perficiat proprium ni bonus autor opus.

A DE INTEMPORALI OPERE DEI.

Ordo temporum in æterna Dei ſapientia ſine tempore eſt, nec aliqua ſunt apud illum noua, qui fecit, quæ futura ſunt.

Artifice in ſummo ſine tempore temporis ordo eſt,
Inq; Deo rerum non uariat ſeries.
Æterno autori ſimul adſunt omnia ſemper,
Cum quo in factorum eſt ordine, quicquid erit.

DE PRINCIPALI RERVM OMNIVM CAVSA.

Voluntas Dei eſt prima, & ſumma cauſa omnium corporalium, ſpiritualiumq; motionum. Nihil enim fit uiſibiliter ac ſenſibiliter, quod non de inuiſibili, atq; intelligibili ſummi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in iſta totius creaturæ ampliſsima quadam, immenſaq; republica.

Principium Deus eſt mundi, quo cuncta mouentur,
Et quæ permittit, uel iubet, autor agit.
Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,
Æterni ſeruit legibus artificis.
Inq; ſuos fines procedit quæq; uoluntas,
Nec uarijs meritis arbiter æquus abeſt,
B *Corda regens, uires tribuens, peccata remittens,*
Mitis ſubiectis, implacidus tumidis:
Vt nec pœna malum quenquam, nec gloria iuſtum,
Suſcipiat, niſi cum laude, & bonore Dei.

DE FINIBVS BONORVM MALORVM'QVE.

Scire uolens, in qua rerum ſis parte locandus,
Diſcute, quid timeas, quid'ue ſit id, quod amas.
Nam cuncti hoc gemino naſcuntur fomite motus,
Reſpondentq; ſuis germina principijs.
Et quod quiſque bonum ſibi tempore duxit in iſto,
Hoc ſummi regis iudicio capiet.
Angelicos ciues & Chriſti in membra renatos,
Non trahat ad ueterem carnis origo hominem.
Multa quidem in noſtros mundus bona procreat uſus,
Et pleno tellus ſeruit opima ſinu.
Sed terræ hoſpitibus, cœli ſuper aſtra uocatis,
Virtutis palma eſt ſpernere blanda ſoli:
Et ſic præſentis ſpatium percurrere uitæ,

Ipſa peregrinis ne uia ſit laqueus. C
Nam declinantes pro ſummis ferre laborem,
Terrenorum auidos infima ſuſcipient.

DE INEFFABILI EXCELLENTIA DEITATIS.

Excedit ſupereminentia deitatis non ſolum uſitati eloquij noſtri, ſed etiam intelligentiæ facultatē. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur, & uerius eſt, quàm cogitatur. Non paruæ autem notitiæ pars eſt, ſi antè quàm ſcire poſſumus, quid ſit Deus, poſſumus ſcire quid non ſit.

Nulla quidem mens eſt mortali in corpore uiuens,
Quæ plena uideat cognitione Deum.
Sed miris operum ſignis oſtenditur autor,
Rectoremq́ ſuum condita quæq́ canunt.
Vnde licet fandi uires, animiq́ uigorem
Vincat, & excedat gloria, lausq́ Dei:
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
Et tanto oblectat ſuccubuiſſe bono.
Hinc fidei uirtus, hinc flamma oriatur amoris,
Quod latet, exercet, quod ſuperat, reparet.

DE SVPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI HVMILITATE. D

Diabolus ſuperbus hominem ſuperbientem ſeduxit ad mortem: Chriſtus humilis hominem obedientem reduxit ad uitam. Quia ſicut ille elatus cecidit, & deiecit conſentientem: ſic iſte humiliatus ſurrexit, & erexit credentem.

Letifer immodico naturæ elatus honore
Angelus, inde hominem ſubruit, unde ruit.
Sed Chriſtus miſerans deceptum fraude maligni,
In ſe illi ad uitam poſſe redire dedit,
Si caueat pactis hoſtis ſeruire ſuperbi,
Sectari & ſtudeat formam humilis domini.
Qui patris in deitate manens Deus omnicreator,
Verus de ſacra uirgine natus homo eſt.
Sic noſtrum aſſumens matris de corpore corpus,
Eſſet ut aſſumptæ carnis origo Deus:
In quo per lauacrum fidei uirtute renata
Cœleſte accipiet gens noua principium:
Nil hominis primi retinens, ſed plena ſecundi
Splendore in capitis glorificanda ſui.

DE VE

A DE VERA BEATITVDINE.

Omnes beati habent quod uolunt, quamuis non omnes qui habent, quod uolunt, continuò ſint beati. Continuò autem miſeri, qui uel non habent quod uolunt, uel id habent quod non rectè uolunt. Propior ergo eſt beatitudini uoluntas recta, etiam non adepta quæ cupit, quàm praua, etiamſi quod concupiuit obtinuit.

Non ſemper uerè eſt felix impleta uoluntas,
Cùm ſæpe iniuſtis ſint mala uota animis.
Recta igitur cupiens, etiamſi non ſit adeptus,
Perſiſtendo tamen uelle bonum, bonus eſt.
At prauus, quod fert animo, ſi non habet actu,
Tam miſer eſt, quàm ſi, quod cupit, obtineat.

QVID SIT ESSE CVM DEO.

Magna hominis miſeria eſt cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo enim eſt, ſine dubio ſine illo non eſt: & tamen ſi eius non meminit, eumq́ non intelligit, neque diligit, cum illo non eſt.

Maieſtate Dei concluditur omne quod uſquam eſt,
Qua ſine nil rerum ſtare, uel eſſe poteſt.
Huic homo ſi rectè famulatur, proximus hæret:
Si reſilit, miſero degit in exilio.
B *Omnia ſic dominus diſcriminat ordine iuſto,*
Quo ſint ſumma bonis, ima parata malis.

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

Diuinitas uerbi æqualis patri facta eſt particeps mortalitatis noſtræ non de ſuo, ſed de noſtro: ut & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de noſtro, ſed de ipſius.

Omnipotens genitor, natusq́, & ſpiritus almus
Vna in perſonis par tribus eſt deitas:
Quæ genus humanum proſtratum fraude maligni
Ad uitam hac fecit poſſe redire uia,
Naturæ ut noſtræ Chriſtus cauſæq́ redemptor
Mortalis fieret, non minuens, quod erat:
Perq́ habitum ſerui, uacuaret iura tyranni,
Et letum leto uinceret innocuo.* *immerito
Hinc uerbum carni inſertum, carnemq́ receptans,
Nec ſe confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis uirtute augente ſuperna,
Eſſet ut in uero lumine lumen homo.
Qui uires mortis per uitæ abſorbuit hauſtum.

Factum

Factum eſt æternum, quod fuit occiduum. C
Quiſquis conſilio æterno contraria ſentis,
Et uerbum in noſtra carne manere negas,
Diuinæ pietatis opus diſſoluere quæris,
Spe'q; ſua mundum diſpoliare cupis.
Nam quis uentura quenquam ſaluabit ab ira?
Quis'ue hominis primi crimine liber erit?
Si deitas uerbi non noſtræ eſt inſita carni,
Aut Chriſtus falſi corporis umbra fuit,
Qui genitus puer eſt intactæ uirginis aluo?
Quæ natura annis creuit, & aucta cibis?
In qua prole patrem mundi ſe credidit Abram?
Quæ'ue eius ſtirps eſt omnia ſanctificans?
Quod regale genus ſimul eſt, & pontificale?
Qui'ue idem Dauid filius, & dominus?
Peccati ſeruis, & mortis compede uinctis
Vnam eſt dignatus ferre redemptor opem.
Qui noſtri generis carnem cum morte receptans
Noſtra, hoſti, ut nobis uinceret, oppoſuit. D
Et carne exuta dominantem perculit hoſtem,
Vt caperet palmam præda uetuſta nouam.

QVO ODIO ODIENDI SVNT MALI.

Perfectum odium eſt, quod nec iuſtitia, nec ſcientia caret: id eſt, ut nec propter uitia homines oderis, nec uitia propter homines diligas. Rectè ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam, ut nec propter uitium natura damnetur, nec propter naturam uitium diligatur.

Recta uolens animus ſapiens, & amator honeſti,
Quoſdam odio dignos iudicat eſſe ſuo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
Naturam errantem diuidere à uitijs.
Sic generi indulgens proprio, ut peccata recidi
Optet, & ut damnet crimina, non homines.

DE LABORE FINGENTIVM MENDACIA.

Difficilia & laborioſa ſunt figmenta mendacij. Qui autem uerum uult dicere, non laborat. Quietiores enim ſunt boni, quàm mali: & abſolutiora ſunt uerba ueridicorum, quàm commenta fallacium.

Fallaces

A ¶ *Fallaces curis ſemper torquentur amaris,*
Et mala mens nunquam gaudia pacis habet:
Lubrica dum trepido mendacia plaſmate fingit,
Conſumens totum tempus in arte mali.
At ſimplex animus, commenti & liber iniqui,
Nil amat iniuſtum, nil gerit implacidum.
Sectator ueri potietur luce ſerena,
Eſt quoniam mendax, noxq́, dolorq́ ſibi.
¶ *Ad patriam uitæ noctis de ualle uocati*
Virtutum gradibus ſcandite lucis iter.
Arduus, atque arctus fert ad cœleſtia callis:
Deuexa ad mortem ducit, & ampla uia:
Qua fallax tumidi incedit ſapientia mundi,
Commentisq́ ſuis ludificata ruit.
Et mala corporei ſequitur dum gaudia ſenſus
Exulat à uero lumine cæca procul.
Nec falſarum habitu uirtutum ornata iuuatur,
Perdit mens ueri neſcia, quicquid agit.
B *Nouerit ergo Deum ſapiens, totisq́ medullis*
Diligat, inq́ ipſo ſe quoque amator amet.
Sit bonus, & iuſtus, ſit uerax atque benignus,
Sit forma, & ſpeculum, lux & imago Dei.
In Chriſto factus nouus, & iam carne uetuſta
Exutus, uilem mente relinquat humum.
Vt ſacri templi quacunque in parte locetur,
Magnum erit, in capitis corpore quicquid erit.

DE DIVINIS SCRIPTVRIS.

Bonæ ſunt in ſcripturis myſteriorum Dei profunditates, quæ ob hoc teguntur, ne uileſcant: ob hoc quæruntur, ut exerceant: ob hoc aperiuntur, ut paſcant.

Quamuis in ſacris libris, quos noſſe laboras,
Plurima ſint lector clauſa, & opaca tibi,
Inuigilare tamen ſtudio ne deſine ſancto,
Exerceant animum dona morata tuum.
Gratior eſt fructus, quem ſpes productior edit,
Vltro obiectorum uilius eſt pretium.

Oblectant adoperta etiam myſteria mentem,
Qui dedit, ut quæras: addet, ut inuenias. C

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cum ſudore ſanguineo dominus Ieſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore ſuo, quod eſt eccleſia, manaturas martyrum paſsiones.

Ferre parans Chriſtus pœnam, mortemq́; propinquam,
Inuictamq́; ſuis ingenerare fidem.
Cum prece ſanguineas fundebat corpore guttas,
Et precium mundi ſudor erat domini.
Nec crucis aſperitas poterat terrere uolentem,
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares ſanctis ſpondebat honores,
Orturis toto corpore martyribus.
Nam, cum ſacra ſeges terrarum impleuerit orbem,
Omnis ab hoc uno ſemine meßis erit.

DE SACRAMENTORVM PERCEPTIONE.

Sacramentum pietatis in iudicium ſibi ſumit indignus: bene enim eſſe non poteſt, male accipienti, quod bonum eſt. D

Magnum præſidium eſt ſacro libamine paſci,
Si cor participis crimina nulla premunt.
Nam geminat ſibimet peccati pondera quiſquis,
Quæ bona ſunt, ſumit, quæ mala, non refugit.

DE LAVDANDO DEVM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: ſi non minaretur, nulla eſſet correctio.

Qui laudat dominum de mundi conditione,
Et rerum in ſpeciem prædicat artificem,
Laudet & æternam mortem, flammasq́; minantem,
Et iuſti regis iudicium metuat.
Spes de promißis nihil ambigat, omne dabit rex,
Quod parat, & meritis gratia maior erit,
Si properent ſontes peccati abrumpere nodos,
Ante diem mortis, dum locus eſt ueniæ.

A DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia conuerſionis ad Deum nullis ſunt cunctationibus differenda, ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti indulgentiam promiſit, diſsimulanti diem craſtinum non ſpopondit.

Conuerti ad mores rectos, & uiuere ſanctè
In Chriſto meditans, quod cupit, acceleret.
Cedant uirtuti uanarum obſtacula rerum,
Ne perdat uoti tempora lenta fides.
Quid iuuat in longum cauſas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna ſalus?
Scimus correctis ueniam non eſſe negandam,
Sed nulli noſtrum eſt ultima nota dies.

DE TIMORE.

Omnia, quæ timentur, rationabiliter declinantur. Deus ſic timendus eſt, ut ab ipſo ad ipſum confugiatur.

Vtile prudenti eſt mundana aduerſa cauere,
Et quod uitandum eſt proſpiciat fugere.
Sed cùm peccati merito, manus omnipotentis
Omnia concludens arctat ubique reum,
B *Vnum profugium tutum eſt Deus ipſe timenti,*
A quo diſcedens, ne pereat, redeat.
Conuerti namque ad dominum certiſsima uita eſt,
Et pacem offenſi quærere ſola ſalus.
Qui terret, parcit: qui percutit, ipſe medetur.
Viuere uis? illi ſubdere, quem metuis.

DE VIRGINITATE.

Virginitas carnis, corpus intactum: uirginitas animæ, fides incorrupta.

Carnis uirginitas intacto corpore habetur:
Virginitas animæ eſt intemerata fides:
Qua ſine corporei nil prodeſt cura pudoris:
Sed mentis pietas auget utrunque bonum.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus noſtris habere ſuperflua probamur, ſi neceſſaria ſola retineamus. Nam uana quærentibus nihil ſufficit: & alienorum quodammodo retentor eſt, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Magnum peccatum eſt amor immoderatus habendi,

Et plus, quàm uitæ ſufficiat, cupiens. C
Nam quod nos ueſtit, quod paſcit, cura ſalutis,
Si uanis ſit mens libera, non onerat.
Si qua igitur ſuperant, quorum non indiget uſus,
Debilibus proſint, atque iuuent inopes.
Quiſquis enim cupidè non expedienda recondit,
Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

DE DIVITIIS.

In magna egeſtate ſunt q de iniquitate ſunt diuites, iuſtitiæ opes, & ſapiẽtię theſauros nõ habent. Qui aũt domino ſeruiũt, ea bona acquirũt, q̃ perire nõ poſſunt.

Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus,
Veris ſe miſerum neſcit egere bonis.
Nam quid erit, quod non momento temporis uno
Perdere mundana conditione queat?
Cui licet, aduerſis ceſſantibus, omnia parcant,
Lege tamen mortis ſit faciendus inops.
At bona iuſtorum nullis obnoxia damnis,
Hoſtes, furta, ignes, & mare non metuunt. D
Indemnis proprium ſeruat ſapientia cenſum,
Nec perdunt meritum paxq; fidesq; ſuum.
Omnis uirtutum ſemper ſubſtantia ſalua eſt,
Inuitis Chriſti munera nemo rapit.

DE VERA BONITATE.

Non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat, quod bonum eſt: Et parum eſt nemini nocere, niſi ſtudeas multis prodeſſe.

Dignus laude quidem eſt, uitam ſine crimine ducens,
Et quæcunque ſibi ſunt nocitura, cauens.
Sed non hoc pietas contenta eſt limite claudi,
Nec iuſtis, uetitis abſtinuiſſe, ſat eſt.
Maior cura boni eſt, fratrum releuare labores,
Et ferre optatum triſtibus auxilium.
Paſcere ieiunos, nudos ueſtire, ligatos
Soluere, diſcordes conciliare ſibi.
Et quæcunque homines miſeri ſolatia quærunt,
Hoc ut poſſibile eſt, promere corde pio:

A *Vt recti uerè cupidus, uereq́; benignus,*
Quæ mala ſunt, fugiat: quæ bona ſunt, faciat.

DE MALI IMPVNITATE.

Peccator cum peccat, non ideo à domino nõ uidetur, quia malæ agendis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur.

Gaudet tranſgreſſor, peccato impune potitus,
Si non infertur debita pœna reo,
Ceu nulla offendant hominum commiſſa Tonantem,
Aut aliqua excelſi notitiam lateant.
Sed uetitorum auidis grauior tunc ira timenda eſt,
Cum ſeſe remouent uerbera iuſtitiæ.
Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
Cui ſupera auxilium iam medicina negat?

DE GAVDIO RECTO.

Non poteſt unquam fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudium. Aeterna enim exultatio eſt, quæ bono lætatur æterno.

Felices uerè faciunt, ſemperq́; beatos
B *De uero, & ſummo gaudia nata bono.*
Nam mundi ex opibus breuis, ac peritura uoluptas
Edita perpetuæ ſemina mortis habet.
Non placeat uanis animum ſummittere rebus,
Peſtiferisq́; auidam mentem onerare cibis.
Cor mundum, & ſapiens fructu uirtutis alatur,
Et Chriſti in noſtro pectore regnet amor:
Quo ſemel impletus, nunquam uacuabitur illo:
Aeterna æterni flumina fontis erunt.

QVID HOMINEM DEO IVNGAT.

Deo, qui ubiq; eſt, non locis, ſed actionibus aut longinqui, aut proximi ſumus: quia ſicut ſeparat diſsimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

Ambitum mundi totum Deus implet, & ambit,
Nec præſens ulli deſinit eſſe loco:
A quo longinquus multum eſt, nimiumq́; remotus,
Quiſquis ſinceræ luce caret fidei:
Cuius ſi radijs depulſa nocte niteſcat,
Diuino impletus lumine lumen erit.

Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti C
Inuia, circuitu ſunt obeunda uago,
Vt poſſit rerum dominator, & autor adiri,
Quem templo in cordis mens pia ſemper habet.
A quo ut diſſimilis tetra in deſerta recedit,
Sic uitæ merito proximus eſt ſimilis.

QVO'D TOTA INFIDELIVM VITA PECCATVM SIT.

Omnis infideliũ uita peccatũ eſt;& nihil eſt bonum, ſine ſummo bono. Vbi enim deeſt agnitio æternæ,& incõmutabilis ueritatis,falſa uirtus eſt,etiã i optimis moribus.

Quamuis multa homini poſt uulnera prima ſuperſint,
Quæ uitam hanc faciant laudis habere decus:
Si tamen ingenio claro, & probitatis amori
Fons deſit, fidei ſubdita corda rigans,
Cunctarum frugum marceſſit inutile germen,
Nec fruitur uero lumine falſus honor.
Ignoratus enim Deus, & non credita uirtus,
Quæ uera ad ſummum prouehit arte bonum,
Non ſinit eniti regna ad cœleſtia mentem
Obſtructam uanis, occiduisque grauem. D
Perque omnes calles errat ſapientia mundi,
Et tenebris addit, quæ ſine luce gerit.

DE SABBATO.

Malè celebrat ſabbatum,qui à bonis operibus uacat: ociũ autem ab iniquitate debet eſſe perpetuum.Quia bona conſcientia non inquietum,ſed trãquillum facit.

Non recto ſeruat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his uetitum.
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos.
Omnia conueniunt tempora iuſtitiæ.
Nec corrumpuntur uirtutibus ocia ſancta.
Tantùm à peccatis libera corda uacent.

DE VERA LIBERTATE.

Libera ſemper eſt ſeruitus apud Deum:cui non neceſsitas ſeruit,ſed charitas.

Libertas nulla eſt melior, maior'ue poteſtas,
Quàm ſeruire Deo, cui bene ſeruit amor.
Abſque iugo poſita eſt ditionis amica uoluntas,
Quæ uiget affectu, non gemit imperio.

A DE SVPERBIA.

Quo primum uitio ſuperatus eſt homo,hoc ultimum uincit. Cum enim omnia peccata ſuperauerit,manet periculum,ne bene ſibi mens conſcia,in ſe potius,quàm in domino glorietur.

Qua primum in morte eſt homo pulſus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella peracta mouent,
Sublimes ut cùm palmas, clarasq́; coronas
Sumpſerit,atque hoſtem ſubdiderit pedibus,
Virtuti propriæ uelit aßignare triumphum,
Non domino,cuius munus,opusq́; fuit.
In quo uno ſemper ſuperat,qui non ſuperatur,
Quo dignante manum ſubdere,nemo cadit.
Ancipitis uitæ qui uis ſuperare labores,
Dilige,quod ſemper uerus amator habet.
Inſtant terrenis infeſta pericula rebus.
Feruent pro damnis prælia,proq́; lucris.
Et nihil eſt inter carnalia uota quietum,
Nec pax ſollicitis,nec modus eſt cupidis.
B *In ſolo eſt mens tuta Deo,quem linquere nolens,*
Nunquam erit æterno non opulenta bono.

DE ADVLATIONIS VITIO.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non ſolùm non metuitur reprehenſor,ſed etiam laudatur auditor.

Lingua aſſentatrix uitium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla ſit ut lapſo reparandæ cura ſalutis,
Blanditur ſonti dum maleſuaſus honor.
Libera ſit potius uox correctoris amici;
Serpere nec fibris cæca uenena ſinat.
Nec credens medici uerbis fallacibus æger,
Noxia laudatæ uulnera peſtis amet.

DE MARTYRIBVS NON BAPTIZATIS.

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti cōfeſsione moriuntur,tantum eis ualet ad abolenda peccata,quantū ſi abluerentur fonte baptiſmatis.

Si mundo moritur diuino fonte renaſcens,
Fitq́; nouus uita,qui ſepelitur aqua.

Fraudati non ſunt ſacro baptiſmate Chriſti, C
Fons quibus ipſa ſui ſanguinis unda fuit.
Et quicquid ſacri fert myſtica forma lauacri,
Id totum impleuit gloria martyrij.

DE VENIA.

Iuſtitia noſtra quamuis uera ſit propter uerum boni finem, ad quem refertur, tamen tanta eſt in hac uita, ut potius remiſsione peccatorum conſtet, quàm perfe-ctione uirtutum.

Magna quidem in multis eſt excellentia ſanctis,
Quorum animos ſuperi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur mala corporis ægri,
Et pugnam interius exteriora mouent,
Nunquam ita perfecto capitur uictoria bello,
Vera ut ſecurus pace fruatur homo.
Inter diſcordes motus contagia ſerpunt,
Ipſaq́; uirtutum gaudia uulnus habent,
Vt faciat notum longa experientia cunctis,
Non eſſe hoc plenam tempore iuſtitiam:
Ni dominus miſerando lauet delicta ſuorum, D
Et dans uirtutum munera, det ueniam.

DE CAVSIS INCOGNITIS.

In cognitis cauſis operũ diuinorũ nõ nihil nouimus, cum ſcimus nõ ſine ratione omnipotentẽ facere, unde infirmus humanus animus rationẽ nõ poteſt reddere.

Diuinorum operum ſecretas noſcere cauſas
Humanis non eſt poßibile ingenijs.
Nec nullo tamen intuitu ſpeculatur operta,
Qui, multa ut lateant, ſcit placuiſſe Deo.
In quo mens imbuta fide ſimul omnia diſcit,
Perq́; operum ſpeciem ſuſcipit artificem,
Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
Menſuris, numeris, ponderibusq́; ſuis.
Scrutari nec cura procax obſtruſa laboret,
Cui cuncta in Chriſto noſſe, & habere datur.

DE NON DESPERANDIS PECCATORIBVS.

Non eſt deſperandum de malis, ſed pro ipſis, ut boni fiant, ſtudioſius ſupplican-dum. Quia numerus ſanctorum de numero ſemper eſt auctus impiorum.

A *Vt morbo oppreſsis præſtanda eſt cura medendi,*
Donec in ægroto corpore uita manet:
Sic prauis multa uitiorum mole grauatis,
Sanctarum pietas eſt adhibenda precum,
Vt, dum poſsibile eſt mutari corda malorum,
Horreſcat noctis deuia lucis amor.
Conuerſisq́ nouam mentem det gratia Chriſti,
Qua fiunt homines iuſtificante boni.

DE QVAERENDIS PRAESIDIIS.

In tranquillitate pacis comprehendenda eſt doctrina ſapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoſcitur: nec facilè inueniuntur in aduerſitate præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita.

Dum non perturbant animum diſcrimina mundi,
Dumq́ diem pacis prælia nulla mouent,
Exercere fidem diuinis conuenit armis,
Conſilioq́ omnes anticipare minas.
Tranquillam, & curis uacuam ſapientia mentem
Imbuet, & placidi pectoris hoſpes erit.
B *Nam, quod non fuerit conceptum corde quieto,*
Acquiri in ſæuo turbine non poterit.

DE BONIS, QVAE NEMO AMITTIT INVITVS.

Poteſt homo inuitus amittere temporalia bona. Nunquam uerò niſi uolens perdit æterna.

Omne bonum mundo concretum, & tempore partum,
Quacunque amitti conditione poteſt.
Et quamuis damnis uigilanter cura reſiſtat,
Sæpe tamen proprijs diſpoliatur homo.
At bona, quæ uerè bona ſunt, nec ſine tenentur,
Semper habet, quiſquis ſemper habere cupit.
Nec uim ferre poteſt Chriſto ſubnixa uoluntas,
In quo perſiſtens omnia uincit amor.

DE REMEDIIS TRIBVLATIONVM.

Fideliter ſupplicans Deo pro neceſsitatibus huius uitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit utile, magis nouit medicus, quàm ægrotus. Si autem id poſtulat quod Deus præcipit & promittit, fiet omnino, quod poſcit. Quia accipit charitas, quod parat ueritas.

Inter mundanæ mala conflictantia uitæ,
Sæpe quidem domini corripitur populus.

Qui tempeſtatum uaria ſub clade laborant, C
Noſcant ſe iuſti ferre flagella Dei.
Atque ipſum toto gemitu, planctuq; precentur,
Vt, qua ſcit, miſeris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur æger,
Nec uero leges ipſe dabit medico.
Morbida rimetur penetralia dextra ſalutis,
Et depreſſa graui uiſcera peſte leuet.
Abſque dolore quidem nequeunt mala ſueta repelli,
Sed quod læſerunt dulcia, amara mouent.
Pœniteat morum, & uitijs uirtute fugatis,
Regnum peccati reſpuat aula Dei.
Ad ueniam tendunt iuſti pia uerbera regis.
Ira breuis rectis gaudia longa dabit.
Nunquam bella bonis, nunquam diſcrimina deſunt.
Et cum quo certet, mens pia ſemper habet.
Quæ carnem oblectant, ſancto ſunt noxia cordi.
Contra animi legem prælia corpus habet.
Pulſant exterius diuerſis motibus hoſtes. D
Intus ciuile eſt, & ſociale malum.
Vt poſsit mundi illecebris, uitijsq; reſiſti,
Vis eſt corporei mortificanda hominis.
Sed quæ mens recto famulam ſub iure tenebit?
Edomitæ ut regnet carnis in officijs?
Excelſo niſi quæ ſeruit bene ſubdita regi,
Vnde eſt facta uolens, fiat ut inde ualens?

NVLLAM MALI ESSE NATVRAM.

Omnia per uerbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Cum itaq; uniuerſæ naturæ per uerbum Dei factæ ſunt, iniquitas per ipſum facta non eſt. Quia iniquitas nulla ſubſtantia eſt, & peccatum non natura eſt, ſed uitium naturæ, id appetentis, quod non eſt ordinis ſui.

Per uerbum omnipotens Deus omnia condidit unus,
A quo natura eſt nulla creata mali.
Et quod non fecit diues ſapientia uerbi,
Non habet in rerum conditione locum.
Nulla igitur uitijs ſubſtantia, nullaq; uita eſt,
Quæ uegetet corpus, materiamq; ſuam.

A *Sed cum libertas diſcedit ab ordine recto,*
Nec ſeruant proprium, quæ bona ſunt, modulum,
In culpa, & uitio eſt uagus in contraria motus,
Fitq; malum ueram deſeruiſſe uiam.
In quam ſi toto properet quis corde reuerti,
Nullus neglecti limitis error erit.
Totaq; debenti peccati pœna peribit,
Condita in integrum reſtituente Deo.

DE PETITIONIBVS CONTRARIIS DEO.

Deus, cum aliquid male poſcitur, dando iraſcitur, non dando miſeretur.

Cùm Deus effectum precibus non præſtat iniquis,
Multum concedit, quòd nocitura negat.
Errantes uoto non uult delinquere facto.
Iratus ſineret, quod prohibet placidus.
Diſcat felici ſupplex gaudere repulſa:
Incipiatq; animo pellere, quod uoluit.
Parcentemq; Deum noſcat ſibi, cùm ruiturus
Non exaudiri, ne rueret, meruit.

B

DE IVDICIIS DEI.

Nullo modo iudicijs hominum comparanda ſunt iudicia Dei, quem non dubitandum eſt eſſe iuſtum, etiam quando facit, quod hominibus uidetur iniuſtum.

Iudicium humanum, quod falli ſæpe neceſſe eſt,
Non ſemper recipit regula iuſtitiæ.
At domini in cunctis æqua eſt, uerax q; poteſtas,
Aſpectum cuius nulla remota latent.
Talis laudetur iudex, timeatur, ametur,
Qui uerè iuſtus permanet, atque bonus:
Aduerſos reuocans, conuerſis cuncta remittens,
Atque malis ueniam dando bonos faciens.
Non ergo audacter mens ueri neſcia culpet,
Quod placuit ſummi iudicis arbitrio.
Sed ſubdat ſeſe iuſto ignorantia regi,
Qui nunquam, quæ ſunt non bona, uelle poteſt.

DE COHIBENDA IRA.

Nulli iraſcenti ira ſua uidetur iniuſta: unde ab omni indignatione citò redeundum eſt ad manſuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facilè in eius odium tranſit, cui non celeriter ignoſcitur.

Nemo ſuæ mentis motus non æſtimat æquos. C
Quodq́; uolunt homines, ſe bene uelle putant:
Vnde animus celeri pace eſt reuocandus ab ira,
Ne robur ſæuis tempora dent odijs.
Offenſas ſibimet parcentia corda remittant.
Nam nemo eſt, qui non indigeat uenia:
Quam noſtri memores, mundi inter uana uiciſſim
Omnibus in cauſis, & damus, & petimus.
¶ *Cultor iuſtitiæ, & diuinæ pacis amator,*
Quem uocat ad ſummum uita beata bonum,
Scandere conſtanter dextros adnitere calles,
Deſpiciens læuæ noxia plana uiæ.
Tutius eſt duros mundi tolerare labores,
Infeſtiq́; hoſtis prælia ſæua pati.
Quàm uictum officijs animum ſubmittere blandis,
Captaq́; ſeruili ſubdere colla iugo.
Tempore in occiduo non longi eſt uſus honoris,
Et celeri lapſu gaudia falſa fluunt.
Finem igitur proprij ſapiens ſpeculabitur æui, D
Et uia, qua currit, quò ferat, aſpiciet.
Nam mundo innexis pars eſt cum principe mundi.
At ſeruis Chriſti gloria Chriſtus erit.
¶ *Corporeos inter ſenſus, moribundaq́; membra,*
Multa animus patitur carnis ab hoſpitio:
Quæ uitæ, de qua uiuit, contraria quærens,
Legem uult mentis ſoluere lege ſua.
Sed prudens præſul famulam frænare rebellem
Aeterni regis diſcat ab imperio:
Et uerum accipiens ſupero de lumine lumen,
Noctem peccati cordis ab æde fuget.
Nam quæ cuncta Deus bona condidit, ipſaq́; noſtri
Exilij regio eſt pulchra decore ſuo.
Auditus, uiſus, guſtus, contactus, odorq́;,
Præberi gaudent undique, quod placeat.
Fitq́; nocens homini præſentis temporis uſus,
Si captum blandis inferiora ligant.
Mens igitur ſapiens ſuperas adnitere ad arces,

A Et ſummis fieri ſueſce beata bonis.
Delitias iam nunc promiſsi concipe regni,
Virtute, atque fide, quod cupis eſſe, tene:
Ne'ue ad ſpem dubiam fruſtra te currere credas,
Naturæ in Chriſto proſpice liba tuæ.
A' quo ſuſceptum ſi te non ambigis eſſe,
Totus homo in capitis corpore ſemper eris.
Tantum ut iuſſa uelis nutu obſeruare docentis,
Qui, quod ait uerbo, præuenit auxilio.
¶ In deitate gradus, menſura, & tempora non ſunt,
Et quod idem eſt, maius non habet, atque minus.
Corporeæ moles longe, formæq́; recedant,
Virtus ſumma caret finibus, & ſpatijs:
Quod pater, hoc uerbum patris eſt, ſimul hoc utriuſque
Spiritus, hic Deus eſt unus, & una fides.
Per quam uerorum ſpes non incerta bonorum
Sublimem ignito ſcandit amore uiam:
Et prægustata ſuperi dulcedine roris,
B Doctrinis paſci gaudet apoſtolicis.
Tu, qui ergo indignas non uis incurrere curas,
Innecti uanis, occiduisq́; caue.
Mortalis uitæ breuitas non multa requirit,
Paucorum exigui temporis uſus eget.
¶ Eſſe uolens, gaudere optans, ſcire abdita quærens,
Vt te non teneant infima, ſumma pete.
Delectare Deo rege, in cœleſtibus eſto,
Et quæ ſpe ſequeris, credita amore tene.
Nulla in te maneant hominis ueſtigia primi,
Nec formam ueteris geſtet imago noui.
Exulta agnoſcens te uerbi in carne renatum,
Cuius ſi pars es, pars tua Chriſtus erit.
Qui, ne damnandi * legeres mala gaudia mundi, *gereres
Promiſſum ad regnum ſe tibi fecit iter.
¶ Cum pater in uerbo ſit ſemper, & in patre uerbum,
Sitq́; idem uerbi ſpiritus, atque patris,
Sic de perſonis tribus eſt tibi non dubitandum,
Vnum, ut docta fides, confiteare Deum.

Corde

Corde patris genitum creat, & regit omnia uerbum, C
Nec tamen eſt aliquid, quod ſine patre gerat.
Vnus enim amborum motus, ratio una uolendi eſt.
Par uirtus, idem ſpiritus, unus amor.
¶ Sic Deus eſt magnus, de ſe ualet, & manet in ſe,
Cui ſummum & proprium eſt, ſemper id eſſe, quod eſt.
Splendet enim uerum uero de lumine lumen,
Vt genitum agnoſcens nouerit ingenitum.
Vna trium deitas, una eſt eſſentia ab uno.
Idem eſt & uerbi ſpiritus, atque patris.
Nullum opus abiunctum. nulla eſt non æqua poteſtas,
In cunctis unum ſunt tria principium.
¶ Cum pia mens in laude Dei ſuperata labores,
Gaude, quod tantum te bene uincit opus.
Teq; aliquid ſuperi cognoſce hauſiſſe uigoris,
Si tibi non ſatis eſt, quod cupis, atque ſapis.
Quære bonum ſine fine, bono & perſiſte reperto,
Quærere non habeant talia uota modum.
Nam qui ſe nullo iam munere credit egere, D
Creſcere non cupiens, perdit adepta tepens.

Metrum anacreontium, quod & colopon dicitur, recipit anapæſtum, duos iambos, & unam ſyllabam, ut, ăgĕ ĭăm, prĕcōr, mĕā, rum.

Agè iam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam, breuemq; uitam
Domino Deo dicemus.
Celeri uides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragiliſq; membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne, quod tenemus,
Neque fluxa habent recurſum.
Cupidas, uagaſq; mentes
Specie trahunt inani.
Vbi nunc imago rerum?
Vbi ſunt opes potentum?

A *Quibus occupare captas*
Animas fuit uoluntas?

¶ *Qui centum quondam terram uertebat aratris,*
Aeſtuat, ut geminos poſſit habere boues.
Vectus magnificas carpentis ſæpe per urbes,
Rus uacuum feſſis æger adit pedibus.
Ille decem celſis ſulcans maria alta carinis,
Nunc lembum exiguum ſcandit, & ipſe regit.
Non idem ſtatus eſt agris, non urbibus ullis,
Omniaq; in finem præcipitata ruunt.
Ferro, peſte, fame, uinclis, algore, calore,
Mille modis miſeros mors rapit una homines.
*Vndique bella fremunt, * hominis furor excitat, armis* *al's: omnis furor haſitat armis.
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuſo ſæuit diſcordia mundo.
Pax abijt terris, ultima quæque uides.
Et ſi concluſo ſupereſſent tempora ſeclo,
Vt poſſet longos mundus habere dies,
B *Nos tamen occaſum noſtrum obſeruare deceret,*
Et finem uitæ quemq; uidere ſuæ.
Nam mihi quid prodeſt, quòd longo flumina curſu
Semper inexhauſtis prona feruntur aquis?
Multa quòd annoſæ uicerunt ſecula ſyluæ,
Quodq; ſuis durant florea rura locis?
Iſta manent, noſtri ſed non manſere parentes:
Exigui uitam temporis hoſpes ago.
Non ergo ſumus hic nequicquam in ſecula nati,
Quæ pereunt nobis, & quibus occidimus:
Sed uitam æternam uita ut mereamur in iſta,
Vt ſubeat requies longa labore breui.
Et tamen iſte labor ſit fortè rebellibus aſper,
Ac rigidas leges effera corda putent:
Non tamen hæc grauis eſt manſueto ſarcina dorſo:
Nec lædit blandum mitia colla iugum.
¶ *Tota mente Deus, tota ui cordis amari,*
Præcipitur, uigeat cura ſecunda hominis.
Quod ſibi quis nolit fieri, non inferat ulli,

Vindictam læſus neſciat exigere. C
Contentus modicis, uitet ſublimis haberi.
Sperni non timeat, ſpernere non libeat.
Parcus, uera loquens, & mente, & corpore caſtus,
Inſontem uitam pacis amator agat.
*De * proprio cunctis, quos cernit egere, benignus.*
Non ſua, non cupiat: quæ ſua ſunt, tribuat.
¶ Quid rogo mandatis durum cenſetur in iſtis?
Aut quid erit, quod non poßit obire fides?
Qui credunt ſacros uerum cecinisse prophetas,
Et qui non dubitant uerba manere Dei,
Qui Chriſtum paſſum pœnas crucis, ultima mortis,
In toto excelſi patris honore uident,
Quiq; ipſum multa cum maieſtate tremendum,
Expectant pingui lampade peruigiles,
His ſordent terrena, patent cœleſtia, nec ſe
Captiuos ſeruos temporis huius agunt.
Non illos fallax cepit ſapientia mundi,
Nec curas ſteriles inſeruere polis. D
Imperia, & faſces, indocti munera uulgi,
Quasq; orbis ſcelerum ſemina fecit opes,
Calcarunt ſancta cœlum ambitione petentes
Suffragijs Chriſti, & plauſibus angelicis.
Nec labor hos durus uincit, nec blanda uoluptas.
Quærere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
¶ Omnia non Chriſti, qui Chriſti eſt, odit, in illo
Se ſtatuens, in ſe qui gerere optat eum.
Ille Deus cœli, rerum, terræq; creator,
Me propter ſacra uirgine natus homo eſt.
Flagris dorſa, alapis maxillas, ora ſaliuis
Præbuit, & figi ſe cruce non renuit.
Non ut tanta Deo quicquam patientia ferret,
Cuius nec creſcunt, nec minuuntur opes:
Sed quod erat uictum in me, ut ſuperaret in illo,
Factus ſum Chriſti corporis, ille mei.
Me geßit moriens, me uicta morte reſurgens,
Et ſecum ad patrem me ſuper aſtra tulit.

* al: Et proprio paſcat loculo quos norit egentes

Quid

A *Quid nam igitur tanta pro ſpe tolerare recuſem?*
Aut quid erit, quod me ſeparet à domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea uiſcera tortor,
Effugient pœnas membra ſoluta tuas.
Carcere ſi cæco claudar, nectarq; catenis,
Liber in exceſſu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret ceruicem abſcindere lictor,
Impauidum inueniet mors cita, pœna breuis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus una eſt.
Sperno famem, domini ſit mihi ſermo cibus.
Nec tamen iſta mihi de me fiducia ſurgit,
Tu das Chriſte loqui, tuq; pati tribuis.
In nobis nihil audemus, ſed fidimus in te,
Quos pugnare iubes, & ſuperare facis.
Spes igitur mea ſola Deus, quem credere uita eſt,
Qui patriæ ciuem me dedit alterius.
Sorte patrum occiduum iuſſus tranſcurrere mundum,
Sub Chriſti ſacris aduena miles eo.
B *Nec dubius me iure breui terrena tenere,*
Sic utar proprijs, ceu mea, non mea ſint.
Non mirabor opes, nullos ſectabor honores,
Pauperiem Chriſto diuite non metuam.
Qua ſtetero aduerſis, hac utar mente ſecundis:
Nec mala me uincent, nec bona me capient.
Semper agam grates Chriſto, dabo ſemper honores.
Laus domini uigeat ſemper in ore meo.
Tu modò fida comes mecum iſti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.
Sollicita elatum cobibe, ſolare dolentem.
Exemplum uitæ ſimus uterque piæ.
Cuſtos eſto tui cuſtodis, mutua redde.
Erige labentem, ſurge leuantis ope.
Vt caro non eadem tantum, ſed mens quoque nobis
Vna ſit, atque duos ſpiritus unus alat.

FINIS EPIGRAMMATON
D. PROSPERI.

De Prouidentia diuina C

D. PROSPERI OPVSCVLVM.

PROLOGVS.

MAXIMA pars lapſis abijt iam menſibus anni,
Quo ſcripta eſt uerſu pagina nulla tuo.
Quæ tam longa tibi peperere ſilentia cauſæ?
Quiſue dolor mœſtum comprimit ingenium?
Quanquàm & iam grauibus non abſint carmina curis,
Et proprios habeant triſtia corda modos:
Ac ſi te fracti perſtringunt uulnera mundi,
Turbatumq; unà ſi rate fert pelagus,
Inuictum deceat ſtudijs ſeruare uigorem:
Cur manſura pauent, ſi ruitura cadunt? D
O felix cui tanta Deo tribuente facultas
Contigit, ut tali tempore liber agat:
Quem non concutiat uicina ſtrage ruina,
Intrepidum flammas inter, & inter aquas.
Nos autem tanta ſub tempeſtate malorum
Inualidi paſſim cædimur, & cadimus.
Cumq; animum patriæ ſubijt fumantis imago,
Et ſtetit ante oculos quicquid ubique perit,
Frangimur, immodicis & fletibus ora rigamus:
Dumq; pios agimus, uertimur in querulos.
Nec parcunt quidam turbatam inceſſere mentem,
Linguarum & iaculis ſaucia corda petunt.
Dic (aiunt) cauſas, qui rerum, hominumq; labores
Arbitrio credis ſtare, regiq; Dei:
Quo ſcelere admiſſo, pariter periere tot urbes:
Tot loca, tot populi, quid meruere mali?
Si totus Gallos ſeſe effudiſſet in agros
Oceanus, uaſtis plus ſupereſſet aquis.

Quòd

A *Quòd ſanè deſunt pecudes, quòd ſemina frugum,*
Quodq́ue locus non eſt uitibus, aut oleis:
Quòd fundorum ædes uis abſtulit ignis, & imbris,
Quarum ſtare aliquas triſtius eſt uacuas.
Si toleranda mali labes heu cæde decenni,
Vandalicis gladijs ſternimur & Geticis.
Non caſtella petris, non oppida montibus altis
Impoſita, aut urbes amnibus æquoreis:
Barbarici ſuperare dolos atque arma furoris
Eualuere omnes, ultima pertulimus.
Nec querar extinctam nullo diſcrimine plebem,
Mors quoque primorum ceſſet ab inuidia.
Maiores anni ne forte, & nequior ætas,
Offenſo tulerint, quæ meruere Deo:
Quid pueri inſontes? quid commiſere puellæ?
Nulla quibus dederat crimina uita breuis.
Quare templa Dei licuit popularier igni?
Cur uiolata ſacri uaſa miniſterij?
B *Non honor innuptas deuotæ uirginitatis,*
Nec texit uiduas relligionis amor.
Ipſi deſertis qui uitam ducere in antris
Suerant laudantes nocte dieq́ue Deum,
Non aliam ſubiere necem, quàm quiſque prophanus:
Idem turbo bonos ſuſtulit, atque malos.
Nulla ſacerdotes reuerentia nominis almi
Diſcreuit miſeri ſupplicijs populi:
Sic duris cæſi flagris, ſic igne peruſti,
Incluſæ uinclis ſic gemuere manus.
Tu quoque puluereus plauſtra inter, & arma Getarum
Carpebas duram non ſine faſce uiam.
Cùm ſacer ille ſenex plebem, uſta pulſus ab urbe,
Ceu paſtor laceras duceret exul oues.
Verùm hæc ſub belli ſileantur turbine geſta,
Confuſis quoniam non fuit ordo malis.
Forte etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
Arbitra dignetur cernere cura Dei.
Si cunctos annos ueterum recolamus auorum,

Et quicquid potuit noſtra uidere dies, C
Maximus iniuſtis locus inuenietur in orbe,
Oppreßis autem pars propè nulla bonis.
Qui fuerit uiolentus, atrox, uerſutus, auarus,
Cuius corde fides ceſſerit, ore pudor,
Hunc omnes mirantur, amant, reuerentur, honorant:
Huic ſummi faſces, huic tribuuntur opes.
Quòd ſi quis iuſtus caſtam, & ſine crimine uitam
Dißimili ſtudio ducere maluerit:
Hic inhonorus, inops, odium iuuenumq; ſenumq;,
In totis mundi partibus exul agit.
Impius exultat maturis integer annis:
Carpere non ceſſant ulcera dira pium.
Falſa ualent in iudicijs, & uera laborant:
Inſontes ſequitur pœna, ſalusq; reos.
Ignorata pijs illudit adultera ſacris:
Blaſphemus templi limina tutus adit.
Quæ ſi cura Dei celſa ſpectaret ab arce, D
Resq; ageret noſtras ſub ditione ſua,
Aut non effugerent ultrices crimina pœnas,
Aut uirtus terris ſola reperta foret.
Talia cùm facilis uulgi ſpargantur in aures,
Quàm multis rudibus lingua maligna nocet?
Nec tantus dolor eſt Scythicis conſumier armis,
Quantus ab infidis cordibus iſta ſeri.
Prome igitur ſanctis cœleſtia tela pharetris,
Et medicis hoſtem confice uulneribus.
Forte aliqui poterunt errorum euadere noctem,
Inq; uiam uiſa luce referre pedem.
Ac ne ſermo moram patiatur ab impare uerſu,
Heroi numeris porrige pentametrum.

A *ISTA quidem melius diuinis edita libris*
Cognoſcenda forent, ubi legis in æquore aperto
Promptum eſſet uentis dare libera uela ſecundis.
Sed quoniam rudibus metus eſt intrare profundum,
In tenui primùm diſcant procurrere riuo,
Quà iacet extremo tellus circundata ponto,
Et quà gens hominum diffuſa eſt corpore mundi.
Seu noſtros annos, ſeu tempora priſca reuoluas,
Eſſe omnes ſenſere Deum: nec defuit ulli
Autorem natura docens: & ſi impius error
Amiſit, multis tribuens, quod debuit uni.
Innatum eſt cunctis, genitorem agnoſcere uerum.
Hic autore carens, & tempore permanet idem
Semper, & immenſum nec ſecula nec loca claudunt.
Hic nullis mundi cauſis extantibus, in ſe
Quicquid uellet habens, cùm uiſum eſt omnia ſolus
Condidit ut uoluit, formas, numeroſq́, modoſq́,
Et genera, & uitas, ſtatuens & ſemina rebus.
B *Quicquid ineſt cœlo, quicquid terræq́ mariq́,*
Quicquid quocunque eſt in corpore, ſiue animatum
Siue expers animæ, calida, humida, frigida, ſicca,
Vno extant autore Deo: qui diuite uerbo
(Quod Deus eſt) rerum naturas, atque elementa
Protulit, & ſummis opifex intentus & imis.
Quòd uerò aduerſis compugnant condita cauſis,
Atque alijs alia obſiſtunt: contraria diſcors
Omnia motus alit: dumq́ illi occurritur illo:
Vitalem capiunt cuncta exagitata uigorem:
Quæ uel pigra ſitu, uel prono lubrica lapſu,
Aut curſu inſtabili, ſtabili aut torpore perirent.
Mollia ſic duris, ſic raris denſa reſiſtunt,
Et liquidis ſolida, & tardis uelocia, claro
Obſcurum obiectum, & dulci contendit amarum.
Nec mihi fas dixiſſe aliquid non ritè creatum:
Aut ullas auſim mundi reprendere partes:
Cum ſator ille operum teneat momenta ſuorum,
Et carptim uarios in totum temperet uſus.

Denique quicquid obeſt, aut cauſa, aut tempore uerſo C
Prodeſt: & gemino ſubſiſtunt cuncta periclo.
Frigora perpeſſus, ſolem cupit: uſtus ab æſtu,
Inter Hyperboreas mauult algere pruinas.
Iniuſto pluuiam metuit ſub faſce uiator:
Quam poſcit uotis ſitienti ruſticus agro.
Cæruleos angues timor iſti eſt uiſere: at illi
Intrepida excoctis oneratur menſa chelydris.
Quòd ſi forte lupos, lyncasq;, urſosq; creatos
Diſplicet, ad Scythiæ proceres, regesq; Getarum
Reſpice: queis oſtro contempto, & uellere Serum,
Eximius decor eſt tergis horrere ferarum.
Singula ſectari longum eſt: ſed munere Chriſti
Scire datum quod alit tellus, quod in æquore uiuit,
Quicquid in arboribus, quicquid uariatur in herbis,
In laudem autoris, certis ſubſiſtere cauſis:
At quæ ſola nocent, eadem collata mederi.
Eſt igitur Deus: & bonus eſt: & quicquid ab illo
Effectum eſt, culpa penitus uacat, atque querela. D
Omnem autem hanc molem mundi qui condidit ipſe,
*horum *Et regit. utq; nihil non * ortum ſumpſit ab illo:*
Sic nihil eſt quod ſtare queat factore remoto.
Nam qui pigra Deo dant otia, credo uerentur
Ne curæ intentum uigiles, duriq; labores
Conficiant: & tanta ſimul non explicet unus.
O merſi in tenebras, diuiniq; ignis inanes,
Et plus corporeis oculis, quàm mente uidentes:
Qui ueſtræ æternum naturæ & conditioni,
Audetis conferre Deum. cui ſi quid amatis
In laudem praui adijcitis, ueſtrisq; beatum
Creditis eſſe bonis, aut ulla incommoda ferre.
An quia cum magnas urbes, populosq; tenetis
Sub ueſtro imperio, miſerum eſt inſomnibus ægram
Partiri curis in multa negotia mentem?
Cumq; graues trepidis incumbant undique cauſæ,
Non fert urgentes induſtria uicta labores.
Et ſi animis ægris depulſa eſt ſollicitudo,

Blanda

A *Blanda uoluptatem requies creat otia nactis.*
De domino hoc ſentire pium eſt, quem ſemper eundem
Nil grauat, ex toto nil occupat. effluit ætas
Ac uenit, & ſpectant genita & gignentia finem.
Ille manet ſimul acta tenens, & agenda: futuris
Vlterior, tum præteritis prior: omnibus unus
Præſens: & ſolus ſine tempore, tempora condens.
Vtq; æui ſpatia ac numeros præcedit & exit,
Sic nullo immenſus cohibetur fine locorum.
Nilq; adeo eſt magnum, quod non certus modus arcet:
Et cœlum, & terras, & totum denique mundum
Limes habet: meta eſt altis, & meta profundis:
Sed nuſquam non eſſe Dei eſt: qui totus ubique,
Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
Hæc igitur uis ſola poteſt moderamina rerum
Diuidere, & placidis eadem perſiſtere curis:
Quam non effugiant cita, nec remorantia tardent:
B *Quæ nunquam ignara, nunquam longinqua, nec ullis*
Translata accedens regionibus, abſit ab ullis:
Nec dignoſcendis egeat manifeſta doceri.
Hæc teſtis rerum tacita audiat, abdita cernat:
Det uitas, adimatq; datas, pereuntia ſaluet,
Deiecta attollat, premat ardua, proroget annos,
Et minuat, mutet corda, & peccata remittat.
Sed qui uirtutem concedunt omnipotenti,
Fortè uoluntatem demant: & magna regentem,
Curam hominis renuiſſe putent, in tempora nati
Exigua, & uaria ſub tempeſtate relicti.
Quò uos ſponte iuuat cadere? oblitosq; parentis
In pecudum genus, & ſortem tranſire ferarum?
Incomperta latent naturæ exordia noſtræ,
Aut ſpem propoſitam in Chriſto, præſentia turbant.
Parcite ſublimes æternæ gentis honores
Degeneri uiolare metu: potiusq; relictum
Immortale decus, ſuperato apprendite cœlo.
Nota uia eſt, Chriſto cunctis reſerante magiſtro,
Qui uocat, & ſecum nos deducturus, & in ſe.

Ac ne

Ac ne uaniloqui ſpondere incerta putemur, C
Res monet à primis aperire parentibus ortum
Humani generis: cauſasq́ꝫ euoluere uitæ
Amiſſæ, & rurſus Chriſto donante receptæ.
Diſpoſitis rebus, totum iam conditor orbem
Fecerat, & pulchra uernabat origine mundus.
Iam ſol dimenſis in tempora curſibus ibat,
Lunaq́ꝫ cum ſtellis præbebat lumina nocti:
Iam pecudes tellus, iam piſces pontus alebat,
Et liquidum uolucres innabant aëra pennis:
Sed quod diuina poſſet ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus autor
Hoc homini ſpeciale decus. cumq́ꝫ omnia uerbo
Conderet, hunc manibus, quò plus genitoris haberet,
Dignatur formare ſuis. ſubſtantia duplex
Iungitur, inq́ꝫ unam coëunt contraria uitam.
Nanque anima ex nullis, ut cætera, gignitur: expers
Interitus, niſi quòd domino cruciabilis uni eſt.
Et rea, ferre poteſt pœnam, ſub nomine mortis, D
Terrenamq́ꝫ illapſa domum, dat uiuere ſecum
Conſortem, & pariter diuinum haurire uaporem.
Nec quia diſsimilis rerum natura duarum eſt,
Diſpar conditio eſt: manet exitus unus utrunque,
Seu potior iuri ſubdatur poſterioris,
Seu ſe maioris uirtuti infirmior æquet.
Eſt etenim ambarum uinci, eſt & uincere poſſe:
Proficere, & minui: regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine cauſæ
Naſcendi attulerint, aut ulla externa creatos
Vis premat, ignarosq́ꝫ agat in diſcrimina morum:
Sed quia liber homo, & ſapiens, diſcernere rectis
Praua poteſt, in ſe intus habens diſcrimina rerum,
Iusq́ꝫ uoluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipitis cæca inter prælia uitæ,
Non de ſe tumeat: ſed uotis tuta modeſtis,
Inde putet totum poſſe, unde accepit & eſſe.
Inſita ſic nobis patriæ uirtutis imago eſt,

Longo

A *Longo iuſtitiæ quæ multum exercita cultu*
Ceu ſpeculo lumen diuinum imitata referret.
Cumq; bonis poſitum tranſiſſet in artibus æuum,
Aeternam uictrix arcem manſura teneret.
Totaq; res effecta Dei, iam nulla ſubiret
Prælia, nec trepidè ſecum decerneret in ſe:
Nec uellet, quod mox nollet, uoluiſſe, timere,
Ignorare, optare, pati iam neſcia: nullis
Creſcere egens cumulis, nulliſq; obnoxia damnis.
Et quò promiſsis adſit fiducia magnis,
Ac ſpes propoſitæ ſit non incerta coronæ:
Munere præſentis uitæ, documenta futuræ
Sumit homo, & dandis confidere diſcit adeptis.
Huic cœli uolucres, & cuncta animalia terræ
Subiecta: & piſces quos nutrit pontus & amnes.
Huic Solis, Lunæq; uices, & ſydera noctis
Noſſe datum: numeriſq; dies comprendere & annos:
Scire poteſtates herbarum, & nomina rebus
B *Indere: & ingenium uarias augere per artes.*
Hunc potiorem unum cunctis ſpirantibus, uni
Subiectum ſeruire Deo: nec corporea ui,
Sed rationis ope, præfortibus imperitare.
Quòd ſi quis non totus homo hæc extendere uerbis
Me putat, & nondum ſeſe cognouit in iſtis:
Audiat à primis diſtare parentibus actum
Per delicta genus, multa & rubigine morum
Corrupti exiguum ſemen ſupereſſe uigoris.
Viq; ſuæ tantum naturæ diſcat honorem,
In ſummum ſancti generis redeat caput, & ſe
Aeſtimet à manibus domini, afflatuq; regente:
Qualis Adam, nondum terram damnatus in iſtam,
Et liber culpæ paradiſi diuitis orbem
Cultarum locuples uirtutum fruge tenebat.
Cui cùm tanta Deus largitus dona fuiſſet,
Viperei populi princeps inuidit, & alta
Deiectus regione poli (quia ſumma teuere
Non niſi pura poteſt bonitas) maiora nocendi

Concepit

Concepit uerſo mutatus corde uenena. C
Qui poſſeſſorem tantarum delitiarum
(Mandato excluſum quia nouerat arbore ab una)
Perpulit à uetitis pomum decerpere ramis,
Queis inerat recti & praui experientia maior
Tunc ditione hominis: quia nondum acceperat hanc uim,
Qua poſſet uitanda ſuo ſine noſſe periclo.
His illata dolis, hoc crimine nata ſubegit
Mors hominem, culpa in cunctos manante minores.
Quæ ſemel antiqua pulſos uirtutis ab arce,
Non uno tantum transfuſo errore parentum
Implicuit: ſed cum populis naſcentibus aucta,
Multiplicem lata porrexit ſtrage ruinam.
At quanquam immiſſa regnaret morte peremptos,
Nulla tamen placitos domino non edidit ætas:
Cunctaq; diuerſos habuerunt ſecula iuſtos.
Quos licet ob meritum uitæ bona multa manerent,
In mortem uitiata tamen natura trahebat,
Non prius à primi uinclo abſoluenda parentis, D
Quàm maieſtate incolumi generatus in ipſa
Deſtrueret leti cauſas & ſemina CHRISTVS.
Cuius perpetuam cunctis aſsiſtere curam
Promptum eſt exemplis ab origine noſſe petitis.
Non latet hanc ſanctis onerans altaria ſacris
Iuſtus Abel, qui primitijs ouium grege lectis
Conuertit domini ſyncera in munera uultum.
Nec fallit ſpecie deuota relligionis
Dona Chain reprobanda dicans. cui uirus amarum
Inuidia in fratrem ſuccenſo felle coquebat.
Nec reuocare ferum dominus ſermone benigno
Abſtinuit: quantumq; nefas ſtrueretur ab ipſo
Ingeſsit, formamq; dedit, qua uincere ſeſe
Poſſet, & inſanæ regnaret fortior iræ.
Sed concepta ſemel facinus crudele peregit
*Impietas, ſcelere immenſo primordia mundi **
At nunquid placitum ſibi iuſtum à cæde nefanda
Non potuit ſeruare Deus? ſed finis acerbi

A *Occaſum, potior uita, & tribuenda corona,*
Immodico æterni ſuperabant pondere honoris.
Quid? cum uiuentem de terris tranſtulit Enoch,
Spernebat terrena Deus? namq; omnibus illud
Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
Spemq; inconcuſſam caperet ſubſtantia carnis.
Sic alio poſt multa æuo documenta minores
Propoſitæ in Chriſto meruerunt ſumere uitæ,
Cum raptum ignitis per inane iugalibus Helim
Scandentem rutilo uiderunt æthera curru.
An aberat tum cura Dei? cùm effuſa per omnes
Gens hominum culpas, penitus pietate relicta
Dira toris uetitis generaret monſtra gigantas?
Illa quidem mundi exitium præfata futurum
Tempora larga dedit, queis in meliora deducti
Mortales, ſcelerum ſeriem uirtute piarent.
Cumq; nefas placitum toto perſiſteret orbe,
Nec niſi diluuio deleri crimina poſſent,
Sola Noë ſeruata domus: quæ libera cladis
B *Concluſis paribus ſpirantum de genere omni,*
Vnde forent uacuis reparanda animalia terris,
Illæſa mundo pereunte ſuperfuit arca.
Non quia non alios populos Deus edere poſſet,
Sed multis fractus morbis, ut ſemine ab ipſo
Idem homo in Chriſti corpus naſcendo ueniret:
Viq; Deo iuſto meritorum iudice, partam
Noſſemus requiem ſanctis in clade malorum.
Non'ne etiam in noſtram domini iam tum miſerentis
Progeniem tendebat amor, cùm credulus Abram,
Multorum, pariente fide, genitor populorum,
Promiſſum genus innumeris cenſebat in aſtris?
Aut cùm in Pentapolim deſcenderit igneus imber,
Non'ne prius multo dilata examine uenit
Iudicis ira Dei? qui promptus pacere, nullas
Inuenit cauſas ueniæ: deq; omnibus unum
Diſsimilem Sodomis inceſta in plebe repertum
Exemit: paruiq; dedit dominum oppiduli Loth.

Aa Cùm

Cùm uero Aegyptum Chananæaq; regna teneret
Dira fames, totos ſeptem toleranda per annos,
Præſtruitur certè patriarchis cauſa mouendis:
Et domus externos inter placitura paratur,
Quæ blandè foueat populi incrementa futuri.
Myſtica dum Ioſeph prodentem ſomnia fratres
In ſeruum uendunt pretio, falluntq; parentem:
Dum caſtum dominæ petulantia carcere damnat:
Dum rex obſcuri narrato ænigmate ſomni,
Exemptum uatem dignatur honore ſecundo:
Dumq; pijs traducta dolis Hebræa iuuentus
Gaudet adoratum uenia cognoſcere fratrem:
Qui cùm multa inſons ferret mala, non'ne remotum,
Resq; hominum dedignantem, potuiſſet inepto
Incuſare Deum queſtu? niſi cuncta profundis
Iudice ſub iuſto ſciſſet decurrere cauſis?
Quæ licet infidas ſoleant confundere mentes,
Non poſſunt turbare pias: quia tempore in iſto
Hæc poſita eſt uirtus, ut libertate potitos D
Exiguo in ſpatio, iuſti patiantur iniquos,
Quos Deus ipſe modò dilata ſuſtinet ira.
Sic gens chara Deo, & ſæuo ſuſpecta tyranno,
Iniuſtum imperium regis tolerabat acerbi:
Mæſtarum & matrum fœtu potiore necato;
Condenſas iuſſos lateres præbebat ad urbes,
Vt durus labor, & ſæuæ inclementia mortis,
Omnes terribilis populi conſumeret annos.
Sed non iſta Deo patribus illata remoto
Ipſe docet, curamq; ſibi probat eſſe ſuorum:
Nam iubet electum Pharaoni edicere Moſen,
Vt ſinat Aegypto domini diſcedere plebem:
Ni faciat, multis plectenda ſuperbia plagis,
Sentiet excitam quæ regni uis habet iram.
Ille quidem, quoties patitur cœleſtia tela,
Cedit, & obſequium ſimulat: ſed clade remota,
Duratur parcente Deo: cauſas pereundi
Impius inde trahens, quò poſſet habere ſalutem.

Donec

A *Donec ui uictus laxat fera iura tyrannus.*
Ditia barbaricis & Moſes agmina gazis
Promouet, inſigni ſulco monſtrante columna
Per deſerta uiam, quæ formam in tempus utrunque
Temperat, alterna ut tribuat uice commoda caſtris,
Luce tegens, & nocte regens, eadem ignis & umbra,
Diſcutiens flammis tenebras, & nube calores.
Quid loquar, & trepidis patribus cùm incumberet hoſtis
Diuiſum pelagus, ſolidoq; rigore ligatas
Inſtar montis aquas, uacuo ceßiſſe profundo?
Quaq; gradum illæſæ tulerant tot millia plebis,
Oppreſſum Aegypti populum coëuntibus undis.
Omnis enim autori ſeruit natura potenti,
Quæq; ad opem cedunt, eadem famulantur ad iram.
Sed mihi nec uacuum cunctas percurrere formas
Virtutum: & geſtis oris non æqua facultas.
Nam quis tantarum euoluat miracula rerum?
Mannæ imbrem, & cunctos in cæli pane ſapores,
B *Siccæ rupis aquam, & dulcorem fontis amari:*
Aut inter deſerta actos denos quater annos,
Nec membris nocuiſſe æuo, nec ueſtibus uſu.
Legis in exemplum iuuat ire, & quærere ab ipſis
Qui curam domini remouent, an tempore ab illo
Cœperit humanas in uitæ fœdera mentes
Informare Deus: nec per tot ſecula mundi
Permotus uitijs, tunc ius perſcripſerit æquum.
Ite ipſi in ueſtræ penetralia mentis, & intus
Inciſos apices, ac ſcripta uolumina cordis
Inſpicite, & genitam uobiſcum agnoſcite legem.
Nam quis erit (modo non pecus agri aut bellua ponti)
Qui uitijs adeo ſtolidè oblectetur apertis,
Vt quod agit, uelit ipſe pati? mendacia fallax,
Furta rapax, furioſum atrox, homicida cruentum
Damnat, & in mœchum gladios diſtringit adulter.
Vnus enim pater eſt cunctorum: & ſemine recti
Nemo caret: ſimiliſq; omnes produxit origo.
Vnde etenim nondum deſcripta lege, fuerunt

C

Qui placidum ſanctis agerent in moribus æuum:
Nec ſummi patris ignari, nec iuris egeni.
Ergo omnes una in uita cum lege creati
Venimus, & fibris gerimus quæ condita libris.
Nec noua cura fuit noſtri, cùm tradita Moſi
Littera præſenti damnaret crimina pœna.
Sed ſuperadiecta eſt generi cuſtodia ſancto,
Qua memor in patriæ fidei perſtaret honore,
Et promiſſorum domini ſuccederet hæres.
Cùm tamen & quoſcunque eadem ſub ſacra liceret
Ire, nec externos arcerent limina templi,
Cumq́ Dei monitu canerent uentura prophetæ,
Sæpe etiam ad uarias gentes ſint multa locuti.
Sic regina Auſtri cupidis Salomonis ab ore
Auribus eloquium domini uenerata trahebat.
Sic Niniue monitis Ionæ ſub tempore cladis
Credidit: & tribus in luctu ieiuna diebus
Promeruit morum excidio conſiſtere regno.
Verùm ne longo ſermone moremur in iſtis,
Quæ ſparſim uarieq́ ſuis ſunt edita ſeclis: D
Ne'ue quod in parte eſt, in toto quis negèt eſſe,
Dum ſolidam domini diuiſa negotia curam
Velant, & nulla accipitur quæ rara uidetur:
Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,
Quos'ue homines, cuius generis, uel conditionis
Neglexit ſaluare Deus? uir, fœmina, ſeruus,
Liber, Iudæus, Græcus, Scytha, Barbarus: omnes
In Chriſto ſumus unum: non perſona potentis,
Nec domini, regis'ue prior. diſtantia nulla
Luminis unius ſpeculi, niſi diſcrepet uſus.
Nanque uelut ſpeculum mens eſt: quæ quò mage terſa eſt
Expoliente fide, radijsq́ intenta ſupernis,
Hoc mage confeſſi reſplendet imagine Chriſti:
Qui cum patre Deo ſemper Deus: inq́ paterna
Maieſtate manens, miſcetur conditioni
Humanæ: & uerbum caro fit, rerumq́ creator
Naſcitur, atque annis ſuccedit conditor æui.

A *Hoc etenim lex, hoc ueneranda uolumina uatum,*
Hoc patriarcharum ſpes non incerta tenebat:
Vltima cum mundi finem prope curreret ætas,
Venturum ad terrena Deum, qui morte perempta
Solueret inferni leges: longamq; ruinam
Humani generis, meliore attolleret ortu.
Sed tu qui geminam naturam hominisq;, Deiq;, Contra Eutichem.
Conueniſſe uides anguſti in tramitis ora,
Firma tene cautus ueſtigia, ne trepidantem
Alterutram in partem, propellat deuius error:
Si cernens operum miracula diuinorum
Suſcipias ſine carne Deum: cum'ue omnia noſtri
Corporis agnoſcas, hominem ſine numine credas.
Nulla etenim ſoli uita eſt mihi: morsq; ſubactum
Detinet, & non eſt quo uictus uincere poßim,
Si non uera Dei uirtus mihi conſociata eſt,
Aut me non uera ſaluator carne recepit:
Cuius maieſtas ſtabilis non hoc uiolatur,
B *Quo redimor: neque ſe minor eſt, dum mutor in illo:*
Sed mortale meum ſubit: ut quia morte teneri
Vita nequit, pereat mihi mors: & non ego iam in me
Viuam, ſed Chriſtus, qui ſe mihi miſcuit in ſe.
Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
Mortem homines, quoniam cuncti naſcuntur ab illo,
Et tranſgreſſoris decurrit cauſa parentis.
Sed nouus è cœlis per ſacræ uirginis aluum
Natus homo eſt: aliudq; bonus mortalibus in ſe
Fecit principium, carnemq; refuſus in omnem,
Et uita functos naturam participando,
Edidit, & uiuos uitam mutando creauit.
Vtq; illos ueterum complexa eſt gratia ſolos,
Qui Chriſtum uidêre fide: ſic tempore noſtro
Non renouat quemquam Chriſtus, niſi corde receptus.
En homo quanta tibi eſt gratis collata poteſtas?
Filius eſſe Dei, ſi uis, potes: omnipotens te
Spiritus umbratum uerbi uirtute creauit.
Nec te corporeo patrum de ſemine natum

Iam reputes : pereant captiua exordia carnis. C
Nil ueteris coniunge nouo : non hic tibi mundus,
Non hæc uita data eſt : nulla hic tua, nec cuius ipſe es.
Emptus enim es, pretiumq́; tui reſoluere fas eſt,
*ds : Q84 *Quo * potes, ut ſoluens ſis ditior : & tibi creſcant*
Quæ dederis, cedatq́; tibi pars ipſe redemptor.
Nec te difficilis nunc obſeruantia legis
Sub durum iubet ire iugum : mens libera ſanctum
Obſequium ratione ferat, quam ſpiritus almus
In tabulis cordis deſcribat ſanguine Chriſti.
Qui nobis quicquid ſermonibus inſinuauit,
Condidit, exemplo factis præcepta coæquans:
Rex ille, & rerum dominus : ſed pauperis egit
In ſpecie, nec ueſte nitens, nec honore ſuperbus.
Infirmis fortis, rex ſeruis, diues egenis:
Iuſtitia iniuſtis cedit, ſapientia brutis.
Sacrilegis manibus percuſſus, non parat ictum
Reddere : nulla refert auidæ conuitia linguæ.
Damnatur iudex, uerbum tacet : inſpuitur lux. D
Ipſe miniſterium ſibi pœnæ eſt : felq́; & acetum
Dulcius ille fauis haurit : ſanctus maledictum
Fit crucis, & moritur Chriſtus, uiuente Barabba.
Impia gens, tantum auſa nefas, ſentis'ne furorem
Iam mundo damnante tuum? ſol fugit ab orbe,
Et medio nox facta die eſt. concuſſaq́; tellus
Intremuit : morteniq́; Deo ſubeunte, ſepulchris
Excita ſanctorum ſumpſerunt corpora uitam.
Velum etiam templi diſciſſum eſt, ne quid opertum
In ſacris aditis, iam plebs indigna teneret:
Sanctaq́; pontifices fugerent offenſa cruentos.
Te uerò extinctæ calcantem ſpicula mortis,
Et de carne nouum referentem carne trophæum,
Tertia diſcipulis Ieſu dedit attonitis lux.
Nec dubijs dominum licuit cognoſcere ſignis,
Cùm documenta fides caperet, uiſuq́; manuq́;
Rimans clauorum ueſtigia, uulnus & haſtæ.
Cumq́; quater denis firmans promiſſa diebus,

Conſpicuus

A *Conſpicuus multis, ſæpe & tractabilis eſſet.*
Hactenus in noſtris te, Ieſu, nouimus: ex hinc
In tua noſtra abeunt: nec iam diuerſa, ſed unum
Sunt duo: dum uita in uita eſt, in lumine lumen,
Augmento, non fine hominis: quo glorificato
Sic homo, ſic Deus es, ut non ſis alter & alter: Contra Neſtorium.
Noſq́; ad te ire iubes ſurſum, tecumq́; potiri
Luce tua: ſi calle tamen curramus eodem,
Edocti, non poſſe capi niſi de cruce cœlum.
Iam'ne Dei compertus amor? diffuſaq́; in omnes
Cura patet? notum & cunctis aſtare ſalutem?
Et tamen, heu, rurſus querulis homo garrula uerbis
Bella moues, iaculisq́; tuis tua uiſcera figis.
Cur non ſum bonus? hoc non uis. cur ſum malus? hoc uis.
Cur uolo, quæ mala ſunt? & cur quæ ſunt bona nolo?
Libere ſed cùm recta queas diſcernere prauis,
Deteriora legis, placitisq́; improuidus hæres:
Erro, ais, & uellem non poſſe errare. duobus
B *Subiacet hæc uotis ſententia: nam penitus te*
Aut eſſe exanimum cupis, aut rationis egenum.
Error enim eſt eius, qui ceßit limite recti,
Quiq́; poteſt ad iter Chriſto ducente reuerti.
At quem nulla uiæ ſuſcepit linea, nuſquam
Declinat: nullumq́; timent non ſtantia caſum.
Nunquid cura Deo de bobus? nunquid ad ullas
Fit uerbum domini uolucres? num lege tenentur
Monſtra maris? quæ cum faciunt iuſſa omnipotentis,
Ignorant ſeſe facere: affectumq́; uolendi
Sumunt, & quod agunt alijs ſibi cedere credunt.
Sic etiam quæ non ſpirant ſunt ſemper in illo,
In quo ſunt formata modo: non plana tumeſcunt
Collibus, aut celſi ſternuntur in æquora montes:
Non ueniunt alpes in pontum, aut pontus in agros:
Saxa iacent, amnes decurrunt, ſtantq́; paludes:
Et tamen his nihil eſt mercedis, quæ ſine ſenſu
Diſpoſitos in ſe præbent uiuentibus uſus.
Quod ſi horum præſtare tibi natura uidetur,

Iam boue mutari uelles, uel rupe, uel amne. C
Deterior nollem fieri: potior uoluiſſem.
Nunquid qui domino placuerunt moribus almis,
Diſplicuere ſibi? nunquid non ſemine ab uno
Venimus, aut alia eſt hominum natura bonorum?
Non aliter diues quàm pauper naſcitur: unum eſt
Principium ſeruis & regibus: optimus ille
Non plus accepit, quàm peſſimus: æqua creantis
Menſura eſt, uno qui lumine luminat omnes.
Sed mundum ingreſſi uarijs rerum ſpeciebus
Suſcipimur, mentemq́; adeunt quæcunque uidentur,
Iudicio cenſenda hominis: ſtant undique formæ
Innumeræ, poſſuntq́; omnes ſpectando probari.
Quædam etiam patulas intrant ſtipata per aures,
Errores ueterum ſtudiorum, & uana parentum
Dogmata, cum quodam fuco oſtentantia ueri.
Hæc modulata ſono ueniunt, hæc læuia tactu,
Hæc blandis latè funduntur odoribus, illa
Conciliant uarias in mille ſaporibus eſcas. D
Magno ergo hæc homini ſunt diſcernenda periclo:
Ne nimium trepidus nullum procedat in æquor:
Neu uagus effuſis ſine lege feratur habenis.
Eſt etenim ſanctus rerum uſus, quem cohibentes
Intra modum numeri, & momentum ponderis æqui,
Pro cunctis ſoli domino reddemus honorem.
Omnia quæ fecit bona ualde, ut non uitiorum
Incentiua, ſed ut ſuperas caperemus in illis
Hic decertato uirtutis agone coronas.
An tibi cœleſtes illi, quos protulit orbis,
Fertq́; uiri, non hæc eadem toleraſſe uidentur,
Quæ patimur? motus animi, affectusq́; rebelles,
Et circumiectis uitia oppugnantia caſtris?
Sed gladio uerbi fideiq́; umbone potenti
Vincebant arcus tenebrarum, & ſpicula mortis:
Cumq́; opus hoc mundi magnum pulchrumq́; uiderent,
Non mare, non cœlum, non ignem, aut ſydera cœli
(Quæ numero ſubiecta ſibi, uſuq́; tenebant)

Suſpexere

A *Suſpexere Deos: unum, ratione magiſtra,*
Autorem, & dominum rerum, non facta, colentes.
At tu nobilius qui factum te uoluiſſes,
Nunquid in angelico ſatus ordine, non querereris?
Nam cum ille excelſo deiectus Lucifer axe
Conciderit, rueritq; illo pars tertia pulſo
Aſtrorum, quæro in quanam tunc parte fuiſſes?
Clara Dei ſemper bonitatis imago maneres,
An caſtra inuidiæ ſequereris & agmina noctis?
Sed quò te præceps rapit orbita? uis bonus eſſe
Abſque labore tuo? credis hoc cedere poſſe,
Si tibi mutentur natalia ſydera. quorum
Te prauum decurſus agit. quid uana uetuſti Contra uitanq.
Perfugia erroris Chaldæis quæris in aſtris?
Quamuis ſollicitis adeas cœleſtia curis,
Et penitus cauſas rerum ſcruteris apertas,
Non renuis mage noſſe Deum, quam cuique elemento
Naturam dederit: qua pontum lege moueri
B *Iuſſerit: aut teneris quam uim conſeuerit auris:*
Sydereosq; ignes in quæ momenta crearit.
Qui cùm ſyncerus ſit fons æquiq; boniq;,
Immitem iuſsis legem præſcripſit iniquis,
Si prius ipſe hominum mores conſtrinxerat aſtris.
Nanque aduerſa ſibi ſunt hæc, nimiumq; repugnant,
Exigere inſontes actus: delictaq; pœnis
Afficere, & cunctos eadem ad promiſſa uocare:
Contrà autem natis uiolentum affigere ſydus,
Quod nec uelle homini cedat, nec poſſe: ſed omnes
Deſuper ignaros & uirtus ducat, & error.
Ergo aut æthereis nullum eſt ius ignibus in nôs,
Aut ſi quid noſtri retinent, amittere poſſunt:
Cum mihi progenito ad uitam, mandata ſalutis
Et cordi inſinuet bonus autor & auribus, ac me
Currentem mercede uocet, terrore morantem.
Solum, inquit, uenerare Deum, ſoliq; memento
Seruire: externas & deſpice relligiones.
Hoc operis ſectare boni, hoc fuge cautus iniqui.

m Vita beata

Vita beata iſto paritur, mors editur illo. C
Corâm adſunt aqua ſeruatrix, populator & ignis:
Ad quod uis extende manum, patet æqua facultas.
Quod legis monitus, & uatum ſcripta piorum,
Et Deus ipſe ſuo nequicquam promeret ore,
Arbitrium noſtrum ſi uis externa teneret.
Verùm ſiquid obeſt uirtuti, animosq́ retardat,
Non ſuperi pariunt ignes, nec ab æthere manat,
Sed noſtris oritur de cordibus: ipſaq́ bellum
Libertas mouet, & quatimur ciuilibus armis:
Otia cum mollis complexa ignaua uoluptas,
Difficili negat ire uia, brauioq́ potitos
Ardua quæq́ piget pro ſpe tentare latenti.
Cumq́ hæc intus agi proſpexit callidus hoſtis,
De ſtudijs ueſtris uires capit: utq́ parentis
Auertat ueri cultum, perſuadet ab aſtris
Fata ſeri, fruſtraq́ homines contendere diuis:
Hinc uario uitæ dominos mercantur honore.
Error abi, procul error abi, ſatis agnita priſci D
Sunt commenta doli: monitos quibus omnipotens nos
Elaqueat, cultusq́ docet uitare profanos.
Scimus enim quanta ſteterit mercede quibuſdam
Sydus adoratum Rempham: uenerataq́ cœli
Militia: & cultus Soli Lunæq́ dicatus.
Nec latet hæc uerbis hominis ſubſiſtere iuſſa
Ad uocem ſeruiſſe mora: noctisq́ repulſæ
Temporibus creuiſſe diem: cum lux famulata
Neſciret niſi quem faceret uictoria finem.
Nouimus & cœlo præſcriptas conditiones
Arbitrio quondam ſancti manſiſſe prophetæ:
Cùm poſitum ad tempus clauſos ſitientibus agris
Non licuit rorare polos: ipſumq́, uocata
Partibus è ſuperis in ſancta altaria flamma,
Quem dederat ſacris, ignem immiſiſſe profanis.
Cuius uis etiam Chriſti delapſa fuiſſet
Diſcipulis, pœnam hoſpitij exactura negati,
Ni patiens dominus uenia præuerteret iram.

Nullum

A *Nullum ergo in nos permiſſum eſt ius elementis,*
In quæ ius hominis: nec poſſunt condere legem,
Quæ legem accipiunt. ſolus Deus omnipotens rex,
Omnia qui noſtræ diſpenſat tempora uitæ,
Nec ſeruire aſtris uult, quos ſuper aſtra locauit.
Nam quoſcunque ſacro renouauit ſpiritus amne,
In Chriſto genitos mortali ex ſtirpe reciſos
Iam ſedes cœleſtis habet, nec terrea nectit
Progenies, templum in domini corpusq́; redactos.
Quòd ſi quis curſu aſtrorum effectuq́; notato,
Contendit naturam hominis uitamq́; uideri:
Quæro quid hac trepidis mortalibus afferat arte?
Hic (inquit) felix, miſer hic erit, hunc rapiet mors
Impubem, hic ſenio tranſcendet Neſtoris annos.
Falſum hoc, aut uerum eſt? ſi ſtant prædicta canentis,
Nec miſero votum ſupereſt ſpes, nec formido beato.
Et quæ ſyderibus danda eſt reuerentia fixis?
Si quæ ferre queunt, nequeunt decreta mouere,
B *Dent ſeſe ſcelerum potius torrentibus omnes:*
Fallant, diripiant, iugulent, fas omne nefasq́;
Confundant: perſiſtet enim nihilominus aſtrum.
Cuius ab effectu firmato cardine rerum,
Vt mala non poterunt ſancta probitate repelli,
Sic bona non fugient peruerſos debita mores.
At ſi prædictæ ſortis mutabilis ordo eſt,
Et declinari poſſunt uentura, ſoluta eſt
Omnis ab ancipiti caſu uis pendula fati.
Scrutatis igitur ſtellarum motibus, hoc eſt
Artis opus, totam ſubuertere relligionem:
Dum nullum curare Deum mortalia ſuadet:
Aut dum poſſe docet uotis elementa moueri,
Innumeram miſeris plebem inſinuare Deorum.
Sed quia detectis laqueis iam fraudis opertæ, *Contra Epicureos.*
Quo captos uanis ſtudijs deduceret error
Compertum: ſupereſt nunc reſpondere querelis,
Quæ mundi rebus diuinam abſiſtere curam
Obijciunt, dum ſæpe bonos labor anxius urget,

Et tranquilla

Et tranquilla fluit laborum uita malorum. C
Dic age, qui nullis domini moderantis habenis
Humanas res ire putas, quid ab ordine ceſſat
Naturæ? quæ bella mouent elementa? quid uſquam
Diſsidet à priſco diuiſum fœdere rerum?
Sic interiecta Solis reuocatur in ortum
Nocte dies: idem eſt Lunæ aſtrorumq́; recurſus:
Et relegunt notas ſubeuntia tempora metas.
Non aliter uenti ſpirant: ita nubibus imber.
Læta negant ſeruantq́; genus trudentia flores
Semina quæq́; ſuum: nec abeſt ab origine rerum
Ordo manens, iiſdem ſubſiſtunt omnia cauſis.
Quæ niſi perpetui ſolers prudentia regis
Aſtrueret, molemq́; omnem ſpirando foueret:
Conciderent ſubita in nihilum redigenda ruina.
Et cùm hæc peruigili cura omnipotentis agantur,
Quæ certum ad finem deuexo limite uergunt:
Quis neget in noſtram gentem ſpecialius æquum
Partiri ſua iura Deum? cui perpetis æui D
Spem tribuit, propriæ largitus imaginis inſtar.
At qui nec pœnam iniuſtis, nec præmia ſanctis
Reſtitui ad præſens quereris: uelles'ne per omnes
Vltricem culpas deſcendere iudicis iram?
Et quo magnanimi clemens patientia regis
Diſtaret ſæua immitis feritate tyranni?
Aut quæ pars hominum peccati neſcia mundum
Poſſeſſura foret? uel ſanctæ quis locus eſſet
Virtuti in terris? cui ſi præſentia dona
Affluerent, cœlo potius ſublata maneret.
Sic mundi meta abruptis properata fuiſſet
Temporibus: neque in ſobolem generanda ueniret
Poſteritas, pariter cum iuſtos atque nocentes
Aut promiſſus honos, aut pœna auferret ab orbe.
Nunc uerò & generis noſtri profunda propago
Tenditur: ac duplici ſuccedit origine pubes
Nata patrum membris, & Chriſti fonte renata.
Et pia dum populis domini patientia parcit,

In lucem

A *In lucem multos de tetra nocte reuerſos*
Ac poſita claros peccati labe uidemus.
Ille per innumeros uultus, & mille per aras
Barbatos, læuesq́; Deos, iuuenesq́;, ſenesq́;,
Vt quondam fecere, colens, iam errore parentum
Abiecto, ſolum unigenam ſummiſſus adorat.
Hic ſophicas artes Græcorum, & uana ſecutus
Dogmata, iam Chriſto ſapere, & bruteſcere mundo,
Gaudet apoſtolico doctus cœleſtia ludo,
Quàm multos procul à portu rationis in altum
Dedecorum turbo abſtulerat, quos æquore toto
Iactatos, nimiumq́; uagis erroribus actos
Nunc reduces iuuat excipere, amplexuq́; paterno
Confotos nuſquam ſtatione abſcedere uitæ:
Quos ſi multa inter morum delicta priorum
Plectiſſet properè rigor implacabilis iræ,
Intercepta forent melioris tempora uitæ,
Nec ſtandi uires licuiſſet ſumere lapſis.
Mortem (inquit dominus) peccantis nolo, nec ullum
B *De pereunte lucrum eſt: redeat magis, inq́; relictum*
Mutatus referatur iter, uitaq́; fruatur.
Et quia uirtutum ſimiles uult eſſe ſuarum
Quos genuit, Vindictam (inquit) mihi cedite: reddam
Iudicio quæ digna meo: detur locus iræ.
Sic dum multorum differtur pœna malorum,
Nonnulli plerunque probos reuocantur in actus,
Ac fit quiſque ſibi iudex, ultorq́; ſeuerus,
Quòd fuerat prius interimens, aliusq́; reſurgens.
At qui perſiſtunt errori incumbere longo,
Quamuis in multis uitijs impune ſeneſcant,
In ſæuum finem uenient: ibi non erit ulla
Spes ueniæ, minimo ad pœnam quadrante uocando.
Nos etenim quoties cauſa quacunque mouemur,
Vindictam celerem cupimus. quia rara facultas
Non patitur, læſis tempus tranſire nocendi.
At uero æternum nil effugit, omniaq́; adſunt
Salua Deo: nihil eſt illi tardum'ue, citum'ue:

Nec dilata unquam, nec feſtinata putemus: C
Quæ ueniunt noſtris mutantur tempora rebus.
Nam quod ubique agitur, quod geſtum eſt, quodq́; gerendum eſt,
Ante oculos domini puncto ſubſiſtit in uno.
Vna dies cui ſemper adeſt, cras, atque here noſtrum.
Sed quanquam examen Deus omnia ſeruet in illud,
Quo, quæ nunc occulta latent, reſerata patebunt:
Multa tamen mundum per ſecula cuncta regentis
Iuſtitiæ documenta dedit: dum maxima bellis
Regna quatit, dum ſæpe urbes, populosq́; potentes
Exhaurit morbis, cremat ignibus, obruit undis:
Dumq́; inopes ditat, deiectos eleuat, auctos
Imminuit, ſoluit uinctos, ſubigitq́; ſuperbos.
Nec uerò hoc niſi cum magna ratione putandum eſt
Accidere, ut quoties iram experiuntur iniqui,
Supplicia inſontes uideantur obire nocentum.
Multa quidem ſemper mundo communia in iſto
Indignos dignosq́; manent: ſol omnibus idem eſt,
Idem imber: pariter ſubeuntur frigora & æſtus. D
Vtque indiſcreta eſt cunctis aqua, lumen, & aura,
Sic iniuſtorum iuſtos mala ferre neceſſe eſt:
Vt dum multa malis inſontes compatiuntur,
Sint quorum merito populis parcatur iniquis,
Et qui conuerſos uirtutis imagine ducant.
Sed cùm perpendis, indemutabilis inſtat
Finis: non eadem incumbit ſententia ſanctis.
Sunt quos diluuium mundi non obruat, & quos
Arſuris liceat Sodomis euadere. norat
Angelus Ægypti uaſtator limina ſigno
Scripta crucis, ſacro remouens à ſanguine plagam:
Nec rutilo mulier decepta eſt uellere, cuius
Sola domus tanta pereunte ſuperfuit urbe.
Fit mare per tumidum ſanctis uia, fitq́; per amnem:
Et per inane pijs gradus eſt: cibus alite ſerua
Suggeritur, perditq́; auidus ſua fercula meſſor.
Vtque Dei ſeruis nihil obſit, uertitur ordo
Naturæ, uinctos labentia uincula ſoluunt:

A *Carcer ſponte patet, ſera non tenet obijce ualuas:*
Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
Non autem dubium eſt, in magnæ turbine cladis
Inuolui teneros annos, & in ore parentum
Criminis expertes aliena occumbere culpa.
Nam cum homines pontus tegeret, deleta per orbem
Multa puellarum, & puerorum milia notum eſt.
Nec tamen iniuſtè terris exempta uidetur
Progenies auctura malos: cui multus in ipſo
Exitio eſt collatus honos, quo'd crimine patrum
Occidit antè, ſua caderet quàm noxia culpa.
Quo'd ſi & iuſtum aliquem complexa eſt pœna malorum,
Ne dubites placuiſſe Deo: nec enim mala mors eſt
Vlla bonis, quibus è uario longoq; labore
Quilibet in requiem patet exitus, aſpera uitam
Dat uia, nec campo capitur ſed fine corona.
Verùm nos blandis capti, offenſiq; ſeueris,
Nec bona iudicio ſpectamus, nec mala uero:
B *Dum non noſtrarum curanda negotia rerum*
Suſcipimus, proprijsq; iuuant aliena relictis.
Nec quemquam uitijs miſerum, aut uirtute beatum
Cenſentes, fruſtra externis culpamq;, decusq;
Iungimus, & cœlo aſcripti, terrenà fouemus.
Felices dici mos eſt, quos blanda poteſtas
In ſummos apices tumidorum euexit honorum:
Quos magni quæſtus ditarunt, & quibus amplos
Congeſsit reditus totum res fuſa per orbem.
Laudantur ueſtes pretioſæ, & pulchra ſupellex,
Magnæ ædes, famuli innumeri, uigilesq; clientes,
Et quicquid non eſt noſtrum: quodq; ut dare quiuit
Vna dies, ſic una poteſt auferre: nec illud
Quod ſpeciale bonum eſt hominis, nullamq; timet uim,
Amplexi, miſeros, quibus hæc perdentia deſunt,
Et per mille modos pereuntia, credimus, ac ſi
Iuſtitiam durus labor urgeat, & dolor ægri
Corporis, & mortes natorum, & turpis egeſtas:
Non quantas pariat conſtans tolerantia palmas,

Nec quò pugna breuis ſit proceſſura uidemus: C
Sed calicem crucis ac uitæ libare uerentes,
Vipereum obducto potamus melle uenenum.
Dulcia ſunt etenim guſtu, ſpecieq; decora,
Quæ morbos mortemq; animæ generantq;, fouentq;,
Canceris & ritu languentia uiſcera carpunt.
Cumq; Deus medicam cœlo demittere curam
Dignatur, penitusq; putres abſcindere fibras,
Incuſamus opem teneri, & tabeſcere morbo
Malumus, antidoti quàm uim tolerare ſeueri.
Non igitur mala ſunt, quæ nos mala ducimus: & cùm
Vlceribus diris non parcit dextra medentis,
Amplectenda ſalus, non exacuenda querela eſt.
Iam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
Diligit, & patrio uult emendare flagello.
Meq; iſtis potius ſociet, quàm congreget illis,
Quos iam ſummoto permiſit uerbere curſu
Ire uoluntatis, propriaq; libidine ferri.
Hi ſunt uerò illi, quos inter crimina tutos D
Et ſcelerum dites fructu, impunita ſenectus
Extremæ turpis uitæ produxit in oras:
Hi iuſtum iniuſtis odijs preſſere: per iſtos
Bella excita pijs, & flagra medentia tardis.
Namque eadem cunctos exercent tela fideles,
Sub duplici cauſa: dum quo torquentur iniqui,
Hoc ſancti creſcunt: & quod pœnam attulit illis
Pro culpa, hoc iſti dat pro uirtute coronam.
Denique ſi quicquid mundanis rebus acerbum
Accidit, excutias, totum iam ſponte uidebis
Anticipaſſe Dei famulos. gemit ille talentis
Argenti atqui auri amiſſis: hunc rapta ſupellex,
Perq; nurus Geticas diuiſa monilia torquent:
Hunc pecus abductum, domus uſtæ, potaq; uina
Afficiunt, triſtes nati, obſcœniq; miniſtri.
Sed ſapiens Chriſti ſeruus, nil perdidit horum,
Quæ ſpreuit, cœloq; prius translata locauit.
Ac ſi quid mundi ſub tempeſtate laborum

Incidit

A *Incidit, intrepide ſubijt: manifeſtus honoris*
Promiſsi, & cupidus uicto certamine ſolui.
At tu, qui ſqualidos agros, deſertaq; defles
Atria, & exuſtæ proſcenia diruta uillæ,
Non'ne magis proprijs poſſes lachrymas dare damnis,
Si potius uaſtata tui penetralia cordis
Inſpiceres? multaq; obtectum ſorde decorem?
Graſſantesq; hoſtes captiuæ mentis in arce?
Quæ niſi per cunctas patuiſſet dedita portas,
Inq; ſuam cladem facibus ſomenta dediſſet,
Hæc etiam quæ facta manu ſpecioſa fuerunt,
Deuoti meritum populi teſtata manerent.
Sed cùm deformi iaceant proſtrata ruina,
Obijciunt nobis caſus noſtrosq;, ſuosq;.
Hos igitur cineres templorum, hæc buſta potentum,
Quæ congeſta iacent, populati cordis in aula
Plangamus captiua manus. nos ſplendida quondam
Vaſa Dei, nos almæ aræ, & ſacraria Chriſti.
B *In quibus argentum eloquij, uirtutis & aurum,*
Et ſceptrum captum eſt crucis, & diadema decoris.
Nec rabidis iuſtam moueamus queſtubus iram,
Iudicium culpando Dei. quod mentis & oris
Officium, multa tranſcendit maius abyſſo.
Quamuis exiguo hoc fugientis tempore uitæ
Iniuſti tumeant, & tuta pace ſuorum
Lætentur ſcelerum: nonq; illos uinea fallat,
Non ager: & noceant illæſi, & crimine creſcant:
Nos, quibus in Chriſto ſunt omnia, non capiant res
Occiduæ: quas nec nobiſcum inueximus orti,
Nec diſceſſuri mundo exportabimus iſto.
Sed ſi quis ſupereſt animi uigor, excutiamus
Peccati ſeruile iugum: ruptisq; catenis
In libertatem, & patriæ redeamus honorem.
Impia non oberunt cum ſæuo pacta tyranno
Captiua conſcripta manu. reſolubile Chriſto eſt
Hoc fœdus, quod iure poteſt ſubuertere iuſto:
Auerſos reuocans, & ſuſcipiens conuerſos:

Sanguine quos proprio quæſiuit, prodigus emptor. C
Si tamen aſſertoris opem feſtina uoluntas
Præueniat, fletu dominum motura fideli.
Nam ut nemo inuitus, ſomno'ue quietus in alto
Fit ſaluus, nec ui petitur qui ſponte receſsit,
Sic pulſata patent redeuntibus atria uitæ,
Et recipit cœli ſeruatos curia ciues.
Cuius ſpem ueniæ firmato corde fouentes,
Implorate Deum, pugnasq; relinquite fratres
Verborum, & lites de prauis ſenſibus ortas.
Nec quia procidimus fuſi certamine primo,
Stare & conflictum uereamur inire ſecundum.
Cuncta licet uarijs terroribus impleat hoſtis,
Et uigili clauſas obſidat milite portas:
Cum uicto tamen eſt bellum, ſi carne uetuſta
Exuti, in Chriſti renouemur corpus, & omnem
Vincendi nobis uim de uictore petamus.
Qui dum noſtra ſuis ſociat, iunxit ſua noſtris:
Vt non humanis fidens homo, totus in illum D
Se referat: ſine quo non ſtant, qui ſtare uidentur:
Et per quem ſparſi coëunt, ſtratiq; reſurgunt.
Hæc ſat erit paruo rudibus ſcripſiſſe libello:
Qui cum ſyncerum uiuo de fonte liquorem
Guſtarint, ipſi profundent flumina ab aluo
Cordis, & irriguas præbebunt fratribus urnas.

FINIS LIBRI DE PROVI- DENTIA DEI.

IN OBTRECTATOREM, AVGVSTINI EPISCOPI.

C*ONTRA Auguſtinum narratur ſerpere quidam*
Scriptor, quem dudum liuor aduſsit edax:
Qui caput obſcuris contectum utcunque cauernis,
Tollere humo miſerum perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge ſua æquorei pauere Britanni:
Aut huic cum ſpano gramine corda tument.

Quæ

A Quæ concepta fouet, promat: quæ parturit, edat:
Seu uetere armatur dogmate, ſiue nouo:
In quoſcunque ſinus, ſpirarum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput.
Currentem attritos ſuper aſpidas & baſiliſcos
Declinare ſenem uipera non poterit.

ITEM IN EVNDEM.

Quidam doctiloqui libros ſenis Auguſtini
Carpere, & aduerſum condere fertur opus.
Vſque adeóne bonum ingenium, & facundia diues
Oſtentare artem non aliter potuit?
In noua proſtratas acies niſi bella cieret,
Impiaq́; extinctis hoſtibus arma daret?
Hæc pugna, incentor, mors eſt tua: te ſtylus iſte
Conficit, & uerbis perderis ipſe tuis.
Dumq́; doces quantum ualeat mens libera, monſtras
Velle tuum tibimet ſufficere ut pereas.
B Verte gradum, fuge perniciem: ſtratosq́; rebelles
Oris apoſtolici fulmine ubique uide.
Nec te mutato defendi nomine credas:
Si paſtorem ouium lædere uis, lupus es.

EPITAPHIVM NESTORIANI ET PELAGIANI.

NESTORIANA lues ſucceſſi Pelagianæ,
Quæ tamen eſt utero prægenerata meo.
Infelix miſeræ genitrix & filia natæ,
Prodiui ex ipſo germine quod peperi.
Nam fundare arcem meritis prior orſa ſuperbis,
De capite ad corpus ducere opus uolui.
Sed mea dum proles in ſumma armatur ab imis,
Congrua bellandi tempora non habui:
Et conſanguineæ poſt triſtia uulnera fraudis,
Aſpera conſerui prælia fine pari.
Me tamen una dedit uictam ſententia leto,

Illa uolens iterum ſurgere, bis cecidit. C
Mecum oritur, mecum moritur, mecumq́ꝫ ſepulchrum
Intrat, & inferni carceris ima ſubit.
Quò nos præcipites inſana ſuperbia merſit,
Exutas donis, & tumidas meritis.
Nam Chriſtum pietate operum & mercede, uolentes
Eſſe Deum, in capitis fœdere non ſtetimus:
Sperantesq́ꝫ animi de libertate coronam,
Perdidimus quam dat gratia iuſtitiam.
Quiſq́ꝫ igitur geminæ miſeraris buſta ruinæ,
Ne noſtro exitio conſociare caue.
Nam ſi quæ domini data munera ſero fatemur,
Hæc homini credis debita, noſter eris.

Præfatio in librum
DE INGRATIS.

VNDE uoluntatis ſanctæ ſubſiſtat origo, D
Vnde animis pietas inſit, & unde fides:
Aduerſum ingratos, falſa & uirtute ſuperbos,
Centenis decies uerſibus excolui.
Quos ſi tranquilla ſtudeas cognoſcere cura,
Tutus ab aduerſo turbine lector eris.
Nec libertate arbitrij rapiere rebellis,
Vlla nec audebis dona negare Dei.
Sed bona quæ tibi ſunt operante fatebere Chriſto,
Non eſſe ex merito ſumpta, ſed ad meritum.

ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣΤΩΝ

HOC EST,

DE INGRATIS

CONTRA PELAGIANOS D. PROSPERI LIBER.

CONGENITAE in Chriſto gentis mihi caſtus ab alto
Inſinuatus amor proprias excedere uires
Me iubet, atque pias accendere carmine mentes:
Ne poſt conceptum celebris uictoria bellum,
Securos animos incauta pace reſoluat:
Ceu metus eliſo iam nullus ab hoſte ſuperſit:
Nec caput attriti uiroſum palpitet anguis.
Vnde igitur commenta mali ſopita reſurgant,
B *Quem'ue ipſo de fine dolum noua promat origo,*
Da fari pater omnipotens, artemq́ malignam
Pandere, proſtratus qua rurſum nititur error.
Dogma quod antiqui ſatiatum felle draconis,
Peſtifero uomuit coluber ſermone Britannus:
Hac primos homines cretos ditione ferebat,
Vt ſeu præſcriptum mandatum tranſgrederentur,
Siue inculpati ſeruata lege manerent,
Mortem iſtam prorſus, qua carnem uita relinquit,
Oppeterent: quæ non peccato parta, ſed ipſo
Inſtituente Deo comes eſſet fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxiſſe reatum
De patribus: neque diſſimiles nunc naſcier illo
Ortu primorum, qui libertate male uſi
Peccarunt, forma nocui non ſemine proli:
Poſſe autem inſontes omnes uirtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum ſeruare decorem.
Arbitrio quoniam ſubſiſtat recta uolentis
Naturalis bonos, lexq́ inſita cordibus intus
Hoc moneat, quod ſcripta foris: cui gratia Chriſti

Addita, perfugium lapſis generaliter in ſe C
Condiderit, ſacro ſi uellent fonte nouari:
Vt ſponte attractum uenia ſoluente reatum,
Sponte ſua in uires proprias natura rediret:
Quoq; per errores eſſet ſpoliata uigore,
Hunc ſeruare ſemel poſſet purgata receptum.
Tam diues uerò hoc donum baptiſmatis eſſet,
Et tam multa homini conferri fœdere in iſto,
Vt paruis, etiam uitioq; carentibus omni
Congruat, ut qui ſunt geniti bene, ſint meliores,
Naturæq; bonum adiecto illuſtretur honore.
Nullum autem ex cunctis exortem muneris huius,
Iudicio genitum eſſe Dei; ſed quemq; mereri
Libertate ſua, ut capiat promiſſa uocantis:
Quæ ſint auerſis indebita, debita rectis.
Talia cum demens latè diffunderet error,
Commentisq; rudes traheret letalibus aures,
Adfuit exhortante Deo prouiſa per orbem
Sanctorum pia cura patrum, non diſpare motu D
Conficiens diros iaculis cœleſtibus hoſtes.
Hiſdem nanque ſimul decretis, ſpiritus unus
Intonuit, peſtem ſubeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri: quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quicquid non poſſidet armis,
Relligione tenet. non ſegnior inde Orientis
Rectorum cura emicuit: captumq; nefandi
Dogmatis autorem conſtrinxit lege benigna
Commentum damnare ſuum: niſi corpore Chriſti
Abiungi, & ſancto mallet grege diſſociari.
Lene quidem hoc, nimiumq; malos toleraſſe uidetur
Iudicium, ſed ſancta fides examine in illo
Vicit oborturam diro de ſemine prolem.
Proſpectum nanque eſt, diuino & munere cautum,
Vt licet inſtantem declinans beſtia pœnam,
Perfidiæ ſecum ſenſus tenuiſſet eoſdem:
Ipſa tamen proprium germen damnando necaret:
Ore malam extinguens ſobolem, quam protulit ore.

A *Tunc etiam Bethlei præclari nominis hoſpes,*
Hebræo ſimul & Graio, Latioq; uenuſtus
Eloquio, morum exemplum, mundiq; magiſter
Hieronymus libris ualde excellentibus hoſtem
Diſſecuit: noſciq; dedit, quo turbine ueram
Vellent exortæ lucem obſcurare tenebræ.
Quid loquar & curam magna quam geßit in urbe
Conſtantinopoli, docto bonus ore ſacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide? de qua tunc impia corda
Quamuis ſe obducto tegerent uelamine forma,
Iudicij & tacitæ tulerint tormenta repulſæ.
Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Epheſos, non paſſa ſuis conſiſtere tectis
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis:
Quaq; fide tellus etiam Trinacria feruens,
Agmen uipereum proprijs exegerit oris.
Tu cauſam fidei flagrantius Africa noſtræ
B *Exequeris: tecumq; ſuum iungente uigorem*
Iuris apoſtolici ſolio, fera uiſcera belli
Conficis, & lato proſternis limite uictos.
Conuenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoq; ſenum celeberrima cœtu,
Decernis quod Roma probet, quod regna ſequantur.
Nec ſola eſt illic ſynodorum exerta poteſtas,
Ceu quos non poſſent ratione euincere noſtri,
Vi premerent: diſcuſſæ artes, uiruſq; retectum eſt
Hæretici ſenſus: nullumq; omnino relictum,
Docta fides quod non diſſolueret argumentum.
Condita ſunt, & ſcripta manent, quæ de cataractis
Aeterni fontis fluxere undante meatu,
Et tercentenis procerum ſunt edita linguis.
Sic moderante ſuam legem bonitate ſeuera,
Vt qui damnato uellent de errore reuerti,
Acciperent pacem, pulſis quæ praua tenerent.
An alium in finem poſſet procedere ſanctum
Concilium, cui dux Aurelius ingeniumq;

Auguſtinus

Auguſtinus erat: quem Chriſti gratia cornu C
Vberiore rigans, noſtro lumen dedit æuo,
Accenſum uero de lumine: nam cibus illi,
Et uita, & requies, Deus eſt: omniſq; uoluptas
Vnus amor Chriſti eſt, unus Chriſti eſt honor illi:
Et dum nulla ſibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia: & in ſancto regnat ſapientia templo.
Iſtius ergo inter cunctos, qui de grege ſancto
Inſanas pepulere feras, induſtria maior:
Maius opus, totum præſtantius imbuit orbem.
Nam quocunque gradum conuertit callidus hoſtis,
Quaq; per ambages anceps iter egit opertas,
Huius ab occurſu eſt præuentus, mille uiarum
Inſidijs, aditum non reperientibus ullum.
Cumq; foris rabies auidorum excluſa luporum
Frenderet, inq; omnes mendacia uerteret artes,
Ne mentes ullarum ouium corrumpere poſſet,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis,
Iſtius ore uiri fecit Deus: iſtius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem, D
Quæ mites humileſq; bibunt, campiſq; animorum
Certant uitalis doctrinæ immittere riuos.
Iamq; procelloſæ diſiecto turbine noctis,
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipſo
Securæ matris gremio: quæ creſcere natis
Viſa ſibi, diſcors horret conſurgere germen,
Degeneres pauitans inimico ex ſemine fœtus.
In quibus antè diu, ſpecie fallente, benignus
Errarat genitricis amor: cum obducta decoris
Moribus, externæ ſtirpis tegeretur origo.
Sic ueris ſubeunt falſa, & diſcrimine cæco
Fronte placent, quæ fine latent. ſic laudis amore,
Virtutum ſtudium corrumpitur: atque ab honeſto
Principio in uitium exitur plerunque tumoris:
Quo quidam inflantur nunc turpiter, atque perempti
Dogmatis extinctas tentant animare fauillas:
Dum libertatem arbitrij, affectumq; uolendi

In naturalis

A *In naturalis motus uirtute locantes,*
Tam bona quemque docent ſectari poſſe ſuopte
Ingenio,quàm poſſe ſubeſt cuique in mala ferri.
Quod qui confirmas, * *qui non diſtabis ab illis,* *tu
Qui dicunt nullo peccati uulnere læſum
Naturale bonum,cumq́; illo lumine naſci
Nunc omnes homines,quod primis ingeneratum eſt.
An uerò excerpis quædam,quæ parte reciſa
Suſcipias,cordisq́; ſinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam inde probes,quid uerò refutes,
Et de damnatis quid ſit,quod crimine ſoluas.
An dextram pacis palàm dare te pudet hoſti?
Nec tutum eſt ulla pulſos ex parte tueri
Simpliciter: quos non dubitas excludere templo,
Pelle animo: noua te diſcordia diuidit abs te:
Corde foues,quod ore promis: coniungere amicis
Mentibus,& tecum cupidis componere fœdus.
Lege tua iam parce nimis & congrue pactis.
Ecce pererratis terrarum finibus adſunt,
B *Implentesq́; tuas lachrymoſis queſtubus aures*
Incipiunt: pulſi mundo,nullaq́; recepti
Sede uagi,tandem fama exhortante redimus,
Quæq́; placent uobis amplectimur: edita nobis
Doctrinæ ueſtræ eſt pietas,nihil inficiando
Diſcutimus,liceat uobiſcum iungere ſenſum.
Immortalem hominem factum ſi creditis,& nos
Credimus: inciderit mortem peccando,ſuamq́;
Progeniem culpa & leto deuinxerit omnem,
Nullus non egeat ſacro baptiſmate Chriſti,
Infantesq́; etiam purgentur fonte lauacri:
Dum noſtri decus arbitrij,lumenq́; creatum
Principio,quod ſponte poteſt inſiſtere rectis
Manſerit illæſum: nec uiribus abſit ab illis,
Quas condente Deo generaliter,omnis in Adam
Suſcepit natura hominis, nec ſuppetat ulli
De non accepta arbitrij uirtute querela:
Cùm ſine delectu ſeu lex ſeu gratia Chriſti

Omnem hominem ſaluare uelit: donumq; uocantis C
Sic ſit propoſitum,ut nullus non poſſit ad illud
Libertate ſua proprioq; uigore uenire:
Sitq; ſalus dignis ſaluari ex fonte uolendi:
Hæc ſi ueſtra fides, ueſtra eſt doctrina,remotis
Quæ ueſtro exemplo reiecimus,addite ſanctis
Nos gregibus,tandemq; bonis defendite ueſtros.
Talia ſubmiſſus ſi defleat hoſtis apud te
Quid referes? quo te affectu comperta mouebunt?
Conſultas,trepidas,nutas,cunctaris,& hæres:
Quoúe anceps ſe præcipitet ſententia uoluis.
Iniuſtum eſt animis cognatis non dare pacem:
Et quos una fides,eadem ſapientia nectit,
His communem aditum ſanctorum ad ſancta negare:
Iungere ſed fœdus cum talibus,& uiolare
Sanctorum decreta patrum,regumq; piorum:
Scripta lege Dei leges contemnere,multum
Hoſtile eſt,nimiumq; audax & pernicioſum.
Ergo Petri ſolum Romam & Carthaginis altæ D
Concilium repetant humiles: eademq; perorent,
Quæ fruſtra hic trepido ſunt deplorata fauori.
Sed cùm mille ſenum prudentia peruigil olim,
Perſpectum notumq; tenens,quòd tota nefandæ
Hæreſeos ſumma,exigua ſub parte tegatur:
De qua plena mali labes renouetur,& omne
Commenti corpus per ſingula membra reſurgat:
Antiquas adhibentem artes reiecerit hoſtem,
Limitibusq; ſuis ſteterit cenſura ſalubris:
Nunquid non iuſtus poterit dolor abdita cordis
Rumpere,& in tales miſeros exire querelas?
Vt dicant, Quænam iſta patres in cordibus almis
Iuſtitia eſt? quo fine graues,quo fine ſeueri,
Claudere terrarum nobis perſiſtitis orbem?
Noſne ſumus toto mundo,quorum undiq; uobis
Sit ſuſpecta fides? quos non tolerare queatis?
Si noſtra à ueſtro uel ſyllaba diſſonet ore,
Non uerbis iam nos argumentíſue tuemur,

A *Iudicium extemplo petimus,quod pace manente*
Libera multorum uox adſtruit,hoc ſine bello
Cedatur nobis: non noſtra inuenta fouemus,
Nec primis ſtudijs inſiſtimus. ecce reciſum eſt,
Vnde olim certamen erat: ueſtriſq; reuerſi
Cedimus,& quæcunque illis placuere probamus.
Quid ſupereſt culpæ,quo nos decet uſque repelli?
Si uerò hæc etiam,quæ nos pia ducimus,abſunt
A ueris,& ueſtra illis benè cura repugnat,
Cur extra inuidiam,pœnamq; erroris habentur
Quidam? nata docent,& per clara oppida tuti
His magnos implent populos,quæ nos perhibentes
Plectimur,& nulla ſinimur conſiſtere terra.
Hæc in pontificum ſancto deprompta ſenatu,
Quam curam exigerent,& quæ decreta mouerent,
Perſpicis: an quoniam culpa ſecurus operta
Non premeris ſynodo,nec te pœnæ metus urget?
Spernis propoſiti ſpeciem terroris,& iſthæc,
B *Plena uelut uanis ſimulachris ſomnia,rides.*
Ergo gerendorum euentu,& fine remoto,
Hæc tantum in medium quæ iam ſunt geſta uocemus:
Vt facilè ex illis,quale hoc ſit diſcutiatur,
Quod diſceptantes dudum in diuerſa mouemur.
Inter multa ſuis quæ tradidit hæreſiarches,
Quòd cognoſcis,ait,naturam quæ bona facta eſt,
Nullis cum uitijs in quoquam omnino creari:
Nec cuiquam primi culpam nocuiſſe parentis.
Et quoniam tales naſcantur,nunc quoque qualis
Ille fuit noſtri generis pater ante reatum:
Poſſe hominem ſine peccato decurrere uitam,
Si uelit,ut potuit nullo delinquere primus
Libertate ſua. nempe hæc damnata fateris
Concilijs,mundiq; manu. connectit & illud
Idem autor,quòd lex ita ſanctos miſerit olim
Cœlorum in regnum,ſicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque iudicio ſancto ſcis eſſe peremptum.
Obiectum eſt aliud ipſum dixiſſe magiſtrum,

Quod meritis hominum tribuatur gratia Chriſti, C
Quantum quiſque Dei donis ſe fecerit aptum.
Sed nimis aduerſum hoc fidei, nimiumq́ repugnans
Eſſe uidens, dixit ſe non ita credere: & illos
Damnari dignos quorum mens iſta teneret.
Quo cernis cum iudicibus damnantibus iſta
Conſenſiſſe reum: nec quenquam hæc poſſe tueri:
Quæ tamen ipſe ſuis rurſum excoluiſſe libellis
Detegitur, reprobum in ſenſum fallendo reuerſus.
Nunc igitur, quoniam quid noſtris diſplicuiſſet
Oſtenſum eſt, quàm ſana fides ſit ueſtra pateſcat.
Gratia qua Chriſti populus ſumus, hoc cohibetur
Limite nobiſcum: & formam hanc adſcribitis illi:
Vt cunctos uocet illa quidem, inuitetq́: nec ullum
Præteriens, ſtudeat communem adferre ſalutem
Omnibus, & totum peccato abſoluere mundum.
Sed proprio quenque arbitrio parere uocanti,
Iudicioq́ ſuo, mota ſe extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ ſe non ſubtrahat illi: D
Sed cupidos recti iuuet illuſtretq́ uolentes.
Hinc adiutoris domini bonitate magiſtra
Creſcere uirtutum ſtudia, ut quod quiſque petendum
Mandatis didicit, iugi ſectetur amore.
Eſſe autem edoctis iſtam communiter æquam
Libertatem animis, ut curſum explere beatum
Perſiſtendo queant: finem, effectumq́ petitum
Dante Deo, ingenijs qui nunquam deſit honeſtis.
Sed quia non idem eſt cunctis uigor, & uariarum
Illecebris rerum trahitur diſperſa uoluntas:
Sponte aliquos uitijs ſuccumbere, qui potuiſſent
A lapſu reuocare pedem, ſtabilesq́ manere.
Iam quia ſummatim, ut potuit, ſententia ueſtra
Decurſa eſt: Dic unde probes, quod gratia Chriſti
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur
Prætereat, cui non regnum uitamq́ beatam
Impertire uelit? nec enim uel tempore noſtro
Omnibus in terris iam certum eſt inſinuatum

Chriſti

A *Chriſti Euangelium: ne dicam exordia doni*
Non potuiſſe ſimul toto decurrere mundo.
Illa quidem ad cunctos ferri ſunt iuſſa: ſed uno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur uno.
Dumq; ſuis aditus domino pandente miniſtris
Creſcunt primitiæ, fuerint omnino neceſſe eſt
Quædam terrarum partes, ubi gratia nondum
Corda hominum tenebris abſorpſerat impietatis:
Et dira innumeri demerſi nocte peribant,
Cum multæ accepto fulgerent lumine mentes.
*An bonitas diuina quidem *non deſtitit omnes* *tum
Velle uocare homines? ſed non ſimul apta fuerunt
Corda, quibus poſſent conferri dona ſalutis:
Dum morum obſiſtit feritas truculenta magiſtris:
Difficilesq; aditu tranſcurrit gratia gentes.
Vt quoniam lucem offerri uoluiſſet, & ipſis
Demonſtrare Deus: ſua quemque aduerſa uoluntas
Arguat, & culpa obſtringat. quia lumine primo
B *Per uitia oppreſſo, ſit facta indigna ſecundo:*
Quod ſi firmatur, nequicquam plectimus illos,
*Qui nullum * illatum uitium naſcentibus aiunt,* *innatum
Incolumiq; omnes cum libertate creari,
Gratia quos Chriſti meritorum examine iuſto
Eligat, & dignos uita uocet, accipiatq;.
Namque utrunque ſimul ſapitis qui dicitis, omnes
Omnibus oblatum potuiſſe apprendere munus:
Naturæ quoniam non ſit detracta facultas.
Nec ſine iuſtitia pereant, qui mentis honorem
Sordibus obruerint uitiorum: ut lumen ab alto
Emiſſum, indigna nollet requieſcere ſede:
Sic quod naſcendo eſt unum, diſtare uolendo:
Vt meritum ad paucos, natura ſpectet ad omnes.
Sed tamen hæc aliqua ſi uis ratione tueri,
Et credi tam ſtulta cupis: iam pande quid hoc ſit,
Quod bonus, omnipotensq; Deus, non omnia ſubdit
Corda ſibi, pariterq; omnes iubet eſſe fideles.
Nam ſi nemo uſquam eſt, quem non uelit eſſe redemptum:

Haud dubie impletur quicquid uult ſumma poteſtas. C
Non omnes autem ſaluantur, magnaq; pars eſt,
Quæ ſedet in tenebris mortis, nec uiuificatur:
An uarij motus animorum talia gignunt?
Libertasq; facit cauſam non omnibus unam?
Ergo hominis ualida arbitrio diuina uoluntas,
Aut etiam inualida eſt, operis cui finis in illo eſt.
Quem fruſtra iuuiſſe uelit, niſi præferat ille
Affectum, cuius comitetur gratia curſum.
At ſi dimota certandi nube, ſerenis
Quæ ſunt uera oculis mecum intueare modeſte:
Et uetera exemplis manifeſtis plena uidebis
Secula, & in noſtro cognoſces tempore multa,
Quæ doceant uirtute Dei conuerſa malorum
Corda: quibus recti nihil unquam inſederat, & quæ
Nullum iuſtitiæ ſignum ſenſum'ue gerebant.
Namque ut nunc ſæuas gentes, & barbara regna,
Ignoti prius, aut ſpreti noua gratia Chriſti
Attrahit, & terra templum ſibi condit in omni: D
Sic prius immites populos, urbesq; rebelles
Vincente obſtantes animos pietate, ſubegit:
Non hoc conſilio tantum, hortatuq; benigno
Suadens atque docens, quaſi normam legis haberet
Gratia: ſed mutans intus mentem, atque reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, uirtute creandi.
Non iſtud monitus legis, non uerba prophetæ,
Non præſtata ſibi præſtat natura: ſed unus
Quod fecit reficit. Percurrat apoſtolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inſtet,
Quaq; uiam uerbo reſeratam inuenerit, intret:
Vt tamen his ſtudijs auditor promoueatur,
Non doctor, neque diſcipulus, ſed gratia ſola
Efficit: inq; graues adolet plantaria fructus.
Hæc ſemen fidei radicem adfigere menti,
Eq; ſinu cordis ualidum iubet edere germen.
Hæc maturandam ſegetem ſeruatq;, fouetq;,
Ne lolium, & tribuli, & uanæ dominentur auenæ:

A *Ne uentus frangat, torrens trahat, æſtus adurat:*
Neu cùm ſe nimium læta, & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat ſtrata ruina.
Et nos iſta, inquit, ſentimus de bonitate,
Ac uirtute Dei : quæ ni foueatq; regatq;
Quos uocat, & tutos peccato præſtet ab omni,
Non ſua ſeruabit quenquam prudentia, nec ſe
Perficiet ſolis naturæ uiribus ullus.
Sed quia iam in nobis & uelle, & nolle creatum eſt,
Arbitrijq; ſui quò uult intendere motus
Libertas accita poteſt, patuitq; per aurem
Iudicio cordis, quo mundum propoſuiſſet
Conſilio ſeruare Deus : mens excita longum
Excutiat ſomnum, ſeq; illi ſubdat & aptet,
Qui cupidam & fidam promiſſa in gaudia ducat.
Hoc eſt nobiſcum quod te ſentire ferebas?
Hæc ſyncera fides, hæc Chriſti gratia tecum eſt?
Cuius opus fixo diſtinctum limite totum,
B *Extra hominem ſtatuis, clauſæ penitus fore mentis,*
Vixq; Deum ſenſus carnis permittis adire,
Per quos ſumpta foris, animus dijudicet intus:
Seq; ferat, quoquo librata examina pondus
Preſſerit arbitrij. ueluti cum uoce loquentis,
Aut rerum actarum ſpecies quas uidimus, aut quas
Legimus, exoritur ſecreta cordis in aula
Nunc amor aut odium, nunc ſpes, metus, ira, dolorq;:
Nec tamen hos motus ſcriptor, narrator, & autor,
Inſeuêre animo : quamuis fortè hoc quoque uellent.
Sed de perceptis mens iudex ſponte mouetur,
Et pro more ſuo, quantum ſe exercuit iſtis,
Tranſit in affectum quem confirmauerit ex ſe,
Illa uolendo ſequens, iſtis nolendo reſiſtens.
At uerò omnipotens hominem cum gratia ſaluat,
Ipſa ſuum conſummat opus: cui tempus agendi
Semper adeſt quæ geſta uelit, non moribus illi
Fit mora, non cauſis anceps ſuſpenditur ullis.
Nec quod ſola poteſt, cura officioq; miniſtri

 Exequitur:

Exequitur: famuliſ'ue uicem committit agendi. C
Qui quamuis multa admoueant mandata uocantis,
Pulſant, non intrant animas. Deus ergo ſepultos
Suſcitat, & ſoluit peccati compede uinctos.
Ille obſcuratis dat cordibus intellectum:
Ille ex iniuſtis iuſtos facit, indit amorem
Quo redametur amans: & amor quem conſerit, ipſe eſt.
Hunc itaque affectum, quo ſumunt mortua uitam,
Quo tenebræ fiunt lumen, quo immunda niteſcunt,
Quo ſtulti ſapere incipiunt, ægriq́ꝫ ualeſcunt:
Nemo alij dat, nemo ſibi. non littera legis,
Nec naturalis ſapientia, quæ ſemel acta
In præceps, labi nouit, conſurgere neſcit.
Et licet eximias ſtudeat pollere per artes,
Ingeniumq́ꝫ bonum generoſis moribus ornet:
Cæca tamen finem ad mortis per deuia currit,
Nec uitæ æternæ ueros acquirere fructus
De falſa uirtute poteſt: unamq́ꝫ decoris
Occidui ſpeciem, mortali perdit in æuo. D
Omne etenim probitatis opus, niſi ſemine ueræ
Exoritur fidei, peccatum eſt, inq́ꝫ reatum
Vertitur, & ſterilis cumulat ſibi gloria pœnam.
Vſque adeò donum eſt quod credimus: & data gratis
Gratia, non merita ditat mercede uocatos:
Nec iuſtorum operum diſcernit facta, ſed omnes
Sola ex immundis mundos facit: utq́ꝫ legentem
Lectus amet, non hoc ſtudio, ſed munere ſumit.
Nam ſi ſpectatrix meritorum eſt gratia, & illis
Se tribuit, quorum eſt animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrij ſibi repperit aptos:
Inſontes tantum iuſtosq́ꝫ adſumere ſolos
Debuit, & ueri cupidos, ac recta uolentes.
Peruerſos autem, & ſcelerum aſſuetudine turpes,
Deturbare procul: lucemq́ꝫ negare tenebris.
Atqui ſaluator mundi non præmia iuſtis
Soluere, nec ſanis uenit conferre medelam:
Sed quod diſperſum exciderat, fractum atque iacebat,

Quærere:

A *Quærere: & inuentum reparare, ac reddere curæ.*
Denique ne quiſquam ex morum ſplendore putetur
Cenſeri, aut fidei merito ad bona ſumma uocari,
Ceu non diuino ſit munere mentibus ipſa
Inſpirata fides. recole innumerabile uulgus
Retro ſenum, & iuuenum, qui cæca turpiter uſi
Libertate animi, per cultus dæmoniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per ſtupra, per cædes uitam duxere nefandam:
Et tamen incumbente obitu, iam limite in ipſo
Extremi flatus, miſerantem nocte remota
Cognouere Deum: purgatoriſq; lauacri
Munere, nulla mali linquentis ſigna prioris,
Exempti mundo mutarunt tartara cœlo.
Quæ merita hic numeras, ſi præcedentia cernas?
Impia, ſi quæris, poſt addita nulla fuerunt.
Si uerò merito aſcribis, uoluiſſe renaſci,
Nempe utero fidei parta eſt tam recta uoluntas.
B *Porrò fidem quis dat, niſi gratia? ſic bene uelle*
Gratia dat, tribuendo fidem, quæ credita poſcat,
Quæq; uoluntatis meritum creet, ipſaq; ſolo
Naſcatur ſpirante Deo, mentemq; reformans,
De cinere algenti ſopitum ſuſcitet ignem.
Ergo uoluntatis genitrix, operumq; creatrix
Non eſt ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
Non bene fit. quem non recto uia limite ducit,
Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.
Siue igitur meritum, credens exiſtere poſſe
Ante fidem, donas uirtutibus impietatis:
Siue illam uis eſſe tuam, non munere dantis
Sumptam, ſed genitam de libertate uolendi:
Nullam habet in uobis ſaluatrix gratia ſedem,
Inflato excluſa arbitrio, quod fronte ſuperba
Erigitis, ſpatio ut grauius maiore ruatis.
Diuinorum operum quòd ponitis in redimendis
Principium: mandata Dei facere ante lauacrum,
Noſſe & amare Deum, promiſſis credere Chriſti,

A *Arte & ſponte ſua ſanctos ab origine mundi*
Abſque Deo placuiſſe Deo: decretaq; legis
Tunc data, cùm peior mos, & corruptior ætas
Terrore inſtanti, & formidine mortis egeret.
Dicite plectentes apices, mortisq; miniſtros
Hoc expleſſe operis, quod gratia uiuificatrix.
Nunc agite, & quoniam fuerit ſine lege uoluntas
Libera, quam ſcripti munibat pagina cordis:
Sic uitam æternam adquiri potuiſſe, uacante
Hac ope, quæ legem ſupereminet: ut ſine lege
Ex naturali potuit uirtute capeſsi?
Nunc autem ſtudijs uergentibus in mala multa
Creuiſſe auxilium: non quo ceſſante ſalutem
Non caperet per difficiles natura labores:
Sed quo conatus operum, effectusq; iuuante,
Propoſitam citius ferret mens libera palmam.
Dicite, cùm infantes renouantur, non renouari
Inſontes animas: & ſola carne renaſci
B *Exterius lotos, non exiſtentibus illis*
Interius maculis. quoniam licet edere rectæ
Signa uoluntatis nequeant: tamen hoc magis omni
Sorde uacent, ſuper autoris quòd conditionem
De proprio nihil addiderint, quod fons aboleret.
Hæc ſi non ueſtris ſpirant de cordibus, & uos
Non cum damnatis eadem ratis extulit alto
Mergendos pelago, ſummittite uela tumoris,
Nobiſcumq; humiles placido conſiſtite portu.
Edite conſtanter naturæ uulnera uictæ,
Exutam uirtute animam, cæcataq; cordis
Lumina, & in pœnam propriam iaculis ſuperatis* *ſuperatis
Armatum arbitrium nunquam conſurgere poſſe:
Inq; nouos lapſus ſemper nitendo reuolui:
Cui ſua ſit laqueus ſapientia, morsq; ſubactum
Detineat: niſi uera ſalus ex munere Chriſti
Adſit, & oppreſſam dignetur gratia mentem.
An ueſtrum ſublimem animum pudet iſta fateri,
Ne ſub tam multis morbis ſit uilior æger?

Cum

Cum nihil ex omni maiorum dote ſuperſit, C
Quo medici mereatur opem, & mercede ualeſcat.
Ergo in caſtra gradum reuocate hoſtilia, & illis
Addite uos, quorum ingenio & fallacibus armis
Luditis, eiuſdem uibrantes ſpicula linguæ.
Exultate bonis naturæ, & mentis honorem
* illæſum *Omnibus à ſeclis * illapſum ſtare docete.*
Neu uos in totum retegatis dogmate nudo,
Corporeo tantum decurrere tramite pœnam
Peccati perhibete animis, nihil imminuentem:
Vulnere transfixos abſoluite, crimine & ipſam
Iuſtitiam accuſate Dei, tranſire ſinentis
Supplicium, quo non uultis tranſire reatum.
Sed non iniuſtus Deus eſt, manifeſtaq; Pauli
Vox docet, uno omnes homines cecidiſſe ruente:
In quo tota ſimul ſeries proſtrata nepotum
Deperijt, nec habet quiſquam quo ſurgere poſſit
Ad uitam, ſacro niſi rurſum naſcitur ortu.
Quotquot enim ſummo iuſtos numeratis ab æuo, D
Hac ope non dubium eſt ſaluatos: quam modo toto
Latius omnipotens exercet gratia mundo.
Hæc, ſicut dictum eſt, non iudex eſt meritorum:
Quæ niſi plena malis non inuenit: & niſi donet
Quæ bona ſunt, nihil efficiet bene cæca uoluntas.
Hæc ut cuiuſquam ſtudio affectuq; petatur,
Ipſa agit, & cunctis dux eſt uenientibus ad ſe:
Perq; ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam.
Ergo ad iter pariter ferimur. ſine lumine lumen
Nemo uidet: uitam ſine uita inquirere mors eſt.
Hic uanam inſano profertis corde querelam,
Omne opus arbitrij ſublatum uociferantes,
Currere currentum, ſi non & uelle uolentum eſt,
Nec uitijs pœnam deberi, aut præmia laudi,
Si uel naturam obſtrictam mala uelle neceſſe eſt,
Vel noſtro aſcribi nequeunt bene geſta labori.
Nunquid non eadem ſapiunt, eademq; perorant
Veſtri illi quorum ructatis uerba magiſtri?

Sed quia

A *Sed quia conſimili cognata ſuperbia queſtu*
Proſilit, & uobis nunc reſpondetur, & illis:
Inuiolata Dei quondam & ſublimis imago,
In primo cuncti fuimus patre: dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab una.
At poſtquam rupta mandati lege, ſuperbum
Conſilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,
Corruit: & cuncti ſimul in genitore cadente
Corruimus, tranſcurrit enim uiroſa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Perſiſtit, cruda feruet carbunculus eſca.
Hinc animi uigor obtuſus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuinæ fulgura lucis
Lumen iners, hinc arbitrium per deuia lapſum
Claudicat, & cæcis conatibus inq; ligatis
Motus ineſt: non error abeſt. manet ergo uoluntas
Semper amans aliquid quo ſe ferat: & labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingreſſa uiarum.
Vana cupit, uanis tumet & timet: omnimodaq;
B *Mobilitate ruens, in uulnera uulnere ſurgit.*
Hoc itaque arbitrium cum ſanat gratia, tolli
Dicitis: & perimi uita aſpirante putatis.
Quid mirum rabido ſi corde phreneticus æger
Morbum amat, & pellit medicum? cognoſcite tandem
Antiqui commenta doli: & deſueſcite captas
Aures uipereo rurſum præbere ſuſurro.
Parcite de fractis præcerpere noxia poma
Arbitrij ramis. non hæc uos eſca reformat,
Nec ſpeciem angelici nutrit cibus iſte decoris:
Sed uetitorum auidos, & tetra bile tumentes,
De faſtiditæ procul abripit arbore uitæ:
Huius ope & fructu ueſcendum eſt, ut reualeſcens
Languida mens, etiam proprijs benè uiribus uti
Poſſit: & in Chriſto inueniat, quod perdidit in ſe.
Non igitur, quiſquis terreni ueſte parentis
Exueris, priſcum naturæ perdis honorem,
Sed recipis: ſic adquirens quibus antè carebas,

Vt tua ſint, ſi collatis utare modeſtè, C
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti eſt, lucis pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum eſt cauſa bonorum,
Dum largitori ſua reddimus: eꝗ; relatis
Augemur, noſtrumꝗ; bonum fit gloria dantis.
Sed qui iudicium arbitrij, meritumꝗ; tueris:
Quiꝗ; hominum ſtudijs aſcribis dona uocantis,
Infantum diſcerne animos, & diſſere quales
Affectus, qualesꝗ; habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores, & libertate uolendi
Inſtrue, uix auræ tenuis lactisꝗ; capaces.
Nulla tibi arbitrij reſpondent ſigna, nec ullis
Diſſociare pares meritis potes: omnibus una eſt
Natura, & pariter nequeunt bona uel mala uelle.
Et tamen ex iſtis miſeratrix gratia quoſdam
Eligit, & rurſum genitos baptiſmate, transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis.
Quorum cauſa fuit ſimilis de uulnere eodem. D
Nec meritis iſtud poteris aptare parentum:
Ceu pia profuerit redimendis cura bonorum,
Abſtuleritꝗ; alijs aliena ignauia uitam:
Cùm uideas multos ſanctis genitoribus ortos,
Nullo ſaluari ſtudio potuiſſe ſuorum.
Expoſitisꝗ; alijs ob turpia crimina matrum,
Miſſam externorum curam: quæ ſtercore raptos
Per fontem uitæ, cœleſti traderet aulæ.
Quid ſi diuerſum hunc finem, quo gratia Chriſti
Vnum, alio pereunte, legit, donatꝗ; ſalute,
In geminis etiam uideas? quòd diuidis uno
Tempore conceptos, atque uno tempore natos:
Non ullos potes arbitrij prætendere motus.
Ceſſat opus, ceſſat meritum, nihil editur impar.
Sed Deus & tales diſcernit, quò mage Chriſti
Excellat bonitas: quæ ſola eſt cauſa uocatis,
Et fidei & meriti. quoniam ſapientia diues
Hoc etiam tribuit multis, ut ſancta operatis,

In finem

A *In finem uitæ, fieret de munere merces.*
Non autem rectè, nec uere dicitur illos,
Qui ſunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit, degentes mortis in umbra,
Peccati non eſſe reos, quia recta gerendi
Non data ſit uirtus naturæ. compede uinctos
Procubuiſſe negant, nec ab uno germine credunt
Omnigenam prolem cum pœna & crimine naſci.
Quod qui non renuit, uidet huius pondera culpæ
Tam ualida pariter miſeris incumbere mole,
Vt ſi nulla etiam cumulent mala, ſit tamen unum hoc
Sufficiens ſcelus, ad mortem naſcendo luendam.
Hanc igitur legem, quam per ſe nemo reſoluit,
Si merito & iuſtè poſitam, impoſitamq́; fatemur:
Cur querimur, quòd non omnes ſaluantur ab illa?
Cùm ſi progeniem ſuper omnem irrupta maneret,
De cunctis iuſtè damnatis non quereremur?
An quod de toto ferretur, non toleratur
De parte? & melius foret omnia debita cogi,
B *Quàm ſumma ex ſolida, clementer multa remitti?*
Quis uerò exemptus ſquallenti carcere, pulſet
Inuidia miſerantis opem? quia non ſimul omnes,
In lucem ueram tenebris eduxerit iiſdem?
Cùm pœnam qua merſus erat, non experiatur:
Quam miſere ferat addictus, niſi liber ab illa.
Denique tunc illum ſocialem mente benigna
*Concipit affectum, quo * cum ſumma prece Chriſtum* *ſummiſſa
Conciliet miſeris: ſueta qui nocte grauati
Nulla gerunt uota effugij. tantum nocet error
Vt iuuet errare: & ueteris contagia morbi
Tam blande obrepunt, ut quo languetur ametur.
Vnde ergo hæc oritur querimonia, non mouet illos
Talis cura: quibus necdum eſt ſua pœna dolori,
Et qui ſe nulla credunt à luce relictos.
Qui uerò tenebris exempti in lumine uiuunt,
Gaudent: & quantum ſibi ſit bonitate uocantis
Dimiſſum, ex illis diſcunt, qui debita ſoluunt.

Vos igitur ſoli queruli, ſoliq́ ſuperbi: C
Vos ſoli ingrati quos urit gratia: cuius
Omne opus arbitrio uultis ſubſiſtere ueſtro:
Et quòd non cuncti mortales atria uitæ
Ingrediuntur, ita ex ipſis pendere putatis,
Vt tam ex iudicio conſtet cuiuſque, quòd intrat,
Quàm quòd non intrat: ceu par in utrunque facultas
Suppetat: ut tam ſit proprium bona, quàm mala uelle.
I procul inſana impietas, arteſq́ malignas
Aufer, & autorem comitare excluſa Britannum:
Nos humiles tenueſq́ ſumus, grex paruus, & altis
Inniti metuens: quia ſufficientia noſtra
Ex Chriſto eſt. ſi quid recti ſapimus uolumuſq́
Illi debemus, qui uincula noſtra reſoluit:
Proq́ malis bona reſtituit: non inueniendo
Quod merito legeret, ſed donans quo legeretur:
Vt de perceptis prodiret cauſa merendi:
Deq́ datis in danda gradus, induſtria creſcens
Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus unum. D
Cur uerò humani generis de germine toto
Pars quædam in Chriſto rurſum generanda legatur,
Pars pereat: cùm cauſa eadem ſimul implicet omnes:
Nec diſcernantur merito, qui munere diſtant:
Non ſatis audemus ſcrutari: nec per opertas
Ire uias, calleſq́ gradu pulſare remotos.
Multa etenim bene tecta latent, neſcitaq́ proſunt:
Dum manſueta fides quædam dilata modeſtè
Suſtinet, & nullo ignorat non edita damno.
Sic quando electum ex cunctis populum Deus unum
Lege, ſacris, templo, unguento, ſigniſq́ fouebat
(Quod fuit occultum, mundiq́ in fine retectum eſt)
Non oberat neſcire omnes, quandoq́ uocandas
In regnum æternum gentes: totumq́ per orbem
Donandum, quod ſpes paruæ tunc plebis habebat.
Sic poſtrema dies qua mundi clauditur ætas,
Notitiæ noſtræ non eſt data. nec tamen huius
Secreti impatiens, ſanctorum turba laborat.

A *Ipſa quoque humani generis carnalis origo,*
Quàm multas uario circumtegit ordine cauſas?
Cumq́ omnes de fermento producat eodem
Vna manus, nec diuerſis elementa parentum
Principijs coëant, limo procedat ab uno
Diſpar opus, mutat numeros per uaſcula fictor,
Materiamq́ unam diſcernit iure creantis.
Ergo eadem natura animæ, naturaq́ carnis
Diuerſis mundum ſub conditionibus intrat.
His regnare datum eſt: illos ſeruire neceſſe eſt:
Hos decor, & uires ualidæ, uiridisq́ ſenectus
Suſcipit: hos ſpecies inhonora, & debile corpus:
His uiget ingenium præclaris artibus aptum:
Horum tarda premit gelidus præcordia ſanguis.
Quoſdam nec licitus calor incitat ad generandum:
Aſt alij inſanum nequeunt frænare furorem.
Hunc mitem & placidum tranquilla modeſtia comit.
His & mille modis ſemen uariantibus unum,
B *Impariles ſubeunt diſtincta exordia formas.*
Nec tamen hæc inter tam compugnantia quiſquam
Arguit autorem, qui ſecum continet huius
Legem operis, dum iudicio placita explicat æquo,
Et rerum cauſas obſcurat iuſta poteſtas.
Si terrenum igitur figmentum, addictaq́ morti
Progenies, ita diſsimili producitur ortu,
Vt cùm operis ſpecies pateat, tamen edita non ſit
Norma uoluntatis, de qua uenit hic modus impar:
Quid mirum ſi conſilijs ſuper omnia magni
Arcanum latet, & placito ſubducitur alto?
Quod dum uana fluunt mundi, dum in corpore mortis
Viuitur, & poſiti expletur certamen agonis,
Non cognoſcendum texit Deus: utiliusq́
Duxit, ad examen quædam uelare piorum.
Non ergo inſtamus clauſis, nec operta procaci
Vrgemus cura: ſatis eſt opera omnipotentis
Cernere, & autorem cunctorum noſſe bonorum:
Quo ſine nil rectum mens inchoat. audeat amens

Impietas tumido arbitrio ſubnectere cauſas C
Diuinorum operum: nos cum manifeſta uidemus
Dona Dei, quorum eſt fons unus, ſumma uoluntas,
Cum Paulo tremuiſſe iuuat, ſtupidumq́ modeſtè
Inuictum ad ſolium Chriſti ſuſpendere nutum.
Cuius iudicium ſic inſcrutabile, & altum
Dicimus, ut uerax prorſus fateamur & æquum.
Nam meritum ad mortem ſubeundam ſufficit unum:
Ad uitam, niſi quod donarit gratia, nullum.
Tu uerò ô noua gens, ueteris quæ ſtirpe oleaſtri
Velleris, & ſacræ ramis inoleſcis oliuæ,
Quærere formatæ ſentis te frondis honorem
Non ſtudio cœpiſſe tuo: ſed iure potentis
Agricolæ inſertam fœcundo uiuere ligno.
Vince ſuperborum flatus, & uana furentum:
Turbinibus ſtabili fortis pietate reſiſte:
Nec tibi fallacis ſubrepat imago decoris.
Nullum ex his errare putes: licet in cruce uitam
Ducant, & iugi afficiant ſua corpora morte, D
Abſtineant opibus, ſint caſti, ſintq́ benigni,
Terreniſq́ ferant animum ſuper aſtra relictis:
Si tamen hæc propria uirtute capeſcere quemquam
Poſſe putant, ſit'ue ut dignus labor iſte iuuari,
Ingenium meruiſſe aiunt bona uera petentis:
Creſcere quo cupiunt, minuuntur: proficiendo,
Deficiunt: ſurgendo, cadunt: currendo recedunt.
Vnde etenim uarij fruſtra ſplendeſcere quærunt,
Inde obſcurantur. quoniam ſua, laudis amore,
Non quæ ſunt Chriſti, quærunt: nec fit Deus illis
Principium: & capiti non dant in corpore regnum.
Non horum templo eſt Chriſtus petra fundamentum:
Sed ſuper inſtabilem arbitrij nutantis arenam
Aſſurgunt, fœda lapſuri mole tumoris,
Iſti, quem quidam reprobarunt ædificantes,
Nunc etiam reprobant lapidem: parieſq́ ſine ipſo
Tertius eſſe uolunt, quem nullo fœdere nectat
Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum:

Hi thalamum

A *Hi thalamum ad ſponſi non perducuntur, & intrant*
Libertate ſua. quæ Chriſti gratia confert,
Non acceperunt, & habent: non attrahit illos
Vis patris ad uerbum, ſed ſponte & præpete curſu
Præueniunt ceſſantis opem: nec ad omne gerendum
Eius egent, ſine quo ſibi plurima poſſe uidentur.
Quid prodeſt uerbis commentum Pelagianum
Reſpuere? & ſola damnatos plectere uoce?
Cùm paucis ſqualida ſublatis de cute neruis,
Intima uiperei foueantur uiſcera ſenſus?
O bene quòd diri erroris malus ille magiſter
Nullo præleuit letalia pocula melle.
Sed non ambigua infectum feritate uenenum
Protulit, & guſtu uirus detexit amaro.
Nam ſi argumenti primordia non oneraſſet
His, quæ diſcipuli dempſerunt callidiores,
Innumeras dubio cepiſſet plaſmate mentes:
Quæ dum multa uident informia limine in ipſo,
B *Horrida terrificæ declinant atria mortis.*
Nec tam illis poſſunt attriti illudere fures:
Quorum quò tendant artes, atque unde oriantur,
Non dubijs promptum eſt cuiuis cognoſcere ſignis.
Non igitur cum damnatis ſentire uidentur,
Cum dicunt mortem in cunctos tranſiſſe per unum
Primum hominem, cuius crimen reſperſerit omnes.
Nec quenquam in uitam æternam, niſi fonte renatum
Venturum: infantesq́ꝫ reos hoc munere ſolui,
Quos prima ad mortem generaliter edat origo.
Sed cum damnatis ſapiunt, damnataq́ꝫ promunt,
Cum dicunt, nihil eſſe animis per uulnus auitum
Detractum decoris: ſplendoremq́ꝫ omnibus illum
Nunc talem innaſci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrij diſcernere ſano
Poſſe oculo cordis, quicquid ſit ritè gerendum.
Nec ſolùm ad uitæ præſentis commoda ſolers
Sufficere ingenium, quo ſe tueatur & ornet:
Sed ſummis etiam mentem aptam percipiendis,

Aeterniſq; bonis, ſponte ad cœleſtia ferri: C
Perq; uiam ad Chriſtum, quam fecerit ipſa, uenire.
Hinc hominem multa recti aſſuetudine firmum
Poſſe repugnare aduerſis, nec cedere pœnis,
Quas ſuperandæ animæ per carnem admouerit hoſtis,
Auxilio abſcedente Dei: qui deſerat aptè,
Vtiliterq; ſuos, ut de certamine agonis
Quæſitas referant palmas: ne nulla piorum
Sint merita, & ueræ priuentur laudis honore:
Sicut naturæ ſenſum noluntq; uoluntq;,
Præceptiſq; tenent legalibus inſinuatum,
Diuini auxilij manus hoc operetur in illis:
Ceu ſolis Chriſti famulis uirtute carere
Sit dignum: & non poſſe probos apprendere mores,
Quos plerunque habeant etiam ſimulachra colentes.
Talia lingua procax cùm uerbis fundit ineptis,
Effuge tu noua gens, hoſtiles effuge ſenſus,
Et procul à laqueis ſapiens abiungere mortis.
Chriſtus enim tua iuſtitia eſt: quo te duce oportet D
Currere: ne curſus, Chriſto ſine, ſit uagus error.
Nemo etenim nemo eſt, qui non cum uulnere primi
Sit patris genitus: quo uulnere mens prius intus
Percuſſa eſt, quàm membra foris: quod mente receptum eſt,
Quod regione poli diſiecta ſuperbia ſuaſit.
Sic animus cui lumen erat de lumine ſummo,
Arbitrium inuoluit tenebris: & luce relicta
Conſilio legit terræ nigreſcere noctis.
Nec iam captiuos oculos extollere in altum
Sponte poteſt: quoniam hoc etiam ſpoliante tyranno
Perdidit, ut quanto iaceat ſub uulnere norit.
Si quid enim de principijs felicibus illi
Et uita exilij othereſt prudenter agenda,
Hoc ſanum, & quo nil fuerit ſublimius in ſe
Credit: amatq; ſuum mundi ſapientia ſenſum.
Innumeras ſeſe claram mirata per artes,
Quòd conjecturis ſublimibus abdita quærit:
Quòd meminit recte: ſapit acriter: æſtimat apte:

Quòd

A *Quòd ſtudium fandi excoluit: quòd legibus urbes*
Inſtituit: moresq́ feros ratione recidit,
Vt pœnæ metus officio certarit amoris.
Iam cum exercetur numeris, ad ſydera cœli
Per curſus noſcenda ſuos: & ſcire uidetur
Defectus Solis uarios, Lunæq́ labores,
Quàm ſpecioſa ſibi eſt? & quàm uaneſcit in ipſis?
Quæ licet ex primo naturæ habeantur honore,
Non tamen ad ueram poſſunt perducere uitam.
Denique ab his præceps in multas relligiones
Decidit, & factis hæſit factore relicto.
Nam ſi nunc etiam illæſis uigor ille maneret,
In quo inſons natura fuit: ſua quenque uoluntas
Conciliare Deo, pœnaq́ abſoluere poſſet:
*Nequicquam Chriſtus mortem moriendo * piaret:* *ligaret
Peccatum & mundi ſanguis non tolleret agni:
Nec genus humanum generari rurſus egeret
Conditione noua. quoniam ſapientia ſana,
B *Sana fides, ſanum arbitrium, mens libera morbo,*
Vitam agerent dignam ſummorum participatu.
Sed proſtrata ſemel, quanto natura profundo
Immerſa, & quantæ ſit mole oppreſſa ruinæ.
Verbum homo fit, rerumq́ ſator ſub conditione
Seruilis formæ dignatur uirgine naſci:
Inq́ infirmorum cunctos deſcendere ſenſus.
Vexatur uirtus, ſapientia ludificatur:
Iuſtitia iniuſtos tolerat, clementia ſæuos:
Gloria contemptum ſubit, & tormenta poteſtas:
Inq́ crucis pœnam nulli uiolabilis uſquam
Vita agitur: cuius perimatur morte peremptor,
Iuſto ut pro iniuſtis effuſo ſanguine, ſit mors
Vnius inſontis multorum uita reorum.
Hoc igitur pretio captiui cum redimuntur,
Agnoſcant quali concluſi carcere, quòue
Obſeſſi fuerint morbo: quibus eripiendis
Succurri haud aliter potuit, quàm morte medentis.
Et quia de magnis opibus nonnulla ſuperſunt,

Quæ deco

Quæ decorent nudos, & quæ ſolentur egenos: C
Non ita pro ſummis oblectent ultima lapſos,
Vt de ſupplicio tumeant: atque ordine uerſo
Quo ſunt effecti miſeri, ſint inde ſuperbi.
Aut cùm hebetes uiſus, longa ex caligine tandem,
Naturæ hoc potius libertatiq́; uolendi,
Quàm Chriſto tribuant: ne ſcilicet euacuetur
Arbitrij uirtus, ſi deſit recta legendi.
Hoc patribus primis mortis ſator inſinuatus
Conſilio eſt: hac arte omnes proſtrauit in uno:
Dum ſuadet multo præſtantius eſſe, quod ipſis
(Non tribuente licet domino) ſponderet habendum,
Prudens libertas, uetitoq́; inſtructa cupido,
Quæ nunc per ueteris ſerpens ueſtigia fraudis,
Deceptos ſimili ſtudet inflammare furore.
Vt quoniam pulchrum eſt ueris impendere curam,
Iuſtitiæq́; auidos bona noſſe, & uelle, ſalubre eſt:
Suadeat ingenio cuiuſque hoc lucis ineſſe,
Vt naturali mens uiuida mobilitate, D
Non ſpirante Deo, Chriſti exardeſcat amore.
Vtq́; ita ſaluatrix nil gratia conferat iſtis,
Sed referat: pretioq́; bonos, non munere ditet.
His de ſeminibus multo iam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta ſubit ſeges horrida zizaniorum.
Sed nos qui domini ſemen ſumus, agricolæq́;
Stamus ope: & ſupera perflati uiuimus aura:
Viperei calicis guſtum procul excutiamus:
Diuiniq́; operis conſtanter confiteamur
Figmentum nos eſſe nouum: quod prorſus ab illa
Stirpe uetuſtatis diſcretum eſt, atque reciſum.
Et iam ſit penitus carnalis originis exors,
Qui membrum eſt Chriſti, capitiſq́; in corpore uiuit:
A quo ſubiectos uigor omnis manat in artus:
Et ſic quæq́; ſuo uegetantur in ordine partes,
Vt quod agunt, & diſpoſitis quod motibus explent,
Ex illo poſſint, qui ſumma atque ultima pacans,

Vt nos

A *Vt nos insereret ſummis, ſe miſcuit imis.*
Conticeant igitur, qui dicunt eſſe cauendum,
Ne deſit ſanctis ſumendæ cauſa coronæ,
Si non ipſorum bona repperiantur in illis.
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,
Quid niſi iuſtitia nos, & uirtute, Deoq́;
Diſpoliare uolunt? ne lux in nocte coruſcet,
Languida ne in uires redeant, ne mortua uiuant.
Sed nobis ſummo uerorum à fonte bonorum
Haurire hæc, ſupero & ſemper ſplendore nitere,
Gloria ſit: non ſpes in fœni flore caduco.
Sicut enim palmes nullos ualet edere fructus
Non in uite manens, quæ de radice miniſtra
Succum agat in frondes, & muſto compleat uuas:
Sic infœcundi uirtutum, & fruge carentes
Perpetui cibus ignis erunt: qui uite relicta
Audent effuſa de libertate comarum
Fidere, ne Chriſti ſint ubertate feraces:
B *Et mage ſe credunt proprijs excellere poſſe,*
Quàm ſi uirtutum placitarum ſit Deus autor.
Viles ergo putent ſe, deformesq́; futuros,
Cum transformatis fiet Deus unica ſanctis
Gloria. corporei nec iam preſſura laboris
Conteret incertos: ſed in omnibus omnia ſemper
Chriſtus erit. quod ſi pulchrum, & ſuper omnia magnum eſt:
Cur pudet hac etiam fletus in ualle potentes
Eſſe Deo? nimiumq́; operis mortalis habere?
Quod non eſt niſi peccatum, quo diſcrucietur
Libertas: ad quam ſolam male geſta recurrunt.
Et tamen in ſanctos animum cùm intendimus actus,
Cùm deſiderijs carnis mens caſta repugnat,
Cùm tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas, illæſo corde manemus,
Libertate agimus: ſed libertate redempta
Cui Deus eſt rector, ſummoq́; ex lumine lumen,
Vita, ſalus, uirtus, ſapientia: gratia Chriſti eſt,
Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, inſtat,

Credit,

Credit, ſperat, amat, mundatur, iuſtificatur. C
Si quid enim recti gerimus, domino auxiliante
Te gerimus: tu corda moues: tu uota petentis,
Quæ dare uis, tribuis: ſeruans largita creansq́;
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, ſtudiumq́; reſolui
Virtutum, aut opus ingenij torpore putandum eſt,
Quòd bona ſanctorum tua ſunt: & quicquid in illis
Aut ſanum, aut ualidum eſt, de te uiget: ut uideatur
Nil actura hominis, te cuncta gerente, uoluntas.
Quæ ſine te quid agit? niſi quò procul exulet à te:
Præcipites ſemper calles, & deuia motu
Ingreſſura ſuo: niſi feſſam tu bone & ægram
Suſcipias, referas, foueas, tuearis, honeſtes.
Tunc fiet curſus uelox, oculiq́; uidentes,
Libera libertas, ſapiens ſapientia, iuſtum
Iudicium, & fortis uirtus, & ſana facultas.
Huius opis ſemper pater indigeamus, ab ipſa
Prodeat arbitrium noſtrum. nihil, hac ſine, ſenſus D
Corporei poſſunt, opus ut ſeruile quieſcat.
Et tua dum in nobis agitur, non noſtra uoluntas,
Legitima in ſanctis ducamus ſabbata feſtis.

FINIS.

D. PROSPERI AQVItanici Pſalmorum à centeſimo uſque ad CL. expoſitio.

PSALMVS C.

M*Iſericordiam, & iudicium cantabo tibi domine:*

PSALMVS iſte de primo uerſu toto intelligendus eſt corpore, & confitendum Deo, quoniam uniuerſæ
B uiæ eius miſericordia & ueritas: ut quælibet ſe noſtris cogitationibus de rerum ueritate ingerant cauſæ, non in aliquam moueamur querelam: ſed miſericordiam, & iudicium domino pia confeſsione cantemus. Ad reſoluendas enim uniuerſas quæſtiones, quas contra prouidentiam Dei exercere audet mundi huius ſtulta ſapientia, inuictiſsima eſt ratio, per quam intelligitur, inter præſentis uitæ inæqualitates nec à iuſtitia Dei miſericordiam, nec à miſericordia abeſſe iuſtitiam, donec peractis temporalibus iuſto iudicio fiant utraque perpetua, cum pro qualitate geſtorum dextros gloria, ſiniſtros pœna ſuſceperit.

Pſallam, & intelligam in uia immaculata: quando uenies ad me.

In hac, inquit, confeſsione boni intellectus ero, & per immaculatam conuerſationis meæ uiam ad me uenire te ſentiam: cùm enim ſine te bonus eſſe non poſsim, ſi recta ſunt quæ ago, te mihi ineſſe non dubito.

Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Innocentia uera eſt, quæ nec ſibi, nec alteri nocet: Quoniam qui diligit Pſal. 10.
iniquitatem, odit animam ſuam. Deambulare in latitudine animæ ſuæ, id eſt, in habitaculo cordis ſui, non poteſt, quem anguſtat reatus, & uita

illicitæ actionis accuſat. Pia autem, & impolluta conſcientia liberis intra ſe utitur ſpatijs: & quæ integros habet ſuæ ædificationis receſſus, in appetitus non euagatur alienos. C

Non proponebam ante oculos meos rem malam.

Ante oculos habemus, quæ diliguntur: & in quibus delectatur animus, in his moratur aſpectus. À re ergo mala oculos auertere, eſt quicquid Deo diſplicet non amare.

Facientes præuaricationes odio habui.

Diligendi ſunt homines, ut odio habeantur præuaricationes: quia aliud eſt amare quod facti ſunt, aliud odiſſe, quod faciunt.

Non adhæſit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non agnoſcebam.

Prauo, inquit, cordi conſenſum non præbui: & ab immaculata uia declinantem malignum non cognoſcebam: hoc eſt, propter diſsimilitudinem non probabam.

Detrahentem proximo ſuo occultè, hunc perſequebar.

Bona perſecutio, quæ non hominem, ſed peccatum hominis inſectatur. D

Superbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc ſimul non edebam.

Superbia fomes inuidiæ eſt, quæ nunquam, niſi maligna eſt, & malis non ſatiatur alienis. Cum his igitur, qui tali delectabantur ueneno, non cōueſcebar: quia cibum iniquitatis ipſorum, quo inceſſabiliter replebantur, horrebam. Beati enim, qui eſuriunt iuſtitiam: quoniam ſaturabūtur. Matth. 5.

Oculi mei ſuper fideles terræ, ut ſimul conſiderent hi mecum.

Vox domini dicentis imitatoribus ſuis, Sedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël.

Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat.

Mihi ait, non ſibi: multi enim non ſynceri prædicatores Euangelij, ſibi miniſtrant, ſua quærentes, non quæ IESV Chriſti.

Non habitauit in medio domus meæ faciens ſuperbiam.

Non habitauit in corde iuſti, quæ eſt domus eius, iniuſtus: quia ſemper à ſe diſsimilitudo longinqua eſt.

Loquens

A *Loquens iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.*

Iniquorum iter non eſt directum: & diuerſum longè eſt ab illa uia, cui oculi domini præſident,& per quam ad ſuos uenit.

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ:ut diſperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Diem iudicij ſui denuntiat dominus, qui loquitur in propheta: quoniam ſecundum ueritatem in principio Pſalmi dictum eſt, Miſericordiã & iudicium cantabo tibi domine. Nam quia tempus huius ſeculi tempus eſt noctis,& ignorantiæ,& tribulationis:nec cuiquam patet,in quem finem ſit quiſque uenturus: dat locum pœnitentiæ miſericordia Dei, & diuerſis modis agit,ut proficiant iuſti,ut erigantur lapſi, ut conuertantur auerſi.Sed hæc patientia manente adhuc nocte prȩſtatur. Vbi autem illuxerit dies,& omnia occulta fuerint reuelata,diſcretis impijs à ſocietate iuſtorum,non ultrà parcetur malis,ſed interficientur omnes peccatores terræ; in illo mane,quo declarabitur, quid quiſque mereatur.

PSALMVS CI.

B PSALMI huius titulus eſt, oratio inopis cùm angeretur, & in conſpectu domini effundit precem ſuã. Iſte ergo pauper CHRISTVS eſt, qui formam ſerui accipiens, noſtra indutus eſt paupertate: & cùm ſit mediator Dei & hominum, homo Chriſtus IESVS, idem eſt in humilitate corporis,qui eſt in gloria patris; ut quorum ſuſcepit naturam,exequatur & cauſam.

EXaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat.

Ne auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

QVOD eſt, Exaudi orationem meam: hoc idem eſt, & clamor meus ad te perueniat. Sed geminata petitio oſtendit petentis affectum. Ne auertas, autem, faciem tuam à me, dicit, pro humilitate membrorum. Nam quando pater à filio,quando Deus auerteretur à Chriſto? Et ideo petit ſe, in quacunque die tribularetur,exaudiri; quia pietas capitis cum omni corporis portione compatitur:& labor omnium,qui & locis,& temporibus uariatur, nunquam ſine illo eſt,qui omnium miſeretur.

In quacunque die inuocauero te, uelociter exaudi me. C

Cito obtinentur, quæ bono deſiderio poſtulantur: nec differuntur preces, quæ hoc petunt, quod uult ille, qui petitur. Velox itaque exauditio eſt, cùm ipſa primitus exauditur oratio: nec tardat auxilium, qui dedit uotum.

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei:

Dies primi hominis, quem ſuſcepit ſecundus, fumo in ſua elatione deficienti aptiſsime comparantur. Et quia nemo in nouitatem Chriſti, niſi ex Adæ uetuſtate transfertur, gemit in his, quos reparat ipſe reparator.

Et oſſa mea ſicut in frictoriolo confrixa ſunt.

Oſſa dicuntur hi, qui ſunt in Chriſti corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur: dicente oſſe fortiſsimo 2. Corint. 11. Paulo, Quis ſcandalizatur, & ego non uror?

Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor meum.

Omne humanum genus in Adam, à quo eſt uniuerſalis propago, percuſſum eſt: & de illius uulnere gemunt, qui ſpe ſaluantur in Chriſto, non ſine miſerijs mortalitatis inde contractæ. D

Quoniam oblitus ſum manducare panem meum.

Acceperat primus homo panem uerbi in lege mandati: ſed uetitum cibum ſumens, panis illius, de quo uiuebat, oblitus eſt, & ob hoc ſicut percuſſum fœnum cor eius exaruit. Modo ergo reuiuiſcat, & edat pa- Ioan. 6. nem, quem fuerat oblitus, qui iam in corpore eſt dicentis, Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi.

A uoce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ:

A uoce, inquit, gemitus mei, non à uoce gemitus illorum, de quibus gemo, quòd non rectè gemunt, quòd carnalia cupiunt, quòd corporalia concupiſcunt. Sed quia non deſunt ualidiora membra, quæ curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis diſcrepent, uoce gemitus mei erudiuntur oſſa: id eſt, fortiora corporis, ut adhæreant carni meæ, id eſt, Rom. 15. infirmioribus meis, ſecundum quod ſcriptum eſt, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare.

Similis

A *Similis factus ſum pellicano ſolitudinis: factus ſum ſicut nycticorax in parietinis.*
Vigilaui, & factus ſum ſicut paſſer ſingularis in tecto.

Omnis ſtrenuus, & deuotus Euangelij prædicator his tribus, quæ commemoratæ ſunt, auibus comparabilis inuenitur, ſecundum eorum formam, quibus uerbum ueritatis adnuntiat. Si enim infidelibus loquitur, in ſolitudine eſt, tanquam pellicanus: nec faſtidit deſerta, & inculta: quia etiam in talibus facit ſibi ſpiritus ſanctus habitaculum. Si autem his prædicat, qui acceptam gratiam perdiderunt, fit quodammodo nycticorax in parietinis, non deſerens eos qui corruunt, ut ædificij bene fundati & ſtabilitatem recipiant, & decorem. Si uerò eos cohortatur, qui cùm uideantur fideles, tepidi tamen ſunt, atque carnales, fit ſub tecto poſitis, id eſt, ſub carnis infirmitate uiuentibus, quidam paſſer, increpans eos, atque incitans, ut in tecto ſint potius, quàm ſub tecto: hoc eſt, ut ſubiectam ſibi carnem habeant, non ut ipſi ei ſubijciantur. Qui enim in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo. Et quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Sed harum affectionum ſedulitatem nemo magis, quàm dominus IESVS Chriſtus, uoluntarius pauper, exequitur: qui ueniens peccatores ſaluos facere, omnium labores infirmitatesq́ ſuſcepit. Quia Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi: ut Math. 10. 2. Cor. 5.
B & ſolitudo gentilis acciperet notitiam ueritatis: & obcæcatis Iudæis, ac ſua præuaricatione ruinoſis, & lux & ſtabilitas præſtaretur: dum ille qui tenebrarum illuminator eſt, per Apoſtolum dicit, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Idem uerò à tenebris, quas dilexit, occiſus uigilauit: id eſt, ſurrexit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis in tecto: id eſt, in cœlo, quò adhuc nemo aſcendit, niſi qui de cœlo deſcendit, qui eſt primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis. Ephes. 5.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduerſum me iurabant.

Ea ſignificantur, quæ in tempore paſsionis geſta ſunt. Exprobratur domino, quòd qui alios ſaluat, ſeipſum ſupplicio eruere non poſsit: & qui fuerant falſi laudatores, in occiſione ipſius conſpirabant.

Quoniam cinerem ſicut panem manducabam: & potum meum cum lachrymis miſcebam.

Oſtenditur ſacramentum miſericordię ſaluatoris, qui etiam eos membra ſua facit, quibus talis congruit medicina: & perſonæ ſuæ eorum co-

pulat cauſam, in quibus ſe cinerem dicit ſicut panem manducaſſe, & po- C
tum cum lachrymis miſcuiſſe: quod quidem infideles obprobrio depu-
tant, dicentes ſpem remiſsionis fomitem eſſe peccandi.

A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ, quoniam eleuans alliſiſti me.

Ipſa eſt ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati ſumus, ſecun-
Ephe. 2. dum quam dicit Apoſtolus, Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri, non ex
conditione Dei, ſed ex iudicio. Et ideo natura filij iræ dicimur, quia ita
ipſis noſtris principijs inſedit, ut ab illa, præter dominum noſtrum
IESVM Chriſtum, nullius hominis natura ſit libera. Eleuatus eſt
autem homo, quia rationalis & ad imaginem Dei factus eſt. Eliſus uerò
Pſal. 48. eſt, quia ſuæ dignitatis oblitus eſt, ſicut ſcriptum eſt, Homo cùm in ho-
nore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus.

Dies mei ſicut umbra declinauerunt: & ego ſicut fœnum exarui.

Receſsi ab æterno die per peccatum, & in dies tranſitorios decidi per
iudicium: & quia ſicut fœnum arui, per eum, qui inter mortuos liber eſt,
1. Cor. 15. ſpe ſaluus fio. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto D
omnes uiuificabuntur.

Tu autem domine inæternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Temporalem, inquit, ſeruet æternus: non enim quia cecidi, tu ſenuiſti: qui eras ad me humiliandum, ipſe es ad me liberandum: & promiſſionum tuarum non obliuiſceris.

Tu exurgens miſereberis Sion: quia tempus ut miſerearis eius.

Gal. 4. Quod tempus, niſi de quo dicitur, Cum autem uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret?

Quoniam beneplacitum habuerunt ſerui tui lapides eius, & pulueris eius miſerebuntur.

A In Sion multi ſunt lapides, & plerique ſunt puluis. In lapidibus gaudium ſanctorum eſt, in puluere miſeratio. De Sion ſancti patriarchæ, ſancti apoſtoli, & prædicatores euangelij: hi omnes lapides electi, & probati: Cæteri autem, qui iſtis non ſunt connexi puluis ſunt, quos auferet uentus à facie terræ, niſi agnoſcant ſe, & dicant, Memento domine quòd puluis ſumus.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

Hoc fundamento poſito in Sion, & hac miſericordia pulueri eius impenſa, ueniet etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapidi coaptetur, & duo in uno condantur, qui facit utraque unum.

Quoniam ædificauit dominus Sion: & uidebitur in gloria ſua.

Creſcit quotidie eccleſia in templum Dei, & ab ipſo capite totum corpus extruitur. Et apparebit IESVS Chriſtus in gloria ſua, cùm uenerit iudicare mundum, à dextris & ſiniſtris, alios aſſumpturus in regnum, alios in ſupplicium detruſurus.

Reſpexit in orationem humilium dominus: & non deſpexit preces eorum. B

Hæc eſt ædificatio Sion, & ſtructura eius: ſic uiui lapides inſtruuntur: quia ad compagem decoris eius non niſi per humilitatem & orationem per gemitus & lachrymas peruenitur: ne perfecta & dedicata domo fruſtra pulſet, qui ſecus aduenerit.

Scribantur hæc in generatione altera: & populus, qui creabitur, laudabit dominum.

Scribuntur hæc in ueteri teſtamento per prophetiam pertinentem ad noui teſtamenti generationem, hoc eſt, ad populum, qui creandus erat in Chriſto, de quo Apoſtolus dicit, Si qua igitur in Chriſto noua creatura, uetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua. Omnia autem ex Deo, hoc eſt, uetera & noua: quoniam per unam fidem uterque populus accepit iuſtificationem. 2. Cor. 5.

Quoniam proſpexit ex alto ſancto ſuo, dominus de cœlo in terram proſpexit.

Vt uideret gemitus compeditorum: ut ſolueret filios mortificatorum.

Proſpiciente in terram Deo: hoc eſt, miſericordiam ſuam hominibus C tribuente, tam fortia facta ſunt uincula charitatis, ut ea non potuerit uincere uiolentia perſecutionis: per timorem enim Dei ſuperauerunt martyres timorem mundi: & compedes fidei continuerunt eos ab exceſſu tranſgreſsionis: qui labor perſeuerantiæ tranſijt in libertatem gloriæ: ut gemitus uerterentur in gaudia, & compedes in coronas. Soluuntur autem etiam filij mortificatorum, id eſt, martyrum, qui eadem inflammati fide ſecularium cupiditatum uinculis liberati poſ-
Pſalm.115. ſunt dicere, Diſrupiſti uincula mea; tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.

Vt adnuncietur in Sion nomen domini: & laus eius in Hieruſalem.

Vt ſolutis uinculis peccatorum, libera charitas ſeruiat Deo, & laus domini multiplicetur in Sion, id eſt, in ſpecula, quæ eſt eccleſia, quæ non præſentia diligens, ſed futura proſpiciens, in ſpe promiſsionum lætatur.

In conueniendo populos in unum, & regna ut ſeruiant domino.

Factum eſt ſanguine martyrum & gemitibus compeditorum, ut D exauditis illis qui erant in gemitibus, & preſſura, hanc noſtris temporibus haberet eccleſia libertatem, qua omnium gentium populi in fidei coëant unitatem: & regna, quæ perſequebantur Chriſtianos, iugo Chriſti ſubiecta ſint.

Reſpondit ei in uia fortitudinis ſuæ:

Siue Sion ſiue Hieruſalem, quæ eſt eccleſia, in qua laus domini celebratur, reſpondit ei, quem per fidem laudat, per ſpem, per charitatem. Nam uocationi eius reſpondere, eſt credere, atque obedire, & in præceptis ipſius ambulare. In uia fortitudinis: quia ab ipſo eſt, ut perſeueretur inter omnes illecebras & labores.

Exiguitatem dierum meorum adnuncia mihi.

Exiguum eſt omne quod finitur, & tranſit: uita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua eſt: cuius dies ideo ſibi adnunciare eccleſia poſtulat, ut nouerit ſe uſque in finem ſeculi eſſe manſuram, donec ueniant illi dies, qui nec numerum poterunt ha-
* als: nec immi- nui bere, * nec terminum.

Ne reu

A *Ne reuoces me in dimidium dierum meorum:*

Non imminuantur, inquit, dies mei, quouſque in conſummationem ſeculi ſpopondiſti, donec plenitudo gentium introeat, & omnis Iſraël ſaluus fiat. Rom. 11.

In generatione & generationem anni tui.

Ab initio uſque ad conſummationem ſanctos Dei diuerſa ſecula alios & alios protulerant: quorum iuſtificatio non eſt, niſi in Chriſto, per quem omnium generationum una generatio eſt, quam Deus æternitatis facit eſſe participem: ut abſque commutatione ſit omnia in omnibus.

Principio domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli:
Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut ueſtimentum ueteraſcent.
Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Vera æternitas, & uera immortalitas non eſt, niſi in deitate trinitatis:
B cui quod eſt eſſe, perpetuum eſt: & neque per initium, neque per incrementum, neque per defectum, ullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam illæ quibus æternitatem creator dedit, uel daturus eſt, non penitus carebunt fine, dum illis finis eſt ipſa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo, quam tu domine fundaſti, & cœli, qui opera ſunt manuum tuarum, ſicut ueſtimentum, & opertorium ueteraſcent, & peribunt. Non ut non ſint, ſed ut aliter ſint: nouatione ſcilicet ſubſtantiæ, non defectione naturæ. Tu autem idem ipſe es, nec ab alio in aliud tranſis: quia tu es qui uerè es, & qui in gloria tua nec minor potes eſſe, nec maior: dans filijs ſeruorum tuorum, ut ad non deficientes annos tuos ualeant peruenire.

Filij ſeruorum tuorum inhabitabunt, & ſemen eorum in ſeculum dirigetur.

Filij ſeruorum Dei, ſunt filij iuſtorum, filij patriarcharum, prophetarum, apoſtolorum, & martyrum: filij poſtremò totius eccleſiæ, quæ corpus eſt Chriſti, & quæ mater eſt omnium patrum, omniumq; filiorum. Hi ergo in æternitate annorum Dei habitabunt, & ſemen eorum in æternum dirigetur. Semen autem eorum rectè intelligitur, opus iuſtitiæ ipſorum, quod debet unumquemque præcedere: quoniam ſterilem, & infructuoſum illa æternitatis beatitudo non recipit.

PSAL

PSALMVS CII. C

Benedic anima mea dominum: & omnia interiora mea nomen ſanctum eius.

TOTA eccleſia cum ſuo capite, quod eſt Chriſtus, unus eſt homo: cuius proprium officium eſt in omni tempore benedicere dominum: ſeq; in laudem eius, quem ex tota uirtute ſua diligit, cohortari. Interiora autem eius ſunt ratio intelligētiæ, ſpes fidei, humilitas timoris, fortitudo charitatis: & ſi quæ ſunt aliæ affectiones, quibus mens in admirationem ſui autoris erigitur.

Benedic anima mea dominum: & noli obliuiſci omnes retributiones eius.

Iterata cohortatio docet, nunquam à Dei benedictione ceſſandum. Erit autem perſeuerās benedictio, ſi retributionū eius nulla unquam ſubrepat obliuio: quæ retributiones non ſecundū merita humana ſunt factæ. Nam damnatio peccatoribus debebatur: ſed gratia præſtita eſt malis, & ſalus
Luc. 19. perditis: Quoniam filius hominis uenit quærere, & ſaluare quod perierat: & non uenit uocare iuſtos, ſed peccatores. Benedicēdus ergo eſt, qui nō ſolum non plectit malos, ſed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit. D

Qui propitius fuit omnibus iniquitatibus tuis: qui ſanat omnes languores tuos.

Qui redimet de corruptione uitam tuam: qui coronat te in miſeratione & miſericordia.

Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum: renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.

Enumeratio retributionum Dei. Oſtendit per quos gradus gratiæ anima humana ſaluetur. Qui propitius ſit, inquit, omnibus iniquitatibus tuis. Non ait, Omnibus uirtutibus tuis: quæ utique nullæ ei ineſſent, niſi fieret remiſsio peccatorum. Quæ ne rurſus exurgant, Sanat, inquit, omnes languores tuos. Qui autem ſunt iſti languores, niſi concupiſcentiæ malæ, deſyderia carnalia, & morbi omnium uanitatum? de qua corruptione redimitur uita infirmorum: quia corpus mortis noſtræ corpus factum eſt ipſius uitæ, ut coronaret nos in miſeratione & miſericordia: ſicut ſcri-
Rom. 9. ptum eſt, Miſerebor, cui miſertus ero: & miſericordiam præſtabo, cui miſericordiam præſtitero. Vt intelligamus, per eandem miſericordiam dari coronas meritorum, per quam data ſunt merita coronarum. Deinde additur: Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum. His enim curationibus perducta eſt anima ad deſyderia bona, ut ſpretis, & abiectis carnalibus, atq; terrenis,

A renis, ſpiritalia, & cœleſtia concupiſcat. Quoniam beati qui eſuriunt iuſtitiam, quia ipſi ſatiabuntur. Renouabitur ergo ſicut aquilæ iuuentus tua: hoc eſt, à uetuſtate in nouitatem, & in iuuentam à ſenectute mutaberis, ad ſimilitudinem aquilæ, quæ depoſitis alis, roſtroq́ mutato in nouas uires rediuiuo uigore iuueneſcit. Matth.5.

Faciens miſericordias dominus, & iudicium his, qui iniuriam accipiunt.

Nouit dominus, quòd in hac uita ſerui ipſius laboribus, iniurijsq́ ſubiecti ſunt: ſed uult eos eſſe mites, eſſe patientes: quia ſicut miſericors eſt ad liberandum, ita etiam iuſtus ad iudicandum. Dicens enim omnibus iniuriam accipientibus, Mihi uindictam, & ego retribuam: non denegat opem, qui denunciat ultionem. Facit ergo dominus miſericordiam: facit & iudicium. Sed perfectorum eſt, etiam his, qui iniuriam fecerint, miſericordiam magis, quàm optare uindictam. Rom.12.

Notas fecit uias ſuas Moyſi, filijs Iſraël uoluntates ſuas.

Magnum, mirandumq́ myſterium eſt, ideo datam legem, ut creſcente peccato humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſsi ſanarentur. Iſtæ ſunt uiæ occultæ quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit:
B quia peccatum non haberet, ut ſuperabundaret gratia: quam utique uiri Iſraëlitæ intellexerunt, & à Deo reuelante uiderunt, quæ ratio diſpoſitionum, quod conſilium diuinarum fuerit uoluntatum.

Miſerator & miſericors dominus: longanimis, & multæ miſericordiæ.

Quid tam longanimum, quid tam abundans, quàm Deus, qui in miſericordia pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos? Parcit contemptus, parcit negatus: & mauult uitam peccatoris, quàm mortem. Quoniam omnis longitudo patientiæ eius eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis; nec ulla opera ipſius miſericordia uacant: Quando homini & manſuetudine conſulit, & flagello.

Non in finem iraſcetur: neque in æternum indignabitur.

Diuina bonitas ideo iraſcitur, ne iraſcatur: & miſericorditer adhibet temporalem ſeueritatem, ne æternam referat ultionem.

Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis: neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis.

Quoniam

Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. C

Sicut cœlum, inquit, protegit terram, ſic timentes ſe protegit Deus.

Quantum diſtat Oriens ab Occidente, longè fecit à nobis peccata noſtra.

Regenerationis hæc uirtus eſt, quæ homines exuit peccatis: & gratiæ induit donis: ut uetuſtas occidat, & ueritas oriatur. Facta enim mutatione ſtatus, innocentia conſtituitur in oriente, peccata remanent in occaſum.

Sicut miſeretur pater filiorum, ita miſertus eſt dominus timentium ſe. Quia ipſe cognouit figmentum noſtrum: memento quòd puluis ſumus.

Qui perſonam ſuſcipere dignatus eſt patris, nihil circa filios non miſericorditer facit: flagellet adoptatos potius, quàm deſerat abdicandos. Nouit autem ipſe quòd nos fecerit, & de quo lapſu in quem ſtatum reformauerit, quantumq́ nos puluis terrenæ fragilitatis infirmet. Petitur ergo Deus, ut meminerit conditionis humanæ: id eſt, ut miſereri ipſius perſeueret. Quoniam non ipſe obliuiſcitur: ſed ut nos gratiæ eius non obliuiſcamur, facit. D

Homo tanquam fœnum dies eius: & ſicut agri flos ita florebit.

Non ſuperbiat homo, cuius dies ſunt ſicut fœnum paululum florens, & mox areſcit: ſed non deſperet homo, cuius infirmitas à Dei uirtute ſuſcipitur. Verbum enim caro factum eſt, ut flos qui in Adam erat caducus, in Chriſto eſſet æternus. (Ioan. 1.)

Miſericordia autem domini à ſeculo, & in ſeculum ſuper timentes eum: & iuſtitia eius in filios filiorum.

Timentibus dominum æterna gaudia promittuntur: & quia timor obedientiam parit: obedientia autem mandatorum gignit effectus: ideo iuſtitia Dei, hoc eſt, retributio ſuper filios filiorum: qui melius intelliguntur in germine bonorum operum, quàm in prole natorum: quos multi iuſti non habuiſſe noſcuntur: & qui habuerunt, non omnes ſunt, aut in omnibus gloriati.

Cuſtodientibus teſtamentum & memoria retinentibus mandata eius, ut faciant ea.

Ille mandata Dei memoriter tenet, qui, quod mandatis Dei continetur,

A tur,operatur: nec falli poteſt in latitudine præceptorum, cùm in duobus mandatis tota lex pendeat,& prophetæ.

Dominus in cœlo parauit thronum ſuum: & regnum eius, omnium dominabitur.

Quid aliud ſignificatur,niſi domini deſcenſio,& aſcenſio, & adſumpti
hominis in paterna ſede conſeſsio? cui genu omne flectitur cœleſtium, Philipp. 2.
terreſtrium,& infernorum: & omnis lingua confitebitur, quoniam do-
minus IESVS Chriſtus in gloria patris eſt.

Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes uirtutes,facientes uerbum eius, ad audiendam uocem ſermonum eius.

Potentes ſunt uerbo, qui uerbi famulantur imperio: quia ipſius implentur uirtute,cui ſeruiunt.

Benedicite dominum omnes uirtutes eius,miniſtri eius facientes uoluntatem eius.

Vera eſt confeſsio benedicentis, cùm idem ſonus eſt oris, & cordis.
Benè autem loqui,& malè uiuere, nil aliud eſt, quàm ſua ſe uoce damna-
B re.Benedicendus ergo eſt dominus ipſis maximè operibus,quibus ſic de-
bet uti conſcientia,ut de ipſis in domino glorietur.

Benedicite dominum omnia opera eius,in omni loco dominationis eius.

Sicut nullus eſt locus,qui non dominationi eius ſubijciatur: ita nullus eſt locus,in quo eius debeat ceſſare benedictio.

Benedic anima mea dominum.

Ipſo uerſu Pſalmus concluſus eſt,quo inchoatus: ut intelligamus, perſeuerari in Dei benedictione debere: quæ uerè continuatur, ſi ſine ceſſatione bene uiuitur.

PSALMVS CIII.

B*Enedic anima mea dominum.*

SICVT in præcedente Pſalmo, ita etiam in iſto, qui ſequitur,uox eſt membrorum corporis Chriſti. Vnus eſt homo,& cuius in una fide unum cor & anima una eſt, cohortans, & excitans ſe in laudem Dei: ut in contemplatione creaturarum magnificetur creator.

Domine Deus meus magnificatus es uehementer. C

Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere poteſt: qui quod eſt, incommutabiliter ſemper eſt: magnificatur ergo non ſibi, ſed nobis: tantò uehementius, quantò magis ſe intellectui noſtro innoteſcere facit: ut non illius gloria, ſed admiratio noſtra proficiat.

Confeßionem & decorem induiſti.

Induit ſe dominus Deus noſter confeſsionem & decorem: id eſt, induit ſe eccleſiam, quæ per confeſsionem depoſuit fœditatem, & accepit decorem: ipſa enim confeſsio peccatorum, decus eſt rectè ſactorum.

Circumamictus lumine, ſicut ueſtimentum.

Ipſa eſt ueſtis eius, non habens maculam, neque rugam, & ſplendida facta per gratiam, quæ & lux uocatur: dicente Apoſtolo, Fuiſtis aliquando
Epheſ. 5. tenebræ: nunc autem lux in domino.

Extendens cœlum, ſicut pellem.

Si facturam cœli ſecundum literam cogitemus, in ſimilitudinem pellis extenſæ, celeritas quædam demonſtrata eſt, qua ſine ulla difficultatis mora opus ſuum creator explicuit. Dixit enim, Fiat firmamētum inter aquā, & aquam: & factum eſt ſic. Quoniam uerbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Si autem figuratam ſignificationem adnitamur inſpicere, inuenimus extendiſſe Deum cœlum ſicut pellem: cùm intelligimus ſanctam ſcripturam cœlum appellatam, cuius autoritatem primò quaſi firmamentū in eccleſia ſua poſuit: & quam ſuper omnem orbem terrarum per miniſteria prædicantium quaſi pellem extendit. Pellis autem nomine ſignificata eſt mortalitas miniſtrorum manente ipſorum opere, per quod ubique ueritas innoteſcit, & inuiſibilitas Dei, per uiſibilia literarum elementa intellecta conſpicitur.

Gene. 1. Pſal. 32. Rom. 1. D

Qui protegis in aquis ſuperiora eius.

Et hoc ſecundum literam bene intelligitur: quia iuſsit Deus, ut fieret firmamentum inter aquas, & aquas, factumque eſt ſic: & pars aquarum reſedit in terram, pars autem eſt cœlo ſuperpoſita, remota ab aſpectu noſtro, & fidei commendata. Secundum uero figuram, qua ſcripturam ſanctam diuina autoritate firmamentum cœlum accepimus, quod ſuper orbem terræ ſicut pellis per famam prædicationis extenditur: ſuperiora cœli protegi aquis in eo intelligamus, quòd in hoc cœlo, id eſt, in eloquījs, pręceptiſque diuinis, nihil eſt ſublimius charitate: quę iter Dei omnia dona

A dona ſupereminet. Diffuſa eſt enim in cordibus noſtris per ſpiritum ſan- Rom. 5.
ctum, qui datus eſt nobis. Quæ diffuſio aquas ſonat, de quibus dicitur: Et in plateis tuis diſcurrent aquę. Nemo alienus communicet tibi. Hęc quippe aqua, id eſt, charitas Dei, & proximi, propria & ſpecialis uirtus eſt piorum, atque ſanctorum: cùm cæteræ uirtutes & bonis, & malis poſsint eſſe cõmunes. Superiora itaque cœli his aquis proteguntur: quia præceptum charitatis ſuper omnes cœlos, id eſt, ſuper omnes libros eſt, cui militat omnis lingua, & omnis doctrina ſanctorum. Protectio autẽ huius aquæ, ſubiectum cœlum ſcripturarum non erat, ſed ſuſpendit: quia in gemino charitatis præcepto, tota lex pendet & prophetæ.

Qui ponis nubes aſcenſum eius.

Impletum eſt hoc uiſibiliter, cum in conſpectu diſcipulorum dominus nube ſuſceptus, aſcendit in cœlum, & de reſurrectione apoſtolis loquens, dicit: Deinde nos, qui uiuimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto: & ita ſemper cum domino erimus. Sed uidendum eſt, quæ ſint illæ nubes, quibus in cœlum diuinarum ſcripturarum aſcenditur. Prædicatores utique ueritatis, qui corda audientium à terrenis ſenſibus erigunt, & ad ſublimitatem cœleſtis intelligentiæ ſubuehunt. Ab iſtis nubibus, uerbum Dei diffundentibus, uinea domini ſabaoth, quæ eſt eccle- 1. Theſſ. 4.
B ſia, fœcundatur: ut accepta pluuia edat fructum, & edat uuas, non ſpinas: & non ſit talis uinea, de qua dicit dominus per prophetam, Mandabo nubibus meis, ne pluant ſuper eam. Et qualis illa, cui dixerunt apoſtoli: Ad uos miſsi eramus: ſed quia repuliſtis uerbum Dei, imus ad gentes. Eſa. 5. Act. 13.

Qui ambulat ſuper pennas uentorum.

Poteſt ad literam ita accipi, ut uelocitatem uerbi, omnia peruagantis, in hoc intelligamus, quod ſuper uentorum pẽnas dicitur ambulare, quia uelocius nihil nouimus uentis, quorum celeritas ſignificata eſt nuncupatione pennarum: ſed his pernicior eſt ueritatis adnuntiatio, quæ attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Per figuratam autem ſignificationem, uentorum nomine non abſurdè animæ intelliguntur: non, quia eiuſdem naturæ ſint: ſed quia ſimiliter inuiſibiles. Quarum pennæ ſunt duo præcepta charitatis, quibus ad dominum tendunt. Sed quia maior, & ſublimior eſt Dei charitas qua dilexit nos, quàm in eundem noſtra dilectio: ideo ſuper pennas uentorum, hoc eſt, ſuper charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem noſtram ſupergreditur charitas Dei: qui ipſam charitatem, qua diligimus, diffudit in cordibus per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Rom. 5.

*ds: flagrãtem. *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem* * *urentem.* C

Secundum literam non dubitamus eſſe ſpiritus, nobis inuiſibiles, miniſtros Dei: qui ab officio, quod agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturæ nomen eſt, angelus actionis. Hos itaq; miniſtros ſuos Deus facit etiam ignem urentem, ſiue flagrantem: ſicut legimus, ignem in rubo apparuiſſe: & miſſum ignem deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt, miniſterio executionis angelicæ. Figuratè uerò ſpiritales quiq; in eccleſia ſpiritus appellantur: qui fiunt angeli, cùm fiunt prædicatores, & nuntij ueritatis. Idemq; ſunt ignis, cùm feruent ſpiritu, & eos quos exhortantur accendunt: duplicem habentes efficientiam, ut & illuſtrent animas, & adurant, cùm eadem ui & ardorem uirtutis inijciunt, & peccatorum ſpinas, tribulosq; conſumunt.

Fundauit terram ſuper firmitatem eius: non inclinabitur in ſeculum ſeculi.

De terra iſta laborioſè adſeritur, quòd non inclinanda ſit in ſeculum ſeculi, cùm dictum ſit, Cœlum & terra tranſibunt. Nam fundatam eam
Matth. 24. ſuper firmitatem ſuam, poſſumus ita intelligere, ut illa uis, qua ſuſtentatur & continetur, firmitas ipſius dicta ſit: quæ licet abſcondita à nobis ſit, tamen rectè creditur in ſapientia & uirtute creatoris, qui omnia in ſe firmauit, in quo & omnia condidit. Myſticò uerò intellectu accepimus D terram eccleſiam, cuius firmitas & fundamentum eius, ſuper quod fundata eſt terra, Chriſtus eſt. Fundamentum autem nemo poteſt ponere,
1. Cor. 3. præterquam quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus IESVS. A quo fundamento non recedens, non inclinabitur in ſeculum ſeculi.

Abyſſus ſicut ueſtimentum amictus eius: ſuper montes ſtabunt aquæ.

Terræ nomine eccleſiam intelleximus prophetatam, quę Chriſtum habens fundamentum, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Veruntamen diluuio perſecutionum, quæ abyſſi, & aquarum nomine præſignantur, ita circumtegenda indicatur, ut quaſi ueſtimento ab impugnātibus operienda ſit populis: intantum perſecutione creſcente, ut etiam ſuper montes, id eſt, eminentiſsimos quoſque ſanctorum attollenda ſit oppreſsio perſequentium.

Ab increpatione tua fugient: à uoce tonitrus tui formidabunt.

Factum eſt hoc, quum Deus conterruit gentes increpationis ſuæ tonitru: ceſſauerunt enim impij eccleſiam premere: & montes Dei, quorum ſublimitas aquis ſuperſtantibus obtegebatur, iiſdem aquis recedentibus, receperunt eminentiam: tonante enim domino formidauerunt aquæ, & montes à diluuio exuti ſunt.

Aſcendunt

A *Aſcendunt montes, & deſcendunt campi, in locum quem fundaſti eis.*

Montes elationes aquarum ſunt, id eſt, fluctus perſequentium popu- lorum, qui cùm ſæuirent, montes erant: ſed increpati quieuerunt, & campi facti ſunt, fundato ipſis loco, in quo cohiberentur. Qui locus intelligi- tur quædam menſura formidinis, intra quam ſæuientium corda concluſa ſunt: ut etiam ſi adhuc retinent infidelitatis ſuæ amaritudinem, ſuper dul- ces tamen aquas, id eſt, fideles populos nequeant eleuari: neq; reuertentur tegere terram fluctus illi magni, & amari: acceperunt modum, quem non tranſgredientur: neque poterunt eccleſiæ inferre diluuium.

Qui emittit fontes in conuallibus.

Super humilem & quietum requieſcit ſpiritus Dei: & qui credit in me (inquit) flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Conualles ergo humi- litatem ſignificant, quæ nunquam ſine fonte gratiæ eſt. Non eſt autem in- ſolẽs, ut qui montes ſunt, propter ſancti ſpiritus magnitudinem: cõualles ſint, propter ſui ſpiritus humilitatẽ: ſicut apoſtolus Paulus mons erat, di- cendo: Non autẽ ego. & habebat fontẽ, dicẽdo: Sed gratia Dei mei mecũ. Ioan. 7.

Inter medium montium pertranſibunt aquæ.

B Montes ſunt prædicatores magni, qui de humilitatis cõuallibus aquas ueritatis emittunt: De qua abundãtia nihil ſibi adſcribũt, nihil quaſi pro- prium uendicant: ſed cõmunis, & media eſt emanatio ſpiritaliũ fluentorũ. Aut de aquis, id eſt, de prædicatione, nulla ſit diſcordia montium: ſed pax cõſenſionis, & ſocietas charitatis, faciat unũ, & cõmune quod profluit.

Potabunt omnes beſtiæ ſyluæ.

Vidimus quidem hoc etiam in iſta creatura, beſtias ſyluæ bibere de fontibus, & de riuis inter montes currẽtibus: ſed quia per hęc, quæ omni- bus nota ſunt, quædam ſignificantur abſcondita, quibus inuentis ſtudia ſpiritalium gaudeant, beſtias ſyluæ, gentes intelligimus: quoniã ſæpe in- ueniuntur in ſcripturis ſanctis gentes indicatæ nomine beſtiarum. Sicut congregatæ in arca Noë totius generis beſtiæ: & diſcus quatuor lineis in uiſione Petri apoſtoli, demiſſus de cœlo omnium plenus animalium, non aliud declaratur, quàm uniuerſi generis homines in unitate eccleſiæ con- gregãdos. De his ergo aquis in mediũ montiũ pertranſeuntibus, id eſt, de doctrina apoſtolica in medio fluente, ,ppter cõcordiã cõmunionis omnis beſtiæ ſyluæ: Omnes enim erãt in arca, omnes in diſco. Pertrãſeuntes au- tem ſunt aquæ iſtæ: quia omnis doctrina, quæ in hoc tempore diſpenſa- tur, tranſit: dicente Apoſtolo, Et ſcientia deſtruetur, & prophetia euacua- bitur. Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem uene- rit quod perfectum eſt; quod ex parte eſt, euacuabitur. 1. Cor. 13.

Suſcipient onagri ſitim ſuam. C

In onagris maiores,fortioresq́ beſtiæ nominantur,quæ de aquis prætereuntibus tantum ſuſcipiunt,quantum ſitiunt. Sunt enim aquæ iſtæ ita ſufficientes,ut & parua & magna animalia,quantũ ex eis deſiderauerint, hauriãt. Doctrina quippe apoſtolica, tam ſalubris,tamq́ uitalis,ut ꝓ capacitate utentiũ,neminẽ ſui dimittat exortẽ:quia ſiue paruuli,ſiue magni, ſiue infirmi,ſiue fortes,habent in ea unde alantur,unde ſatientur.

Super illos uolatilia cœli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt uocem ſuam.

Sunt quædam uolatilia,quæ nõ habitãt niſi ſuper montes:&horũ nomine ſpiritales animæ ſignificãtur,aëre libero,& cœli ſerenitate gaudẽtes: quibus tamen habitatio & paſtus in montibus eſt:montes enim ſunt prophetæ, montes apoſtoli,mõtes omnes prædicatores ueritatis,& ſublimes quiq́ doctores,à quibus qui ſpiritalis eſt nõ aberrat, ſed in eis & cibũ ſumit,& requiẽ. Tales ergo aues in montibus,in quibus habitãt, inueniunt petras,firmamẽta quædam præceptorum. Sicut enim una illa petra Chriſtus uerbum Dei: ſic multa uerba Dei, multæ petræ: de quarum medio dant uocem ſuam,& illis ſonantibus reſpondent,& reſultant petræ,cùm diſputationibus conſonant teſtimonia ſcripturarum.

Rigans montes de ſuperioribus ſuis. D

Montes iſti,quicquid de conuallibus ſuis aquarum fundũt, quicquid uocum de medio dant petrarum, deſuper acceperunt, & diuina gratia ſunt rigati: ut & aquis, & uocibus abundarent: quibus & ſitientes implerent,& audientes delectarent, ea proferentes, quæ unicuique ſecundum menſuram capacitatis ſuæ congruerent.

De fructu operum tuorum ſatiabitur terra.
Producens fœnum iumentis,& herbam ſeruituti hominum.

Nemo glorietur in operibus ſuis, quaſi de proprio habeat, quod habet:ſed qui gloriatur,in domino glorietur. (Rom. 11.) Quia nõ meritorꝫ ſuorum,ſed gratiæ fructus eſt unde ſatiatur. Terra igitur iuſtificata, & ſupernis rigationibus fœcũdata,producit fœnum iumẽtis, & herbã ſeruituti hominũ: ut agri dominici cultoribus ſemẽ uerbi ſeminãtibus neceſſaria præbeanť: & qui Euangeliũ adnuntiãt,de Euãgelio uiuãt. Perceptores enim ſpiritalium,debitores ſunt carnaliũ,quæ fœni & herbę nomine ſignificata ſunt. Nam quis unquã militat ſuis ſtipendijs? aut quis plantat uineã, & de fructu eius non edet? (1. Cor. 9.) uel quis paſcit gregẽ,& de lacte gregis nõ percipit? Prębenda ergo ſunt pabula pręſidẽtiũ ſeruituti. Quoniã prædicatores uerbi, & iumenta,& ſerui ſunt. Et qui ſuſcipit iuſtum in nomine iuſti,mercedem iuſti

A iuſti accipiet. Qui ſuſcipit prophetam in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet: & qui dederit calicẽ aquæ frigidæ, uni ex his minimis, tantum in nomine diſcipuli: amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. Matth. 10.

Vt educat panem de terra: & uinum lætificet cor hominis.

Terra fœnum producit, ut panem de terra producat, plebes ſcilicet ſanctæ piè ſeruientibus ſibi ſeruiunt: & præbentes carnalia, accipiunt ſpiritalia à prædicatoribus uerbi Dei: qui eſt panis, qui de cœlo deſcendit: per quos adhuc in terra ambulantes, & terrenum corpus portantes, propter quod & ipſi terra dicuntur, calix præclarus, & inebrians miniſtratur, ut bibentes ſancti ſpiritus lætitia repleantur.

Vt exhilaretur facies in oleo:

Gratia quædam, quæ eſt hominum ad homines præcipua ad concilian dum ſanctũ amorem, oleum dicitur, in nitore diuino, quo totum unguitur corpus Chriſti, qui principaliter unctus, & fons huius eſt olei.

Et panis cor hominis confirmat.

Manifeſtauit de quo pane loqueretur. Panis enim uiſibilis uentrem ſatiat, ſtomachumq́ confirmat. Iſte autem cibus, cordis eſt & animę fortitu-
B do, de quo ipſe dominus dicit: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcẽdi.

Saturabuntur ligna campi:

De iſta gratia ſaturabuntur ligna campi, id eſt, plebes Iudæorum.

Et cedri libani, quas plantaſti.

Satiabuntur hac gratia, non ſolum humiles huius mundi, ſed etiam nobiles, atque ſublimes: qui propter excellentiam ſuam dicuntur cedri: ſed quas plantauit dominus, qui etiam de diuitibus & illuſtribus, multos iuſtificauit.

Illic paſſeres nidificabunt: fulicæ domus dux eſt eorum.

In iſtis cedris Libani, quas gratia Dei plantat, & ſatiat, nidificabũt paſſeres, hi ſcilicet, qui elegerunt humilitatem, & relictis quæ habebant, aut uenditis, nihil ſibi in hoc ſeculo reſeruarunt: ſed diuitum Chriſtianorum domibus, agriſq́ ſuſcepti, neceſſarijs ſolatijs adiuuantur. Qui tamen licet in cedrorum altitudine requieſcant, non ipſis cedris ducibus utuntur, ſed fulicæ domus dux eſt eorum. Domus autem fulicæ, quæ marina eſt auis, non eſt in terræ foraminibus, neque in ramis arborum, ſed in petra, quæ aquis ſit circundata. Petra uerò intelligitur Chriſtus, qui exemplum

patientiæ præbuit humilibus, & paſſeribus: quorum ipſe eſt fortitudo, ut circumfrementibus fluctibus non moueantur: & ſi quid in cedris Libani offenderit, fulicæ domum ſequantur. C

Montes altiſsimi ceruis, petra refugium ericijs.

Cerui ſunt magni & præcipui ſpiritales, qui mandatorum Dei ſublimiſsima quæq; ſectantur, & in montibus habitant ſcripturarũ. Sed & qui excelſa tenere non poſſunt, habent humilitatis ſuæ refugium: ac licet ſint minutis quibuſdam peccatis hiſpidi, & ſpinoſi (quod ſignificatum eſt ericiorum nomine) tamen & ipſi ſuſcipiuntur à petra, quę ſiue in montibus, ſiue in mari, ſiue in conuallibus, omnium eſt ubique præſidium.

Fecit lunam in tempore.

Fundauit dominus eccleſiam, quæ per temporalia tranſit ad æterna: & quamuis ad claritatem deſtinata ſit perpetem, mutationibus tamen, dum hic degit, obnoxia eſt.

Sol cognouit occaſum ſuum.

Chriſtus agnouit paſsionem ſuam. Occaſus Chriſti, paſsio Chriſti eſt. Sed nunquid ſol ſic occidit, ut non oriatur? nunquid qui dormit, non adijciet, ut reſurgat? Quid eſt autem, Agnouit occaſum ſuum: niſi, Placuit ei ut moreretur? Voluntate enim ſuſcepit crucem, & mortem: & ſicut aliena ſunt ab eius notitia, quæ ipſi non placent: ita ea, quæ uoluntati ipſius congruunt, nouit, atque cognoſcit. D

Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox:

Cum paſſus eſſet dominus, conturbata ſunt tenebris formidinis corda apoſtolorum: & quædam illic nox facta eſt, cùm occiſus eſt, qui redemptor omnium uidebatur.

Ibi pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ:
Catuli leonum rugientes ut rapiant, quærentes à domino eſcam ſibi.

In hac nocte deſperationis, & in his tenebris ignorantiæ inſidiabantur beſtiæ ſyluæ, id eſt, maligni ſpiritus: & catuli leonũ, hoc eſt, ſæuiores quiq; dæmonum furentes ad rapiendos in eſcam ſuam, quos in tenebris infidelitatis inuenerint. Quibus tamen nihil noxiæ inferre poſſunt, niſi Deus permiſerit: & ideo ab ipſo petunt rapiendi poteſtatem, cuius iudicio homo inimicis ſuis aut caſtigandus traditur, aut probandus.

Ortus

A *Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis * colloca-buntur.* *cubabunt

Ortus eſt ſol, quia occidit ſol: id eſt, Chriſtus mortuus reſurrexit, & uniuerſum mundum claritatis ſuæ manifeſtatione impleuit: & quamuis in cordibus infidelium tenebræ perſeuerent, eccleſia tamen toto orbe terrarum, cui ſol eſt ortus, in lumine eſt. Vnde illi ſpiritus, qui ad perſequendos Chriſtianos impiorum animos incitant, in tanta luce ubique receptæ ueritatis ſæuire non audent, in ſua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exiuit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad ueſperam.

Quia modo in pace eccleſiæ homo Dei, iuſtitiæ Dei ſeruiens, liberè agit, & ad profutura ſibi opera ſecurus egreditur, uſque ad ueſperam. In fine enim mundi erit quædam contenebratio perſecutionis externæ.

Quàm magnificata ſunt opera tua domine, omnia in ſapientia feciſti.

B Admiratio hæc, qua magnificentia ſtupetur operum diuinorum, ad utranq; cõditionem pertinet: id eſt, & mundi huius, & eccleſiæ: quia temporalium pulchritudo gloriam ſignificat æternorũ: & per uiſibilia, ea quæ non apparent, intellecta conſpiciuntur. Omnia autem in ſapientia feciſti: id eſt, in Chriſto facta ſunt, qui eſt Dei uirtus & Dei ſapientia.

Repleta eſt terra creatura tua.

Latè oculis apparet, & multipliciter ſpectabilis eſt pulchritudo mundana, quæ ſapientiã & uirtutem ſui teſtatur autoris. Sed illam magis creaturam debemus attendere, de qua dicit Apoſtolus, Si qua igitur in Chriſto noua creatura: uetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua. Venit enim qui renouaret opus ſuum: qui conflaret & argentum ſuum: qui formaret monetam ſuam. Et uidemus plenam terram Chriſtianis in eum credentibus: & ad ſpem noui ſeculi, relicta præterita uanitate, currentibus. 2.Corinth.5.

Hoc mare magnum, & ſpatioſum: illic repentia, quorum non eſt numerus.

Licet ad nouum ſeculum noua creatura pertineat, in hac tamen uita peregrinatur, & non poteſt ad patriam ſuam, niſi per hoc magnum & inquietum mare inter pericula nauigare: inſidiante innumerabilium repentium dolo, hoc eſt, multarum tentationum incurſu: à quibus cauendum eſt, ne

eſt, ne dum repunt, ſubrepant: & non recedendum à ligno crucis, in quo hoc ſæuum mare ſub Chriſti gubernaculis tranſeatur. C

Animalia puſilla & magna: illic naues commeabunt.

In hoc mari ſunt infideles, & inter aquas amaras ſteriles que uerſantur. Puſilli & magni, id eſt, & infirmi & primates iſtius ſeculi: qui licet Chriſtianæ religioni aduerſentur: tamen inter ipſos tutus eſt noſtrorum nauium commeatus: hoc eſt, inter procellas & fluctus maris gubernante Chriſto eccleſiarum tutus eſt curſus.

Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei:

In mari iſto magno, ubi ſunt repentia, quorum non eſt numerus, ubi animalia puſilla, & magna, ubi etiam noſtrarum nauium commeatus: ibi eſt & draco, qui de ſummis in ima deiectus iudicio Dei, ad hoc ex angelo diabolus factus eſt, ut malitiæ & nequitiæ ipſius à ſanctis illuderetur. Qui etſi indeſinenter habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum poteſt inferre, quàm ſinitur.

Omnia à te expectant domine, ut des illis cibum in tempore oportuno.
Dante te illi colligent: D

Vniuerſis repentibus cunctis animalibus, atque ipſi draconi non ſuppetit cibus, niſi quem dominus dederit. Quãuis enim draco ſemper ſit cupidus ad uorandum, uorare tamen non poteſt, niſi quod Deus iuſtus ciborum omnium diſtributor eſui eius addixerit. Eſt autem eſca ipſius terra. Non igitur edendus dabitur, qui terra non fuerit: hoc eſt, qui non ſe terrenis cupiditatibus actibus que dediderit.

Aperiente te manum tuam, uniuerſa replebuntur bonitate.
Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur.

Apertio manus Dei, reuelatio eſt Chriſti: manus enim domini, Chriſtus eſt, & brachium domini cui reuelatum eſt: quod cui reuelatur, illi aperitur: & cui aperitur, bonitate impletur. Vt que hanc bonitatem deſuper accepiſſe ſe nouerit, nonnunquam dominus auertit faciem ſuam: & qui uidebatur plenus bonitate, turbatur: ut per ſubitam inopiam intelligat illam boni abundantiam non ſibi fuiſſe de proprio.

Auferes ſpiritus eorum, & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur.

Qui

A Qui in ſe gloriabantur, docentur detumeſcere: aufertur ab eis ſpiritus ſuperbiæ, ut conuertantur in puluerem ſuum: agnoſcentes quòd terræ ſint, & pœnitentes quòd ſuperbierint, ut rurſus bonitate repleantur.

Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

Ipſius enim ſumus figmentum, dicit Apoſtolus, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Ab ſpiritu Dei accepimus gratiam, ut iuſtitiæ uiuamus. Deus enim iuſtificat impium, & renouat faciem terræ, condens in toto mundo nouam creaturam per ſpiritum gratiæ, ut depoſito uetere homine, in nouitate uitæ ambulemus. Ephe. 2.

Sit gloria domini inæternum: letabitur dominus in operibus ſuis.

Deo ergo ſit gloria, Deus lætetur in operibus ſuis: quia ſi quid laudandum, ſi quid lætandum ab homine agitur, opus Dei eſt, & munus gratiæ eius, qui aufert ſpiritum ſuperbum, & dat ſpiritum ſanctum.

Qui aſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.

B Hæc opera Dei conuertentis auerſos, ut aſpiciat ad terram præfidentem ſibi, ac de ſuis uiribus præſumentem, & faciat eam tremere, & hanc ſibi eſſe cauſſam tremoris agnoſcat: quia Deus in ipſo operatur, ut bona ſit, quo ſe auertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & montes, id eſt, ſublimiores quidam, & potentiores huius ſeculi: & fumigabunt: id eſt, dabunt Deo confeſsionem, & preces ipſorum ad Deum, qui illos tetigit, quaſi fumus aſcendit.

Cantabo domino in uita mea: pſallam Deo meo quandiu ſum.

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & dominum in omnibus ſuis, ſine fine laudabo.

Suauis ſit ei diſputatio mea: ego autem iocundabor in domino.

Suauis eſt domino diſputatio illius, qui per humilem confeſsionem ſe indicat ſcienti Deo, & cui ſe indicat neſcienti Deus. De hac autem tali diſputatione oritur delectatio: quia confeſsio non in ſe gloriantis, in agnitionem Dei proficit.

Deficient peccatores à terra, & iniuſti, ita ut non ſint.

Iracun

Iracundiæ & odij uidetur eſſe uox iſta, ſed eſt præcipue charitatis: hoc C
enim ait, quod & ſuprà, ut auferatur ſpiritus ſuperborum, & deficiant:
& mittatur in illos ſpiritus Dei, ut fiat noua creatura, deficiente malitia,
non pereunte ſubſtantia. Qui enim, cùm eſſet impius, iuſtificatus eſt, non
erit impius, ſed erit iuſtus.

Benedic anima mea dominum.

Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, & qui gloriatur, in domino glorietur.

PSALMVS CIIII.

PRIVS hic Pſalmus prænotatur Alleluia: quod eſt, laudate dominum. ideo à laude cœpit.

COnfitemini domino, & inuocate nomen eius.

LAVDATE, inquit, dominum, & inuocate: ſemper enim
inuocationem debet præire laudatio, quæ hic dicta Confeſ-
ſio eſt. D

Adnuntiate in gentibus opera eius.

Euangeliſtis hoc dicitur in propheta, ut uniuerſo mundo Chriſtus adnuncietur.

Cantate ei, & pſallite ei:

Hoc eſt, uerbo & opere prædicate: quoniam ore canitur, manibus autem pſallitur.

Narrate omnia mirabilia eius.
Laudamini in nomine ſancto eius.

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus ueſtris ſic eſtote laudabiles, ut Deus laudetur in uobis.

Lætetur cor quærentium dominum.
Quærite dominum & confirmamini:

Dominum quærens, gaudium quærit: ſic ergo quæratur, ut non de ſe, ſed Deo gaudeat, & confortetur. Accedendo enim ad dominum & il-

luminab

A luminabitur ignorantia, & corroboratur infirmitas: data ſibi & intelligentia qua uideat, & charitate qua ſeruiat.

Quærite faciem eius ſemper.

Facies pro præſentia ponitur, ſicut facies uenti, & facies ignis. Præſentia ergo Dei ſemper quærenda eſt: & perſeueranti ſtudio agendum, ut qui præſentem ſe tribuit, non recedat. Hoc autem in iſta uita fides quærit, ſpes inuenit, charitas uerò obtinet in uita æterna, ubi amor ueræ præſentiæ nec minuitur, nec finitur.

Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.
Semen Abraham ſerui eius: filij Iacob electi eius.

Quia multum eſt paucisq; poſsibile eſt, ſecundum id, ſemper Deum quærere, quod ipſe de ſe ait, Ego ſum qui ſum: ſecundum id, ſaltem à paruulis eſt quærendus, quod ipſe ait, Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, hoc mihi nomen eſt inæternum. Mementote ergo mirabilium eius quæ fecit, qui ſemen eſtis Abrahæ, & filij eius Iaacob, quem elegit Deus: ut ſi altius Deum non poteſtis deſiderare, uel ſecundum ea, quæ cum patribus ueſtris operatus eſt, præſentiam ipſius expe-
B tatis.

Ipſe dominus Deus noſter: in omni terra iudicia eius.

Manifeſtauit, quòd hi eſſent filij Abraham, qui eſſent filij promiſsionis, dicendo, In omni terra iudicia eius: quia in toto mundo fuerant filij Abrahæ, quos nunc ſermo propheticus cohortatur, ut meminerint mirabilium Dei.

Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui: uerbi, quod mandauit in mille generationes:
Quod diſpoſuit Abraham: & iuramenti ſui ad Iſaac.
Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſraël in teſtamentum æternum:
Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis ueſtræ.

Per ea quæ tranſierunt, ſignificantur ea quæ manebunt: & per imaginem ueteris teſtamenti, confirmata eſt promiſsio hæreditatis æternæ, per uerbum, quod mandauit Deus in mille generationes: hoc eſt, in omnes. Nam ut nihil uacui prętermitteret, eum numerum poſuit generationum, quem conſtat nec ab ipſo Adam uſque ad finem mundi poſſe compleri, donec omnes generationes finiantur, quæ ex abundanti millenario nu-

A Compedes quidem Ioſeph accepiſſe non legimus, ſed dubitandum nõ eſt de eo: quod licet hiſtoria prætermiſerit, tamen propheta non tacuit. In ferro autem, quod pertranſijſſe animam eius dixit, tribulationem duræ neceſsitatis debemus accipere: quæ tribulatio tam diu manſit, donec implerentur ſomnia, quæ uerbo ipſius fuerant interpretata: & per quę commendatus eſt regi, ut etiam ipſi futura prędicaret. Ne quis autem hæc homini tribueret, non gratiæ Dei, congruenter adiectum eſt, Eloquium domini inflammauit eum: ut etiam ipſe intelligatur ſancto ſpiritu feruiſſe.

Miſit rex, & ſoluit eum: princeps populorum, & dimiſit eum.

Ipſe eſt rex, qui princeps populorum ſoluit eum, compeditum dimiſit incluſum.

Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeßionis ſuæ.
Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum: & ſeniores eius prudentiam doceret.

Ne hoc quidem in illa ſublimitate Ioſeph hiſtoria refert, quòd Aegyptios ſenes ſapientia imbuerit ſpiritalis. Sed quî fieri poſſet, ut uir tantus,
B unius ueri Dei cultor, alendis tantummodo Aegyptiorum corporibus, & ſolis terrenis rebus proſpiciendis eſſet intentus: non autem curaret, ut eorum, quos habebat ſubditos, etiam animos erudiret?

Et intrauit Iſraël in Aegyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham.

Quòd eſt Iſraël, hoc eſt Iacob: & quod eſt Aegyptus, hoc terra Cham. De ſemine enim Cham filij Noë, exorta eſt gens Aegyptiorũ: apud quos peregrinati ſunt Iſraëlitæ. Si autem quæritur, quomodo de regno in populum alterum tranſiſſe dicantur, cùm terram Chanaan necdum in regnum accepiſſent? Poteſt per anticipationem, id eſt, prolepſim, ſic dictum accipi, ut quod futurum erat, quaſi factum dictum ſit.]

Et auxit populum ſuum uehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.

Quod breuiter præmiſſum eſt, Firmauit populum ſuum ſuper inimicos eius: tanquam quæreremus, quomodo factum ſit, incipit dicere, donec id etiam narrando determinet.

Et conuertit cor eorum, ut odiſſent populum ſuum: ut dolum facerent in ſeruos eius.

Cor Aegyptiorum non Deus deprauauit à recto,ſed cùm ſponte mali C
eſſent,& tales,ut poſſent inuidere felicibus, in odium illos Hebræorum conuertit beneficia ſua qua populum ſuum multiplicabat: benefaciendo autem ſuis, Aegyptios ad eorum inimicitias incitauit: non ipſos malos faciendo,ſed iſtis bona,quæ malos urerent,largiendo.

Miſit Moyſen ſeruum ſuum,& Aaron,in quem elegit ipſum.
Poſuit in eis uerba ſignorum ſuorum,& prodigiorum in
terra Cham.

Multa ſine ullis uerbis facta ſunt,uel uirga,uel manu extenta,uel fauilla in cœlum miſſa: ſed quia illa ipſa ſine uerbo facta ſunt, non erant ab aliquibus ſignificationibus uacua, ſicut uerba quæ loquitur. Ideo etiam ipſa dicta ſunt uerba, non uocum, & ſonorum, ſed ſignorum & prodigiorum.

Miſit tenebras,& obſcurauit:& nou exacerbauerunt ſermones eius.

Id eſt, Moyſen & Aaron Aegyptij, quamuis eſſent duriſsimi, patienter tulerunt,donec omnia quæ Deus facere diſpoſuerat, complerentur.

Conuertit aquas eorum in ſanguinem,& occidit piſces eorum.
Dedit terra eorum ranas,in penetrabilibus regum ipſorum. D

Hyperbolicos dictum eſt, tanquam ipſam terram eorum conuertiſſet in ranas.

Dixit,& uenit cynomia:& ſcinifes in omnibus finibus eorum.

Si quæritur quando dixerit:in uerbo eius erat antequam fieret, & ſine tempore ibi erat,quo tempore fieret.

Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem comburentem in
terra ipſorum.
Et percuſsit uineas eorum,& ficulneas eorum: & contriuit
lignum finium eorum.

Hoc ui grandinis,& fulminibus factum eſt: Vnde & ignem dixerunt comburentem.

Dixit,& uenit locuſta & bruchus,cuius non erat numerus.

Vna plaga eſt locuſtæ, & bruchi: quoniam altera eſt parens, altera fœtus.

Et

A *Et comedit omne fœnum terræ eorum.*

Etiam fœnum fructus eſt, ſicut loqui ſcriptura conſueuit, quæ etiam ſegetes frugum fœnum appellat.

Et percuſsit omnem primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

Hęc plaga nouiſsima eſt, excepta morte in mari rubro: quę plagæ cùm ſint decem, nec omnes cõmemoratæ ſunt, nec eodẽ ordine quo in Moyſe legũtur: libera eſt enim prophetica laudatio à lege narrationis hiſtoricæ.

Et eduxit eos in argento & auro.

Dolus quidẽ, quo Aegyptij decepti ſunt, ut argentũ & aurũ Hebræis deſcendẽtibus darẽt, nõ ad præceptũ, nec ad inſpirationẽ Dei referendus eſt, ſed ad promiſsionẽ tantũ: qua carnales quoq; hac decipi cupiditate pa teretur. Veruntamẽ habeat aliquid fraus iſta iuſtitiæ, quæ ab iniquis hoc quodã modo abſtulit, quod pro mercede multorum operum debebatur.

Et non eſt in tribubus eorum infirmus.

Etiam hoc magnum beneficium Dei fuit, ut in illa profectione nullus eſſet infirmus, corpore ſcilicet, non animo.

B

Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Intelligendum, quòd hoc tunc factum ſit, quando oppreſſo aquis Pharaone cum exercitu ſuo, reſidui Aegyptiorum timere potuerũt, ne ad delendos eoſdem, Hebræi reuerterentur: quibus profectis in longinquiora, cauſas habuerunt lætandi.

Expandit nubem in protectione eorum: & ignem, ut luceret eis per noctem.

Petierunt, & uenit coturnix:

Quæ utiq; caro eſt: quæ petitio non querulorum, ſed electorum præſtita eſt, ad carnalium munera comprimenda. Quoniam hic Pſalmus non de eis loquitur, in quibus non eſt beneplacitum Deo; ſed de fide filiorum promiſsionis, propter quos etiam illi iuuabantur.

Et pane cœli ſaturauit eos.

Id eſt, manna.

Diſrupit petram & fluxerunt aquæ: abierunt in ſicco flumina.

His omnibus beneficijs Dei, fidei Abrahæ meritum commendatur. C

Quoniam memor fuit uerbi ſancti ſui, quod locutus eſt ad Abraham puerum ſuum.

Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.

Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum poſſederunt.

Tanquam quæreremus, cui bona iſta data ſint: ne hoc ipſum putaretur ſummum bonum, quòd iſta felicitas temporalium rerum data eſt, continuò eam ad aliud retulit, ubi ſummum bonum oportet inquiri.

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius: & legem eius requirant.

Ergo intelligendum eſt, Dei ſeruos, & electos filios promiſsionis, imitantis fidem Abrahæ, propterea iſta bona terrena ſumere à domino, ut non in eis luxu diffluant, ſiue peruerſa ſecuritate torpeſcant: ſed ideo habeant hæc omnia ex diuina miſericordia præparata, in quibus quærendis poſſent negotioſiſsimis laboribus occupari: ut ad hoc uacent, unde bonum æternum poſsit acquiri: hoc eſt, ut cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant. D

PSALMVS CV. ALLELVIA.

COnfitemini domino, quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

DVO iſti Pſalmi, id eſt, C IIII. & CV. ita inter ſe coniuncti ſunt, ut in uno eorum, qui præcedit, cõmendetur populus Dei in electis eius, de quibus nulla querela eſt, & in quibus beneplacitum eſt domino: in iſto autem qui ſequitur, hi commemorantur, qui in eodem populo amaricauerunt. Nec tamen etiam ipſis miſericordia Dei defuit. Dicuntur autem iſta ex eorum perſona, qui ueniam conuerſi precantur: & exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit miſericordia Dei. Incipit ergo iſte Pſalmus, ſicut ille, Confitemini domino: ſed ibi ſequitur, Et inuocate nomen eius. Hîc autem, Quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Confeſsio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum ſpe debet orare, & cum laude eius miſericordiæ, quam credit æternam.

Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?

Quis

A Quis enarrabit opera omnipotentis miſericordiæ Dei, uel poterit facere, ut omnes laudes ipſius audiantur? quia quod ore promitur, & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum eſt, atque faciendum.

Beati qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore.

Iuſtitia & iudicium tam ſimilia ſibi ſunt, atque uicina, ut quodlibet eorum pro altero poni poſsit: ueruntamen ſi proprietas eorum diligentius ſeruanda ſit, Iudicium cuſtodire dicendus eſt, qui rectè iudicat; Iuſtitiam uerò facere, qui rectè agit.

Memento noſtri domine in beneplacito populi tui:

Id eſt, ut in eis ſimus, in quibus beneplacitum eſt tibi; quia non in omnibus illis beneplacitum eſt Deo.

Viſita nos in ſalutari tuo.

Hoc eſt, in Chriſto tuo, in quo peccata dimittuntur, & animæ ſanantur, ut cuſtodiant iudicium, faciantque iuſtitiam.

Ad uidendum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in
B *lætitia gentis tuæ:*

Viſita nos, inquit, ad uidendum: id eſt, illumina nos, ne ſimus cæci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta uident, æquitatem uident, bona concupiſcunt. In hac ergo bonitate fac & nos uidere, & lætari in lætitia populi tui, quæ non eſt præter te: quia omnes tui non gaudent, niſi de te.

Vt lauderis cum hæreditate tua.

Id eſt, ut omnia bona hæreditatis tuæ, quam elegiſti, & adoptaſti, ad tuam gloriam laudemque referantur. Quia quos uiſitas in ſalutari tuo, laudari, niſi in tua laude, non poſſunt, qui eos laudabiles facis.

Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſte egimus, iniquitatem fecimus.

Dupliciter intelligi poteſt, quòd peccauerint poſteri cum patribus ſuis, tanto antiquioribus: ſiue quia in lumbis patrum erant, quando illi in Aegypto fuerunt: quia & Leui cum Abraham decimatus eſt: ſiue quia imitatores fuerunt per ſimilitudinem contumaciæ, & cum illis peccauerunt, quos ſuis moribus retulerunt.

Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ. C

Et intellectum redarguit, & memoriam: intellectu quippe uidere debuerunt, ad quorum bonorum æternitatem, per illa temporalia uocarentur. Memoria uerò ad hoc ſaltem inſtrui debuerunt, ut mirabilium Dei non obliuiſcerentur: cum ad confirmationem eorum multum poſſet ualere beneficiorum Dei fidelis recordatio.

Et irritauerunt aſcendentes in mare, in mare rubrum.

Aſcendentes dictum eſt, pro terræ poſitione: quæ talis eſt, ut deſcenſio dicatur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam de Aegypto aſcenſio.

Et ſaluauit eos propter nomen ſuum: ut notam faceret potentiam ſuam.
Et increpuit mare rubrum, & ſiccatum eſt:

Non legitur ulla uox facta, qua ſiccaretur mare: potentia ergo qua id factum eſt, increpatio dicta eſt.

Et eduxit eos in abyſsis, ſicut in deſerto.

Quia ſiccitate factum erat ſicut deſertum, ubi fuerunt abyſsi. D

Et ſaluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

Quid pretij datum eſt in hac redemptione? an prophetia eſt, quod in figura baptiſmi hoc factum ſit, ubi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod eſt ſanguis Chriſti? Vnde conuenienter hoc magis mari rubro figuratum eſt.

Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remanſit.
Et crediderunt in uerbis eius: & cantauerunt laudem eius.

Talis locutio eſt, cùm dicitur, hanc ſeruitutem ſeruiuit: aut, talem uitam uixit. Laudem uerò Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur.

Citò fecerunt, obliti ſunt operum eius: non ſuſtinuerunt conſilium eius.

Feſtinauerunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupierunt præſentia, quàm futura: cùm debuerint de tantis erga ſe beneficijs intelligere, quòd ad aliquam ſine fine beatitudinem uocarentur.

Concup

A *Concupierunt concupiſcentias in deſerto: & tentauerunt dominum in inaquoſo.*

Talis locutio eſt, Concupierunt concupiſcentiam: qualis eſt ſuperior, Laudauerunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum: & miſit ſaturitatem in animam eorum.

Animam hoc loco, non ſecundum quod rationabilis eſt, dixit: ſed ſecundum id quod animatum corpus anima facit: ad cuius animalis ſuſtentationem pertinet cibus & potus.

Et irritauerunt Moyſen in caſtris, & Aaron ſanctum domini.
Et aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan: & operuit ſuper congregationem Abiron.

Quod eſt deglutiuit, hoc eſt, ſuper operuit: amborum autem una erat cauſa, ob impium ſchiſma.

Et exarſit ignis in ſynagoga eorum: & flamma combuſſit peccatores.

B Licet iuſti quoque & laudabiliter uiuentes, non ſint abſque peccato: ſcriptura tamen peccatores non leuium culparum homines, ſed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare conſueuit.

Et fecerunt uitulum in Choreb: & adorauerunt ſculptile.
Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem uituli comedentis fœnum.

Deus erat gloria eorum, ſi eius conſilium ſuſtinerent: cui dicitur, Gloria mea, & exaltans caput meum. Iſtam gloriam ſuam, id eſt, domini, immutauerunt in ſimilitudinem uituli comedentis fœnum, ut ab eo comederentur, à quo comedũtur, qui ſapiunt ſecundum carnem: Omnis enim caro fœnum. Pſalm. 3. Eſa. 40.

Obliti ſunt Deum, qui liberauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Quæ ſunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe eſt admiratio ſine quadam formidine.

Et dixit diſperdere eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.

Non ita dixit, in confractione, quaſi ut confrangeret iram Dei: ſed in C plaga, qua erant illi conterendi: in qua Moyſes obiecit ſeipſum pro eis. Et demonſtratum eſt, quantum pro malis ualeat apud dominum ſanctorum interceſsio.

Vt auerteret iram eius, ne diſperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem, nec crediderunt uerbis eius.

Nullo modo iſti culparentur: quia pro nihilo habuerunt terram, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: niſi terra illa, quæ dicebatur fluens lac & mel, magni ſacramenti habuiſſet ſignificationem: quod non intelligentes nec deſiderantes, ſed in terrenis tantum felicitatem ſuam conſtituentes, non crediderunt uerbis Dei: & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem: id eſt, æternam, atque cœleſtem.

Et murmurauerunt in tabernaculis ſuis: non exaudierunt uocem domini.
Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, ut proſterneret eos in deſerto.
Et deijceret ſemen eorum in nationibus: & diſpergeret eos in gentibus. D
Et conſecrati ſunt Belphegor: & manducauerunt ſacrificia mortuorum.
Et irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis: & multiplicata eſt in eis ruina.

Suſpenſa fuerat ira iuſtitiæ, & in peccatores dilata uindicta: ſed poſtea quàm conſecrauerunt ſe idolis, & manducauerunt ſacrificia mortuorum, id eſt, quæ mortuis hominibus immolabant: fornicationi quoque alienigenarum mulierum miſcuerunt, multiplicata eſt in eis ruina, ut ob augmentum criminum grauius uaſtarentur: in qua uaſtatione dominum Phinees ſacerdos placauit: quia maſculum & fœminam, in complexu adulterino deprehenſos, pariter interemit: & deputatum eſt hoc ei ad iuſtitiam: quia uidit dominus, quòd hoc totius populi charitate feciſſet.

Et ſtetit Phinees, & placauit: & ceſſauit quaſſatio.
Et reputatum eſt ei ad iuſtitiam in generatione & generationem, uſque in ſempiternum.
Et irritauerunt eum ad aquam contradictionis, & uexatus eſt Moyſes propter eos, quia exacerbauerunt ſpiritum eius: & diſtinxit in labijs ſuis.

A Sanctus Moyſes perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam qualem debuit, & dubitanter petram uirga percuſsit, diſtinguens hoc miraculum à cæteris, quaſi non poſſet, qui cætera fecerat, etiam iſtud efficere. Hinc ergo meruit prior mori, quàm terram repromiſsionis intraret. Cui tamen Deus, tanquã electo ſuo, etiam poſt mortem, bonum perhibet teſtimonium: ut intelligamus, eum huius tantùm hæreditatis priuatione mulctatum: non autem illius æternæ, quam ſignificabat temporalis, & terrena poſſeſsio.

Non diſperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.
Commixti ſunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum: & ſeruierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum.

Illud, quòd gentes non diſperdiderunt, & quòd eis permixti ſunt, factum eſt illis in ſcandalum.

Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas dæmonijs.
Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan.

B Hiſtoria quidem talium ſacrificiorum non meminit: ſed nemo dubitet, pſalmum uera narrare.

Et interfecta eſt terra in ſanguinibus: & contaminata eſt in operibus eorum:

Tropica locutio eſt, qua ſignificatur per id quod continet, id quod continetur: ſicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant: & bonam, in qua boni. Interfecta ergo terra in ſanguinibus, cùm ipſi, qui eam habitant, interfecti ſunt in animam, & contaminati in operibus ſuis.

Et fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.

Non ſic dictæ ſunt adinuentiones ipſorum, quaſi ab ipſis repertæ, nullo præcedente, quod ſequerentur, exemplo: ſed in eo dictæ ſunt ipſorum, quia illas ſuas imitando fecerunt.

Et iratus eſt furore dominus in populum ſuum:

Perturbatio iræ in Deum non cadit: ſed conſuetudine loquendi, potentia uindictæ indeclinabilis hoc uocatur.

Et abominatus eſt hæreditatem ſuam:

Et trad

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos. C

Et tribulauerunt eos inimici eorum: humiliati ſunt ſub manibus eorum.

Quando eos hæreditatem Dei uocat, non ad perditionem, ſed ad diſciplinam hæc abominatio fuit.

Sæpe liberauit eos: ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo:

Perniciosſum conſilium eſt hominis ipſi homini, quo ea quærit, quæ ſua ſunt, non quæ Dei: & ideo exacerbat conſilium Dei, qui ſe ipſum ſuis promittit hæreditatē, ut non temporalibus beati fieri cupiant, ſed æternis.

Et humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.

Et uidit cùm tribularentur, cùm audiret orationem eorum.

Et memor fuit teſtamenti ſui: & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Pœnituit dictum eſt, quia ſententiam, qua eos puniturus uidebatur, in miſericordiam uertit; quod Deus ſine commutatione conſilij ſui facit. Quia etſi apud nos quædam ipſius iudicia & opera uariātur: apud ipſum D tamen, omnium rerum exitus præſcientem, nihil noua diſpoſitione agitur: qui fecit quæ futura ſunt. Cùm ergo pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ: hoc fecit, quod diſpoſuerat, ut concederet, quod ſe conceſſurum eſſe præſcierat.

Et dedit eos in miſericordias, in conſpectu omnium qui ceperant eos.

Bene hoc ad omnes filios promiſsionis refertur, qui redimuntur per ſanguinem, & eruuntur de poteſtate tenebrarum: ut reſipiſcant de diaboli laqueis, à quo captiuati tenentur, ad ipſius uoluntatem.

Saluos fac nos domine Deus noſter: & congrega nos de nationibus:

Vt confiteamur nomini ſancto tuo: & gloriemur in laude tua.

Benedictus dominus Deus Iſraël, à ſeculo, & uſque in ſeculum.

Id eſt, ab æterno uſque in æternum: quia ſine fine laudabitur ab eis, de Pſalm. 83. quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Tunc enim perficietur quod in primordio Pſalmi huius oratum eſt,

A tum eſt, Memento noſtri domine in beneplacito populi tui: uiſita nos in ſalutari tuo. Ad uidendum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus ſolas cõgregat oues, quæ perierunt domus Iſraël: ſed etiam illas, quæ non ſunt de hoc ouili: ut ſit unus grex, ut dictum eſt, & unus paſtor. Iudęi uerò computant ad ſuum regnum uiſibile iſtam pertinere prophetiam: quia ſpe inuiſibilium bonorum gaudere non norunt, in laqueos illos ruituri ſunt, de quo dominus ait, Ego ueni in nomine patris, & non ſuſcepiſtis me: alius ueniet in nomine ſuo, hunc ſuſcipietis. Ioan.5.

Et dicet omnis populus:

Id eſt, omnis electio prædeſtinatorũ, omnes filij promiſsionis, qui ſunt ex circunciſione, & in præputio gens ſancta, populus adoptionis.

Fiat fiat.

PSALMVS CVI.

Confitemini domino quoniam ſuauis eſt: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

B CONFITERI poteſt ſuauitatem domini, qui guſtauit. Nam quomodo dicet ſuaue eſſe, quod neſcit? Accedat ergo ad guſtandum, ut poſsit ructare ad confitendum. In ſeculum autem, id eſt, inæternum, eſt miſericordia eius. Quia æterni erũt, quorum in hoc tempore miſeretur.

Dicant qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu
inimicorum, de regionibus congregauit eos,
Ab oriente & occaſu, ab aquilone & mari.

Redemptus quidem uidetur Iſraël de terra Aegypti, de domo ſeruitutis: ſed hîc hi uocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Aegypto, quaſi per mare rubrum baptiſmum ſacratum Chriſti ſanguine liberantur. Dicant ergo Chriſtiani, qui uocati ſunt de uniuerſo mundo, quoniam ſuauis dominus, & in ſeculum miſericordia eius.

Errauerunt in ſolitudine, & in ſiccitate: uiam ciuitatis habitationis non inuenerunt.
Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſsitatibus eorum liberauit eos.
Et duxit eos in uiam rectam, ut irent in ciuitatem habitationis.

Confiteantur domino miſericordiam eius, & mirabilia eius filijs hominum. C

Quater in hoc Pſalmo repetuntur hi uerſus: & miſerationum domini toties facta confeſsio, ſignificat unumquenque redemptorum, ut perueniat ad perfectā pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primū periculum eſt, deuium à ueritate hominem, in ignorantiæ ſolitudine atque errore uerſari, & carentem cibo potuque ſapientiæ, fame, ſitique deficere. Sed cùm hoc labore fatigatus exclamauerit ad dominum, deducitur ad uiam fidei, per quam incipiat pergere ad ciuitatem quietis, & confiteatur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quoniam ſatiauit animam inanem: & animam eſurientem impleuit bonis.
Sedentes in tenebris & in umbra mortis: compeditos in mendicitate, & in ferro.
Quoniam exacerbauerunt eloquia Dei: & conſilium altiſſimi irritauerunt.
Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret eos.

Sicut prima tentatio fuit erroris & famis, in ignorantia ueritatis: ita D poſtea quàm quis agnouerit uiam Chriſti, & noſſe cœperit, quid ſibi credendum, quid'ue faciendum ſit, laboribus ſecundæ tentationis excipitur. Vt cùm uult quaſi uiribus ſuis contra peccata confligere, inueniat cupiditatum difficultatibus præpeditum, & non poſſe uiam quam didicit, propter compedes ambulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poſcat auxilium, ut ruptis uinculis impoſsibilitatis ſuæ, ad rectè agendum accipiat facultatem, quam utique poſſet dominus, remotis obſtaculis, ſponte præuenire, niſi utile eſſet homini, experiri infirmitatē ſuā: & de bonis operibus, non in ſe, ſed in domino gloriari, ut nouerit cōfiteri domino miſerationes eius, cuius munera accipit, ut cupiditates ſuas poſsit euincere.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum ſaluauit eos.
Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis: & uincula eorum diſrupit.
Confiteantur domino miſericordias eius: & mirabilia eius filijs hominum.
Quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit.
Suſcepit eos de uia iniquitatis eorum: propter iniuſtitias enim

ſuas

A *ſuas humilitati ſunt.*

Quia priuſquam à dominatione peccati, per gratiam liberarētur, ſuam uolebant iuſtitiā conſtituere, ignorantes Dei iuſtitiā: humiliati ergo ſunt per experimenta impoſsibilitatis ſuæ, & inuenerunt ſe ſine Dei adiutorio nihil poſſe. Sed tertia eos tentatio ſuſcipit, quę infert faſtidium uerbi Dei: Plerunq; enim, quos ignorantia & concupiſcentia non extinxit, inedia & tædium, & faſtidij languor occidit: niſi forte non eſt periculum, quando nec in lectione, nec in oratione eſt delectatio.

Omnem eſcam abominata eſt anima eorum: & adpropinquauerunt uſque ad portas mortis.

Sicut corpori noxium eſt corporalem eſcam non poſſe percipere: ita animæ periculoſum, ſpiritales delicias faſtidire.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de neceſsitatibus eorum liberauit eos.

Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos: & eripuit eos de corruptela eorum.

Quædam mentis corruptela eſt, cùm ſalubria & ſuauia non amantur: ergo & de hoc liberari malo, plurimum bonum eſt.

B *Confiteantur domino miſerationes, & mirabilia eius filijs hominum.*

Et ſacrificent ſacrificium laudis: & adnuntient opera eius in exultatione.

Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate: ſed in exultatione. Verum ſupereſt quarta tentatio, quæ & ad præſidentes, & ad ſubditos pertinet: quoniam cum gubernator tempeſtate urgetur, omnes qui ſimul nauigant, eodem periculo premuntur, & ſimul in portu ſedata tempeſtate ſaluantur. Denique ſequitur,

Qui deſcendunt in mari in nauibus: facientes operationem in aquis multis.

Ipſi uiderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo.

Quorum ergo opera eſt, ut populos regant, hi de profundo cordis humani tempeſtates ſeditionum, & diſſenſionum frequenter exortas, quæ nauem poſsint perturbare, patiuntur: & agnoſcunt, ideo Deum ſinere, ut hæc fiant, ut probati manifeſtiores ſint: & ut ipſe in preſſuris à fidelibus inuocetur.

Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ:

Id eſt, permanſit & perdurauit, ut turbati uehementius ſupplicarent.

Et exaltati ſunt fluctus eius. C

Aſcendunt uſque ad cœlos,& deſcendunt uſq; ad abyſſos:anima eorum in malis tabeſcebat.

Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius:& omnis ſapientia eorum exorta eſt.

Qui ſedent ad gubernacula, & nauem fideliter amant, uim huius perturbationis agnoſcunt. Quoniam plerunque talibus ſcandalis exagitatur eccleſia, ut præſidentium corda deficiant. Et quid reſtat, niſi quod ſequitur?

Et clamauerunt ad dominum cùm tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eduxit eos.

Et imperauit procellæ,& ſtetit in auram:& ſiluerunt fluctus eius.

Et lætati ſunt quoniam ſiluerunt,& deduxit eos in portum uoluntatis eorum.

Confiteantur domino miſerationes & mirabilia eius filijs hominum.

Vbique omnino confiteantur domino, non merita noſtra, non uires noſtræ,non ſapientia noſtra, ſed miſerationes eius: ille ametur in omni noſtra liberatione,qui eſt inuocatus in omni tribulatione. D

Exaltent eum in eccleſijs populi: & in cathedra ſeniorum laudent eum.

Iam ergo dubium non eſt,quòd omnes ſupradictæ tentationes, tribulationes,liberationes,in eccleſia agantur: quid ergo in hac eccleſia operatus eſt dominus,niſi ut ſuperbis reſiſteret,humilibus autem daret gratiā? qui Iudæos extollentes ſe de genere Abrahæ, & de legis eloquijs,ſpreuit: & amputatis naturalibus ramis,oleaſtrum oleæ inſeruit, & de omnibus gentibus Abrahæ,ſpiritale ſemen elegit.

Poſuit flumina in deſertum:& exitus aquarum in ſitim.

Terram fructiferam in ſalinis,à malitia inhabitantium in ea.

Propter hanc ſuperbam malitiam Iudæos deſeruit gratia, & facta eſt terra eorum ſterilis,atq; deſerta:quia omnis prophetia,omne ſacrificium, omnia ibi ſacramenta ceſſarunt,& ad humilitatem gentium tranſierunt.

Poſuit deſertum in ſtagna aquarum: & terram ſine aqua in exitus aquarum.

Et habitare fecit illic eſurientes:

Opera

A Opera gratiæ narrantur, quæ effuſa eſt in nationes immundas prius, atque deſertas,& à cultu ueritatis alienas.

Et conſtituerunt ciuitatem habitationis.

Quoniam cœleſtem Hieruſalem iam ſponte obtinet, qui fide iuſtificatus eſt.

Et ſeminauerunt agros, & plantauerunt uineas: & fecerunt fructum frumenti.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, Non quia quæro datum, ſed requiro fructum. Philipp. 4.

Et benedixit eos, & multiplicati ſunt nimis: & iumenta eorum non ſunt diminuta.

Iumenta & pecora dicuntur in eccleſia, ſimpliciter ambulantia, ſed utilia: non multum docta, ſed fide plena. Ergo & ſpiritales, & carnales benedixit Deus, & multiplicauit, ita ut non minuerentur.

Et pauci facti ſunt, & uexati ſunt à tribulatione malorum &
B *dolorum.*

Eccleſia catholica in electis ſuis, præcognitis à Deo, filijs promiſsionis, membris corporis Chriſti, non minuitur, nec ad paucitatẽ redigitur: quia ipſi uere ſunt: aut cùm lapſi fuerint, reparantur, ac permanent; & ſemper multi ſunt, quia de numero eorũ nihil perit. Qui ergo in hanc ſoliditatem æternæ multitudinis, aut nõ introierunt, aut cùm uiderẽtur introiſſe, ab eadem receſſerunt, ipſi pauci facti ſunt: quia ab illa, quæ permanet, multiplici unitate diuiſi ſunt. Nunquam enim multi ſunt, qui ad non eſſe tendunt. Et quid tam obnoxiũ paucitati, quàm quod eſt debitũ perditioni?

Effuſus contemptus eſt ſuper principes:

Hæretici & Schiſmatici ab eccleſia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes eſſe uoluerunt.

Et ſeduxit eos in inuio, & non in uia.

Illi qui ad ciuitatem habitationis tendebant, directi ſunt, & deducti: iſti autem ciuitatem ſanctam, id eſt, eccleſiam catholicam deſerẽtes, per erroris ſui inuium abire permiſsi ſunt, & ſuæ ſunt traditi uolũtati. Deus enim non deceptionis malignitates educit, ſed iudicij ueritate diſcernit.

Et adiuuit pauperem de mendicitate:

Pauper & mendicus eſt ille, qui nihil ſibi tribuit, ſed totum de miſericordia Chriſti expectat, ante dominicam ianuam cotidie clamans, & pulſans, ut ei aperiatur, & ut eius nuditas ueſtiatur.

*patriam

*Et poſuit ſicut oues *familias.*

Hunc quaſi unum pauperem, & unum mēdicum adiuuit Deus, eumq́ in familias multiplicauit: id eſt, unam eccleſiam, unam plebem, unam ouem in latitudinem totius orbis extendit.

Videbunt recti & iocundabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

Iniquitas illa garriens contra unitatem, conuicta à ueritate, obſtruet os ſuum, non habens quod loquatur.

Quis ſapiens & cuſtodiet hæc, & intelligens miſerationes domini.

Quid cuſtoditurus eſt ſapiens, niſi ut ſit pauper, non diues: id eſt, non ſit ſuperbus, non ſit inflatus: quia hæc cuſtodiens intelliget miſerationes D domini, non merita ſua, non uires ſuas: ſed miſerationes domini, qui errantem, & egentem in uiam deduxit, & pauit: qui pugnantem aduerſum difficultatem peccatorum, & colligatum uinculis ſolicitudinis, ſoluit, & liberauit: qui faſtidio languentem, & penè morientem, miſſa uerbi ſuauitate recreauit: qui periclitantem inter naufragia ſcandalorum, à diſcrimine maris in portum deduxit tranquillitatis: qui eum deniq́ conſtituit in eo populo, ubi humilibus dat gratiam: non in illo, ubi ſuperbis reſiſtit. Et fecit eum ſuum, ut intus manens, multiplicaretur: non, ut foras exiens minueretur.

PSALMVS CVII.

Pſalmus autem centeſimus ſeptimus prætermiſſus eſt, quia in poſtremis quinquageſimi ſexti, & in quinquageſimi noni uidetur expoſitus. Itaque incipit

PSALMVS CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & doloſi ſuper me apertum eſt.

Pſalmum

A PSALMVM iſtum de Chriſto habere prophetiam, quiſquis Actus apoſtolorum fideliter legit, agnoſcit: ubi euidenter oſtenditur, de Iuda traditore domini prophetatum: quod hic ſcriptum eſt, Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Sed ſi de uno illa omnia, quæ hic in malo dicta ſunt, conemur accipere, expoſitionis ratio uacillabit. Melius ergo uniuerſa clarebunt, ſi quædam ad omne genus inimicorum Chriſti, quorum Iudas primatum gerit: quædam autem ad ipſum Iudam propriè pertinere intelligantur. Vox ergo domini eſt: Deus laudem meam ne tacueris. Laus uerò ipſius uera, & maxima eſt, qua hoc ipſum, quòd eſt unigenitus Dei filius, prædicatur. Contra quem os doloſi peccatoris erupit, cùm uirtus mea infirmitatis carne tegeretur.

Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa:

Tunc utique, quando eum tanquam magiſtrum bonum captioſa adulatione laudabant.

Et ſermonibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis.

B Illi qui doloſe anteà loquebantur, poſteà in me aperti odij uocibus ſæuierunt gratis: quia cauſam inimicitiæ non habuerunt, niſi iniquitatem ſuam: & nullo ſibi propoſito commodo gratuito, maligni, & crudeles fuerunt.

Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi:

Non paruum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo ut diligerent me, interficiebant me: ſed, Detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes filium Dei, & dicentes, Quòd in principe dæmoniorum eijcit dæmonia: &, Dæmonium habet: &, Inſanit: quid eum auditis? & cætera talia: qua detractione auertebant ab eo, quorum conuerſionem ille quærebat: quod nocentius erat, quàm quòd mox reſurrecturum parabant occidere.

Ego autem orabam,

Non quidem dixit, quid orabat: ſed illud intelligimus, quod in cruce pendens ait: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Quàm bene intelligitur pro diſcipulis ſuis oraſſe, quòd etiam ante paſsionem ſuam dixit, Ne deficeret fides eorum: quando ipſe fixus in ligno, non utebatur Lucæ 23.

 potentia

Prouerb.16. potentia ſua, ſed patientiæ præbebat exemplum: ne inimicos ſuos diuina poteſtate delendo, ad hoc nos ædificaret, ut impatienter feſtinaremus de his, quos malos patimur, uindicari: cùm ſcriptum ſit, Melior eſt patiens, quàm fortis. C

Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Quamuis uoluntaria ſit pœna patientis, hoc eſt tamen maximum perſequentium crimen, quòd bonitati malitiam, & dilectioni odia reddiderunt: pro qua impietate, quid recepturi ſint, optantis ſimilitudine incipit prophetare. Non autem pœnam reorum concupiſcit Deus, tanquam exaturari deſyderans ultione: ſed quod iuſtum eſt, cum tranquillitate diſponit, ut etiam mali non ſint inordinati.

Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius.

Cùm ſuperius querela de pluribus fuerit, nunc de uno loquitur pſalmus, & in unius intellectam perſonam ultio futura diſponitur: non quia illi extra ſupplicium ſint futuri: ſed quia in caput ſceleris bene fertur ſententia, quæ conſortes impietatis non omittit in ultione, quos damnat in principe. Quid eſt ergo, Conſtitue ſuper eum peccatorem: niſi, ut ei diabolus præſit, cui ipſe ſe ſubdidit: & ipſum in dextris habeat, D quem elegit? Quia unicuiq;, ſiue in bono, ſiue in malo, hoc fiet dextrum, quod omnibus præfert.

Cum iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Iudas non potuit orare per eum, quem uendidit. Oratio quæ non fit per Chriſtum, non ſolùm non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit ad peccatum.

Fiant dies eius pauci:

Id eſt, dies apoſtolatus eius.

Et epiſcopatum eius accipiat alter.

Hoc ita factum eſſe, ut prophetatum eſt, Actus apoſtolorum loquuntur.

Fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua.

Mortuo ipſo utrunque factum eſt.

Nutantes

A *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent:*

Nutantes, incerti quò eant.

Eijciantur de habitationibus ſuis.

Hoc eſt quod ſuprà dixerat, transferantur.

Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non ſit illi adiutor: nec ſit qui miſereatur pupillis eius.

Id eſt, nec adiutorem habeat, nec tutorem.

Fiant nati eius in interitum: in una generatione deleatur nomen eius.

Id eſt, ut quod de eo generatum eſt, iam non generet, & cito tranſeat.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

B

Si Iudas maneret in eo, ad quod uocatus eſt, nullo modo ad eum uel ſua præterita, uel parentum iniquitas pertineret. Quia autem non tenuit adoptionem in familia Dei, ſed iniquitatem potius uetuſti generis elegerit: rediit iniquitas patrum eius in conſpectu domini, ut in eo etiam ipſe puniretur: & peccatum matris eius non eſt in eo deletum.

Fiant contra dominum ſemper: & diſpereat de terra memoria eorum:

Fiant contra dominum, dixit, non ut domino aduerſentur, ſed ut ſint in conſpectu domini, ne ulla meriti ipſorum fiat obliuio. Diſpereat autem memoria eorum in eo, ut nomen ipſorum, nulla ſuccedente generatione, deficiat. Si autem quæritur, an credibile ſit miſerias uiuentium poſterorum ad pœnam mortui pertinere: ſequeſtrata omni diſputatione, quæ de hac multiplex oritur, recte credimus hæc, quæ per ſpiritum ſanctum prophetata ſunt, accidiſſe: ac ſi poſsit adſeri, quòd defunctos uiuorum pœna non cruciet: in Iudam tamen ſceleſtiſsimum eam damnationem eſſe prolatam, ut inter ſupplicia ſua etiam ſuorum miſeria infelicior fieret, & generationis ſuæ ſemper doleret interitum. Hæc ſanè omnia, quæ in Iudam dicta ſunt, etiam in Iudæorum populum prophetata intelliguntur.

tur. Quia & ſuper ipſum conſtitutus eſt peccator, id eſt, diabolus, cui ſe C
ſubdidit: & idem ſtat à dextris eius, quem prætulit ſaluatori: & ipſe in
iudicio condemnabitur, quia perſeuerando in impietate, theſaurizet ſibi
iram in die iræ. Et oratio eius fiat in peccatum: quia non fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, & ſacerdotem inæternum, ſecundũ ordinem Melchiſedech. Et facti ſunt dies eius pauci: quod de regno ipſorum accipiendum eſt: quia non diu manſit poſt crucem Chriſti. Et epiſcopatum eius accipiat alter: quoniam Chriſtum, qui non uenerat, niſi ad oues perditas domus Iſraël, reſpuerunt. Facti ſunt quoq;
Matth. 8. filij eorum orphani: de quibus dictum eſt, Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores: qui utique Deum patrem bene intelliguntur omiſiſſe. Qui enim filium non habet, ait ueritas, nec patrem habet. Et uxor eius uidua. Vxor regni, plebs intelligi poteſt, quæ amiſſo ipſa regno uidua facta eſt. Nutantes tranſlati ſunt filij eius, & mendicant. Nutantes quippe periculis debellati ſunt filij ipſius regni, qui oſtenduntur mendicare: quia non dubium eſt, eos ad alienam miſericordiam uiuere. Ejciantur, inquit, de habitationibus ſuis: ita factum eſt. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtãtiam eius: ut ſcilicet omnis uita eorum, quæ ſubſtantiæ nomine ſignificata eſt, inquiratur: & nullius debiti, id eſt, peccati eorum, remiſsio fiat: quia illum reſpuerunt, in quo ſolum eſt abolitio peccatorum. Et diripiant alieni labores eius. Diabolus, & angeli eius, rapiant fructus operum ſibi impenſorum. Non ſit illi adiutor: à quo enim iuuari poteſt, qui non ha- D
bet Chriſtum? Nec ſit qui miſereatur pupillis eius: Quia miſſo Deo patre, cuius filium perſecuti ſunt, non habent qui eorum miſereatur. Non ad temporalem uitam ſumendam, uel ſuſtentandam: ſed ad ueram uitam, id eſt, æternam. Fiant nati eius in interitum: utique ſempiternum. In generatione una deleatur nomen eius: Quia generati ſunt, non regenerati: ideo in una generatione deleatur. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini: ut reddat eidem populo dominus, perſeueranti in malitia, etiam patrum iniquitatem. Peccatum matris eius non deleatur: Peccatum in Hieruſalem, quæ ſeruit cum filijs ſuis, quæ interficit prophetas, & lapidat miſſos ad ſe. Fiant contra dominum ſemper: iniquitas & peccatum eorum à conſpectu domini non auferatur, Deo inæternũ uindicante. Et diſpereat de terra memoria eorum. Terra Dei, ager Dei, eccleſia Dei eſt, de qua terra perijt memoria eorum: Quia cùm eſſent rami naturales, propter incredulitatem fracti ſunt.

Pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam.

Siue Iudas, ſiue ille populus: ſed melius de populo accipitur, qui recordari potuit pœnitendo, quòd occiſo Chriſto, ſaltem in diſcipulos, & membra eius ſæuire non debuit.

Quia

A *Quia perſecutus eſt hominem pauperem & mendicum:*

Non enim dedignatus eſt dominus pauper fieri, cùm diues eſſet, ut illius paupertate nos ditaremur. Mendicum autem, in eo intelligi poteſt, quod Samaritanæ mulieri dixit, Da mihi bibere: uel quod in cruce ait, Sitio: quæ uerba tanquam indigentis ſunt. 2. Corinth. 8.

Et compunctum corde mortificare.

Cordis compunctio, quæ propriæ ad conuerſos à peccatis pertinet, non conuenit Chriſto, qui ſolus extitit abſque peccato: in membris itaq; ſuis pœnitentiam agentibus, & ad caput ſuum, cum compunctione redeuntibus, ipſe quoque erat compunctus corde: quia non aberat à capite, quod gerebatur in corpore, in quo uſq; in finem patitur perſequentes.

Et dilexit maledictionem, & ueniet ei:

Quanquam & Iudas maledictionem dilexerit, uendendo atq; tradendo ipſum benedictionis autorem: apertius tamen ille populus maledictionem dilexit, quando dixit: Sanguis huius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.

B *Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.*

Et Iudas quidem benedictionem abiecit in Chriſto: ſed apertius eam populus refutauit, quando illi illuminato dicenti, Nunquid & uos diſcipuli eius uultis fieri? reſpondit, Tu ſis diſcipulus eius. Et longe facta eſt ab eo benedictio, quia tranſiuit ad gentes.

Et induit maledictionem, ſicut ueſtimentum:

Siue Iudas, ſiue ille populus.

Et intrauit ſicut aqua in interiora eius:

Ergo & foris, & intus: foris, ſicut ueſtimentum: intus, ſicut aqua: quoniam in eius incidit iudicium, qui poteſt & corpus, & animam occidere in gehennam. Matth. 10.

Et ſicut oleum in oſſibus eius.

Oſtendit impium hominem, uel populum, cum uoluptate mala facere: & iniquitate intus, quaſi aqua: & foris, quaſi oleo delectari. Quæ actio ideo maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat

Fiat ei ſicut ueſtimentum quo operietur: C

Apertior malitia eſt, qua ſe peccator quaſi pallio tegit, & inde opertus uidetur, unde etiam in oculis hominum gloriatur: malum ſe diſsimulans, ſed oſtentans.

Et ſicut zona, qua ſemper præcingitur.

Maledictione ſe præcingit, quia malum non repentinum, ſed diſpoſitum aggreditur: & ita diſcit male facere, ut ſemper paratus ſit.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum:

Hi ſunt qui detrahunt Chriſto, ipſum quem lex domini & prophetæ prænuntiarunt.

Et qui loquuntur mala aduerſus animam meam.

Ioan. 10. Negando eum poſſe reſurgere, cum dicat, Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.

Et tu domine, domine fac mecum:

Quidam ſubaudiendum putarunt, miſericordiam: quidam & addiderunt. Sed emendatiores codices ſic habent: Et tu domine domine fac mecum, propter nomen tuum. Vnde intelligendum eſt, ideo dixiſſe filium patri, Fac mecum: quia eadem ſunt opera patris, & filij. quod etiam miſericordia ſentiri poteſt. ſequitur enim, D

Quia ſuauis eſt miſericordia tua.

Quia miſericordiam rectè intelligimus & patrem & filium ſimul facere in uaſa miſericordiæ. Poteſt autem & ſic intelligi quod ait, Fac mecum: ac ſi dixiſſet, Adiuua me. pater quippe adiuuat filium, inquantum Deus hominem, propter formam ſerui. Nam in ea forma, in qua æqualis eſt patri, non indiget adiuuari: quia utriſque unum opus eſt, & par, atque inſeparabilis poteſtas. Egeſtas & paupertas ſuſceptæ infirmitatis eſt, ex qua crucifixus eſt.

Libera me, quia egenus & pauper ſum ego: & cor meum turbatum eſt in me.

Secundum illud, quod propinquante paſsione ait, Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.

Sicut

A *Sicut umbra, cùm declinat, ablatus ſum:*

In hoc ipſam mortem ſignificauit: Sicut enim ex umbra declinante fit nox, ita mortali carne fit mors.

Excuſſus ſum ſicut locuſtæ.

Iam hoc in membris eius, conuenientius intelligimus. Excuſsi enim, id eſt, fugati ſunt à perſecutoribus fideles eius: quorum uel multitudinem ſignificare uoluit nomine locuſtarum, uel quòd tranſilierunt de loco in locum.

Genua mea infirmata ſunt præ ieiunio: & caro mea immutata eſt propter oleum.

Propter oleum, propter gratiam ſpiritalem: quia cùm caro eius mutata eſſet, per gloriam reſurrectionis, cumq; aſcendiſſet ad patrem, miſit ſpiritum ſanctum ad ungendos credentes: quorum ſtabilitas, quæ ablato ſibi pane, id eſt, Chriſto, quaſi ieiunio fuerat infirmata: accepto dono ſpiritus ſancti, ualida effecta eſt: ut in ſuis afflictionibus non uinceretur, quæ in domini paſsione defecerat.

B *Et ego factus ſum obprobrium illis:*

Per mortem crucis: Chriſtus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Viderunt me, & mouerunt capita ſua.

Quia uiderunt in ligno pependiſſe, & non uiderunt de ſepulchro reſurrexiſſe.

Adiuua me domine Deus meus: ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Hoc & ad caput referendum eſt, propter formam ſerui: & ad corpus, propter ſeruos. Potuit enim & in ipſis dicere domino, Adiuua me, & ſaluum me fac: in quibus Saulo dixerat, Quid me perſequeris? Quod autem ait, Secundum miſericordiam tuam, gratuitam gratiam commendauit.

Et ſciant quia manus tua hæc: & tu domine feciſti eam.

De eis dixit ſciant, pro quibus ſæuientibus & orauit: quia inter illos erant etiam hi, qui in eum poſtea crediderũt. Manus autem Dei Chriſtus

Ioan. 12. eſt,ſicut dictum eſt,Et brachium domini cui reuelatum eſt. Hæc ergo ma- C
Ioan. 1. nus erat,& fecit eum:Quia in principio erat uerbum, & uerbum caro factum eſt.

Maledicent illi,& tu benedices:

Vna eſt ergo maledictio filiorum hominum, diligẽtium uanitatem,& quærentium mendacium.Deus autem cùm benedicit,facit quod dicit.

Qui inſurgunt in me, confundantur:

Qui ſe aduerſus me proficere arbitrantur, cùm exaltatus fuero ſuper cœlos,& effuſa fuerit ſuper omnem terram gloria mea,confundentur.

Seruus autem lætabitur.

Siue in dextera patris, ſiue in ſuis membris: & nunc in ſpe, & pòſt in æternum.

Induantur qui detrahunt mihi pudore:

Id eſt,pudeat eos detraxiſſe mihi. ſed hoc poteſt bonum eſſe correctis.

Et operiantur ſicut diploide confuſione ſua.

D

Diploidis pallium duplex eſt, per quod inimicis Chriſti duplex denuntiatur confuſio: hoc eſt,intus & foris, coram Deo ſcilicet, & coram hominibus.

Confitebor domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

In medio multorum laudabo eum: accipi poteſt Chriſtus, quia ipſe in eccleſia præſens eſt,uſque ad conſummationem ſeculi. In medio autem eſſe dicitur, cui præcipuus honor præbetur. Si uero cor hominis quaſi medium eius eſt,rectiſsime intelligitur, quòd in multorum cordibus, id eſt,in multorum medio laudaturus ſit dominum. Habitat enim Chriſtus per fidem in cordibus noſtris: & ideo ait,In ore meo: id eſt, in ore cordis mei,quod eſt eccleſia.

Qui adſtitit à dextris pauperis, ut ſaluam faceret à perſequentibus animam meam.

De Iuda dictũ erat,Et diabolus ſtet à dextris eius:qui ſuas diuitias uolebat augere Chriſto uendito: hic autem dominus aſtitit à dextris paupe-

A ris,ut diuitiæ eius ſint ipſe dominus. Salua fiet autem à perſequentibus anima, ſi non eis conſentiatur ad malum. Non autem eis conſentitur, cùm dominus adſiſtit à dextris pauperis,ne ipſa paupertate, id eſt, infirmitate ſuccumbat.

PSALMVS CIX.

Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis:
Donec ponam inimicos tuos,ſcabellum pedum tuorum.

DOMINVS noſter IESVS Chriſtus cùm à Iudæis quæreret,cuius filium eſſe dicerēt Chriſtum, & reſpondiſſent Dauid: continuo illis reſpondentibus ait, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu dicit eum dominum, Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſub pedibus tuis? Si ergo in ſpiritu uocat eum dominum, quomodo filius eius eſt? Iudæi ſub hac interrogatione tacuerunt:ipſum quoque eſſe dominum, & filium Dauid non agnouerunt, nec agnoſcere uoluerunt: & maluerunt inflata taciturnitate diſrumpi, quàm humili confeſsione eruditionem mereri. Matth. 22.

B Nos autem Euangelio ipſius ueritatis edocti, nouimus IESVM Chriſtum & dominum eſſe Dauid,ſecundum quòd in principio erat uerbum, Ioan. 1.
& uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.Et filium eſſe Dauid,ſecundum quòd uerbum caro factum eſt, & habitauit Ioan. 1.
in nobis. Nouimus dominum Dauid,quia cùm eſſet in forma Dei, non Philipp. 2.
rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et nouimus filium Dauid, quia ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens. Hoc ergo & Dauid ipſe in ſpiritu uidens, initio Pſalmi huius effatus eſt, dicens, Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Sedet autem Chriſtus ad dexteram patris poſt reſurrectionem à mortuis, & aſcenſionem in cœlo. Vnde etiam eo ipſo quo erat Chriſtus filius Dauid, factus eſt dominus Dauid. Illud enim quod natum eſt ex ſemine Dauid, ita honoratum eſt,ut ei cùm eſſet filius, eſſet & dominus: ſecundum hanc enim diſpenſationem, etiam ab Apoſtolo de Chriſto dicitur, Propter quod eum exaltauit à mortuis, & do- Philipp. 2.
nauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine IESV omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus IESVS, in gloria Dei patris eſt. Sedet autem dominus ad dexteram patris, & inimici eius ſubijciuntur ſub pedibus. Omnis enim qui ei aduerſatur, erit eius ſubditus, aut per correctionem, aut per condemnationem. Nam neceſſe eſt, ut omnis

aut adoptatus, aut uirtus ſub pedibus eius ſit, ſiue per gratiam, ſiue per C
pœnam.

Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion:

Quæ eſt Sion? ipſa eſt Hieruſalem, ex qua prænuntiatur emittenda uirga uirtutis Chriſti, id eſt, regnum potentiæ eius: quod regnum incipit à Chriſtianis, & non habet finem. Nam ſecundum quod eſt uerbum patris, unius deitatis & omnipotẽtiæ, ſemper cum patre regnauit. Hoc ergo regnum, quod mediator Dei & hominum, homo Chriſtus acquirit, incipit ab Hieruſalem: quia inde in totum mundum uirtus & poteſtas Euangelicæ prædicationis emiſſa eſt.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Tu, inquit, fili Dauid, & domine Dauid, in medio paganorum, in medio Iudæorum, in medio hæreticorum, & in medio fratrum falſorum dominare: quod fieri quotidie uidemus, donec impleantur tempora gentium. Cæcitas enim ex parte, in Iſraël facta eſt, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret, & dominaretur Chriſtus in medio inimicorum ſuorum.

Tecum principium in die uirtutis tuæ, D

Ioan. 8. Dominus, interrogantibus quis eſſet, reſpondit, Principium, qui & loquor uobis: hoc eſt, Ego qui loquor uobis, principium ſum. Eſt autem & pater principium, in quo principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Nunquid ergo quia pater principium, & filius principium, duo ſunt principia? abſit. Sicut enim pater Deus, & filius Deus: pater autem & filius non duo dij, ſed unus eſt Deus: ſic pater principium, & filius principium: pater autem & filius non duo principia, ſed unum principium. Tecum ergo principium in die uirtutis tuæ, in die qua uidebitur, quomodo creditur. Quamuis enim etiam in forma ſerui, ipſa illa noſtræ infirmitatis ſuſceptio, non caret uirtute diuina, quãdo & infirmum tuum fortius eſt hominibus, & in uirga uirtutis tuæ dominaberis in medio inimicorum tuorum: ueniet tamen dies ille, quo omnibus diſpenſationibus temporalibus peractis, atque finitis: manifeſtabis te ſanctis tuis, & in illa eis apparebis gloria, in qua æqualis es patri, ut uideant tecum principium, in die uirtutis tuæ.

In ſplendoribus ſanctorum:

Præſens uita ſanctorum, quamuis gratia floreat, quamuis moribus niteat, non eſt in ſplendore, quia nondum exempta eſt à corruptione. Cùm ergo apparuerit Chriſtus, uita ſanctorum, tunc & ipſi apparebunt cum

A illo in gloria. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui, id eſt, in uita æterna.

Ex utero ante luciferum genui te.

Si de illa generatione hoc dictum eſt, qua ex patre Deo genitus eſt Deus filius, ex utero ſignificat, ex ſecreto, ex occulto, de ipſo patre, de ſubſtantia patris. Ante luciferũ uerò, ait, ante tempora. Per luciferum enim, utpote per fulgentiſsimum ſydus, tanquàm à parte totum, omnia ſydera ſignificata ſunt, quæ in hoc facta ſunt, ut ſint in ſignis, & temporibus, & in diebus, & annis. Quod eſt ergo ante luciferum, hoc eſt ante ſydera: & quod eſt ante ſydera, hoc ante tempora, atque ideo ex æternitate. Si uerò hoc ex perſona prophetæ dictum eſt, qui ait, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis: non eſt dubium illam natiuitatem ſignificatam, qua dominus Dauid, filius eſt Dauid. Potuit enim dicere Dauid, propter propaginem, qua de ipſius ſtirpe Maria uirgo deſcendit, Ex utero genui te: hoc eſt, ex utero uirginali, ex utero quò maſculus non acceſsit. In quo ſola fuit conceptio matris, ſine ſemine genitoris. Et conuenienter dictum eſt, ante luciferum: quia ante exortum diei natus eſt dominus, hoc indicantibus teſtimonijs paſtorum, qui uigilias exercebant ſuper gregem ſuum. Gen. 1.

B *Iurauit dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos inæternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.*

Si natum ex utero uirginis ante luciferum intelligimus ſaluatorem, exinde proculdubio ſacerdos eſt inæternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Nam ſecundum quòd dominus natus ex patre eſt, gignenti coæternus & æqualis, non eſt ſacerdos. Iurauit ergo dominus: hoc eſt, cum conſtitutione promiſit. Et non pœnitebit eum: hoc eſt, non mutabit conſilium, non aliud faciet, nec unquam ei hæc ſententia diſplicebit. Tu es ſacerdos inæternum: hoc eſt, non finitur ſacerdotium tuum: nec ſicut Aaron ordo ceſſauit, ita etiam tuum pontificium commutabitur. Sacerdotij tui non erit finis: ſed ſecundum ordinem Melchiſedech, hoc eſt, ſecundum myſteria, quæ per eum declarata ſunt, inæternum permanebit.

Dominus à dextris tuis, conquaſſauit in die iræ ſuæ reges.

Ad ipſum dominum, qui dixit domino, ſede à dextris meis, prophetæ ſermo directus eſt: Ipſe, inquit, domine cui iuraſti, tu es ſacerdos inæternum, dominus à dextris tuis, qui conquaſſauit in die iræ ſuæ reges: illos de quibus dictum eſt, Aſtiterunt reges terræ, & principes conue- Pſal. 2.

nerunt in unum aduerſus dominum,& aduerſus Chriſtum eius. Quicun- C que enim talium, qui Chriſtianum nomen oderunt, in ſua impietate perſiſtunt, iam quidem conquaſſati ſunt, nec potuerunt efficere, quod uolebant: ſed in die iræ, id eſt, retributione iuſti iudicij Dei, penitus conterentur.

Iudicauit in gentibus, repleuit ruinas:

Qui in ſuperbiam eriguntur,& in ſua elatione perſiſtunt, ſic deſtruentur, ut non ædificentur: Non enim deſinunt deſtrui, qui non deſinunt eleuari. Qui autem per humilitatem cadunt, & ſe proſternunt, ut fiant ſub pedibus eius, cui dixit dominus, Sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum: reparabuntur in integrum: quia non damnauit has ruinas dominus, ſed repleuit: quod fit in hoc tempore, cùm uniuerſis gentibus ruinarum reparationem Chriſtus operatur.

Conquaſſauit capita in terra multa.

Multorum capita, in hac uita conquaſſata, Chriſtus inclinat, dum è ſuperbis humiles facit.

De torrente in uia bibet: propterea exaltabit caput.

Sicut torrens pluuialibus aquis collectus, redundat, perſtrepit, currit, & currendo decurrit, id eſt, curſum finit: ſic eſt omnis iſte curſus mortalitatis humanæ: Naſcuntur homines, uiuunt, atque moriuntur, rurſusq́ morientibus, alij oriuntur, ſuccedunt, accedunt, decedunt. De hoc ergo torrente, de hoc ſtrepitu tranſeunte, de hac mortalitate bibit filius Dauid, dominus Dauid, dignatus propter nos naſci, & mori: & ita bibit de torrente in uia, quòd in uia peccatorum non ſtetit. Propterea ergo exaltabit caput: quia humiliatus eſt, & factus eſt ſubditus uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit eum à mortuis, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine IESV omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam IESVS Chriſtus in gloria eſt Dei patris. D

PSALMVS CX. ALLELVIA.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo:

Non ſemper confeſsio peccatorum eſt, ſed etiam laus Dei deuotione confeſsionis expromitur. Illa luget, hæc gaudet: illa medico uulnus oſtendit, hæc de ſanitate gratias agit.

In concilio

A *In concilio rectorum & congregatione.*

Eorum, ſine dubio, qui ſedebunt ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël. A' quorum concilio,& congregatione,omnis hypocrita ſegregatus, omnis erit tentator excluſus.

Magna opera domini: exquiſita in omnes uoluntates eius.

Scrutare, exquire,ueſtiga,ſi potes,omnes uoluntates domini,in omnibus ſemper magna opera eius inuenies. Nulla enim uoluntas potentior eſt ipſius uoluntate: contra quam cùm aliquid fieri ſinit, miſericordiam ſuam, iuſtitiamq́ demonſtrat. Sicut enim uult, ut homo non peccet, ita uult peccanti parcere, ut reuertatur, & uiuat: Ita etiam uult in peccatis perſeuerantem punire, ut iuſtitiæ potentiam contumax non euadat. Ac ſi quicquid elegeris, ò homo, non deerit domino, unde ſuam de te compleat uoluntatem. Siue ergo iuſtificet impium, ſiue arguat pigrum, ſiue expectet auerſum, ſeu deſerat puniendum: ſemper miſericors eſt, ſemper iuſtus, ſemper omnipotens.

Confeßio & magnificentia opus eius: & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

B Magnificentia domini circa nos in eo apparet, quòd nullis præcedentibus meritis confitentem iuſtificat peccatorem: ut ubi abundauit peccatum, ſuperabundet gratia, per quam excitata eſt etiam ipſa confeſsio: ut nemo in ſe extollatur,ſed qui gloriatur,in domino glorietur: quia & confeſsio peccatoris, & magnificentia iuſtificationis, opus domini eſt: apud quem iniquitas non eſt, etiam ſi nos iudicia eius non comprehendimus. Quoniam iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Roma. 5. 2.Corinth.10.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum, miſericors & miſerator dominus: eſcam dedit timentibus ſe.

In omni quidem creatura Dei mirabilia eius & quotidiana, & magna ſunt: ſed quia parum ea conſuetudo miratur, quædam dominus ſigna & prodigia certis temporibus promenda diſpoſuit,ut per inuſitata & noua, humana excitaretur intentio, & nutriretur in ea de inſolitis utilis timor, cui tamen miſericors dominus daret eſcam uirtutis & uitæ: panem ſcilicet illum incorruptibilem, qui de cœlo deſcendit, ut uerbum Dei eſſet eſca hominum, ſicut cibus eſt angelorum.

Memor erit inæternum teſtamenti ſui,uirtutem operum ſuorum adnuntiauit populo ſuo.

Impleuit dominus promiſsiones ſuas, qui eſt uirtus & fortitudo ſan- C
1.Corinth.12. ctorum: quoniam quæ hominibus difficilia ſunt, Deo facilia ſunt: & ipſe operatur omnia in omnibus.

Vt det illis hæreditatem gentium:

Id eſt, quam præparauit omnibus gentibus.

Opera manuum eius, ueritas & iudicium.

Hoc eſt, ut ueritas iudiciumque ſeruetur: manus enim operatur, hoc eſt, ut non ſeparet à Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſeculum ſeculi,

Qui dedit mandata, & dedit promiſſa: quæ fideliter retribuit confirmata inæternum, nec unquam defectura.

Facta in ueritate & iudicio.

Hoc eſt enim uerum, & iuſtum, ut hîc laboretur, ibi requieſcatur.

Redemptionem miſit populo ſuo:

Ciues, & hæredes cœleſtis Hieruſalem, ab huius peregrinatione captiuitate redimuntur. D

Mandauit inæternum teſtamentum ſuum.

Teſtamentum ſuum, utique nouum, quod æternum promiſit: non illud uetus, cuius tranſitoriæ promiſsiones fuerunt.

Sanctum & terribile nomen eius:

Sapientia uera eſt, noſſe & diligere Deum: ſed ad hunc gradum de timore conſcenditur: quia ſicut deſideranda ſunt eius munera, ſic metuenda iudicia.

Initium ſapientiæ timor domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum:

Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum rectè intelligit, facit: quia talis eſt ſine opere intelligentia, qualis ſine timore ſapientia.

Laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.

Nemo ergo quicquam ſuæ iuſtitiæ adſcribat, nemo de ſuis quaſi pro-
prijs

A prijs meritis exultabit: ſed in Dei laudem & gloriam, omnis ſanctorum beatitudo inæternum refertur.

PSALMVS CXI. ALLELVIA.

TITVLVS Pſalmi eſt reuerſionis Aggei, & Zachariæ, qui poſt euerſionem templi Hieruſalem, & tranſmigrationem in Babyloniam, completis ſub Dario LXX. captiuitatis annis, prophetare cœperunt ea, quæ ad relaxationem captiuitatis, & reparationem templi pertinerent. Sed quia quæ corporaliter tunc gerebantur, rerum futurarum indicia præferebant, per illam captiuitatis remiſsionem, & templi reſtitutionem, ſpiritaliter figurabatur fabrica ipſius templi, cuius Chriſtus eſt fundamentum: in quo etiam angulari lapide, uiuis lapidibus coaptatis, cœleſtis ædificij ſtructura conſurgit, ut ex ruina uetere, quæ facta eſt in Adam, nouum Dei templum cum reparatione omnium gentium reformetur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetatio Aggei & Zachariæ, qui in Pſalmi titulo præferuntur: ut qui hoc ſacramentum intelligit, & qui cupit in huius ædificij compage ſolidari, ſciat reuerſionis & renouationis ſuæ in timore Dei eſſe principium. Epheſ. 2.

BEatus uir qui timet dominum: in mandatis eius uolet nimis.

B BEATITVDO uiri iuſti, timore incipit domini, & proficit in deſiderium mandatorum Dei, quibus templum eius efficitur.

Potens in terra erit ſemen eius:

Semen futuræ meſsis opera eſſe miſericordiæ Apoſtolus teſtis eſt, dicens: Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Quid autem potentius hoc ſemine, cuius impendio comparatur regnum cœlorum, & uita æterna? Gal. 6.

Generatio rectorum benedicetur.

Id eſt, opera eorum, qui recto ſunt corde, non turbantur propter promiſſorum dilationem: nec tranſeuntia carnaliter appetunt, ſed manſura fideliter, patienter expectant.

Gloria & diuitiæ in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Qui talis eſt in domo ſua, id eſt, in corde ſuo, ubi templum Dei eſt, gloriam & diuitias habet; quia ſpe non dubia futura iam poſsidet, & regnum

regnum Dei intra ipſum eſt. Huius iuſtitia manet in ſeculum ſeculi, quia C
ipſa eſt gloria atque diuitiæ.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde:

Merito dirigunt cor in dominum ſuum, merito ambulant recti cum domino ſuo, qui cùm eſſent in tenebris, lucem uiderunt magnam, & meminerunt fuiſſe ſe aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino.

Miſericors & miſerator & iuſtus dominus.

Qui miſeretur ut miſereatur, & iuſtus eſt in retributione, quia nulli faciet iudicium ſine miſericordia.

Suauis homo qui miſeretur & commodat,

Hunc ſuauem & mitem atque iocundum, non euomit Deus ex ore ſuo, tanquam mali odoris, aut faſtidiendi ſaporis: tota autem ſuauitas eius in eo eſt, qui miſeretur & commodat, remittendo ſcilicet peccata, & largiendo beneficia: quibus duobus benignitatis officijs, omnia pietatis
Lucæ 6. opera continentur, dicente domino, Dimittite,& dimittetur uobis: date, & dabitur uobis.

D

Diſponet ſermones ſuos in iudicio: quoniam inæternum non commouebitur.

Qui hæc facit, diſponit ſermones ſuos in iudicio. Facta enim quædam uerba ſunt teſtium, quibus in iudicio defenderetur. Quia inæternum non commouebitur, qui ad dexteram ſegregatus audiet, Venite benedicti pa-
Matth. 25. tris mei: percipite regnum, quod uobis paratum eſt ab origine mundi.

In memoria æterna erit iuſtus: ab auditu malo non timebit.

Matth. 25. Non timebit audire quod dicitur ſiniſtris: Ite in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo, & angelis eius.

Paratum eſt cor eius ſperare in domino:

Quia non ſua quæſiuit, ſed quæ Ieſu Chriſti, & promiſſa eius confidenter expectat.

Confirmatum eſt cor eius, non commouebitur, donec uideat ſuper inimicos ſuos.

Inimici eius præſentia concupierũt, & cùm eis inuiſibilia promitterentur,

A tur, dicebant, Quis oſtendit nobis bona? Illi uoluerunt uidere bona hominum in terra morientium: hic credidit uidere bona domini, in terra uiuentium. Non ergo commouebitur cor eius, nec tranſitoria malorum felicitate turbabitur, donec uideat, non deorſum, quod inimici eius, ſed ſurſum, ſuper inimicos ſuos: quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quod præparauit Deus diligentibus ſe. 1.Cor.2.

Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi:

Diſperſit uiſibilia, ut inuiſibilia compararet; dedit temporalia, accepturus æterna.

Cornu eius exaltabitur in gloria.
Peccator uidebit, & iraſcetur:

Iraſcitur peccator: cui magis quàm ſibi? ſed ſera illa, atque infructuoſa pœnitudine, cùm dicit: Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis?

Dentibus ſuis frendet, & non reuireſcet.

B Sicut fieret, ſi opportuno eum tempore pœniteret; ſed tunc frendet, quando deſyderium peccatorum peribit.

PSALMVS CXII. ALLELVIA.

Laudate pueri dominum: laudate nomen domini.

EXHORTATIO hæc non ad pueriles tantum annos, ſed ad omnem profertur ætatem: omnibus enim Apoſtolus dicit, Nolite effici pueri mentibus, ſed malitia paruuli eſtote, ut 1.Cor.14. mentibus perfecti ſitis. Qua malitia, niſi ſuperbia? ipſa enim de uana granditate præſumens, non ſinit hominem ambulare per arctam uiam, & intrare per anguſtam portam. Puer autem facilè intrat per anguſtam: & ideo nemo, niſi conuerſus fuerit ut puer, intrat in regnum Luce 4. cœlorum. Puerorum ergo nomine, non ætas infantium, ſed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen domini, qui ſe magnos putant, & ſuam iuſtitiam uolentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Non enim ſunt pueri: & dum prædicari ſe uolunt, non laudant nomen domini.

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

A ſolis

A ſolis ortu uſque ad occaſum, laudatē nomen domini. C

Vt ſcilicet nomen domini ſemper benedicatur, & ubique laudetur.

Excelſus ſuper omnes gentes dominus: ſuper cœlos gloria eius.

Non ſolùm ſuper omnes gentes maieſtas domini, ſed etiam ſuper cœlos gloria eius excelſa eſt.

Quis ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat: & humilia reſpicit in cœlo & in terra?

Eſa. 54. Per Eſaiam ſpiritus ita loquitur: Hæc dicit altiſsimus in excelſis habitans inæternum, nomen ei dominus altiſsimus, in ſanctis requiem habens. Meritoq; cœlum intelliguntur, qui habitantur à domino: qui cùm ſint ſancti, atque ideo excelſi, ijdem tamen ſunt humiles, neque aliunde, niſi de humilitate ſublimes. In altis itaque dominus habitat: id eſt, in ſanctis, & ſpiritalibus, atque cœleſtibus. Et humilia reſpicit: id eſt, ipſos ſanctos, nunquam in ſe, ſed ſemper in domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celſorum in cœlo & in terra: hoc eſt, quorum conuerſatio in cœlis eſt, licet mortali ſint carne circundati. Si uerò alia ſunt, quæ dominus noſter in cœlo humilia reſpicit: alia, quæ in terra: poſſunt cœlum hi intelligi, quos uocatos, & ſanctificatos iam inhabitat: Terra autem, quos uocat, ut habitet in eis. Sed abſolutior ſenſus eſt, ſi cœlos dictos accipiamus eos, qui ſedebunt ſuper duodecim thronos, & cum domino iudicabunt. Terræ autem nomine, cæteram multitudinem ſanctorum, qui conſtituentur ad dextram, ut per opera miſericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos ſibi de mammona iniquitatis in huius uitæ mortalitate fecerunt. Et hos ergo, & illos humiles, reſpicit Deus, quia meminerunt utrique quid fuerint per ſuam malitiam, & quid facti ſint per Dei gratiam. D

Qui erigit de terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem.
Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui.

Non itaque dedignentur eſſe humilia capita excelſorum ſub manu domini. Quamuis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ diſpenſator cum principibus populi Dei, quamuis ſeſſurus ſit in duodecim ſedibus, & angelos quoque iudicaturus: à terra tamen inops erigitur, & de ſtercore pauper exaltatur: quia donum Dei eſt omnis celſitudo ſanctorum.

Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

Eccleſiam

A Eccleſiam enim antea ſterilem, Dei gratia fœcundauit, ut in multis fi-
lijs lætaretur, in qua dominus, qui in altis habitat, & humilia reſpicit, in
cœlo, & in terra, habet ex ſemine Abraham, & ſublimem ſanctitatem,
ſicut ſtella cœli, in ſupernis ſedibus collocandam, & ſicut arenam in ora
maris, miſericordem, atque innumeram multitudinem à ſiniſtris fluctis-
bus, & ab impia amaritudine ſegregandam.

PSALMVS CXIII. ALLELVIA.

IN exitu Iſraël ex Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro,
Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius: Iſraël poteſtas eius.
Mare uidit & fugit: Iordanis conuerſus eſt retrorſum.

PRAETERITORVM geſtorum recoli uidetur hiſto-
ria: & quemadmodum populus Iſraël, qui eſt domus Iacob,
de iugo Aegyptiæ dominationis eductus ſit, in memoriam
reuocari. Sed per propheticum eloquium, magis futura in-
dicantur, quàm præterita retexuntur. Et ideo quædam aliter hic dicun-
tur, quàm ibi acta ſunt: ut uigilanter intelligatur prophetia, ubi non
B conſtat hiſtoria. Primùm enim Iordanem ipſum non reuerſum eſſe re-
trorſum, ſed ſtetiſſe legimus, ab ea parte, qua deſuper influebat: deinde,
montes exultaſſe, & colles geſtiſſe non legimus, quæ ſic addidit, ut omnia
iſta etiam repeteret. Intelligendum ergo eſt, quia illa facta figuræ noſtræ
fuerunt. Et ideo de eis aliter quid dicitur, ut quibus temporibus con-
gruat, agnoſcatur. Si enim gratiam Dei, quæ data eſt nobis, firmo corde
retineamus, nos ſumus Iſraël ſemen Abrahæ: qui non carnaliter circun-
ciſæ genti tantum modo factus eſt pater, ſed & omnium qui ſequuntur
ueſtigia fidei Abraham: qui cùm eſſet in præputio, Credidit domino, &
iuſtificatus eſt ex fide, & conſtitutus eſt omnium gentium pater: dictumq;
ei eſt, Benedicentur in te omnes gentes. Quia ergo populus Chriſtianus
uerus eſt Iſraël: & Aegyptus, ſæpe in figura totius ſeculi ponitur, à quo
ſpiritaliter recedendum eſt: quemadmodum ille populus non potuit ad
terram promiſsionis uenire, niſi diuino liberaretur auxilio: ita ab huius
ſeculi uinculis nullus eruitur, niſi per gratiam Dei, in manu forti, & bra-
chio excelſo, ut cœleſtis Hieruſalem ciuis eſſe mereatur. Quicunque ergo
ſunt Iſraëlitæ, domus Iacob, & Abrahæ, ſecundum promiſsionem hæ-
redes, cognoſcunt etiam ſe exiſſe de Aegypto, cùm huic ſeculo renuntia-
uerunt: exiſſe de populo Barbaro, cùm confeſsione pietatis, à blaſphe-
mijs impiarum gentium receſſerunt: interrogent corda ſua, ſi ea circun-
cidit fides, ſi purificauit confeſsio Dei Abraham, & Dei Iſaac, & Dei Ia-
cob: Facta eſt in eis Iudæa ſanctificatio eius, & Iſraël poteſtas eius. Dedit Ioan. 1.

enim eis poteſtatem, filios Dei fieri. Iam hic recordetur unuſquiſque, qui C
ſub dura dominatione diabolicis in hoc ſeculo operibus ſubditus laborabat, quomodo ab hoc iugo liber effectus ſit: quomodo inter diſſuadentium retinacula, & obſiſtentium impedimenta, ad uiam libertatis, & ad ſpem æternæ hæreditatis euaſerit. Mare ergo uidit, & fugit, cùm obſtacula ſeculi, uerbo Dei tremefacta, ceſſerunt. Iordanis conuerſus eſt retrorſum: quoniam qui auerſus à principio ſuo, creatorem ſuum deſerit, tanquam fluuius in mare labitur, cui bonum eſt, ut retrorſum conuertatur, & rediens ad autorem, retro ſibi faciat mare, id quod antè tendebat: & ſic Iordanis conuertatur retrorſum, cùm illi conuertuntur ad dominum, qui gratiam baptiſmi perceperunt.

Montes geſtierunt uelut arietes: Et colles uelut agni ouium.

Fideles diſpenſatores uerbi ueritatis, ſancti Apoſtoli, ſancti Euangeliſtæ montes, & duces ſunt gregum, & colles uelut agni ouium ſunt, quibus dicitur in Chriſto IESV, per Euangelium, Ego uos genui. De quibus dicitur, Afferte domino filios arietum, qui montium pabulis opimantur, & ſub arietum principatu exultantes reguntur.

Quid eſt mare quod fugiſti? & tu Iordanis quia conuerſus es retrorſum? 7
D
Montes quia geſtitis uelut arietes: & colles uelut agni ouium?

Quid eſt, inquit, ò ſeculum, quòd tua impedimenta ceſſerunt? Quid eſt, quòd tot milia fidelium, toto orbe huic mundo renuntiantium con-
Luce 19. uertimini? quid eſt quòd gaudetis? quibus in fine dicetur: Euge bone ſerue, quoniam in paucis fidelis fuiſti, ſupra multa te conſtituam. Quid
Matth. 25. eſt, quod gaudetis? quibus in fine dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum eſt, ab origine mundi.

A facie domini commota eſt terra: à facie Dei Iacob.

Quid eſt à facie domini, niſi ab eius præſentia, qui dixit, Ecce ego uo-
Matth. 28. biſcum ſum, uſque ad conſummationem ſeculi. Ipſe ergo commouet terram, ipſe pigra & inertia corda conuertit.

Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Iſta eſt ſpiritalis petra, id eſt, Chriſtus, qui doctrinam ſuam, quæ prius

A prius dura,& rigida uidebatur, in multa fluenta conuertit, & miſſo de cœlis ſpiritu ſancto,ſermonem ſuum fecit eſſe potabilem,quem diſcipulis inſinuarat,incipiens à Moyſe per omnes prophetas, quia ſic oportebat Chriſtum pati.

Non nobis domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriam.

Gratia prædicatur,quæ aquam regenerationis de petra,quæ eſt Chriſtus,emiſit, nullis hominum præcedentibus meritis: quoniam Chriſtus pro impijs mortuus eſt,ne ullus niſi in domino glorietur.

Super miſericordia & ueritate tua:

Duo hæc, miſericordia, & ueritas, in ſcripturis ſanctis, pene ſemper iuncta inueniuntur. In ſua quippe miſericordia Deus uocauit impios:& in ueritate iudicauit eos,qui uenire noluerunt.

Nequando dicant gentes, Vbi eſt Deus eorum?

In nouiſsimo enim manifeſtabitur miſericordia,& ueritas. Nec dicent impij, Vbi eſt Deus eorum? cùm apparente ſigno filij hominis in cœlo, & inſtante iudicio, non adhuc prædicabitur credendus, ſed oſtendetur B tremendus.

Deus autem noſter in cœlo ſurſum, & ſuper terram: omnia quæcunque uoluit fecit.

Non in cœlo,ubi ſolem & lunam uident,qui creaturam colunt: Sed in cœlo ſurſum,quod tranſgreditur omnia corpora cœleſtia, & terreſtria: Quanquam nec in ipſo ita ſit, ut ſine ipſo eſſe non poſsit. Quoniam in quibus eſt, ipſe ea tanquam indigentia continet, qui in cœlis & in terra omnia quæcunque uoluit fecit: hoc eſt, & in ſuperioribus & inferioribus populi ſui uoluntariam gratiam ſuam conſtituit, ne quis de operum meritis glorietur.Quia ſiue montes geſtiant,uelut arietes: ſiue colles, uelut agni ouium, A facie domini commota eſt terra: ne in terrenis ſordibus permaneret.

Simulachra gentium argentum & aurum:

Habent quidem & ærea, & lignea, & fictilia ſimulachra, & alterius alteriusq; materiæ: ſed pretioſum eorum maluit commemorare ſpiritus ſanctus: quia cum in eo quiſque erubuerit, quod illi carius eſt, multò facilius auertitur à ueneratione uiliorum; ut intelligat etiam in auro & argento nihil aliud eſſe,quàm terram.

C

Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non uidebunt.

Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabuut.

Manus habent, & non contrectabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in faucibus ſuis.

Similes ſint illis omnes, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Videant ergo impij, apertis & ſentientibus oculis: & adorent clauſis, & mortuis mentibus, nec uidentia ſimulachra, nec uiuentia.

Domus Iſraël ſperat in domino: adiutor eorum & protector eorum eſt.

Rom. 8. Spes enim quæ uidetur, non eſt ſpes: quod enim uidet quis, quid ſperat? ſi autem quod non uidemus, ſperamus, per patientiam expectamus. Sed ut perduret uſque in finem ipſa patientia, Adiutor & protector eſt dominus.

Domus Aaron ſperauit in domino: Adiutor eorum, & protector eorum eſt. D

Ergo etiam ſublimiores quique, atque in ſummo excellentes gradu, etiam ipſi perſeueranter currant, donec adprehendant, in quo adprehenſi ſunt: & cognoſcant, ſicut & cogniti ſunt, adiutorio & protectione domini muniuntur.

Qui timent dominum, ſperauerunt in domino: adiutor eorum, & protector eorum eſt.

Dominus memor fuit noſtri: & benedixit nos.

Omnes, inquit, timentes dominum, & ſperantes in domino, auxilio ipſius perficiuntur. Non enim noſtris meritis præuenimus miſericordiam domini, ſed dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos.

Benedixit domum Iſraël: benedixit domum Aaron.

Benedixit omnes timentes dominum:

Hoc eſt, & ſuperiores, & inferiores: quia utrique timent dominum. Si ergo quæris, quos utroſque benedixerit: reſpondetur, puſillos cum maioribus; hoc eſt, domum Iſraël, & domum Aaron.

Adijciat

A *Adijciat dominus ſuper uos: ſuper uos, & ſuper filios ueſtros.*

Et ita factum eſt. Acceſſerunt enim, etiam de lapidibus ſuſcitati filij Abraham. Acceſſerunt oues, quæ non erant de hoc ouili, ut fieret unus grex, & unus paſtor. Acceſsit fides omnium gentium, & creuit numerus, non ſolum ſapientium antiſtitum, ſed etiam obedientium populorum, adijciente domino, Non ſolùm ſuper patres, ſed etiam ſuper filios eorum, qui patrum piè ueſtigia ſequerentur.

Benedicti uos domino, qui fecit cœlum & terram.

Tanquam diceret: Benedicti uos domino, qui uos fecit.

Cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum.

Non ergo iſtud uiſibile cœlum plenum luminaribus fecit uos: ſed multò excellentius, in quo ſibi præparauit habitaculum, quod ſunt ſublimiores, purioresq́ue mentes: in quarum comparatione, quicquid cernitur, terra eſt: quamuis poſſunt & paruuli in eccleſia terræ nomine nuncupari, qui proficiendo futuri ſunt cœlum; & in ipſa ſpe lacte nutriuntur à magnis. Sed tamen quia illi iam non ab homine, neque per hominem, ſed
B per ipſum dominum carpunt ſynceritatem, ubertatemq́ue ſapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cœlum, ut cœlum cœli eſſe ſciant: adhuc tamen terram, cui dicant, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Ipſis enim filijs hominum, quos fecit cœlum, terram dedit, in qua operentur, qui nouit terræ prouidere per cœlum. Maneant igitur cœlum, & terra, in domino ſuo, qui fecit ea, & uiuant, ex eo confitentes ei, & laudantes eum. Nam ſi ex ſe uelint uiuere, morientur: ſicut ſcriptum eſt, A mortuo, quaſi qui non ſit, perit confeſsio.

1. Cor.

Eccleſ. 17.

Non mortui laudabunt te, neque omnes qui deſcendunt in infernum.

Clamat enim alio loco ſcriptura ſancta, Peccator cum uenerit in profundo malorum, contemnit. Prouerb. 18.

Sed nos qui uiuimus, benedicimus dominum: ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

PSALMVS CXIIII. ALLELVIA.

D*Ilexi, quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ.*

CANTET hoc anima, quæ peregrinatur à domino: Cantet hoc ouis illa, quæ errauerat: Cantet hoc filius ille, qui mortuus fuerat, & reſurrexit: perierat & inuentus eſt. Quid eſt enim, Dilexi, quoniam exaudiet dominus: niſi dilexi, quoniã in hac ſpe ſum poſitus, ut exaudiendũ eſſe me credam? Non enim fruſtra hoc ſpero.

Quoniam inclinauit aurem ſuam mihi:

Ideo ergo exaudiet, quia inclinauit aurem ſuam mihi. Iam ſi quæramus, unde crediderit anima, quòd ad eam aurem dominus inclinarit: nonne
Rom. 8. reſpondebit, quia prior dilexit nos, & filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum? Quod mihi cùm annuntiaretur, quomodo non crederem inclinaſſe dominum aurem ſuam mihi, tanta miſericordia præuenientem, tanta uocatione pulſantem?

Et in diebus meis inuocaui.

In diebus ſcilicet miſeriæ meæ, in diebus mortalitatis, & præuaricationis, qua deſerui Deum: & merui carcerem, id eſt, tenebras ignorantiæ, & compedes difficultatis accepi. In his igitur diebus

Circundederunt me dolores mortis: pericula inferni inuenerunt me.

D

Quæ niſi aberrantem abs te, non inuenient me. Ego autem illa non inueniebam: id eſt, non aduertebam. Amabam enim deceptiones meas, & gaudens falſis proſperitatibus ſeculi, ueris periculis demergebar inferni. Sed cùm mihi illuxit gratia tua, & cauſas tribulationis meæ, ac doloris inueni, & nomen domini inuocaui.

O domine erue animam meam:

Tanquam diceret, & inter aduerſitates, & inter proſperitates huius ſe-
Rom. 7. culi, miſerum me eſſe cognoui: quia illa premunt, iſta decipiũt. Quis ergo me liberabit de corpore mortis huius, niſi gratia Dei per IESVM Chriſtum dominum noſtrum?

Miſericors dominus & iuſtus, & Deus noſter miſerebitur.

Miſericors primò, quia inclinauit aurem ſuam mihi: Iuſtus, qui facit me agnoſcere unde contererer: & rurſum miſericors, quia ad hoc ut inuocetur & miſereatur.

Cuſtodiens paruulos dominus, humiliatus ſum: & liberauit me.

Cuſtodit

A Cuſtodit paruulos,quos uult eſſe perfectos:& in ſeruitutem per ſuperbiam lapſos, per humilitatem facit liberos.

Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.

Conuertere, inquit, anima mea, quia conuerſionis facultatem ab illo habes, qui benefecit tibi.

Quia exemit animam meam de morte:

Exempta eſt à morte anima, etiam mortali adhuc carne circundata, quæ ex infideli, fidelis effecta eſt: & præter illam perfectam, æternam à cunctis laboribus requiem, quam adipiſcitur Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius: habet etiam in hac uita requiem ſuam anima, quæ de morte infidelitatis exempta eſt, & quæ non ab operibus iuſtitiæ, ſed ab iniquitatis abſtinet actione. Talis autem anima, quæ iam uiuit domino, & mortua eſt mundo; Quæ ſpiritali induſtriæ uigilanter intenta, in humilitatis & manſuetudinis non pigra, ſed quieta tranquillitate, requieſcit: pro adeptis iam habet, quicquid non dubia ſpe patienter expectat. Et ideo addit, & dicit,

B *Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu.*

Hæc bona non temporalis uitæ ſunt, ſed æternæ: nec obtineri poſſunt mortali carne circundati, ut non fleant, non gemant, & nulla tentatione pulſentur. Spes ergo ſanctorum, qui ſecundum id quod ſpiritu Dei aguntur, iam in carne non ſunt, merito de his gaudet, & gratias agit, quæ ſibi à ueritate promiſſa ſunt. Denique ut hæc ſe non iam habere, ſed ſperare monſtraret.

Placebo (inquit) *domino, in regione uiuorum.*

Non ergo ad plenum domino,qui adhuc eſt in regione mortalium:nec poteſt talis eſſe in uita occidua, qualis futurus eſt in æterna.

PSALMVS CXV. ALLELVIA.

CRedidi, propter quod locutus ſum:

IAM reprobi ſunt, qui uerum, quod credunt, non loquuntur: quàm qui uerum, quod loquuntur, non credunt. Perfecta ergo huius fides eſt,qui dicit non tantùm crediſſe,ſed & propter hoc locutum eſſe, quia credidit.

Ego autem humiliatus ſum nimis. C

Cur addidit, Ego autem, cùm poſsit dicere, locutus ſum, & humiliatus ſum? niſi, quia homo ueritatem prædicans, humiliari poteſt ab his, qui ueritati contradicunt: non ipſa ueritas: quam qui credit, eloquitur. Ego credidi propter quod locutus ſum.

Ego autem dixi in extaſi mea, Omnis homo mendax.

Extaſis, hic pauor intelligitur, quoniam martyrum uox eſt, inſtante cruciatu, uel morte, trepidantium, & agnoſcentium, non eſſe uirium ſuarum, ut quæ inferuntur euincant: atque ideo mendacem inueniri humanam infirmitatem, quæ non poſsit non fallere, præſumens de uiribus ſuis: cùm fortitudo patientiæ ex Deo ſit, qui & conſtantiam dat non timenti,
Math.10. & fiduciam reparat formidanti: quoniam uerax eſt dicens: Cùm autem tradent uos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: Dabitur enim uobis in illa hora, quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Dicitur autem extaſis, etiam cùm mens non pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione reuelationis adſumitur.

Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? D

Hoc dicens, profitetur ſibi aliud retributum à domino, quàm merebatur: id eſt, pro malis recepiſſe ſe bona: & quærit quid ipſe reddat pro bonis: nec aliud inuenit, niſi quod dominus ipſe donauit, & dicit,

Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Quis iſtum dat calicem, niſi qui ait, Poteſtis calicem bibere, quem ego bibiturus ſum? & dans exemplum patiendi, contulit donum, redimens ipſam infirmitatem ſuorum, ſanguine ſuo: & dans pretium imitationis ipſorum, ut fieret

Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

Emit enim eam ſanguine ſuo, quem fudit dominus pro ſeruis: ut & ſerui pro domino ſuo fundere non timerent: Cùm tamen & domini mors, & ſeruorum, ſeruis eſſet profutura, non domino.

O domine ego ſeruus tuus: ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Tanquam diceret, multi ſe martyres dicunt, multi ſeruos tuos ſe profitentur, quia nomen tuum habent in uarijs hæreſibus, & erroribus: ſed quia

A quia præter eccleſiam tuam ſunt, non ſunt filij ancillæ tuæ: ego autem, & ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Diſrupiſti uincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.

Tu me, inquit, ſeruum tuum, tu feciſti filium ancillæ tuæ, qui captiuitatis meæ uincula diſrupiſti: & ideo laudis tibi hoſtiam debeo, quia tua gratia ſum, quod ſum, & in tua eſt mihi gloria gloriandum.

Vota mea domino reddam:

Quiſquis bene cogitat, quid uoueat domino, & quæ uota reddat, ſe ipſum uoueat, ſeipſum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæſaris, reddatur Cæſari. Imago Dei, reddatur Deo. Sed ſicut uidendum eſt, quid offeras: ita etiam conſyderandum eſt, ubi offeras.

In atrijs, inquit, domus domini:

Quæ autem domus domini, niſi populus eius? Ideo ſequitur,

In conſpectu omnis populi eius:

B Quid eſt autem populus eius, niſi quod addit?

In medio tui Hieruſalem.

Hieruſalem uerò interpretatur uiſio pacis. Tunc ergo quod offeretur, gratum eſt, ſi de pace, atq; in pace reddatur. Qui autem non ſunt filij huius ancillæ, bellum quàm pacem potius amauerunt.

PSALMVS CXVI. ALLELVIA.

L*Audate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.*

IN FINE ſuperioris pſalmi, ne in Hieruſalem Iudæi gloriarentur, & hanc dignitatem ſibi Iſraël etiam carnalis adſumeret, qui ſint Iſraëlitæ, & in quibus ſit Hieruſalem, Pſalmi huius principio demonſtratur. Omnes, ſcilicet, gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei, facti ſunt filij Abraham, & ſpiritale ſemen Iſraël.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: & ueritas domini manet inæternum.

Confirmata eſt miſericordia domini ſuper nos, cùm eius nomini, per quod

quod liberati ſumus, inimicarum gentium rabida ora ceſſerunt: & quem negando blaſphemauerunt, credendo laudauerunt. Veritas autem domini manet in æternum: ſiue in his, quæ promiſit iuſtis: ſiue in his, quæ minatus eſt impijs. C

PSALMVS CXVII. ALLELVIA.

COnfitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

SED hîc confeſsio non pœnitentium eſt, ſed laudantium dominum: quibus per gratiam præſtitum eſt, ut eruerentur de tenebris, & poteſtate tenebrarum, & transferrentur in regnum filij Dei: ob hoc ſolùm, quia Deus bonus eſt, & ea miſericordia miſeretur, quæ permanet in æternum.

Dicat nunc domus Iſraël quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius. D

Domus Iſraël, & domus Aaron, ipſi ſunt omnes qui timent dominum: puſilli, ſcilicet, atque maiores. Ex quibus, ſiue Iudæis, ſiue Gentibus, unus factus eſt populus, concurrens in unum gregem, ad unum paſtorem Ieſum Chriſtum: quæ ſocietas in eius gratia facta eſt, qui bonus eſt, & cuius miſericordia æterna eſt, & æternos facit.

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine.

Qui tribulatur, in anguſtia eſt: ſed qui exauditur, latitudinis infinitate ſuſcipitur.

Dominus mihi adiutor eſt: non timebo quid faciat mihi homo.

Epheſ. 6. Apoſtolus dicit, Non aduerſus carnem & ſanguinem nobis, quod eſt homo iniquus: ſed aduerſus principes, & rectores tenebrarum, eſſe certamen. Quarum autem tenebrarum, niſi hominum diabolo ſubditorum? non ergo metuit quid ei faciat homo, qui ipſius incentorem Dei uincit auxilio.

Dominus mihi adiutor eſt: & ego deſpiciam inimicos meos.

Siue

A Siue ex malis hominibus, ſiue ex malis angelis, deſpiciet inimicos is, cui adiutor eſt dominus.

Bonum eſt confidere in domino: quàm confidere in homine.

Etiam ſi bonus homo, aut bonus angelus adiuuet, non in eis, inquit, confidam: ſed in domino, qui me per illos iuuat.

Bonum eſt ſperare in domino, quàm ſperare in principibus.

Principes, & homines, & angeli poſſunt intelligi: ſed in neutris ſpes collocanda eſt: quia poteſtas non eſt, niſi à Deo.

Omnes gentes circundederunt me: & in nomine domini ultus ſum eos.
Circundantes circundederunt me: & in nomine domini ultus ſum eos.
Circundederunt me ſicut apes: & exarſerunt, ſicut ignis in ſpinis: & in nomine domini, quia ultus ſum in eos.

Ipſum dominum, caput eccleſiæ, intelligimus circundatum à perſecu-
B toribus, ſicut circundant apes fauum. Sed myſtice ſignificatum eſt, quòd concurſus ad perſequentes, fauus autem ad credentes pertineret. Quoniam impij, neſcientes quid facerent, dulciorem cruciando fecerunt: ut guſtemus, & uideamus quàm ſuauis eſt dominus. Quòd autem exarſerunt, ſicut ignis in ſpinis: ad totum corpus Chriſti, id eſt, populum eius, melius refertur. Omnes gentes circundederunt me: quia ex omnibus collectus eſt gentibus, & ubique in eum exarſerunt perſecutionis incendia. Sed ultus eſt perſequentes: quia extincta malitia, facti ſunt Chriſtiani. Siue, quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem ſpreuerunt uocantem, ſentient iudicantem.

Impulſus euerſus ſum, ut caderem: & dominus ſuſcepit me.

Tanquam cumulus arenæ, uerſatus ſum, ut caderem, & dominus ſuſcepit me. Multitudinem fidelium, in unitatem fidei congregatam, perſecutio gentium non habuit quò impelleret. Et quamuis multum uexando uerſaret: conuellere tamen, ac proijcere, non præualuit: quia ab omnibus ſimul in eum creditũ eſt, quia & ſingulos & uniuerſos ubiq; ſuſcepit.

Fortitudo mea & laudatio mea dominus: & factus es mihi in ſalutem.

Qui ſibi ſua fortitudo, & ſua uolunt eſſe laudatio, cadunt. Quorum autem

tem fortitudo & laudatio eſt dominus, tam non cadunt, quàm non cadit C dominus. Et ideo eis factus ſalus: non quia ipſe aliquid cœperit eſſe, quod non erat: ſed quia ſalutem in eo, quam auerſi non habuerant, cœperunt habere conuerſi.

Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.

Sæuitia perſequentium ſpem ſanctorum internis gaudijs priuare non poterat: nec ualebant impij eorum auferre lætitiam, quorum nequibant
2.Cor.6. expugnare patientiam. Vnde & Apoſtolus dicit, Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes.

Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit uirtutem.

Magna uirtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de ſubiectione gloriam, de paſsione uictoriam. Sed quia non homo ſe exaltauit, non homo ſe perfecit, non homo ſibi gloriam dedit, non homo uicit, nec ipſe ſibimet ſaluti fuit: pijſsima confeſsione laudem Dei repetit: Dextera domini fecit uirtutem.

Non moriar, ſed uiuam: & narrabo opera domini. D

Vox eccleſiæ eſt, non in ſe, ſed in domino gloriantis. Extinguendum Dei populum perſecutores arbitrabantur: ſed aucta eſt eccleſia, & ubique Chriſtus martyrum gloria eſt: in quorum paſsionibus domini opera prædicantur.

Caſtigans caſtigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Non ergo quicquam uiribus ſuis licuiſſe arbitretur fremitus impiorum: non haberent iſtam poteſtatem, niſi deſuper daretur. Sæpe filios ſuos paterfamiliàs per nequiſsimos ſeruos emendari iubet: cùm illis hæreditatem, his compedes præpararet. Quæ eſt iſta hæreditas? auri eſt, & argenti? an gemmarum? an fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide quà intretur, & cognoſce quid ſit.

Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor domino:

Pſal.83. Intra portas iuſtitiæ, uox eſt confeſsionis, & exaltationis. Beati enim qui habitant in domo domini, in ſecula ſeculorum laudabunt eum.

Hæc porta domini, iuſti intrabunt per eam.

Hæc

A Hæc porta, illius eſt Hieruſalem, quam nemo incircunciſus, nemo intrat iniuſtus, ubi dicitur, Canes foras.

Confitebor tibi domine, quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

Confeſsio hæc, laudis eſt, non uulnera medico oſtendens: ſed de perceptа ſanitate gratias agens ei, qui ipſe eſt ſalus.

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

Vt duos conderet in ſemetipſum, in unum nouum hominem faciens pacem, & reconciliaret utroſque in uno corpore Deo: circunciſionem ſcilicet, & præputium.

A domino factus eſt:

Quamuis enim non eſſet lapis angularis, niſi paſſus eſſet: non tamen hoc ab eis, à quibus paſſus eſt, factus eſt. Nam illi qui ædificabant, reprobauerunt: ſed in eo quod dominus occultè ædificabat, fecit in caput anguli, quem reprobauerunt.

B *Et eſt mirabilis in oculis noſtris.*

In oculis interioribus hominis: in oculis credentium, ſperantium, diligentium.

Hæc dies eſt quam fecit dominus: exultemus & iocundemur in ea.

Dies quo mihi ſalutem dedit: dies quo ille mediator Dei & hominum, factus eſt in caput anguli.

O domine ſaluum me fac, ò domine bene proſpera:

Saluum fac, quia dies ſalutis eſt: proſpera iter, à peregrinatione redeuntibus, quia tu nobis factus es uia.

Benedictus qui uenit in nomine domini.

Maledictus ille, qui uenit in nomine ſuo, quem ſuſcipient, qui Dei filium non receperunt.

Benediximus uos de domo domini:

Vox iſta magnorum eſt ad puſillos; eorum ſcilicet magnorum, qui

uerbum Dei Deum, ſicut in hac uita poſſunt, mente contingunt, & tamen ſermonem ſuum propter paruulos temperant. C

Deus dominus, & illuxit nobis.

Illuxit nobis mediator Dei ille & hominum, homo Chriſtus IESVS, qui & Deus æqualis patri, quod fecit credi, fecit intelligi.

Conſtituite diem feſtum in frequentationibus: uſque ad cornu altaris.

Id eſt, uſque ad interiorem domum Dei, de qua nos benediximus, ubi ſunt altaris excelſa, ubi ſpiritale ſacrificium laudis perpetuæ: Vbi eſt ſacerdos æternus, & altare ſempiternum: ad quod non tepide, neq; ſegniter, ſed in frequentatione currendum eſt, ut de filio Deo, qui nos propter caro factus eſt; non iam humiliter ſecundum carnem, qua conformis nobis eſſe dignatus eſt, ſed ſublimiter ſecundum diuinitatem, quæ patri æqualis eſt, ſentiendum.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi domine, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. D

Non ſtrepitu iſta uerborum dicentur, in illa domo ad quam, ut intremus hortatur, ſed dilectio inhęrẽs Deo, ipſa erit uox laudationis æternæ.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Iiſdem uerbis Pſalmus quibus inchoauerat, claudit: quia ab initio uſq; in finem debet in nobis laudationum Dei perſeuerare confeſsio.

PSALMVS CXVIII. ALEPH.

BEati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini.

BEATI eſſe non poſſunt, niſi immaculati: Immaculati autem non ſunt, niſi qui in uia ambulant: uia uero non eſt, niſi lex domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in uia ſit: & in lege domini, quæ beatorum uia eſt, ambulet: id eſt, non ſit otioſus.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

In uia domini hi ſine dubio ambulant, qui ſcrutantur teſtimonia eius: ſed

A ſed quia multi uolunt habere ſcientiam ſine operibus, merito addidit, In toto corde exquirunt eum. Tum enim rectè quæritur Deus, ſi non per ipſum alia, ſed per omnia ipſe quæratur. Beatitudo autem quærentium dominum, in huius uitæ laboribus non poteſt eſſe perfecta. Sed beati iam dicuntur, qui hoc ſine dubio ſunt futuri, quia in uia ambulant immaculati, & ſcrutantes teſtimonia legis domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati ſunt, quia talibus beatitudo promiſſa eſt.

Non enim qui operantur iniquitatem, in uijs eius ambulauerunt.

Hic quæritur, cùm iniquitas peccatum ſit, & non operentur peccatum, qui ambulant in uijs domini: quomodo illi ſancti, in uijs domini ambulauerunt, qui dicunt, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Ergo & peccatum habuerunt, & in uijs domini ambulauerunt, ſecundum Paulum dicentem, Si quod nolo, ego hoc facio: non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ. Itaq; nec operantur peccatum, qui ambulant in uijs domini, & tamen non ſunt abſq; peccato: quia iam non ipſi operantur illud, ſed quod habitat in eis peccatum. Non autẽ ipſi operantur illud, quãdo illicitis deſiderijs cõſenſum nõ accõmodant uoluntatis. Veruntamen cùm omnes ſancti, in carne degẽtes, ueraciter dicant, Dimitte nobis debita noſtra: Quomodo intelligitur, Immaculatos eos in uia domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remiſsionẽ poſcere peccatorũ: niſi quia uerũ eſt, ambulantes in uia domini, nullis cõſentire criminibus: & tamẽ quibuſdã cogitationum carnaliũ obreptionibus titillari, & ob hoc eis neceſſariã quotidianã remiſsionem, ut fiant immaculati: quoniam & hoc ipſum, ad uiam pertinet domini, de qua non recedit, qui ſe immaculari ſemper expoſcit.

1. Ioan. 1. *Rom. 7.* *Matth. 6.* B

Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.

Nimis, ſiue ad mandantem, ſiue ad cuſtodientem referas, non pro eo, quod eſt plus quàm oportet, accipiendum eſt: ſed pro ualde. Valde enim mandatur, & ualde cuſtodienda ſunt præcepta diuina.

Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Dediſti, inquit, mandatum, & cuſtodiri illud præcepiſti: ſed utinam præbeas & auxilium, ut poſsim facere te iuuante, quod faciendum didici te docente.

Tunc non confundar, cùm perſpicio in omnia mandata tua.

Cùm, inquit, directæ fuerint uiæ meæ, per gratiam tuam, tunc inſpe-

ctione mandatorum tuorum non confundar, quæro non utilis auditor, C
ſed efficax factor.

Confitebor tibi domine in directione cordis: in eo quòd didiſcerim iudicia iuſtitiæ tuæ.

Si directum fuerit iter meum, & cor meum, & prædicabo domine te, laudabo, & tui eſſe hoc operis confitebor.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam:

Hoc eſt, faciam quod iubes, ſi me adiuueris.

Non me derelinquas uſquequaque.

Non ita accipiendum, quaſi in aliquo ſe relinqui uelit: ſed hoc petit, ne penitus deſeratur, & ita potius, ut ab eo nunquam & nuſquam diuinum abſcedat auxilium.

BETH.

In quo corrigit adoleſcentior uiam ſuam? In cuſtodiendo ſermones tuos.

Interrogatio eſt, in quo iunior uiam ſuã corrigat: & reſpondetur, quòd D
correctio eius hæc ſit, ut Dei uerba cuſtodiat. Sed quæritur quis iſte ſit iunior, cuius iſta correctio eſt? cùm & ſenes multi conuertantur ad dominum, per quamlibet ſeram obſeruantiam mandatorum. Bene ergo iſte iunior intelligitur populus nouus, per Chriſti gratiam renouatus, qui ab erroris ueteris uia, uerbum fidei cuſtodiendo, corrigitur.

In toto corde meo exquiſiui te: ne repellas me à mandatis tuis.

Feciſti, inquit, ut toto corde meo exquirerem te: fac ut in mandatis tuis maneam; quæ ut mihi poſsibilia ſint, adiuua me, & noli me ab eis repellere; id eſt, noli mihi auxilium tuum ſubtrahere.

In corde meo abſcondi eloquia tua: ut non peccem tibi.
Benedictus es domine: doce me iuſtificationes tuas.

Quid adhuc eloquia domini quærit diſcere, quę iam abſcondit in corde? Quod utiq; non feciſſet, niſi ea didiciſſet. Vt quid addit, & dicit, Doce me iuſtificationes tuas: niſi qui eas uult faciendo diſcere, & operandi notitia comprehendere, non loquendi tantum facilitate, & memoriæ recordatione retinere?

In labijs meis enuntiaui omnia iudicia oris tui.

Nihil

A Nihil, inquit, iudiciorum tuorum tacui, ſed omnia prorſus in labijs meis enuntiaui: ea ſcilicet, quæ mihi ore tuo, id eſt, eloquiorum tuorum prædicatione dixiſti.

In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs.

Via teſtimoniorum Dei Chriſtus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi. In hac ergo uia, quaſi in omnibus diuitijs delectatur, qui uidet per illum multa erga nos teſtimonia diuinæ dilectionis impleta: & non dubitat, quæ expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor: & conſiderabo uias tuas.

Vniuerſæ uiæ domini, miſericordia & ueritas: quarum plenitudo inuenitur in Chriſto, in quo omnis eccleſia, contra inimicos fidei Chriſtianæ, copioſis diſputationibus exercetur.

In iuſtificationibus tuis meditabor: non obliuiſcar ſermones tuos.

Ideo utique meditabor, ut non obliuiſcar ſermones tuos: meditabor,
B ut non obliuiſcar: meditatio enim non obliuiſcendi, eſt perſeuerantia operandi, propter quod poſtulauit adiutorium gratiæ, dicens: Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas, ut quod ſermone nouerat, etiam opere compleret.

GIMEL.

Retribue ſeruo tuo, uiuifica me: & cuſtodiam ſermones tuos.

Quatuor ſunt retributiones: aut enim mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impijs: aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis: aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium: aut mala pro bonis, ſicut Iudas per malitiam perſecutus eſt Chriſtum. Harum quatuor retributionum, duæ priores pertinent ad iuſtitiam, ut retribuantur mala pro malis, bona pro bonis. Tertia pertinet ad miſericordiam, ut retribuantur bona pro malis. Quartam Deus neſcit. Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quæ tertio loco poſita eſt, primitus neceſſaria eſt. Niſi enim Deus retribuerit bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribuerentur bona pro bonis. Qui ergo dicit, Retribue ſeruo tuo: & addidit, Viuifica me, & cuſtodiam ſermones tuos: ſcit iuſtum ex fide uiuere, quæ operatur pro dilectione. Et quia mortuus erat per ſuam iuſtitiam, petit ſibi uitam per Dei gratiam: quam profecto non peteret, ſi omnino non crederet, id eſt, omnino non uiueret. Sed quia id quod acceperat ad deſiderandum, non ſufficiebat ad obediendum, poſcit ſe uiuificari: hoc eſt,

eam in ſe fidem, quam accepit, augeri: ut uiuificetur per omnem diem, qui C
renouatur de die in diem.

Reuela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Da, inquit, mihi intellectum, quo poſsim mirabilia tuæ legis inſpicere, & uirtutem præceptorum tuorum uidere.

Incola ego ſum in terra: ne abſcondas à me mandata tua.

Ibi quiſque eſt peregrinus, ubi abſens eſt à patria ſua. Iſte ergo qui ſupernæ Hieruſalem, ciuis adſcriptus eſt, peregrinum ſe profitetur in terra: quia certus eſt de hæreditate promiſſa. Sed quia tentatio eſt uita humana ſuper terram, petit ne in tempore tribulationis, & difficultatis, abſcondātur ab eo mandata Dei: quæ utiq; in medio conſtituta ſunt, & poſſunt etiā ab impijs ſciri. Nam quem latet breuiſsimum, pleniſsimumq; mādatum,
Matth. 22. Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua? Et: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum? In quibus duobus mandatis, tota lex pendet, & prophetæ. Quomodo ergo hic terræ incola orat, ut ab eo non abſcondantur, quæ penè neminem latent, niſi quia dominum noſſe paucorum eſt, & conſequens eſt, ut ei mandatum dilectionis ſit abſconditum? quia aliud pro alio diligit: & qui errat in domini amore, errat etiam in proximi charitate. Recte itaque qui incola eſt in D
terra, & qui terrena non diligit, poſtulat ſibi mandatorum Dei ſcientiam reuelari: ne uel in Dei, uel in proximi dilectione fallatur.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

Cōcupiui, inquit, iuſtificationū tuarū deſideriū habere uſq; in finē. Tu enim me iuſtificas, tua me facit gratia iuſtū, & bonum: mihi eſt ſemper hoc deſiderare, & in hoc tuo præſidio delectari. Alioquin iuſtus non ero, ſi aut defuerit mihi gratia tua, aut inflauerit me ſuperbia.

Increpaſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Illa increpatio hic intelligenda eſt, quam primi hominū genitores ſua tranſgreſsione meruerunt, declinantes à mandato Dei per ſuperbiam, quam concupiuerant, non quod Deus diligendum præcepit, ſed quod diabolus inuidendo perſuaſit. Omnis itaq; ſuperbus, huic increpationi ſubiectus eſt, ſiue hæreditario, ſiue uoluntatis arbitrio.

Aufer à me obprobrium & contemptum: quia teſtimonia tua exquiſiui.

Vox iſta eccleſiæ eſt, iam diligentis inimicos ſuos, & orantis pro perſecutoribus

A ſecutoribus ſuis. Dicat itaque omnis Chriſtianus: dicant omnia membra corporis Chriſti: Aufer à me obprobrium, quod ideo audio: & contemptum, quòd ideo contemnor. Quia teſtimonia tua, id eſt, martyria tua, exquiſiui. Vt inimici noſtri inde uenerētur, unde contemnunt, cùm quos perſequendos putauerunt, intellexerint honorandos.

Etenim ſederunt principes, & aduerſus me loquebantur.

Inde perſecutio grauis erat, quia eam ſedentes, id eſt, iudiciarijs ſedibus eminentes, principes decernebant: quod & in ipſum caput, & in corpus eius actum eſſe non dubium eſt.

Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus.

Qualis exercitatio hæc fuerit, ſequentia docent.

Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilium meum iuſtificationes tuæ ſunt.

Sic ergo exercebatur ſeruus Chriſti, ut contra perſequentes dilectione certaret. Conſilium ſedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: conſilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire:
B reddebant illi mala pro bonis, iſti bona pro malis. Quid ergo mirum, ſi iſti occidendo defecerunt, illi moriendo uicerunt?

Adhæſit pauimento anima mea: uiuifica me ſecundum uerbum tuum.

Qui ſe uiuificari petit, quoniam adhæſit pauimento anima eius, uidetur hoc poſcere, ut à terrenis cupiditatibus eruatur. Sed non talia uerba præmiſſa ſunt, ut de eo qui dicebat, Nam & teſtimonia tua meditatio mea, & conſilium meum iuſtificationes tuæ: credendum ſit, quòd terrenæ magis conuerſationi inhæſerit, quàm cœleſti. Non ergo à concupiſcentijs mundi auelli, nec à carnis ſocietate ſeparari, ſed ab affectibus carnalibus optat abiungi: ut illa concupiſcētia, quæ concupiſcit aduerſus ſpiritū, magis cōminuatur: & concupiſcētia, quæ cōcupiſcit aduerſus carnē, perſeuerantibus profectibus augeatur. Nemo eſt enim, cuius animā corruptibile corpus, & inhabitatio terrena nō aggrauet, donec corruptibile hoc induatur in corruptionē, & uerbū Dei, quo uita æterna ꝓmittitur, impleatur.

Vias meas enunciaui, & exaudiſti me: doce me iuſtificationes tuas.

Peccata, inquit, mea confeſſus ſum, & exaudiſti me: enūtiaui uias meas, & deleſti eas: doce me tuas. Non ergo eas iuſtificationes uult diſcere, in quibus exercebatur: ſed ab illis, ad illas deſiderat peruenire.

Viam iuſtificationum tuarum inſinua mihi: & exercebor in mirabilibus tuis. C

Hæc petens, magis profectibus concupiſcit augeri. Sunt autem quædã iuſtificationes tam ſublimes, atq; mirabiles, ut hi qui experti non ſunt, putent ad eas humanam infirmitatem peruenire non poſſe.

Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in uerbis tuis.

Fatigor nanq; ex infirmitate, & relabor ex tædio: confirma me in promiſsionibus tuis: atque per ea quæ dediſti, enitor aſcendere, ut dormitans in infirmitatibus meis exciter, atque inciter in uerbis tuis.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miſerere mei.

Ne lex factorum, per quam abundauit peccatum, ad iniquitates me adducat infirmum, Lege, inquit, tua, hoc eſt, lege fidei, miſerere mei, ut per gratiam tuam faciam, quod per me ipſum implere non ualeo.

Viam ueritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus.
Adhæſi teſtimonijs tuis domine: noli me confundere.

Viam ueritatis elegi, ubi currerem: iudicia tua non ſum oblitus, ut currerem. Adhæſi teſtimonijs tuis, cum currerem domine, noli me confundere. Quomodo quò curro, pertẽdam: quò tendo, perueniam? Non enim uolentis, neque currentis: ſed miſerentis eſt Dei. D

Rom. 9.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.

Cordis dilatatio, ueritatis eſt dilectio: quod Dei munere fit, ut ei non timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ ſeruiatur, cùm charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Ideo ergo iſte uiam mandatorum Dei cucurrit, quia cor eius dominus dilatauit.

Legem pone mihi domine uiam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper.

Qui uiam mandatorum Dei ſe dilatato corde cucurriſſe iam dixerat, quomodo nunc legem ſibi poſtulat poni? niſi quia proficiens loquitur, & donum Dei nouit eſſe quòd proficit: & ut magis magisq; proficiat, quod habet, à quo accepit, poſcit augeri. Ergo & cucurrit hanc uiam, & currere cupit: exquiſiuit, & exquirere amat, donec perfectum ſit gaudium, ſine periculo amittendi: quod ut apprehendat, ſemper exquirit.

Da

A *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & cuſtodiam illam in toto corde meo.*

Ergo altitudinem,& profunditatem legis, nemo penetrat,niſi qui intellectum acceperit. Cùm autem plenitudo legis ſit dilectio, & ille legem intelligat,qui opera mandatorum eius exequitur:profectò hic illam ſibi charitatem multiplicari petit, qua Deus proximusq́ diligitur, ut huius duplicis mandati, de quo pendet tota lex, & prophetæ, perfectam habeat ſcientiam, eamq́ toto corde cuſtodiat.

Deduc me in ſemita mandatorum tuorum: quoniam ipſa uolui.

Quam prius dixit uiam iuſtificationum,eandem dicit ſemitam mandatorum: quia anguſta uia eſt, quæ ducit ad uitam: Et cùm ſit anguſta, niſi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc iſte proficit, & adhuc currit, ideo diuinum, quo deducatur, quærit auxilium.

Inclina cor meum in teſtimonia tua: & non in auaritiam.

Qui cor ſuum inclinari in aliquid petit, plenius & perfectius id, quàm uult, uelle deſyderat. Volebat enim, cùm diceret, Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quoniam ipſa uolui: Et orat ut uelit, cùm dicit,
B Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Orat ergo, ut in ipſa uoluntate proficiat, & cor non in auaritiam, ſed in teſtimonia Dei habeat inclinatum: quæ teſtimonia hoc inſinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia ſi cor non in auaritiam ſit declinatum, Deum non colimus, niſi propter Deum: ut Dei cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promereatur quàm ipſum: non quem colit, diligit: quia non ipſum, ſed aliud concupiſcit.

Auerte oculos meos ne uideant uanitatem: in uia tua uiuifica me.

Auerte, inquit, oculos meos, non corporeos: quorum intuitus etiam nolens multas uanitates uidet: ſed cordis oculos, ne intenti ſint uanitati, ne humanam gloriam quærant, nec cùm boni aliquid appetunt, non dilectione ipſius ſummi boni, ſed amore præſentis utilitatis, aut laudis hoc faciant: ne poſtremò iuſtitiam ſuam ad ſe magis, quàm ad dominum referant: & in ſe magis, quàm in domino glorientur. Hanc ergo uanitatem perhorreſcēs, meritò adiecit, In uia tua uiuifica me, id eſt, in Chriſto, qui eſt contrarius uanitati: & non ſolùm uia eſt, ſed & uita, & ueritas.

Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Stabile

Stabile ſit eloquium Dei in corde noſtro, cùm ſit quod eodem iubetur C
eloquio, & auellitur, cùm contrarium opus agitur. Petit ergo ſeruus Dei, ut in eo confirmetur obedientia perſeuerans, quæ de ſtatu ſuo nullo malæ actionis moueatur impulſu: quod non niſi per ſpiritum, & caſtum timorem, quo cauetur, ne offendatur charitas: non quo metuitur, ne damnetur impietas.

Amputa obprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: quia iudicia tua ſuauia.

De occultis cordis alieni, temerè iudicare, peccatum eſt: & eum, cuius non uidentur opera, niſi bona, ex ſuſpicione reprehendere. Hoc ergo obprobrium, hoc ſuſpicionis uitium, hic, qui uult eſſe perfectus, à ſe optat auferri. Quoniam eorum quæ incognita homini ſunt, ſolus Deus iuſtus inſpector eſt: & iudicia eius ſuauia ſunt, quoniam uera.

Ecce concupiui mandata tua: in tua iuſtitia uiuifica me.

Feciſti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuua ut faciam quod commendas, dona ipſe quod mandas. Quia in me unde morerer habui: unde autem uiuam, non inuenio niſi in te, qui homini tuo omnem æquitatem in tua & proximi dilectione poſuiſti.

VAV. D

Et ueniat ſuper me miſericordia tua domine: ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.

Quid poſcit, niſi ut mandata, quæ concupit, per eius miſericordiam faciat, quæ mandauit? Et quæ eſt miſericordia, niſi Chriſtus? Et ſecundum quod eloquium, niſi ſecundum uerbum promiſsionis, quo uocata ſunt ea, quæ non erant, tanquam eſſent? Quia & quibus promiſſum eſt, etiam ipſi
1. Cor. 15. promiſsi ſunt, ut totum corpus Chriſti dicat, Gratia Dei ſum, quod ſum.

Et reſpondebo exprobrantibus mihi uerbum: quia ſperaui in ſermonibus tuis.

Verbum exprobrantibus, an uerbum reſpondebo, ambiguum eſt: ſed utrunq; Chriſtus ſonat: ipſum enim nobis exprobrant, quibus eſt crucifixus, uel ſcandalũ, uel ſtultitia: ignorantes, quia uerbum caro factum eſt, &
Ioan. 1. habitauit in nobis. Quod uerbũ in principio erat, & apud dominum erat. Sed & ſi ipſi exprobratores non uerbum exprobrent, quod eos latet: quia diuinitas eius ab eis nõ cognoſcitur, à quo infirmitas in cruce contẽnitur: nos tamen omnibus exprobrãtibus uerbũ reſpõdeamus: Parum eſt enim in corde habere Chriſtum, niſi quod corde credimus, ore profiteatur. Sed hoc ita demum fieri poterit, ſi in promiſsis Dei ſpes fuerit firma credentis.

A *Et ne auferas à me uerbum ueritatis uſque ualde:*

Hoc eſt, non ita conturber ſub perſecutionis flagello, ut à me penitus auferatur confeſsio ueritatis: quia multi qui ad horam negando defecerunt, poſteà pœnitendo reparati ſunt, & palmam quam perdiderant, reſumpſerunt.

Quia in iudicijs tuis ſuper ſperaui.

Id eſt, quia iudicia tua, quibus me corripis, & flagellas, non ſolum mihi non auferunt ſpem, ſed etiam augent: dum quem diligis, corripis: flagellas autem omnem filium, quem recipis. Et ideo plerunque eum, qui ſibi fortis uidebatur, infirmari ſinis: ut præſumptio auferatur, & perſeuerantiæ uirtus ex tua opitulatione reparetur. Hebr. 12.

Et cuſtodiam legem tuam ſemper: in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Quod dixit, ſemper, ne ad omne iſtius uitæ tempus tantummodo referretur, adiecit, Et in ſeculum ſeculi. Lex autem, quam perpetuo cuſtodire deſyderat, charitas accipienda eſt: quia ipſa eſt plenitudo legis: &
B ceſſantibus cæteris mandatis, ſola permanet inæternum.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquiſiui:
Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regum: & non confundebar:
Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi ualde:
Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in iuſtificationibus tuis.

Superiores uerſus precationem habuerunt, qua adiutorium gratiæ poſtulatum eſt. Hi autem narrationem habent, qua oſtenditur, quid gratia petita contulerit: tanquam diceret, hæc cùm orarem, exaudiſti me, & ambulabam in latitudine, id eſt, ambulabam in charitate, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hic eſt Rom. 5. ille ſpiritus, in quo clamamus, Abba pater. ac per hoc ipſius eſt, quod mandata Dei exquiſiuit: qui acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus petendo, quærendo, pulſando quæratur. Per hunc itaque dilectionis ſpiritum, confirmatus eſt, ut in conſpectu regum non confunderetur, ut in mandatis Dei cogitationem ſuam exerceat, & ualde eadem mandata diligeret. Eleuans manus ſuas, non ad terrena opera, ſed ad cœleſtia, exerceretur in iuſtificationibus Dei.

Memento

ZAIN. C

Memento uerbi tui ſeruo tuo: in quo mihi ſpem dediſti.
Hæc me conſolata eſt in humilitate mea: quia uerbum tuum uiuificauit me.

Cum dicitur Deo, memento, orantis deſyderium, quo promiſſum accelerari poſcit, oſtenditur: non Deus, quaſi id ei à recordatione exciderit, admonetur. Memento ergo, inquit, uerbi tui ſeruo tuo: hoc eſt, imple promiſſum tuum, in quo mihi ſpem dediſti: hoc eſt, in quo uerbo, me ſperare feciſti. Hæc me conſolata eſt in humilitate mea. Hæc, ſcilicet, ſpes mea, Iacob. 4. conſolata eſt, quæ data eſt humilibus, dicente ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quia uerbum tuum uiuificauit me: quia fecit me in te ſperare, & non deficere in tribulatione.

Superbi iniquè agebant uſque ualde: à lege autem tua non declinaui.

Superbos intelligi uoluit, perſecutores humilium, hoc eſt, impios perſecutores piorum: & ideo ſubiecit, A' lege autem tua non declinaui: quia hoc eum facere perſecutio compellebat.

Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine: & conſolatus ſum. D

A' ſeculo, inquit, ex quo genus hominum ſumpſit exordium, memor fui iudiciorum tuorum: & quia probaui, quòd omnes uiæ tuæ, miſericordia & ueritas: conſolationem accepi in auxilio gratiæ tuæ: & per ipſa quoque uaſa iræ, intellexi diuitias gloriæ tuæ, in uaſa miſericordiæ.

Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ, in loco incolatus mei.

Quamuis tædium pateretur à peccatoribus, cum quibus eum præſentis uitæ peregrinatio detinebat: tamen cantabiles ei erant iuſtificationes Dei, quia peregrinantem gratia ſolabatur.

Memor fui in nocte nominis tui domine: & cuſtodiui legem tuam.

Nox eſt in æternum. Nam mortalitatis nox in ſuperbis iniquè agentibus: nox in tædio peccatoribus derelinquentibus Dei legem: nox eſt poſtremò in loco peregrinationis huius, donec ueniat dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet eſſe homo nominis domini, ut legem eius cuſtodiat, & hoc ipſum ad gloriam Dei referat:

A rat: quoniam adiutorium noſtrum in nomine domini.

Hæc facta eſt mihi: quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Iuſtitias utiq; tuas, quibus iuſtificas impium, non meas, quæ nō pium faciunt, ſed ſuperbum. Quæ eſt ergo, de qua dicit, Hæc facta eſt mihi? non enim lex intelligenda eſt, quam maſculino genere Græcus enuntiat, cùm melius accipiatur de nocte: quia ſuperius dixerat, Memor fui in nocte nominis tui: Quæ facta eſt mihi, id eſt, ut prodeſſet mihi: quoniam hæc ipſa humilitas, in loco peregrinationis huius, quæ merito nox intelligitur, prodeſt eis, qui ſalubriter exercentur in ea, ut diſcant non ſuperbire, propter quod malum in iſtam noctem pulſus eſt homo.

THETH.

Portio mea domine, dixi, cuſtodire legem tuam.

Niſi quia ita erit portio cuiuſque dominus, cùm legem ipſius cuſtodierit. Sed quia hoc non fit ſine adiutorio Dei, quid præcipiat obtineri oſtendit, adiungens,

Precatus ſum faciem tuam in toto corde meo: miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

B Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum peruenerit, conſequenter oſtendit, dicens:

Cogitaui uias meas: & auerti pedes meos in teſtimonia tua.

Auerti, inquit, pedes meos à uijs, quæ mihi diſplicuerunt, ut irent in teſtimonia tua, atq; ibi haberent uiam. Quòd autem hic poſitū eſt, Auerti pedes meos, in nonnullis legitur, auertiſti pedes meos: ut hoc Dei potius gratiæ tribuatur: Sed ſiue hoc, ſiue illud ſit, dubitari non poteſt diuini eſſe muneris, cùm & rectè cogitamus, & pedes noſtros ab errore reuocamus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atq; nobiſcum, ut operemur, operatur.

Paratus ſum, & non ſum turbatus: ut cuſtodiam mandata tua.

Confitetur humiliter, ad cuſtodienda mandata, conſtantem ſe factum eſſe per gratiam.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legis tuæ non ſum oblitus.

Peccatorum, non ab eo quod ſunt peccata declinatū eſt: ſed ab eo quod ſunt peccatores: Funes itaq; peccatorū, impedimenta ſunt inimicorū, ſiue

ſpiritalium,ſiue carnalium: qui ſanctos,pro Dei lege uſq; ad ſanguinem C
decertantes,quibuslibet difficultatibus implicare conantur: quibus eos à
conſtantia patiendi,quaſi funibus ac reſtibus retrahebant. Sed ſi implicant corpus,non implicant animum: in quo iſte legis Dei non eſt oblitus,quia ſermo Dei non eſt alligatus.

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

Media nox,profunda tribulatio eſt, quia non ſic affligebatur, ut ſurgere non ualeret.Surgebat autem, ut confiteretur Deo, iuſto iudicio eius datam peccatoribus poteſtatem,quia ſanctos Dei perſequerentur, quos adiuuat gratia Dei,ut huiuſmodi exercitia facerent clariores.

Particeps ſum ego omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.

Vox iſta,propriè ipſius capitis intelligenda eſt: non enim efficeremur participes diuinitatis Chriſti,niſi ipſe mortalitatis noſtræ particeps fieret: per hanc autem participationẽ, eius nobis gratia ſubminiſtratur, ut caſtè timeamus Deum,& cuſtodiamus mandata eius. Ideo quippe Deus hominum immortalis mortalium ſuſcepit naturam, & participando ſuam fecit,ut granum caderet in terra,mortificatumq; multum fructũ faceret. D

Miſericordia tua domine plena eſt terra:

In eo utique, quòd iuſtificatur impius,in cuius ineffabilis gratíæ ſcientia,ut proficiatur,adiungit:

Et iuſtificationes tuas doce me.

THETH.

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine,ſecundum uerbum tuum.

Feciſti, inquit, domine ut me delectaret bonum, quod utiq; magnum eſt tuum donum. Secundũ uerbum tuum, hoc eſt, ſecundum promiſſum tuum: ut firma ſit promiſsio omni ſemini.

Suauitatem, & eruditionem,& ſcientiam doce me,quia in mandatis tuis credidi.

Augeri ſibi iſta poſcit,& perficit ei gratia Dei, magis magisq; in omni dulcedine bonitatis. Docet autem Deus ſuauitatem,inſpirãdo dilectionẽ: docet diſciplinã, temperando tribulationẽ: docet ſcientiã, inſinuando cognitionẽ:Quia mandatis tuis credidi,hoc eſt,credidi quòd tu illa mandaueris,qui donas ut fiant: nõ autẽ homo,qui etſi poteſt notũ facere præceptum

A ptum obedientiæ,tamē tribuere nō poteſt donū. Doce diſciplinā,docēdo patientiā:doce ſcientiam,illuminando intelligentiā: quoniā te credidi illa mandaſſe,qui Deus es, & homini donas unde poſsit facere quod mādas.

Priuſquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum ego cuſtodiui.

Propter primum,inquit, delictum humiliatus ſum : & ne rurſum humiliarer,eloquium tuum cuſtodiui : ita per gratiam tuam profuit experiri pœnam,ut adquirerem obedientiam.

Suauis es tu domine : & in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas.

Vere uult facere iuſtificationes Dei, quando eas in eius ſuauitate uult diſcere.

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum:

Eorum ſcilicet,quibus non profuit, quòd poſtea quàm deliquit, humiliata eſt humana natura.

B *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.*

Quantalibet,inquit,abundet iniquitas, non refrigeſcet in me charitas: ad hoc enim mandata tua amans ſcrutor, ut perfectius ea faciendo cognoſcam.

Coagulatum eſt,ſicut lac cor eorum : ego autem legem tuam meditatus ſum.

Cor,inquit,ſuperborum obduratum eſt : ego autem legis tuæ meditatione didici,quia ſuperbis reſiſtis,& humilibus das gratiam.

Bonum eſt mihi,quòd humiliaſti me : ut diſcam iuſtificationes tuas.

Pœnam conuertiſti mihi ad diſciplinam, & humiliationem ad eruditionem:quia iuſtificationes tuas ita cupio noſſe, ut faciam. Non enim eſt uera ſcientia boni,niſi ad hoc cognoſcatur,ut agatur.

Bonum mihi lex oris tui,ſuper milia auri & argenti.

Vt amplius diligat charitas legem Dei, quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

IOD. C

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me:

Manus domini, ſunt poteſtas Dei, quæ efficit opera uoluntatis ſuæ, ut nihil de Deo, per nuncupationem manus corporeæ, cogitemus. Quòd ſi pluralis numerus mouet, accipiantur manus Dei uirtus, ſapientia, quod utrunque unus eſt Chriſtus, qui & brachium domini dicitur. Accipiātur poſtremò manus Dei, filius & ſpiritus ſanctus, qui & ſpiritus ſanctus cooperator eſt patris & filij, tantum ut in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea ſentiatur. Quod ergo ait, Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt, ſiue plaſmauerunt me: Non incongruè ita diſcernitur, ut fecerunt, ad animam: finxerunt uero, ad corpus pertineat. Licet ſoleant hæc indifferenter poſita reperiri. Hoc autem opus Dei, non ſolùm in primi hominis conditione præceſsit, in quo omnes ſeminali ratione ſunt conditi: ſed etiam in quotidiana ſingulorum hominum creatione perficitur: quia ſi operatoria illa Dei potentia, ab hoc ſe opere contineret, cuncta deficerent.

Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.

Nunquid ita condita eſt humana natura, ut careat intellectu? Quid igitur ſibi dari poſtulat, quod accepit, niſi quòd peccati uitio ipſum primitus rationale corruptum eſt, & gratiæ munere formandum eſt? Non D enim ſufficit naturæ, quod ei remanſit, niſi recipiat à reparatore quod perdidit. Dominus ergo IESVS in hoc Pſalmo per prophetam tanquā ſibi petiuit intellectū dari à Deo, corpori ſuo, quod eſt eccleſia: Cum ipſo enim uita corporis eius, hoc eſt, populi eius, abſcondita eſt in domino, & ipſe in eodem corpore ſuo indigentiam patitur, & per id quod membris ſuis eſt neceſſarium.

Qui timent te uidebunt me, & iocundabuntur: quoniam in uerba tua ſperaui.

Præſens uita ſanctorum, timoris eſt, & laboris: ſed habent ſpem lætitię & iocunditatis æternæ. Quia ergo adhuc timet eccleſia, & nondum ſe uidet in eo regno, ubi ſecura gaudebit, ipſa eſt quæ uidebitur: quoniam inter præſentes tentationes, in promiſſa Dei ſperare non deficit.

Cognoui domine quoniam iuſta iudicia tua: & in ueritate tua humilias me.

Fiat autem miſericordia tua, ut conſoletur me: ſecundum eloquium tuum ſeruo tuo.

Quamuis graue iugum ſit ſuper filios Adam, quo creatura humana deprimitur: cognoui tamen, quòd iuſta ſunt iudicia tua, & ſecundū ueritatem

A tatem humiliatus eſt homo. Fiat ergo miſericordia tua ſecundum promiſsionem tuam, de præſentibus muneribus accipiat mortalis uita ſolatium, & futura æternitatis bona patienter expectet.

Veniant mihi miſerationes tuæ, & uiuam:

Tunc uere uiuam, quando non timebo ne moriar. Ipſa eſt enim uera uita, quæ ſine ullo additamento dicitur, quaſi aliud ibi non ſit uiuere, quàm ſine ullo fine, & ſine ulla miſeria uiuere.

Quia lex tua meditatio mea eſt.

Hæc meditatio, niſi eſſet in fide, quæ per dilectionem operatur, ad uitam non perueniret æternã. Non ergo utiliter meditatur legem Dei, qui laborat, ut actio teneat, quod actione non implet.

Confundantur ſuperbi, quia iniuſtè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Quamuis ſæuiant ſuperbi, & iniquitatem operentur in ſanctos: charitas tamen piorum non refrigeſcit, & à mandatorum Dei exercitatione non deſinit.

B *Conuertantur ad me qui timent te: & qui cognoſcunt teſtimonia tua.*

Non eſt quiſquam hominum, qui poſsit hoc dicere, præter illum, qui cùm ſit Deus uniuerſitatis, naturam ſibi uniuit humanam: ad quem conuertentur timentes dominum, & cognoſcentes compleri teſtimonia Dei, quæ de illo per prophetas tantò antè prædicta ſunt.

Fiat cor meum immaculatum in tuis iuſtificationibus: ut non confundar.

Redit ad uocem corporis, hoc eſt, membrorum ſuorum, quorum cor fit immaculatum per ipſum corporis caput, hoc eſt, per gratiã Dei, in generationis lauacro, ubi abluta ſunt omnia peccata præterita, in adiutorio ſpiritus, quo concupiſcimus aduerſus carnem, ne eius cupiditate uincamur in dominicæ orationis effectu, qua dicimus, Dimitte nobis debita *Matth. 6.* noſtra. Ita donata nobis regeneratione, fuſa precatione, fit cor noſtrum immaculatum, ut non confundamur, quia & hoc ad iuſtificationes Dei pertinet, quando inter alia eius mandata præcipitur, Dimittite, & dimittetur uobis: date, & dabitur uobis. *Lucæ 6.*

CAPH.

Defecit in ſalutare tuum anima mea: & in uerbum tuum ſemper ſperaui.

Non ait,defecit ſalutari tuo:ſed defecit in ſalutare tuum,hoc eſt, ad ſa- C
lutare tuum,anima mea.Bonus eſt ergo iſte defectus: indicat enim deſide-
rium boni,nondum quidem adepti, ſed auidiſsimè cõcupiti: quo deſide-
rio inflammati ſunt omnium temporum ſancti. Quia ſicut nunquam de-
fuerunt,qui incarnationis Chriſti aduentum deſiderarent: ita poſtquàm
aſcendit in cœlos,non deſunt, qui manifeſtationem ipſius, qua ad iudi-
candos uiuos & mortuos uenturus eſt,concupiſcant. Defecit ergo in ſa-
lutare tuum anima mea, & in uerbum tuum ſuperſperaui. Hæc enim ſpes
promiſsi tui,fecit ut, quod nondum uideo, & uehementer deſiderem, &
patienter expectem.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando conſolaberis me?

In oculis interioribus,idẽ defectus deſiderij eius ad Dei eloquia, id eſt, promiſſa, tendentis: cui ſperatarum conſolationum longæ ſunt moræ. Quia etiam quod ſubuenienti breue eſt,longum uidetur optanti.

Quoniam factus ſum ſicut uter in pruina: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Per utrem,carnem mortis huius: per pruinam uerò, cœleſte beneficiũ D
uult intelligi,quo carnales concupiſcentiæ,uelut frigore cohibente torpe-
ſcant:& hinc fit,ut iuſtificationes Dei de memoria non labantur.

Quot ſunt dies ſerui tui: quando facies de perſequentibus me iudicium?

Et in Apocalypſi eſt iſta uox martyrum,& diſcipuli ad dominum indicari ſibi diem finis expoſcunt. Sed illis patientia indicitur, & iſtis conſtitutio ſecreta non panditur. In his ergo Pſalmi uerbis, bene intelligitur hæc ipſa eccleſiæ inquiſitio prophetata.

Narrauerunt mihi iniqui delectationes: ſed non ut lex tua domine.

Fabulas uanarum opinionum delectabiles,eloquij arte compoſitas,ab iniquis ſibi dicit eſſe narratas: ſed nihil ſe in eis utile reperiſſe, ſicut in lege domini,in qua eſt omnis ueritas.

Iniuſtè perſecuti ſunt me,adiuua me.

Mendaciorum, inquit, fabulis, ueritatis mandata præpoſui, & ob hoc me iniuſtè perſecuti ſunt falſitatis amatores. Ergo adiuua me,ut poſ-
ſim

A ſim uſque ad mortem pro ueritate certare.

Paulominus conſummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Strage martyrum facta, dum confitentur, & prædicant ueritatem, quam à te adiutus non deſerui.

Secundum miſericordiam tuam uiuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Martyres enim, quia miſericordia Dei adiuti, & uiuificati ſunt, ueritatem, quæ uita eſt, non negantes, pro eadem moriendo, uicerunt.

LAMED.

Inæternum domine permanet uerbum tuum in cœlo.

Permanet uerbum in angelis cuſtodientibus ſine defectione æternam militiam.

In generatione & generatione ueritas tua: fundaſti terram, & permanet.

B Poſt cœleſtem Hieruſalem, reſpexit & filiam eius eccleſiam, quæ in hoc mundo conuerſatur, & dixit, In generatione & generatione ueritas tua. Hac autem repetitione uel omnes generationes ſignificauit, à quibus non defuit ueritas Dei: uel duas intelligi uoluit, unam ſcilicet ad legem & prophetas, alteram uerò ad Euangelium pertinentem, ſupra fundamentum æternum, quod eſt Chriſtus: & terra hæc permanet, quæ tali fundamento conſtabilita, non inclinatur in ſeculum ſeculi.

Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.

Omnia, ſcilicet, de quibus loquebatur, & quæ ad æternum pertinent diem.

Niſi quia lex tua meditatio mea eſt: forſitan periſſem in humilitate mea.

Lex iſta, fidei eſt, quæ per dilectionem operatur: in cuius meditatione permanens, auxilium gratiæ promeretur, ut in tribulationum humilitate non pereat.

Inæternum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum: quoniam in ipſis uiuificaſti me.

Ecce unde factum eſt, ut non periret in humilitate ſua: quoniam unde C
eſt iuſtificatus, inde eſt uiuificatus.

Tuus ſum ego, ſaluum me fac domine: quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Non uoluntates meas exquiſiui, quibus fui meus: ſed iuſtificationes tuas, ut eſſem iam tuus.

Me expectauerunt peccatores, ut perderent me: teſtimonia tua intellexi.

Non hic morte corporis perire metuebat, quæ erat pro ueritate ſubeũda. Expectabant ergo peccatores, ut eis conſentiret ad mala, tunc enim eum perderent. Sed ideo non præualuerunt, quia teſtimonia Dei intellexit: id eſt, quia ueritatem confitens, etiam ſi oppeteret, non periret.

Omnis conſummationis uidi finem: latum mandatum tuum ualde.

Qui intellexit teſtimonia, & ſciuit ſibi uſque ad mortem pro ueritate certandum, non ignorauit omnem exitum piorum quàm beatus finis exceperit. Mandatum autem Dei ualde latum, charitas intelligenda eſt, qua
diligi Deus iubetur, & proximus. quo quid eſſe latius poteſt, cùm ibi pen D
deat tota lex, & prophetæ?

MEM.

Quomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea eſt.

Sic, inquit, dilexi legem fidei, quæ per dilectionem operatur, ut tota die, id eſt, omni tempore, meditatio mea ſit.

Super inimicos meos ſapere me feciſti mandato tuo: quoniam inæternum mihi eſt.

Rom. 10. Finis legis Chriſtus eſt, ad iuſtitiam omni credenti, ut iuſtificetur gratis per gratiam ipſius, in quem inimici huius non crediderunt. Hic autem, qui iuſtitiam non ſuam quæſiuit, ſed quæ ex Deo eſt, quem ſupra inimicos ſuos ſapere Deus fecit, ipſum mandatum ſibi inuenit inæternum, quoniam non temporalia pro eo præmia concupiuit. Diligentis enim remuneratio eſt, ipſe dilectus.

Super omnes docentes me intellexi:

Super omnes doctores intellexit, quem pater docuit: quod ex perſona uerbi difficile intelligitur, niſi quis utcunque capere ualeat, id eſſe filium à patre doctum eſſe, quod genitum. A' quo enim ei eſt eſſe, ab ipſo & ſimul

doctum

A doctum eſſe. Ex perſona uerò hominis, ubi formam ſerui accepit, facilius intelligitur à patre didiciſſe, quæ dixit. In qua forma puerum putauerunt homines maioris ætatis docendum. Sed ille quem pater docuit, ulterioris erat intelligentiæ, quàm docentes.

Quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Ideo ſuper omnes docentes ſe intelligebat, quia teſtimonia Dei meditabatur, quæ de ſe prænunciata, ipſe melius nouerat, & implebat.

Super ſenes intellexi: quia mandata tua exquiſiui.

Mandata tua, non mandata hominum: mandata tua, non mandata ſeniorum: qui uolentes eſſe legis doctores, non intelligunt, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant. 1. Timoth. 1.

Ab omni uia mala prohibui pedes meos: ut cuſtodiam uerba tua.

Membrorum eſt uox iſta, non capitis. Non enim ipſe ſaluator, corporis noſtri ullis concupiſcentijs pulſabatur, ut ei neceſſe eſſet pedes ſuos à uia malignæ cupiditatis inhibere. Noſtros ergo motus, noſtros cohibet appetitus, ut in praua itinera noxijs deſyderijs non trahamur.

B *A iudicijs tuis non declinaui: quoniam tu legem poſuiſti mihi.*

Perſeueranter, inquit, iudicijs tuis credidi: quia tu mihi legem in corde poſuiſti, tanquam digito tuo ſcribens: ut eam, non tanquam ſeruus ſine amore metuerem, ſed tanquam filius caſto timore diligerem.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: ſuper mel & fauum ori meo.

Hæc eſt illa ſuauitas, quam dominus donat: ut terra noſtra det fructum ſuum: & ut bonum uerè benè, id eſt, non mali carnalis formidine, ſed boni ſpiritalis delectatione faciamus.

A mandatis tuis intellexi:

Spiritalium membrorum Chriſti uox iſta eſt. Hoc enim rectè dicit corpus Chriſti in eis, quibus mandata ſeruantibus, propter ipſam cuſtodiam mandatorum præbetur uberior doctrina ſapientiæ.

Propterea odio habui omnem uiam iniquitatis.

Neceſſe eſt enim, ut oderit omnem iniquitatem amor iuſtitiæ, qui augetur & inflammatur. Ideoq́ obtemperat Deo, & in mandatis eius intelligit.

Lucerna

Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine: & lumen ſemitis meis. C

Verbum, hîc intelligendum eſt, non illud, quod eſt æquale gignenti, & quod eſt uerum lumen, illuminans omnem hominem: ſed uerbum quod factum eſt ad prophetas, uel quod prædicatũ eſt per Apoſtolos: uerbum
Rom. 10. ſcilicet Chriſti, de quo ſcriptum eſt: Fides ex auditu, auditus autem per uerbum Chriſti. Nam & uerbum propheticum lucernæ comparans apo-
2. Pet. 1. ſtolus Petrus, Habemus, inquit, certiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis, intendentes uelut lucernæ in obſcuro loco. Quod itaq; hic ait, Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine, & lumen ſemitis meis: Verbum eſt, quod ſcripturis ſanctis omnibus continetur. Non itaque ſermo deitas, ſed ſermo deitatis.

Iuraui, & ſtatui cuſtodire omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Hoc appellauit iuramento, quod ſtatuit præter ſacramentum: quia ita debet eſſe mens fixa in cuſtodiendis iudicijs iuſtitiæ Dei, ut ſit omnino pro ratione quod ſtatuit.

Humiliatus ſum uſque ualde domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.

Pro eo quod iurauit, & ſtatuit cuſtodire iudicia iuſtitiæ Dei, perſecutionem maximam paſſus eſt: & ne in tanta humiliatione deficeret, uiuificari ſe, ſecundum uerbum promiſsionis, expoſcit. Quia in nocte tribulationum lucerna eſt pedibus, & lumen ſemitis, ipſa promiſsio. D

Voluntaria oris mei fac beneplacita domine, & iudicia tua doce me.

Voluntaria oris, quæ adprobari petit, ſacrificia ſunt laudis, confeſsione charitatis, non timore neceſsitatis oblata. Iudicia autem Dei doceri ſe cupit, non quia ignorat, ſed ut proficiat.

Anima mea in manibus tuis ſemper: & legem tuam non ſum oblitus.

Ita dictum, tanquam ad non obliuiſcendam legem Dei, memoria eius, illius manibus adiuuetur.

Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.

Vnde hoc, niſi quia anima eius, in manibus Dei ſemper eſt?

A *Hæreditatem adquiſiui teſtimonia tua inæternum, quia exultatio cordis mei ſunt.*

Vt teſtis, inquit, tuus eſſe cuperem, tu donaſti: & ut pro ueritate mori non metuerem, tuæ hæreditatis, tuæ eſt gratiæ: quod mihi donum inæternum eſt, quia non eſt in eo gloria temporalis, propter quod etſi corpore afflictus ſum, tamen corde lætatus ſum.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas inæternum, propter retributionem.

Qui dicit, inclinaui cor meum, ipſe iam dixerat, Inclina cor meum in teſtimonia tua: ut intelligamus ſimul hoc eſſe & diuini muneris, & propriæ uoluntatis. Faciat autem hoc propter retributionem, ut quia iuſtificationes Dei dilectione ſectatur, inæternum mereatur habere, quod diligit.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Qui legem Dei diligit, probat ſe in hominibus iniquis id, quod contra legem eſt, odiſſe, non homines.

B *Adiutor meus & ſuſceptor meus es tu: & in uerbum tuum ſuperſperaui.*

Adiutor & ſuſceptor, ad mala euadenda.

Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.

Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens, non poteſt: ut ergo exerceatur hoc ſtudium, abigenda ſunt ſtudia malignorum.

Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, & uiuam: & non confundas me ab expectatione mea.

Poſcit magis magiſq; ſuſcipi à domino is, qui ſperat intentus: ut tum demum, cùm illa adeptus fuerit, ſe ſciat eſſe uicturum: quia præſentia morti ſunt ſimiliora, quàm uitæ.

Adiuua me, & ſaluus ero: & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.

Vt uiuam, ut non confundar, ut in tuis iuſtificationibus ſemper exerceear, Adiuua me, inquit, & ſaluus ero; quia ad promiſsiones tuas, niſi

tuo

tuo auxilio, non uenitur. C

Ad nihilum deduxiſti omnes diſcedentes à iuſtificationibus tuis, quoniam iniuſta cogitatio eorum.

Omnia opera, uel bona, uel mala, à cogitatione procedunt: qui ergo corde iniquus eſt, ad nihilum deducitur, qui à Dei iuſtificationibus iniuſta cogitatione diſcedit.

Præuaricatores exiſtimaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi teſtimonia tua.

Cùm præuaricator dici non poſsit, niſi qui legis mandata tranſgreditur: quæritur, quomodo omnes peccatores terræ, præuaricatores debeant exiſtimari? quorum multos cōſtat ſine lege peccatores. & inuenitur omnes quidem gentes, præter populum Iſraël, extra legem fuiſſe: ſed omnem hominem teneri lege naturæ: ut quod pati non uult, ſciat alij non eſſe faciendum. Quamuis ergo multo amplius præuaricator ſit, qui non ſolùm naturalis, ſed etiam diuinæ tranſgreſſor eſt legis: nullus tamen, niſi tranſgreſsione, peccator eſt: quia etiam quem non condemnat litera, arguit conſcientia. Inter hos etiam paruuli congruè deputantur, propter originalis uincula peccati. Quia etiam ipſi in ſimilitudine præuaricatoris Adæ, ad illam præuaricationem pertinere monſtrantur, quæ in paradiſo D prima commiſſa eſt. Cùm ergo omnes peccaſſent, & egerent gloria Dei, nec cuiquam in ſua iuſtitia ſalus eſſet, reſtabat, ut per gratiam ſaluatoris, Rom. 3. donata à Deo fidei iuſtificatio, ſubueniret. Vnde ait Apoſtolus: Per legem cognitio peccati. Cognitio, non abolitio. Nunc autem ſine lege, inquit, iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata per legem, & prophetas. Meritò igitur adiecit: Propterea dilexi teſtimonia tua: tanquam diceret: Quoniam lex, ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue literis promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi teſtimonia tua, quæ ſunt in lege tua, de gratia tua.

Confige clauis à timore tuo carnes meas:

Gal. 6. Quid in his uerbis uult intelligi, niſi quod ait Apoſtolus: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo? Et iterum: Chriſto confixus ſum cruci. Gal. 2. Viuo autem iam non ego; uiuit uerò Chriſtus in me.

A iudicijs enim tuis timui.

Si iam timuit, uel timebat, cur adhuc, ut à timore ſuo Deus crucifigeret carnes eius, orabat, niſi quia addi ſibi uolebat timorem, qui ſufficeret mortific

A mortificandis concupiſcentijs, affectibusq́ carnalibus? Aliter quoq; ita intelligitur: Confige clauis à timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui: hoc eſt, à timore tuo caſto, qui permanet in ſeculum ſeculi, carnalia à me deſideria comprimantur, à quibus me iudiciorum tuorum formido frenauit. Cum ergo uoluntatem tuam facere, & rectè uiuere, non metu pœnæ, ſed iuſtitiæ amore deſiderem: da hunc ergo caſtum & liberum timorem, ad quem petendum me tanquam pędagogus legis ille perduxit, quo à iudicijs tuis timui.

AIN.

Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me nocentibus me.

Quiſquis timore Dei caſto, crucifixas habet carnes ſuas, & nulla carnali corruptus illecebra facit iudicium, opusq́ iuſtitiæ, orare debet, ne aduerſantibus tradatur, id eſt, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala perſequentibus cedat. A' quo enim accipit uictoriam, ne concupiſcentiæ uoluptate ſuperetur, ab illo etiam robur patientiæ, ne dolore frangatur. Quoniam de quo dicitur, Dominus dedit ſuauitatem; de illo etiam dicitur, Ab illo eſt patientia mea.

Suſcipe ſeruum tuum in bonum, ut non calumnientur mihi ſuperbi.

B Id eſt, ne illi impellant ut cadam in malum, tu ſuſcipe in bonum. Illi calumniantur in ſuperbia: tu humilitate defende, & non mihi noceant calumniæ ſuperborum.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuæ.

In eloquium iuſtitiæ Dei, hoc eſt, in promiſsionem Chriſti, defeciſſe dicit oculos cordis ſui: Non quia intentio deſiderantis animi, uicta ſuccubuerit: ſed quia in expectationem gratiæ Dei, toto mentis ardore tranſierit. Iuſtitia autem Dei, Chriſtus eſt, qui iuſtos facit.

Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam:

Non utique ſecundum iuſtitiam meam.

Iuſtificationes tuas doce me.

Illas proculdubio, quibus facit iuſtos, non ipſe ſe.

Seruus tuus ſum ego:

Neq; enim bene mihi ceſsit, quando eſſe uolui liber meus, non ſeruus tuus.

Da mihi intellectum, ut diſcam teſtimonia tua. C

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus eſt, qui hac poſtulatione non egeat. Non enim horum donorum ita ulla augmenta ſufficiunt, ut non ſemper ſuperſit, quod & intelligi deſideretur, & ſciri.

Tempus faciendi domino, diſsipauerunt ſuperbi legem tuam.

Quid eſt, diſsipauerunt legem tuam, ſi præuaricationis iniquitate, integritatem eius non cuſtodierunt? Diſsipata ergo lege, tempus fuit, ut per
Rom. 5. unigenitum filium Dei, miſericordia mitteretur. Lex enim ſubintrauit, ut abundaret delictum, quo delicto lex diſsipata eſt: & oportuno iam tempore Chriſtus aduenit, ut ubi abundauit delictũ, ſuperabundaret gratia.

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.

Id agit gratia, ut mandata Dei dilectione impleantur, quæ impleri timore non poterant. Diliguntur autem ſuper aurum & topazion, id eſt, ſuper ea, quæ pretioſa habentur in terra, quando in obſeruantia mandatorum, non aliquod temporale præmium quæritur, ſed ipſa iuſtitia: quia nihil eſt melius eo bono, quo ipſe homo fit bonus.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: D

Quia illis rectis, ut etiam ipſe rectus eſſem, dilectione cohærebam.

Omnem uiam iniquitatis odio habui.

Vnde enim fieri poterat, ut iniquam uiam non odiſſet, diligẽs rectum.

PHE.

Mirabilia teſtimonia tua: propter hoc ſcrutata eſt ea anima mea.

Omnia quidem opera Dei, teſtimonia ſunt maieſtatis, & bonitatis eius: nihilq́; eorum eſt, quod nõ ſtupendum ſit, atq; mirandum. Sed multa mirabilia ſunt teſtimonia legis ipſius: quorum utilitas & iuſtitia altiſsimè latet, cùm quæritur, quare data ſit lex quæ uiuificare nõ poſsit, & ex qua nõ iuſtificaretur omnis caro coram Deo. Meritò ergo hanc altitudinẽ ſcrutatus eſt, qui intellexit per legis difficultates, id egiſſe miſericordiã Dei, ut qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiam: ſed diuina ope adprehenderent, quod proprijs uiribus adſequi non ualebant.

Manifeſtatio uerborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.

Gal. 3. Scrutãdo hoc, intellexit hic paruulos, quod & apoſtolus Paulus, ideo datam

A datam legem, quę uiuificare nõ poſſet, quia concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſsio ex fide IESV Chriſti daretur credentibus. Huius ergo myſterij manifeſtatio, illuminat, & intelligere facit paruulos. Non enim hoc ſecretum gratiæ, niſi humilibus infirmisq́ reſerat: qui cõfugiẽtes ad adiutorium Dei, uiribus ſuis, ſe iuſtificari non poſſe profitentur.

Os meum aperui, & abſtraxi ſpiritum, quoniam mandata tua deſiderabam.

Deſyderabat mandata diuina, ut faceret, ſed non erat unde faceret infirmus fortia, paruulus magna. Aperuit os confitens, quòd facere per ſe ipſe non poſſet.

Reſpice in me, & miſerere mei, ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.

Id eſt, ſecundum iudiciũ quod in eos feciſti, qui diligunt nomen tuum: quoniam, ut diligerent te, prius dilexiſti eos.

Greſſus meos diriges ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia.

Quid orat, niſi ut Dei præcepta, quæ imponit iubendo, impleri faciat adiuuando?

B *Redime me à calumnijs hominum, & cuſtodiam mandata tua.*

Tu, inquit, age infuſo ſpiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus uincant, & à tuis mandatis, ad ſua malefacta traducant. Si enim me hoc modo redemeris, ut mihi inter perſecutiones calumniantium conſtantiam dones, atque patientiam, cuſtodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.

Præſentiam, inquit, tuam, ſubueniendo, & opitulando manifeſta: & ita me iuſtificationes tuas doce, ut mihi eas didiciſſe, feciſſe ſit.

Exitus aquarum deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.

Deſcenſio oculorum, per effuſionem lachrymarum, humilitatem indicat pœnitentis. Cur autem non cuſtodita lege ſic fletur, niſi ut impleretur gratia, quæ cõfitentis delet iniquitatem, & credentis adiuuat uolũtatem?

ZADIC.

Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum.

Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua, & ueritatem nimis.

Idem affectus pœnitentiæ perſeuerat, reddens rationem, cur multum flere debuerit: quia niſi ipſe ſe condemnaret, rectiſsimè plecteretur. Magna eſt ergo in utroque iuſtitia Dei, rectumque iudicium, quo & pœna peccatori decernitur, & pœnitenti iuſtificatio non negatur. C

Tabefecit me zelus domus tuæ: quia obliti ſunt uerba tua inimici mei.

Zelus iſte, amoris eſt, non liuoris: ſancta enim æmulatione inimicos ſuos uult eſſe correctos: dolens & tabeſcens, quòd obliti ſint uerborum Dei.

Ignitum uerbum tuum ualde, & ſeruus tuus dilexit illud.

Diligens diuinum eloquium, ea charitate feruebat, ut ad amorem Dei, etiam inimicos ſuos uellet accendi.

Iunior ego ſum & contemptus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Bene hic duorum populorum intelligitur ſignificatio, qui etiam in Rebeccæ utero luctabantur: quando non ex operibus, ſed ex uocãte dictum eſt: Maior ſeruiet minori. Contemptum ergo ſe dicit hîc iunior, & ideo factus eſt maior. Quia ignobilia & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt tanquam ſint, & quæ ſunt, euacuantur: id eſt, ut ſuperbi deſtruãtur, & humiles iuſtificentur. Rom. 9. D

Iuſtitia tua iuſtitia inæternum, & lex tua ueritas.

Quomodo enim non ueritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ teſtimonium perhibet iuſtitiæ Dei?

Tribulatio & neceſsitas inuenerunt me: mandata autem tua meditatio mea eſt.

Sæuitia inimicorum, infert huic iuniori tribulationem, ſed non adimit charitatem: Meditatio enim ipſius mandata ſunt Dei, ex quibus his qui eum oderunt, dilectionem rependit.

Iuſtitia teſtimonia tua inæternum, intellectum da mihi, & uiuam.

Intellectum poſcit iunior hic, qui ſupra ſeniores ſe intellexit, in tribulatione, in neceſsitate: ut intelligat quàm ſit contemnendum, quod & auferri poteſt, qui propter æternam iuſtitiam Dei, temporalia negligens, uitam ſperat æternam.

COPH.

Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iuſtificationes tuas exquiram.

Clamor

A Clamor cordis,eſt ſilenti ſono uocis magna cogitationis intentio: qua ad hoc iſte toto corde clamauit, & hoc ſibi deſiderauit à domino exaudiente præſtari,ut iuſtificationes eius exquirat: quas non ſolùm ſcientia comprehendat,ſed etiam opere exerceat.

Clamaui ad te, ſaluum me fac, & cuſtodiam teſtimonia tua.

Salus animæ facit,ut pro cuſtodiendis teſtimonijs Dei, uita corporis contemnatur: etſi hoc flagitat extrema tentatio, ut uſque ad mortem pro ueritate certetur.

Præueni intempeſta nocte, & clamaui, & in uerbis tuis ſperaui.

Nox intempeſta,tempus eſt noctis mediæ, rebus quæ per diem aguntur incongruum: quo ſignificatur quoddam obſtaculum præſentis ſeculi, quod in comparatione futuri ſeculi nox uocatur: & quo promiſsiones Dei,donec æternæ lucis ueniat manifeſtatio,differuntur. In hoc ergo tempore intempeſtæ noctis clamat ad dominum, tempus retributionis deſiderio ſuo præuenit, qui promiſſa Dei uigilanter expoſcit. Quod etiam ad illa referri tempora poteſt,quibus eccleſia, propheticis uocibus Chriſti,poſtulabat aduentum,& ſperabat implendum, ut in ſemine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.

B

Præuenerunt ad matutinum,ut meditarer eloquia tua.

Matutinum factum eſt eccleſiæ,quando qui ſedebant in tenebris, & in umbra mortis,lux orta eſt eis. Quod matutinum ſpes credétium præbebat. Et meditabatur eloquia Dei, quæ in lege ac prophetis, hanc lucem prænuntiabant.

Vocem meam exaudi domine ſecundum miſericordiam tuam: & ſecundum iudicium tuum uiuifica me.

Prius enim Deus,ſecúdum miſericordiam, aufert à peccatoribus pœnam: eiſq; poſteà iuſtis,ſecundum iudiciũ,dabit uitam: quia nõ fruſtra illi hoc ordine dicitur: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine.

Adpropinquauerunt perſequente me iniquitate,à lege autem tua longè facti ſunt.

Tunc adpropinquant,qui perſequuntur,quando uſq; ad carnem cruciandam, perimendam'ue pereunt. Sed quantò uiciniores ſunt perſequẽdis iſtis,tantò longinquiores ſunt à lege iuſtitiæ.

Propè es tu domine, & omnes uiæ tuæ ueritas.

Etiam in tribulationibus ſuis,quòd eas non immerito patiantur,Deo

tribuere ueritatem, ſanctorum eſt uſitata confeſsio. Sed quæri poteſt, quo- C modo hoc dictum ſit: Omnes uiæ tuæ ueritas, cùm in alio Pſalmo legatur: Vniuerſæ uiæ domini miſericordia, & ueritas. Si ergo omnes homines conſideremus, quorũ alij miſericordia liberãtur, alij à ueritate damnãtur, Vniuerſæ uiæ domini miſericordia, & ueritas. Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernuntur hæ uiæ: Indiuidua enim ibi eſt & à miſericordia ueritas, & à ueritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum eſt, & de munere miſericordiæ, & de retributione iuſtitiæ.

Ab initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia inæternum fundaſti ea.

Quæ ſunt iſta teſtimonia, niſi quibus teſtatus eſt Deus, daturum ſe regnum ſuis filijs ſempiternum? & ideo ipſa teſtimonia inæternum fundata, quia id quod promiſit, æternum eſt: qui, quia fundamentũ promiſsionis eſt Chriſtus, in quo huius ſpei teſtimonia uera ſunt, quæ hic ab initio cognouiſſe ſe dicit, quia uerbis eccleſiæ loquitur, quæ ab initio humani generis exorta, nullis generationibus defuit.

RES.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.

Vox iſta totius eccleſiæ eſt, & omnium membrorum corporis Chriſti. D Hoc autem loco, ubi ad liberandam humilitatem dominus inuocatur, nullam Dei legem conuenientius intelligimus, quàm illam qua immobiliter fixum eſt, ut omnis qui ſe exaltat humilietur, & omnis qui ſe humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis, ut humilietur, innectitur: Humilis à malis, ut exaltetur, eripitur.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum uiuifica me.

Eiuſdem ſenſus repetitio eſt: hoc eſt enim, iudica iudiciũ meum, quod, uide humilitatem meam: & hoc eſt, redime me, quod, eripe me. Nec aliud ſonat, propter eloquium tuum, quàm illud, Quia legem tuam non ſum oblitus. Tantundem eſt uiuificari humilem, quantùm & exaltari: quia ſanctorum exaltatio, uita æterna eſt.

Longè à peccatoribus ſalus: quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.

Longè eſt à ſuperbis ſalus, quia non exquiſierunt gratiam tuã, quæ ſola iuſtificat, & non de te tibi, ſed de ſe ſibi, placere uoluerunt.

Miſerationes tuæ multæ domine:

Etiam

A Etiam hoc, inquit, quod exquirimus ad iuſtificationes tuas, pertinet ad miſerationes tuas.

Secundum iudicium tuum uiuifica me.

Noui enim, quia & iudicium tuum, ſine miſeratione non erit ſuper me.

Multi perſequentes me, & tribulantes me: à teſtimonijs tuis non declinaui.

Vox iſta eſt eccleſiæ in martyribus ſuis, qui inter tormenta, & multiplicata ſupplicia, perſequentibus non ceſſerunt, & quorum exemplis glorioſiſsimis totus mundus illuſtris eſt: qui tamen uictoriam ſuam non ſibi, ſed Deo tribuunt, dicentes in alio Pſalmo: Niſi quòd dominus erat in nobis, forſitan uiuos deglutiſſent nos. Pſalm. 123.

Vidi non ſeruantes pactum, & tabeſcebam:

Qui ſunt qui pactum non ſeruauerunt, niſi qui tribulationes multorum perſequentium non ferentes, à Dei teſtimonijs declinauerunt? Hos ergo, inquit, cùm uiderem, tabeſcebam, dolens eos à tanta gloria decidiſſe.

B *Quia eloquia tua non cuſtodierunt.*

Hoc erat pactum non perſeuerare, promiſſa Dei perdere.

Vide quoniam mandata tua dilexi:

Ipſa eſt fructuoſa tolerantia, quæ ſæuitiam perſequentium dilectione ſuſcipit mandatorum.

Domine in tua miſericordia uiuifica me.

Cuius miſericordia obtinuit palmã, eius miſericordia poſcit & uitam.

Principium uerborum tuorum ueritas, & inæternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Iudicia iuſtitiæ Dei ſunt, quibus prænuntiatur inæternum uita iuſto, pœna impio.

SIN.

Principes perſecuti ſunt me gratis: & à uerbis tuis formidauit cor meum.

Terreni reges eccleſiam Chriſti gratis perſecuti ſunt, quia nullam cauſam

ſam perſecutionis habuerunt, cùm eos Chriſtiani in nullo lęderent, & ipſi C
Chriſtianis negationem ueritatis extorquere non poſſent. Habuerunt ergo uerba minacia, intulerunt ſæua ſupplicia: ſed me tua potius uerba ter-
Matth.10. ruerunt: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant. Sed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus, & animam perdere in gehennam. Ab his ergo uerbis formidauit cor meum: & ſperans in æternum præmium, contempſi temporale ſupplicium.

Exultabo ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Per ipſa uerba uicit, quibus formidauit. Victis enim ſpolia detrahuntur: & multa ſpolia capta ſunt, quando etiam per ſe cuſtodes plurimi admirati patientiam martyrum, in eum, in quem ſæuierant, crediderunt.

Iniuſtitiam odio habui, & abominatus ſum: legem autem tuam dilexi.

Lex, eloquia ſunt Dei, quæ ſic timuit, ut amaret: conſequens enim erat ut diligeret iuſtitiam, qui oderat prauitatem. Timor ergo ille uerborum Dei, à quibus formidauit, non fuit à charitate diſſentiens, ſed metuens, ab eo, quod amabat, uelli.

Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. D

Quod ait ſepties, ſignificat ſemper: hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora uniuerſa uoluuntur. Eccleſia ergo nullis perſecutionibus ſuperata, in iſto tribulationum die, ſemper patientiæ & perſeuerantiæ ſuæ laudat autorem: quia cùm tempus eſſet, ut iudicium inciperet à domo Dei, in omnibus tentationibus atque preſſuris, non infirmitate, ſed coronis martyrum gloriata eſt.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt eis ſcandalum.

Ipſa lex diligentibus ſe ſcandalum non eſt: an diligentibus eam nullum eſt undecunq; ſcandalum? Sed utrunq; rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit honorat, & in profunditate, quam non penetrat, magnum aliquid, ac myſticum latere non dubitat. Et item qui Dei legem diligit, ſi eam non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum ſcandalum patitur: quia etiam ſi bonæ profeſsionis homines propoſitum ſuum deſerant, legis tamen iuſtitia perſeuerat.

Expectabam ſalutare tuum domine, & mandata tua dilexi.

Omnes quidem ſancti, ante incarnationem Chriſti, eiuſdem ſemper expecta-

A expectauerunt redemptionẽ. Sed poteſt hæc prophetia etiam eorum conuenire perſonæ, qui ex quo reuelata gratia Euangelium prædicatur, diligentes mandata Chriſti, aduentum eius expectant: ut cùm Chriſtus apparuerit, uita noſtra, tunc & nos cum ipſo appareamus in gloria.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea ualde.

Cuſtodiuntur Dei teſtimonia, dum non negantur: ſed quia pro teſtimonijs Dei, etiam flammis concremari, ſine charitate non prodeſt, ideo addidit, Et dilexit ea ualde.

Cuſtodiui mandata tua & teſtimonia tua: quia omnes uiæ meæ, in conſpectu tuo domine.

Plerunq;, dum mandata Dei cuſtodiuntur, fiunt inimici, qui eadem mandata contemnunt: & neceſſarium eſt ut tunc pro teſtimonijs Dei fortiter ſtetur. Quod hic ideo feciſſe ſe dicit: Quia omnes uiæ eius in domini conſpectu fuerunt, tanquam diceret: Si auertiſſes à me faciem tuam domine, conturbatus fuiſſem, nec tua mandata, nec teſtimonia cuſtodiſſem. Nunc autem ideo utraque ſeruaui, quia uias meas conſpectus tui lumine direxiſti.

TAV.

B *Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo domine: ſecundum eloquium tuum da mihi intellectum.*

Appropinquat oratio, quæ recipitur: quoniam propè eſt dominus his, qui tribulato ſunt corde: & dat intellectum, ſecundum promiſſum ſuum, qui ait, Intellectum dabo tibi.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine: ſecundum eloquium tuum eripe me.

Repetiuit quodammodo quod petiuit. Nam qui & intellectum accipit, eripitur, ne non intelligens ſubruatur.

Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me iuſtificationes tuas.

Laudabo, inquit, dominum, & gloriabor in te, cùm docueris me illa doctrina tua, qua, quod iubes fieri, auxiliaris ut fiat.

Pronunciauit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua iuſtitia.

Spondet ſe prædicatorẽ futurum eloquiorum Dei, quia etſi Deus dat increm

incrementum, tamen à miniſtris uerbi, & plantandum eſt, & rigandum. C

Fiat manus tua ut ſaluum me faciat: quia mandata tua elegi.

Vt pronuntiarem eloquia tua, mandata tua elegi, & conſtantem me fecit dilectio ueritatis. Fiat ergo manus tua, ut ſaluum me de manu faciat aliena: non ita, ut carnem perſecutor non perimat: ſed ita, ut animam tormenta non uincant.

Concupiui ſalutare tuum domine: & lex tua meditatio mea eſt.

Salutare Chriſtus haud dubium eſt, & ipſum ſe concupiſſe, iuſti anti qui ueracisſimè confitentur. Ipſum concupiuit eccleſia uenturum de uiſceribus matris: Ipſum concupiſcit eccleſia uenturum à dextra patris. Legis autem meditatio, nutrit & firmat hoc deſyderium, dum teſtimonijs ſuis pronunciat Chriſtum.

Viuit anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Illa ſunt hæc iudicia, quæ & tempus erat, ut inciperent à domo domini: ſed his eccleſia ſemper adiuta eſt, quia Deo dante uictoriam, paſsionibus ſuis creuit.

Erraui ſicut ouis, quæ perijt: quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. D

Hæc eſt ouis, propter quam paſtor eius nonaginta nouem dimiſit in montibus, & eam quærens, Iudaicis laceratus eſt uepribus, uerberibus: ſed ex parte inuenta, adhuc quæritur: ex ea nanque parte, qua iſte dicit, Mandata tua non ſum oblitus, inuenta eſt: ſed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per ſui paſtoris ſanguinem fuſum, atque diſperſum, in omnibus gentibus inuenitur.

PSALMVS CXIX.

PRAENOTATIO tituli, canticum graduum indicat inchoari. Nomine uerò graduum ſignificatur aſcenſio, qua proficientes, quiq; à temporalibus ad æterna, à terrenis ad cœleſtia prouehuntur. Idem autem gradus, & aſcenſionum ſunt, & deſcenſionum: non quia deficient qui profecerant, ſed quoniam qui ſe humiliat exaltabitur: & præcipua ſublimium uirtus eſt, compati cum infirmis, & ad eos qui inſipientes ſunt, hoc eſt, ad paruulos inclinari, ut omnes quæ ſurſum ſunt ſapiant, & frater fratrem adiuuans exaltetur. Habent enim omnes fideles formam deſcenſionis, ipſum dominum Ieſum Chriſtum, qui manens

A nens in gloria ſua, quæ æqualis eſt patri, naturam & ſimilitudinem ſerui recepit: ut quibus gradibus ad noſtra ima deſcendit, ipſis poſſemus ad eius ſumma conſcendere.

AD te domine cùm tribularer clamaui, & exaudiſti me.

OMNIS cogitans ingredi uiam domini, & in mandatis ambulare diuinis, neceſſe eſt ut multis tribulationibus incipiat laborare: cui nihil eſt utilius, quàm eius auxilium, ad quem tendit, expetere, qui ait: Sine me nihil poteſtis facere. Ioan. 15.

Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.

Religioſæ uoluntati, & piam uitam agere diſponenti, amatores huius ſeculi contradicunt, & doloſis uerbis ſanctum propoſitum cupiunt deterrere: quorum iniqua labia difficilimum eſt euadere, dum per quendam affectum uidentur conſulere, & ab aſpero labore, tanquam parcendo, reuocare: ut uideatur piæ eſſe ſolicitudinis, quod eſt nocentiſsimæ ſuaſionis.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?

B Vis, inquit, uirtutum gradus ſcandere, uis doloſæ linguæ officia fraudulenta ſuperare? Dic quid auxilij concupiſcas, ut ſi capax es eruditionis ſupernæ, eo ipſo quo utilia poſcis, aſcendas.

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatorijs.

Sagittæ acutæ, uerba ſunt Dei, quæ cùm animos fidelium penetrant, inflammant corda, non ſauciant. Vt autem mens ſuperno amore transfixa ab omni contraria cupiditate ſit libera, ſpiritalium carbonum petitur ignita purgatio, per quam noxiorum germinum congregatione uaſtata, fiat in homine ſalutifera deſolatio, ſi interiora eius uacua ſunt ab hoſpitalitate uitiorum.

Heu me quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus Cedar:

Gemitus iſte totius eccleſiæ eſt, omniumq́ ſanctorum, qui per fidem ſpeculantes ſupernæ patriæ bona, inter longinqua peregrinationis aduerſa ſuſpirant, quia ſpiritales cum carnalibus habitant, & ad cœleſtia proficientibus moleſti ſunt, terrena ſectantes. Vnde & ſecundum Apoſtolum in duo genera diuiditur unum ſemen Abraham: & alij ſunt pertinentes ad Iſmaël filium ancillæ: alij ad Iſaac filium liberæ. Tabernacula autem

autem Iſmaël, appellata ſunt Cedar, ut intelligātur non eſſe in lumine, qui C
non ſunt in hæreditate.

Multum peregrinata eſt anima mea.

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinari: corpus enim abſentatur loco, anima peregrinatur affectu: & ideo cauendum eſt, ne longè ſimus ab illo, cui appropinquare debemus mentis aſcenſu.

Cum eis qui oderant pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

Chriſtiana perfectio eſt, pacificum eſſe, etiam cum pacis inimicis, ſpe correctionis, non conſenſu malignitatis: Vt ſi nec exemplum nec cohortationem ſequuntur; cauſas tamen non habeant, propter quas odiſſe nos debeant.

PSALMVS CXX.

LEuaui oculos meos ad montes, unde ueniet auxilium mihi. Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram.

INGRESSVS uiam uirtutum, in qua ſunt gradus aſcen- D
ſionum ad montes, id eſt, ad ſublimes quoſque ſanctorum, oculos cordis attollit, & per ipſos Dei poſcit auxilium, qui fecit cœlum & terram. Terram ſcilicet, de qua cupit ſurgere: & cœlum, quò optat aſcendere. Quis enim ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?

Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui cuſtodit te.

Ipſa ſibi fidelis anima, ex Dei inſpiratione reſpondet, & deſyderantem profectus contra ſuperbiam munit, quæ & angelo, & homini prima fuit cauſa labendi. Det igitur tibi cuſtos tuus perſeuerantiam humilitatis, ne ulla elatione mouearis: ne cùm tu non habueris uigilantiam ſtandi, protegens te dormitare uideatur.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui cuſtodit Iſraël.

Si uis, inquit, habere cuſtodem non dormitantem, eſto Iſraël, id eſt, uidens Deum. Vide igitur Deum primò per fidem, ut poſteà poſsis ui-
Exod. 33. dere per ſpeciem. Sicut enim Moyſi dictum eſt à domino, Nõ poteris ui-
dere

A dere faciem meam, poſteriora mea uidebis. Ita & tu uide quæ poſteriora ſunt, ut poſsis uidere quę prima ſunt. Prima autem ſunt, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Poſteriora ſunt, Et uerbum caro factum eſt, & habitabit in nobis. Vnde quia hac fide corda mundantur, Beati mundo corde, quia ipſi Deum uidebunt. Ioan. 1. Matth. 5.

Dominus cuſtodit te: dominus protectio tua, ſuper manum dexteræ tuæ.

Frequens inſinuatio inculcat auditui, quòd principaliter in Dei protectione fidendum eſt. Dextera autem eſt hominis, amor Dei, & eorum quę Deo ſociant appetitus: & huius dexteræ manus eſt, poteſtas quam dedit Deus credentibus, ut poſsint eſſe filij Dei, abſtinentes à ſiniſtris, & dextris inhærentes. Vnde per omnia in domino confidendum eſt, in domino gloriandum: quia poſsibilitatem in dextris proficienter perſeuerandi, ipſe dedit, ipſe cuſtodit.

Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem.

In Sole, ſignificatur Chriſtus, lumen uerum: & Luna ſignificatur eccleſia illuminatione lux facta. Quia ergo omne ſcandalum quo homo aut infirmatur, aut uritur, ex duabus naſcitur cauſis: cùm aut in confeſsione deitatis erratur, aut ab eccleſiæ unitate diſceditur, hoc præſtat protectio
B Dei, ut in fide & charitate, quæ ipſius dona ſunt, nulla tentatione ſuperemur.

Dominus cuſtodit te ab omni malo: cuſtodiat animam tuam dominus. Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

Cuſtodit dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur aduerſi, ſed ut ipſis aduerſitatibus anima non lædatur; cùm enim tentatio adeſt, fit quidam in id quod impugnat introitus, & cum bono fine, id eſt, ſine uulnere animæ tentatio conſummatur, ad æternam requiem de profundo tentationis exitur: ſicut Apoſtolus dicit, Fidelis Deus, qui non permittit uos tentari ſupra id, quod poteſtis ferre; ſed faciet cum tentatione etiam exitum, ut poſsitis ſuſtinere. Ioan. 1.

PSALMVS CXXI.

L*Ætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: in domo domini ibimus.*

OMNIS homo fide illuminatus, & promiſsionum Dei cupidus, meritò exultat & gaudet in his, quę à prophetis dicta, quęq; ab Apoſtolis prædicata, & utriuſq; teſtamenti paginis declarata ſunt de uocatione Dei, quæ diligentibus dominum & proximum, æter-

num domus Dei ſpondet habitaculum. C

Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem.

Non in iſta Hieruſalẽ, quę occidit prophetas, & lapidauit ad ſe miſſos, quæ ob impietates multas ſtare non potuit: ſed in illa cœleſti Hieruſalem, quæ eſt ſanctorum omnium mater, filij ipſius ſe ſtare lætantur: qui licet in uia ſint, & adhuc illò tendant: ita tamen quaſi peruenerint gaudent, quia de adipiſcendis fides firma non dubitat.

Hieruſalem quæ ædificatur ut ciuitas:

In illius, inquit, atrijs Hieruſalem, fidei noſtræ firmitas ſtabat, quæ non mole ſaxorum, ſed uirtutum ſoliditate conſurgit, & ſanctorum ſocietate, quæ nunquam diſſoluetur, extruitur.

Cuius participatio eius in idipſum.

Patuit quòd de æternæ ædificatione Hieruſalem, nihil deberet carnale ſentiri: quandoquidem participatio eius, id eſt connexio, in idipſum eſt. Quid autem eſt in idipſum, niſi quod uerè & ſempiternè eſt? neq; ulla uarietate mutatur deitas, ſcilicet trinitatis, quæ nunquam non fuit: quod eſt, nihil diſsimilitudinis recipiens, nihil inæqualitatis admittens, cui per incarnationem uerbi unitur humana natura, ut liberata à commutationibus temporalibus, incommutabili æternitate potiatur. D

Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus domini, teſtimonium Iſraël, ad confitendum nomini domini.

Aſcendiſſe dicuntur ad æternam Hieruſalem tribus, id eſt, populi per ſuas familias diſtributi: ſed de toto pars intelligenda eſt: quia in omni genere hominum, alij iuſti, alij inueniuntur iniuſti. Nec omnes aut perſecutores ſunt, aut diſcipuli ueritatis. Ad concordiam itaq; cœleſtis Hieruſalem non aſcendunt, niſi tribus domini, quibus teſtimonium fides perhibet, quòd ſint Iſraël, id eſt, uidens Deum, & ſine ſimulationis dolo donum gratiæ præferentes. Ille enim uerè aſcendit, qui confitetur non proprij operis, ſed diuini eſſe muneris, quòd aſcendit.

Quia illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid.

Sublimiores quiq; ſanctorum throni ſunt Dei, ſicut ſcriptum eſt, Anima iuſti thronus ſapientiæ eſt. Et dicit apoſtolis ſuis dominus: Sedebitis ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Tota ergo domus Dauid, id eſt, tota eccleſia, quæ in Chriſto ſemen Dauid, & ſemen Abraham, ueniet in iudicium: cùm & ipſi qui ſedebunt, ſedes erunt Dei: & per examen iudicantium, omnes dilectores Dei, & proximi, in unitatem

Math. 19.

A tem adſumentur corporis Chriſti.

Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem, & abundantia diligentibus te.

Ad ipſas ſedes Dei propheticus ſermo dirigitur,& ait: Vos qui iudicaturi eſtis,per quos fiet conſcientiarũ interrogatio, quiq; eſtis ipſa Hieruſalem,diſcernite à ſuperbis humiles, ab implacidis ſeparate pacatos: & fiant unitas & abundantia diligentium te. Quia qui tecum habent pacem, tuis inæternum diuitijs abundabunt.

Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Virtus tua, ô eccleſia, ô Hieruſalẽ, charitas eſt, qua & diues, & fortis es: in hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum turrium celſitudo: ut unde ipſa magna es, inde tui participes augeantur.

Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te.
Propter domum domini Dei noſtri, quæſiui bona tibi.

Prædicator pacis tuæ, nõ propter me, ſed propter fratres meos extiti: Nec meum honorem, ſed aliorum quæſiui ſalutem: non ut mea creſceret gloria, ſed ut tua dilataretur hæreditas. Nam ipſe apud te minuerer, ſi nõ B profectibus laborarem.

PSALMVS CXXII.

AD *te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.*

MENS proficiens, & aſcendens, quæ ſurſum ſunt ſapit, nõ quę ſuper terram: & ideo dirigit cordis aciem, quò peruenire deſiderat: non corporeis greſsibus, ſed proficientium aſcenſione uirtutum. Habitatio autem Dei, non hoc cœlum intelligẽdum eſt, quod uidetur, & de quo dicitur, Cœlum & terra tranſibunt: ſed de illa Hieruſalem, quæ ædificatur ut ciuitas, non tantum in ſanctorum angelorum ſublimitate, ſed etiam in totius eccleſię glorificatione, quæ in Chriſto fundata, unum eſt cum ſupernis poteſtatibus Dei templum.

Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum.
Et ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum, donec miſereatur nobis.

Quæ humilitas, qualis'ue ſubiectio, ſcandala oſtendit, cùm inter tentationũ moleſtias, & eruditionũ plagas, gemẽtiũ oculos ad Deum dicit eſſe conuerſos, donec miſereatur, & parcat, à cuius iudicio uenit, quicquid inferri aut iubetur, aut ſinitur. Quia ſicut ſerui & ancillæ in poteſtate ſunt dominorum ſuorum, atque dominarum; ita ſancti modum caſtigatio-

num ſuarum, ex Dei ſententia pendêre nouerunt. C

Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri:

Vox uapulantis eſt, & intelligentiam inter flagella poſtulantis, quia omnis hæc uita plena tentationum eſt, plena plagarum.

Quia multum repleti ſumus deſpectione.
Et multum repleta eſt anima noſtra, obprobrium abundantibus,
& deſpectio ſuperbis.

Omnes qui ſecundum Chriſtum piè uolũt uiuere, neceſſe eſt, ut ab impijs & diſsimilibus patiantur obprobria, & deſpiciantur, tanquàm ſtulti & inſani, qui præſentia bona ſperant, & inuiſibilia ſibi ac futura promittunt: ſed hęc deſpectio, & irriſio, in ipſos retorquebitur, cùm & abundantia eorum in egeſtatem, & ſuperbia tranſierit in confuſionem.

PSALMVS CXXIII.

NIſi quòd dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël, niſi quòd dominus erat in nobis.

CORPVS Chriſti, quod eſt eccleſia, ita diſtributũ eſt, ut alia membra eius pericula tribulationũ iam euaſerint, alia ijſdẽ adhuc laboribus atterantur. Sed quia & præcedentium, & ſubſe- D quentium ſanctorum unus eſt liberator, una eſt omnium exultatio, & illorum, qui iam aduerſa uicerunt, & horum, qui ſperant ſe præſentibus periculis liberãdos: & promiſsione Dei firmam dante cõſtantiã, uno utuntur cantico, quia uno muniuntur auxilio, dicẽtes: Niſi quòd dominus erat in nobis, perſecutionum nos magnitudo ſuperaſſet: ſed illo præſidente cordibus noſtris, illo dante tolerantiam, illo conſummante uictoriam, habitantis in nobis ſimus gloria, non hoſtium præda.

Cùm inſurgerent homines in nos, forſitan uiuos deglutiſſent nos.

Tota ergo fidelium ſalus, tota patientium fortitudo ad Deum, qui in ſanctis eſt mirabilis, referenda eſt: quia niſi in illis dominus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet. Dicat ergo Iſraël, dicat populus redemptus, populus rẽgeneratus, populus adoptiuus: niſi quia dominus erat in nobis, cùm inſurgerent homines aduerſum nos, forſitan uiuos deglutiſſent nos. Viui autem deglutiuntur, qui perſecutione ſuperati, in ſocietatem tranſeunt impiorum, & amore exiguæ uitæ, in profundum ruunt mortis æternæ.

Cùm iraſceretur furor eorum ſuper nos, forſitan uiuos abſorbuiſſent nos.

Viui

A Viui abſorbentur, qui fidem quidem ſuam in conſcientia ſua retinent, ſed metu pœnæ adquieſcunt idolorum culturæ: uiuunt itaq; tenentes fidem: ſed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil eſſe nouerunt, non occiduntur & pereunt.

Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiuit anima noſtra aquam intolerabilem.

Vel ſine ſubſtãtia magnitudo periculi, quod hi quibus dominus inerat, euaſerunt, facit eoſdẽ qui liberati ſunt mirari, quod tanta oppreſsi tentatione nõ fuerint. Ideo enim uerbum dubitationis ponitur, ut id ſuperatũ demonſtretur, quod humana uinci facultate non potuit. Per uim autem aquarum, ſignificauit populorũ furorem, & ideo iſta aqua ſine ſubſtantia dicitur, quia peccatum nullius ſubſtantiæ eſt: & qui diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam, eo plenam, quod non erit, & quod egentem facit.

Benedictus dominus, qui non dedit nos in uenationem, uel in captionem, dentibus eorum.

Fidelis anima, non in ſuis uiribus, ſed in Dei exultat auxilio: ideo enim uenantium euaſit inſidias, quia dominus fecit irrita omnia genera ca-
B ptionum.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.

Laqueus, uel muſcipula uenantium, amor eſt iſtius uitæ, cuius dolos paſſeres, id eſt, humiles quiq; fidelium, præſidio ſupernæ protectionis, effugiunt.

Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.

Præterit enim figura huius mundi, & omnes præſentium uanitatum illecebræ contereniur, cùm liberati paſſeres, id eſt, humiles, à contritione temporalium dicent exultantes atque gaudentes,

Adiutorium noſtrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.

Merito ergo non ſunt capti à uenatoribus iſtius mundi, qui adiutorium quæſierunt in nomine domini, qui cœlum & terram creauit.

PSALMVS CXXIIII.

QVi confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur inæternum, qui habitat in Hieruſalem.

INTER mundi ſcandala,& rerum temporalium uarietates, C non diſcedere à domino,ſed in charitate eius, ac proximi, ſtabilem permanere,tam clarum,atque ſublime eſt, ut qui in hac firmitate cõſiſtunt,montis Sion inſtar obtineant.Ipſi enim fide & ſpe habitant in Hieruſalem,non hac terrena,ſed in iſta cœleſti, & æterna,quæ ædificatur ut ciuitas.

Montes in circuitu eius:

Montium nomine, ſignificantur prædicatores ueritatis, ſiue angeli, ſiue apoſtoli, ſiue prophetæ, qui ſplendorem ueritatis, quem de ſupernis accipiunt, in inferiora diffundunt.

Et dominus in circuitu plebis ſuæ,

Quicquid ergo eſt lucis in montibus,ipſe eſt, qui ſplendere montes facit,& quicquid per miniſtros auxilij uenit illius eſt, qui operatur omnia in omnibus.

Ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

Vt à temporalibus transferantur ad æterna.

Quia non derelinquitur uirga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. D

Sæpe in hoc ſeculo peccatores mundanam potentiam conſequuntur, cùm & ipſi ſint iniqui,publicarũ tamen legum ſunt miniſtri: quorũ poteſtas etiã fidelibus honorãda eſt,propter utilitatẽ diſpoſitæ diſciplinæ: ſed ſi in id prorumpãt,ut iuſtos ueri Dei cultu conẽtur auertere,nulla eis obedientia,nulla eſt præbenda cõſenſio. Quia non derelinquet dominus uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum,quorum ſors ipſe Deus eſt, qui iuſtis ſuis eam perſeuerantiam dabit,ut imperia ſæuientium non metuant impiorum,& ab omni opere iniquæ actionis abſtineant. Ita ergo & à plebibus principes,& ſeruis domini ſunt ferendi: ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, ſperentur æterna. Auget enim meritum uirtutis,quicquid propoſitum non uiolat religionis.

Benefac domine bonis & rectis corde.

Recti ſunt corde, qui de præceptis Dei, & conſtitutionibus non queruntur,nec uarietate rerum temporalium deprauantur: quia iuſtum eſt æquanimiter ferri,quod iudicaturus uoluit tolerari.

Declinantes autem in obligationem, adducet dominus cum operantibus iniquitatem:

Impias

A Impias, inquit, querelas, à fidei limite deuiantes, & in imitationem inultorum ſcelerum tranſeuntes, adducet dominus ad iudicium retributionis, paribus conſcientiarum uinculis obligatos, ut quem non crediderunt iudicem, experiantur ultorem.

Pax ſuper Iſraël.

Hieruſalem interpretatur uiſio pacis: & Iſraël uidens Deum: qui ergo uidet Deum, pacem uidet,& pax ſuper ipſum eſt,cui Deus ſemper placet, & in nullo ab ipſius uoluntate diſcordat.

PSALMVS CXXV.

CVm auerteret dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati.

PROPHETICVS Pſalmus ad aſcenſionem pertinet graduum,quibus bene currentium creſcit profectus. Sub appellatione unius urbis,& populi,ea quæ de uniuerſa eccleſia ſunt intelligenda ſignificat.Sion quippe in toto mundo eſt ſanctorum omnium corpus, & ciuitas, à captiuitate Babylonis, quæ confuſio interpretatur,educta:ab ipſo enim Adam, totum genus humanū iugum ſubijt
B ſeruitutis, per quem omnia mundi ſecula, & generalis captiuitas, à filijs adoptionis auertitur, & quicunq; ad redemptionem pertinent ſanguinis Chriſti,in ſpem non dubiæ ſalutis habent gaudium conſolationis.

Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.

Gaudium quidē propriè animi eſt, ſed quia ore promitur, quod corde concipitur, ipſam linguam exultatione dixit impletam, cuius ſe miniſterio in actionem gratiarum, abundantia mentis effundit: quod etiam tacente lingua fieri poteſt, quia & interior homo habet os inuiſibile, & linguam ſecretam, cum quo tacito ſono clamat affectu,

Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis.
Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.

Inter omnes gentes ſunt ciues Sion, qui redemptione, ac pretio ſanguinis Chriſti, de captiuitatis iugo quotidie liberantur, & dicunt: Magnificauit dominus facere nobiſcum, qui nos per magnificentiam gratiæ ſuæ cœleſti patriæ reformauit. Lætantes, quia ſpei manifeſtæ uera ſunt gaudia.

Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.

Vita præſens multis tentationibus impugnatur, ut etiam redempti captiuitatis mala metuant, & indeſinenter opem redemptoris implorent: petentes, ut in uia domini per aſcenſionem gradus abſoluti, curſus habeant libertatem. Et ſicut aquæ, quæ gelu fuerint ligatæ, auſtro flante laxantur: ita ipſi per ſpiritum ſanctum reſoluta glacie peccatorum, ueloci ad patriam reditu ferantur more torrentium. C

Qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent.
Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua.
Venientes autem uenient in exultatione, portantes manipulos ſuos.

Omnes qui uolunt in Chriſto piè uiuere, perſecutionem patientur: & moleſtia laborum ſanctarum eſt cauſa lachrymarum. Sed tempus flendi, tempus eſt ſeminandi: quia opera charitatis, quæ reuelandis hominum miſerijs adhibentur, æternorum meſſem pariunt gaudiorum. De fructu enim bonorum operum pij coronabuntur agricolæ: & cum manipulis gloriæ, id eſt, meritis actionum, aduentui domini ſaluatoris exultanter occurrent.

PSALMVS CXXVI. D

PSALMI huius titulus eſt, Canticum Salomonis. Et mirum eſt, quòd aſcenſionis canticum eius nomine prænotatur, quem notum eſt, ab his uirtutum gradibus decidiſſe. Sed illo cadente, ſi quæ per ipſum dicta ſunt, delerentur: exiſtimaretur, quòd quæ ſpiritus Dei loquutus eſt, ipſe dixiſſet: & repudiari, quaſi eius propria, debuiſſent. Nunc autem ſequeſtrato hominis merito, quod à Deo factum eſt, non tacetur, & doctrina ſpiritalis ſecernitur à prævaricatione doctoris. Manet ergo autoritas prophetiæ, quæ non humana eſt, ſed diuina: & quia templum Dei, non niſi ipſius operæ ædificetur, oſtendit.

NIſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt ædificantes eam.

1. Cor. 3. APOSTOLI uox eſt, dicentis populo fideli, Dei ædificatio eſtis, Dei agricultura eſtis. Qua uoce etiam propheta utitur, proteſtans uanum laborem eſſe ædificantium domum, niſi auxilio domini opus ædificij inchoatũ fuerit, & effectum. Quod utique de tota eccleſia intelligendum eſt, quæ eſt Hieruſalem, in omnium compage ſanctorum una domus, & unum templum, & una ciuitas, cuius extru

A extructio, ab initio uſque in finem, domino ædificante, conſurgit: ſine cuius gratia nihil eſt ſolidum, nihil firmum: ſed uana omnia atque ruitura.

Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, in uanum laborauit qui cuſtodit.

Omnis ſancti ædificij ſtatus, ſicut domino operante proficit, ita domino cuſtodiente conſiſtit: quoniam utilis præpoſitorum cuſtodia eſt, cùm ſpiritus Dei populo ſuo præſidet, & non ſolum gregem, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.

In uanum eſt uobis ante lucem ſurgere:

Præſumptionis ſpiritus increpatur, cui uanum eſt ſuis uiribus releuari: cùm gloriæ Chriſti particeps eſſe non poſsit, niſi qui fuerit humilitatis eius uerus imitator, & amator. Si ergo quis ante lucem ſurgere, & obſcurum noctis uult effugere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas, cui humilitate creſcendum fuerat, dum præproperè leuatur, in profunda demergitur.

Surgite poſteaquàm ſederitis, qui manducatis panem doloris.

B Cùm dicitur, Surgite, proijciendæ ſublimitatis hortatio eſt: cùm autem dicitur, Poſtquàm ſederitis, prius humilitati ſtudẽdum eſſe monſtratur. Quoniam qui ſe humiliat, exaltabitur. Et ne dubitaretur penes quos eſſet hoc meritum, Qui manducatis panem, inquit, doloris: hoc eſt, qui propter iuſtitiam patimini, & in lachrymis tribulationum tempus uitæ præſentis exigitis: ut qui de corpore eſtis domini, uiam capitis ambuletis, ſeruantes participationem tolerantiæ uſque in finem: quoniam ſpes uobis in Chriſto certa eſt, & gloria reſurgendi.

Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum:

Electi Dei, ſunt ſancti eius, quorum mortem ſimilem facit ſomno, de quo Chriſtus ſurrexit à mortuis: ita ſurgent & hi, qui membra ſunt ipſius: ſequentes enim præuiam lucem, poſt labores humilitatis, introibunt in conſortium glorificationis.

Ecce hæreditas domini filij, merces fructus uentris.

Hæreditas domini filij ſunt eccleſiæ, in quibus & merces eſt fœcunditatis, & gaudium de fructu uentris ſui, quoniam utero fidei ipſa eos concepit, parturiuit, & peperit: ſimul quidem cum reprobandis uentre geſtatos, ſed poſtmodum pro ſui qualitate diſcretos, tranſacto ſomno, quem dilectis ſuis dominus dedit, ut ſeſsionem reſurrectio conſequatur.

Sicut

Sicut ſagittæ in manu potentis, ſic filij excuſſorum. C

Filij excuſſorum, intelliguntur apoſtoli, filij prophetarum, quorum prophetia multis fuit tegminibus obumbrata, quam prædicatores Euangelij excutiendo reſerarunt. De prophetis ergo poſtea orti Apoſtoli excuſſerunt patres ſuos, & ſecreta eorum uentilando * eruerunt: ut eſſent tanquam ſagittæ miſsi in uniuerſos fines terræ, arcu dominicæ iuſsionis.

*ruminati ſunt

Beatus qui implebit deſyderium ſuum ex ipſis.

Beatitudinis Apoſtolicæ fit particeps, qui ea concupiſcit, quæ illi deſyderando adepti ſunt, & adipiſcendo docuerunt. Ex ipſis ergo impleri dicitur deſyderium, quia imitatione ipſorum ad eadem gaudia peruenitur.

Non confunditur, dum loquitur inimicis ſuis in porta.

Quis eſt, qui loquitur in porta, niſi qui euangelizat in Chriſto: quoniam ipſe eſt ianua intrantium Dei regnum. Inimici autem eorum ſunt, qui prædicationi ueritatis reſiſtunt: & dum deitati incarnationis domini contradicunt, ab ingreſſu portæ merentur excludi.

PSALMVS CXXVII. D

B*eati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius.*

MVLTI homines malæ conſcientiæ timent dominum, agnoſcentes quæ operibus ſuis retributio debeatur: ſed cùm permanent in peccatis, quorum delectatione ſuperantur, non medelam capiunt ex ſuo timore, ſed pœnam. Igitur timor beatitudinis particeps eſt, qui in Dei uias ambulant, & metuunt ne quid de bono, quo beatificātur, amittant, ſpe gaudentes, & in tribulatione patientes.

Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

A plurali numero ad ſingularem propheta translatus eſt: quia omnes in Chriſto unum ſumus: ex multis membris unum corpus efficimur, dum ſiue pluribus, ſiue in ſingulis unus eſt Chriſtus: quia & caput in compage, & compago omnis in capite. Iſte ergo timens dominum, & in uijs eius ambulans, quomodo fructum laborum ſit manducaturus, inquiritur: & inuenitur, quòd iuſti non ſolùm fructibus laboris ſui, ſed etiam ipſo illo, quo ad fructum tendunt, labore paſcuntur, dum priuſquam

A quàm præmia pij laboris accipient, ſit eis tolerantiæ amor, futuræ portio uoluptatis.

Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ.

Cùm multi ſanctorum non habuerint coniugia, neque filios: quomodo accipientur huius benedictionis fuiſſe participes, niſi harum affectionum ſocietas in totius eccleſiæ corpore intelligatur? per illud ſcilicet ſpiritale coniugium, quo uiro ſuo Chriſto, id eſt, ſponſo, ſponſa connectetur. Sacramentum uerò iſtius copulæ, multis nominibus ſignificatur, ut qui adhærent capiti, nunc membra eius, nunc mater & fratres, nunc uxor & filij, nunc templum & uinea nuncupentur: dum per has neceſsitudinum ſpecies illa indiuidua unitas fidei, & ſpei, & charitatis oſtenditur: & quicquid Chriſto ſubiungitur, ſibi quoque inuicem colligatur, ut totius domus latera fœcundæ uitis abundantia ueſtiantur.

Filij tui ſicut nouellæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ.

Qui uxoris uocabulo appellati ſunt, ijdem commemorantur nomine filiorum, de fructu pacis nouellis oleis comparati: quoniam pacifici filij Dei uocabuntur, qui menſam dominicam ſacramentorum, atque doctrinæ, cum unanimitate circundant, ut quod inde percipitur, nulla diſſenſione uioletur.

B

Ecce ſic benedicetur omnis homo, qui timet dominum.

Caput & corpus, Chriſtus & eccleſia unus homo, unus eſt Chriſtus, qui in ſuis atque in ſe habens benedictionem, & ſumit & confert.

Benedicat te dominus ex Sion, & uideas quæ bona ſunt in Hieruſalem omnibus diebus uitæ tuæ.

Non humana hæc, ſed diuina benedictio eſt, nec terrenæ, ſed cœleſtis Hieruſalem bona incorruptibilia promittuntur: quamuis enim, etiam temporalia commoda, dona ſint Dei, non ea tamen ſpondet propriè ſanctis, quæ communiter largitur & reprobis. Aeternæ igitur ciuitatis æterna ſunt gaudia, & ſtantium dierum perpes infinitas, nec uariabitur, nec labetur. Ibi uidebuntur filij filiorum, id eſt, fructus ſanctorum operum, & perpetua iuſtitiæ præmia, quæ pacis nomine uniuerſaliter exprimuntur: quia omnis illa beatitudo Hieruſalem, incommutabili pace gaudebit, & erit bonum omnium, quod fuerit ſingulorum.

Et uideas filios filiorum tuorum, pax ſuper Iſraël.

Omnis promiſsio æternorum bonorum, pacis nomine comprehenſa eſt, quæ

eſt, quæ ſpecialiter ad eos pertinet, qui ſunt Iſraël, id eſt, uidentes Deum: C
Matth.5. de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt.

PSALMVS CXXVIII.

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſraël: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:

PROPHETIAE ſpiritus eccleſiam Dei ad perſeuerantiã cohortatur, ut de ſuperatis perſecutionibus in domino glorietur. Ab initio enim in ſanctos, qui ſunt Iſraël, impij ſæuierunt: ſed eccleſia, ſiue in iuuentute ſua, ſiue in ætate maiore, ſiue in ſenectute ultimi iam ſeculi, nullis oppreſsionibus, nullis eſt uicta ſupplicijs, cui per paſsiones, & mortes ſuorum, coronæ ſemper, triumphiq́ creuerunt.

Etenim non potuerunt mihi.
Super dorſum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem ſuam.

Omnis malorum intentio contra bonos, hoc eſt, ut eos ſimiles ſui faciant, & in conſenſum iniquitatis ſuæ à fide, ac probitate, traducant. Quod cùm obtinere non poſſunt, obprobrijs & criminationibus impe- D tunt innocentium uitam, conſtruentes ſuper dorſum eorum congeriem falſitatum: Quia perfectorum fidelium eſt, etiam tales & iniuſtorum odiorum onera ſuſtinere, etiam ſi prolongent iniquitatem ſuam, & nulla correctione mutentur: quæ pertinacia malorum longè ab innocentibus ſeparatur, & qui eſt rectus, nulla eorum ſocietate polluitur.

Dominus iuſtus, concidet ceruices peccatorum:

Generale quidem nomen eſt peccatorum, quod nec ſancti quidem à ſe exiſtimãt alienum. Sed aliud eſt quod quotidie aufertur, aliud quod ſemper augetur. Vnde ex ipſa ultionis ſpecie, quales hic peccatores commemorentur oſtenditur: cùm dominus non manus peccatorum, ſed ceruices conciſurus denunciatur. Per ceruices enim ſuperbia ſignificata eſt eorum, qui in nullo ſe reprehendi uolunt, & Dei uerba, tanquam deliramenta, contemnunt.

Confundantur & reuereantur retrorſum omnes qui oderunt Sion.

Oderunt Sion, qui oderunt eccleſiam, & qui Dei præcepta contemnũt. Sed quia ſuper dorſum fabricauerunt, quid faciet eccleſia, niſi tales ſpe correct

A correctionis ipſorum toleret uſq; in finem: ueniet enim quod ſequitur:

Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur, areſcit.
De quo non implebit manum ſuam qui metit, & ſinum ſuum,
qui manipulos colligit.

Contemptores eloquiorum Dei, & amatores mundi, fœno, quod ſuper tecta, & ſuper parietes naſcitur comparantur. Qui ante tempus meſſis areſcunt, & cùm uidentur ſtare, ceciderunt: nec inueniunt meſſores, id eſt, angeli quod de eis dominicis horreis inferatur, quia igni deputabitur, quicquid carebit ſubſtantia charitatis.

Et non dixerunt qui præteribant, benedictio domini ſuper uos.

Superbi & uani, in agro domini nihil operati ſunt, nec meruerunt ab eis, qui per temporalia ad æterna tranſibunt, gratiam benedictionis accipere. Omnes enim prophetæ, & Apoſtoli, uniuerſiq; ſancti, bene uiuentibus benedixerunt in nomine domini: non in ſuo, ſed in illius, cuius gratia erant, quod erant, & cuius pollicitationes bonis & fidelibus promittebât.

PSALMVS CXXIX.

B *DE profundis clamaui ad te domine, domine exaudi uocem meam.*

QVI profunditatem malorum uitæ huius intelligit, & à terrenis erui cupit, iam de his eſt, qui ad aſcenſionum pertinent gradus, & qui ſuperno auxilio cupiunt adiuuari, ut per uirtutum profectus, ab imis ad ſumma conſcendant. Clamandũ ergo eſt uoce deſiderij ſperantis ad dominum, ut non de uno tantũ, ſed de multis profundis humanarũ miſeriarũ eruat laborantes: quia etiã qui ualde profecerunt, habent uſq; in finẽ de quibus cupiant liberari, etſi magnorum & fidelium iſta conditio eſt, ut quandiu in ſeculo mundani maris profunda patiunť, quæ extremitas demerſos habet eos, qui ipſis imis profunditatibus delectantur, & tantò magis ſunt miſeri, quantò ſe putãt eſſe fideles.

Fiant aures tuæ intendentes, in uocem deprecationis meæ.
Si iniquitatem obſeruabis domine, domine quis ſuſtinebit?

Quia qui uenit ſoluere opera diaboli: hoc eſt, peccata: & uenit quærere quod perierat, dedit ſpem etiam in ultimo profundo iacenti, per quam ſe ad opem ſaluantis erigeret: & ideo quantalibet mole malæ conſuetudinis peccator oppreſſus, habet in Pſalmi huius forma quod ſequatur implorationis exemplũ, ne de ſua liberatione deſperet: quia ſi diuina iuſtitia hoc hominibus in hac uita redderet, quod merẽtur, nemo poſſet retributionis

ſuſtinere iudicium. Quid ergo ſpei ſit cõfitenti, aperit ſermo qui ſequitur; C

Quoniam apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te domine.

Quæ eſt propitiatio, niſi ſacrificiũ? & quod ſacrificiũ, niſi occiſio illius agni, qui tulit peccatum mundi, & uenit ut legem ueteris teſtamenti, nòua lege Euangelicæ ueritatis impleret? Lex autem perfectio charitatis eſt, quá Deus, proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Bene enim ſuſtinet promiſsiones Dei, qui mandatum eius exequitur: Nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis, dicente Apoſtolo, Inuicem onera ueſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.

Matth. 6.

Gal. 6.

Suſtinuit anima mea in uerbum tuum:

Expectationis, inquit, meæ ſubſtantia Chriſtus eſt, & uerbi tui promiſſione non fallor, quia ipſe eſt ueritas, qui promiſit.

Sperauit anima mea in domino.
A uigilia matutina uſque ad noctem: à uigilia matutina ſperet Iſraël in domino.

D

Spes fidelium, expectatioq; ſanctorũ, non unius diei concluditur fine, cùm etiam intra breuia tempora iſtius uitæ, multorum dierum ortus atq; occaſus, ſæpe renouentur: uirtus igitur patientiæ, de illa ſumenda eſt uigilia matutina, in qua dominus IESVS Chriſtus, in noſtræ naturæ carne, ſurrexit à mortuis, ut quod præceſsit in capite, hoc in ſe ſperarent omnia membra faciendum, quæ ſpes nullis terrenda aduerſitatibus, nullis terroribus obſcuranda, ſed uſq; in finem præſentis uitæ, ubi nox quędã mortis interuenit, fortiter cuſtodienda eſt, ut omnis Iſraël quouſq; de hac uita exeat, hoc quod in domino factum eſt, in ſe quoq; faciendum ſperare non deſinat. Hæc enim ſpes propria eſt Iſraëlitarum ſpiritalium, quorum deſiderium, non uana, neque temporalia concupiſcit, ſed à uigilia matutina reſurrectionis Chriſti, uſque in noctem finis ſui, eò currit, eò tendit, quò iam in præcedente peruenit.

Quoniam apud dominum miſericordia eſt, & multa apud eum redemptio eſt.

Fiducia ſperantium, miſericordia Dei eſt: nec ideo quiſquam debet de capeſſenda domini promiſsione dubitare, quia ſe participatione eius nouit indignum, cùm ipſa confeſsio per commutationem actionis, & mentis indulgentiam mereatur, & multiplex ſit redemptio eius, qui nihil dono-

rum

A rum ſuorum correctis negat,& uniuerſa uincula captiuitatis abrumpit.

Et ipſe redimet Iſraël ab omnibus iniquitatibus eius.

Non ergo timeat aliquas iniquitates acceſſurus ad dominum, tantùm ut toto corde ſe uoueat, & ea in quibus etiam ſibi diſplicet agere ac uelle deſiſtat: nec dicat quod illa forte iniquitas remittenda ſit, illa autem pro ſua qualitate plectenda: ſed clamet de profundis, & à uigilia matutina, ſperet uſque in noctem, quia redemptor ſine peccato, ideo pro iniuſtis pretioſum ſanguinem fudit,ut omnium in ſe credentium omnia peccata deleret.

PSALMVS CXXX.

DOmine non eſt exaltatum cor meum,neq; elati ſunt oculi mei.
Neque ingreſſus ſum in magnis,neq; in mirabilibus.

SVPERNA cuiuslibet ſpiritualis Iſraëlitæ, in qua totum Chriſti corpus oſtenditur,ſanctæ humilitatis ueritas commendatur.Et hanc Pſalmi uocem omnes eccleſiæ filij ſuam eſſe cognoſcunt:quorum temperantia nihil humanæ gloriæ cōcupiſcit,neq; optat de operum mirabilibus gloriari,ut pro oſtentatione uirtu-
B tum pretium laudis acquirat: cùm omnis gratia Dei, quæ in quocunque fidelium dignatur operari, à nullo membro corporis Chriſti poſsit abiungi:& ſuum quiſq; faciat bonum,quod per alium gaudet effectum.

Si non humiliter ſentiebam,ſed exaltaui animam meam.
Sicut ablactatum eſt ſuper matrem ſuam,ſic retributio in animam meam.

Mens perfectæ humilitatis delectat à propoſito, intrepidè de hac ſe lege conſtringi,ut cuidam maledictioni fiat obnoxia,ſi alta ſapere,& de aliquibus miraculis uoluerit ſuperbire.Sicut ergo malè agitur cum infante nondum idoneo ad perfectionem ſolidioris cibi, ſi à matris uberibus auferatur,cùm ſubſtantia alimoniæ eius in matre ſit:Ita,inquit, retribuatur animæ meæ,ut cùm panem angelorum edere nō ualeam, potum materni lactis amittam: & cùm ea quæ ſupra me ſunt, adprehendere non queam, humilitatis bono caream,in quo ſalubrius eſt proficere,quàm timere.

Speret Iſraël in domino ex hoc nunc,& uſq; in ſeculum.

Verus ergo Iſraël,quæ ſibi ſint in domino præparata proſpiciens, totam ſpem ſuam confirmet in domino, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram; non temporalem quærat gloriam, ſed æternam: ne

dum bona fallacia amat, uera non capiat. C

PSALMVS CXXXI.

MEmento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius:

CONGRVIT quidem perſonæ beati Dauid, ut apud dominum memoriam haberi cupiat mãſuetudinis ſuæ, cuius obſeruantiſsimus fuit, & de qua ſecundum hiſtoriam teſtis eſt ordo geſtorum. Sed altiore intellectu ſermo propheticus accipiẽdus eſt, ut ſcilicet ad illum hominem, qui in capite, & in corpore, id eſt, in Chriſto & eccleſia unus homo eſt, hæc uerba referantur: quibus plenè utitur tota Dei ciuitas, & omnis compago ſanctorum, manſuetudine potentium, & humilitate ſublimiũ, huiuſq; propoſiti uotum offerentiũ Deo, ut tabernaculum ipſius efficiantur, & templum, quod anima omnis fidelis quodam inſolubili iuramento profitetur & ſancit, cupiens ſe inæternum à domino poſsideri, & habitaculum eſſe ſpiritus ſancti.

Sicut iurauit domino, uotum uouit Deo Iacob:
Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtratus mei:
Si dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, D
Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.

In his omnibus uoti perſeuerantia, & fidei feruor oſtenditur. Vt enim quis locus ſit domino, & tabernaculum Deo Iacob, à propria utilitate, ad bonum debet commune tranſire: non in ſe requieſcere, nec in ſuis delectationibus dormitare: quod faciunt, qui ſua quærunt, nõ quæ IESV Chriſti: quæ autẽ ſunt IESV Chriſti, nõ ſingulorũ membrorũ, ſed totius corporis bona ſunt, & nullus nõ habet, de quibus nemo nõ gaudet. Fit ergo locus domini, & tabernaculum Dei Iacob, qui eccleſiæ coaptatur, qui corpori Chriſti per ſpiritum charitatis unitur, nec uſquã alibi beatus fieri cupit, niſi in illa domo, de qua dicitur: Beati omnes, qui habitant in domo
Pſal. 38. tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te.

Ecce audiuimus ea in Effrata, inuenimus eam in campis ſyluæ.

Effrata nomen Hebræum, interpretatur Latine ſpeculum, in quo propheticæ ſignificationis imago præceſsit: per ſpeculum enim prophetiæ, adnunciata hæc ſedes, uel habitatio Dei, de qua dicitur, Ecce audiuimus ea in effrata, id eſt, in eloquijs prophetarũ. Inuenimus eam in campis ſyluæ: hoc eſt, in altitudine gentium, in quibus fuerunt uepres idololatriæ, con-

A cretiones errorum,& ſyluestres incultarum mētium feritates. Quod ergo audiuimus ex libris Iudæorum,manifeſtum eſt in fide gentium.

Intrabimus in tabernacula eius,adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius.

Qui intrant,ut inhabitent,ipſi ſunt,qui,ut inhabitentur,intrantur: & hi ſunt in domo Dei,qui ſunt domus Dei,ut uerè in regno Dei ſint, quibus dici poteſt,Regnum Dei intra uos eſt. Adorant ergo iſti in loco ubi ſteterunt pedes,uel ipſius domus permanentes in domino: uel ipſius domini,qui domus perſeuerantis habitator eſt. Sicut autem non eſt locus adorandi,niſi in eccleſia catholica: ita nemo poteſt dicere dominum I E S V M Chriſtum,niſi in ſpiritu ſancto. Luc. 17. 1. Cor. 12.

Exurge domine in requiem tuam,tu & archa ſanctificationis tuæ.

Eccleſia,id eſt,corpus Chriſti,capiti ſuo dicit: dormiſti per conturbationem crucis, ſurge in requiem æternitatis, tu & archa ſanctificationis tuæ:ut gloria reſurrectionis,non ſolùm in capite membrorum, ſed etiam in membris capitis impleatur: quæ membra archa ſunt ſanctificationis Deo,ſiue per incarnationis ueritatem, ſiue per gratiæ electionem: ut in perſona mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti I E S V intelligaB tur,& altare propitiationis,& archa ſacrificij,& archa doctrinæ.

Sacerdotes tui induantur iuſtitia,& ſancti tui lætentur.

Te,inquit,reſurgente à mortuis,& eunte ad patrem, regale illud ſacerdotium induatur fide, quia iuſtus ex fide uiuit: & accepto pignore ſpiritus ſancti,lætentur membra ſpe reſurrectionis,quæ præceſsit in capite.

Propter Dauid ſeruum tuum,non auertas faciem Chriſti tui.

Hoc Deo patri dictum eſt, ab eccleſia ſupplicante, ut meminerit promiſsionum ſuarum in domum Dauid: ne omne Iſraëliticum genus pereat,propter facinus impiorum:qui licet receperint, & recipiāt quod merentur,multa tamen ex ipſis milia iuſtificata ſunt per fidem, & inde Apoſtoli,inde doctores,inde tot martyres, & primogeniti, totius adoptionis electi,ut frumenta diſcernerentur à paleis, & reliquiæ ſaluæ fierent. Pro quibus & dominus in cruce orabat dicens: Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. Luc. 23.

Iurauit dominus Dauid ueritatem,& non pœnitebit eum,

Sicut iuramenti nomine, in Deo conſtitutio ſignificatur incommutabilis ueritatis:ita pœnitentiæ appellatione, conuerſio ſententiæ demonſtratur. Vnde ideo dicitur dominus non pœnitere, quod ſtatuit nun-

quam immutare: quo quid aliud, quàm æternitas donorum, & iudicio- C
rum eius oſtenditur?

De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Dauid in quo perſona eſt capitis & corporis, id eſt, Chriſti & eccleſiæ, hanc promiſsionem accepit, quòd fructus uentris eius ſuper ſedem ipſius eſſet ponẽdus, cuius regnum manet in æternum: qui ideo fructus uentris dicitur, quia ſaluator ſecundum carnem uirginis matris eſt filius conceptus, non per uirilem coitum, ſed per ſpiritum ſanctum.

Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea
hæc quæ docebo eos:
Et filij eorum uſque inæternum ſedebunt ſuper ſedem tuam.

Cuſtodibus teſtamenti, hæreditas pollicitationum, & æterni regni beatitudo promittitur, qua non ſolùm filij Dauid, ſed etiam filiorum eius filij ditabuntur: ſed hanc gloriam, ſemen fidei, non carnis propago conſequitur, & in toto mundo qui ſunt in fide ſanctorum patrum, ipſi in honore numerantur hæredum.

Quoniam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem ſibi. D

Sion ipſa eſt eccleſia, & ipſa eſt Hieruſalem cœleſtis, ad cuius pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur: ipſa eſt ciuitas Dei, quæ ex meliore ſui parte, ſemper cum autore ſuo manſit: & partem, quæ per Dei gratiam quotidie ab exilio reuocatur, expectat, ut ſimul tota ſit ſui habitatoris ædificatio.

Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hic habitabo, quoniam præ-
elegi eam.

Apparet quàm ineffabili dilectione, eccleſiam ſuam diligat Deus, quãdo eam requiem, qua ipſam facit requieſcere, ſuam dicit: cum inde mutabilem deitatis tranquillitatem nullius unquam laboris perturbatio fatigaret. Huius uerò tanti muneris quæ principalis cauſa ſit, pleniſsimè demonſtratur, cùm dicit, Quoniam præelegi eam: ſecundum quod in Euan-
Ioan. 15. gelio dominus ait: Non uos me elegiſtis: ſed ego elegi uos.

Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius ſaturabo
panibus.

Tota eccleſia Dei, in dominum ſperans, & humilitate proficiens, formam uiduæ gerit, quę, quoniam conſolationem huius mundi non habet,
inſtat

A inſtat oratione nocte & die, & ſolo, & diuino fidit auxilio. Pauperes quoque hi ſignificantur, de quibus dicitur: Beati pauperes ſpiritu. Et: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur: Cibo utique gratiæ, & pane iuſtitiæ, ut educant illum, qui dicit: Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi. Viduitas igitur, & paupertas, non in ſolis mulieribus maritorum conſortio deſtitutis, neq; in eis tantùm, qui inopia laborant intelligatur: ſed in omnibus membris corporis Chriſti. Quia aliud eſt, quod tolerat labor neceſsitatis, aliud quod elegit amor religionis. *Matth. 5.* *Ioan. 6.*

Sacerdotes eius induam ſalutari: & ſancti eius exultatione exultabunt.

Salutaris, id eſt, ſalutem adferens, Chriſtus eſt, quo quiſquis regeneratus induitur, dicente Apoſtolo: Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Et hoc uniuerſa eccleſia ſub nomine adſequitur ſacerdotum: quia totus populus Chriſtianus ſacerdotalis, atque regalis eſt. Verùm plenius hoc ipſi rectores plebis accipiunt, qui ſpecialius ſummi pontificis, & mediatoris perſonam gerunt. *Gal. 3.*

Illic producam cornu Dauid:

B In cornu altitudo ſignificatur, non in ſe, ſed in domino gloriantium: quia ſublimitas cornuum, menſuram totius carnis excedit.

Paraui lucernam Chriſto meo.

Id eſt, præmiſi ante ipſum prophetiã, cuius lumine uterentur, qui erant in ignorantiæ tenebris conſtituti. Vnde & beatus Petrus apoſtolus dicit: Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis intendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Et ipſe dominus ait de Baptiſta Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Merito ergo, ſancti exultatione exultabunt, quia non in ſe, ſed in domino glorificantur. *2. Pet. 1.* *Ioan. 5.*

Inimicos eius induam confuſione: ſuper ipſum autem florebit ſanctificatio mea.

Apertè ſignificatum eſt, quid debeatur inimicis gratiæ Chriſti, & quæ in ipſo ſanctis gloria præparetur, cum Chriſtus in toto ſuo corpore refulgebit, & erit dominus omnia in omnibus.

PSALMVS CXXXII.

ECce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in unum.

BONA & iocunda habitatio eſt, quæ inter filios adoptionis C
efficit unitatem, & præter corpoream ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connectit: quod tunc uerè impletur, cùm in unum caput, totius corporis Chriſti, omnia fidelium membra concurrunt.

Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam illius Aaron.

Per Aaron ſacerdotem, ille indicatur ſacerdos, qui ueri pontificis ſacramentum, non in alieni generis hoſtia, ſed in oblatione corporis & ſanguinis ſui ſolus impleuit: idem ſacerdos, idem uictima, propitiator, & propitiatio, omniumq; myſteriorum, quibus nuntiabatur, effector: qui mortuus, ſepultus, reſuſcitatus, aſcendit in cœlos, naturam humanam ſuper omne nomen exaltans, & mittens ſpiritum ſanctum, cuius unctio omnem eccleſiam penetraret. A' capite enim, id eſt, à Chriſto, manans benedictio, non ſolum in barbam, ſed etiam in ora ueſtimenti eius, id eſt, uſq; ad infima membra deſcendit. In barba autem, quæ unguentum fluens à capite prima ſuſcepit, Apoſtoli ſignificantur, & martyres, in quibus uirtus capitis, & ſacramento eminet, & exemplo.

Quod deſcendit in ora ueſtimenti eius, ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion. D

Roris deſcenſio, ſupernæ gratiæ ſignificatio eſt, quæ ſanctorũ eſt origo meritorum. Hermon autẽ interpretari dicitur flumẽ exaltatum, quod intelligitur Ieſus Chriſtus, qui aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ab ipſo enim in Sion, id eſt, in eccleſiam, uenit pluuia chariſmatum, exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo uirtutum.

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & uitam uſque in æternum.

Gratia roris Hermon, ibi deſcendit, ubi per unitatem charitatis habetur participatio benedictionis: ipſi enim in unum habitant, qui in Chriſto concorditer uiuunt: & in diligendis non ſolum fratribus, ſed etiam inimicis, ſeruant præceptum, quo pro perſecutoribus ſuis iubẽtur orare: quando pro inimicis ſuis eſt mortuus dominus, qui eos facit participes æternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

PSALMVS CXXXIII.

ECce nunc benedicite dominum, omnes ſerui domini:
Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus Dei noſtri.

A NVNC, inquit, id eſt, in hoc tempore tribulationum, & anguſtiarum, in tempore perſecutionum, & lachrymarum, benedicite dominum, omnes qui uno corde, & uno ſpiritu, in confeſsione, & in laude domini permanetis: ſtantes, id eſt, perſeuerantes, in latitudine fidei, & ſpei, & charitatis.

In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite dominum.

In aduerſitatibus, ait, quæ diem uitæ huius obſcurant, nolite deficere, ſed manus ueſtras in opere ſanctitatis extollite, ut benedictiones, quæ uoce promuntur, in conuerſationis ueſtræ pietate uideantur.

Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

Plures hortatus eſt ut benedicerent dominum, & ipſe unum benedicit, quia ex pluribus unum fecit, ut omnis eccleſia, cuius corpus unum, & anima una, benedictionem tanquam homo unus accipiat.

PSALMVS CXXXIIII.

B *Laudate nomen domini, laudate ſerui dominum:*
Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus Dei noſtri.

BONA cohortatio, & utilis, qua in domini laudem ſerui ipſius incitantur, cùm utique hoc non egeat Deus, cuius gloria, nec minor ſe poteſt eſſe, nec maior. Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & diſcunt eum timere, atque amare quem laudant, perſiſtat fidelis deuotio, in diuinarum confeſsione uirtutum, ut obſeruantia conſuetudinis, fiat ſacrificium uoluntatis. Quales autem eſſe debeant prædicatores Dei, conſequenter oſtenditur, cùm dicitur: Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus Dei noſtri: id eſt, qui in præceptis Dei infatigabiles permanetis, ex hoc ipſo quòd in domini domo ſtatis, ipſi gratias agitis, qui ſoluit compeditos, illuminauit cæcos, erexit eliſos, & dedit uobis ſpiritum intelligentiæ, qui uos in dilectionem, & in laudem eius accenderet.

Laudate dominum, quoniam bonus dominus: pſallite nomini eius, quoniam ſuauis eſt.

Laus domini, nec uberius ſignificari, nec plenius poteſt, quàm cùm dicitur bonus: uerùm hoc non cum cæteris bonis, quæ non ſunt, niſi per ipſum,

ipſum, ſed præ omnibus ſingulariter intelligendum eſt: quia aliud eſt C
bonum, omnia bona faciens, & autorem ſui non habens: aliud, quod niſi fieret, eſſe non poſſet. Vnde dicitur: Nemo bonus, niſi unus Deus. Nec eſt ulla creatura comparabilis creatori, quæ ſi quid boni habet, non eſt ei proprium, ſed acceptum. Hoc itaq; ſummum, & incommutabile bonum, laudatoribus ſuis participationem ſuæ ſuauitatis impertit, per hoc quòd æqualis patri filius Dei factus eſt, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Ipſe eſt enim ſecundum quod uerbum caro factum eſt, panis hominum, qui deſcendendo ad nos, per nos, nobis ad ſe, per ſe fecit aſcenſum: & bibendo calicem noſtræ infirmitatis, fecit nos calicem ſuæ guſtare uirtutis: ut agnoſceremus & confiteremur quoniam ſuauis eſt dominus.

Quoniam Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeßionem ſibi.

Tota ſuauitas bonitatis Dei in gratia ipſius demonſtratur: quia Iacob elegit ſibi dominus, & Iſraël in poſſeſsionem ſuam fecit: excipiens illam ſibi domum, quam ſpecialius eligeret, & ornaret. Quamuis enim omnes gentes ipſe condiderit, hanc tamen non ſicut aliam commiſit angelis, ſed ſuo nomini propriè deputauit, ita diſponens ſacramentum uocationis ſuæ, ut electio Iſraël, ad ſalutem omnium gentium pertineret promiſsionis filijs, in æternam hæreditatem, non ex carnis propagine, ſed ex regenerationis adoptione uenturis. D

Quoniam ego cognoui quia magnus eſt dominus, & Deus noſter ſuper omnes Deos.

Contemplatio prophetica altiora operum Dei ſecreta conſpiciens, Ego, inquit, cognoui quàm magnus eſt Deus, & quòd propoſitum eius, atque conſilium nullo explicatur eloquio: ſed quia ſuper omnem potentiam excellit omnipotens, neque ulla natura eſt, ſuper quam non creator eius emineat: commemorentur de conditis, per quæ intelligantur mirabilia conditoris.

Omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cœlo & in terra: in mari, & in omnibus abyßis.

Quidquid creaturarum eſt in cœlo, & in terra, in mari, & in abyſsis, Deus fecit: nec eſt ulla natura, ulla'ue ſubſtantia, quæ non præcepto eius extiterit. In creanda autem uniuerſitate rerum, atq; formarum, non operatio fuit laboris, ſed ratio uoluntatis, quam nullum præceſsit tempus, nullus eſt moratus effectus. Hanc potentiam homo totius mundi conſyderatione cognoſcens, confiteatur: quia cùm in agro cordis ſui, aliquid boni

A boni naſcitur, de opere, & munere eſt cœleſtis agricolæ, qui ea quæ inſti-tuit per naturam, & corrupta ſunt per inobedientiam, dignatur reparare per gratiam.

Suſcitans nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit.
Qui producit uentos de theſauris ſuis.

Hæc omnia in toto mundi corpore, Dei nutu, & Dei aguntur arbitrio: quæ utiq; cum multa admiratione laudanda ſunt, & in eis intelligendum eſt, quæ operetur Deus in ipſis hominibus, quos ad imaginem & ſimili-tudinem ſuam fecit, & refecit.

Qui percuſſit primogenita Aegypti ab homine uſque ad pecus.

Primogenita hominum, ſunt principia bonæ, & probabilis uitæ, quæ initium ſumit ex fide. Cùm igitur aliquid Chriſtiani, aut ſchiſmata, aut hæreſes mouent, & eccleſiam Dei, quibus poſſunt afflictionibus, impe-tunt, fiunt Aegyptij, quorum nomen, interpretatur, afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis ſuis, id eſt, in fide, quæ dum à charitate eccleſiæ deſciſcit, extinguitur. Hæc autem peſsima plaga in homines. Per-cutiuntur & pecora, hoc eſt, qui ſapientium, doctorumq; ſpeciem gerunt: & hi qui pro cauſa ſtultitiæ & imperitiæ, poſſunt pecoribus comparari.

B *Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & omnes ſeruos eius.*

Nihil habent bonæ ſignificationis eorum nomina, in quos iram ſuam dominus effundit: nam & Phare diſsipationẽ: & Aegyptijs adflictionem ſonat. Adflictio regem habet diſsipationem, quia illi, qui adfligunt eccle-ſiam, diſsipati adfligunt, & regi ſuo ſua primum euerſione famulantur.

Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes.
Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia re-gna Chanaan.

Interfectiones quidem regum, & gentium aduerſantium populo Dei, ita ut narrantur, impletæ ſunt: ſed quia propheticus eſt textus hiſtoriæ, non carent figuris ſcriptorum nominum qualitates, ut per interpretatio-num ſignificationem, cognoſcat eccleſia, quorum maximè hoſtium cæde ſaluetur. Interpretatur nanq; Seon, tentatio colorum, & Amorrei inter-pretantur, amaricantes. Cùm itaq; tentatio colorum non ſit, niſi menda-cium, quod ut facilius obrepat, colorem ſibi ueritatis adſumunt, quid mirum ſi amaricantes, mendacis regis ſimulatione ducuntur? quoniam

& ipſe

& ipſe mendacij pater diabolus, transfigurat ſe in angelum lucis: & ten- C
tatio colorum contrarios ueritati faciat eſſe, quos decipit: ſed hi homines ſpiritaliter occiduntur, cùm moriuntur diabolo, ut uiuant Deo: & qui crediderāt mendacio, credant potius ueritati. Manus autem Dei quia ſucceſsiones, & uiuificationes facit, Og regem, & Baſan, populum eius interimit. Og enim interpretatur concluſio: & Baſan interpretatur confuſio. Talis quippe concluſio intercludit uiam, quæ ducit ad dominum, & interceptos ad confuſionem perducit, & iniquos modo concludit, ne credant in Chriſtum: quando Chriſtus apparuerit, confundentur, niſi nunc gratia conuertente mutentur. Chanaan uerò, interpretatur paratus humilitati. Quæ humilitas pœnalis intelligenda eſt, quæ paratur ſuperbis, qui modo non in humilitate, ſed in elatione ſunt poſiti, & prædinantur in id quod retribuendum eſt uanitati.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſraël populo ſuo.

Fit hoc quotidie: nam quod alij per meritum ſuum perdunt, alij per gratiæ munus acquirunt: quoniam Iacob elegit ſibi dominus Iſraël in poſſeſsionem ſibi: & habenti dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat
Apocal. 3. coronam tuam.

Dominus nomen tuum in æternum: & memoriale tuum in generatione & generationem. D

Id eſt, uirtutum tuarum miracula non ceſſabunt, & quæ operatus es ſignificando, operaberis indeſinenter implendo. Memoriale autem domini in eo intelligitur, quòd non obliuiſcitur promiſsionum ſuarum, ſed omnino efficit, quod ſpopondit, & hoc fit à generatione in generationem: quia alia eſt generatio hominum, qua naſcuntur mundo, alia qua renaſcuntur Deo: Sed in utraq; ſub altiſsimo iudicio Dei, & opus naturæ impletur, & gratiæ.

Quoniam iudicabit dominus plebem ſuam, & in ſeruis ſuis deprecabitur.

Excepto iudicio futuro, iam iudicata eſt plebs Iudæorum. Quid eſt iudicata? ſeparati inde ſunt iuſti, & remanſerunt iniuſti. Audi dominum di-
Ioan. 9. centem, In iudicium ueni in hunc mundum, ut qui non uident, uideant, & qui uident cæci fiant: excæcati enim ſunt ſuperbi, illuminati ſunt humiles: & hoc in uno populo, qui & Iacob, & Iſraël generaliter appellatur: una enim perſona eſt domus Iacob, & domus Iſraël: una gens, una plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit, mites à ferocibus, credentes ab infidelibus ſeparando.

A ſeparando. In ſeruis ſuis igitur deprecabitur dominus : id eſt, inuocabitur, uel exorabitur, & in omnibus nationibus erunt homines Iſraëliticæ dignitatis, cùm Iudæi ex maxima ſui parte erunt impij, & ueritatis inimici: ſed quia ſpiritalis Iacob ex omni gente adſumitur, idolorum cultoribus infidelitatis cæcitas exprobratur.

Simulacbra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Omnes ex quacunque natione uerum Deum neſcientes, & Chriſti Euangelio reſiſtentes, idolorum cultores ſunt: & cùm in cordibus ſuis falſitatum dogmata fabricantur, id quod finxerint, ſimulachrum eſt: & ſi quid ratiocinando munierint, id argenteum uidetur, aut aureum: qui ita humanæ ſapientiæ argumentis & eloquio coloratur, ut reuerentiam ſibi pro mendaciorum arte conciliet. In huiuſmodi ergo figmentis, opera ſunt manuum hominum, quæ humanus error excogitauit, non doctrina ueritatis inſtituit.

Os babent, & non loquentur: oculos babent, & non uident:
Aures babent, & non audiunt: nares babent, & non odorabunt:
Manus babent, & non operantur: pedes babent & non ambulabunt.
Non clamabunt in gutture ſuo: nec enim eſt ſpiritus in ore eorum.
B *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*

Propriè quidem hæc de paganis dici uidentur: ſed etiam hæreticos comprehendunt, qui dum falſis inhærent, & impia hominum commenta ſectantur, omnia rationalis uitæ officia perdiderunt. Nam quid eſt habere oculos, & non uidere, quàm in errorum nocte uerſari? Habere aures, & diuinæ inobedire doctrinæ? Habere nares, & bonum Chriſti odorem non capere? Pedes habere, & uocantem non ſequi gratiam? Habere linguam, & non loqui ueritatem? Habere manus, & ſine opere eſſe iuſtitiæ? Quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Mendaces igitur conformabuntur mendacio: & quo magiſtro fidunt, cum eodem confundentur: & tamen ex ipſis quotidie commutantur per miracula Dei: quotidie aperiuntur oculi cæcorum, & aures ſurdorum: inſpirantur nares inſenſatorum: reſoluuntur ora mutorum: fiunt operariæ manus paralyticorum: diriguntur pedes claudorum: ex lapidibus excitantur filij Abrahæ, quibus omnibus ſimul dicatur: Rom. 14.

Domus Iſraël benedicite dominum: domus Aaron benedicite dominum.
Domus Leui benedicite dominum:

Quia omnes hos gradus, quos una gens habuit, per ipſam fidem, qua

illa iuſtificata eſt, totus mundus obtinuit: & in cunctis iam nationibus inuenitur Abraham credentium pater. C

Qui timetis dominum, benedicite dominum.
Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.

Habitatio Dei, non eſt illa Hieruſalem, quæ cecidit: ſed eſt in cordibus fidelium, atq; ſanctorum, ex quibus ædificatur æternum templum Dei, cum compage angelorum, qui nunquam à domino receſſerunt. Benedicit ergo eccleſia dominum, ex Sion, id eſt, de ſpecula, ex qua promiſsiones Dei proſpicit uenturas in Hieruſalem, id eſt, in uiſionem pacis, ubi iam nullum periculum infirmitatis, nulla erit aduerſitas tentatoris.

PSALMVS CXXXV.

COnfitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

PSALMVS iſte laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus ſuis uerſibus terminatur, ut quicquid operum Dei percurritur, ideo intelligatur effectum, ut bonitatis, & miſericordiæ eius manifeſtaretur æternitas. Quamuis enim poſt iu- D
dicium, quo in fine ſeculi, uiui & mortui iudicandi ſunt, miſsis iuſtis in uitam æternam, impijs autem in ambuſtionem æternam, non ſint deinceps futuri, qui diuinæ gratiæ diſpenſatione ſaluandi ſint: rectè tamen intelligi poteſt, inæternum futuram miſericordiam eius, quam ſuis ſanctis, fidelibusq; largitur, quoniam ea beatitudo, quam ex Dei miſericordia conſequentur, nulla unquam tentatione pulſabitur: ſed in æterna pace, & gloria, incommutabilis permanebit: quod opus ineffabilis pietatis, quia in ſempiterno Dei propoſito, atque conſilio fuit, ut per temporalia præordinarentur æterna: mirè totius mundi, elementorumq; conditio propter hanc miſericordiam dicitur inſtituta, cui perficiendę omnium rerum ordo ſeruiſſet.

Confitemini Deo deorum, quoniam inæternum miſericordia eius.
Confitemini domino dominorum, quoniam inæternum miſericordia eius.

Deorum nomen cùm in bono poſitū reperitur, ſecundum gratiam in-
1. Cor. 8. telligendum eſt, non ſecundum naturam, dicente Apoſtolo: Nam etſi ſunt, qui dicuntur Dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra: quemadmodum ſunt dij multi, & domini multi: ſed nobis unus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipſum. Qui ergo ſunt filij Dei, & per adoptionis ſacramentum diui-

næ fiunt

A næ fiunt conſortes naturæ, habent huius nominis donum: quia uni Deo ſeruiunt, uni domino uoluntaria ſubiectione famulantur. Dij autem gentium dæmonia, quæ quoniam gaudent ſe ab errantibus coli, in æternum ignem cum ſuis cultoribus damnabunt.

Qui facit mirabilia magna ſolus, quoniam in æternum miſericordia eius.

Poſſunt ea mirabilia accipi à Deo ſolo facta, quæ neque per angelos, neque per homines ſunt effecta: ſed ſola Dei operãte uirtute: quamuis enim ipſe operetur omnia in omnibus, naturas tamẽ cunctarum creaturarum, cœlum, & cœleſtia, terram & mare, cum uniuerſis, quæ in eis ſunt, ſolus inſtituit: non quòd ſine filio ſuo uerbo, aut ſpiritu ſancto aliquid fecerit pater: ſed quia trinitas unus Deus eſt, qui creaturas, non per creaturam fecit, ſed ſola potentia Deitatis. Quod autem in ſecundis dicitur, Quoniam in ſeculum miſericordia eius: ad reparationem humani generis referendum eſt, quod Dei miſericordia per ſacramentum regenerationis uitæ reddit æternæ.

Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

B In intellectu facti ſunt cœli, ad erudiendam eam creaturam, quæ ad cognitionem ſui prǫordinabatur autoris: inuiſibilia enim Dei, ſicut ait Apoſtolus, à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque uirtus eius, & diuinitas: & hic idem propheta dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum. Quia maieſtatis inuiſibilis pulchritudo, & per corpoream creaturam incorporeus creator agnoſcitur.

Rom. 1.

Pſal. 18.

Qui firmauit terram ſuper aquas: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Bene quidem intelligitur ſuper aquas terra fundata, in eo, quod circunfluentibus aquis ſupereminet, & ita etiam in infimis natura inuenitur humoris, ut ei ſolidum ſubdatur elementum. ſed ſecundum ſacramentum eccleſiæ, quod per totum mundum in regenerationis lauacro celebratur, ſacratius hoc accipitur dictum de præparatione baptiſmatis, ſupra quod naturæ humanæ terra fundatur, ita ut ab aquis tota æterni templi ſtructura conſurgat.

Qui fecit luminaria magna ſolus: quoniam in æternum miſericordia eius.

Ideo & hic addidit ſolus, quia cætera mirabilia, quæ dicturus eſt, aut

per homines, aut per angelos fecit. C

Solem in poteſtatem diei: lunam, & ſtellas in poteſtatem noctis.

Splendor ſolis in die potens eſt, & lunæ, & ſtellarum in nocte: ſed hæc præter utilitatem, quam mundo uicibus ſuis præbent: & præter decorem, quo totius mundi augetur ornatus, dant ſignificationem ſpiritualium gratiarum. Nam præcipuum fidelium cordium lumen eſt, ueniens ab ipſo iuſtitiæ ſole ſapientiæ: ſecundum autem lumen eſt, ſcientiæ, quæ inter ſeculi huius obſcura dat quodammodo lunare ſolatium: deinde plurimorum chariſmatum munera ſtellarum ignibus merito comparantur, ut ambulantibus per difficilem uiam nunquam deſit cœleſte præſidium.

Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum.

Nulla pars mundi eſt, quam non percutiat gladius ueritatis, ut Chriſto præcipua quæque ſubdantur.

Qui eduxit Iſraël de medio eorum.

Quotidie ſancti ab iniquis, & aduerſis tribulationibus eruuntur.

In manu potenti, & brachio excelſo. D

Ioan. 12. Quid potentius eo, de quo dictum eſt, Et brachium domini cui reuelatum eſt?

Qui diuiſit Rubrum mare in diuiſiones.

Rubri maris diuiſione ſignificatur baptiſmus Chriſti, in quo fiunt diuiſiones, ut una res alijs ſit in uitam, alijs in mortem: in uitam fidelibus, in mortem perſecutoribus.

Et eduxit Iſraël de medio eius.

Et educit populum ſuum dominus innouatum per lauacrum regenerationis.

Et excuſſit Pharaonem, & uirtutem eius in mare rubrum.

Perit in aquis rex peccati: & baptizatis reatus excutitur.

Qui traduxit populum ſuum in deſerto.

Traducit & nos per huius mundi ariditatem, & ſterilitatem, ne in ea pereamus.

A *Qui percuſſit reges magnos, & occidit reges fortes.*

Percutit, atq; occidit etiam per nos diabolicas, & noxias poteſtates, quoties dat uictoriam per dominum noſtrum IESVM Chriſtum.

Seon regem Amorreorum.

Germen inutile, quod interpretatur Seon: & regem Amorreorum, quod interpretatur amaricantium, percutit per eccleſiam ſuam dominus.

Et Og coaceruantem Baſan.

Hoc eſt, confuſionis: quid enim coaceruat diabolus niſi confuſionem?

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſraël populo ſuo.

Dat etiam, quos diabolus poſsidebat, hæreditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus.

Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri, & redemit nos ab inimicis noſtris.

B

Redemit nos ſanguine unigeniti ſui.

Qui dat eſcam omni carni.

Hæc eſt eſca, de qua dominus dicit: Caro mea uera eſt eſca, quæ datur omnibus gentibus. Quia nullus renatorum fidelium ab eſu eius excipitur. Ioan.6.

Confitemini domino cœli, confitemini domino dominorum: quoniam in æternum miſericordia eius.

Quod hic ait, domino cœli, hoc uidetur ſuperius dixiſſe Deo deorum: & quod ibi ſubdidit, hoc etiam hic connexuit: Confitemini domino deorum: ut ſi ſunt qui dicantur dij, & domini, ſiue in cœlo, ſiue in terra, nobis tamen unus ſit Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo: & unus dominus IESVS Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, cui confiteamur: quoniam in æternum miſericordia eius.

PSALMVS CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, cùm recordaremur Sion.

PROPHETIA Pſalmi non ſolum hoc denuntiat, quod ſe- C
cundum gerendarum rerum ordinem ad Iſraëliticum popu-
lum proprie pertinebat, ſed etiam quod in omni eccleſia Dei, quæ in toto mundo eſt, agitur, & impletur: uniuerſi enim fideles, qui ciues ſunt Hieruſalem, & in hoc ſeculo peregrinantur, aptè his uocibus, & congruenter utuntur, ut dicant quod Pſalmi uerba pronuntiãt. Nam qui fide iuſtificati ſunt, & ſpe ſalui facti, ad patriam cœleſtem, angelicamq́ deſiderant recordantes promiſsionis Dei: flent, & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacũq; ſui parte Babylonia eſt, & flumina eius ſunt omnes illecebræ temporales ſiue in moribus, ſiue in opinionibus, quas ſibi quiſq; delegerit, in quibus nihil ſtabile, nihil firmũ eſt, ſed omnia fluida, & in maris profunda ducentia. Qui autem quæ ſurſum ſunt ſapiunt, non quæ ſuper terram, ſedent quidem ſuper mundi flumina, atque torrentes, ſed tamen curſu aquarum labentium non trahuntur, nec miſceantur confuſioni, quam interpretatur Babylon, ſed recordantes Sion, quæ exprimitur ſpecula, in quod Deus promiſit, intendunt, & à temporalibus ad æterna proficiunt.

In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.

Habent organa ſua ciues Hieruſalem, ſcripturas Dei, præcepta, &
promiſſa Dei, & meditationem quandam futuri ſeculi: ſed cum agunt in D
medio Babyloniæ, organa ſua in ſalicibus eius ſuſpendunt. Ligna autem Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, ſimilitudinem gerunt hominum ſterilium, qui mundanis paſcuntur illecebris, & nulla ſunt uirtute fœcundi, nec poſſunt eis ulla diuinarum ſemina ſcripturarum inſeri, quia capaces non ſunt præceptorum Dei: & meritò in eis differendo ſuſpenditur, quod pro ſua inſipientia audire non poſſunt.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos,
uerba canticorum:
Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis
Sion.

Omnes homines prima trãſgreſsione à diabolo captiuati ſumus: quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: ſed ab hac captiuitate redemit nos ſuo ſanguine IESVS Chriſtus. Pars ergo qui captiuatoribus ſuis uolens ſeruit, & eis delectatur, quæ hoſtibus placent, præbet ſe miniſtram ad impugnandos redemptos, & per ipſam diabolus, quicquid contra ſanctos audet exequitur: ut meritò ipſe agere dicatur, quod per homines ſibi ſubditos gerit. Interrogant ergo Chriſtianos pagani, & impij eorum

quorunq;

A quorunque dogmatum ſectatores, quæ nobis religionis ſit ratio, quæ utilitas in fide Chriſti, qui'ue ſit fructus: & interrogatio eorum non ueritatem uult diſcere, ſed credentium corda turbare: unde à talium auribus ſuſpendenda ſunt organa: nec canticorum, hymnorumq; noſtrorum ſacramenta pandenda: nec ſanctum detur canibus, & iaciantur margaritæ ante porcos. Volentibus igitur de confeſsione fidei noſtræ inſtruere calumnias ſuas, reſpondendum eſt quod ait Pſalmus:

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Homo deditus carni, deditus mundo, ſeruiens uanitatibus, plenus erroribus, terra aliena eſt, in qua ſeri ſacra ſemina, quæ ſunt diuina cantici uerba, non poſſunt: quia niſi in Sion, id eſt, in eccleſia, non congruè celebratur diuina laudatio: ne ergo per alienorum contagia quædam cœleſtis patriæ irrepat obliuio, quodam iureiurando confirmanda eſt fides, & dicendum:

Si oblitus tui fuero Hieruſalem, obliuiſcatur me dextera mea.

Dextera noſtra eſt uita æterna, ſiniſtra eſt uita temporalis: illa plena ſpe beatitudinis, hæc plena periculo perditionis. Quicquid fit propter
B uitam æternam, dextera operatur: ſiniſtrum uerò eſt quicquid propter gaudia tranſitoria aut optatur, aut agitur: & in obliuionem uenit dextera ſiniſtræ, quum uirtutis amor, & conſuetudo ſuperauerit. His ergo, qui ab Hieruſalem charitate diſcedunt, hoc contingit, ut obliuiſcatur eos dextera eorum. Vita enim æterna in ſe manet: illi autem remanent in delectatione mortifera, amplectentes mala pro bonis, falſa pro ueris, ſiniſtra pro dexteris.

Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non præpoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.

Obmuteſcam, inquit, niſi tui meminero. Quid enim loquitur, aut quid ſonat, qui cantica Sion in laude non ſonat? Eloquium linguæ noſtræ eſt Hieruſalem canticum. Os autem carnalia loquens, & ſecularia canens, mutum eſt, & obſtructum: quia inde delectatur, unde confunditur. Verus ergo Hieruſalem amator, & ciuis, hac ſe lege conſtringit, ut huius pœnæ ſubeat damnationem, ſi non omnibus iucunditatibus præpoſuerit cœleſtis patriæ charitatem.

Memento domine filiorum Edom in die Hieruſalem.

Homo Iſraëlita inter alienigenas conſtitutus precatur dominum, ut

meminerit, quia inter filios Edom, id eſt, Eſau, & inter filios Iacob con- C
cordia eſſe non poſsit:& illæ inimicitiæ maneant, quas iam in matris ute-
ro ſignificabat nondum natorum lucta geminorum: & poſt ita diſcreuit
Malach. 1. præſcientia creatoris, ut diceret: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.
Rom. 9. Vnde omnes filij promiſsionis perſonam gerunt Iacob: Eſau uero nomi-
ne tota pars infidelium figuratur. Petit igitur, ut meminerit Deus, quo-
modo Eſau inſurrexerit in Iacob: meminerit etiam diem laborum Hieru-
ſalem, quæ ſuperbiam toleret impiorum: uel diem felicitatis eius, qua
à ſeruitute captiuitatis quotidie eruitur, & ad æternæ patriæ bona uera
perducatur.

Qui dixerunt, exinanite, exinanite uſque ad fundamentum in ea.

Perſecutoribus populi Dei non ſufficit qualiſcunque uaſtatio, niſi etiam fidem, quæ ſancti eſt ædificij fundamentum, ſæua exinanitione ſubuertant.

Filia Babylonis miſera.

Ipſa eſt eadem, quæ Babylon: quæ in propagine ſua & mater, & filia
eſt: mater generando: filia ſuccedendo: infelix utique, & miſera, quæ ad
perditionem & generatur, & generat. D

Beatus qui retribuit tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis: beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

Omnes primo ortu in Babylonia geniti ſumus, & ab ipſo carnali exordio paruulos nos accepit mundana confuſio, nec aliud nobiſcum egit hoc ſeculum, quàm ut per uarias opiniones, & diabolicas artes diuerſis implicaremur erroribus. Sed de hoc generali malo innumeros eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta Babylonis morantes iam inter Hieruſalem computat ciues, quòd qui beatus eſt, & beatos facit, eruit de tenebris, & de poteſtate tenebrarum, ut ſint filij lucis & regni, alliſi ad petram Chriſtum, ut moriendo mundo, uiuerent Deo, deiecti & erecti, deſtructi & ædificati, in puluerem comminuti & in petra petra inſtaurante ſolidati.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audiſti omnia uerba oris mei.

A PSALMI titulus ſub nomine Dauid eum ſignificat, qui eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ad quem prophetica eſt directa confeſsio, quæ laudis eſt diuinæ, non iniquitatis humanæ: confeſsionis enim nomine ſolet indicari confeſsio pœnitentis. ſed hic manifeſtatur gratulatio laudatoris, quæ toto corde profertur: quia nulla illi alia affectio ſociatur: & ideo exaudita ſunt uerba oris eius: cuius oris, niſi cordis? unde ſumunt ipſa uerba principium, ea ibi auribus Dei uox mentis auditur.

In conſpectu angelorum pſallam tibi, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.
Super miſericordia tua, & ueritate tua,

Si in uera exultatione cordis ſpiritualiter Deo pſallimus, coram angelis pſallimus: quia non terrena, ſed cœleſtia ſapimus: in quo pietatis officio beatitudo excellit angelica: nam carnalia deſideria non pſallunt niſi coram hominibus, quorum ſe animi ſupra terrena non erigunt, & qui ſanctorum gaudijs intereſſe non poſſunt: quia nec adorant ad templum ſanctum Dei, quod eſt Hieruſalem, unà ſimul & mater, & filia: mater in angelis, filia in hominibus, quibus dicitur: Templum dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis. Confeſsio autem religioſa ueritatem, & miſericordiam Dei prædicat: ueritatem in iudicando, miſericordiam in ſubueniendo. Non enim aliæ ſunt uiæ, quibus ad nos uenit, aut aliæ quibus nos ad ſe prouehit. *1. Cor. 3.* B

Quoniam magnificaſti ſuper nos nomen ſanctum tuum.

Magnificauit dominus ſuper omnes nomen ſanctum ſuum, ſuper Abraham, & Iſaac, & Iacob, ſuper duodecim tribus Iſraël, quas erutas de iugo ſeruitutis introduxit in terram promiſsionis, & ſuper uniuerſas nationes, de quibus tanquam de lapidibus ſuſcitat quotidie filios Abrahæ, ut in nomine domini Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

In quocunque die inuocauero te, uelociter exaudi me.

Quare uelociter? quia ipſe dixiſti: Adhuc loquente te dicam, Ecce adſum. Quare uelociter? quia non in diuerſa tendo, nec ſuperflua concupiſco: ſed quod docuiſti peti, hoc mihi concupiſco præſtari. *Eſa. 58.*

Multiplicabis me in anima mea, in uirtute multa.

Expreſſum uotum ſecundum deſiderium, & ab omni carnali cupiditate

tate purgatum. Si multiplicabis me, tantummodo diceret, uideri pote- C
rat terrena aliqua conceptio: ſed cum addidit, iniuſtitiæ, nihil eſt quod poſsit plenius, & perfectius poſtulari, quia ſummi boni ſignificatio eſt in appellatione uirtutis.

Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quoniam audierunt omnia uerba oris tui.

Vbique Euangelium prædicabitur, ubique apoſtolica doctrina diſcetur: In omnem enim terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ
Pſal. 18. uerba eorum. Confiteantur ergo tibi domine omnes reges terræ: & quia non habent neceſsitatem ſublimiora cupiendi, laudent te de excellentia, quam dediſti: quia latere eos iam non poteſt, quòd eorum ſceptra tua dona ſunt.

Et cantent in uijs domini: quoniam magna gloria domini.

In quibus uijs, niſi de quibus dicitur: Vniuerſæ uiæ domini, miſericor
Pſal. 24. dia, & ueritas? ut dum omnia opera Dei in his conſummantur, nemo niſi in ipſius gloria glorietur.

Quoniam excelſus dominus, & humilia reſpicit, & alta à longe agnoſcit. D

Sub oculis domini eſt & humilis, & elatus: ſed humilem, quia placet, proximus uidet: ſuperbum, quia diſplicet, longinquus agnoſcit: & cum iuxtà ſit his, qui tribulato ſunt corde, longè tamẽ eſt à peccatoribus ſalus.

Si ambulauero in medio tribulationis, uiuificabis me.

Si præſentia, inquit, non amauero, & ſi ad promiſsiones tuas tendens terrenis illecebris non inhæſero, uiuificabis me, & cito exaudies, quia tribulationem mihi adferent temporalia, quem ſpes inuitat æterna.

Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.

Protectio, inquit, brachij tui defendit me ab inimicis meis, & ut aduerſitatibus nõ uincerer, fecit dextera tua, quæ me à ſiniſtris oĩbus liberauit.

Domine retribue pro me.

Ego, inquit, debitor ſum, & conditione proprij debiti liber eſſe non poſſum: tu domine pro me retribues, qui nihil debes: & qui mortem, dum moreris, occidis, ſoluens mea, ut ſequar tua.

Domine

A *Domine miſericordia tua in æternum : opera manuum tuarum ne deſpicias.*

Illam, inquit, miſericordiam quæro, qua temporalibus eruis, & ad æterna perducis, domine: opera manuum tuarum ne deſpicias, quia ſiue in eo quòd homines ſumus, ſiue in eo quòd ex noſtra impietate mutati, & iuſtificati ſumus, tuarum manuum ſunt opera, quibus nos & condis, & renouas.

PSALMVS CXXXVIII.

DOmine probaſti me, & cognouiſti me : tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

IN PROPHETIA Pſalmi uerba ſunt ipſius domini Ieſu Chriſti, qui ſecundum deitatem conformis, & æqualis ſit patri: tamen ſecundum quòd uerbum caro factum eſt, & habitum formæ ſeruilis accepit, dicet patri, Domine: qui ei & pater, & dominus eſt; pater formæ Dei, dominus formæ ſerui. Probaſti, & cognouiſti me: non qui nouerat, ſed qui notum alijs fecerat. Sedere autem eſt humiliari: ſurgere, exaltari: unde ſedit dominus in paſsione, B reſurrexit in reſurrectione. Quod, inquit, tu uoluiſti domine, approbaſti: & ideo factum eſt, quia ſic tibi placuit. Qui autem uocem capitis ex perſona corporis mauult accipere, confeſsionē intelligat pœnitentium, qui ſedent per humilitatem pœnitudinis, & ſurgunt per iuſtificationem remiſsionis.

Intellexiſti cogitationes meas de longe : ſemitam meam, & limitem meum inueſtigaſti, & omnes uias meas præuidiſti.

Agnoſcamus hic uocem illius filij minoris, qui diſsipata ſubſtantia patris in longinqua diſceſſerat: & perſonam gerens gentium, quæ defluxerant in idolorum culturam, tandem reſipiſcens ait; Surgam, & ibo ad patrem meum: & cui reuertenti occurrit pater, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Lucæ 15.* Semitam igitur, inquit, meam, quia diſceſsi: & limitem meum, quouſq; perueni, inueſtigaſti: quia deſertorem tua præſentia ubiq; concludebas. Ideo ſinens me laborare uias meas, ut ſi perpetuò miſer eſſe nollem, redirem ad uias tuas.

Quoniam non eſt dolus in lingua mea.

Confiteor, inquit, quòd mihi diſcedenti à te conteri miſerijs utile fuit: Nam ſi bene mihi eſſet ſine te, nollem forſitan redire ad te.

Ecce domine tu cognouiſti omnia nouiſsima, & antiqua. C

Antiquum peccatum, quo in primis parentibus ruimus: nouiſsimam pœnam, quam omnes per multos labores communi immortalitatis conditione dependimus.

Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Omnes in uteris matrum Deo plaſmante finguntur ſub ea lege, quam ſuperbiæ merito humanum genus ſuſtinet, ſuperpoſita diuinæ potentiæ manu, quæ ut humiles erigat, elatos premit.

Mirificata eſt ſcientia tua ex me: inualuit, non potero ad eam.

Mea, inquit, ſuperbia, & diſceſsione factum eſt, ut obſcuraretur cor meum, nec poſſent mihi tua patere iudicia: dum enim meæ poteſtatis libertate delector, factus ſum egentior, atque tenerior: ex me mihi iſta difficultas conualuit: ex me extra lumen ſcientiæ tuæ factus ſum, ad quod, niſi ex te, redire non potero.

Quò ibo à ſpiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam?

Diſcedenti à ſpiritu Dei nullus inuenitur locus, qui eius præſentia, & poteſtate ſit uacuus: nemo iram eius fugit, niſi qui ad iratum confugit. D

Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades.

Si ad cœlum extollor elatus, te inuenio reſiſtentem: ſi ea, quæ infra me ſunt eligam, te experiar perſequentem: quia ſicut malum mihi eſt, præſumptione erigi, ita malum eſt deſperatione demergi.

Si ſumpſero pennas meas in directum, & habitauero in poſtremis maris.

Iam bono conſilio utitur, qui pennas ſuas, geminæ ſcilicet præſidia charitatis, quibus in directum uolet, meditatur aſſumere: & in ultimis maris: id eſt, in fine ſeculi huius habitare, ut tota intentio animi & temporalis uitæ concluſione ſollicita non iam uanis occupetur cupiditatibus, ſed ad promiſsiones Dei de hoc ſeculo ualeat euolare. Verum hoc ipſum quis efficit ſuis uiribus, niſi adiuuet ille, qui iubet? Propter quod ſequitur, & dicit:

Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.

Conſiderans autem longiquitatē uiæ, & de laboris exitu timens, addit:

Et dixi,

A *Et dixi, fortaſſe tenebræ conculcabunt me:*

Hoc eſt, forſitan ſuperabor aduerſis, & magis magisq; tenebrabor, ſi perſeuerantiæ finem non apprehendero.

Et nox illuminatio in delicijs meis.
Quoniam tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Tempus, inquit, laboris mei tempus eſt noctis, quam tamen gratiæ tuę ſplendor illuminat: Verbum enim tuum lucerna factum eſt greſsibus meis, ut quæ mihi erant tenebræ, inciperent eſſe deliciæ: quia tenebræ, quæ à ſemetipſis obſcurantur, à te lumen accipiunt: Qui ideo agentes opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non deſideremus æterna. Nocte autem nobis lucere ſoles, & tanquam diem facis, quum per auſtera remedia ad uitam nos uocas, ut dulcia ſint flagella patris, ne ſit amara ſententia patris. Quia ergo & aduerſa uitæ iſtius, & ſecunda non carent tentatione, qua aut eleuamur, aut premimur, utrunque fit nox, ſi deſit illa lux, quæ nec ſuperbire nos ſinat, nec deſperare permittat.

B *Quoniam tu poſſediſti renes meos domine:*

Tu, inquit, domine non ſolum cor meum, ſed & renes meos poſsides: & te habitante interiora mea, factum eſt, ut me aliquid lucis delectaret in nocte.

Suſcepiſti me ex utero matris meæ.

Qui Paulum apoſtolum ſegregauit ab utero matris ſuæ, ipſe & nos ſegregauit ab utero matris ſuæ illius Babyloniæ: unde in nouam uitam regenerati, noua ſpe, nouis delicijs, noua luce gaudemus: quoniam nec felicitas ſeculi huius nos beatos facit: nec aduerſitas miſeros, ſi uera bona, & manſura diligamus.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter mirificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet ualde.

Terrorem, inquit, mihi incutiunt miracula gratiæ tuæ: & unde eſt ratio gaudij, inde eſt cauſa formidinis. Cognoſcit enim anima mea quanta operaris ut ſalues, & quæ mihi ſint pericula cauenda, ne peream.

Non eſt abſconditum os meum à te, quod feciſti in abſcondito.

Eſt quædam in ſanctis hominibus Dei inſuperabilis fortitudo, & inui-

cta patientia, quam in eis occultè finxit Deus, & abſconditam fecit, habentem oſſeam firmitatem, quæ nec corrumpatur ſecundis, nec frangatur aduerſis. De qua uirtute in alio Pſalmo dicitur: Veruntamē Deo ſubijcitur anima mea, quoniam ab ipſo eſt patientia mea C

Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

In hac, inquit, ſubſtantia fragilis, & infirmi corporis, quod eſt in infimis terræ, fortitudinem quærit, quæ inter ſæuas tribulationes, etiam carni perſeuerantiam daret.

Imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur.

In his uerbis perſona eſt ipſius capitis, quod nunc in ſe, nunc in corpore ſuo loquitur: quia duo ſunt in carne una. De illis ergo, in quibus erat patientiæ roboranda conſtantia, ut ipſi pro domino pati poſſent, qui in eius paſsione titubauerant, dicit ipſe: Imperfectum meum uiderunt oculi. & quia qui uſque ad deſperationem expauerant, uſque ad uictoriæ coronas te aſpiciente coronati ſunt, addidit: Et in libro tuo omnes ſcribentur. Igitur omnibus timidis, & de propria infirmitate trepidantibus ſperandum eſt ſupernæ uirtutis auxilium: ut inde non excidat charitas, unde præſtatur facultas. D

Per diem errabunt, & nemo in eis.

Siue ut in quibuſdam codicibus inuenitur:

Die formabuntur, & nemo in eis.

Imperfecti, inquit, mei, qui omnes erunt in uita æterna, per diem errabunt: hoc eſt, in me turbabuntur, & nemo erit in eis, quem non timoris tenebræ ad deſperationem uſque perducant. Si autem legamus, die formabuntur: intelligendum, quòd hi, quorum nemo conturbabitur, die formabuntur: hoc eſt, illuminatione illius uiſionis, qua beatum Petrum nimis trepidum ad remedium patientiæ ſuo reformauit aſpectu.

Mihi autem ualde honorificati ſunt amici tui Deus: ualde confortati ſunt principatus eorum.

Dinumerabo eos, & ſuper harenam multiplicabuntur.

Ipſi, inquit, qui in die errauerunt, & quorum nullus fuit, qui conturbaretur, amici mei, & ualde honorabiles facti ſunt, & totius eccleſiæ habuerunt principatum: & quamuis à me ſint dinumerati, ſuper harenam tamē multiplicabuntur: quia in infinitum & multitudo eorū creſcit, & gloria.

Exurrexi

A *Exurrexi & adhuc ſum tecum.*

Hoc tempus ſignificat, quo adhuc in occulto eſt, ad dexteram patris, antequàm reueletur in ea maieſtate, in qua iudicaturus eſt uiuos & mortuos. Vnde ſequitur, & dicit, quid interea per totum hoc tempus in eccle* ſia agatur: de bonorum & malorum permixtione, & omnibus afflictionibus uitæ temporalis obnoxium formaſti occultum, dum eis differtur aduentus.

Si occideris domine peccatores: uiri ſanguinum declinate à me.
Quod dicitis in cogitatione, accipient in uanitate ciuitates ſuas.

Occiduntur ſuperbi, cùm deſeruntur gratia Dei: quibus in cogitatione humilium, & unitate cuſtodientium dominus dicit occultè, Viri ſanguinum declinate à me: quod palàm in iudicij ſui manifeſtatione dicturus eſt, Nunquam noui uos: diſcedite à me qui operamini iniquitatem. Viri autem ſanguinum qui ſunt, niſi qui oderunt fratres? ſicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Iſti ergo ab unitate eccleſiæ per ſuperbiam recedentes, qui quaſi offenſi permixtione palearum, ante diſcretionis uentilabrum triticum deſerunt, accipient in uanitate ciuitates ſuas: id eſt, in reprobam ſocietatem, & in uana ſe concilia congregabunt. 1. Ioan. 3.
B quia quod charitate catholica non utitur, hæretica uanitate diſpergitur.

Non'ne qui oderunt te domine, odio habui? & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?
Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi.

Perfecta in dominum dilectio eſt, non amare, quod non amat: & ipſos inimicos Dei ſic odio habere, ut prauitas eorum odioſa ſit potius, quàm natura. quia aliud eſt in illis, quod ipſi faciunt, aliud quod creator inſtituit. Hoc eſt enim perfectè, id eſt, ſcienter odiſſe, ut nec propter uitia homines oderis: nec uitia propter homines diligas.

Proba me domine, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.
Et uide ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me in uia æterna.

Scrutare, inquit, ſemitas meas, id eſt, conſilia & cogitationes meas probans & examinans, quo affectu diligam bonos, & quo animo tolerem * malos, & deduc me in uia æterna. Niſi ille qui dixit, Ego ſum uia, ueritas, & uita: & qui eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus IESVS: per quem habemus acceſſum ad patrem, & qui eſt exoratio pro peccatis noſtris. Ioan. 14.

PSALMVS CXXXIX. C

IN FINEM PSALMVS IPSI DAVID.

Rom. 10. FINIS non alius intelligendus eſt, quàm qui eſt ab Apoſtolo declaratus, dicente: Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Titulo ergo ſuo indicat Pſalmus unde locuturus ſit: nã & dicendo, Ipſi Dauid: eum ſignificat, qui eſt ſecundum carnem ex ſemine Dauid. Ergo non ſecundum diuinitatem, qua creator eſt, non ſolùm Dauid, uerum etiam uiſibilium, atq; inuiſibilium naturarum: ſed ſecundum carnem filius Dauid eſſe dignatus eſt, ut totum corpus eius, id eſt, eccleſia capitis ſui utatur auxilio; & omne membrum eius, uoce ipſius dicat:

ERipe me domine ab homine malo: à uiro iniquo libera me.

NON ab uno maligno, ſed ab uno genere malignorũ: nec à uaſis tantum, ſed ab ipſo principe: id eſt, ab ipſo diabolo ſe erui cupit, qui uult ab iniuſtitia liberari. Dicit enim Apoſtolus, Nõ
Ephe ſ. 6. eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes & poteſtates, & rectores mundi tenebrarum harum: id eſt, rectores peccatorum, quibus præſidet & dominatur totius malignitatis incentor. Qui autem eſt homo malus, idem eſt & uir iniquus: nullus enim iniuſtus malitia caret, & in diſsimilibus peccatis unius nomen eſt D peccatoris: qui etiam ſi ſic peccet, ut ab aliorum ſe læſione contineat, quolibet tamen modo ſibi nocens, innocens non eſt.

Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde, tota die conſtituerunt bella.

Minus noxia eſt iniquitas aperta, quàm tecta: & ille eſt inſidioſior inimicus, qui in labijs portat bona, & in penetrabilibus animi occulit mala. in talibus autem ſecretis non niſi bella conſtituuntur: hoc eſt, ea ordinantur, quæ bonis ſint aduerſa & repugnantia; quia contra omnia uitia continua ſunt bella uirtutibus.

Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes: uenenum aſpidum ſub labijs eorum.

Non eſt dubium quales ſint, qui ſerpentibus comparantur, qui ſine ſtrepitu ac ſono leniter ſerpunt, ſed nocenter irrepunt.

Conſerua me domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniuſtis erue me, qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos.

Omnes quidẽ maligni, ſiue occulti, ſiue manifeſti, ſolicite ſunt cauẽdi, nequid excitent periculi, nequid inferãt damni: ſed in nullo magis eorum metuenda

A metuenda uerſutia, quàm ne nos ſocios ſuos faciant, & greſſus noſtros à uia recta in ſua itinera moreſq; traducant: ipſa eſt ſæuiſsima ſupplãtatio, quando fideles & religioſi relicto propoſito bono in imitationem tranſeunt impiorum.

Abſconderunt ſuperbi muſcipulam mihi, & reſtes extenderunt in laqueum pedibus meis.

Totum corpus diaboli breuiter explicauit, dicẽs ſuperbi. Inde eſt enim, quòd iuſtos ſe uideri uolũt, cùm ſint iniqui: et nihil magis refugiũt, quàm peccatorum confeſsionem: cumq; ſint falſi iuſti, ueris iuſtis inuident, quia moleſtè ferunt illorum ſynceritate ſuam detegi ſimulationẽ. Agunt ergo omnia arte fallaciæ, ut ſubruant greſſus bonorum, & imitatores ſui faciant, quos ad condemnationem ſuam dolent eſſe meliores. Doli autem iniquorum ideo reſtes dicuntur, quia inſidiantes rectorum greſsibus adijciunt malitiam ſuper malitiam, & peccatis peccata contexunt.

Iuxta ſemitas ſcandalum poſuerunt mihi: dixi Domino, Deus meus es tu.

Semitæ iuſtorum mandata ſunt Dei, in quibus ſcandala cõſtituere mali nequeunt: ſed iuxta inſidias tendunt, & ueris ueriſimilia adiungunt, ne B à lege iuſtitiæ diſcordare uideãtur. Non ergo diſcedatur à ſemitis, & tendiculæ non nocebunt. Ambulans autem per uiam mandatorum Dei dicat domino, Deus meus es tu, quæ uox propriè iuſtorum eſt: Cum Deus etiam malorum ſit Deus: ſed hac confeſsione non adiuuantur, quandiu domino conditione potius, quàm uoluntate ſubduntur.

Percipe auribus uocem deprecationis meæ domine: domine uirtus ſalutis meæ.

Cum uideatur rectè potius ſe dicere: percipe auribus deprecationem meam: id eſt, nõ ſonum, qui eſt etiam animalium, ſed uocem quæ eſt ſperantium, atq; uiuentium. Nam infernorum ſoni ſunt: uoces autem niſi rerum uiuentium non ſunt. Magnus tamen affectus precantis oſtenditur, cum & domini appellationem repetit, & ſalutis ſuæ non in ſe eſſe cauſam, ſed in domini uirtute profitetur.

Obumbraſti ſuper caput meum in die belli:

Præſens uita, quæ tota tentatio, dies eſt belli: quia uel foras, uel intus nunquam deeſt aduerſitas, cui debeat repugnari. Laborans igitur in hoc bello, rectè ſibi obumbrationem petit gratiæ Dei, ne æſtu laborum fatigatus areſcat.

Ne tradas me à deſiderio meo peccatori.

Ideo ait obumbratum ſe in die belli, ut non ureretur æſtu deſiderij: quo C qui uincitur, traditur peccatori, & aduerſæ ſubijcitur poteſtati. Pertinacia enim malæ uoluntatis ducit in laqueum, à quo eximitur cuius concupiſcentia ſuperna obumbratione ſedatur.

Cogitauerunt aduerſus me: ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

Cogitatio aduerſantium fraudulenta eſt: ſed ut mihi, inquit, non noceat, ne derelinquas me, ne de mea abiectione lætentur.

Caput circuitus illorum, labor labiorum ipſorum teget eos.

Me, inquit, umbra alarum tuarum tegat in die belli: illi autẽ mendacio ſuo ſe tegere laborabunt, & hoc erit caput circuitionis ipſorum: non enim unquã quieſcẽt in ſuis cõmentis ueritatis inimici: qui uolentes ſuis ſe operire mendacijs, ad hoc laborant, ut non finiendis laboribus implicentur: quia uelare ſe non poterunt, niſi mendacium laborẽ labiorum.

Cadent ſuper eos carbones ignis, in terra deijcies eos.

2. Cor. 2. Sicut prædicatio crucis Chriſti alijs erat odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem: ſic & iſti carbones eius ſunt operationis, quæ & illuſtrare ualeat fideles, & punire peccatores. Fit autem hæc malorum pœna D in terra: id eſt, in hoc ſeculo, & in hac uita, cadente ſuper eos igne ſupplicij temporalis, antequam ueniat ignis æternus.

In miſerijs non ſubſiſtent.

Victi, inquit, tribulationibus cadent, & non ſubſiſtent: quia debitis plagis non emendabuntur, ſed peiores fient.

Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram.

Linguoſus non capit ſcientiam ueritatis: amans enim ſemper loqui, non poteſt erudiri. Praua ergo ſtudia ipſius non dirigentur: quia loquacitas imperita mauult docere, quàm diſcere.

Virum iniuſtum mala uenabuntur in interitum.

Venient mala, & non ſubſiſtent iniuſti: cùm aliqua clade opprimũtur, intereunt: non enim quæ inciderint mala, pro iuſtitia patiuntur: & ideo non ſubſiſtent, quia in miſerijs ſuis nulla poſſunt bonæ ſpei fiducia ſuſtinere.

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & in cauſam pauperum oſtendit iniquis.

Pauperes

A Pauperes ſunt humiles,& ſancto ſemper deſiderio ſuſpirantes: qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, qua ſaturabuntur: quorum cauſam Deus non negligit: & in quorum gloria uidebunt impij quid amiſerint.

Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo: habitabunt recti cum uultu tuo.

Glorificabuntur, inquit, iuſti, & æterna beatitudine ditabuntur: ſed tamen nihil operum tuorum ſuis meritis uindicabunt. Confitebuntur tibi opera miſericordiæ tuæ, & omne bonum ſuum tuæ gratiæ deputabūt: & in hoc inhabitabūt cū uultu tuo: hoc eſt, æterna uultus tui uiſione potientur. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. *Matth. 6.*

PSALMVS CXL.

DOmine clamaui ad te, exaudi me: intende uoci deprecationis meæ dum clamauero ad te.

ORATIO corporis Chriſti non ſeparatur à capite, quod in ſuſcepta membror; natura manet, & orare totam eccleſiā facit, dicente domino, Clamaui ad te: nō alta uoce, ſed forti fide. Nec

B quia exaudiſti, ideo clamare ceſſabo: cum humilitatis meæ conditio talis ſit, ut nō ceſſantibus tribulationibus ſemper gaudeat adiuuari.

Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum.

Hoc de ipſo capite intelligendum omnis Chriſtianus agnoſcit, Declinante enim die in ueſperam, dominus in cruce emiſit ſpiritum. Rurſum inferendum corpori, ut ſpes omnium fidelium hoc in ſe non dubitaret implendum quod in capite præceſsiſſet. Supra omnia ergo holocauſtomata hoc ſacrificium fuit, quod imitantur corda ſanctorum, cùm de bona flagrantia orationum tanquam de ara ad Deum odor tendit incenſi. Cuius oblatio non fit ſine illa confeſsione, quam Chriſtus ex perſona ſui corporis ſuam fecit, dicens, Verba delictorum meorum: ut agnoſceremus ſemper nobis neceſſariam confeſsionem peccatorum, quæ ineſſe nobis, ipſius qui nos ſuſcepit uoce cognoſcimus.

Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis.

Nunquid hoc præſidio, & hac munitione indiget caput? Sed agit cauſam corporis ſui: & quæ membri ſunt, profutura ſibi poſtulat: quoniā qui dicit, Cùm uni eorum feciſtis, mihi feciſtis. & perſequenti eccleſiam ait, Quid me perſequeris? Ipſe eſt, qui ex perſona ſuorum poſcit & dicit, Pone

domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis. C

Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis:
Cum hominibus operantibus iniquitatem.

Cuſtodiam ergo ſibi apponi os fideliũ petit,& ut oſtio continentiæ muniatur: quod nec clauſum ſit ad confitenda, nec apertum ad excuſanda peccata. Sunt enim qui ſcelera ſua nolunt ſibimet imputari, & pondera malæ conſuetudinis ad neceſsitatem retorquent naturæ: ut accuſatione conditionis defendant crimina uoluntatis: cum quibus homo corporis Chriſti non uult habere conſortium, dicens,

Et non communicabo cum electis eorum.

Hoc eſt, Non ſociabor cum electis eorum, quos in his excuſationibus pręcipuos habent quadã ſciẽtia tumidos,& cauſam facinorũ quaſi doctius defendentes, ne uideantur peccata eſſe hominũ, quæ facta ſunt ſiderũ. Nomen itaq; electorũ in bonis donum eſt gratiæ, in malis mendaciũ ſuperbię: qui etiam perdita innocentia defenſione commiſſorũ ſcelerum gloriantur.

Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: D

Caſtigatio iuſti non ſæuitia eſt odij, ſed medicina charitatis, quæ non laudat, ſed arguit delinquentem. Melior eſt ergo ſeuera iuſti miſericordia, quàm blanda adulatio peccatoris, de qua dicitur,

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Intima, inquit, conſcientiæ meæ non oblectet falſa laudatio: quoniã argui me malo, quàm decipi. Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut mundum ſe eſſe à peccato, cùm quotidie caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: ſciatq; & ſuum eſſe quòd patitur concupiſcentem, & gratiæ eſſe quòd ſuperat rebellantem.

Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum.

Oratio, inquit, Chriſti, ſiue quam docuit, ſiue qua quotidie interpellat pro nobis, adhuc placebit eis, qui ridendam putant confeſsionẽ noſtram, qua dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus. In toto enim mundo hæc ſupplicatio conualeſcit, & qui ſe falſo iuſtificant, probabunt hanc homines ueram eſſe ſapientiam: ut nemo de ſe præſumat, ſed qui gloriatur, in domino glorietur.

Abſorpti ſunt iuxta petram iudices eorum.

Iudices

A Iudices eorum, id eſt, magiſtri ipſoꝝ, qui ſibi iudiciũ uindicãt de mundanoꝝ dogmatũ diſciplinis, ſi petrę iungãtur, id eſt, ſi Chriſto cõparẽtur, abſorpti ſunt, id eſt, nihil loci habebũt, ſed in ſua uanitate deficiẽt: quia etſi aliquid recti uerìq; dixerint, nõ cuiuſquã hominis, ſed eſt ipſius ueritatis.

Audient uerba mea, quoniam præualuerunt.

Euangeliũ ueritatis nulla perſecutione ſuperabitur: cedent impij, cedẽt loquaces, & ingenia aduerſantiũ diſcipulos Chriſti facient doctores. Non eos exilia, nõ damna, nõ mortes, nõ crux ipſa terrebit: quoniã prętualebũt uerba mea, & paſsionibus martyrum multiplicabitur gloria triumphoꝝ.

Sicut craßitudo terræ diſrupta eſt ſuper terram, diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.

Mortibus martyrum, & ſanguine occiſorum ſanctorum, quorum oſſa diſperſa ſunt, incraſſata eſt terra: & ſicut agri de cinere ac de ſtercore, ac de uiliſsimis excrementis uires ubertatis accipiunt, ita cruore cæſorũ teſtium Chriſti totus fœcundatus eſt mundus, ut ubiq; ſeges martyrum creſceret, & inſererentur cœlo, qui deputabantur inferno.

B *Quoniam ad te domine oculi mei: in te ſperaui, ne auferas animam meam.*

Contra ſæuitiam perſequentium uox ad dominum emittitur in tribulatione poſitorum: ne fidei fortitudinẽ ſuperet atrocitas paſsionũ. Petitur igitur tolerantia, ut ualidior ſit dilectio Dei, quàm magnitudo ſupplicij.

Cuſtodi me à muſcipula, quam ſtatuerunt mihi: & ab ſcandalis operantium iniquitatem.

Quæ erat muſcipula, niſi uox perſecutoris, dicentis: Si conſentis parco: ut per cibum præſentis uitæ iretur in laqueos mortis æternæ? Quæ autem erant ſcandala, niſi exempla lapſorum, quorum impio defectu patientia perſeuerantium grauabatur?

Cadent in retiaculo eius peccatores.

Non quia cuiquam uirtutem non cadendi iuſtitia ſua dederit, cùm gratia Dei multos etiam ex impijs martyrio coronarit: ſed ideo dicuntur peccatores caſuri, quia iſte caſus etiã eos, qui iuſti uidebãtur, facit peccatores.

Singulariter ego ſum, donec tranſeam.

Solus Chriſtus martyrũ fortitudo, pro quo nullus eſt prius mortuus,

quàm

Ioan. 12. quàm ipſe moreretur: ſicut dicit: Cum exaltatus fuero à terra, omnia ad me traham. &, Niſi granum frumenti cadens in terra mortuũ fuerit, ſolũ manet: ſi autem mortuũ fuerit, multũ fructũ adfert. Priuſquã ergo moreretur, & reſurgens tranſiret ad patrẽ, ſingularis fuit, nec habuit ſocios paſſionis, qui poſtea in multiplicẽ ſegetẽ de unius grani fœcũditate creuerũt. C

PSALMVS CXLI.

Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominum deprecatus ſum.

QVOD dixit clamaui, expoſuit dicendo deprecatus ſum uoce mea: id eſt, interiori affectu, nec corporis uoce, ſed mentis.

Effundo in conſpectu eius precem meam.

Id eſt, in ſecreto cordis, quod ſolus Deus audit, & uidet, in quo cubiculo clauſo oſtio iubemur orare, ne penetralia noſtra pateant tentatori. Duo quippe ſunt, quibus maxime hominis interiora pulſant, amor ſcilicet, & timor: quibus geminis motibus animus aut aperitur, aut clauditur: ſed cum terrenũ eſt, quod cupit, uel timet, diabolo prębet introitũ: cũ autẽ quę ſurſum ſunt ſapit, nõ quæ ſuper terrã, Deus recipitur, & tentator excluditur. D

Tribulationem meam ante ipſum pronuncio.

Quod dictum eſt, in conſpectu eius: hoc eſt, & ante ipſum: ſed repetitione oſtenditur quàm inceſſanter hoc faciat, & quàm nihil ſine Deo agat, qui ſemper ipſum ſe habere & adiutorem profitetur, & teſtem.

In deficiendo in me ſpiritus meus.

Confeſsio eſt humilitatis, qua potens fit qui in tribulatione non deficit: uinceretur enim qui ſpiritum non profiteretur infirmum: quia ille ſpiritu Dei agitur, qui ſuo ſpiritu non inflatur.

Et tu cognouiſti ſemitas meas.

Quò, inquit, deſiderium meum tendat, & ad quem finem omnes meæ properent actiones, ſcientiam tuam non latet: quia ſemitas meas cognoſcis eſſe miſericordias tuas. Cognitio autẽ Dei ſalus eſt cogniti: eum enim non cognoſcit, in quo opera ſua, & dona non inuenit.

In uia hac, qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi.

Via ſanctorum omnium Chriſtus eſt, in quo uolentes pie uiuere, perſecutionem

A ſecutionem patiuntur: quia crux Chriſti Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitia eſt. Qui ergo Chriſto aduerſantur, in uia ſe ponere ſcandalum putant, cùm Chriſtianis crucifixi nomen exprobrāt. Sed cùm ab eius Euangelio greſſus fidelium non abſterrent, nihil poſſunt in uia collocare laqueorum: quia in ueritate falſitas non latet: nec ualent tenebræ in luce deliteſcere. Secundum animum ergo inſidiantiū dictum eſt, quòd in uia abſconderunt laqueos: qui proxima quæq; ſuis fraudibus obſidentes, nulli per uiam gradienti nocere potuerunt.

Conſiderabam ad dexteram, & uidebam: nec erat qui cognoſceret me.

Dextra ſunt, quæ Dei ſunt, & ad Dei promiſſa perducunt: quibus animus eius qui perſecutionem ſuſtinet, non auertitur. Hæc ergo quæ dextra ſunt intuens, promiſſa perſeuerantibus præmia uidet, & accipit: perſeuerantiam tolerantiæ, & dilectionem Dei adſequitur, ne ſuperetur. Hanc tamen intentionem nemo cognoſcit: quia impoſsibile eſt homini penetralia alieni cordis aſpicere: unde meritò dixerat Deo, Tu cognouiſti ſemitas meas.

Perijt fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.

B Circumcluſus quidem à perſecutoribus perdidit licentiam fugæ, qua uti poſſet abſq; peccato, ſi manente fide, ſupplicijs membra hærerent. Sed cùm in propoſito mentis ſit, lapſum magis timere, quàm pœnā, perijt ab eo fuga, qui mauult omnem ſæuitiam tolerare, quàm cedere. Secundum autem multitudinem perſequentium dixit, non eſſe qui requirat animam eius: quia præter donum Dei nulla hominum conſolatio. Hoc cuiquam poteſt conferre præſidij, ut inter urgentia mala fides illæſa permaneat.

Clamaui ad te domine, dixi, tu es ſpes mea, portio mea in terra uiuentium.

Oſtendit unde tribulationum magnitudinem tolerauerit, quia ſcilicet & hic tota ſpes ipſius Deus eſt, & in futuro totum præmium ipſius Deus eſt, qui erit omnia in omnibus.

Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus nimis: erue me à perſequentibus me.

Nimia humiliatio, nimia perſecutio: cuius uim ſola protectio Dei uincit. Poteſt quidem præſtare ſanctis, ut in eos non habeant aduerſarij poteſtatem: ſed mirabilius tribuens ut omnem ſuperent paſsionem. In perſecutoribus autem non humana tantum cauenda ſunt odia, ſed multò magis inimicitiæ

inimicitiæ ſpirituum malignorum, qui opere miniſtrorum ſuorum iuſtos C
Epheſ. 6. Dei latenter impugnant: de quibus dicit Apoſtolus: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Quem uero rectorem habent iniqui, niſi diabolum? quum & fideles non habeant niſi Chriſtum.

Quomodo corroborati ſunt ſuper me.

Vox eſt eccleſiæ conquerentis, quòd multum creuerit numerus impiorum, quòd abundet iniquitas, & refrigeret charitas multorum.

Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo.

Omnes quidem anguſtiæ & concluſiones turbationum carcerem faciunt, quia coartant animam, & auferunt libertatem: ſed ipſa inhabitatio corporis poteſt carcer intelligi: non quia malum ſit quod Deus fecit, qui omnia quidem bona condidit: ſed corpus quod corrumpitur, adgrauat animã. Non à corpore, ſed à corruptione corporis animã ſuam optat educi, ut confeſsionẽ laudationis Dei nulla neceſsitas mortalitatis impediat.

Me expectant iuſti, donec retribuas mihi.

Totus Pſalmus ipſius capitis uoce concluditur: cui & quod membra D
eius patiuntur infertur, & in quo omnis eccleſia glorificabitur, quæ beatorum retributionum expectat autorem, dicentem patri: Volo ut ubi
Ioan. 17. ego ſum, & ipſi ſint mecum.

PSALMVS CXLII.

DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam in ueritate tua: exaudi me in tua iuſtitia.

TITVLVS Pſalmi paſsionem indicat Chriſti; ipſe eſt enim uerus Dauid, qui & in ſe & in ſuis perſecutionem, & falſorum fratrum, & falſorum ſuſtinet filiorum. Clamat ergo ad Deum & caput in corpore, & corpus in capite: hoc eſt, eccleſia in Chriſto, & Chriſtus in eccleſia: & cùm orans in Dei iuſtitia poſcit audiri, mirabili confeſsione exprimit gratiam Dei: ne quiſquam in ſua iuſtitia precem ſuam exiſtimet recipi: Cùm ſi quid boni meretur, ex Deo ſit: nec poſſit peccator bene agere, niſi ab illo iuſtificatus, qui neminem hominum, niſi in peccatorum remiſsione iuſtificat.

Et non intres in iudicio cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens.

Cito

A Cito aperuit, quare nollet ſe diuinæ comparare iuſtitiæ, & cum Deo metueret iudicari: Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuẽs. Quomodo præſumam de innocentia, cùm à te conuincendus ſim de iuſtitia? Aut, quid mihi boni proprij uindicabo, qui quod non dederis nõ habeo. Expaueſco igitur diſcuti, metuo iudicari: quia nemo in hac mortali carne uiuentium ueraciter poteſt dicere, ſe peccati contagia non habere: cùm etiam ipſi præcipui arietes ouium Chriſti ſic orare iubẽtur, ut dicãt, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Quoniam perſecutus eſt inimicus animam meam: humiliauit in terra uitam meam.

Collocauerunt me in obſcuris, ſicut mortuos ſeculi.

Et à corpore hoc dictum, & à capite cõgruenter accipitur: quoniam & diabolus perſecutus eſt animam Chriſti: & Iudas animã magiſtri: idemq; diabolus ad perſequendum corpus Chriſti manet. Nec Iudas deeſt in falſis fratribus ſuccedendo. Quid enim nobiſcum quilibet aduerſarius agit, niſi ut relicta ſpe cœleſti, corruamur in terram? Sed contra hos uigilãdum eſt, ut poſsimus dicere, Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Quod ergo Philipp. 3. dictum eſt, Collocauerunt me in tenebris, ſicut mortuos ſeculi: in quo melius quàm in domino intelligitur? qui ſolus fuit inter mortuos liber: &
B cum iniquis deputatus eſt? qui cum unus fuit qui proprie & ſingulariter diceret, Non eſt inuenta in me iniquitas.

Anxiatus eſt in me ſpiritus meus.

Agnoſcitur dominus, dicens, Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem: Matth. 26. in quo utique & nos eramus, quia noſtræ naturæ erat illa triſtitia, & uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cruci cum illo.

In me conturbatum eſt cor meum.

Conturbatio hæc uoluntaria fuit, & in ipſo tantummodo manſit conſilium miſericordiæ eius. Nam cæteri receſſerunt non intelligentes magnæ pietatis ſacramentum, nec reſurrecturum credentes, qui & paſsioni ſubdebatur, & morti.

Memoratus ſum dierum antiquorum, & annos æternos in mente habui: & meditatus ſum in omnibus operibus tuis.

Hæc commemoratio antiquorum dierum, & recordatio omniũ temporum, atq; in eis diuinorum contemplatio nõ ex capitis, ſed ex corporis ſenſu eſt. Nam autori omnium rerum quid unquam non conſpicuum eſt, apud quẽ & prꝯterita adſunt, & futura iam facta ſunt? Membrorũ igitur uoce Dei gratia prædicatur, & opera miſericordiꝯ Dei lingua eccleſiæ cõ-

fitetur: quæ totius æui ſeriem reuoluens nihil inuenit niſi Dei prouidẽtia, C
& bonitate ſubſiſtere: & à quo cuncta ſunt condita, in ipſo, & per ipſum
eſſe renouata: quoniam uetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua.

In facturis manuum tuarum meditatus ſum, & extendi manus meas ad te.

Meditatio, inquit, mea, qua uidi omne bonum à tua bonitate manare, & tui eſſe operis, quicquid in nobis tuæ poteſt placere iuſtitiæ, ad hoc me confirmauit, ut omnem ſpem meam in te conſtituerem, & tui per omnia peterem roris alimoniam.

Anima mea uelut terra ſine aqua tibi: uelociter exaudi me domine, defecit ſpiritus meus.

Ariditas, inquit, animæ meæ tibi ſitit, quia à te deſiderat irrigari, & tu accendiſti æſtum cordis mei, ut me exaudiri uelociter petam: Defecit enim ſpiritus meus, ut impleat me ſpiritus tuus: & feciſti me pauperem ſpiritu, ut tribuas mihi, quod humilibus ſpopondiſti, quorum eſt regnum cœlorum.

Ne auertas faciem tuam à me, & ero ſimilis deſcendentibus in lacum. D

Auerſo à me uultu tuo conturbatus ſum, & factus ſum terra ſine aqua: quia excitaſti ergo deſiderium, redde conſpectum, ne auerſa à me facie tua, ſimilis efficiar deſcendentibus in lacum. Qui autem iſti ſunt, niſi de quibus dicitur: Peccator cum uenerit in profundum malorum, contemnit? id eſt, non conuertitur: in quod profundum deſcendentes in æternæ miſeriæ lacum decidunt: quia per contumacem ſuperbiam remedia confeſsionis pœnitentiæ perdiderunt.

Auditam mihi fac mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.

Oriatur, inquit, in me lux miſericordiæ tuæ, fiatq; quod credidi, ut ſpes, quæ auditu concepta eſt, impleatur.

Notam mihi fac domine uiam, in qua ingrediar.

Dux mihi ſit ueritas tua, & greſſus mei tua gratia dirigantur.

Quoniam ad te leuaui animam meam.

Quoniam non de me præſumo, ſed ut mihi auxilieris poſco.

Exime

A *Exime me de inimicis meis domine, quoniam ad te confugi.*

De illis ſe inimicis erui cupit, per quos etiam humana odia commouentur: id eſt, diabolo, & angelis eius, qui ſunt rectores tenebrarum, & incentores impiorum, à quibus fugiens ad dominum confugit, ne ueteris hominis ſequatur exemplum, qui ſe à facie domini mala conſcientia conturbatus abſcondit.

Doce me facere uoluntatem tuam, quia tu es Deus meus.

Imple in me, inquit, affectus gratiæ tuæ, ut & hoc uelim, quod uelle te noui: & non aliud ſit in meo opere, quàm quod in tua eſt uoluntate. Hoc autem ideo peto, quia tu es Deus meus, qui operaris omnia in omnibus.

Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam: propter nomen tuum domine uiuificabis me in tua iuſtitia.

Ab omni me errore bonus ſpiritus tuus eruet, & in terram rectam, quę eſt uiuorum regio, perducet, non propter meritum meum, ſed propter nomen tuum: quia omnis mihi doni cauſa eſt miſericordia tua.

B *Educes de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdēs inimicos meos.*

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam ſeruus tuus ego ſum.

Quanta dignitas, & quanta beatitudo eſt, eſſe Dei ſeruum, cui nullo præcedente merito tanta præſtantur?

PSALMVS CXLIII.

PSALMI titulus rei geſtæ tangit hiſtoriam, qua Golias bellator potens à puero Dauid ſingulari certamine ſuperatus agnoſcitur. Sed & Golias ſignificat diabolum, & Dauid indicat Chriſtum, qui etiam in corpore ſuo, id eſt, eccleſia, intelligitur: quia in nullo membra ſeparantur à capite. Sic ergo accipiendus eſt Pſalmus, ut hiſtoricas actiones formas eſſe rerum ſpiritalium nouerimus: & uictoriā Dauid, qua Goliam perculit, ad ipſum dominum, qui eſt ex ſemine Dauid, & ad omnia eius membra referamus.

BEnedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas in prælium, digitos meos ad bellum.

VOX eſt membrorum corporis Chriſti, quibus ad ſuperādum C Goliam diuinum neceſſarium eſt ſemper auxilium, ut ſiue in prælio, ſiue in bello, & manus doceantur, & digiti. In manibus enim ſignificatur omnis operis plenitudo. In digitis autem laborum quædam diuiſio, ut totæ uires ad conficienda bella pertineant: ad partes animi uirtutum, diuerſæ ſpecies præliorum. Vnde quibus armis, quibuſq; præſidijs milites Chriſti inſtruantur, manifeſtat Apoſtolus, di-
1.Cor.12. cens: Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ: alij ſermo ſcientiæ ſecūdum eundem ſpiritum: alij fides in eodem ſpiritu: alij donationes curationum in uno ſpiritu: alteri genera linguarum: alij prophetia: alij iudicatio ſpirituum: omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens propria unicuiq; prout uult. His ergo digitis ſiue in bello, ſiue in prælio pugnat corpus Chriſti, & omnem hoſtem, ſiue uiſibilem, ſiue inuiſibilem, lapidis iaculatione, hoc eſt, Chriſti ſoliditate proſternit.

Miſericordia mea, & refugium meum: ſuſceptor meus, & liberator meus.

Recte, & ueraciter dicimus domino, miſericordia mea, quia non ſolum miſeretur noſtri, ſed & nos ipſos miſericordiam facit, ne ſit iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam. Refugium autem eſt, à quo reparationem, & conſcientiam ſumit infirmitas. Suſceptor eſt, qui D pugnanti præſtat ne cadat. Liberator eſt, qui tribuit ne uulneretur dimicans, propter quod addit, & dicit:

Protector meus, & in ipſo ſperaui, qui ſubdis populum meum ſub me.

Voce capitis dictum uidetur, Qui ſubdis populum ſub me: id eſt, eccleſiam mihi per fidem ſubdis. Voce autem corporis intelligi poteſt, ſpiritalis quiſquis bellator, qui populum rebellem cupiditatum, & morum carnalium deſideriorum, legi mentis ſuæ per opem gratiæ ſubditum confitetur.

Domine quid eſt homo, quoniam innotuiſti ei: aut filius hominis, quoniam æſtimas eum?

Magna dignitas hominis, qui ſic à Deo creatus, ut ſuum noſſet autorem: & tanti æſtimatus eſſet, ut unigenitus Dei ſanguinem pro redemptione eius impenderet.

Homo uanitati ſimilis factus eſt: dies eius ſicut umbra prætereunt.

Naturæ ſuæ homo immemor in ſimilitudinem uanitatis uoluntaria præua

A præuaricatione mutatus eſt, ut qui factus fuerat in æternis, eſſet in uanis, id eſt, in occiduis, & non permanentibus, dieſq; eius ſicut umbra tranſcurrerent: in comparatione quippe æternorum uana ſunt temporalia, nec uera ſunt quæ uel eſſe deſinunt, uel quod ſunt perdunt. Mira ergo circa homines bonitas, & dilectio Dei, quòd etiam ad ſe cognoſcendum uocat talem, & dignum æſtimat, quem tanto pretio redimat, & ab umbra uanitatis educat. Qui enim filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Rom. 8.

Domine inclina cœlos tuos, & deſcende: tange montes, & fumigabunt.
Coruſca coruſcationes, & diſperge eos: emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.
Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis.

Cœli ſunt prædicatores ueritatis enarrantes gloriam Dei, per quorum inclinationem, & tolerantiam paſsionum innoteſcit mundo coruſcatio Euangelij, & fulgura miraculorum illuſtrant corda credentium. Montes enim, id eſt, elati quiq;, & tumidi, tangente eos Dei gratia fumigabunt, &
B accenſi cordis uaporem cum lachrymis confeſsionis emittent. Sagittæ autem Dei, uerba ſunt Dei, quibus diſsipatur conſideratio ſuperborum, & percutiuntur male ſani, ut ſanentur bene uulnerati: & hoc fit per emiſſam manum Dei de alto: quoniam brachium Dei, quod eſt Chriſtus, homo factus eſt, & membra ſui corporis non relinquit, & eruit eccleſiam ſuam de aquis multis: id eſt, de populis infidelibus, ſiue foris oppugnantibus, ſiue intus inſidiantibus.

De manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt uanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.

De quibus aquis eruit dominus humilitatem Dauid: id eſt, humilitatem corporis Chriſti: niſi de manu filiorum alienorum? omnes enim infideles alienigenæ ſunt, nec in filiorum Dei adoptione numerantur: & os eorum loquitur uanitatem, quorum lingua à confeſsione ueritatis aliena eſt: & dextera eſt illis iniquitas, quia in his, quæ iniuſta ſunt, gaudent, & prauis tanquam rectis lætantur.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in pſalterio decem chordarum pſallam tibi.

Canticum nouum eſt canticum gratiæ, & noui hominis, ac noui teſtamenti, quod in decachordo, id eſt, in decem præceptis legis canitur: quia

perfecta eſt in charitate cantatio: Charitas legis eſt plenitudo. C

Qui das ſalutem regibus:

Hoc eſt, qui tangis montes, & fumigabunt, ut humiliati ſubdantur tibi cum ſatisfactionis confeſsione.

Qui redimis Dauid ſeruum tuum.

Non caret Dauidis nomine, qui corpus eſt Chriſti, & cui contra Goliam decertatio eſt.

De gladio maligno eripe me.

Non ſufficit ut, de gladio, diceret, niſi adderet &, maligno: quia eſt
Matt. 10. ſine dubio & benignus, de quo dominus dicit: Non ueni pacem mittere
in terram, ſed gladium. Malignus ergo eſt, qui ſeparat à Chriſto: benignus, qui abſcindit à mundo.

Et eripe me de manu filiorum alienorum.

Qui ſcilicet utuntur gladio maligno: Filij quippe hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Qui ergo ſunt filij alieni, ipſi ſunt gladius malignus, ipſi ſunt aquæ multæ: & ideo eadem ſubiungit, quæ prius dixerat, ut de quibus loquatur, apertius pandat, dicens: D

Quorum os locutum eſt uanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Quam ergo uanitatem filij alieni loquantur, & quæ ſit dextera iniquitatis ipſorum, ſubiecta demonſtrant.

Quorum filij ſicut nouellæ, conſtabilitæ à iuuentute ſua.
Filiæ eorum compoſitæ, & ornatæ ſicut ſimilitudo templi.
Cellaria eorum plena eructuantia ex hoc in hoc.
Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſsibus ſuis: boues eorum craſsi.
Non eſt ruina maceriæ: neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum.

Hæc abundantia, atque proſperitas communis eſt & malis, & bonis: ſed à malis in dextera habetur: à bonis autem in ſiniſtra reputatur: non quia & ipſa non Dei dona ſunt: ſed quia terrenis, & temporalibus cœleſtia, & æterna ſupereminent: & ſicut utuntur ſancti præſentibus tanquam non utantur, ſintque habentes quaſi non habentes. Filij autem alienigenæ,

qui

A qui dextram ſibi in tranſitorijs bonis, & in lubrica felicitate conſtituunt, non de opulentia arguuntur, ſed de peruerſo rerum amiſsibilium amore culpantur: cuius & uanitas, & iniquitas eius ſententiæ eſt, ut neque fide, neque ſpe, neq; charitate, quæ ſurſum ſunt ſapiant, ſed infirma, & caduca præmia diligant, quæ deſerunt, & à quibus deſeruntur.

Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.

Vanitate pleni, fide uacui, iniquitate armati, & à ſorte æternæ hæreditatis alieni in hoc proruperūt, ut dicerent beatum populum, cui hæc ſunt. Sed dicant filij promiſsionis,

Beatus populus, cuius eſt dominus Deus ipſius.

PSALMVS CXLIIII.

EXaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

TOTVS Pſalmus Dei laude contexitur: & cum in titulo Pſalmi Dauid ſit prænotata laudatio, euidenter ille oſtenditur prædicari, qui eſt ſecundum deitatem dominus, creatorq; Dauid:
B & ſecundum quod uerbum caro factum eſt, filius Dauid eſt: & non duplex perſona, ſed unus eſt Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Huius ergo laudatio etiam in præſenti tempore continuanda eſt, quæ in æternitate manſura eſt: à quo officio qui in hoc ſeculo alienus eſt, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

Per ſingulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Dubium non eſt ad præſentem quoque uitam pertinere Dei laudem: quandoquidem per ſingulos dies benedictio Dei celebranda diſponitur, non obſiſtente rerum mutabilium uarietate: quia ſiue lætus de ſecundis: ſiue triſtis de aduerſis ducatur dies, nunquam à Dei laude ceſſandum eſt: qui enim nunquam tentatur, nunquam probatur: & melius eſt cum tribulatione exerceri, quàm cum proſperitate puniri.

Magnus dominus, & laudabilis ualde: & magnitudinis eius non eſt finis.

Nullo fine laudatio eius concluditur, cuius magnitudinis nullus terminus inuenitur: & in cuius prædicatione quicquid laudator poterit cogitare, non ſufficit. Qui ergo omni laude ſemper eſt maior, ſine fine laude-

tur: ex hoc ipſo homo ſpem ſuæ æternitatis accipiat: quia nunquam non C
erit qui dominum laudare non deſinit.

Generatio, & generatio laudabit opera tua, & uirtutem tuam adnunciabunt.

Omne humanum genus generatio repetita ſignificat, quæ ab initio ſui uſque in finem per conſiderationem creaturarum rationabiliter intelligit uniuerſitatis autorem, ut de his quæ uidere poſsibile eſt, & in quibus tanta admirationum materia eſt, ea quæ cerni nequeant, æſtimentur: & ille omnem aciem mentis exuperet, de quo parum dignè ſentit, qui putat ſufficere quod intelligit. Poteſt autem per unam generationem prima ſignificari uita mortalium: per alteram uero generationem reſurrectio accipi: quia & ipſa regeneratio nuncupatur: ſecundum quod dictum eſt: In regeneratione autem cum ſederit filius hominis in maieſtate ſua. Laudatur Matth. 19. ergo in hoc ſeculo, & multo magis laudabitur in futuro: Nam ſi nunc hoc faciunt compediti, quomodo non amplius facient coronati?

Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua enarrabunt.

Et uirtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt. D

Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructuabunt, & iuſtitiam tuam exultabunt.

Veri laudatores Dei nihil operum eius, iudiciorumq; non laudant, & ſic omnia facta mirantur, ut mirabilior ſit ipſe qui fecit: quia quicquid in creatura laudabile reperitur, ad illius recurrit gloriam, qui operatur omnia in omnibus: unde & terribilia eius, laudis honore ſunt plena: Non enim blanditur, & non minatur: ſi non blandiretur, nulla eſſet correctio: miniſtri igitur eloquiorum Dei & miſericordiam eius, & iuſtitiam prædicabunt: & ſicut regnum æternum, ita regnum perpetuum non tacebunt, ut in uia, qua ad retributionem tenditur, conſtituti, ſciant quid eligere debeant, quid cauere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, niſi quia ſemper hoc prædicabunt, quòd finis eius nequeat inueniri? ineffabilium enim nullus eloquentior eſt narrator, quàm qui fatetur inexplicabilia eſſe quæ loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuæ memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructuabunt, quia non es oblitus noſtri, noſq; tui meminiſſe facis. Doctrina itaq; ſana hoc de abundantia ſuauitatis diuinæ eructat, facitq; ructari, ut omnes boni Dei gratia ſe regi, Dei gratia nouerint cuſtodiri, & per ipſam ſibi, ut de illa poſsint gaudere, præſtari.

Miſeric

A *Miſericors, & miſerator dominus, longanimis, & multum miſericors.*

Suauis dominus uniuerſis: & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

Miſericordia & gratia, bonitas & patientia Dei per omnia declaratur: & nemo deſperet, nemo præſumat: quia ſicut ſuauis eſt lenitate, ita iuſtus eſt ultione: & nihil longanimitati eius perit, quem & conuerſus benignũ, & obduratus experitur ſeuerum: miſerationes enim eius in omnia opera eius; quia in his qui ſaluabuntur, damnauit aliena.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicant te.

Quæcunque ſunt in uniuerſitate rerum à ſummis uſque ad infima, opera utique ſunt Dei: & quamuis rationales tantum, intellectualesque creaturæ diuinæ laudis affectione moueantur, non fruſtra tamen ad confitendum Deo omnia opera ipſius incitantur: quia nihil eſt tam exiguum, tam'que à ſenſu remotum, in quo non mirabilis ſit creator: quem cum angeli, & homines confitentur, & laudant, ipſæ infinitæ mundi partes, & ſpecies, atque naturæ ſuum ſemper loquuntur autorem: & utilitate ac pulchritudine ſua immenſam dant materiam laudatoribus: & uidentur laudantia, quæ ſunt
B laudabilia, dum quod non poſſunt loqui, faciunt non taceri.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur:

Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Omnis ſpecies, & uirtus, & pulchritudo creaturæ regnum eſt Dei, quia diuerſorum ipſe eſt autor, & dominus: ſed ab his, quæ uidentur, diſtinguuntur & ea, quæ nondum innotuerunt: & intelligitur ex decore uiſibilium quantũ excellãt, & in qua gloria emineant, quæ regnum Dei ſpecialius nominãtur: unde quotidie dicimus, Adueniat regnum tuum: cuius nec magnitudinẽ, nec gloriã, nec decorem ulla poſſunt corda concipere: ſed quia ſicut promittitur, ita creditur, certiſsimo deſiderio, donec adſit, expetitur.

Regnum tuum regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione, & progenie.

Repetitio generationis, & præſens ſeculum indicat, & futurum: quia & reſurrectio generatio dicitur, quæ ſanctos ad incorruptionem beatæ æternitatis creauit.

Fidelis dominus in uerbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Multa

Multa dominus, & magna promiſit, & quædam credita impleuit: C
quædam ſeruanda ſeruauit, ut ſecura eſſet expectatio, cui uires tot præcepta præberent.

Confirmat dominus omnes, qui decidunt, & eriget omnes eliſos.

Septies cadit iuſtus, & reſurgit: impij autem infirmabuntur in malis. Aliter ergo ſancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio, quorum nullus confirmatur à domino: ruiſſe enim quodammodo uidentur, cùm omnibus temporalibus carent, & inhonori, ac pauperes ſpernuntur à potentibus mundi, & inter abiecta quæque reputantur: Sed Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Oculi omnium in te ſperant, & tu das eſcam illis in tempore opportuno.

Sicut bonus medicus nouit qua eſca ægrotus, & quo tempore ſit cibandus: ita dominus ſeruos ſuos opportunè ſalubribus cibis reficit: & quid cuique congregat, ineffabilis ſcientiæ benignitate diſcernit, ut ſubiectio fidelium de omnibus proficiat, quæ illi adhibenda cenſuerit, ſiue aſpera, ſiue blanda, ut in nullo murmurent ægri, ſed quodlibet curationis genus æquanimiter ab autore ſuæ ſalutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientiæ noſtræ ipſe ſaluator dignatus eſt dicere: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: uerum non quod ego uolo, ſed quod tu uis: pater fiat uoluntas tua. D

Marc. 26.

*omne animal

*Aperis tu manum tuam, & imples * omnem animam benedictione.*

Ex Dei largitate eſt quicquid benedictionis adſequitur: quia nemo eam concupiſceret, niſi ad incitandum ipſum deſiderium manum ſuæ bonitatis aperiret.

Iuſtus dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Vniuerſæ, inquit, uiæ domini, miſericordia, & ueritas, ſiue circa nos ſeuerior, ſiue ſit mitior: quia qui etiam flagella meditatur, ideo caſtigat, ut parcat.

Propè eſt dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus, qui inuocant eum in ueritate.

Multi non in ueritate inuocant dominum, aliud ab illo quàm ipſum deſid

A deſiderantes: à quibus longe abeſt: quia diuerſum, & remotum eſt ab ipſius uoluntate, quod cupiunt: Si autem id concupiſcunt, quod præcipit, iuſtus, & bonus, propinquus omnino eſt his, quos inſpirauit affectibus: & timentium ſe uoluntatem facit; quia quæ erat domini, eſſe cœpit & ſerui.

Voluntatem timentium ſe faciet, preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.

Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.

Quos omnes peccatores, niſi perſeuerantes in peccatis,& quotidie contra Deum diſputantes? Pars autem dextera, cui nullum eſt cum ſiniſtra parte conſortium, quia ſemper illi iudicia Dei uniuerſa placuerunt, quid in æternum ſit factura profitetur, & dicit:

Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen ſanctum eius in æternum, & in ſeculum ſeculi.

PSALMVS CXLV.

B *Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in uita mea: pſallam Deo meo quàm diu ſum.*

SANCTA, & ſpiritalis anima ipſa ſe ad laudandum dominum cohortatur; excellentiore ſui parte ea, quæ in ſe minora ſunt, incitat. Non enim alia eſt quæ dicit, & alia cui dicit: aut carnis hæc uox eſt,quę ab anima & uitam ſumit,& ſenſum: nec ſine anima aliquid poteſt uelle, & non uelle. Quia uerò ipſius animæ duplices actiones ſunt,& alio officio erigitur ad dominum,alio inclinatur ad carnem: ſi bene ſpiritui ſeruit, bene præſidet carni: & per id quod adhæret Deo,id etiam,quod adhæret corpori,ad ſuperiores inuitat affectus, ut rationali dominatu tantum ſubditis tribuat, quantum ad ſalutem ſat eſt: ne ſi Deo non eſt ſubiecta, minuatur. Mens itaque ſumma quædam pars animæ ſemetipſam in omnibus ſuis incitans conatibus, dicit: Lauda anima mea dominum. Non quia hoc non faciat, quantum poteſt: ſed quia parum eſt, quod infirmitate corruptibilis corporis poteſt, ad illam perfectam, & æternam laudationem proficere concupiſcit: & memor præſentis conditionis, in qua deſiderij ſui non inuenit uires, quantum hoc per ſe factura,reſpondit, dicens: Laudabo dominum in uita mea, pſallam Deo meo quàm diu ſum. Nunc enim quamuis fide,& ſpe, & charitate roboremur,tribulationibus tamen, & ſcandalis, ac mœroribus non caremus: & inter

inter innumera mortalitatis obſtacula, & æternæ uitæ officia non imple- C
Sapien.9. mur: Quoniam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. In uita igitur mea, quam nulla ægritudo infirmat, nulla egeſtas facit inquietam, laudabo dominum tota mei libertate, atque uirtute, & pſallam Deo meo, quàm diu ſum: quia ſicut eſſe erit mihi æternum, ita erit mea in domino æterna laudatio.

Nolite confidere in principibus: neque in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus.

Qui in defenſione principum, & hominum præſidio gloriantur, in uanitate confidunt: ſolus enim Deus, de quo ſperanda ſit ſalus: & bene ab eo expectatur, quo ipſe non indiget. Nam quid ſit filius hominis, breuiter in eo, quod ſequitur, demonſtratur.

Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Totum ergo, quod in hoc mundo agitur, temporale eſt, & tranſitorium: & nemo ueraciter ſpondet alteri, quod præſtare non poteſt ſibi: mortalis enim eſt emiſſo ſpiritu, in terram ſuam terrena carne redeunte: quicquid diſpoſuit, quicquid cogitauit, interdicit. D

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino Deo ipſius, qui fecit cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt.

Beatus, inquit, homo, cui adiutor eſt Deus: non ille quem ſibi ignorantia humana confingit, ſed Deus Iacob, qui ipſum Iacob Iſraël fecit, ut fide, & intellectu uideat uniuerſitatis autorem.

Qui cuſtodit ueritatem in ſeculum, facit iudicium iniuriam patientibus:

Et timendum Deum commendauit, & amandum: timendum, quia iniqua facientes ueritate damnauit: amandum, quia pro iuſtitia laborantes miſericordia coronauit.

Dat eſcam eſurientibus.
Dominus ſoluit compeditos, dominus ſapientes facit cæcos.
Dominus erigit eliſos, dominus diligit iuſtos.
Dominus cuſtodit aduenas.

Omnibus quidem animantibus prouidentia Dei conſtituit, & præſtat alimon

A alimoniam: ſed hominibus nō terrenum tantum, ſed & ſpiritalem cibum præbet, quem hi accipiunt, qui deſiderant, de quibus dicitur: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ſaturabuntur. Talis ergo eſt & compeditorum abſolutio, qui mortalitatis compedes æternitate adoptionis euadēt. Talis & illuminatio cæcorum, qui ſapientes ex inſipientibus fiunt. Talis quoque eliſorum eleuatio, qui uoluntaria humilitate proſtrati ad altitudinem cœleſtium prouehuntur. Dominus enim diligit iuſtos, quoniam ipſe eſt iuſtitia eorum: & ipſe cuſtodit aduenas, qui omnes gentes in Chriſto unum facit, & in Abrahæ filios lapidea corda cōuertit. *Matth. 6.*

Pupillum, & uiduam ſuſcipiet, & uiam peccatorum exterminabit. Regnabit dominus in æternum, Deus tuus Sion, in generatione, & generatione in ſeculum ſeculi.

Iſtis quidem pupillis, qui mortuis patribus indefenſi remanent, Deus opitulatur, & omnes uiduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas uiduas melius intelligimus, quibus in hoc ſeculo nullum eſt præſidium, nulla eſt conſolatio, ſed ſpes eorum in domino Deo. Ipſorum anima ergo, quæ in bonis temporalibus non fidit, ſed mundi iſtius peregrina eſt, ſupernum patrem, & ſupernam deſiderans matrem, merito pupilla appellatur, & uidua: quæ donec & patrem uideat & ſponſum, nunc B uidetur eſſe longinqua. Via uero peccatorū exterminabitur, cum omniū iniquitatum defecerint actiones, & uanitas in latitudine ambulantium in ſupplicia æterna mergetur. In hunc autem finem proruentibus malis, quid audiet ciuitas Sion, quid adſequetur ciuitas Dei? Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum eſt ab origine mundi. Quoniam tu Sion in eccleſia regnum eris æternum domini Dei tui, & regnante ipſo ſine fine regnabis. *Matth. 25.*

PSALMVS CXLVI.

LAudate dominum, quoniam bonus: & Pſalmus Deo noſtro iucunda laudatio.

BONVM eſt dominum laudare, in gloriam Dei pſallere, non uoce tantum, quæ inceſſabiliter canere non poteſt, ſed multo amplius modulatione rationabilis uitæ, quæ nullo tempore omittenda eſt: Quoniam in conuerſationem ſpiritalium ſeruorum Dei, quicquid domi foriſq; agitur, laus illius eſt, cuius & doctrina, & munere ita uiuitur, ut nihil actionum non Dei laude ſit digum: dicente Apoſtolo: Siue manducabitis, ſiue bibitis, ſiue quod facitis, omnia in gloria Dei facite: quod qui faciunt, nunquam à Dei laudibus ſilent, & à bonis operibus: ipſorum ſemper Deo eſt iucunda laudatio. *1. Cor. 10.*

Aedificans Hieruſalem dominus, & diſperſiones Iſraël congregans. C

Extructio Hieruſalē, quæ ædificatur ut ciuitas, pace conſurgit: omnem Iſraël pax ad ſoliditatem colligit unitatis: non ergo ab operibus uox, nec à uoce debent opera diſſonare: & laus quæ uoce promitur, de bona conſcientia proferatur. Nam non eſt firma compago, ſi in officio laudis non unus ſonus eſt cordis, & uocis.

Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Ecce quomodo colliguntur diſperſiones Iſraël, ut ſanentur contrito corde: quoniam cor contritum, & humiliatum Deus non ſpernet: ut humilitas ſanet quod ſuperbia uulnerauit. Per allegationes autē cōtritionū, ſignificatur diuerſitas remediorum, quæ ſummus medicus misericorditer & ſcienter apponit: quia multarum eliſionum non eſt curatio una.

Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina uocans.

Non eſt præcipuum in laudibus Dei ſtellas cœli habere numeratas, cui capilli capitum numerati ſunt. De illis ergo ſtellis dignius intelligitur hoc dictum, quæ in eccleſia Dei ad conſolandam præſentis temporis noctem, bonæ conuerſationis exemplo, & cœleſtis doctrinæ luce reſplen- D
Philipp. 2. dent: quibus dicat Apoſtolus: In iſta natione praua, & peruerſa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, uerbum uitæ habentes. Has ergo ſtellas Deus numerat in æternam prælectas gloriam, & nominatim ex omnibus gentibus aduocatas. Nouit enim dominus, qui ſunt eius,
Luc. 13. cum quibus non computabuntur, quibus dicitur: Diſcedite à me operarij iniquitatis, non noui uos.

Magnus dominus, & magna uirtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus.

Multa in natura magna ſunt, & multarum naturarum magna ſunt, & multarum naturarum magna uirtus eſt: ſed in comparationem Dei nihil uerè magnum, nihil uerè dicitur potens: & in illo uera eſt magnitudo, & magna uirtus. Vniuerſa ergo excellentia habent limites ſuos: & intra modum ſibi poſitum natura quæque ſubſiſtit. Deus autem magnitudine gloriæ ſuæ excedit uniuerſa: & omnipotentia ſapientiæ eius nullo numero comprehenditur: quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

Suſcipiens manſuetos dominus, humilians autem peccatores uſque ad terram.

Non

A Non accedunt ad cognitionem Dei humiles, atq; manſueti, qui etiam quod nondum intelligunt, credunt: & reuelationem occultorum expectant. Hos erudiendos ſuſcipit dominus, & doctrinæ ſuæ capaces facit, quorum deſideria delectatione exercuit, & accendit. Peccatores autem humiliat uſq; ad terram: eos utiq; peccatores, qui ad promendum ſcripturarum intellectum manſuetudine carent: & ea quæ introſpicere nequeunt, tanquam ſuperflua, & uana contemnunt. Horum contumaciam Deus in terrena demergit, cum ipſos tradit inſipientiæ: ut qui ſpreuerunt gratiam illuminationis, ſubeant ſupplicium cæcitatis.

Præcinite domino in confeßione: pſallite Deo noſtro in cithara.

Deſiderantibus intelligentiam ſacramentorum à confeſsione incipiẽdum eſt, ut ſemetipſos accuſantes, & ſibi adſcribentes caliginẽ, & tarditatẽ ſuã, radiũ ſupernæ lucis accipiãt. Nec ſit eorũ ocioſa cõfeſsio: ſed pſallant Deo in cithara: id eſt, in quadã bonarum actionũ conſciẽtia: ut miſericordiã quam confitendo quærunt, operando mereantur: & quod recte offerunt, recte diuidant.

Qui operit cœlum nubibus, deſcendit in terram ſitientem pluuia gratiarum.

B Ad hoc enim Deus obſcurauit dicta prophetica, ut obumbratio pararet imbrem: imber uero & fructum gigneret, & operiret ſerenum.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum.

Vtilitas pluuiæ ſpiritalis non ſolum ualles, ſed & montes uberes facit: in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum. Montes autem intelliguntur ſublimiores quiq; hominum ſecularium, qui ita ſæpe ſuperioribus opimantur: ut unde fructuoſæ ſunt ualles, inde altitudines etiam montium ſint feraces. Producit ergo Dei gratia in montibus fœnum: & potentes, ac diuites accepto ſemine charitatis præbent profutura pauperibus: & miniſtrant herbam ſeruituti hominum, qui famulatum deuotionis ſuæ Deo eccleſiæq; dependunt.

Dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Iumentorũ, & pecorũ nomine ſignificatur multitudo plebis, quæ neceſſario cibo nõ fraudatur: & dum ſpiritaliũ eſt particeps, fit miniſter carnalium, ut impleatur illud Apoſtoli: Qui paſcit gregẽ, & de lacte gregis non percipit. Diſpenſatio igitur miſericordiæ Dei non tantum ad Iſraëliticum genus, ſed ad omnium quoq; gentiũ propaginem pertinet. Patres enim idola uenerantes coruorum habuere figuram, mortua & immunda ſectãtes: quorum pulli, id eſt, filij Deum uerum inuocant, & ſancti ſpiritus paſcuntur alimonia: quia parentibus nõ inuocantibus Deum, ſed in ſua obduratione manentibus, credidit poſteritas, quod ignorauit antiquitas. 1.Cor.9.

Non in fortitudine equi uoluntatem habebit,nec in tabernaculis C
uiri beneplacitum eſt ei.
Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum,& in eos qui ſperant in miſericordiam eius.

In equi potentia ſuperbiæ indicatur elatio,quę Deo ſemper odioſa eſt. Tabernacula quoq; ſublimia,& magnifica diuitiarum manifeſtant tumorem,in quibus nihil approbat Deus: qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam : non enim illi placent niſi mites , & pauperes ſpiritu, ad hoc timentes dominum,ut ſperent in miſericordiam eius.Ille eſt enim utilis timor,qui ſpe erigitur,non qui deſperatione demergitur.

PSALMVS CXLVII.

L*Auda Hieruſalem dominum,lauda Deum tuum Sion.*

CVM in titulo Pſalmi Aggei & Zachariæ prophetarũ nomina prænotẽtur,quos in Babylonia cum populo ſuo captos eſſe non dubium eſt,& reparationẽ eius ciuitatis Hieruſalẽ præuidiſſe,ac ſicut facta eſt denuntiaſſe, intelligitur cohortatio Pſalmi ita ad uniuerſam eccleſiã pertinere, ut omnes ciues & filij Hieruſalem in præſenti uita quadã ſe uinctos captiuitate cognoſcãt,& conſolationem D de ſpe futuræ libertatis accipiant.Nemo enim ſanctorũ ſine laboribus, ac moleſtijs poteſt pręſens tempus exigere:& in quadã captiuitate ſe eſſe ſentiunt,cum exurgẽtibus ſcandalis,& manentibus inter ſpiritum carnemq; diſcordijs,nõ omnia,quæ uolunt faciunt,& multa aduerſa patiũtur. Recte ergo ſpe futurorum bonorum ipſam Hieruſalem hortatur uox prophetica in laudem & gloriam Dei,ut cum ſanctis angelis, quorum adipiſcitur indiuiſam ſocietatem,in gaudijs æternæ pacis exultet.

Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum.

Concluſio Hieruſalem & ſerarum eius confirmatio ſecuritatem indicat incommutabilium gaudiorum : quia nullius mali ad bona patebit introitus, neque inde ullus iuſtorum timebit excludi.

Benedixit filios tuos in te.

Extra Hieruſalem nulla benedictio eſt : quia non ſanctificatur, niſi qui eccleſiæ, quæ eſt Chriſti corpus, unitur.

Qui poſuit fines tuos pacem,& adipe frumenti ſatiat te.

Nulla eam ciuitatem bella perturbant , quæ pacis eſt ſepta limitibus,

A nec aliquid patitur inquietum, in qua nihil eſt à Dei uoluntate diuerſum. Ne autem tranquillitas iſtius pacis aliqua indigentiæ neceſsitate turbetur, adeps ei panis indeficiens miniſtratur, ut iuſtitiæ cibus ſit in epulis, qui fuit in deſiderijs. Beati enim qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. *Matth. 5.*

Qui emittit uerbum ſuum terræ: uelociter currit ſermo eius.

Verbi miſsio Chriſti eſt incarnatio, cuius Euangelio currēte per omnē terram omniū gentiū fit uocatio, præueniente gratia Dei credentiū fidem. Nihil eſt uelocius & ſcientia, & opera Dei: qui quæ futura ſunt & nouit, & fecit: & quæ nondum ſunt orta, iam apud illum ſunt præordinata.

Qui dat niuem ſicut lanam: nebulam ſicut cinerem ſpargit.

Valent quidem iſta ad opimandam terram, ſecundum literæ ſuperficiem: quia & nubes decidentes habent uellerum ſpeciem: & nebularū ros non aliter quàm cinis ſpargitur atq; ex eo terra pingueſcit: ſed ſublimius in his gratiæ Dei opera ſentiūtur, per niuium uellera uocatione gentium figurata: quæ ad conficiendum ueſtimentum Chriſti, quod eſt eccleſia, in unum confluit, & in id ipſum tota contexitur, non habens maculam,
B aut rugam, ſed in illa puritate manſura, quæ æterna glorificatione reſplendeat, ſicq; in ea compage, de qua dicitur, Dominus amictus lumen ſicut ueſtimentum. ad quod ſignificandum pertinuit, quòd ueſtis Chriſti trāſfigurati in monte, ſicut nix legitur refulſiſſe. Per nebulam autem caligo ignorantiæ, quæ ad pœnitentiæ cinerem confugit, iudicatur. Non enim quiſquam ante uocationem dici iuſtus poteſt: quoniam filius hominis nō uenit iuſtos eligere, ſed peccatores, & impios ſaluos facere.

Qui mittit cryſtallum ſuum ſicut fruſta panis: ante faciem frigoris eius quis ſubſiſtet?

Niues antiquius obduratæ conuertuntur in cryſtallum, quo ſignificantur lapidea corda infidelium, quæ gelu nimiæ uetuſtatis obſtricta nullum calorem ſancti ſpiritus receperunt: ſed tam potens eſt gratia Dei, ut tam annoſam glaciem faciat ſuperno igne ferueſcere: & eos qui cryſtallino frigore fuerant obdurati, afflatu ſuo faciat concaleſcere, ut etiam ipſi, qui uitæ cibum neſciebant, panem uerbi incipiant miniſtrare, ſicut in beato Paulo factum eſt: qui cum eſſet credentium perſecutor, factus eſt Euangelij prædicator. Quis autem poterit ſubſiſtere, quem ab hoc frigore non liberauit Chriſtus? qui uenit ignem mittere in terram, & ad feruorem fidei, quod gelu infidelitatis obtorpuerat, excitare.

Emittet uerbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. C

Verbo Euangelicæ prędicationis obduratio infidelium ſoluitur, ut fiat
Pſal. 104. hoc, quod alibi dictum eſt: Rupit petram, & fluxerunt aquæ. Flante autem ſpiritu calor charitatis emittitur, ut terram ſitientem flumina rigent, & in aridis cordibus fiat fons aquæ ſalientis in uita æterna.

Adnuntians uerbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſraël.

Dans ſcilicet intellectum uocatis, & iuſtificatis: quia omnes ex quibuſlibet gentibus electi, Iacob, & Iſraël nuncupantur, & diſcunt omnia Dei iuſta eſſe iudicia: nec aliquid ab eo fieri, unde poſsit ignorantia humana cauſari: quia abundarent etiam circa iuſtos cauſæ ultionum, niſi iuſtitiam ſuam miſericordia temperaret.

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Altitudinem diuitiarum ſapiētiæ ſuæ nulli genti Deus uoluit eſſe perſpicuam, neq; cuiquam nationi iudiciorum ſecreta patuere: ſed ex omnibus gentibus una eſt gens, unus eſt populus, qui ſe ab æterna perditione D non ſuis meritis, ſed Dei gratia intelligit liberari, & unumquenque fidelium miniſtrum miſericordiæ Dei, ut quod in ipſis factum eſt, etiam in alijs fiat, & in unitatem confluat uniuerſa diſperſio.

PSALMVS CXLVIII.

Laudate dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.

POPVLVS Dei cuius conuerſatio eſt in cœlis, & cuius ſpes in domino Deo ipſius, ad ſupernã Hieruſalem pertinens, & de æterna ſanctorũ angelorũ ſocietate iam gaudens, exultat in ſpiritu Dei, & uniuerſam creaturã in laudē accendit creatoris. Nō quia omnia irrationabilia, & ſenſu carētia poſſunt Deum propria cōfeſſione laudare: ſed quia nihil eſt in uniuerſitate rerũ à ſummis uſq; ad infima, quod nō ſua æqualitate naturę potentiã ſui proteſtetur autoris. Duarum proprie creaturarum eſt tota iſta laudatio, angelicæ ſcilicet, & humanæ: quæ hunc affectum ex totius mundi conſideratione concipiunt: ut cum laudatoribus Dei ipſa laudis materia Deum laudare dicatur: quia ergo in hoc officio cœleſtia obtinent principatum, merito ipſis primitus dicitur, ut de excellentia dignitatis, ac pulchritudinis ſuę in dn̄o glorient̄.

Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius:

Laudate

A *Laudate eum ſol, & luna: laudate eum omnes ſtellæ, & lumen:*
Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen domini.

Nihil eſt in ſublimitate cœleſti, quod non pulchrum, atque mirandum ſit: & quia omnia in creatoris ſui concinunt laudem, non quaſi ceſſantibus ab inferioribus dicitur, ut in confeſsionem diuinæ laudis exurgant: ſed ut homo inſpiratus oſtendat ſibi placere quod faciũt, & eo ſe per ſpem fidei delectari, ad quod per exhortationes promiſsionum Dei etiam ipſe prouehetur. Cum autem dominus Ieſus Chriſtus uerbum ſit Dei, in nullo patris laude diſcernitur, dicente Pſalmo:

Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Quod enim Deus dicit, uerbo dicit: & uerbum, per quod facta ſunt omnia, mandatum dicentis exequitur.

Statuit ea in æternum, & in ſeculum ſeculi: præceptum poſuit, & non præteribit.

Omnia, quæ ad cœleſtem beatitudinem ſunt creata, hanc plenitudinem ſui officij ſuſceperunt, ut in Dei laudatione permaneant: cui operi
B etiam natura humana ſociatur, propter quod Apoſtolus dicit: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens. Bene ergo ſpiritalis quiſque deuotioni ſe cœleſtium iungit, & in conſideratione totius creaturæ laudat artificem, ut pro modulo ſuo iam faciat, quod ſine fine factura eſt. Colloſ. 3.

Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyſſi.
Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellæ, qui faciunt uerbum eius.

Terræ nomine appellantur, quæ uicina ſunt terræ: & quicquid hoc nubilo aëre aut humidum in rore, uel pluuijs, aut in niue, & grandine glaciale, aut in procellis turbidum, uel in coruſcationibus apparet ignitum, terræ, & abyſsi appellatione perſtringitur: quorum nihil fortuitis motibus ſubiacet, & ſingula quæque eius legibus ſeruiunt: qui ut uult, de omnibus, atq; in omnibus ſecundum cauſas occultæ rationis operatur.

Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.
Beſtiæ, & omnia pecora, ſerpentes, & uolucres pennatæ.

Nihil horum non in magna ſapientia factum eſt; & ideo quædam per-

ſtringuntur, ut uniuerſitatis creator in omnibus prædicetur. C

Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ: Iuuenes, & uirgines, ſeniores cum iunioribus laudent nomen domini:

In multitudine hominum diuerſitas eſt graduum, differentia ſexuum, & diſsimilitudo meritorum: ſed in Dei laudibus omni ordini, atq; ætati una materia eſt: tota enim in Chriſto eccleſia unum corpus eſt: & quod recte agit quælibet portio, tota ſibi bene uindicat plenitudo.

Quoniam exaltatum eſt nomen eius ſolius. Confeſsio eius ſuper cælum, & terram: & exaltauit cornu populi ſui.

Super omnia enim, & omnium conditor, & unius autoris laus eſt quicquid in uniuerſitate laudabile eſt. Quod ipſa rerum pulchritudo multiformi confitetur ornatu. Ab ipſo ergo eſt honor ſanctorum eius, & ipſos exaltat cornu populi ſui. Quoniam qui magna contulit per naturam, ipſe dat maiora per gratiam.

Hymnus omnibus ſanctis eius: filijs Iſraël, populo appropinquanti ſibi. D

Hymnus eſt canticum, quo laudatur Deus, & quo utuntur omnes ſancti eius, omnesq; filij Iſraël, non illi qui fruſtra carnali ſemine gloriantur: ſed qui per illam, qua Abraham placuit, fidem nati, ueri ſunt filij Iſraël appropinquantes Deo per ipſum qui eſt uia, ueritas, & uita.

PSALMVS CXLIX.

CAntate domino canticum nouum: laudatio eius in eccleſia ſanctorum.

BENE laudantes dominum canticum nouum cantant, non in uetuſtate carnis, ſed in ſpiritus nouitate uiuentes, ut laus Dei in ſanctorum eccleſia celebretur: quæ ſibi ex fide, & moribus, & charitate concordat. Nam ſine hac parilitate nulla eſt canentium ſuauitas, nec eſt modulatio concinens, ubi eſt fides, ac uita diſſentiens.

Lætetur

A *Lætetur Iſraël, in eo, qui fecit ipſum: & filij Sion exultent ſuper regem ſuum.*

Qui ſunt ueri Iſraëlitæ ipſi ſunt filij Sion, ſiue Hieruſalem: utrunque enim nomen unius eſt ciuitatis, quæ conſtat ex angelis, & hominibus ad eandem ſocietatem per fidem, & ſpem, & charitatem de longinqua peregrinatione tendentibus: qui ergo ſpe credit, ſpe gaudeat: quia Deus eſt noui populi, & creator, & redemptor, & rector.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & pſalterio pſallant ei.

Chori nomine concordia ſignificatur laudantium, quorum uoces niſi fuerint conſonæ, placere non poſſunt: rationalis itaque cantus, cuius tota eſt in fide, & charitate modulatio, neque in moribus, neque in confeſsione diſsideat: ſed bene utatur pſalterio, & tympano diligens Deum, diligens proximum: & in tympano & pſalterio manus concinat uoci, & impleatur opere, quod ore cantatur. In tympani autem & chordarum extenſione crucifixio carnis accipitur: quia nerui quanto plus fuerint extenſi, tanto acutius ſonant.

B *Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo: & exaltabit manſuetos in ſalutem.*

Quid tam benignum, quàm eſt dominus in populo ſuo, quem dignatur conuertere auerſum, ſuſcipere correctum, iuuare pugnantem, coronare uincentem? Dabit enim exultationem humilibus: & inde eriguntur manſueti, unde premuntur elati.

Exultabunt ſancti in gloria: lætabuntur in cubilibus ſuis.

Exultatio ſanctorum non in diuitijs, non in honoribus, neque in ulla eſt proſperitate terrena: ſed in cubilibus ſuis: id eſt, in conſcientia bona, quam tamen non ſibi, ſed gratiæ Dei adſcribunt, ne ſint de hominibus ſibi placentibus, ſed ſint de his, qui in Chriſto gloriantur.

Exultationes Dei in faucibus eorum: & gladij ancipites in manibus eorum.

Gratias agentes Deo de omnibus profectibus ſuis ipſum exaltant, & ad ipſum referunt quod ei placere nouerunt, habentes in manibus ſermones Dei, qui eſt gladius bis acutus, efficax & carnales affectus diuidere, & peccata reſecare.

Ad fac

Ad faciendam uindictam in gentibus: obiurgationes in populis. C

Poteſtas uerbi, quo infidelium corda feriuntur, non ſolum præſidentibus data eſt, ſed omnibus etiam diſcipulis ueritatis, qui poſſunt arguere errantes, & increpatione ſua deuios reuocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in uinculis ferreis.

Potentes mundi, & reges, ac nobiles niſi Deum timeant, quem timebunt? ſed prædicatur illis Euangelium Chriſti, & percutiuntur framea bis acuta: annunciatur illis iudicium, & auditis æternis ſupplicijs ſiniſtrorum, ligantur, & compedes ſapientiæ ab initio amoris accipiunt, ut dura præcepta molliant uoluntatem, & fit obedientibus blandum, quod aſperum uidebatur auerſis.

Vt faciant in eis iudicium conſcriptum: gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.

Omnium ſanctorum gloria hæc eſt, ut totus mundus ſubijciatur Deo, & diuinis legibus: quarum iuſtitia uniformiter ubique conſcripta eſt, ſi- D
mili obſeruantia ſeruiatur. Ad hoc enim utuntur in omnibus gentibus ſpiritus poteſtate, ut ubique cantetur canticum nouum, & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

PSALMVS CL.

L*Audate dominum in ſanctis eius:*

AD CONFESSIONEM pertinet gratiæ, dominum in ſanctis ſuis laudare, cuius habent ſanctificatione quo'd ſancti ſunt. Pſalm.67. Vnde & in alio Pſalmo dicitur: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: ut quicquid in illis uirtutum, atque meritorum eſt, totum ad Dei gloriam referatur.

Laudate eum in firmamento uirtutis eius.
Laudate eum in potentatibus eius: laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.

Omnia iſta inſtrumenta laudium Dei ipſi ſancti ſunt, per quos ad Deum multiplex ſonus concinentis cõfeſsionis emittitur: & ideo in omni-

A bus eorum officijs laudatur Deus: quia omnis canentium motus eius ſpiritu, quem prædicat, animatur.

Laudant igitur eum in ſono tubæ.

Propter excellentiſsimã Euangelij in Chriſto declarationem: in omnem enim terram exijt ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Pſal. 18.

Laudant eum in pſalterio, & cithara.

De ſuperioribus ſcilicet, & inferioribus, tanquam eum, qui fecit cœlum, & terram, ut pſalterio cœleſtia, cithara autem terrena laudentur: quia cauum illud lignum, ſupra quod chordarum reſultat extenſio, in pſalterio ſuperius, in cithara habetur inferius.

Laudent eum in tympano, & choro.

Dum ad ſimilitudinem tympani, quod de ſicco extenſoq; fit corio, ad confeſsionem Dei ſenſus mutæ carnis aptantur, & ad ſpeciem chori ſocietas canentium in omni modulatione concordet, ut nihil diuerſum de eo, cui canitur, ſentiatur.

B *Laudate eum in chordis, & organo.*

Id eſt, in quolibet inſtrumento muſico, quod uel pulſu poteſt ſonare, uel flatu.

Laudent eum in cymbalis bene ſonantibus.

Dum unuſquiſque honoratur à proximo, non à ſe ipſo. Cum autem dicitur:

Laudate eum in cymbalis iubilationis.

Euidenter oſtenditur per omnia opera muſica non corporeos ſonos, ſed affectus animi deſignatos: ſiquidem nulla ratio ſinat, ut iubilatio eſſe poſsit in cymbalis, niſi ipſa cymbala ad motus animi transferantur: cum enim mens cœptas Dei laudes uerbis non poteſt explicare, admiratio eius ſimilis fit iubilationi, quæ in eo miratur ſono, qui nullis ſyllabarum comprehẽditur articulis. Nihil ergo extra ipſos ſanctos, quibus laus Dei indicitur, cogitetur, nec uile aliquid ſpiritalibus officijs ſentiatur: & quia ſapere ſecundum carnem mors eſt,

Omnis ſpiritus laudet dominum. ALLELVIA.

FINIS.

VA1 1529218

163
F
7